

Kaikkien maiden proletaarit, liittykää yhteen!

LENIN

TEOKSET

3

JULKAISTAAN
VKP(b):n IX EDUSTAJAKOKOUKSEN
JA SNTL:n NEUVOSTOJEN
II EDUSTAJAKOKOUKSEN
PÄÄTÖKSEN PERUSTEELLA

ИНСТИТУТ МАРКСА—ЭНГЕЛЬСА—ЛЕНИНА при ЦК ВКП(б)

В. И. ЛЕНИН

СОЧИНЕНИЯ

Издание четвертое

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1950

KARJALAIS-SUOMALAISEN SNT:n KOMMUNISTISEN PUOLUEEN
KESKUSKOMITEAN PUOLUEHISTORIAN INSTITUUTTI — NKP:n
KK:n MARX—ENGELS—LENIN—STALIN-INSTITUUTIN FILIAALI

V. I. LENIN

TEOKSET

*Suomennos neljänestä
venäjänkielisestä painoksesta*

KARJALAIS-SUOMALAISEN SNT:n
VALTION KUSTANNUSLIIKE
PETROSKOI—1954

V. I. LENIN

3
OSA

*Kapitalismin kehitys
Venäjällä*

V. I. LENIN

1897

KAPITALISMIN KEHITYS VENÄJÄLLÄ

SISÄMARKKINAIN MUODOSTUMISEN
PROSESSI SUURTEOLLISUUTTA VARTEN I

*Kirjoitettu 1896—1899
Ensi kerran julkaistu erillisenä
kirjana maaliskuun lopulla 1899*

*Julkaistaan 1908 otetun toisen
painoksen tekstin mukaan*

ИЗДАНИЕ М. И. ВОДОВОЗОВОЙ.

Владимиръ Ильинъ.

РАЗВИТІЕ КАПИТАЛИЗМА ВЪ РОССІИ.

Процессъ образованія внутренняго рынка для крупной
промышленности.

Цѣна 2 р. 50 к.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
Типо-литографія А. Лейферта, Бол. Морская 65.
1899.

V. I. Leninin kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä”
ensimmäisen painoksen kansi.— 1899

ALKULAUSE ENSIMMÄISEEN PAINOKSEEN

Tässä teoksessa on kirjoittaja asettanut tehtäväkseen tutkia kysymystä: millä tavoin muodostuvat sisäiset markkinat Venäjän kapitalismia varten? Tunnettua on, että tämän kysymyksen ovat asettaneet jo kauan sitten narodnikkilaisien katsomusten pääedustajat (joiden etunenässä ovat herrat V. V. ja N. —on²), ja meidän tehtävänämmä tulee olemaan noiden katsomusten arvostelu. Emme katsoeet voivamme rajoittaa tässä arvostelussa vastustajain mielipiteissä ilmevien virheiden ja väärin ajatusten käsittelyyn; vastauksen antamiseksi asetettuun kysymykseen meistä näytti riittämättömältä sisämarkkinain muodostumisesta ja kasvusta puhuvien tosiasioiden esittäminen, sillä silloin saattaisi ilmaantua vastaväite, että nämä tosiasiat on valikoitu mielivaltaisesti ja jätetty pois vastaanpuhuvat tosiasiat. Mielestämme oli välttämätöntä tarkastella ja yrittää kuvata kapitalismin koko kehitysprosessia kokonaisuutena Venäjällä. On itsestään selvää, että niin laaja tehtävä olisi ylivoimainen yhdelle henkilölle, ellei siihen tehtäisi eräitä rajoituksia. Ensiksikin, kuten jo otsikosta näkyy, me otamme kysymyksen kapitalismin kehityksestä Venäjällä ainoastaan sisämarkkinain kannalta, jättäen pois ulkomaaisia markkinoita koskevan kysymyksen ja tiedot ulkomaankaupasta. Toiseksi, me rajoitumme vain reforminjälkeiseen kauteen. Kolmanneksi, me otamme etupäässä ja melkein yksinomaan puhtaasti venäläisiä sisämaan läänejä koskevia tietoja. Neljänneksi, me rajoitumme yksinomaan prosessin taloudelliseen puoleen. Mutta kaikkien mainittujen rajoitusten jälkeen on jäljellejäänyt aihe tavattoman laaja. Tekijä ei laisinkaan salaa itseltään niin laajan aiheen ottamisesta koituvia vaikeuksia ja jopa vaarojakin, mutta hänestä näytti, että Venäjän kapitalismin sisämarkkinoita koskevan

kysymyksen selvittämiseksi on ehdottoman välttämätöntä osoittaa yhteiskuntatalouden kaikilla aloilla tapahtuvan prosessin eri puolien yhteys ja keskinäinen riippuvaisuus. Sen vuoksi rajoitumme prosessin peruspiirteiden tarkasteluun ja jätämme sen yksityiskohtaisemman selvittelyn myöhemmille tutkimuksille.

Teoksemme suunnitelma on seuraava. I luvussa tarkastelemme mahdollisimman lyhyesti abstraktisen poliittisen taloustieteen teoreettisia perusväittämiä kapitalismin sisämarkkinoita koskevassa kysymyksessä. Tämä on ikään kuin johdantona teoksen muuhun, fakta-aineistoa käsittelevään osaan, ja moninkertaiset vetoamiset teoriaan käyvät myöhemmässä esityksessä tarpeettomiksi. Seuraavissa kolmessa luvussa yritämme luonnehtia maanviljelyksen kapitalistista kehitystä reforminjälkeisellä Venäjällä, nimittäin II luvussa käsitellään zemstvolaston tietoja talonpoikaiston jakaantumisesta, III luvussa tietoja tilanherratalouden siirtymistilasta, tässä taloudessa vallitsevan veropäivätyöjärjestelmän (барщинная система) vaihtumisesta kapitalistiseen järjestelmään, ja IV luvussa tietoja niistä muodoista, joissa kaupallisen ja kapitalistisen maanviljelyksen muodostuminen tapahtuu. Seuraavissa kolmessa luvussa käsitellään kapitalismin kehitysmuotoja ja -asteita teollisuudessamme: V luvussa tarkastelemme kapitalismin ensimmäisiä kehitysmuotoja teollisuudessa, nimittäin *talonpoikaisessa pienteollisuudessa* (niin sanotussa *kotiteollisuudessa* — кустарная промышленность); VI luvussa tietoja kapitalistisesta manufaktuurista ja kapitalistisesta kotityöstä sekä VII luvussa tietoja koneellisen suurteollisuuden kehityksestä. Viimeisessä (VIII) luvussa yritämme osoittaa prosessin edellä esitettyjen eri puolien keskinäisen yhteyden ja antaa kokonaiskuvan tästä prosessista.

P. S.³ Mitä suurimmaksi mielipahaksemme emme ole voineet käyttää tätä teosta varten sitä mainiota analyysia „maatalouden kehityksestä kapitalistisessa yhteiskunnassa”, jonka K. Kautsky on antanut kirjassaan: „Die Agrarfrage” (Stuttgart, Dietz, 1899; I. Abschn. „Die Entwicklung der Landwirtschaft in der kapitalistischen Gesellschaft” *)**

* — „Agraarikysymys” (Stuttgart, Dietz, 1899; I osasto: „Maatalouden kehitys kapitalistisessa yhteiskunnassa”). Toim.

** On olemassa venäjänkielinen käännös.

Tuo kirja (jonka me saimme vasta sitten, kun suurin osa tästä teoksesta oli jo ladottu) on „Pääoman” 3. osan jälkeen huomattavin ilmiö uusimmassa taloustieteellisessä kirjallisuudessa. Kautsky tutkii maanviljelyksen kapitalistisen kehityksen „perustendenssejä”, hänen tehtävänä on tarkastella nykyaikaisen maatalouden monipuoliset ilmiöt „yhden yleisen prosessin yksityisinä ilmauksina” (Vorrede*, VI). On mielenkiintoista panna merkille, missä määrin yhdenmukaisia ovatkaan tämän yleisen prosessin peruspiirteet Länsi-Euroopassa ja Venäjällä huolimatta viimeksi mainitun suurista erikoisuuksista niin taloudelliselta kuin ei-taloudelliseltakin kannalta. Esim. nykyaikaiselle (moderne) kapitalistiselle maanviljelykselle yleensä on tyypillistä kehittyvä työnjako ja koneiden käyttö (Kautsky, IV, b, c), mikä seikka vetää huomion puoleensa myöskin reforminjälkeisellä Venäjällä (ks. alempana, III luku, VII ja VIII §; IV luku, erikoisesti IX §). „Talonpoikaiston proletarisoitumisen” prosessi (Kautskyn kirjan VIII luvun otsikko) ilmenee kaikkialla pientalonpoikain kaikenlaisten palkkatöiden levinneisyytenä (Kautsky, VIII, b); — rinnan sen kanssa havaitsemme Venäjällä maasuuden omaavien palkkatyöläisten suuren luokan muodostumisen (ks. alempana, II luku). Se, että jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa on olemassa pientalonpoikaisto, ei johdu pientuotannon teknillisestä paremmuudesta maanviljelyksessä, vaan siitä, että pientalonpojat alentavat tarpeensa palkkatyöläisten tarpeiden tasoa alemmaksi ja ponnistelevat työssä verrattomasti kovemmin kuin nämä viimeksi mainitut (Kautsky, VI, b; „maatalouspalkkatyöläinen on paremmassa asemassa kuin pientalonpoika”, — sanoo Kautsky monta kertaa: S.** 110, 317, 320); Venäjälläkin on havaittavissa araloginen ilmiö (ks. alempana, II luku, XI §, C⁴). Sen vuoksi on luonnollista, että länsieurooppalaiset ja venäläiset marxilaiset arvioivat samalla tavalla esimerkiksi sellaisia ilmiöitä kuin „vieraspaikkalaisia maanviljelysansiotöitä” („земледельческие отхожие промыслы”), venäläistä sanontaa käyttäen, tai „kiertelevien talonpoikain maanviljelyspalkkatyötä”, kuten saksalaiset sanovat (Kautsky, S. 192; vrt. alempana, III luku, X §); — tai sellaista ilmiötä kuin työläisten ja talonpoikain menoa ansiotöihin maaseudulta

* — Alkulause. *Toim.*

** — Seite — sivu. *Toim.*

kaupunkeihin ja tehtaisiin (Kautsky, IX, e; varsinkin S. 343; ja monet muut. Vrt. alempana, VIII luku, II §); — kapitalistisen suurteollisuuden siirtäminen maaseudulle (Kautsky, S. 187. Vrt. alempana, VII luku, VIII §). Me emme edes puhukaan maanviljelyskapitalismin *historiallisen* merkityksen samanlaisesta arvioinnista (Kautsky, passim *, varsinkin S. 289, 292, 298. Vrt. alempana, IV luku, IX §), sen seikan samanlaisesta tunnustamisesta, että kapitalistiset suhteet maanviljelyksessä ovat *edistyksellisiä* esikapitalistiin suhteisiin verraten [Kautsky, S. 382: „Olisi suuri sosiaalinen edistysaskel, jos päiväläiset, jotka työn ulkopuolella ovat vapaita ihmisiä, syrjäyttäisivät des Gesindesit (henkilöllisesti riippuvaiset batrakit, palvelusväen) ja der Instleutet („batrakin ja vuokraviljelijän väliltä”: talonpoika, joka ottaa maata vuokralle työllämaksua (отработка) vastaan”). Vrt. alempana, IV luku, IX §, 4]. Kautsky tunnustaa ehdottomasti, että „on turhaa ajatellakin” kyläyhteisön siirtyvän harjoittamaan nykyaikaista yhteisö-suurmaanviljelystä (S. 338), että ne agronomit, jotka Länsi-Euroopassa vaativat yhteisön lujittamista ja kehittämistä, eivät ole lainkaan sosialisteja, vaan niiden suurmaanomistajain etujen ajajia, jotka tahtovat kiinnittää itselleen työläisiä antamalla heille maatilkkuja (S. 334), että kaikissa Euroopan maissa maanomistajain etujen ajajat haluavat sitoa maaseudun työläiset paikalleen antamalla heille maata ja yrittävät jo saada aikaan lakeja vastaavista toimenpiteistä (S. 162), että kaikkia yrityksiä vastaan auttaa talonpoikaista juurruttamalla sen keskuuteen kotiteollisuutta (Hausindustrie) — tuota kapitalistisen riiston pahinta muotoa — „on taisteltava mitä päättäväisimmin” (S. 181). Me katsomme välttämättömäksi korostaa länsieurooppalaisten ja venäläisten marxilaisten katsomusten täydellistä solidarisuutta niiden uusimpien yritysten vuoksi, joita narodnikkilaisuuden edustajat ovat tehneet jyrkän rajan vetämiseksi heidän välilleen (ks. hra V. Vorontsovin lausuntoa helmi-kuun 17 p:nä 1899 Venäjän teollisuuden ja kaupan edistämisen yhdistyksessä, „Novoje Vremja”, 1899, № 8255, helmi-kuun 19 p:nä)⁵.

---

* — eri kohdissa. *Toim.*

Шлях
Владимиръ Ильинъ.

РАЗВИТІЕ КАПИТАЛИЗМА въ Россіи.

Процессъ образованія внутренняго рынка
 для крупной промышленности.

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ, ДОПОЛНЕННОЕ.

Цена 2 р. 25 к.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
 КНИГОИЗДАТЕЛЬСТВО „ПАЛЛАДА“.
 1908.

V. I. Leninin kirjan „Kapitalismin kehitys Venäjällä“
 toisen painoksen kansi, jossa on tekijän
 omakätinen nimikirjoitus.— 1908

ALKULAUSE TOISEEN PAINOKSEEN ⁶

Tämä teos on kirjoitettu Venäjän vallankumouksen aaton kaudella, vissinlaisen hiljaisuuden kaudella, joka seurasi vuosien 1895—1896 suurta lakkoaaltoa. Tuolla kaudella työväenliike aivan kuin keskittyi itseensä kehittyen sekä laajuuteen että syvyyteen ja valmistellen mielenosoitusliikkeen alkua vuonna 1901.

Venäjän yhteiskunnallis-taloudellisen järjestelmän ja siis sen luokkarakenteen analyysin, joka tässä teoksessa on tehty taloudellisten tutkimusten ja tilastollisten aineistojen kriittillisen erittelemisen pohjalla, vahvistaa nyt oikeaksi kaikkien luokkien avoin poliittinen esiintyminen vallankumouksen kulussa. Proletariaatin johtava osuus on tullut täydellisesti esiin. Esiin on tullut myöskin se, että sen voima historiallisessa liikkeessä on verrattomasti suurempi kuin sen osuus koko väestöjoukossa. Tässä teoksessa on todisteltu sekä ensimmäisen että toisen ilmiön taloudellinen perusta.

Edelleen, vallankumous tuo nykyään esiin talonpoikaiston yhä suuremmissa määrässä kaksinaisen aseman ja kaksinaisen osuuden. Toisaalta veropäivätyötalouden (барщинное хозяйство) äärettömän suuret jätteet ja maaorjuuden kaikenlaiset perut talonpoikaisköyhälistön ennenkuulumattoman kurjistumisen ja taloudellisen häviöönjoutumisen oloissa selittävät täydellisesti vallankumouksellisen talonpoikaisliikkeen syvät lähteet, joukkona otetun talonpoikaiston vallankumouksellisuuden syvät juuret. Toisaalta taas sekä vallankumouksen kulussa että erilaisten poliittisten puolueiden luonteessa ja monissa aatteellis-poliittisissa virtauksissa ilmenee tämän massan sisäisesti ristiriitainen

luokkarakenne, sen pikkuporvarillisuus, isäntämiestendenssien ja proletaaristen tendenssien antagonismi sen sisällä. Köyhtyneen pikkuisännän horjuminen vastavallankumouksellisen porvariston ja vallankumouksellisen proletariaatin välillä on yhtä kiertämätöntä kuin jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa on kiertämätöntä se ilmiö, että mitättömän pieni vähemmistö pientuottajista rikastuu, „pääsee ihmisten kirjoille”, muuttuu porvareiksi, mutta valtava enemmistö heistä kärsii joko täydellisen taloudellisen häviön ja muuttuu palkkatyöläisiksi tai paupereiksi tai elää aina proletaariaseman rajalla. Tässä teoksessa on todisteltu näiden kummankin talonpoikaistossa esiintyvän virtauksen taloudellinen perusta.

Tällä taloudellisella perustalla Venäjän vallankumous on tietysti kiertämättömästi porvarillinen vallankumous. Tämä marxilaisuuden väittämä on aivan kiistaton. Sitä ei saa milloinkaan unohtaa. Sitä on aina sovellettava Venäjän vallankumouksen kaikkiin taloudellisiin ja poliittisiin kysymyksiin.

Mutta sitä pitää osata soveltaa. Eri luokkien aseman ja etujen konkreettisen analyysin on palveltava tämän totuuden tarkan merkityksen määrittelemistä, kun sitä sovelletaan johonkin kysymykseen. Päinvastainen ajattelutapa, jota tavataan usein oikeistosiiven sosialidemokraateilla, joiden etunenässä on Plehanov,—s.o. pyrkimys etsiä vastausta konkreettisiin kysymyksiin vallankumouksemme perusluonnetta koskevan yleisen totuuden yksinkertaisesta loogillisesta kehittämisestä, on marxilaisuuden mataloittamista ja pelkkää pilkantekoa dialektisestä materialismista. Sellaisista henkilöistä, jotka johtavat esim. sen, että „porvaristolla” on johtava osuus vallankumouksessa tai että sosialistien on välttämätöntä tukea liberaaleja, tämän vallankumouksen luonnetta koskevasta yleisestä totuudesta, Marx olisi nähtävästi toistanut saman sitaatin, jonka hän kerran esitti Heineltä: „Kylvin lohikäärmeitä, mutta elonkorjuu antoi minulle kirppuja”⁷.

Venäjän vallankumouksessa on tällä taloudellisella perustalla objektiivisesti mahdollista kehityksensä ja lopputuloksensa kaksi peruslinjaa:

Joko vanha tilanherratalous, joka on tuhansin sitein sidottu maaorjuuteen, säilyy ja hitaasti muuttuu puhtaasti kapitalistiseksi, „junkkeri”-taloudeksi. Veropäivätöistä

lopullisesti kapitalismiin siirtymisen perustana on maaorjuudellisen tilanherratalouden sisäinen muuttuminen. Valtion koko agraarijärjestelmä tulee kapitalistiseksi säilyttäen pitkäksi ajaksi maaorjuudellisia piirteitä. Tahi vallankumous murskaa vanhan tilanherratalouden, hävittäen kaikki maaorjuuden jätteet ja ennen kaikkea suurmaanomistuksen. Veropäivätöistä lopullisesti kapitalismiin siirtymisen perustana on sen talonpoikaisen pientalouden vapaa kehitys, jolle tilanherrojen maiden pakkoluovuttaminen talonpoikaiston hyväksi antaa valtavan sysäyksen eteenpäin. Koko agraarijärjestelmä tulee kapitalistiseksi, sillä talonpoikaiston jakaantuminen tapahtuu sitä nopeammin; mitä täydellisemmin maaorjuuden jäljet on hävitetty. Toisin sanoen: joko — tilanherrain maanomistuksen perusosan ja vanhan „päällysrakennuksen” tärkeimpien tukipylväiden säilyttäminen; siitä — liberaalis-monarkistisen porvarin ja tilanherran vallitseva osuus, varakkaan talonpoikaiston nopea siirtyminen heidän puolelleen, talonpoikaisjoukkojen painuminen alemmaksi, talonpoikaisjoukkojen, jotka eivät ainoastaan joudu valtavassa mitassa pakkoluovutuksen alaisiksi, vaan joita vielä erilaiset kadettilaiset lunastusmaksut orjuuttavat ja taantumuksen vallassaolo polkee ja tylsistyttää; tällaisen porvarillisen vallankumouksen testamentin täyttäjänä tulevat olemaan poliitikot, jotka tyypiltään ovat lähellä oktjabristeja⁸. Tahi — tilanherramaanomistuksen ja vastaavan vanhan „päällysrakennuksen” kaikkien tärkeimpien tukipylväiden hävittäminen; proletariaatin ja talonpoikaisjoukkojen vallitseva osuus horjuvaisen tai vastavallankumouksellisen porvariston ollessa neutralisoituna; tuotantovoimien nopein ja vapain kehitys kapitalistisella perustalla työläis- ja talonpoikaisjoukkojen aseman ollessa niin hyvä kuin se tavaratuotannon oloissa yleensä on mahdollista; — siitä johtuu otollisimpien ehtojen muodostuminen sitä varten, että työväenluokka voi edelleen toteuttaa todellisen ja perinpohjaisen sosialistisen uudestijärjestämisen tehtävänsä. Kapitalistisen evolution eri tyyppeihin kuuluvien aineiden loppumattoman moninaiset yhdistelmät ovat tietysti mahdollisia ja vain parantumattomat pedantit voisivat ratkaista tällöin heräävät omalaatuiset ja mutkalliset kysymykset pelkästään sitaattien avulla, joita on otettu joistakin Marxin lausunnoista, jotka koskevat toista historiallista aikakautta.

Lukijalle tässä tarjottava teos on omistettu vallankumousta edeltäneen Venäjän ekonomiikan analyysille. Vallankumouksen aikakaudella maa elää niin nopeasti ja puuskauksellisesti, että taloudellisen evolution suurten tulosten määrittelemine on poliittisen taistelun tuoksinassa mahdotonta. Herrat Stolypinit toisaalta ja liberaalit toisaalta (eikä lainkaan vain kadetit à la * Struve, vaan kaikki kadetit yleensä) työskentelevät järjestelmällisesti, sitkeästi ja johdonmukaisesti vallankumouksen viemiseksi päätökseen ensin mainitulla tavalla. Vuoden 1907 kesäkuun 3 päivän valtiokumous, jonka olemme juuri kokeneet, merkitsee vastavallankumouksen voittoa, joka pyrkii takaamaan tilanherrojen täydellisen ylivallan Venäjän niin sanotussa kansanedustuksessa⁹. Mutta kuinka pysyvä tuo „voitto” on, se on eri asia, ja taistelu vallankumouksen toisen lopputuloksen puolesta jatkuu. Enemmän tai vähemmän päättäväisesti, enemmän tai vähemmän johdonmukaisesti, enemmän tai vähemmän tietoisesti tähän lopputulokseen pyrkivät, paitsi proletariaattia, myöskin laajat talonpoikaisjoukot. Väliön joukkotaistelu, niin kovasti kuin vastavallankumous yrittääkin tukahduttaa sitä suoranaisella väkivallalla, niin kovasti kuin kadetit yrittävätkin tukahduttaa sitä halpamaisilla ja ulkokultaisilla vastavallankumouksellisilla aatepahasillaan, purkautuu kaikesta huolimatta esiin milloin siellä, milloin täällä ja painaa leimansa „työ”-puolueiden, narodnikkipuolueiden politiikkaan, vaikka pikkuporvarillisten poliitikkojen huippukerrokseen (varsinkin „kansansosialisteihin” ja trudovikkeihin) on tarttunut maltillisten ja sääntillisten pikkuporvarien tai virkamiesten petturuuden, vaitiolon ja itsetyytyväisyyden kadettilainen henki.

Kuinka tämä taistelu päättyy, minkälainen on oleva Venäjän vallankumouksen ensimmäisen rynnistyksen lopullinen tulos,— sitä ei voida vielä sanoa. Siksi ei ole tullut vielä aika (eivätkä myöskään työväenliikkeen osanottajan välittömät puoluevelvollisuudet jätä vapaata aikaa) tämän teoksen täydellistä uudestimuokkaamista varten **. Toinen painos ei voi mennä Venäjän vallankumousta edeltäneen ajan ekonomiikan luonnehtimisen ulkopuolelle. Tekijän oli

* — sellaiset kuin. *Toim.*

** Mahdollisesti sellainen uudestimuokkaus vaatii tämän teoksen jatkamista: ensimmäinen osa pitäisi silloin rajoittaa Venäjän vallankumousta edeltäneen ajan ekonomiikan analyysiin ja toinen osa omistaa vallankumouksen tulosten ja seurausten tutkimiselle.

---

pakko rajoittua tekstin tarkastukseen ja korjaamiseen sekä myöskin *kaikkein välttämättömmimpiin* täydennyksiin uusimmasta tilastoaineistosta. Sellaisia ovat tiedot viimeisestä hevostilastokyselystä, satotilastoista, vuoden 1897 yleisvenäläisen väestölaskun tulokset, tehdastilastojen *uusimmat tiedot* j.n.e.

Tekijä.

Heinäkuu 1907.

Das Kapital.

Kritik der politischen Oekonomie.

Von

Karl Marx.

Dritter Band, erster Theil.

Buch III:

Der Gesamtprocess der kapitalistischen Produktion.

Kapitel I bis XXVIII.

Herausgegeben von **Friedrich Engels.**

Das Recht der Uebersetzung ist vorbehalten.

Hamburg

Verlag von **Otto Meissner.**

1894.

K. Marxin „Pääoman” kolmannen osan ensimmäisen niteen saksankielisen, V. I. Leninin käyttämän, painoksen (1894) kansi

I L U K U
 NARODNIKKI-TALOUSTIETEILIJAIN TEOREETTISET
 VIRHEET¹⁰

Markkinat ovat tavaratalouden kategoria, talouden, joka kehittyessään muuttuu kapitalistiseksi taloudeksi ja vasta tämän viimeksi mainitun aikana tulee täydellisesti vallitsevaksi ja yleisesti levinneeksi. Sen vuoksi meidän on sisämarkkinoita koskevien teoreettisten väittämien käsittelemiseksi lähdettävä yksinkertaisesta tavarataloudesta ja seurattava sen asteittaista muuttumista kapitalistiseksi.

I. YHTEISKUNNALLINEN TYÖNJAKO

Tavaratalouden perustana on yhteiskunnallinen työnjako. Jalostava teollisuus erkanee raaka- ja polttoaineteollisuudesta ja kumpikin niistä jakaantuu pieniksi tuotantoaloiksi ja -haaroiksi, jotka tuottavat vissinlaisia tuotteita tavaralan muodossa ja vaihtavat niitä kaikkien muiden tuotantoalojen kanssa. Tavaratalouden kehitys johtaa siis erillisten ja itsenäisten teollisuusalojen määrän lisääntymiseen; tämän kehityksen tendenssinä on muuttaa erikoiseksi tuotannon alaksi ei ainoastaan jokaisen erillisen tuotteen, vaan myöskin tuotteen jokaisen eri osan tuotanto; — eikä vain tuotteen tuotantoa, vaan vieläpä eri operaatiotkin tuotteen valmistelemisessä käyttöä varten. Luontaistalouden aikana yhteiskunta oli kokoonpantu samanlaatuisten taloudellisten yksiköiden massasta (patriarkalisista talonpoikaisperheistä, alkeellisista kyläyhdyksunnistä, feodaalituloista), ja jokainen tällainen yksikkö suoritti kaikki taloudelliset työt erilaisten raaka-aineiden hankkimisesta niiden lopulliseen käyttöä varten valmistelemiseen asti. Tavaratalouden aikana muodostuu erilaisia talousyksiköjä, erillisten talousalojen

lukumäärä lisääntyy, sellaisten talouksien lukumäärä pienenee, jotka suorittavat samaa taloudellista tehtävää. Tämä yhteiskunnallisen työnjaon progressiivinen kasvu onkin perusmomentti sisämarkkinoiden luomisprosessissa kapitalismia varten. „...Tavaratuotannossa ja sen absoluuttisessa muodossa — kapitalistisessa tuotannossa...”, sanoo Marx, „tuotteet ovat vain sikäli tavaroita, s.o. hyödykkeitä, joilla on vaihtoarvo, joka pitää realisoida — muuttaa rahaksi, — mikäli muut tavarat ovat niiden vastikkeena, mikäli muut tuotteet rinnastetaan niihin tavaroina ja arvoina; toisin sanoen sikäli, mikäli näitä tuotteita ei tuoteta välittöminä toimentulotarvikkeina niitä varten, jotka ovat ne tuottaneet, vaan tavaroina, tuotteina, jotka muuttuvat käyttöarvoiksi vain vaihtoarvoksi (rahaksi) muuttamisen kautta, luovuttamisen kautta. *Markkinat kehittyvät näitä tavaroita varten yhteiskunnallisen työnjaon seurauksena*; tuotannollisten töiden jakaantuminen muuttaa niiden tuotteet keskinäisesti tavaroiksi, toistensa vastikkeiksi, *pakoittaen ne olemaan toisilleen markkinoina*” („Das Kapital”, III, 2, 177—178*. Venäjänkielinen käännös 526.¹¹ Kursiivi on meidän, samoin kuin kaikissa sitaateissa, joissa ei ole päinvastaista huomautusta).

On itsestään selvää, että mainittu jalostavan teollisuuden erkaneminen raaka- ja polttoaineteollisuudesta, manufaktuurin erkaneminen maanviljelyksestä, muuttaa itse maataloudenkin teollisuudeksi, s.o. talouden alaksi, joka tuottaa *tavaroita*. Se erikoistumisprosessi, joka erottaa toisistaan tuotteen jalostamisen eri muodot luoden yhä suuremman määrän teollisuuden aloja — ilmenee myöskin maanviljelyksessä luoden siellä erikoistuvia maanviljelysalueita (ja maanviljelystalouden systeemejä)** ja saaden aikaan vaihdon ei ainoastaan maanviljelyksen ja teollisuuden tuotteiden välillä, vaan myöskin maatalouden erilaisten tuotteiden välillä. Tämä *kaupallisen* (ja kapitalistisen) maanviljelyksen erikoistuminen ilmenee kaikissa kapitalistisissa maissa,

* — „Pääoma”, III osa, 2. nide, ss. 177—178. *Toim.*

** Siten esimerkiksi I. A. Stebut teoksessaan „Peltoviljelyksen perusteista” erottaa maanviljelyksessä taloussystemit tärkeimmän markkinatuotteen mukaan. Talouden pääsysteemejä on kolme: 1) peltoviljelys (jyväkasvien viljelys hra A. Skvortsovin sanonnan mukaan); 2) karjanhoito (tärkein markkinatuote — karjatuotteet) ja 3) teollinen (teknillinen hra A. Skvortsovin sanonnan mukaan); tärkein markkinatuote — teknillisesti muokattavat maataloustuotteet. Ks. A. Skvortsov. „Höyryliikenteen vaikutus maatalouteen”. Varsova, 1890. S. 68 ja seur.

ilmenee kansainvälisessä työnjaossa, ilmenee myöskin reforminjälkeisellä Venäjällä, kuten myöhemmin yksityiskohtaisesti osoitamme.

Yhteiskunnallinen työnjako on siis tavaratalouden ja kapitalismin koko-kehitysprosessin perusta. Sen vuoksi on aivan luonnollista, että narodnikkilaisuuden teoreetikkomme, julistaessaan tuon viimeksi mainitun prosessin keinotekoisien toimenpiteiden tulokseksi, „tieltä poikkeamisen” seuraukseksi y.m.s., yrittivät hämätä yhteiskunnallisen työnjaon olemassaolon Venäjällä tai heikentää tämän tosiasian merkitystä. Kirjoituksessaan „Maanviljelys- ja teollisuustyön jakaantuminen Venäjällä” („Vestnik Jevropy”, 1884, № 7) hra V. V. „kielsi” „yhteiskunnallisen työnjaon periaatteen vallallaolon Venäjällä” (s. 347), julisti, että meillä yhteiskunnallinen työnjako „ei ole noussut kansan elämän uumenista, vaan on yrittänyt tunkeutua siihen sivusta” (s. 338). Hra N. —on päätteli „Katsauksissaan” kauppaan tulevan viljamäärän lisääntymisestä seuraavaan tapaan: „Tämä ilmiö voisi merkitä sitä, että tuotettu vilja jakaantuu valtiossa tasasuhtaisemmin, että arkangelilainen kalastaja syö nykyään samaralaista leipää ja samaralainen maanviljelijä käyttää särpimenään arkangelilaista kalaa. *Mutta todellisuudessa ei mitään sellaista tapahdu*” („Katsauksia reforminjälkeiseen yhteiskuntatalouteemme”. Pietari, 1893, s. 37). Ilman minkäänlaisia perusteita ja vastoin yleisesti tunnettuja tosiasioita tässä suoraan dekretoidaan yhteiskunnallisen työnjaon puuttuminen Venäjällä! Narodnikkilaista teoriaa kapitalismin „keinotekoisuudesta” Venäjällä ei olisi voitu rakentaakaan muuten kuin kieltämällä tai julistamalla kaikenlaisen tavaratalouden perusta — yhteiskunnallinen työnjako — „keinotekoiseksi”.

II. TEOLLISUUSVÄESTÖN LISÄÄNTYMINEN MAANVILJELYSVÄESTÖN KUSTANNUKSELLA

Koska tavarataloutta edeltäneenä aikakautena jalostava teollisuus on yhdistetty raaka- ja polttoaineteollisuuteen ja tämän viimeksi mainitun etunenässä on maanviljelys, niin tavaratalouden kehittyminen ilmenee toinen toisensa jälkeen tapahtuvana teollisuudenhaarojen erkaantumisenä maanviljelyksestä. Sellaisen maan väestö, jossa tavaratalous on heikosti kehittynyt (tai ei ole kehittynyt lainkaan), on miltei

kokonaan maanviljelysväestöä; tätä ei kuitenkaan saa käsittää siten, että väestö harjoittaa yksistään maanviljelystä: se merkitsee vain sitä, että maanviljelystä harjoittava väestö itse jalostaa maanviljelyksen tuotteet, että vaihto ja työnjako miltei puuttuvat. Tavaratalouden kehittyminen merkitsee siis eo ipso* väestön yhä suuremman osan erkaantumista maanviljelyksestä, s.o. teollisuusväestön lisääntymistä maanviljelysväestön kustannuksella. „*Kapitalistinen tuotantotapa itse luonteensa vuoksi vähentää alituisesti maanviljelysväestön määrää maatalojemättömään väestöön verraten*, sillä pysyvän pääoman kasvu teollisuudessa (suppeassa mielessä) vaihtelevan pääoman kustannuksella on yhteydessä vaihtelevan pääoman absoluuttiseen kasvuun, huolimatta sen suhteellisesta pienene- misestä. Maanviljelyksessä sitä vastoin kyseisen maapal- tan muokkaamiseen tarvittava vaihteleva pääoma pienenee absoluuttisesti; vaihtelevan pääoman kasvu on siis mahdol- linen vain silloin, kun viljelykseen otetaan uutta maata, mutta se taas edellyttää vieläkin suurempaa maatalojemättömän väestön kasvua” („Das Kapital”, III, 2, 177. Venäjänk. käännös, s. 526)¹². Täten ei siis voida kuvitella kapitalismia ilman kauppa- ja teollisuusväestön lisäänty- mistä maanviljelysväestön määrän kustannuksella, ja jokainen tietää, että tämä ilmiö esiintyy mitä selvimmin kaikissa kapitalistisissa maissa. Tuskin tarvinnee todis- tella, että tämän seikan merkitys on sisämarkkinoita koske- vassa kysymyksessä valtavan suuri, sillä se on erottamatto- massa yhteydessä teollisuuden kehitykseen ja maanviljelyk- sen kehitykseen; teollisuuskeskusten muodostuminen, niiden lukumäärän lisääntyminen ja väestön virtaaminen niihin ei voi olla tekemättä mitä syvintä vaikutusta maaseudun koko rakenteeseen, ei voi olla aiheuttamatta kaupallisen ja kapitalistisen maanviljelyksen kasvua. Sitä merkittävämpi on se tosiasia, että narodnikkilaisen taloustieteen edustajat jättävät tämän lain sekä puhtaasti teoreettisissa päätelmis- sään että päätelmissään kapitalismista Venäjällä kokonaan huomioimatta (tämän lain Venäjällä ilmenemisen erikoi- suuksista me puhumme yksityiskohtaisesti myöhemmin, VIII luvussa). Herrojen V. V:n ja N. —onin laatimista kapitalismin sisämarkkinoita koskevista teorioista on jätetty

* — siten. Toim.

pois tyhjänpäiväinen pikkuseikka: väestön siirtyminen pois maanviljelyksestä teollisuuteen ja tämän tosiasian vaikutus maanviljelykseen*.

III. PIENTUOTTAJAIN TALOUDELLINEN HÄVIÖ

Tähän asti olimme tekemisissä yksinkertaisen tavaratuotannon kanssa. Nyt siirrymme tarkastelemaan kapitalistista tuotantoa, s.o. oletamme, että yksinkertaisten tavarantuottajain asemesta edessämme on toisaalta tuotantovälineiden omistaja ja toisaalta palkkatyöläinen, työvoiman myyjä. Pientuottajan muuttuminen palkkatyöläiseksi edellyttää sitä, että hän menettää tuotantovälineet — maan, työvälineet, verstaan y.m. — s.o. hänen „köyhtymistään”, „taloudellista häviötään”. Ilmaantuu käsitys, että tuo häviö „supistaa väestön ostokykyä”, „supistaa sisämarkkinoita” kapitalismilta (hra N. —on, l. c. **, s. 185. Samoin ss. 203, 275, 287, 339—340 y.m. Sama katsantokanta on myös hra V. V:llä hänen useimmissa teoksissaan). Emme kajoa tässä fakta-aineistoon tämän prosessin kulusta Venäjällä, — seuraavissa luvuissa tarkastelemme tuota aineistoa yksityiskohtaisesti. Tällä kertaa asetamme kysymyksen pelkästään teoreettisesti, s.o. tavaratuotannosta yleensä sen muuttuessa kapitalistiseksi. Mainitut kirjailijat asettavat tämän kysymyksen myöskin teoreettisesti, s.o. yksistään pientuottajain taloudellisen häviön tosiasiasta he tekevät johtopäätöksen sisämarkkinain supistumisen suhteen. Sellainen käsitys on aivan virheellinen, ja sen sitkeähenkisyys taloudellisessa kirjallisuudessamme voidaan selittää vain narodnikkilaisuuden romanttisista ennakkoluuloista johtuvaksi (vrt. huomautuksessa mainittua kirjoitusta). Unohdetaan, että tuottajain erään osan „vapauttaminen” tuotantovälineistä edellyttää välttämättömästi niiden viimeksi mainittujen siirtymistä toisiin käsiin, niiden muuttumista pääomaksi; — edellyttää siis, että näiden tuotantovälineiden uudet omistajat tuottavat tavaroiden muodossa niitä tuotteita, jotka aikaisemmin menivät itse tuottajan kulutukseen, s.o. laajentavat sisämarkkinoita; — että laajentaessaan

* Länsieurooppalaisten romanttikojen ja venäläisten narodnikkien yhtäläisestä suhtautumisesta industriaalisen väestön kasvua koskevaan kysymykseen me puhuimme kirjoituksessa: „Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi. Sismondin ja meidän kotimaiset sismondilaisemme”. (Ks. Teokset, 2. osa, Toim.)

** — loco citato — siteratussa kohdassa. Toim.

tuotantoon nämä uudet omistajat esittävät markkinoille vaatimuksen uusista työvälineistä, raaka-aineista, liikennevälineistä y.m. sekä myöskin kulutustarvikkeista (näiden uusien omistajien rikastuminen edellyttää luonnollisesti myöskin heidän kulutuksensa kasvua). Unohdetaan, ettei markkinoille ole lainkaan tärkeää tuottajan toimeentulo, vaan se, että hänellä on rahavaroja; aikaisemmin pääasiallisesti luontaistaloutta harjoittaneen patriarkaalisen talonpojan toimeentulon huononeminen sopii täydellisesti yhteen sen kanssa, että hänellä olevat rahavarat lisääntyvät, sillä mitä pitemmälle taloudelliseen häviöön tällainen talonpoika joutuu, sitä enemmän hänen on turvaututtava työvoimansa myyntiin, sitä suuremman osan elämisensä välineistä (joskin niukemmista) hänen on hankittava markkinoilta. „Maalaisväestön osan vapautuessa (maasta) vapautuvat samalla sen aikaisemmat elämisen välineet. Ne muuttuvat nyt vaihtelevan pääoman aineellisiksi osiksi” (pääoman, joka käytetään työvoiman ostamiseen) („Das Kapital”, I, 776). „Maalaisväestön osan pakkoluovuttaminen ja häätäminen ei ainoastaan vapauta työläisten ohella heidän elämisensä välineitä ja heidän työmateriaalejaan teollisuuskapitalistia varten, vaan myöskin *luo sisämarkkinat*” (ibid.*, 778)¹³. Täten siis abstraktis-teoreettiselta näkökannalta pientuottajain taloudellinen häviö merkitsee kehittyvän tavaratalouden ja kapitalismin yhteiskunnassa juuri päinvastaista, kuin mitä hrat N. —on ja V. V. haluavat siitä johtaa, se merkitsee sisämarkkinain luomista eikä niiden supistumista. Kun tämä samainen hra N. —on, joka julistaa a priori **, että venäläisten pientuottajain taloudellinen häviö merkitsee sisämarkkinoiden supistumista, kuitenkin siteeraa juuri esitettyä Marxin päinvastaista väittämää („Katsauksia”, ss. 71 ja 114), niin se on vain todistuksena tämän kirjailijan erinomaisesta taidosta lyödä itseään „Pääomasta” otetuilla sitaateilla.

IV. NARODNIKKIEN TEORIA LISÄARVON REALISOINNIN MAHDOTTOMUUDESTA

Seuraava kysymys sisämarkkinateoriassa on tällainen. Tunnettua on, että tuotteen arvo kapitalistisessa tuotannossa jakaantuu seuraaviin kolmeen osaan: 1) ensimmäinen osa

* — ibidem — samassa kohdassa. *Toim.*

** — edeltä käsinf. *Toim.*

korvaa pysyvän pääoman, s.o. sen arvon, joka oli olemassa aikaisemminkin raaka- ja apuaineiden, koneiden ja työvälineiden y.m.s. muodossa ja joka vain uusitaan valmiin tuotteen vississä osassa; 2) toinen osa korvaa vaihtelevan pääoman, s.o. kattaa työläisen ylläpidon, ja vihdoin 3) kolmas osa muodostaa lisäarvon, joka kuuluu kapitalistille. Tavallisesti tunnustetaan (esitämme tämän kysymyksen herrojen N. —onin ja V. V:n hengessä), että ensimmäisten kahden osan realisointi (s.o. vastaavan ekvivalentin, vastikkeen löytäminen, myyminen markkinoilla) ei kohtaa vaikeuksia, sillä ensimmäinen osa menee tuotantoon ja toinen — työväenluokan kulutukseen. Mutta kuinka realisoidaan kolmas osa — lisäarvo? Eiväthän kapitalistit voi sitä kokonaan kuluttaa! Ja meidän taloustieteilijämme tulevat johtopäätökseen, että „ulospääsynä vaikeudesta” lisäarvon¹⁴ realisoinnissa on „ulkomaisten markkinoiden hankkiminen” (N. —on, „Katsauksia”, II osasto, XV § yleensä ja s. 205 erikoisesti; V. V., „Markkinoiden liikavarustelu tavaroilla” aikakauslehdessä „Otetshestvennyje Zapiski” 1883, ja „Katsauksia teoreettiseen taloustieteeseen”, Pietari, 1895, s. 179 ja seur.). Mainitut kirjailijat selittävät ulkomaisten markkinoiden olevan välttämättömiä kapitalistisille kansakunnille siksi, että kapitalistit eivät voi muuten realisoida tuotteita. Sisämarkkinat supistuvat Venäjällä talonpoikaiston taloudellisen häviön vuoksi ja sen vuoksi, että lisäarvon realisointi on mahdotonta ilman ulkomaisia markkinoita, mutta ulkomaiset markkinat eivät ole saavutettavissa nuorelle maalle, joka on astunut kapitalistisen kehityksen tielle liian myöhään,— ja siten siis Venäjän kapitalismin perusteettomuus ja kuolleena syntyneisyys julistetaan todistetuksi yksistään vain aprioristen (ja lisäksi teoreettisesti virheellisten) käsitysten perusteella!

Puhuessaan realisoinnista hra N. —on tarkoitti nähtävästi Marxin oppia tästä aineesta (vaikka hän ei „Katsauksiensa” tässä kohdassa sanallakaan mainitse Marxista), mutta ei ole lainkaan käsittänyt sitä, vaan vääristellyt mahdolluuksiin saakka, kuten heti näemme. Juuri siksi onkin käynyt niin hullunkurisesti, että kaikessa oleellisessa hänen katsomuksensa sattuvat yhteen hra V. V:n katsomusten kanssa, jota ei mitenkään voida syyttää siitä, että hän „ei ymmärrä” teoriaa, sillä olisi mitä suurinta vääryyttä epäillä hänen vähäisimmässäkään määrässä tuntevan sitä.

Kumpikin kirjoittaja selittää oppiaan sillä tavalla, aivan kuin he, päästyään „omalla järjellään” määrätynlaisiin ratkaisuihin, olisivat puhuneet tästä aineesta ensimmäisinä; kumpikin on mitä ylevimmällä tavalla jättänyt huomioimatta vanhojen taloustieteilijäin päätelmät tästä kysymyksestä, ja kumpikin toistaa vanhoja virheitä, jotka „Pääoman” II osassa * on mitä perinpohjaisimmin kumottu. Kumpikin kirjoittaja rajoittaa koko kysymyksen tuotteen realisoinnista lisäarvon realisoinniksi, kuvitellen nähtävästi, että pysyvän pääoman realisoinnissa ei ole vaikeuksia. Tuo naiivi käsitys sisältää erittäin suuren virheen, josta ovat johtuneet narodnikkien realisointiopin kaikki myöhemmät virheet. Realisointia selitettäessä on kysymyksen vaikeutena todellisuudessa juuri pysyvän pääoman realisoinnin selittäminen. Tullakseen realisoiduksi on pysyvä pääoma palautettava uudelleen tuotantoon, mutta se on mahdollista välittömästi vain sen pääoman osalta, jonka tuote on tuotantovälineitä. Jos taas pääoman pysyvän osan korvaava tuote on kulutustarvikkeita, niin sen välitön tuotantoon palauttaminen on mahdotonta, ja on välttämätöntä *vaihto* yhteiskunnallisen tuotannon tuotantovälineitä valmistavan lohkon ja kulutustarvikkeita valmistavan lohkon välillä. Juuri tässä kohdassa onkin koko kysymyksen vaikeus, joka on jäänyt *huomaamatta* taloustieteilijöiltämme. Hra V. V. käsittää asian yleensä siten, aivan kuin kapitalistisen tuotannon tarkoituksena ei olisi kasaantuminen, vaan kulutus, ja hän puhuu syvämielteisesti siitä, että „vähemmistön käsiin tulee aineellisten hyödykkeiden massoja, jotka ylittävät organismin kulutuskyvyn” (sic! **) „sen kehityksen nykyhetkellä” (l. c., 149), että „tuotteiden liikamäärän syynä ei ole tehtailijan vaatimattomuus ja pidättyväisyys, vaan ihmisen organismin rajoittuneisuus tai riittämätön mukautuvaisuus (!!), joka ei ehdi laajentaa kulutuskykyään niin nopeasti kuin lisäarvo kasvaa” (ib., 161). Hra N. —on yrittää kuvailla asian siten, ettei hän muka pidä kapitalistisen tuotannon tarkoituksperänä kulutusta, että hän ottaa muka huomioon tuotantovälineiden

* Erikoisen hämmästyttävää on tässä tapauksessa hra V. V:n rohkeus, joka menee kaikkien kirjallisuudessa sallittujen rajojen ulkopuolelle. Esitettyään oppinsa ja ilmaistuaan täydellisen tietämättömyytensä „Pääoman” toisesta osasta, jossa puhutaan nimenomaan realisoinnista, hra V. V. samalla ilman muuta ilmoittaa, että hän „käytti oppirakennelmiinsa” nimenomaan Marxin teoriaa! („Katsauksia teoreettiseen taloustieteeseen”, katsaus III. „Tuotannon, jaon ja kulutuksen kapitalistinen laki (sic!?)”, s. 162.)

** — sillä tavalla! *Toim.*

osuuden ja merkityksen realisointia koskevassa kysymyksessä, mutta sotkeutuen hyvin moniin ristiriitoihin hän ei ole todellisuudessa tehnyt itselleen lainkaan selväksi koko yhteiskunnallisen pääoman kierto- ja uusintamisprosessia. Emme ryhdy yksityiskohtaisesti käsittelemään noita ristiriitoja (hra N. —onin „Katsausten” ss. 203—205)— se on liian epäkiitollinen tehtävä (jonka hra Bulgakov* on jo osittain suorittanut kirjassaan „Markkinoista kapitalistisen tuotannon aikana”. Moskova, 1897, ss. 237—245), ja edellä esitetyn hra N. —onin päätelmiä koskevan arvion todistamiseksi on sitä paitsi riittävää käsitellä hänen lopullinen johtopäätöksensä, nimittäin se, että ulospääsynä vaikeudesta lisäarvon realisoinnissa ovat ulkomaiset markkinat. Tämä hra N. —onin johtopäätös (itse asiassa hra V. V:n johtopäätöksen yksinkertainen toistaminen) osoittaa mitä havainnollisimmin, että hän ei ole ollenkaan ymmärtänyt tuotteen realisointia kapitalistisessa yhteiskunnassa (s.o. sisämarkkinateoriaa) enempää kuin ulkomaistenkaan markkinoiden merkitystä. Tosiaankin, onko ulkomaisten markkinoiden vetämisessä „realisointi”-kysymykseen hituistakaan tervettä järkeä? Realisointikysymys on siinä, miten kapitalistisen tuotteen jokaiselle osalle arvon mukaan (pysyvä pääoma, vaihteleva pääoma ja lisäarvo) ja tuotteen aineellisen muodon mukaan (tuotantovälineet, kulutusvälineet, muun muassa välttämättömyystarvikkeet ja ylellisyystarvikkeet) voidaan löytää tuota osaa markkinoilla korvaava tuotteen toinen osa. On selvää, että ulkomaankauppa on tällöin abstrahoitava erilleen, sillä sen mukaanvetäminen ei edistä kysymyksen ratkaisemista hiuskarvankaan vertaa, vaan ainoastaan lykkää sitä siirtämällä kysymyksen yhdestä maasta monta maata käsittäväksi. Samainen hra N. —on, joka piti ulkomaankauppaa „ulospääsynä vaikeudesta” lisäarvon realisoinnissa, pääättelee esimerkiksi työpalkasta seuraavalla tavalla: sillä vuosituotteen osalla, jonka välittömät tuottajat — työläiset — saavat työpalkan muodossa, „voidaan kiertokulusta saada vain sellainen osa elämisen välineitä, joka on arvonsa mukaan yhtä suuri kuin työpalkan

* Nykyiselle lukijalle ei liene haitaksi huomauttaa, että hra Bulgakov ja alempana usein siteeratut herrat Struve ja Tugan-Baranovski yrityivät vuonna 1899 olla marxilaisia. Nykyään he ovat muuttuneet onnellisesti „Marxin arvostelijoista” porvarillisiksi tusinataloustieteilijöiksi. (Huomautus 2. painokseen¹⁶.)

yleissumma” (203). Herää kysymys, mistä taloustieteilijämme tietää, että kyseisen maan kapitalistit tuottavat juuri niin paljon ja juuri sen laatuksia elämisen välineitä, jotta ne voivat tulla realisoituksi työpalkalla? Mistä hän tietää, että tällöin voidaan tulla toimeen ilman ulkomaisia markkinoita? Ilmeistä on, että hän ei voi sitä tietää, että hän on yksinkertaisesti syrjäyttänyt kysymyksen ulkomaisista markkinoista, sillä kun tehdään päätelmiä vaihtelevan pääoman realisoinnista, on tärkeää tuotteen toisen osan korvaaminen toisella, eikä ole lainkaan tärkeää, tapahtuuko tuo korvaaminen yhden vai kahden maan sisällä. Mutta lisäarvon suhteen hän kuitenkin luopuu tuosta välttämättömästä edellytyksestä ja kysymyksen ratkaisemisen asemesta yksinkertaisesti välttelee kysymystä puhuen ulkomaisista markkinoista. Tuotteen myynti ulkomaisilla markkinoilla vaatii itse selitystä, s.o. vastikkeen löytämistä tuotteen myytävälle osalle, kapitalistisen tuotteen toisen osan löytämistä, joka voi korvata ensimmäisen. Juuri siksi Marx sanookin, että realisointikysymystä käsiteltäessä ei ulkomaisia markkinoita, ulkomaankauppaa „tarvitse ottaa lainkaan huomioon”, sillä „ulkomaankaupan vetäminen vuosittain uusinnettavan tuotearvon analyysiin voi vain sotkea asiaa antamatta uutta momenttia itse tehtävälle kuin myöskään sen ratkaisulle” („Das Kapital”, II, 469)¹⁶. Herrat V. V. ja N. —on kuvittelivat, että he antavat kapitalismin ristiriidoista syvällisen arvion, kun viittaavat lisäarvon realisointivaikeuksiin. Mutta todellisuudessa he ovat arvioineet kapitalismin ristiriidat tavattoman pintapuolisesti, sillä jos puhutaan realisoinnin „vaikeuksista”, siitä aiheutuvista pulista y.m., niin on tunnustettava, että nuo „vaikeudet” eivät ole vain mahdollisia, vaan välttämättömiäkin kapitalistisen tuotteen kaikkien osien suhteen eikä lainkaan vain lisäarvon suhteen. Tämäntapaisia vaikeuksia, jotka ovat riippuvaisia eri tuotantoalojen jakaantumisen epäsuhteesta, syntyy vakiuisesti ei vain lisäarvon realisoinnissa, vaan myöskin vaihtelevan ja pysyvän pääoman realisoinnin aikana; ei vain realisoitaessa tuotetta kulutusvälineissä, vaan myöskin tuotantovälineissä. Ilman sentapaisia „vaikeuksia” ja pulia ei yleensä voi olla kapitalistista tuotantoa, erillisten tuottajain tuotantoa heille tuntemattomia maailmanmarkkinoita varten.

V. A. SMITHIN KATSANTOKANNAT YHTEISKUNNALLISEN
KOKONAISTUOTTEEN TUOTANTOON JA KIERTOKULKUUN
KAPITALISTISESSA YHTEISKUNNASSA JA NOIDEN KATSANTOKANTOJEN
KRITIIKKI MARXILLA

Päästäksemme selvyyteen realisointiopista meidän on aloitettava Ad. Smithistä, joka laski tässä kysymyksessä perustan sille virheelliselle teorialle, joka oli Marxiin saakka jakamattomasti vallalla poliittisessa taloustieteessä. A. Smith jakoi tavaran hinnan vain kahteen osaan: vaihteleva pääoma (hänen terminologiansa mukaan työpalkka) ja lisäarvo („voitto” ja „korke” eivät hänellä sulaudu yhteen, joten hän laski olevan kaikkiaan oikeastaan kolme osaa)*. Aivan samoin hän jakoi myöskin tavaroiden kokonaismäärän, yhteiskunnan koko vuotuisen tuotteen noihin samoihin osiin ja laski ne suoraan yhteiskunnan kahden luokan: työläisten ja kapitalistien (Smithillä liikkeenharjoittajien ja maanomistajien)** „tuloksi”.

Mihin hänellä perustuu arvon kolmannen elimellisen osan — pysyvän pääoman — pois jättäminen? Ad. Smith ei voinut olla näkemättä tuota osaa, mutta hän arveli, että se myöskin sisältyy työpalkkaan ja lisäarvoon. Hän ajatteli asiasta seuraavaa: „Esimerkiksi viljan hinnassa eräs osa maksaa maanomistajan koron, toinen — työpalkan tai sen työntekijän ja työjuhdan ylläpidon, jota on käytetty tämän viljan tuotantoon, ja kolmas osa — farmarin voiton. Nuo kolme osaa muodostavat välittömästi tai loppukädessä nähtävästi koko viljan hinnan. Voitaisiin ehkä luulla, että tarvitaan neljäskin osa korvaamaan farmarin pääomaa tai korvaamaan hänen työjuhtansa ja muiden maatalousvälineidensä kulumista. Mutta tulee ottaa huomioon, että talouden jokaisen työvälineen, esimerkiksi työhevosen, hinta on itsekin kokoonpantu noista samoista 3:sta osasta” (nimittäin: korosta, voitosta ja työpalkasta). „Vaikka viljan hinta maksaakin hevosen hinnan ja ylläpidon, niin siitä huolimatta sen täydellinen hinta jakaantuu sen vuoksi välittömästi tai loppukädessä noiksi samoiksi kolmeksi osaksi:

* *Adam Smith*. „An Inquiry into the nature and causes of the wealth of nations”, 4. painos, 1801, vol. I, p. 75 (*Adam Smith*. „Tutkimus kansojen rikkauksen olemuksesta ja lähteistä”, 4. painos, 1801, I osa, s. 75. *Toim.*). Kirja I: „Työn tuotannollisen voiman kohoamisen syistä ja työn tuotteen luonnollisesta jakaantumisjärjestyksestä kansan eri kerrosten kesken”, 6. luku: „Tavaroiden hinnan elimellisistä osista”. Bibikovin käännös venäjän kielelle (Pietari, 1866), I osa, s. 171.

** L. c., I, p. 78. Ven. käännös, I, s. 174.

koroksi, työpalkaksi ja voitoksi”*. Marx nimittää tätä Smithin teoriaa „hämmästyttäväksi” (II. S. 366)¹⁷. „Hänen todistelunsa on yksinkertaisesti tuon saman väitteen toistamista”. Smith „lähettää meidät Pontiuksen luota Pilatuksen luo” (I. B., 2. Aufl., S. 612**)¹⁸. Sanoessaan, että talouden työvälineiden hinta *itsekin* jakaantuu noiksi samoiksi kolmeksi osaksi, Smith unohtaa lisätä: ja niiden tuotantovälineiden hinnaksi, jotka on käytetty näiden välineiden valmistamisessa. Pääoman pysyvän osan virheellinen pois-sulkeminen tuotteen hinnasta liittyy A. Smithillä (samoin kuin myöhemmilläkin taloustieteilijöillä) virheelliseen käsitykseen kasaantumisesta kapitalistisessa taloudessa, s.o. tuotannon laajentumisesta, lisäarvon muuttumisesta pääomaksi. A. Smith jätti tässäkin pois pysyvän pääoman arvellen, että kasaantuvan, pääomaksi muuttuvan lisäarvon osan käyttävät täydellisesti tuotannolliset työläiset, s.o. että se täydellisesti menee työpalkaksi, kun taas tosiasiaassa lisäarvon kasaantuva osa käytetään pysyvään pääomaan (tuotantovälineet, raaka- ja apuaineet) ynnä työpalkka. Arvostellessaan tätä Smithin (samoin Ricardon, Millin y.m.) katsomusta „Pääoman” I osassa (VII osasto, „Kasaantumisprosessi”, luku 22: „Lisäarvon muuttuminen pääomaksi”, 2. §. „Poliittis-taloustieteilijäin harhakäsitys laajennetusta uusintamisesta”), Marx sanoi: II osassa „tullaan osoittamaan, että A. Smithin dogmi, jonka hänen kaikki seuraajansa ovat perineet, esti poliittista taloustiedettä käsittämästä yhteiskunnallisen uusintamisprosessin kaikkein yksinkertaisintakaan mekanismia” (I, 612)¹⁹. Ad. Smith lankesi tuohon virheeseen siksi, että hän sekoitti tuotteen arvon ja uudesti luodun arvon: viimeksi mainittu todellakin jakaantuu vaihtelevaksi pääomaksi ja lisäarvoksi, kun taas ensin mainittuun kuuluu sen lisäksi myöskin pysyvä pääoma. Tuon virheen Marx paljasti jo arvon analyysissä, jossa hän totesi eron uutta arvoa luovan abstraktisen työn ja sen konkreettisen, hyödyllisen työn välillä, joka uusintaa hyödyllisen tuotteen uudessa muodossa aikaisemmin olemassaolleen arvon²⁰.

Koko yhteiskunnallisen pääoman uusintamis- ja kierto-prosessin selittäminen on erikoisen välttämätöntä silloin,

* Ibid., v. I, p. 75—76. Ven. käännös, I, s. 171.

** — I osa, 2. painos, s. 612. *Toim.*

kun ratkaistaan kysymystä kansallistulosta kapitalistisessa yhteiskunnassa. On erittäin mielenkiintoista, että puhuesaan tästä viimeksi mainitusta kysymyksestä A. Smith ei voinut enää pysytellä virheellisen teoriansa kannalla, joka sulkee pysyvän pääoman pois maan kokonaistuotteesta. „Suuren maan kaikkien asukkaiden kokonaistulo (gross revenue) käsittää heidän maansa ja työnsä koko vuotuisen tuotteen, mutta puhdas tulo (net revenue) käsittää sen, mikä jää jäljelle, kun siitä on vähennetty menot ensinnäkin heidän kiinteän pääomansa ja toiseksi heidän liikkuvan pääomansa ylläpitoon, s.o. puhdas tulo käsittää sen, minkä he pääomaansa koskematta voivat muuttaa välittömän kulutuksen varastoksi (stock) tai kuluttaa elintarvikkeisiin, mukavuuteen tai nautintoihin” (A. Smith, II kirja. „Varaston alkuperästä, kasaantumisesta ja käyttämisestä”, II luku, vol. II, p. 18. Ven. käännös, II, s. 21). Täten A. Smith sulki maan kokonaistuotteesta pois pääoman väittäen, että se jakaantuu työpalkaksi, voitoksi ja koroksi, s.o. (puhtaiksi) tuloiksi; mutta yhteiskunnan kokonaistuloon hän sisällyttää pääoman erottaen sen kulutustarvikkeista (= puhdas tulo). Tästä ristiriidasta Marx ottaakin Ad. Smithin kiinni: kuinka *pääoma* voi olla *tulossa*, jos *pääomaa* ei ollut *tuotteessa?* (Vrt. „Das Kapital”, II, S. 355.²¹) Ad. Smith tunnustaa tässä huomaamattaan kokonaistuotteen arvon kolme elimellistä osaa: ei ainoastaan vaihtelevan pääoman ja lisäarvon, vaan myöskin pysyvän pääoman. Myöhemmissä päätelmissään Ad. Smith törmää toiseenkin mitä tärkeimpään erilaisuuteen, jolla on hyvin suuri merkitys realisointiteoriassa. „Ilmeistä on”, sanoo hän, „että kaikki menot kiinteän pääoman ylläpitoon pitää poistaa yhteiskunnan puhtaasta tulosta. Eivät materiaalit, jotka ovat tarpeen hyödyllisten koneiden, teollisuusvälineiden, hyödyllisten rakennusten y.m. kunnossapitoon, *eikä näiden materiaalien kelvolliseen muotoon muuttamiseen tarvittavan työn tuote voi milloinkaan muodostaa puhtaan tulon osaa*. Tämän työn hinta voi tosin muodostaa puhtaan tulon osan, koska tässä työssä työskentelevät työläiset voivat muuttaa koko työpalkkansa arvon välittömän kulutuksen varastoksi”. Mutta työn muissa lajeissa sekä (työn) „hinta että” (työn) „tuote kuuluvat tähän välittömän kulutuksen varastoon: nimittäin — työn hinta kuuluu työläisten varastoon ja tuote muiden ihmisten varastoon” (A. Smith, *ibid.*). Tässä

pilkistää esiin tietoisuus siitä, että on välttämätöntä erottaa työn kaksi lajia: ensimmäinen, joka antaa kulutus-tarvikkeita, jotka voivat kuulua „puhtaaseen tuloon”; toinen, joka antaa „hyödyllisiä koneita, teollisuusvälineitä, rakennuksia y.m.”, s.o. sellaisia tarvikkeita, jotka eivät milloinkaan voi kuulua henkilökohtaiseen kulutukseen. Tästä on enää yksi askel sen tunnustamiseen, että realisoinnin selittämiseksi on välttämättömästi erotettava kulutuksen kaksi lajia: henkilökohtainen ja tuotannollinen (= tuotantoon palauttaminen). Smithin kahden mainitun virheen (pysyvän pääoman poisjättäminen tuotteen arvosta sekä henkilökohtaisen ja tuotannollisen kulutuksen sekoittaminen) oikaiseminen tekikin Marxille mahdolliseksi rakentaa erinomaisen teoriansa yhteiskunnallisen tuotteen realisoinnista kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Mitä muihin Ad. Smithin ja Marxin välillä oleviin taloustieteilijöihin tulee, niin he kaikki toistivat Ad. Smithin virheen * eivätkä sen vuoksi päässeet askeltakaan eteenpäin. Minkälainen sekaannus vallitsee sen vuoksi tuloa koskevissa opeissa, siitä me puhumme vielä tuonnempana. Siinä kiistassa, joka käytiin yleisen tavaraylituotannon mahdollisuudesta toisaalta Ricardon, Sayn, Millin y.m. ja toisaalta Malthusin, Sismondin, Chalmersin, Kirchmannin y.m. välillä, kumpikin puoli oli Smithin virheellisen teorian kannalla, ja siksi, kuten hra S. Bulgakov aivan oikein huomauttaa, „lähtökohtana pidettyjen katsantokantojen ollessa vääriä ja itse probleemin muotoilun ollessa virheellinen nuo kiistat saattoivat johtaa vain tyhjiin ja skolastisiin kinailuihin” (l.c., s. 21. Ks. selitystä noista kinailuista Tugan-Baranovskilta: „Teollisuuspulat j.n.e.”. Pietari, 1894, ss. 377—404).

VI. MARXIN REALISOINTITEORIA

Edellä esitetystä johtuu jo itsestään, että peruslähtökohdina, joille Marxin teoria rakentuu, ovat seuraavat kaksi väittämää. Ensimmäinen — että kapitalistisen maan koko tuote, samalla tavalla kuin erillinenkin tuote, on kokoonpantu seuraavista kolmesta osasta: 1) pysyvä pääoma,

* Esimerkiksi Ricardo väitti: „Jokaisen maan maaperän ja työn tuote jakaantuu kolmeen osaan: yksi niistä omistetaan kappalepalkalle, toinen — voitolle, kolmas — korolle” („Teokset”, Sieberin käännös. Pietari, 1882, s. 221).

2) vaihteleva pääoma, 3) lisäarvo. Sille, joka tuntee Marxin „Pääoman” I osassa annetun analyysin pääoman tuotantoprosessista, tämä väittämä on itsestään selvä. Toinen väittämä, että on erotettava kapitalistisen tuotannon kaksi suurta lohkoa, nimittäin (I lohko) tuotantovälineiden, sellaisten tarvikkeiden tuotanto, jotka palvelevat tuotannollista kulutusta, s.o. palautetaan tuotantoon, ja joita eivät kuluta ihmiset, vaan pääoma, ja (II lohko) kulutustarvikkeiden tuotanto, s.o. sellaisten tarvikkeiden tuotanto, jotka menevät henkilökohtaiseen kulutukseen. „Yksistään tässä jaossa on enemmän teoreettista järkeä, kuin kaikissa aikaisemmissa markkinateoriasta käydyissä kinailuissa” (Bulgakov, l. c., 27). Herää kysymys, minkä vuoksi tuotteiden tällainen jako niiden luontaismuodon mukaan on tarpeen juuri nyt, analysoitaessa yhteiskunnallisen pääoman uusintamista, kun yksilöllisen pääoman tuotannon ja uusintamisen analyysissa tultiin toimeen ilman sellaista jakoa ja jätettiin kokonaan sivuun tuotteen luontaismuotoa koskeva kysymys. Millä perusteella me voimme ottaa kysymyksen tuotteen luontaismuodosta kapitalistisen talouden teoreettiseen tutkimiseen, talouden, joka rakentuu kokonaisuudessaan tuotteen vaihtoarvon pohjalle? Asia on niin, että analysoitaessa yksilöllisen pääoman tuotantoa kysymys siitä, missä ja miten tuote tullaan myymään, missä ja miten työläiset tulevat ostamaan kulutustarvikkeet ja kapitalistit ostamaan tuotantovälineet, voitiin panna syrjään sellaisena kysymyksenä, joka ei anna mitään tälle analyysille eikä kuulu siihen. Siellä piti tarkastella vain kysymystä tuotannon eri aineiden arvosta ja tuotannon tuloksista. Mutta nyt on kysymys nimenomaan siitä, mistä työläiset ja kapitalistit ottavat kulutuksensa tarvikkeet? mistä kapitalistit ottavat tuotantovälineet? millä tavalla tuotettu tuote tyydyttää nuo kaikki tarpeet ja tekee mahdolliseksi tuotannon laajentamisen? Tässä meillä siis ei ole ainoastaan „arvon korvaaminen, vaan myöskin tuotteen luontaismuodon korvaaminen” (Stoffersatz.— „Das Kapital”, II, 389)²², ja sen vuoksi on ehdottoman välttämätöntä tehdä ero tuotteiden välillä, joilla on aivan erilainen merkitys yhteiskunnallisen talouden prosessissa.

Kun nuo perusväittämät on huomioitu, niin kysymys yhteiskunnallisen tuotteen realisoinnista kapitalistisessa yhteiskunnassa ei ole enää vaikea. Olettakaamme aluksi yksinkertainen uusintaminen, s.o. tuotantoprosessin

toistuminen entisessä laajuudessa, kasaantumisen puuttuminen. Ilmeistä on, että II lohkon vaihteleva pääoma ja lisäarvo (jotka ovat olemassa kulutustarvikkeiden muodossa) realisoidaan tämän lohkon työläisten ja kapitalistien henkilökohtaisella kulutuksella (sillä yksinkertainen uusintaminen edellyttää, että koko lisäarvo kulutetaan eikä sen ainoakaan osa muutu pääomaksi). Edelleen, vaihteleva pääoma ja lisäarvo, jotka ovat olemassa tuotantovälineiden muodossa (I lohko), on niiden realisoimiseksi vaihdettava kulutustarvikkeisiin kapitalisteja ja työläisiä varten, jotka valmistavat tuotantovälineitä. Toisaalta myöskään pysyvää pääomaa, joka on olemassa kulutustarvikkeiden muodossa (II lohko), ei voida realisoida muuten kuin vaihtamalla se tuotantovälineisiin sitä varten, jotta se voitaisiin palauttaa jälleen tuotantoon seuraavana vuonna. Täten me saamme tuotantovälineissä olevan vaihtelevan pääoman ja lisäarvon vaihtamisen kulutustarvikkeissa olevaan pysyvään pääomaan: työläiset ja kapitalistit (tuotantovälineiden lohkoissa) saavat siten elämisen välineet, ja kapitalistit (kulutustarvikkeiden lohkoissa) myyvät tuotteensa ja saavat pysyvän pääoman uutta tuotantoa varten. Yksinkertaisen uusintamisen oloissa näiden vaihdettavien osien pitää olla yhtä suuret: vaihtelevan pääoman ja lisäarvon summan tulee tuotantovälineissä olla yhtä suuri kuin pysyvä pääoma kulutustarvikkeissa. Päinvastoin, jos edellytetään uusintamista laajentuvassa mitassa, s.o. kasaantumista, niin ensimmäisen suureen täytyy olla suurempi kuin toinen, koska täytyy olla olemassa tuotantovälineiden ylijäämä *uuden* tuotannon aloittamiseksi. Palatkaamme kuitenkin yksinkertaiseen uusintamiseen. Meillä on vielä realisoimattomana yhteiskunnallisen tuotteen eräs osa, nimittäin pysyvä pääoma tuotantovälineissä. Se realisoidaan osittain tämän saman lohkon kapitalistien välisellä vaihdolla (esimerkiksi kivihiili vaihdetaan rautaan, sillä kumpikin näistä tuotteista on välttämätön aine tai väline toisen tuottamisessa) ja osittain myös välittömällä tuotantoon palauttamisella (esimerkiksi kivihiili, joka on tuotettu sitä varten, että se käytetään tässä samassa tuotantolaitoksessa taaskin kivihiilen tuottamiseen; vilja maataloudessa j.n.e.). Mitä kasaantumiseen tulee, niin sen lähtökohtana on, kuten näimme, tuotantovälineiden ylijäämä (nämä tuotantovälineet saadaan tämän lohkon kapitalistien lisäarvosta), joka vaatii myöskin lisäarvon osan

muuttamista pääomaksi kulutustarvikkeissa. Me pidämme tarpeettomana käsitellä yksityiskohtaisesti kysymystä, millä tavalla tämä lisätuotanto tulee yhtymään yksinkertaisen uusintamisen kanssa. Meidän tehtäväämme ei kuulu realisoititeorian erikoiskäsittely, ja narodnikkilaisten taloustieteilijöiden virheen selville saamiseksi ja vissien teoreettisten johtopäätösten tekemiseksi sisämarkkinoista on edellä esitettykin riittävää*.

Meitä kiinnostavassa sisämarkkinakysymyksessä on Marxin realisoititeoriasta johtuva tärkein johtopäätös seuraava: kapitalistisen tuotannon ja siis myöskin sisämarkkinain kasvu ei tapahdu siinä määrin kulutustarvikkeiden osalta kuin tuotantovälineiden osalta. Toisin sanoen: tuotantovälineiden kasvu sivuuttaa kulutustarvikkeiden kasvun. Me todellakin näimme, että pysyvä pääoma kulutustarvikkeissa (II lohko) vaihdetaan vaihtelevaan pääomaan + lisäarvoon tuotantovälineissä (I lohko). Mutta kapitalistisen tuotannon yleisen lain mukaan pysyvä pääoma kasvaa nopeammin kuin vaihteleva. Pysyvän pääoman pitää siis kasvaa kulutustarvikkeissa nopeammin kuin vaihtelevan pääoman ja lisäarvon kulutustarvikkeissa, mutta pysyvän pääoman tuotantovälineissä pitää kasvaa kaikkein nopeimmin, sivuuttaen sekä vaihtelevan pääoman (+ lisäarvo) kasvun tuotantovälineissä että pysyvän pääoman kasvun kulutustarvikkeissa. Yhteiskunnallisen tuotannon sen lohkon, joka valmistaa tuotantovälineitä, täytyy siis kasvaa nopeammin kuin sen lohkon, joka valmistaa kulutustarvikkeita. Näin muodoin sisämarkkinain kasvu kapitalismia varten on vissiin rajaan saakka „riippumaton” henkilökohtaisen kulutuksen kasvusta, tapahtuen enemmän tuotannollisen kulutuksen osalta. Mutta olisi virheellistä käsittää tämä „riippumattomuus” tuotannollisen kulutuksen täydelliseksi irrallisuudeksi henkilökohtaisesta kulutuksesta: ensimmäinen voi kasvaa ja sen täytyykin kasvaa nopeammin kuin

* Ks. „Das Kapital”, II. Band, III. Abschn. („Pääoma”, II osa, III osasto: „Toim.”), jossa on yksityiskohtaisesti tutkittu sekä kasaantuminen että kulutustarvikkeiden jakaantuminen välttämättömiin kulutustarvikkeisiin ja yleisyysvälineisiin, sekä rahan kiertokulku että kiinteän pääoman kuluminen j.n.e. Lukijoille, joilla ei ole mahdollisuutta tutustua „Pääoman” II osaan, voidaan suositella Marxin realisoititeorian selitystä edellä siteeratussa hra S. Bulgakovin kirjassa. Hra Bulgakovin selitys on tyydyttävämpi kuin hra M. Tugan-Baranovskin („Teollisuuspulat”, ss. 407—438), joka kaavioidensa rakentamisessa on hyvin epäonnistuneesti poikennut Marxista ja selittänyt Marxin teoriaa riittämättömästi. — parempi myös kuin hra A. Skvortsovin selitys („Poliittisen taloustieteen perustat”. Pietari. 1898, ss. 281—295), sillä hra Skvortsovilla on virheellisiä käsitteitä sangen tärkeissä voittoja ja korkoa koskeissa kysymyksissä.

toinen (siihen sen „riippumattomuus” rajoittuukin), mutta on itsestään selvää, että loppukädessä tuotannollinen kulutus jää aina sidotuksi henkilökohtaiseen kulutukseen. Marx sanoo tämän johdosta: „Me näimme (II kirja, III osasto), että pysyvän pääoman ja pysyvän pääoman välillä käy vakiutuinen kierto...” (Marx tarkoittaa tuotantovälineissä olevaa pysyvää pääomaa, joka realisoidaan tämän saman lohkon kapitalistien välisellä vaihdolla) „...joka on toisaalta riippumaton henkilökohtaisesta kulutuksesta siinä mielessä, että se ei milloinkaan kuulu tähän viimeksi mainittuun, mutta joka on kuitenkin loppukädessä henkilökohtaisen kulutuksen rajoittama, sillä pysyvän pääoman tuotanto ei milloinkaan tapahdu sen itsensä vuoksi, vaan se tapahtuu vain siksi, että tätä pysyvää pääomaa kulutetaan enemmän niillä tuotantaloilla, joiden tuotteet kuuluvat henkilökohtaiseen kulutukseen” („Das Kapital”, III, 1, 289. Ven. käännös, s. 242)²⁴.

Tämä pysyvän pääoman suurempi käyttäminen ei ole mitään muuta kuin vaihtoarvon termeissä ilmaistu tuotantovoimien kehityksen korkea taso, sillä nopeasti kehittyvien „tuotantovälineiden” perusosan muodostavat materiaalit, koneet, työkalut, rakennukset ja kaikenlaiset muut välineet suurta ja varsinkin koneellista tuotantoa varten. Siksi on aivan luonnollista, että kapitalistiselle tuotannolle, sen kehittäessä yhteiskunnan tuotantovoimia, sen luodessa suurtuotannon ja koneellisen teollisuuden, on myös ominaista yhteiskunnallisen rikkauden sen osan erikoinen laajentaminen, joka muodostuu tuotantovälineistä... „Se, mikä tässä suhteessa (nimittäin tuotantovälineiden valmistamisessa) erottaa kapitalistisen yhteiskunnan villi-ihmisestä, ei ole lainkaan siinä, missä sen Senior näkee, joka arvelee, että villi-ihmisen erikoisoikeutena on käyttää työtään toisinaan siten, ettei se anna hänelle minkäänlaisia tuotteita, jotka muuttuvat tuloksi, s.o. kulutustarvikkeiksi. Ero on todellisuudessa seuraava:

a) Kapitalistinen yhteiskunta käyttää suurimman osan käytettävissään olevasta vuotuisesta työstä tuotantovälineiden (siis pysyvän pääoman) tuottamiseen, joita ei voida hajoittaa tuloksi työpalkan eikä myöskään lisäarvon muodossa ja jotka pystyvät toimimaan vain pääomana.

b) Kun villi-ihminen valmistaa jousia, nuolia, kivivasa-roita, kirveitä, koreja y.m.s., niin hän käsittää aivan selvästi, ettei hänen täten käyttämänsä aika ole mennyt kulutustar-

vikkeiden valmistukseen, s.o. että hän on tyydyttänyt tuotantovälinetarpeensa eikä mitään muuta” („Das Kapital”, II, 436. Ven. käännös, 333)²⁵. Tuo „selvä käsitys” suhteestaan tuotantoon on kapitalistisessa yhteiskunnassa kadonnut sille ominaisen fetishismin vuoksi, joka käsittää ihmisten yhteiskunnalliset suhteet tuotteiden suhteiksi — sen vuoksi, että jokainen tuote muuttuu tavaraksi, joka tuotetaan tuntematonta kuluttajaa varten ja joka täytyy realisoida tuntemattomilla markkinoilla. Ja koska erilliselle yrittäjälle on aivan samantekevää, mitä *laatua* on hänen tuottamansa tarvike — kaikki tuotteet antavat „tuloa”, — niin teoreetikko-taloustieteilijät ovat omaksuneet juuri tämän pinnallisen ja yksilöllisen katsantokannan koko yhteiskunnan suhteen ja se on estänyt käsittämästä koko yhteiskunnallisen tuotteen uusintamisprosessia kapitalistisessa taloudessa.

Tuotannon (ja siis myöskin sisämarkkinain) kehittyminen pääasiallisesti tuotantovälineiden osalta näyttää paradoksaaliselta ja se on epäilemättä ristiriita. Se on todellakin „tuotantoa tuotantoa varten”, — tuotannon laajentumista ilman vastaavaa kulutuksen laajentumista. Mutta tämä ristiriita ei ole opin, vaan todellisen elämän ristiriita; se on juuri sellainen ristiriita, joka vastaa kapitalismin olemusta ja tämän yhteiskunnallisen talouden järjestelmän muita ristiriitoja. Juuri tämä tuotannon laajentuminen ilman vastaavaa kulutuksen laajentumista vastaakin kapitalismin historiallista kutsumusta ja sen erikoista yhteiskunnallista rakennetta: edellinen on yhteiskunnan tuotantovoimien kehittämistä; jälkimmäinen tekee väestöjoukoille mahdottomaksi näiden teknillisten saavutusten käyttämisen. Tuotannon rajattoman laajentamisyrittämyksen, mikä on kapitalismille ominaista, ja kansanjoukkojen rajoitetun kulutuksen (joka on rajoitettua niiden proletarisen tilan vuoksi) välillä on epäilemätön ristiriita. Juuri tämän ristiriidan Marx toteaaakin niissä väittämässään, joita narodnikit mielellään esittävät muka heidän katsomustensa vahvistuksena sisämarkkinain supistumisesta, kapitalismin epäprogressiivisuudesta y.m., y.m. Tässä on eräitä noista väittämistä: „Ristiriita kapitalistisessa tuotantotavassa: työläiset ovat tavarain ostajina tärkeät markkinoille. Mutta kapitalistisen yhteiskunnan pyrkimyksenä on painaa heidän myymänsä tavarain — työvoiman — hinta minimiin” („Das Kapital”, II, 303)²⁶.

„...Realisoinnin ehtoja... rajoittaa tuotannon eri alojen ja yhteiskunnan kulutuskyvyn tasasuhtaisuus... Mitä enemmän tuotantovoima kehittyi, sitä enemmän se joutuu ristiriitaan sen ahtaan perustan kanssa, jolle kulutus-suhteet pohjautuvat” (ibid., III, 1, 225—226)²⁷. „Puitteet, joissa tuottajajoukkojen pakkoluovutukseen ja köyhtymiseen perustuvan pääoman arvon säilyminen ja kasvaminen juuri vain voikin tapahtua, nuo puitteet joutuvat alituisesti ristiriitaan niiden tuotantomenetelmien kanssa, joita pääoman on tarkoitusperänsä saavuttamiseksi pakko käyttää ja jotka pyrkivät tuotannon rajattomaan laajentamiseen, yhteiskunnan tuotantovoimien ehdottomaan kehittämiseen, tuotantovoimien, jotka asettavat itselleen tuotannon itsekohteisena tarkoitusperänä... Siitä johtuu, että kun kapitalistinen tuotantotapa on historiallinen keino aineellisen tuotantovoiman kehittämiseksi, tätä voimaa vastaavien maailmanmarkkinain luomiseksi, niin se on samanaikaisesti alituisena ristiriitana sen tällaisen historiallisen tehtävän ja sille ominaisten tuotannon yhteiskunnallisten suhteiden välillä” (III, 1, 232. Ven. käännös, s. 194)²⁸. „Kaikkien todellisten pulien viimeiseksi syyksi jää aina kansanjoukkojen köyhyys ja kulutuksen rajoittuneisuus, mikä vaikuttaa vastaan kapitalistisen tuotannon pyrkimykselle kehittää tuotantovoimia siten kuin niiden kehityksen rajana olisi vain yhteiskunnan absoluuttinen kulutuskyky” * (III, 2, 21. Ven. käännös, s. 395)³⁰. Näissä kaikissa väittämissä todetaan mainittu ristiriita tuotannon rajattoman laajentamispyrkimyksen ja rajoitetun kulutuksen välillä eikä mitään muuta **. Ei ole mitään mielettömämpää kuin tehdä „Pääoman” näistä koh-

* Juuri tämän kohdan kuuluisa (herostratokselaaisesti kuuluisa) Ed. Bernstein siteerasi teoksessaan „Sosialismin edellytykset” („Die Voraussetzungen etc.” Stuttg. 1899, S. 67)²⁹. Tietenkin tuo opportunistimme, joka kääntyy marxilaisuudesta vanhaan porvarilliseen taloustieteeseen, kiiruhti sanomaan, että se on ristiriita Marxin pulateoriassa, että Marxin tällainen käsitys „ei kovinkaan paljon eroa Rodbertuksen pulateoriasta”. Mutta todellisuudessa „ristiriita” on vain toisaalta Bernsteinin pretensioiden ja toisaalta hänen mielettömän eklektisisminsä ja Marxin teoriaan syventymishaluttomuutensa välillä. Missä määrin Bernsteiniltä on realisoituteoria jäänyt ymmärtämättä, se näkyy hänen todella huvittavasta päätelmästä, että lisätuotteen määrän valtavan kasvun olisi muka *välttämättömästi* merkittävä omistavien lukumäärän lisääntymistä (tai työläisten toimeentulon paranemista), sillä itse kapitalistit, nähkääs, ja heidän „palvelijansa” (sic! Seite 51—52) eivät voi „kuluttaa” lisätuotetta kokonaan!! (Huomautus 2. *painokseen*.)

** Hra Tugan-Baranovski erehtyy, kun hän arvelee, että Marx, joka esittää nuo väittämät, joutuu ristiriitaan oman realisoituanalyysinsä kanssa („Mir Bozhi”, 1898, № 6, s. 123, kirjoituksessa: „Kapitalismi ja markkinat”). Marxilla ei ole mitään ristiriitaa, sillä realisoinnin analyysissäkin on osoitettu tuotannollisen ja henkilökohtaisen kulutuksen yhteys.

distä sellainen johtopäätös, että Marx ei muka pitänyt mahdollisena lisäarvon realisointia kapitalistisessa yhteiskunnassa, että hän muka selitti pulien johtuvan riittämättömästä kulutuksesta j.n.e. Realisoinnin analyysi osoittaa Marxilla, että „pysyvän pääoman ja pysyvän pääoman välinen kierto on loppukädessä henkilökohtaisen kulutuksen rajoittama”, mutta tuo sama analyysi osoitti tämän „rajoittuneisuuden”³¹ todellisen luonteen, osoitti, että tuotantovälineisiin verraten kulutustarvikkeilla on pienempi osuus sisämarkkinoiden muodostumisessa. Ja sitten, ei ole mitään tolkuttomampaa kuin tehdä kapitalismin ristiriitojen pohjalla johtopäätös sen mahdottomuudesta, epäprogressiivisuudesta j.n.e.— se merkitsee pelastautumista epämiellyttävästä, mutta epäilemättömästä todellisuudesta romanttisten haaveilujen pilventakaisiin korkeuksiin. Ristiriita tuotannon rajattoman laajentamispyrkimyksen ja kulutuksen rajoittuneisuuden välillä ei ole ainoa ristiriita kapitalismissa, joka yleensä ei voi olla olemassa ja kehittyä ilman ristiriitoja. Kapitalismin ristiriidat ovat todistuksena sen historiallisesti ohimenevästä luonteesta, ne tuovat esiin sen hajoamisen ja korkeammaksi muodoksi muuttumisen ehdot ja syyt, mutta ne eivät lainkaan poista enempää kapitalismin mahdollisuutta kuin sen progressiivisuuttakaan yhteiskunnallisen talouden aikaisempiin järjestelmiin verraten*.

VII. KANSALLISTULON TEORIA

Esitettyämme Marxin teorian perusväittämät realisoinnista meidän on vielä lyhyesti mainittava sen valtavasta merkityksestä kansakunnan „kulutuksen”, „jaon” ja „tulon” teoriassa. Nämä kaikki kysymykset, erittäinkin viimeksi mainittu, ovat tähän saakka olleet todellisena kompastuskivenä taloustieteilijöille. Mitä enemmän siitä on puhuttu ja kirjoitettu, sitä suuremmaksi on käynyt A. Smithin perusvirheestä johtuva sekaannus. Mainitsemme tässä muutamia esimerkkejä tuosta sekaannuksesta.

On mielenkiintoista esimerkiksi panna merkille, että Proudhon toisti tosiasiallisesti sen saman virheen antaen

* Vrt. „Taloudellisen romantismin luonnehtimiseksi. Sismondi ja meidän kotimaiset sismondilaisemme”. (Ks. Teokset, 2. osa. Toim.)

vanhalle teorialle vain jonkin verran toisen sanamuodon. Hän sanoi:

„A (jolla ymmärretään kaikkia omistajia, yrittäjiä ja kapitalisteja) aloittaa liikeyrityksen 10.000 frangilla, suorittaa sillä etukäteen maksun työläisille, joiden on tuotettava siitä tuotteita; sen jälkeen kun A on muuttanut täten rahansa tavaraksi, hänen pitää tuotannon päätyttyä, esim. vuoden kuluttua, muuttaa tavarat jälleen rahaksi. Kenelle hän myy tavaransa? Tietenkin työläisille, koska yhteiskunnassa on vain kaksi luokkaa — toisaalta liikeyrittäjät ja toisaalta työläiset. Näiden työläisten, jotka ovat saaneet työnsä tuotteista työpalkkana 10.000 frangia, joka tyydyttää heidän välttämättömät elämän tarpeensa, on nyt kuitenkin maksettava enemmän kuin 10.000 frangia, nimittäin vielä se lisä, jonka A saa koron ja muiden voittojen muodossa, joiden varaan hän oli tehnyt laskelmansa vuoden alussa: nuo 10.000 frangia työläinen voi kattaa vain lainalla ja joutuu sen vuoksi yhä suurempiin velkoihin ja kurjuuteen. On tapahtuva välttämättä jompi kumpi: joko työläinen saattaa käyttää 9, sen sijaan kun hän on tuottanut 10, taikka hän maksaa liikeyrittäjälle vain työpalkkansa, mutta silloin itse liikeyrittäjä joutuu vararikkoon ja hätätilaan, koska ei saa pääomalle korkoa, jota hänen on puolestaan kuitenkin pakko maksaa” (*Diehl*. „Proudhon”, II, 200, siteerattu „Teollisuus” kokoelman mukaan. Kirjoituksia „Handwörterbuch der Staatswissenschaften’ista”*. Moskova, 1896, s. 101).

Kuten lukija näkee, tämä on se sama vaikeus — kuinka lisäarvo voidaan realisoida, — jonka kanssa herrat V. V. ja N. — on puuhailevat. Proudhon ilmaisi sen vain jonkin verran erikoisessa muodossa. Ja tuo hänen sanamuotonsa erikoisuus lähentää meidän narodnikkejamme häneen vieläkin enemmän: ja he, aivan samoin kuin Proudhonkin, katsovat „vaikeuden” olevan nimenomaan lisäarvon (koron tai voiton Proudhonin terminologian mukaan) realisoinnissa ymmärtämättä sitä, että se sekaannus, jonka he ovat perineet vanhoilta taloustieteilijöiltä, ei häiritse vain lisäarvon, vaan myöskin *pysyvään pääoman* realisoinnin selittämistä, s.o. että heidän „vaikeutensa” on siinä, etteivät he ymmärrä

* — „Valtiotieteiden sanakirja”, II osa, s. 200. Toim.

tuotteen koko realisoimisprosessia kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Tästä Proudhonin „teoriasta” Marx sanoo pisteliäästi:

„Proudhon ilmaisee olevansa kyvytön käsittämään tätä” (nimittäin tuotteen realisoimista kapitalistisessa yhteiskunnassa) „seuraavalla mielettömällä formulalla: l'ouvrier ne peut pas racheter son propre produit (työläinen ei voi jälleen ostaa tuottamaansa tuotetta), sillä siihen kuuluu korko, joka liittyy tuotantokustannuksiin (prix-de-revient)” („Das Kapital”, III, 2, 379. Ven. käännös, 698, jossa on virheitä)³².

Ja Marx esittää huomautuksen, jonka on tehnyt Proudhonia vastaan eräs vulgääri taloustieteilijä, joku Forcade, joka „aivan oikein yleistää sen vaikeuden, jonka Proudhon on esittänyt niin ahtaassa muodossa”, juuri Forcade sanoi, että tavaroiden hintaan ei kuulu vain se, mikä siinä on työpalkan yli, voitto, vaan myöskin osa, joka korvaa pysyvän pääoman. Siis,— päättelee Forcade Proudhonia vastaan,— kapitalistikaan ei voi voitollaan ostaa jälleen tavaroita (Forcade itsekään ei ole ratkaissut tätä ongelmia eikä edes ole käsittänyt sitä).

Samoin myöskään Rodbertus ei antanut tässä kysymyksessä mitään. Esittäen erikoisella painolla väittämän, että „maakorko, liikevoitto pääomasta ja työpalkka ovat asiallisesti tulo”*, Rodbertus ei kuitenkaan lainkaan selittänyt itselleen „tulon” käsitettä. Selittäessään, minkälaisia olisivat poliittisen taloustieteen tehtävät, jos se noudattaisi „oikeata metodia” (l. c., S. 26), hän puhuu myöskin kansallistuotteen jakaantumisesta: „Sen” (s. o. todellisen „kansantaloustieteen” — kursivi Rodbertuksen) „olisi pitänyt osoittaa, millä tavalla eräs osa koko kansallistuotteesta on aina tarkoitettu tuotantoon käytetyn tai kulutetun pääoman *korvaamiseen*, mutta toinen osa *kansallistulon* muodossa yhteiskunnan ja sen jäsenten välittömien tarpeiden tyydyttämiseen” (ibid., S. 27). Mutta vaikka todellisen tieteen olisi pitänytkin se osoittaa, niin Rodbertuksen „tiede” ei kuitenkaan ole mitään sellaista osoittanut. Lukija näkee, että Rodbertus on vain toistanut sanasta sanaan Ad. Smithiä nähtävästi edes huomaamatta, että kysymyshän vasta siitä

* Dr. Rodbertus-Jagetzow. „Zur Beleuchtung der sozialen Frage”. Berlin, 1875, S. 72 u. ff. (Toht. Rodbertus-Jagetzow. „Sosiaalisen kysymyksen käsittelyä”. Berliini, 1875, s. 72 ja seuraavat. Toim.).

alkaakin. Mitkä työläiset sitten „korvaavat” kansallispääoman? kuinka heidän tuotteensa realisoidaan? — siitä hän ei sanonut sanaakaan. Tehdessään yhteenvedon teoriastaan (diese neue Theorie, die ich der bisherigen gegenüberstelle *, S. 32) erillisten teesien muodossa Rodbertus puhuu alussa kansallistuotteen jakaantumisesta näin: „Korko” (on tunnettu, että tällä termillä Rodbertus ymmärsi sitä, mitä on tapana sanoa lisäarvoksi) „ja työpalkka ovat siis osia, joiksi tuote jakaantuu, mikäli se on tuloa” (S. 33). Tämän sangen tärkeän varauksen olisi pitänyt viedä hänet oleellisimman kysymyksen eteen: hän juuri vastikään sanoi, että tulolla ymmärretään tarvikkeita, jotka palvelevat „välittömien tarpeiden tyydyttämistä”. Siis on olemassa tuotteita, jotka eivät palvele henkilökohtaista kulutusta. Kuinka ne tulevat realisoiduiksi? — Mutta Rodbertus ei huomaa siinä epäselvyyttä ja pian unohtaa tuon varauksen puhuen suoraan „*tuotteen jakaantumisesta kolmeen osaan*” (työpalkka, voitto ja korko) (S. 49—50 y.m.). Näin muodoin Rodbertus tosiasiallisesti on kerrannut Ad. Smithin oppia sen perusvirheineen eikä ole selittänyt tuloa koskevassa kysymyksessä kerrassaan mitään. *Kansallistuotteen jakaantumista* koskevan uuden, täydellisen ja paremman teorian lupaaminen ** on osoittautunut pelkäksi puheeksi. Todellisuudessa Rodbertus ei ole vienyt teoriaa tässä kysymyksessä askeltaakaan eteenpäin; kuinka sekavia ovat olleet hänen käsityksensä „tulosta”, näkyy hänen tavattoman pitkistä ajatelmistaan, jotka hän on esittänyt von Kirchmannille kirjoittamassaan 4. sosiaalisessa kirjeessä („Das Kapital”, Berlin ***, 1884) siitä, voidaanko *raha* lukea kansallistuloon, otetaanko työpalkka pääomasta vai tulosta,— ajatelmistaan, joista Engels on sanonut, että ne „kuuluvat skolastiikan alaan” (Vorwort **** „Pääoman” II osaan, S. XXI) ***** 33.

* — tämä uusi teoria, jonka minä asetan vastakkain tähän saakka olleiden teoriain kanssa. *Toim.*

** Ibid., S. 32. „...bin ich genötigt, der vorstehenden Skizze einer besseren Methode auch noch eine vollständige, solcher besseren Methode entsprechende Theorie, wenigstens der *Verteilung des Nationalprodukts, hinzuzufügen*” (Sama, s. 32: „...minun on liitettävä tähän paremman metodin katsaukseen myöskin täydellinen, tätä parempaa metodia vastaava teoria ainakin *kansallistuotteen jakaantumisesta*”. *Toim.*).

*** — „Pääoma”, Berliini. *Toim.*

**** — Esipuhe. *Toim.*

***** K. Diehl on sen vuoksi aivan väärässä sanoessaan, että Rodbertus on esittänyt „uuden tulojakaantumisteorian” („Handwörterbuch der Staatswissenschaften”, Art. „Rodbertus”, B. V. S. 448 („Valtiotieteiden sanakirja”. Kirjoitus „Rodbertus”. V osa, s. 448. *Toim.*.)]

Taloustieteilijöiden keskuudessa on vielä nytkin vallalla täydellinen sekaannus kansallistuloa koskevista käsitteistä. Niinpä esimerkiksi Herkner kirjoituksessaan „Pulista” „Handwörterbuch der Staatswissenschaften”issa” (mainittu kokoelma, s. 81), puhuessaan tuotteen realisoinnista kapitalistisessa yhteiskunnassa (5. §:ssä — „jako”), pitää „onnistuneena” K. H. Raun päätelmää, joka kuitenkin vain kertoo A. Smithin virheen jakaen yhteiskunnan koko tuotteen tuloiksi. R. Meyer esittää kirjoituksessaan „tulosta” (sama, s. 283 ja seur.) A. Wagnerin sekavia määritelmiä (joka myöskin kertoo A. Smithin virheen) ja tunnustaa suoraan, että „tuloa on vaikeata erottaa pääomasta”, ja „vaikeinta on tehdä eroa saannoksen (Ertrag) ja tulon (Einkommen) välillä”.

Täten näemme, että taloustieteilijät, jotka ovat puhuneet ja puhuvat paljon siitä, että klassikot (myös Marx) kiinnittävät riittämättömästi huomiota „jakoon” ja „kulutukseen”, eivät ole voineet selittää hituistakaan „jaon” ja „kulutuksen” tärkeimpiä kysymyksiä. Ja se onkin luonnollista, sillä ei voida edes puhua „kulutuksesta”, ellei ymmärretä koko yhteiskunnallisen pääoman uusintamisprosessia ja yhteiskunnallisen tuotteen eri osien korvaamista. Tämä esimerkki on vielä kerran vahvistanut sen, kuinka tolkutonta on „jaon” ja „kulutuksen” erottaminen erilleen joinakin itsenäisinä tieteen osastoina, jotka vastaavat talouselämän joitakin itsenäisiä prosesseja ja ilmiöitä. Poliittinen taloustiede ei käsittele lainkaan „tuotantoa”, vaan ihmisten yhteiskunnallisia suhteita tuotannon alalla, tuotannon yhteiskunnallista järjestelmää. Kun nämä yhteiskunnalliset suhteet on saatu selville ja analysoitu loppuun asti, niin *siten* on määritelty myöskin jokaisen luokan paikka tuotannossa, ja siis myöskin niiden saama kansalliskulutuksen osa. Ja tämän probleemin, jonka eteen klassillinen poliittinen taloustiede pysähtyi ja jota kaikenlaiset „jaon” ja „kulutuksen” specialistit eivät ole vieneet hituistakaan eteenpäin, tämän probleemin on ratkaissut teoria, joka liittyy läheisesti nimenomaan klassikkoihin ja joka vie loppuun pääoman — sekä yksilöllisen että yhteiskunnallisen pääoman — tuotannon analyysin.

Kysymys „kansallistulosta” ja „kansalliskulutuksesta”, jota on aivan mahdoton ratkaista tämän kysymyksen

itsenäisen asettamisen perustalla ja joka synnyttää vain skolastisia mietelmiä, definioita ja luokitteluja, osoittautuu täysin ratkaistuksi, kun koko yhteiskunnallisen pääoman tuotannon prosessi on analysoitu. Enemmänkin: tämä kysymys lakkaa olemasta erillisenä, kun on saatu selville kansalliskulutuksen suhde kansallistuotteeseen ja tämän tuotteen jokaisen eri osan realisointi. Silloin ei tarvitse enää muuta kuin antaa nimitys näille eri osille.

„Ettei sotkettaisi asiaa luomalla hyödyttömiä vaikeuksia on osattava erottaa kokonaissaannos (Rohertrag) ja puhdas saannos kokonaistulosta ja puhtaasta tulosta.

Kokonaissaannos eli kokonaistuote on koko uusinnettu tuote...

Kokonaistulo on se osa arvosta (ja sillä mitattava kokonaistuotteen osa — Bruttoprodukt oder Rohprodukt), joka jää jäljelle, kun siitä on vähennetty se osa arvosta koko tuotannossa (ja sillä mitattava tuotteen osa), joka korvaa tuotantoon sijoitetun ja siinä käytetyn pysyvän pääoman. Kokonaistulo on siis sama kuin työpalkka (eli se osa tuotteesta, jonka on määrä muuttua jälleen työläisen tuloksi) + voitto + korko. Puhdas tulo on taas lisäarvo, siis — lisätuote, joka jää jäljelle, kun työpalkka on vähennetty pois, ja joka on pääoman realisoima ja maanomistajan kanssa jaettavaksi kuuluva lisäarvo (ja sillä mitattava lisätuote).

...Jos taas tarkastellaan koko yhteiskunnan tuloa, niin kansallistulo on pantu kokoon työpalkasta ynnä voitosta ynnä korosta, s.o. kokonaistulosta. Tämäkin on muuten vain abstraktio, koska kapitalistisen tuotannon vallitessa koko yhteiskunta asettuu kapitalistiselle katsantokannalle ja pitää puhtaana tulona vain tuloa, joka jakaantuu voitoksi ja koroksi” (III, 2, 375—376; ven. käännös, ss. 695—696)³⁴.

Realisointiprosessin selvittäminen on siis täten tuonut selvyuden myöskin kysymykseen tulosta ratkaisten sen perusvaikeuden, joka haittasi tämän kysymyksen selvittämistä, nimittäin: millä tavalla se, mikä on „tulo toista varten, muuttuu pääomaksi toista varten”? millä tavalla tuote, joka on kokoonpantu henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeista ja joka jakaantuu täydellisesti työpalkaksi, voitoksi ja koroksi, voi sisältää vielä osan pysyvää pääomaa, joka ei milloinkaan voi olla tulona? „Pääoman” II osan III osas-

tossa suoritettu realisoinnin analyysi on ratkaissut täydellisesti nämä kysymykset, ja „Pääoman” III osan loppuosassa, joka on omistettu „tuloja” koskevan kysymyksen käsittelylle, Marxin tarvitsi antaa vain nimet yhteiskunnallisen tuotteen eri osille ja viitata tuohon toisessa osassa tehtyyn analyysiin*.

VIII. MIKSI ULKOMAISET MARKKINAT OVAT KAPITALISTISILLE KANSAKUNNILLE VÄLTÄMÄTTÖMIÄ?

Ylläesitetty teoria tuotteen realisoinnista kapitalistisessa yhteiskunnassa voi aiheuttaa kysymyksen: eikö se ole ristiriidassa sen väittämän kanssa, että kapitalistinen kansakunta ei voi tulla toimeen ilman ulkomaisia markkinoita?

On muistettava, että esitetty analyysi tuotteen realisoinnista kapitalistisessa yhteiskunnassa lähti ulkomaankaupan puuttumisen olettamuksesta: edellä oli jo mainittu tuo oletamus ja osoitettu sen *välttämättömyys* tällaista analyysia tehtäessä. Ilmeistä on, että tuotteiden tuonti ja vienti olisi vain sotkenut asiaa lainkaan auttamatta kysymyksen selvittämistä. Herrojen V. V:n ja N. —onin virhe onkin juuri siinä, että lisäarvon realisoinnin *selittämiseksi* he ottavat mukaan ulkomaiset markkinat: mitään selittämättä tuo viittaus ulkomaisiin markkinoihin vain verhoaa heidän teoreettisia virheitään; tämä — yhtäältä. Toisaalta se tekee heille mahdolliseksi päästä noiden virheellisten „teorioiden” avulla eroon välttämättömyydestä *selittää* tosiasia sisämarkkinoiden kehittymisestä Venäjän kapitalismia varten*. „Ulkomaiset markkinat” ovat heillä yksinkertaisesti verukkeena, joka hämää kapitalismin (ja siis myöskin markkinoiden) kehittymistä maan sisällä,— ja sitäkin mukavampana verukkeena, että se vapauttaa heidät myöskin niiden

* Ks. „Das Kapital”, III, 2, VII. Abschnitt: „Die Revenuen”, 49. luku: „Zur Analyse des Produktionsprozesses” („Pääoma”, III osa, 2. nide. Osasto VII: „Tulot”. 49. luku: „Tuotantoprosessin analyysin”. Toim.) (ven. käännös, ss. 688—706). Siinä Marx viittaa myöskin niihin seikkoihin, jotka ovat estäneet entisiä taloustieteilijöitä käsittämästä tätä prosessia (ss. 379—382. Ven. käännös, ss. 698—700)*.

** Edellä siteeratussa kirjassa hra Bulgakov huomauttaa aivan oikein: „Tähän asti pumpulikangastuotanto, joka on tarkoitettu talonpoikaismarkkinoita varten, kasvaa herkeämättä, siis tuo kansankulutuksen absoluuttinen supistuminen...” (josta hra N. —on puhuu) „...on ajateltavissa vain teoreettisesti”. (Ss. 214—215.)

tosiasiain tarkastelemisesta, jotka ovat todistuksena siitä, että Venäjän kapitalismi valtaa ulkomaisia markkinoita*.

Ulkomarkkinoiden välttämättömyys kapitalistiselle maalle ei määräydy lainkaan yhteiskunnallisen tuotteen (eikä myöskään lisäarvon) realisoinnin laeista, vaan ensinnäkin siitä, että kapitalismi on vain tulos laajasti kehittyneestä tavarankierrosta, joka kasvaa valtion rajojen yli. Sen vuoksi ei voida kuvitella kapitalistista kansakuntaa ilman ulkomaankauppaa, eikä sellaista kansakuntaa ole olemassakaan.

Kuten lukija näkee, tämä syy on historiallista laatua. Ja siitä eivät narodnikit voisi suoriutua parilla raihnaalla irasilla, että „lisäarvon käyttäminen on kapitalisteille mahdotonta”. Tässä pitäisi tarkastella — jos he todella haluaisivat asettaa kysymyksen ulkomaisista markkinoista — ulkomaankaupan kehityksen historiaa, tavarankiertokulun historiaa. Mutta tämän historian tarkastelun jälkeen ei kapitalismia voitaisi tietenkään kuvata satunnaisesti tieltä poikkeamiseksi.

Toiseksi, se määräsuhde yhteiskunnallisen tuotannon eri osien välillä (arvon mukaan ja luontamuodossa), jota yhteiskunnallisen pääoman uusintamisen teoria välttämättömästi edellytti ja joka muodostuu todellisuudessa vain keski-suurena vakinaisten heilahtelujen sarjasta,— tämä määräsuhde rikkoontuu vakituisesti kapitalistisessa yhteiskunnassa niiden eri tuottajien eristyneisyyden vuoksi, jotka työskentelevät tuntemattomia markkinoita varten. Eri teollisuusalat, jotka ovat „markkinoita” toisilleen, eivät kehity tasasuhteisesti, vaan sivuuttavat toisiaan, ja kehittyneempi teollisuus etsii ulkomaisia markkinoita. Tämä ei laisinkaan merkitse, että „lisäarvon realisoiminen on kapitalistiselle kansakunnalle mahdottomuus”, kuten narodnikki on valmis syvämielteisesti päättelemään. Se puhuu vain epäsuhteellisuudesta eri tuotantoalojen kehityksessä. Kansallisen pääoman *toisenlaisen* jakaantumisen vallitessa olisi voitu realisoida sama määrä tuotteita maan sisällä. Mutta sitä varten, että pääoma jättäisi teollisuuden yhden alan ja siirtyisi toiselle, tarvitaan pula tuolla alalla, ja mitkä syyt sitten voisivat pidättää sellaisen pulan uhkaamia kapitalisteja ulkomaisten markkinoiden etsinnästä? avustusten ja palkintojen etsinnästä viennin helpottamiseksi j.n.e.?

* *Volgin*. „Narodnikkilaisuuden perusteleminen hra Vorontsovin teoksissa”. Pietari, 1896. Ss. 71—76.³⁰

Kolmanneksi. Esikapitalististen tuotantotapojen lakina on tuotantoprosessin toistuminen entisessä laajuudessa, entisellä perustalla: sellainen on tilanherrain veropäivätyö-talous, talonpoikain luontaistalous, elinkeinonharjoittajain käsityötuotanto. Kapitalistisen tuotannon lakina taas on tuotantotapojen herkeämätön uudistaminen ja tuotannon mittasuhteiden rajaton kasvu. Entisten tuotantotapojen aikana taloudelliset yksiköt saattoivat olla olemassa vuosisatoja, muuttumatta enempää luonteeltaan kuin suuruudeltaankaan, kasvamatta tilanherran perintötilan, talonpoikaiskylän tai maaseudun käsityöläisten ja pienten elinkeinonharjoittajain (niin sanottujen kotiteollisuudenharjoittajain) vähäisten seutumarkkinoiden puitteiden ulkopuolelle. Kapitalistinen liikeyritys sitävastoin kasvaa kiertämättömästi yhteisön, paikallisten markkinain, alueen ja sitten valtionkin rajojen yli. Ja koska tavaran kiertokulku on jo murtanut valtioiden eristyneisyyden ja sulkeutuneisuuden, niin jokaisen kapitalistisen tuotantoalan luonnollinen pyrkimys johtaa sen siihen, että on välttämätöntä „etsiä ulkomaisia markkinoita”.

Täten siis ulkomaisten markkinoiden etsimisen välttämättömyys ei lainkaan ole todistuksena kapitalismin kestä-mättömyydestä, kuten narodnikkilaiset taloustieteilijät mielellään asian kuvaavat. Asia on aivan päinvastoin. Tämä välttämättömyys osoittaa havainnollisesti kapitalismin edistyksellisen historiallisen työn, kapitalismin, joka murtaa talousjärjestelmien muinaisen eristyneisyyden ja sulkeutuneisuuden (ja siis myöskin henkisen ja poliittisen elämän rajoittuneisuuden) ja liittää maailman kaikki maat yhte-näiseksi taloudelliseksi kokonaisuudeksi.

Tästä näemme, että ulkomaisten markkinoiden välttämättömyyden kaksi viimeistä syytä ovat taaskin historiallista luonnetta olevia syitä. Niiden selville saamiseksi on tutkittava jokainen eri tuotantoala, sen kehitys maan sisällä, sen muuttuminen kapitalistiseksi — sanalla sanoen on otettava *tosiasiat* kapitalismin kehityksestä maassa,— eikä siinä ole mitään ihmeellistä, että narodnikit käyttävät tilaisuutta päästäkseen noista tosiasioista niiden tyhjänpäiväisten (ja mitään sanomattomien) fraasien suojaan, joita he laskettelevat sekä sisäisten että ulkomaisten markkinoiden „mahdotto-muudesta”.

IX. JOHTOPÄÄTÖKSET I LUVUSTA

Teemme nyt yhteenvedon edellä käsitellyistä teoreettisista väittämistä, jotka ovat välittömästi yhteydessä sisämarkkinoita koskevaan kysymykseen.

1) Sisämarkkinain luomisen (s.o. tavaratuotannon ja kapitalismin kehityksen) perusprosessina on yhteiskunnallinen työnjako. Se sisältyy siihen, että raaka-aineen jalostuksen eri lajit (ja tämän jalostuksen eri operaatiot) erkanevat maanviljelyksestä toinen toisensa jälkeen ja muodostuu itsenäisiä teollisuusaloja, jotka vaihtavat tuotteitaan (nyt jo *tavaroita*) maanviljelystuotteisiin. Täten maanviljelys itsekin muodostuu teollisuudeksi (s.o. tavaroiden tuotannoksi), ja siinä tapahtuu sama spesialisoitumisprosessi.

2) Välitön johtopäätös edellä olevasta väittämästä on se jokaisen kehittyvän tavaratalouden ja sitä enemmän kapitalistisen talouden laki, että teollisuus- (s.o. ei-maanviljelys-) väestö kasvaa nopeammin kuin maanviljelysväestö, vetää yhä enemmän ja enemmän väestöä maanviljelyksestä jalostusteollisuuteen.

3) Välittömän tuottajan erottaminen tuotantovälineistä, s.o. hänen pakkoluovuttamisensa, mikä merkitsee siirtymistä yksinkertaisesta tavaratuotannosta kapitalistiseen (ja muodostaa tämän siirtymisen välttämättömän edellytyksen), *luo* sisäiset markkinat. Tämä sisäisten markkinain *luomisen* prosessi on käynnissä kahdelta taholta: toisaalta *tuotantovälineet*, joista pientuottaja „vapautetaan”, muuttuvat uuden omistajan käsissä pääomaksi, niitä käytetään tavaraan tuottamiseen ja muuttuvat niin muodoin itsekin tavaroiksi. Siten jopa näiden tuotantovälineiden pelkkä uusintaminenkin vaatii nyt jo niiden ostamista (aikaisemmin nämä tuotantovälineet uusinnettiin enimmäkseen luontaismuodossa ja valmistettiin osittain kotona), s.o. tarjoaa tuotantovälinemarkkinat, ja sitten myös se tuote, joka nyt tuotetaan näiden tuotantovälineiden avulla, muuttuu samoin tavaraksi. Toisaalta tämän pientuottajan tarvitsemat *elämisen välineet* tulevat vaihtelevan pääoman, s.o. sen rahasumman aineellisiksi elementeiksi, jonka liikeyrittäjä (samantekevää, onko hän maanviljelijä, urakoitsija, puutavateollisuudenharjoittaja, tehtailija j.n.e.) käyttää työläisten palkkaamiseen. Täten nämä *elämisen välineet* muuttuvat nyt

samoin tavaraksi, s.o. luovat sisämarkkinat kulutustarvikkeille.

4) Tuotteen realisointia kapitalistisessa yhteiskunnassa ei voida (eikä siis lisäarvonkaan realisointia) selittää selvittämättä sitä — 1) että yhteiskunnallinen tuote, kuten yksilöllinenkin, jakaantuu arvonsa puolesta kolmeen eikä kahteen osaan (pysyvään pääomaan + vaihtelevaan pääomaan + lisäarvoon, eikä vain vaihtelevaan pääomaan + lisäarvoon, kuten opetti Adam Smith ja koko myöhempi poliittinen taloustiede ennen Marxia) ja 2) että luontaismuodossaan se on jaettava kahteen suureen lohkoon: tuotantovälineet (kulutetaan tuotannollisesti) ja kulutustarvikkeet (kulutetaan henkilökohtaisesti). Todettuaan nämä teoreettiset perusmääritelmät Marx selitti täydellisesti yleensä tuotteen ja erityisesti lisäarvon realisointiprosessin kapitalistisessa tuotannossa ja osoitti täysin vääräksi sen, että ulkomarkkinat vedetään realisointikysymykseen.

5) Marxin realisointiteoria loi valoa myöskin kansallisen tuotuksen ja kansallistulon kysymykseen.

Edellä esitetystä selviää ilman muuta, että kysymystä sisämarkkinoista erillisenä ja itsenäisenä, kapitalismin kehitystasetta koskevasta kysymyksestä riippumattomana kysymyksenä, ei ole lainkaan olemassa. Juuri sen vuoksi Marxin teoria ei missään eikä koskaan asetakaan tätä kysymystä erillisenä. Sisämarkkinat ilmaantuvat silloin, kun ilmaantuu tavaratalous; ne luo tämän tavaratalouden kehitys, ja yhteiskunnallisen työnjaon edistyneisyysaste määrää niiden kehityksen korkeuden; ne laajenevat tavaratalouden levitessä tuotteista työvoimaan, ja vain sitä mukaa, kun tämä viimeksi mainittu muuttuu tavaraksi, kapitalismi valtaa maan koko tuotannon kehittyen pääasiassa tuotantovälineiden linjaa, jotka saavat kapitalistisessa yhteiskunnassa yhä tärkeämmän paikan. „Sisämarkkinat” kapitalismia varten luo itse kehittyvä kapitalismi, joka syventää yhteiskunnallista työnjakoa ja jakaa välittömät tuottajat kapitalisteiksi ja työläisiksi. Sisämarkkinain kehitystaso on kapitalismin kehitystaso maassa. Sisämarkkinain rajoja koskevan kysymyksen asettaminen erikseen kapitalismin kehitystasoa koskevasta kysymyksestä (kuten narodnikki-taloustieteilijät tekevät) on väärin.

Sen vuoksi kysymys siitä, kuinka Venäjän kapitalismia varten muodostuvat sisämarkkinat, sisältyy seuraavaan kysymykseen: millä tavalla ja mihin suuntaan kehittyvät Venäjän kansantalouden eri puolet? missä on näiden eri puolien välinen yhteys ja keskinäinen riippuvaisuus?

Seuraavat luvut omistetaan niiden tietojen tarkastelulle, jotka sisältävät vastauksen näihin kysymyksiin.

II LUKU TALONPOIKAISTON JAKAANTUMINEN

Me näimme, että sisämarkkinoiden muodostumisen perustana kapitalistisessa tuotannossa on pienviljelijäin maatalousyrittäjiksi ja työläisiksi hajoamisen prosessi. Miltei jokainen teos, joka koskee Venäjän talonpoikaiston taloudellista asemaa reforminjälkeisellä kaudella, puhuu niin sanotusta talonpoikaiston „differentioitumisesta”. Meidän tehtävänä on siis tämän ilmiön peruspiirteiden tutkiminen ja sen merkityksen määrittelemine. Seuraavassa esityksessä käytämme talouksittain toimitettujen zemstvotilastotiedustelujen antamia tietoja ³⁷.

I. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT NOVOROSSIJASTA (UUSI-VENAJASTA)

Teoksessaan „Etelä-Venäjän talonpoikaistalous” (Moskova, 1891) ³⁸ hra V. Postnikov on koonnut yhteen ja käsitellyt Taurian läänin ja osittain myöskin Hersonin ja Jekaterinoslavin läänien zemstvotilastotiedot. Talonpoikaiston jakaantumista käsittelevässä kirjallisuudessa tämä teos on asetettava ensimmäiselle tilalle, ja me katsomme välttämättömäksi yhdistää hra Postnikovin kokoamat tiedot käyttämämme systeemin mukaisesti yhteen täydentäen niitä toisinaan zemstvokokoelmien tiedoilla. Taurian läänin zemstvotilastotyöntekijät ovat käyttäneet talonpoikaistalouksien ryhmittämistä kylvöalojen mukaan — ja se on hyvin onnistunut menetelmä, joka tekee mahdolliseksi tarkkojen päätelmien tekemisen jokaisen ryhmän *taloudesta*, koska tällä seudulla vallitsee viljataloussysteemi maatalouden ollessa ekstensiivistä. Seuraavassa esitämme yleiset

tiedot taurialaisen talonpoikaiston taloudellisista ryhmistä*.

Talonpoikain ryhmät	Dneprin kihlakunta			Kolmessa kihlakunnassa				
	% talouksien yleisluvusta	henkilöluku kump. sukup.	yhtä taloutta kohti	% talouksien yleisluvusta	Keskimäär. kylvöala taloutta kohti. Desj.	Koko kylvöala. Desjatiinaa	Sama prosenteissa kokonais- määrästä	% talouksien yleisluvusta
I. Kylvöttömät	9	4,6	1,0	7,5	—	—	—	
II. Kork. 5 desj. kylv.	11	4,9	1,1	11,7	3,5	34.070	2,4	} 12,1 40,2
III. 5—10 " "	20	5,4	1,2	21	8,0	140.426	9,7	
IV. 10—25 " "	41,8	6,3	1,4	39,2	16,4	540.093	37,6	} 37,6 39,2
V. 25—50 " "	15,1	8,2	1,9	16,9	34,5	494.095	34,3	
VI. Yll 50 " "	3,1	10,1	2,3	3,7	75,0	230.583	16,0	} 50,3 20,6
	<i>Kaikkiaan</i> 100	6,2	1,4	100	17,1	1.439.267	100	

Epätasaisuus kylvöjen jakaantumisessa on hyvin huomattava: talouksien yleisluvun $\frac{2}{5}$:lla (jossa on noin $\frac{3}{10}$ väestöstä, sillä perheet ovat siinä keskinkertaista pienempiä) on noin $\frac{1}{8}$ kaikista kylvöistä ja kuuluu vähäkylvöiseen, köyhään ryhmään, joka ei voi tyydyttää tarpeitaan maanviljelystuloillaan. Edelleen, keskitalonpoikaisto käsittää myöskin noin $\frac{2}{5}$ talouksien yleisluvusta ja tämä osa kattaa keskimääräiset menonsa maasta saatavilla tuloilla (hra Postnikov on sitä mieltä, että perheen keskimääräisten menojen kattamiseksi tarvitaan 16—18 desjatiinaa kylvöjä). Ja lopuksi varakas talonpoikaisto (noin $\frac{1}{5}$ talouksista ja $\frac{3}{10}$ väestöstä) keskittää käsiinsä yli puolet kaikista kylvöistä, ja 1 taloutta kohti lankeava kylvöala osoittaa selvästi tämän ryhmän maanviljelyksen „kommersaalisen”, kaupallisen luonteen. Määritelläkseen tarkasti tämän kaupallisen maanviljelyksen mittasuhteet eri ryhmissä hra Postnikov käyttää seuraavaa menetelmää. Talouden koko kylvöalasta hän erottaa seuraavat maa-alat: ravintoala (joka antaa tuotteet perheen ja batrakkien ylläpitämiseksi), rehuala (karjan ruokkimiseksi), talousala (siemenviljaksi, talon ympärillä oleva tonttimaa y.m.) ja määrittelee siten sen *markkina- eli kaupallisen* maa-alan suuruuden, jonka tuote menee myytäväksi. Osoitetaan, että 5—10 desjatiinan kylvöalan ryhmällä vain

* Nämä tiedot koskevat pääasiallisesti Taurian läänin kolmea pohjoista mannerkihlakuntaa: Berdjanskin, Melitopolin ja Dneprin kihlakuntaa tai pelkästään viimeksi mainittua.

11,8% kylvöalasta antaa markkinatuotteita, kun taas kylvöalan lisääntyessä (ryhmittäin) tämä prosenttimäärä kasvaa seuraavasti: 36,5%—52%—61%. Täten siis varakas talonpoikaisto (kaksi ylintä ryhmää) harjoittaa jo kaupallista maanviljelystä saaden vuosittain 574—1.500 ruplan kokonaistulon rahassa. Tämä kaupallinen maanviljelys muuttuu jo kapitalistiseksi, sillä kylvömäärät varakkailla talonpojilla ylittävät perheen työnormin (s.o. sen maamäärän, jonka perhe voi muokata omalla työllään) pakoittaen heidät *turvautumaan työläisten palkkaamiseen*: Taurian läänin kolmessa pohjoisessa kihlakunnassa varakas talonpoikaisto palkkaa kirjoittajan laskelmien mukaan yli 14 tuhatta maataloustyöläistä. Köyhä talonpoikaisto sitä vastoin „antaa työläisiä” (yli 5 tuhatta), s.o. turvautuu työvoimansa myyntiin, koska tulot maanviljelyksestä antavat esimerkiksi 5—10 desjatiinan kylvöalan ryhmässä vain noin 30 ruplaa rahassa taloutta kohti *. Me siis havaitsemme tässä nimenomaan sen sisämarkkinoiden muodostumisen prosessin, josta kapitalistisen tuotannon teoria puhuukin: „sisämarkkinat” kasvavat toisaalta sen johdosta, että kaupallisen, yrittäjämaanviljelyksen tuote muuttuu tavaraksi; toisaalta sen johdosta, että se työvoima, jota varaton talonpoikaisto myy, muuttuu tavaraksi.

Tutustuaksemme tähän ilmiöön lähemmin tarkastelemme talonpoikaiston jokaisen eri ryhmän asemaa. Aloitamme ylimmästä. Tässä ovat tiedot sen maanomistuksesta ja maankäytöstä:

Talouksien ryhmät	<i>Taurian läänin Dneprin kihlakunta</i> Desjatiinaa kyntömaata taloutta kohti			
	Osuus- maata	Osto- maata	Vuokra- maata	Yhteensä
I. Kylvöttömät	6,4	0,9	0,1	7,4
II. Kork. 5 desj. kylv.	5,5	0,04	0,6	6,1
III. 5—10 „ „	8,7	0,05	1,6	10,3
IV. 10—25 „ „	12,5	0,6	5,8	18,9
V. 25—50 „ „	16,6	2,3	17,4	36,3
VI. Yli 50 „ „	17,4	30,0	44,0	91,4
<i>Keskimäärin</i>	11,2	1,7	7,0	19,9

* Hra Postnikov aivan oikein huomauttaa, että todellisuudessa on ryhmien välinen ero maasta saatavan rahatulon mukaan paljon suurempi, sillä laskelmissa on otettu 1) samanlainen satoisuus ja 2) myytävän viljan samanlainen hinta. Todellisuudessa kuitenkin varakkailla talonpojilla on paremmat sadot ja he myyvät viljansa edullisemmin.

Täten siis näemme, että varakas talonpoikaisto, huolimatta siitä, että se on parhaiten turvattu osuusmaalla, keskittää käsiinsä suuret alat osto- ja vuokramaita ja muuttuu pienmaanomistajiksi ja farmareiksi *. Paikallisten hintojen mukaan 17—44 desjatiinan vuokraamiseen käytetään vuodessa 70—160 ruplaa. Ilmeistä on, että me olemme tässä tekemisissä jo kaupallisen operaation kanssa: maa muuttuu tavaraksi, „rahanhankintakoneeksi”.

Ottakaamme edelleen tiedot elävistä ja elottomista inventaareista:

Talouksien ryhmät	Taurian läänin kolmessa kihlak.			%	Dn'prin kihlak.	
	Karjaluku	1 taloutta kohti			Yhtä taloutta kohti inventaareja**	
	Työjuhtia	Muuta	Yhteensä	talouksia ilman työjuhtia	Kuljetusinv.	Kyntö- inv.
I. Kylvöttömät	0,3	0,8	1,1	80,5	—	—
II. Kork. 5 desj. kylv.	1,0	1,4	2,4	48,3	—	—
III. 5—10 ” ”	1,9	2,3	4,2	12,5	0,8	0,5
IV. 10—25 ” ”	3,2	4,1	7,3	1,4	1,0	1,0
V. 25—50 ” ”	5,8	8,1	13,9	0,1	1,7	1,5
VI. Yli 50 ” ”	10,5	19,5	30,0	0,03	2,7	2,4
<i>Keskimäärin</i>	3,1	4,5	7,6	15,0		

Varakas talonpoikaisto osoittautuu olevan varustettu inventaareilla monta kertaa paremmin kuin köyhä ja keski-varakaskin. Ei tarvitse muuta kuin vilkaista tähän taulukkoon, niin ymmärtää niiden „keskimääräis”-lukujen täydellisen fiktiivisyyden, joilla meillä niin mielellään operoidaan „talonpoikaistosta” puhuttaessa. Talonpoikaisporvariston kaupalliseen maanviljelykseen liittyy tässä myöskin kaupallinen karjanhoito, nimittäin: karkeavillaisten lampaiden kasvat. Elottomien inventaarien suhteen esitämme vielä tietoja uudenaikaisista työvälineistä ottaen ne zemstvo-tilastokokoelmista ***. Leikkuu- ja niittokoneiden kokomäärästä (3.061) on 2.841, s.o. 92,8% talonpoikaisporvariston käsissä (1/5 talouksien koko luvusta).

* Huomautamme, että kylvöttömillä oleva verraten suuri ostomaan määrä on selitettävissä siten, että tähän ryhmään on otettu kauppiaat, teollisuuslaitosten omistajat y.m. Tuollaisten „talonpoikain” sekoittaminen maanviljelijöihin on zemstvo-tilastotietojen tavallinen puutteellisuus. Puhumme tästä puutteellisuudesta vielä myöhemmin.

** Kuljetusinventaarit — ajurikärryt, rattaat, katetut kuormarattaat j.n.e. Kyntöinventaarit — aurat, bukkerit (pika-aurat) j.n.e.

*** „Tilastotietojen kokoelma Melitopolin kihlakunnasta”. Simferopol, 1885 (I osa, „Tilastotietojen kokoelma Taurian läänistä”) — „Tilastotietojen kokoelma Dneprin kihlakunnasta”. II osa, Simferopol, 1886.

On aivan luonnollista, että myöskin *maanviljelystekniikka* on varakkaalla talonpoikaistolla huomattavasti keskinkertaista korkeampi (talouden koko suurempi, runsaammat inventaarit, vapaiden rahavarojen olemassaolo j.n.e.), nimittäin: varakkaat talonpojat „suorittavat kylvönsä nopeammin, paremmin käyttävät hyväkseen edullista sätää, kylvävät siemenet kosteampaan maahan”, suorittavat viljankorjuun aikanaan; samanaikaisesti kuljetuksen kanssa myöskin puivat sen j.n.e. Luonnollista myöskin on, että talouden suuruuden kasvaessa maanviljelystuotteiden tuotantoon menevien kulunkien määrä pienenee (tuoteyksikköä kohti). Hra Postnikov todistaa tämän väittämän erikoisen seikkaperäisesti käyttämällä seuraavaa laskelmaa: hän määrittelee työntekijäin (yhdessä palkkalaisten kanssa), työjuhtien, työvälineiden j.n.e. määrän 100 kylvödesjatiinaa kohti eri talonpoikaisryhmissä. Osoittautuu, että tuo määrä pienenee talouden mittasuhteiden suuretessa. Esimerkiksi korkeintaan 5 desjatiinaa kylvävillä tulee osuusmaan 100 desjatiinaa kohti 28 työntekijää, 28 työjuhtaa, 4,7 auraa ja bukkeria sekä 10 kärryt, mutta yli 50 desjatiinaa kylvävillä — 7 työntekijää, 14 työjuhtaa, 3,8 auraa ja bukkeria sekä kärryjä 4,3. (Jätämme pois yksityiskohtaisemmat tiedot kaikkien ryhmien osalta ja kehoitamme niitä, joita yksityiskohdat kiinnostavat, katsomaan niitä hra Postnikovin kirjasta.) Tekijän yleisessä johtopäätöksessä sanotaan: „Talonpoikain talouden suuruuden ja kyntömaan kasvaessa menot työvoiman, ihmisten ja juhtien ylläpitoon, tähän tärkeimpään menoerään maataloudessa, progressiivisesti pienenevät ja ovat suurikylvöisissä ryhmissä kylvödesjatiinaa kohti melkein kaksi kertaa pienemmät kuin vähäkylvöisissä ryhmissä” (mainittu teos, s. 117). Tälle suurten talonpoikais- talouksien suuremman tuottavuuden ja siis myöskin suuremman lujuuden laille hra Postnikov antaa aivan oikein tärkeän merkityksen todistaen sen sangen seikkaperäisillä tiedoilla ei ainoastaan Novorossijan, vaan myöskin Venäjän keskusläänien osalta *. Mitä pitemmälle tavaratuotannon

* „Zemstvolilastot osoittavat kiistämättömällä selvyydellä, että mitä suurempi on talonpoikaistalouden koko, sitä vähemmän pidetään määrättyä kyntömaa-alaa kohti inventaareja, työväkeä ja työjuhtia” (main. teos, s. 162).

Mielenkiintoista on panna merkille, miten tämä laki on heijastunut hra V. V:n päätelmissä. Edellä siteeratussa kirjoituksessa („Vestnik Jevropy”, 1884, № 7) hän tekee tällaisen vertailun: keskisellä mustanmullan alueella tulee yhtä talonpojan hevosta kohti 5—7—8 desjatiinaa kyntömaata, kun „kolmivuoroviljelyksen sääntöjen mukaan” pitää olla 7—10 desjatiinaa (Batalinin „Kalenteri”). „Siis kun

maanviljelykseen tunkeutuminen edistyy, mitä voimakkaammaksi siis käy maanviljelijäin välinen kilpailu, taistelu maasta, taistelu taloudellisesta itsenäisyydestä,— sitä suuremmalla voimalla on esiintyvä tämä laki, joka johtaa keskivarakkaan ja köyhän talonpoikaiston syrjäyttämiseen talonpoikaistorvariston taholta. On vain huomautettava, että tekniikan edistys maataloudessa ilmenee eri tavalla, maatalouden systeemistä riippuen, peltoviljelyksen systeemistä riippuen. Kun talouden viljanviljelyssysteemin vallitessa ja maanviljelyksen ollessa ekstensiivistä tämä edistys voi ilmetä yksinkertaisena kylvöjen laajentumisena ja työläisten, juhtien y.m.s. luvun pienenemisenä kylvöalayksikköä kohti, niin talouden karjanhoitosysteemin tai raaka-ainekasvien viljelyn systeemin vallitessa tämä edistys intensiiviseen maanviljelyyn siirryttäessä saattaa ilmetä esimerkiksi siinä, että kylvetään juurikasveja, jotka vaativat suuremman määrän työläisiä kylvöalayksikköä kohti, tai siinä, että hankitaan lypsykarjaa, kylvetään heinää j.n.e., j.n.e.

Talonpoikaiston ylimmän ryhmän luonnehtimiseksi on vielä lisättävä palkkatyön huomattavan suuri käyttö. Tässä on tiedot Taurian läänin kolmesta kihlakunnasta:

Talouksien ryhmät	Batratkeja pitävien talouksien prosentti	Kylvöosuus (%/0:ssa) kullakin ryhmällä
I. Kylvöttömät	3,8	—
II. Korkeint. 5 desj. kylvävät	2,5	2
III. 5—10 " "	2,6	10
IV. 10—25 " "	8,7	38
V. 25—50 " "	34,7	34
VI. Yli 50 " "	64,1	16
<i>Kaikkiaan</i>	12,9	100

Mainitussa kirjoituksessa hra V. V. päätteli tästä kysymyksestä seuraavalla tavalla: hän otti batratkeja pitävien talouksien luvun prosenttisuhteen talonpoikaistalouksien yleiseen lukuun ja teki johtopäätöksen: „Sellaisten talon-

osa väestöä joutuu Venäjän tällä alueella hevoseettomaksi, niin on sitä pidettävä jossain määrin normaalien suhteen palautumisena työjuhtien ja muokattavan maan määrän välillä” (s. 346 mainitussa kirjoituksessa). Siis talonpoikaiston taloudellinen häviö johtaa maatalouden edistykseen. Jos hra V. V. ei olisi kiinnittänyt huomiota yksinomaan tämän prosessin agronomiseen puoleen, vaan myöskin sen yhteiskunnallis-taloudelliseen puoleen, niin hän olisi voinut nähdä, että se on kapitalistisen maanviljelyksen edistystä, sillä työjuhtien ja kyntömaan „normaalien suhteen palauttamisen” saavuttavat joko tilanherrat, jotka hankkivat omat inventaarit, tai suurkylväjät talonpoikaiston joukosta, s.o. talonpoikaistorvaristo.

poikain lukumäärä, jotka käyttävät maanmuokkauksessa apuna palkkatyötä, on koko kansanjoukkoon verrattuna aivan mitätön: 2—3, maximum * 5 taloutta 100:sta,— siinä ovatkin kaikki talonpoikaiskapitalismin edustajat... tämä” (batrikkeja pitävä talonpoikaistalous Venäjällä) „ei ole systeemi, joka olisi nykyisen taloudellisen elämän ehdoissa lujasti juurtunut, vaan satunnaisuus, jota oli myöskin 100 ja 200 vuotta sitten („Vestnik Jevropy”, 1884, № 7, s. 332). Mitä järkeä on vertailla batrikkeja pitäviä talouksia „talonpoikaisten”-talouksien yleislukuun, kun tähän viimeksi mainittuun kuuluvat myös batrikkien taloudet? Sellaisella menetelmällähän voitaisiin suoriutua myöskin kapitalismista Venäjän teollisuudessa: ei tarvitsisi muuta kuin laskea palkkatyöläisiä pitävien ammatinharjoittajaperheiden (s.o. tehtailijain ja pikkutehtailijain perheiden) prosenttimäärä Venäjän ammatinharjoittajaperheiden yleisluvusta; tulokseksi saataisiin „aivan mitätön” suhde „kansanjoukkoon” verraten. Verrattomasti oikeampaa on vertailla batrikkeja pitävien talouksien lukua yksistään vain todella itsenäisten talouksien lukuun, s.o. sellaisten, jotka elävät yksinomaan maanviljelyksellä eivätkä myy työvoimaansa. Edelleen hra V. V. on jättänyt huomioimatta pikkuseikan: nimittäin sen, että batrikkeja pitävät talonpoikaistaloudet kuuluvat suurimpiin: batrikkeja pitävien talouksien „yleensä ja keskimäärin” „mitätön” prosenttisuhde osoittautuu sen varakkaan talonpoikaiston keskuudessa hyvin huomattavaksi (34—64%), jonka käsissä on enemmän kuin puolet kaikesta tuotannosta ja joka tuottaa suuria viljamääriä myytäväksi. Tällä perusteella voidaan päätellä sen mielipiteen tolkuttomuudesta, jonka mukaan batrikkeja pitävä talous on „satunnaisuus”, jota oli myös 100—200 vuotta sitten! Kolmanneksi, vain jättämällä huomiotta maanviljelyksen erikoisuudet voidaan päätelmien tekemiseksi „talonpoikaiskapitalismista” ottaa yksistään batrikit, s.o. vakituiset työläiset, sivuuttaen päiväläiset. Tunnettua on, että päivätyöläisten palkkaamisella on maataloudessa erittäin suuri merkitys **.

* — enintään. *Toim.*

** Englanti on maanviljelyskapitalismin klassillinen maa. Ja tässä maassa 40,8% farmareista ei pidä palkkatyöläisiä; 68,1%:lla farmareista on korkeintaan 2 työläistä; 82%:lla farmareista on korkeintaan 4 työläistä (*Janson*. „Vertaileva tilasto”, II osa, s. 22—23. Sitäaikaan on otettu *Kablukovin* teoksesta: „Kysymys työläisistä maataloudessa”, s. 16). Mutta olisi sekin taloustieteilijä, joka unohtaisi päivätyöhön palkkautuvien maalaisproletaarien suuren joukon, sekä kiertävien että paikallisten, s.o. sellaisten, jotka löytävät „ansiotöitä” omissa kylissään.

Siirtykäämme tarkastelemaan alinta ryhmää. Sen muodostavat kylvöttömät ja vähäkylvöiset isännät; niiden „taloudellisessa asemassa ei ole suurta eroa... ne kummatkin ovat joko kotikyläläistensä batrakkeina tai käyvät sivu-ansiotoissa, jotka myöskin ovat suurimmalta osaltaan maataloustöitä” (s. 134, main. teos), s.o. kuuluvat maalaisproletariaattiin. Mainitsemme, että esimerkiksi Dneprin kihlakunnassa 40% talouksista kuuluu alimpaan ryhmään, ja kyntövälineitä omistamattomia on 39% koko talouksien luvusta. Rinnan työvoimansa myynnin kanssa maalaisproletariaatti hankkii tuloja osuusmaansa vuokralleannosta:

Talouksien ryhmät		Dneprin kihlakunta Prosenttia	
		Talonsäntiä, jotka antavat vuokralle osuusmaata	Vuokralleannettua osuusmaata
I.	Kylvöttömät	80	97,1
II.	Korkeint. 5 desj. kylv.	30	38,4
III.	5—10 ” ”	23	17,2
IV.	10—25 ” ”	16	8,1
V.	25—50 ” ”	7	2,9
VI.	Yli 50 ” ”	7	13,8
Koko kihlakunnassa		25,7	14,9

Kaikkiaan annettiin (vuosina 1884—1886) Taurian läänin kolmessa kihlakunnassa vuokralle 25% koko talonpoikaiston kyntömaasta ottamatta siinä lukuun maata, jota ei annettu vuokralle talonpojille, vaan raznotshintseille. Kaikkiaan näissä kolmessa kihlakunnassa antaa maata vuokralle $\frac{1}{3}$ väestöä, ja maalaisproletariaatin osuusmaan vuokraa pääasiallisesti talonpoikaisporvaristo. Tässä on siitä tietoja:

				Taurian läänin kolmessa kihlakunnassa vuokrattu osuus- maata naapureilta (desjatilnaa) %/10:ssa	
Isännät, jotka kylv. kork.	10 desj. taloutta kohti	16.594	6		
” ” ”	10—25 ” ”	89.526	35		
” ” ”	yli 25 ” ”	150.596	59		
Yhteensä				256.716	100

„Osuusmaa on nykyään Etelä-Venäjän talonpoikaiston elämässä laajan keinottelun kohteena. Maata vastaan saadaan lainoja vekselillä... maata vuokrataan tai myydään vuodeksi, kahdeksi vuodeksi ja pitemmäksikin ajaksi, 8, 9 ja 11 vuodeksi” (siteerattu teos, s. 139). Näin muodoin talonpoikaisporvaristo on myöskin kauppa- ja koronkiskuripääoman edustaja *. Tässä me näemme sen narodnikkilaisen ennakkoluulon havainnollisen kumoamisen, että „kulakilla” ja „koronkiskurilla” ei ole muka mitään yhteistä „yrittäjätalonpojan” kanssa. Päinvastoin, talonpoikaisporvariston käsiin yhtyvät sekä kauppapääoman (rahojen antamisten lainaksi maata vastaan, erilaisten tuotteiden ylösostaminen y.m.) että teollisuuspääoman langat (kaupallinen maanviljelys työläisten palkkauksen perustalla j.n.e). Se, kumpi näistä pääoman muodoista tulee kehittymään toisen kustannuksella, riippuu vallitsevista olosuhteista, aasialaisuuden suuremmasta tai pienemmästä syrjäytymisestä ja kulttuurin leviämisestä meidän maaseudullamme.

Tarkastelkaamme lopuksi keskiryhmän (kylvö 10—25 desjatiinaa taloutta kohti, keskimäärin 16,4 desj.) asemaa. Sillä on väliasema: rahatulo maanviljelyksestä (191 rpl.) on jonkin verran pienempi kuin se summa, jonka keskitason taurialainen kuluttaa vuodessa (200—250 rpl.). Työjuhtia on siinä 3,2 kappaletta taloutta kohti, kun täydellistä työjuhtakomplettia („тягло”) varten tarvitaan 4. Sen vuoksi keskitalonpojan talous on epävakaa asemassa ja maansa muokkaamiseksi hänen on turvaututtava työjuhtien yhteiskäyttöön (супруга)**.

Maan muokkaaminen yhteiskäyttöisillä työjuhdilla osoitautuu tietenkin vähemmän tuottavaksi (ajanhukka matkoihin, hevosten riittämättömyys j.n.e.), ja niinpä eräässä kylässä hra Postnikoville kerrottiin, että „yhteiskäyttäjät eivät kynnä bukkerilla useinkaan päivässä enempää kuin yhden desjatiinan, s.o. puolet normista” ***. Kun lisäämme

* Käyttäen itse hyväkseen „hyvin monilukuisia” maaseudun kassoja sekä laina- ja säästöyhdistyksiä, jotka antavat „tuntuva apua” „hyvissä varoissa oleville talonpojille”. „Vähäväkiset talonpojat eivät saa itselleen takaajia eivätkä voi käyttää lainoja” (siteerattu teos, s. 368).

** Melitopolin kihlakunnassa tämän ryhmän 13.789 taloudesta vain 4.218 muokkaa maansa itse, mutta 9.201 on yhteiskäyttäjiä. Dneprin kihlakunnassa 8.234 taloudesta 4.029 muokkaa maansa itse, mutta 3.835 on yhteiskäyttäjiä. Ks. zemstvitilastotietojen kokoelmia Melitopolin kihlakunnasta (s. B. 195) ja Dneprin kihlakunnasta (s. B. 123).

*** Mainitussa kirjoituksessa hra V. V. puhuu paljon yhteiskäytöstä „kooperaatioperiaatteena” j.n.e. Sehän on todellakin niin yksinkertaista: sivuuttaa vaieten se tosiasia, että talonpoikaisto jakaantuu jyrkästi erilaisiin ryhmiin, että yhteiskäyttö

tähän, että noin $\frac{1}{5}$ keskiryhmän talouksista on ilman kyntövälineitä, että tämä ryhmä antaa työläisiä enemmän kuin palkkaa heitä (hra Postnikovin laskelmien mukaan),— niin meille käy selväksi tämän ryhmän epävakaa, väliasemaluonne talonpoikaisporvariston ja maalaisproletariaatin välillä. Esitämme jonkin verran seikkaperäisempiä tietoja keskiryhmän syrjäyttämisestä:

Taurian läänin Dneprin kihlakunta *

Talon- isantien ryhmät	yhteisluvusta		Osuusmaata		Ostomaata		Vuokralle- otettua maata		Vuokralle- annettua maata		Ryhmän koko maankäyttö		Kylvöala	
	Talouksia	Henkilölu- kump. sukup.	Desjattina	%	Desjattina	%	Desjattina	%	Desjattina	%	Desjattina	%	Desjattina	%
Köyhä	39,9	32,6	56 445	25,5	2.003	6	7 839	6	21.551	65,5	44.736	12,4	38.439	11
Keskivarakas	41,7	42,2	102 794	46,5	5.376	16	48.398	35	8.311	25,3	148.257	41,2	137.344	43
Varakas	18,4	25,2	61 844	28	26.531	78	81.646	59	3.039	9,2	166.982	46,4	150.614	46
<i>Yhteensä</i>														
<i>kihlakunnassa</i>	100	100	221.083	100	33.910	100	137.883	100	32.901	100	359.975	100	326.397	100

Täten siis osuusmaan jakaantuminen on „tasasuhtaisinta”, vaikka siinäkin on huomattavissa alimman ryhmän syrjäyttämistä ylimmän taholta. Mutta asia muuttuu perinpohjaisesti, kun siirrymme tuosta *pakollisesta* maanhallinnasta *vapaaseen*, s.o. osto- ja vuokramaahan. Sen keskittyminen osoittautuu valtavaksi, ja sen vuoksi talonpoikain koko maankäytön jakaantuminen ei ole lainkaan osuusmaan jakaantumisen kaltaista: keskiryhmä on työnnetty toiselle tilalle (46% osuusmaasta — 41% maankäytöstä), varakas ryhmä laajentaa sangen huomattavasti maanhallintaansa (28% osuusmaasta — 46% maankäytöstä) ja köyhä ryhmä sysätään pois maanviljelijäin luvusta (25% osuusmaasta — 12% maankäytöstä).

Esitetty taulukko näyttää meille mielenkiintoisen ilmiön, jonka kanssa tulemme vielä tekemisiin, nimittäin: osuus-

on niiden luhistuvien talouksien kooperaatiota, joita talonpoikaisporvaristo työntää syrjään, ja jaaritella sitten „yleensä” „kooperaatioperiaatteesta”, — nähtävästi maalaisproletariaatin ja maalaisporvariston välisestä kooperaatiosta!

* Tiedot ovat zemstvotilastokokeilmasta. Ne käsittävät koko kihlakunnan, lukien mukaan myös asutukset, joita ei ole liitetty kuntiin. Sarakkeen: „Ryhmän koko maankäyttö” numerotiedot olen laskenut itse; on laskettu yhteen osuusmaan, vuokraamaan ja ostomaan määrä ja vähennetty vuokralleannettu maa.

maan merkityksen pieneneminen talonpoikain taloudessa. Alimmassa ryhmässä se tapahtuu maan vuokralleannon johdosta, ylimmässä — sen johdosta, että koko talousalassa saa ostettu ja vuokralleotettu maa voimakkaasti vallitsevan aseman. Maanviljelykseen tunkeutuva kapitalismi murskaa lopullisesti reforminedellisen järjestelmän jätteet (talonpoikain kiinnitys maahan ja tasasuhtainen fiskaalimaan-hallinta).

Mitä erityisesti vuokraukseen tulee, niin esitetyt tiedot tekevät meille mahdolliseksi selvittää erään hyvin levinneen virheen narodnikki-taloustieteilijöiden päätelmissä tästä kysymyksestä. Ottakaamme hra V. V:n päätelmät. Siteeratussa kirjoituksessa hän asettaa suoraan kysymyksen vuokrauksen suhteesta talonpoikaiston jakaantumiseen. „Edistääkö vuokraus talonpoikaistalouksien jakaantumista suuri- ja pieniksi talouksiksi ja tyypillisen keskiryhmän häviötä?” („Vestnik Jevropy”, l.c., ss. 339—340). Tämän kysymyksen hra V. V. ratkaisi kielteisesti. Tässä ovat hänen perustelunsa: 1) „Vuokraukseen turvautuvien henkilöiden suuri prosenttimäärä”. Esimerkkejä: 38—68%; 40—70%; 30—66%; 50—60% eri läänien eri kihlakunnissa.— 2) Vuokrattujen maa-alojen koko ei ole suuri yhtä taloutta kohti: 3—5 desjatiinaa Tambovin tilaston mukaan.— 3) Talonpojat, joilla on pieni maosuus, vuokraavat enemmän kuin ne, joilla se on suuri.

Jotta lukija voisi selvästi arvioida ellei nyt sitä, kuinka paikkansapitäviä tuollaiset perustelut ovat, niin edes niiden pelkän kelvollisuuden, esitämme vastaavat Dneprin kihlakuntaa koskevat tiedot*.

	Vuokraavien talouksien %,o	Desjatlinaa kyntömaata yhtä vuokraavaa taloutta kohti	1 desjatlinaa hinta rupiissa
Korkeint. 5 desj. kylvävillä	25	2,4	15,25
5—10 „ „	42	3,9	12,00
10—25 „ „	69	8,5	4,75
25—50 „ „	88	20,0	3,75
Yli 50 „ „	91	48,6	3,55
<i>Koko kihlakunnassa</i>	56,2	12,4	4,23

Herää kysymys, mitä merkitystä tässä voi olla „keskimääräis”-luvuilla? Poistaako se tosiasia, että vuokraajia on

* Aivan analogisia ovat tiedot myös Melitopolin ja Berdjanskin kihlakunnista.

„paljon” — 56 %, — vuokrauksen keskittymisen pohattojen käsiin? Eikö ole naurettavaa ottaa vuokrauksen „keskimääräinen” suuruus [12 desjatiinaa vuokraavaa taloutta kohti. Usein otetaan jopa olemassaolevat taloudet eikä vain vuokraavat. Siten tekee esimerkiksi hra Karyshev teoksessaan „Talonpoikain osuusmaan ulkopuoliset vuokraukset” (Derpt, 1892; „Zemstvotilastojen yhteenvedot”, toinen osa)], — lasquemalla yhteen talonpojat, joista eräät ottavat 2 desjatiinaa hirveästä hinnasta (15 rpl.) ja tuhoisilla ehdoilla, ilmeisesti äärimmäisen tarpeen vuoksi, mutta toinen ottaa oman maansa lisäksi, jota hänellä on riittävästi, 48 desjatiinaa „ostaen” maata *tukkukaupalla* verrattomasti halvemmalla, 3,55 rpl. desjatiinalta? Yhtä sisällötön on myöskin 3:s perustelu: hra V. V. on itse pitänyt huolta sen kumoamisesta tunnustamalla, että „koko kyläyhteisöjä” koskevat tiedot (jaoteltaessa talonpoikia maaosuuden mukaan) „eivät anna oikeata käsitystä siitä, mitä itse kyläyhteisön sisällä tapahtuu” (mainittu kirjoitus, s. 342)*.

Olisi suuri virhe luulla, että vuokrauksen keskittyminen talonpoikaisporvariston käsiin rajoittuu vain yksilölliseen vuokraukseen ulottumatta yhteiseen, kyläkunnan vuokraukseen. Ei sinne päinkään. Vuokrattu maa jaetaan aina „rahojen mukaan”, eikä talonpoikaiston ryhmien välinen suhde muutu vähääkään kyläkunnan vuokrausten yhteydessä. Sen vuoksi esimerkiksi hra Karyshevin sellaiset päätelmät, että kyläkunnan vuokrauksen suhteessa yksilölliseen vuokraukseen ilmenee muka „kahden periaatteen (?) — yhteisöllisen ja yksilöllisen — välinen taistelu” (s. 159, l. c.), että muka yhteisövuokrauksen „periaatteena on työperiaate ja vuokralleotetun maa-alan tasasuhtainen jakaminen yhteisön

* Hra Postnikov esittää mielenkiintoisen esimerkin zemstvotilastotyöntekijän samantapaisesta virheestä. Pannen merkille tosiasian — varakkaiden talonpoikien kaupallisen talouden ja heidän maanvaatimuksensa, hän sanoo, että „zemstvotilastotyöntekijät, pitäen nähtävästi tuollaisia ilmiöitä talonpoikaiselämässä jonain lainvastaisena, pyrkivät väheksymään niitä” ja todistelemaan, että vuokrausta ei määrää pohattojen kilpataistelu, vaan talonpoikain maantarve. Todistaakseen tämän seikan „Taurian läänin muistikirjan” (1889) laatija hra Werner ryhmitti koko Taurian läänin talonpojat *maaosuuden suuruuden mukaan* ja otti niiden talonpoikain ryhmän, joilla on 1—2 työntekijää ja 2—3 työjuhtaa. Osoittautui, että tämän ryhmän puitteissa maaosuuden suuruuden lisääntyessä vuokraavien talouksien ja vuokratun maan määrä laskee. Ymmärrettävää on, että tuollainen menetelmä ei todista kerrassaan mitään, sillä siinä on otettu vain sellaiset talonpojat, joilla on sama määrä työjuhtia, ja juuri äärimmäiset ryhmät on jätetty pois. On aivan luonnollista, että kun työjuhtien määrä on sama, niin täytyy muokattavan maanikin määrän olla sama, ja siis mitä pienempi on maaosuus, sitä suurempi on vuokraus. Kysymys on nimenomaan siitä, kuinka vuokraus jakaantuu sellaisten talouksien kesken, joiden työjuhtien, inventaarien j.n.e. määrä on *erilainen*.

jäsenten kesken" (230 *ibid.*),— sellaiset päätelmät kuuluvat kokonaan narodnikkilaisten ennakkoluulojen alaan. Huolimatta tehtävästään — laatia „yhteenveto zemstvoltilastosta” — hra Karyshev on sivuuttanut huolellisesti zemstvoltilastojen runsaan aineiston vuokrauksen keskittymisestä varakkaan talonpoikaiston vähäisten ryhmien käsiin. Otamme esimerkin. Taurian läänin kolmessa mainitussa kihlakunnassa jakaantuu talonpoikaisyhteisöjen kruunulta vuokraama maa ryhmien kesken seuraavasti:

	Vuokraavien talouksien määrä	Desjat. määrä	% kokonals-määrästä	Desjatiinaa vuokraavaa taloutta kohti
Kork. 5 desj. kylvävät	83	511	1	6,1
5—10 „ „	444	1.427	3	3,2
10—25 „ „	1.732	8.711	20	5,0
25—50 „ „	1.245	13.375	30	10,7
Yli 50 „ „	632	20.283	46	32,1
<i>Yhteensä</i>	4.136	44.307	100	10,7

Pieni esimerkki „työperiaatteesta” ja „tasasuhtaisen jaon periaatteesta”!

Sellaisia ovat zemstvolilastotiedot Etelä-Venäjän talonpoikaistaloudesta. Talonpoikaiston täydellinen jakaantuminen, talonpoikaistorvariston täydellinen herruus maaseudulla käy näiden tietojen valossa epäilemättömäksi *. Sangan mielenkiintoista on sen vuoksi herrojen V. V:n ja N. —onin suhtautuminen näihin tietoihin, ja sitäkin suuremmalla syyllä, että kumpikin kirjailija tunnusti aikaisemmin välttämättömäksi asettaa kysymys talonpoikaiston jakaantumisesta (hra V. V. mainitussa kirjoituksessa vuodelta 1884, hra N. —on „Slovossa” vuonna 1880 — maininnalla siitä mielenkiintoisesta ilmiöstä itse kyläyhteisössä, että „yrittämättömät” talonpojat hylkäävät maan, mutta „yrittäjä”-talonpojat keräävät käsiinsä parhaat maat; ks. „Katsauksia”, s. 71). On huomautettava, että hra Postnikovin teoksella on kaksinainen luonne: toisaalta tekijä on taitavasti koonnut ja huolellisesti käsitellyt mitä arvokkaimpia

* Tavallisesti sanotaan, että Novorossijaa koskevien tietojen perusteella ei voida tehdä yleisiä johtopäätöksiä tällä seudulla olevien erikoisuuksien vuoksi. Me emme kiellä sitä, että maanviljelystalonpoikaiston jakaantuminen on siellä voimakkaampaa kuin muualla Venäjällä, mutta myöhemmästä esityksestä näkyy, että Novorossijan erikoisuus ei ole lainkaan niin suuri kuin toisinaan luullaan.

zemstvotilastotietoja, kyeten siinä luopumaan „pyrkimyksestä käsittää talonpoikainen kyläkunta joksikin kokonaiseksi ja yhdenlaatuiseksi, jollaiseksi sen kaupunkilaisintelligenssimme aina tähän saakka kuvittelee” (mainittu teos, s. 351). Toisaalta kirjoittaja, joka ei ole pitänyt johtonaan teoriaa, ei ole pystynyt ollenkaan arvioimaan käsittelemiään tietoja ja on katsellut niitä „toimenpiteiden” äärimmäisen ahtaasta näkökulmasta langeten kyhäilemään luonnoksia „maanviljelys-käsityöläis-tuotannollisista yhteisöistä”, välttämättömyydestä „rajoittaa”, „velvoittaa”, „valvoa” j.n.e., j.n.e. Ja niinpä meidän narodnikkimme ovatkin pyrkineet olemaan huomaamatta hra Postnikovin teoksen ensimmäistä, myönteistä osaa, kiinnittäen kaiken huomionsa sen toiseen osaan. Ja hrat V. V. ja N. —on ryhtyvät mitä vakavimmalla naamalla „kumoamaan” hra Postnikovin aivan kevyitä „luonnoksia” (hra V. V. „Russkaja Myslissä” vuodelta 1894, № 2; hra N. —on „Katsauksissa”, s. 233, huom.), syyttäen häntä pahasta halusta juurruttaa Venäjälle kapitalismia ja kiertäen huolellisesti ne tiedot, jotka toivat esille kapitalististen suhteiden vallallaolon nykyisellä Etelä-Venäjän maaseudulla*.

II. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT SAMARAN LÄÄNISTÄ

Siirtykäämme eteläisesä reuna-alueesta itäiseen, Samaran lääniin. Ottakaamme Novouzenskin kihlakunta, joka on tutkittu viimeksi; tästä kihlakunnasta on kokoelmassa annettu talonpoikain yksityiskohtaisin ryhmitys taloudellisen tunnusmerkin mukaan**. Tässä ovat yleiset tiedot talonpoikaisryhmistä (seuraavat tiedot koskevat 28.276 osuusmaaväestön taloutta, joissa on 164.146 henkeä kumpaakin sukupuolta, s.o. vain kihlakunnan venäläistä väestöä ilman saksalaisia ja ilman „huutorilaisia” — talonisäntiä, jotka harjoittavat

* „On mielenkiintoista”, kirjoitti hra N. —on, että hra Postnikov „suunnittelee 60 desjatiniin talonpoikaistalouksia”. Mutta „koska maatalous on joutunut kapitalistien käsiin”, niin työn tuottavuus voi „huomenna” vielä kohota. „60 desjatiniin taloudet pitää (1) muuttaa 200 tai 300 desjatiniin talouksiksi”. Näettekös, kuinka yksinkertaista se on: *koska* tämämpäiväistä pikkuporvaristoa meidän maaseudullamme uhkaa huomenna suurporvaristo, *niin sen vuoksi* hra N. —on ei halua tietää enempää tämämpäiväisestä pienestä kuin huomista suurestakaan!

** „Tilastotietojen kokoelma Samaran läänistä. VII osa, Novouzenskin kihlakunta”. Samara, 1890. Samanlainen ryhmitys on annettu myöskin Nikolajevin kihlakunnasta (VI osa, Samara, 1889), mutta tiedot eivät ole tässä likimainkaan niin seikkaperäisiä. „Yleiskokoelmassa Samaran läänistä” (VIII osa, 1. vihko, Samara, 1892) on annettu ryhmitys vain maaosuuksien mukaan, minkä tavan epätyydyttävyydestä puhumme tuonnempana.

taloutta sekä kyläyhteisössä että huuttoreilla. Saksalaisten ja huuttorilaisten lisääminen voimistaisi huomattavasti kuvaa jakaantumisesta).

Talonisäntien ryhmät		% talouksien yleisluvusta	Kylvöjen keskimäärä taloutta kohti desjatiinoissa	Kylvöalan % kokonaismäärästä
Köyhä	{ Ilman työjuhtia	20,7	2,1	2,8
	{ 1 työjuhta	16,4	5,0	5,2
Keskivarakas	{ 2-3 työjuhtaa	26,6	10,2	17,1
	{ 4 "	11,6	15,9	11,5
	{ 5-10 "	17,1	24,7	26,9
Rikas	{ 10-20 "	5,8	53,0	19,3
	{ 20 tai useampia	1,8	149,5	17,2
	<i>Yhteensä</i>		100	15,9

Maanviljelystuotannon keskittyminen osoittautuu olevan hyvin huomattava: „kyläyhteisön” kapitalisteilla ($\frac{1}{14}$ talouksien yleisluvusta, nimittäin taloudet, joilla on 10 ja useampia työjuhtia) on 36,5% kaikista kylvöistä — yhtä paljon kuin köyhällä ja keskivarakkaalla talonpoikaistolla yhdessä otettuna, jotka tekevät talojen yleisluvusta 75,3%! „Keskimääräinen” luku (15,9 desjatiinaa kylvöjä taloutta kohti) on tässäkin, kuten aina, aivan fiktiivinen, joka luo yleisen hyvinvoinnin harhakuvan. Katsokaamme muita tietoja eri ryhmien taloudesta.

Talonisäntien ryhmät	% isäntiä, jotka muokkaavat koko maosuuden omilla inventaareilla	% isäntiä, joilla on uudenaikaisia työvälineitä	Koko karjan luku (suureksi karjaksi laskettuna) taloutta kohti	% karjan kokonaismäärästä
Ilman työjuhtia	2,1	0,03	0,5	1,5
1 työjuhta	35,4	0,1	1,9	4,9
2-3 työjuhtaa	60,5	4,5	4,0	16,8
4 "	74,7	19,0	6,6	11,8
5-10 "	82,4	40,3	10,9	29,2
10-20 "	90,3	41,6	22,7	20,4
20 tai useampia	84,1	62,1	55,5	15,4
<i>Yhteensä</i>		52,0	13,9	6,4
				100

Alimmassa ryhmässä on siis itsenäisiä isäntiä hyvin vähän; uudenaikaisia työvälineitä ei köyhälistön osalle tule lainkaan, keskivarakkaalle talonpoikaistolle niitä tulee mitätön määrä. Karjan keskittyminen on vieläkin voimakkaampaa

kuin kylvöjen; ilmeistä on, että varakas talonpoikaisto liittää laajoihin kapitalistisiin kylvöihin kapitalistisen karjanhoidon. Päinvastaisessa kohtiossa me näemme „talonpoikia”, jotka täytyy lukea batrakeiksi ja päiväläisiksi, joilla on maaosuus, sillä tärkeimpänä elämisen välineiden hankinnan lähteenä heillä on työvoiman myynti (kuten heti näemme), ja yhden tai kaksi työjuhtaa antavat toisinaan batrakeilleen maanomistajatkin voidakseen sitoa heidät talouteensa ja alentaa työpalkkaa.

On itsestään selvää, että talonpoikain ryhmät eivät eroa toisistaan vain talouden suuruuden mukaan, vaan myöskin taloudenhoitomenetelmän mukaan: ensiksikin, ylimmässä ryhmässä hyvin huomattavalla osalla (40—60%:lla) isäntiä on uudenaikaiset työvälineet (pääasiallisesti aurat, edelleen — hevos- ja höyrypuimakoneet, viskuukoneet, leikkuukoneet y.m.). Ylimmän ryhmän talouksille, joita on 24,7%, on keskittynyt 82,9% kaikista uudenaikaisista työvälineistä; keskiryhmän talouksilla, joita on 38,2%, on 17,0% uudenaikaisista työvälineistä; köyhälistöllä, jota on 37,1%, on 0,1% (7 työvälinettä 5.724:stä)*. Toiseksi, talonpojilla, joilla on vähän hevosia, osoittautuu välttämättömyyden pakosta olevan „toisenlainen taloussystemi, koko taloudellisen toiminnan toisenlainen järjestelmä” kuin niillä talonpojilla, joilla on paljon hevosia, kuten sanoo Novouzenskin kihlakuntaa koskevan kokoelman laatija (ss. 44—46). Vauraat talonpojat „antavat maan levätä... kyntävät syksyllä auroilla... keväällä kyntävät uudelleen ja multaavat siemenet äkeellä... kynnetty kesantopelto jyrätään, kun maa on tuuleentunut... ruiskylvöä varten kyntö kerrataan”, kun taas vähävaraiset „eivät anna maalle lepoa ja kylvävät siihen vuodesta toiseen venäläistä vehnää... kyntävät vehnää varten keväällä yhden kerran... rukiin edellä eivät pidä kesantoa eivätkä kynnä, vaan kylvävät suoraan sänkeen... vehnää varten kyntävät myöhään keväällä, jonka vuoksi vilja usein

* On mielenkiintoista, että näistä samoista tiedoista hra V. V. („Edistyksellisiä virtauksia talonpoikaistaloudessa”. Pietari, 1892, s. 225) on tehnyt johtopäätöksen „talonpoikaisjoukkojen” liikkeestä vanhanaikaisten työvälineiden vaihtamiseksi uudenaikaisiin (s. 254). Keino, jolla tämä aivan väärä johtopäätös on saatu, on hyvin yksinkertainen: hra V. V. on ottanut zemstvokokoelmasta yhteenvetotiedot vaivautumatta vilkkaaseen taulukkoihin, jotka osoittavat työvälineiden jakaantumisen! Niiden kapitalisti-farmarien (kyläyhteisön jäsenten), jotka käyttävät koneita viljattavan tuotannon halventamiseksi, edistys on muutettu yhdellä kynäpiirillä „talonpoikaisjoukkojen” edistykseksi. Ja hra V. V. kirjoittaa kainostelematta: „Vaikka koneita hankkivat varakkaat isännät, niin niiltä käyttävät kaikki (sic!) talonpojat” (221). Selitykset ovat tarpeettomia.

ei nouse oraalle... ruista varten kyntävät kerran, mutta myöskin suoraan sänkeen eikä aikanaan... kyntävät suotta saman maan joka vuosi antamatta maalle lepoa". „J.n.e., j.n.e. loputtomasti" — päättää laatija tuon luettelon. „Tässä todetut tosiasiat taloussystemien perinpohjaisesta erilaisuudesta vaurailta ja vähävaraisilla johtavat siihen, että toisilla on vilja huonolaatuista ja satoisuus alhainen, mutta toisilla on satoisuus verraten hyvä" (ibid.).

Mutta kuinka tuollainen suurporvaristo saattoi muodostua kyläyhteisön maanviljelystaloudessa? Vastauksen siihen antavat numerotiedot maanhallinnasta ja maankäytöstä ryhmittäin. Esimerkiksi ottamamme lohkon talonpojilla on kaikkiaan 57.128 desjatiinaa ostomaata (76 taloudella) ja 304.514 desjatiinaa vuokramaata, siinä luvussa osuusmaahan kuulumatonta vuokramaata 177.789 desj. 5.602 taloudella; 47.494 desj. muista yhteisöistä vuokrattua osuusmaata 3.129 taloudella ja 79.231 desj. omasta yhteisöstä vuokrattua osuusmaata 7.092 taloudella. Tämän valtavan maa-alan jakaantuminen, joka muodostaa yli $\frac{2}{3}$ talonpoikain koko kylvöalasta, on seuraava:

Talonisäntien ryhmät	Talouksien $\frac{1}{10}$, joilla on ostomaata	Desjatiinoja 1 taloutta kohti	Koko ostomaan %	Ei-osuusmaan vuokraus		Osuusmaan vuokraus					
				Vuokraavien talouksien $\frac{1}{10}$	Desj. 1 taloutta kohti	Toisla yhteisöistä	Omassa yhteisössä	Desj. 1 taloutta kohti	$\frac{1}{10}$ talouksista	Desj. 1 taloutta kohti	$\frac{1}{10}$ koko vuokratusta maasta
Ilman työjuhtia	0,02	100	0,2	2,4	1,7	1,4	5,9	5	3	0,6	47,0
1 työjunta	—	—	—	10,5	2,5	4,3	6,2	12	4	1,6	13,0
2—3 työjuhtaa	0,02	93	0,5	19,8	3,8	9,4	5,6	21	5	5,8	2,0
4 "	0,07	29	0,1	27,9	6,6	15,8	6,9	34	6	5,4	0,8
5—10 "	0,1	101	0,9	30,4	14,0	19,7	11,6	44	9	16,9	0,4
10—20 "	1,4	151	6,0	45,8	54,0	29,6	29,4	58	21	24,3	0,2
20 tai useampia	8,2	1.254	92,3	65,8	304,2	36,1	67,4	58	74	45,4	0,1
<i>Yhteensä</i>	0,3	751	100	19,8	31,7	11,0	15,1	25	11	100	12

Näemme tässä osto- ja vuokramaan valtavan suuren keskittymisen. Yli $\frac{9}{10}$ kaikesta ostomaasta on rikkaimpien pohattojen talouksilla, joita on 1,8%. Kaikesta vuokramaasta on 69,7% keskittynyt talonpoikaiskapitalistien käsiin ja 86,6% talonpoikaiston ylimmän ryhmän käsiin. Osuusmaan vuokrausta ja vuokralleantoa koskevien tietojen vertaaminen

osoittaa selvästi maan siirtyvän talonpoikaisporvariston käsiin. Maan muuttuminen tavaraksi johtaa tässäkin siihen, että maan tukuttain ostaminen halpenee (ja siis johtaa myöskin maakeinotteluun). Kun määrittelemme vuokratun ei-osuusmaan yhden desjatiinan hinnan, niin saamme alimmasta ylimpään ryhmään seuraavat numerot: 3,94; 3,20; 2,90; 2,75; 2,57; 2,08; 1,78 rpl. Osoittaaksemme, minkälaisiin virheisiin tuo vuokran keskittymisen huomioimatta jättäminen johtaa narodnikit, esitämme hra Karyshevin päätelmän tunnetussa kirjassa: „Satojen ja viljanhintojen vaikutus Venäjän kansantalouden eräisiin puoliin” (Pietari, 1897). Kun sadon parantuessa viljanhinnat laskevat, mutta vuokrahinnat nousevat, niin silloin — päättelee hra Karyshev — vuokrayrittäjien on vähennettävä kysyntää, ja vuokrahintoja kohottavat siis kuluttajatalouksien edustajat (I, 288). Johtopäätös on aivan mielivaltaisen: on täysin mahdollista, että talonpoikaisporvaristo kohottaa vuokrahintaa huolimatta viljanhintojen laskusta, sillä sadon parantuminen voi kompensoida hintojen laskemisen. On täysin mahdollista, että ilman tätä kompensaatiotakin varakkaat talonpojat kohottavat vuokrahintoja ja alentavat viljan tuotantohintaa ottamalla käytäntöön koneita. Me tiedämme, että koneiden käyttäminen maataloudessa lisääntyy ja että nuo koneet keskittyvät talonpoikaisporvariston käsiin. Sen sijaan, että hra Karyshev tutkisi talonpoikaiston jakaantumista, hän esittää mielivaltaisia ja vääriä perustelmia keskitalonpoikaistosta. Siitä syystä ei millään hänen analogisesti rakentamallaan päätelmällä eikä johtopäätöksillään siteeratussa teoksessa voi olla mitään merkitystä.

Saatuamme selville talonpoikaiston erilaatuiset ainekset voimme jo helposti päästä selville sisämarkkinoita koskevasta kysymyksestä. Kun varakkaat talonpojat pitävät käsissään noin $\frac{2}{3}$ koko maanviljelystuotannosta, niin on selvää, että myytäväksi tulevasta viljasta se antaa vielä paljon suu-remman osan. Se tuottaa viljaa myytäväksi, sen sijaan kun varattoman talonpoikaiston on pakko ostaa itselleen lisäviljaa ja myydä työvoimaansa. Tässä on siitä tietoja*:

* Työvoiman myymiseksi rinnastamme sen, mitä tilastotyöntekijät nimittävät „maanviljelysammateiksi” (paikalliset ja vieraspaikkalaiset). Se, että noilla „ammateilla” ymmärretään *batrakkien* ja *päiväläisten työtä*, käy selväksi elinkeinotaulukosta („Yleiskokoelma Samarán läänistä”, VIII osa): 14.063 miehestä, jotka harjoittavat „maanviljelysammatteja”, on batrakkeja ja päiväläisiä (mukaanlukien paimenet ja kyntäjät) 13.297 henkeä.

Talonsäntien ryhmät	Palkkatyöläisiä pitävien talonsäntien %	Maanviljelysammattelissa työskentelevien miespuolisten työntekijäin %
Ilman työjuhtia	0,7	71,4
1 työjuhta	0,6	48,7
2—3 työjuhtaa	1,3	20,4
4 ”	4,8	8,5
5—10 ”	20,3	5,0
10—20 ”	62,0	3,9
20 tai useampia	90,1	2,0
<i>Yhteensä</i>	9,0	25,0

Kehoitamme lukijoita vertaamaan näihin sisäisten markkinoiden muodostumisprosessia koskeviin tietoihin narodnikiemme päätelmiä... „Kun talonpoika on rikas, niin tehdas kukoistaa, ja päinvastoin” (V. V. „Edistyksellisiä virtauksia”, s. 9). Hra V. V:tä ei nähtävästi laisinkaan kiinnosta kysymys sen rikkauden yhteiskunnallisesta muodosta, joka on tarpeen „tehtaalle” ja joka ei synny muuten kuin muuttamalla tavaraksi toisaalta tuote ja tuotantovälineet ja toisaalta työvoima. Puhuessaan viljan myynnistä hra N. —on lohduttaa itseään sillä, että tämä vilja on „talonpoikaamaanviljelijän” tuotetta („Katsauksia”, s. 24), että kuljettaessaan tätä viljaa „rautatiet elävät talonpojan ansiosta” (s. 16).— Todellakin, eivätkö nämä „yhteisö”-kapitalistit ole „talonpoikia”? „Saamme vielä joskus tilaisuuden osoittaa”, kirjoitti hra N. —on vuonna 1880 ja julkaisi saman uudestaan vuonna 1893, „että niillä seuduilla, joilla vallitsee kyläyhteisöllinen maanhallinta, kapitalistisilla perustoilla harjoitettava maanviljelys puuttuu miltei kokonaan (sic!!) ja että se on mahdollista vain siellä, missä yhteisösiteet joko on kokonaan katkottu tai murtuvat” (s. 59). Hra N. —on ei ole milloinkaan saanut eikä ole voinutkaan saada sellaista „tilaisuutta”, sillä tosiasiat puhuvat nimenomaan kapitalistisen maanviljelyksen kehityksestä „yhteisötalonpoikien” * keskuudessa ja kuuluisain „yhteisösiteiden” täydellisestä sopeutumisesta batrakkeja pitävien suurkylväjien talouteen.

* Novouzenskin kihlakunta, jonka olemme ottaneet esimerkiksi, osoittaa „kyläyhteisön” erikoisen „sitkeähenkisyyden” (hra V. V:n ja kumpp. terminologian mukaan): „Yleiskokoelman” taulukosta (s. 26) me näemme, että tuossa kihlakunnassa 60 % yhteisöistä on suorittanut maiden uudelleenjaon, kun taas muissa kihlakunnissa sen on suorittanut vain 11—23 % (koko läänissä 13,8 % yhteisöistä).

Aivan analogisia ovat talonpoikaisryhmien väliset suhteet myöskin Nikolajevskin kihlakunnassa (siteerattu kokoelma, s. 826 ja seur. Jätämme pois muilla seuduilla asuvat ja maattomat). Siten esimerkiksi pohattataloudet (10 ja useampia työjuhtia taloutta kohti), joita on 7,4% ja joihin kuuluu 13,7% väestöstä, keskittävät käsiinsä 27,6% koko karjasta ja 42,6% vuokrauksesta, kun taas köyhälistö-talouksilla (hevosettomilla ja yhden hevosen omistajilla), joita on 29% ja joihin kuuluu 19,7% väestöstä, on vain 7,2% karjasta ja 3% vuokrauksesta. Toistamme, että taulukot Nikolajevskin kihlakunnasta ovat valitettavasti tavattoman suppeita. Päättääksemme Samaran läänin tarkastelun esitämme Samaran läänin „Yleiskokoelmasta” seuraavan mitä opettavaisimman kuvauksen talonpoikaiston asemasta:

„...Väestön luonnollinen lisääntyminen, jota vähämaisten talonpoikain siirtolaisuus läntisistä lääneistä on vielä voimistanut, kun maataloustuotannon toimikentälle ovat ilmaantuneet voittoa takaa-ajavat maakeinottelija-kauppiaat, on vuosi vuodelta yhä enemmän monimutkaistanut maanvuokran muotoja, kohottanut maan arvoa, muuttanut maan tavaraksi, joka on niin nopeasti ja voimakkaasti rikastuttanut toisia ja saattanut taloudelliseen häviöön paljon muita. Viimeksi mainitun havainnollistamiseksi mainitsemme eräiden eteläisten kauppias- ja talonpoikaistalouksien kyntömaa-alasta. Näissä talouksissa 3—6 tuhannen desjatiinan kyntömaa ei ole harvinaisuus, ja eräät kylvävät jopa 8—10—15 tuhatta valtiondesjatiinaa vuokraten muutamia kymmeniä tuhansia desjatiinoja valtionmaata.

Maanviljelys- (maalais-) proletariaatti saa Samaran läänissä suurelta osaltaan kiittää olemassaolostaan ja kasvustaan viime aikoja, joille on ollut ominaista viljatuotannon kasvu myyntiä varten, vuokrahintojen kohoaminen, uudis- ja laidunmaiden kyntö, metsien raivaaminen ja muut sen tapaiset ilmiöt. Maattomia talouksia on läänissä kaikkiaan 21.624, kun taas talouksettomia taloja on 33.772 (osuusmaatalouksien luvusta), mutta hevosettomia ja yhden hevosen omistajia on yhteensä 110.604 perhettä, joissa on 600 tuhatta henkeä kumpaakin sukupuolta laskien vähän yli 5 henkeä perheeseen. Me rohkenemme lukea heidätkin proletariaattiin, vaikka juridisesti heidän hallussaan onkin jokin osa yhteisömaapalstasta; tosiasiallisesti he ovat suurten talouksien päiväläisiä, kyntäjiä, paimenia, elonleikkaajia ynnä muita

sellaisia työläisiä, jotka kylvävät osuusmaastaan $\frac{1}{2}$ — 1 desj. alan kotiin jäävän perheen elatukseksi” (ss. 57—58).

Siis tutkijat tunnustavat proletariaatiksi ei vain hevosettomat, vaan myöskin yhden hevosen omistavat talonpojat. Panemme merkille tämän tärkeän johtopäätöksen, joka on täysin yhtäpitävä hra Postnikovin johtopäätöksen kanssa (ja ryhmätaulukkojen tietojen kanssa) ja joka osoittaa talonpoikaiston alimman ryhmän todellisen yhteiskunnallis-taloudellisen merkityksen.

III. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT SARATOVIN LÄÄNISTÄ

Siirtykäämme nyt tarkastelemaan mustanmullan alueen keskivyohtykettä, Saratovin lääniä. Otamme Kamyshinin kihlakunnan — ainoan, josta on annettu riittävän täydellisen talonpoikain ryhmitys työjuhtien mukaan*.

Tässä on tiedot koko kihlakunnasta (40.157 taloutta, 263.135 henkeä kumpaakin sukupuolta. Kylvöjä 435.945 desjatiinaa, s.o. 10,8 desjatiinaa „keskinkertaista” taloutta kohti):

Talonisäntien ryhmät	% taluksista	% väestöstä kumpaakin sukupuolta	Kylvöjen keskimäärä desj.	% koko kylvöalasta	Kylvöttömien talousten %	Kaikillaan karjaa suureksi muunnettuna taloutta kohti	% koko karjamaarästä
Ilman työjuhtia	26,4	17,6	1,1	2,8	72,3	0,6	2,9
1 työjuhta	20,3	15,9	5,0	9,5	13,1	2,3	8,9
2 työjuhtaa	14,6	13,8	8,8	11,8	4,9	4,1	11,1
3 "	9,3	10,3	12,1	10,5	1,5	5,7	9,8
4 "	8,3	10,4	15,8	12,1	0,6	7,4	11,2
5 tai useampaa	21,1	21,1	32,0	53,3	0,2	14,6	56,1
Yhteensä	100	100	10,8	100	22,7	5,2	100

Siis näemme tässä taaskin kylvöjen keskittymisen suurkylväjien käsiin: varakas talonpoikaisto, johon kuuluu vain yksi viidesosa taluksista (ja noin kolmasosa

* Läänin muissa neljässä kihlakunnassa ryhmitys työjuhtien mukaan sekoittaa keskivarakkaan ja varakkaan talonpoikaiston yhteen. Ks. „Tilastotietojen kokoelma Saratovin läänistä”, I osa. Saratov, 1888. B. Yhdistetyt taulukot Saratovin läänistä talonpoikaisryhmien mukaan. Yhdistetyt taulukot on saratovilaisilla tilastotyöntekijöillä rakennettu näin: kaikki talonisännät on jaettu 6 *katégoriaan* osuusmaan mukaan, jokainen *katégoria* on jaettu 6 *ryhmään* työjuhtien mukaan ja jokainen ryhmä 4 *alaryhmään* miespuolisten työntekijöiden luvun mukaan. Yhteenvedot on tehty vain *katégorioittain*, joten *ryhmityslaskelma* on itsensä tehtävä. Tällaisen taulukon merkityksestä puhumme alempana.

väestöstä)*, pitää käsissään enemmän kuin puolet kaikista kylvöistä (53,3%), jota paitsi kylvöjen suuruus viittaa selvästi niiden kaupalliseen luonteeseen: keskimäärin 27,6 desjatiinaa taloutta kohti. Varakkaalla talonpoikaistolla on taloutta kohti myöskin huomattava määrä karjaa: 14,6 kappaletta (suureksi karjaksi muunnettuna, s.o. laskien 10 pöytä pientä karjaa yhdeksi kappaleeksi suurta karjaa), ja melkein $\frac{3}{5}$ (56%) talonpoikaiston koko karjasta on kihlakunnassa keskittynyt talonpoikaistorvariston käsiin. Maa-seudun päinvastaisessa kohtiossa näemme päinvastaisen ilmiön: alimman ryhmän, maalaisproletariaatin täysin osattomaksi jättämisen, maalaisproletariaatin, joka muodostaa meidän esimerkissämme hiukan vähemmän kuin $\frac{1}{2}$ talouksista (noin $\frac{1}{3}$ väestöstä), mutta saa kuitenkin yleisestä kylvöosuudesta vain $\frac{1}{8}$ ja yleisestä karjamäärästä vieläkin vähemmän (11,8%). He ovat jo pääasiallisesti batrakkeja, päiväläisiä ja teollisuustyöläisiä, joilla on maaosuus.

Kylvöjen keskittymisen ja maanviljelyksen kaupallisen luonteen kasvamisen rinnalla tapahtuu sen muuttuminen kapitalistiseksi maanviljelykseksi. Me havaitsemme jo tutun ilmiön: työvoiman myynnin alimmissa ryhmissä ja sen ostamisen ylimmissä.

Talonisäntien ryhmät	%/10:ssä isäntiä, joilla on mlespuollisia palkkatyöläisiä	Ammatteja harjoittavien talouksien %
Ilman työjuhtia	1,1	90,9
1 työjuhta	0,9	70,8
2 työjuhtaa	2,9	61,5
3 "	7,1	55,0
4 "	10,0	58,6
5 tai useampia	26,3	46,7
<i>Yhteensä</i>	8,0	67,2

Tässä on tarpeen tärkeä selitys. Jo P. N. Skvortsov aivan oikein huomautti eräässä kirjoituksessaan, että zemstvotilas-

* Huomautamme, että ryhmittäessämme taloudet varallisuuden tai suuruutensa mukaan saamme talonpoikaiston varakkaissa kerroksissa aina *suuremman* perheenjäsenten luvun. Tämä ilmiö viittaa siihen, että talonpoikaistorvaristo on yhteydessä suuriin perheisiin, jotka saavat suuremman määrän osuusmaata; — osittain päinvastoin: se on todistuksena siitä, että varakkaan talonpoikaiston keskuudessa on vähemmän pyrkimystä jakoihin. Ei kuitenkaan pidä liioitella varakkaiden talonpoikain suuriperheisyyden merkitystä, sillä, kuten taulukoistamme näkyy, varakkaat talonpojat eniten turvautuvat työläisten palkkaukseen. „Perhekooperaatio“, josta narodnikkimme mielellään jaarittelevat, on siis kapitalistisen kooperaation perusta.

toissa annetaan liian „laaja” merkitys „elinkeinoammatti”- (tai „ansiotyöt”) termille. Todellakin, „elinkeinoammattihin” lasketaan talonpoikain *kaikki* ja *kaikenlaiset* työt maaosuuden ulkopuolella; sekä tehtailijat että työläiset, myllyjen ja meloniviljelysten omistajat, päiväläiset ja batrakit; sekä ylösostajat, kauppiaat että sekatyöläiset; sekä metsäteollisuudenharjoittajat että metsätyöläiset; sekä urakoitsijat että rakennustyöläiset; sekä vapaiden ammattien harjoittajat, toimitsijat että kerjäläiset j.n.e.— kaikki he ovat „ammattinharjoittajia”! Tuo kummallinen sanankäyttö on sen perinteellisen — voidaanpa täydellä syyllä sanoa: virallisen — katsomuksen jätettä, jonka mukaan „maaosuus” on talonpojan „oikea”, „luonnollinen” toimi, ja kaikki muut toimet luetaan ilman erotusta „sivu”-ammateiksi. Maaorjuuden aikana tuollaisella sanankäytöllä oli raison d'être *, mutta nykyään se on huutavaa anakronismia. Tuollainen terminologia säilyy meillä osittain myöskin siksi, että se on erinomaaisesti sopusoinnussa kuvitelmaan „keski”-talonpoikaistosta ja *tekee suorastaan mahdottomaksi* tutkia talonpoikaiston jakaantumista (varsinkin niillä seuduilla, joilla talonpoikain „sivu”-toimet ovat runsaat ja moninaiset. Muistutamme, että Kamyshinin kihlakunta on sarpinkakankaan tuotannon huomattava keskus). Talonpoikaistaloudesta talouksittain laadittujen tietojen muokkaaminen ** ei ole tyydyttävää, kunnes talonpoikain „elinkeinoammattaja” ei jaeta niiden taloudellisten tyyppien mukaan, kunnes „ammattinharjoittajain” keskuudessa *isäntiä* ei eroteta *palkkatyöläisistä*. Se on vähimmäismäärä taloudellisia tyyppejä, joita toisistaan erottamatta ei taloudellista tilastoa voida pitää tyydyttävänä. Toivottavaa tietenkin olisi yksityiskohtaisempi ryhmitys, esimerkiksi: palkkatyöläisiä pitävät isännät — palkkatyöläisiä pitämättömät isännät — kauppiaat, ylösostajat, pikkukauppiaat y.m.— käsityöläiset, tarkoittaen niillä kuluttajaa varten työskenteleviä ammattinharjoittajia, j.n.e.

Palaten taulukkoomme huomautamme, että meillä oli kuitenkin vissi oikeus lukea „elinkeinoammattit” työvoiman myymiseen kuuluviksi, sillä talonpoikaisten „ammattinharjoittajain” joukossa palkkatyöläiset ovat tavallisesti

* — perusta. *Toim.*

** Sanomme „muokkaaminen”, sillä kun tiedustelu toimitetaan talouksittain, kootaan talonpoikain ammattitöistä hyvin tarkat ja seikkaperäiset tiedot.

vallitsevina. Jos „ammatinharjoittajista” voitaisiin erottaa pelkät palkkatyöläiset, niin ylimmissä ryhmissä meillä olisi tietysti verrattomasti vähemmän „ammatinharjoittajia”.

Mitä tulee tietoihin palkkatyöläisistä, niin meidän on tässä todettava hra Harizomenovin mielipiteen täydellinen virheellisyys, että muka „[työläisten] lyhytaikainen palkkaaminen elonkorjuuseen, heinäntekoon ja päivätöihin ei voi olla talouden voiman tai heikkouden luonteenomaisena tunnusmerkinä, koska ne ovat liian yleisesti levinneitä ilmiöitä” („Johdanto” „Kokoelmaan”, s. 46). Sekä teoreettiset näkökohdat että Länsi-Euroopan esimerkki ja myöskin venäläiset aineistot (niistä tuonnempana) pakoittavat päinvastoin pitämään päiväläisten palkkausta maalaisporvariston sangen luonteenomaisena tunnusmerkinä.

Myöskin vuokrauksen suhteen tiedot lopuksi osoittavat, että senkin valtaa käsiinsä talonpoikaisporvaristo. Huomautamme, että saratovilaisten tilastotyöntekijäin yhdistetyissä taulukoissa ei ole osoitettu isäntien lukua, jotka ottavat maata vuokralle ja jotka antavat sitä vuokralle, vaan ainoastaan vuokralleotetun ja vuokralleannetun * maan määrä; siksi meidän on määriteltävä vuokralleoton ja vuokralleannon määrä olemassaolevia talouksia eikä vuokraavaa taloutta kohti.

Talonisäntien ryhmät	Tulee maaosuu- taloutta kohti desjat.			% ^o maan yleismäärästä			Koko maankäyttö (osuusmaa + vuokralleotettu - vuokralle- annettu) % ^o / _o :ssa
	Osuuskyn- tö- maata	Vuokralta- maata	Vuokralle- annettu maata	Osuusmaata	Vuokralle- otettua	Vuokralle- annettua	
Ilman työjuhtia	5,4	0,3	3,0	16	1,7	52,8	5,5
1 työjuhta	6,5	1,6	1,3	14	6	17,6	10,3
2 työjuhtaa	8,5	3,5	0,9	13	9,5	8,4	12,3
3 "	10,1	5,6	0,8	10	9,5	4,8	10,4
4 "	12,5	7,4	0,7	11	11,1	4,1	11,9
5 tai useampia	16,1	16,6	0,9	36	62,2	12,3	49,6
<i>Yhteensä</i>	9,3	5,4	1,5	100	100	100	100

Näin muodoin näemme tässäkin, että mitä varakkaampaa talonpoikaisto on, sitä *enemmän* se vuokraa *huolimatta siitä*, että se on paremmin turvattu osuusmaalla. Tässäkin

* Kihlakunnassa annetaan vuokralle kaikkiaan 61.639 desj. kyntömaata, s.o. noin 1/6 kaikesta osuusmaan kyntöalasta (377.305 desjatiinaa).

näemme, että varakas talonpoikaisto työntää syrjään keski-varakasta ja että sillä merkityksellä, mikä osuusmaalla on talonpoikaistaloudessa, on pienenemistendenssi maaseudun kummassakin kohtiossa.

Tarkastelkaamme yksityiskohtaisemmin näitä vuokrausta koskevia tietoja. Niihin liittyy hra Karyshevin (siteer. „Yhteenvedot”) sangen mielenkiintoisia ja tärkeitä tutkielmia ja päätelmiä sekä hra N. —onin „korjauksia” niihin.

Hra Karyshev on omistanut erikoisen luvun (III) „vuokrauksen riippuvaisuudelle vuokralleottajain varallisuudesta”. Yleinen johtopäätös, johon hän on tullut, on se, että „*muiden ehtojen pysyessä samanlaisina* taistelu vuokra-
maasta kallistuu varakkaampien hyväksi” (s. 156). „Suhteellisesti paremmin turvatut taloudet... tunkevat huonommin turvatut taloudet taka-alalle” (s. 154). Näemme siis, että johtopäätös zemstvotilastojen yleiskatsauksesta on se sama, johon myöskin meidän tarkastelemamme tiedot johtavat. Tutkimus vuokrauksen suuruuden riippuvaisuudesta maaosuuden suuruudesta on johtanut hra Karyshevin tällöin sellaiseen johtopäätökseen, että ryhmitys maaosuuden mukaan „*hämää* meitä kiinnostavan ilmiön olemuksen” (s. 139): „*suurimpia vuokrauksia... käyttävät a) maalla vähimmin turvatut kategoriat, mutta kuitenkin b) niiden parhaiten turvatut ryhmät.* Olemme tässä ilmeisesti tekemisissä kahden suorastaan vastakkaisen vaikutuksen kanssa, joiden sekoittaminen estää kummankin merkityksen ymmärtämistä” (ib.). Tämä johtopäätös on itsestään selvä, jos tulemme johdonmukaisesti noudattamaan katsantokantaa, joka erottaa talonpoikain ryhmät *varallisuuden mukaan*: näimme kaikista numerotiedoistamme, että varakas talonpoikaisto valtaa vuokrauksen käsiinsä siitä huolimatta, että se on paremmin turvattu osuusmaalla. Selvää on, että nimenomaan talouden varakkuus on *määräävä tekijä* vuokrauksessa ja että tämä tekijä vain muuttaa muotoaan, mutta ei lakkaa olemasta määräävä maaosuuden ehtojen ja vuokrauksen ehtojen muuttuessa. Mutta vaikka hra Karyshev onkin tutkinut „vaurauden” vaikutuksen, ei hän ole pysynyt johdonmukaisesti mainitulla katsantokannalla ja luonnehtii sen vuoksi ilmiön *epätarkasti*, puhuen vuokralleottajan maalla turvaamisen ja vuokrauksen välisestä suoranaisesta riippuvaisuudesta. Tämä toisaalta. Toisaalta taas hra Karyshevin tutkimusten yksipuolisuus on estänyt häntä

arvioimasta täydellisesti sen seikan merkitystä, että pohatat valtaavat vuokrauksen. Tutkiessaan „ei-osuusmaan vuokrausta” hän rajoittuu siihen, että tekee yhteenvedon vuokrausta koskevista zemstvotilastotiedoista vuokralleottajan omasta taloudesta riippumatta. Ymmärrettävää on, että tällaisen muodollisemman tutkimisen perustalla kysymys vuokrauksen suhteesta „vaurauteen”, vuokrauksen kaupallisuudesta eli kommerssaalisesta luonteesta ei voinut tulla ratkaisuksi. Hra Karyshevilla esimerkiksi on ollut käsissään samat tiedot Kamyshinin kihlakunnasta, mutta hän on rajoittunut vain vuokrausta koskevien absoluuttisten numeroiden uudelleenpainattamiseen (ks. liite № 8, s. XXXVI) ja vuokrauksen keskisuuruuksien laskemiseen taloutta kohti (teksti, s. 143). Vuokrauksen keskittyminen varakkaan talonpoikaiston käsiin, sen teollinen luonne, sen yhteys talonpoikaiston alimman ryhmän maan vuokralleantoon,— kaikki se on jäänyt syrjään. Siis hra Karyshev ei ole voinut olla huomauttamatta sitä, että zemstvotilastotiedot kumoavat narodnikkilaisen käsityksen vuokrauksesta ja osoittavat varakkaan talonpoikaiston työntävän köyhälistöä syrjään, mutta hän on luonnehtinut tuon ilmiön epätarkasti ja tutkimatta sitä kaikin puolin on joutunut ristiriitaan näiden tietojen kanssa kerraten vanhaa laulua „työperustasta” j.n.e. Mutta jo pelkkä talonpoikaiston keskuudessa olevan taloudellisen erilaisuuden ja taistelun toteaminen näytti herroista narodnikeista kerettiläisyydeltä ja he ryhtyivät omalla tavallaan „korjaamaan” hra Karyshevia. Katsokaamme, miten sen tekee hra N. —on, joka „käyttää hyväkseen”, kuten hän sanoo (s. 153, huom.), hra N. Kablukovin väitteitä hra Karyshevia vastaan. „Katsaustensa” IX §:ssä hra N. —on päättää vuokrauksesta ja sen erilaisista muodoista. „Kun talonpojan hallinnassa”, sanoo hän, „on maata niin riittävästi, että hän voi tulla toimeen maanviljelystyöllä omalla maallaan, niin hän ei sitä vuokraa” (152). Siis hra N. —on empimättä kieltää, että talonpoikain maanvuokrauksessa on liikeyritystavoitteita ja että kaupallista viljelyä harjoittavat pohatat kahmivat sen haltuunsa. Entä hänen todisteensa? — Ei minkäänlaisia: „kansantuotannon” teoriaa ei todisteta, vaan dekretoidaan. Hra Karyshevia vastaan hra N. —on esittää Hvalynskin kihlakuntaa koskevasta zemstvokokoelmasta taulukon, joka todistaa, että „mitä vähemmän maanvuokrauksessa on maata, työjuhtien määrän ollessa sama, sitä

enemmän tuo puuttuvaisuus täytyy korvata vuokrauksella” (153)*, ja vielä: „jos talonpojat on pantu aivan samanlaiseen asemaan työjuhtien omistuksessa ja jos heillä on taloudessa riittävästi työvoimaa, niin he ottavat maata vuokralle sitä enemmän, mitä pienempi heidän maaosuutensa on” (154). Lukija huomaa, että tuollaiset „johtopäätökset” ovat pelkkää sanasaivartelua hra Karyshevin epätarkasta määritelmästä, että kysymyksen vuokrauksen yhteydestä vaurautteen hra N. —on on yksinkertaisesti hämännyt jonninjoutavilla jutuilla. Eikö ole itsestään selvää, että mitä vähemmän on omaa maata, työjuhtien määrän ollessa *sama*, sitä enemmän on vuokramaata? Siitä ei kannata puhuakaan, sillä siinä otetaan samanlaiseksi juuri se *vauraus, jonka erilaisuudesta* on puhe. Hra N. —onin väite, että riittävästi maata omaavat talonpojat eivät vuokraa maata, ei tule sillä lainkaan todistetuksi, ja hra N. —onin taulukot todistavat vain sen, että hän ei ymmärrä esittämiään numeroita: verratessaan talonpoikia osuusmaan määrän mukaan hän nostaa siten vieläkin selvemmin esiin sen merkityksen, mikä on „vauraudella”, ja sen, kuinka vuokrausta vallataan köyhälistön antaessa maata vuokralle (antaessa sitä tietysti noille samoille varakkaille talonpojille)**. Palauttakoon lukija mieleensä juuri esitetyt tiedot vuokrauksen jakaantumisesta Kamyshinin kihlakunnassa; kuvitelkaa, että me olemme ottaneet talonpojat, joilla on „saman verran työjuhtia”, ja jakaen heidät kategorioihin maaosuuden mukaan ja alaryhmiin työntekijäin mukaan väitämme, että mitä vähemmän on maata, sitä enemmän he vuokraavat, j.n.e. Tokkohan tuollaisia keinoja käyttäen varakkaan talonpoikaiston ryhmä haihtuu pois? Mutta hra N. —on saavutti tyhjillä fraaseillaan juuri sen, että se haihtui pois ja hän sai mahdollisuuden kerrata narodnikkilaisuuden vanhoja harhaluuloja.

Hra N. —onin ehdottoman kelpaamattoman menetelmän — laskea talonpoikain maanvuokraus yhtä taloutta kohti ryhminä, joissa on 0, 1, 2 j.n.e. työntekijää — toistaa myöskin hra L. Maress kirjassa „Satoisuuden ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.” (I, 34). Tässä on pieni esimerkki niistä

* Aivan samanlaisen taulukon tilastotyöntekijät julkaisevat myöskin Kamyshinin kihlakunnasta. „Tilastotietojen kokoelma Saratovin läänistä”, XI osa. Kamyshinin kihlakunta, s. 249 ja seur. Siksi voimme aivan hyvin käyttää esimerkiksi ohtamamme kihlakunnan tietoja.

** Siitä, että hra N. —onin esittämät tiedot kumoavat hänen johtopäätöksensä, mainitsi jo hra Struve „Kriittillisissä huomautuksissaan”.

„keskiarvoista”, joita hra Maress rohkeasti käyttää (samoin kuin muutkin narodnikkilaisen ennakkonäkökannan mukaan kirjoitetun kirjan tekijät). Melitopolin kihlakunnassa — sanoo hän — tulee yhtä vuokraavaa taloutta kohti vuokramaadesjatiinoja — 1,6 desj. niissä talouksissa, joissa ei ole miespuolisia työntekijöitä; 4,4 desj. niissä talouksissa, joissa on yksi työntekijä; 8,3 desj. niissä talouksissa, joissa on kaksi työntekijää; 14,0 desj. niissä talouksissa, joissa on kolme työntekijää (s. 34). Ja yhteenveto — „vuokrauksen miltei tasasuhtaisesta jakaantumisesta henkilöluvun mukaan”!! Hra Maress ei ole pitänyt tarpeellisena katsahtaa vuokrauksen *todelliseen* jakaantumiseen taloudelliselta vauraudeltaan erilaisten ryhmien kesken, vaikka hän olisi voinut saada sen tietää hra V. Postnikovin kirjasta ja zemstvokokoelmista. „Keskimääräinen” luku — 4,4 desj. vuokrasta yhtä vuokraavaa taloutta kohti niiden talouksien ryhmässä, joissa on yksi miespuolinen työntekijä, on saatu *yhteenlaskemalla* sellaiset luvut kuin 4 desj. niiden talouksien ryhmässä, jotka kylvävät 5—10 desj. ja joilla on 2—3 työjuhtaa, — ja 38 desj. niiden talouksien ryhmässä, jotka kylvävät yli 50 desj. ja joilla on 4 ja useampia työjuhtia. (Ks. Kokoelma Melitopolin kihlakunnasta, s. D. 10—11.) Ei ole ihme, että laskemalla pohatat ja köyhälistön *yhteen* ja jakamalla summan yhteenlaskettavien luvulla voidaan kaikkialla, missä hyvänsä, saada „tasasuhtainen jakaantuminen”!

Todellisuudessa on Melitopolin kihlakunnassa 21%:lla pohattatalouksia (kylvöt 25 desj. ja enemmän), joissa on 29,5% talonpoikaisväestöstä, käsissään 66,3% kaikesta vuokratusta peltomaasta huolimatta siitä, että ne ovat parhaiten turvatut osuus- ja ostomaalla (Kokoelma Melitopolin kihlakunnasta, s. B. 190—194). Sitä vastoin 40%:lla köyhälistötalouksia (kylvöala 10 desj. saakka), joissa on 30,1% talonpoikaisväestöstä, on käsissään 5,6% kaikesta vuokratusta peltomaasta siitä huolimatta, että ne ovat vähimmin turvatut osuus- ja ostomaalla. Kuten näette, se muistuttaa hyvin suuresti „tasasuhtaista henkilöluvun mukaan jakaantumista”!

Hra Maress perustaa kaikki laskelmansa talonpoikain maanvuokrauksen suhteen „otaksumaan”, että „vuokraavat taloudet kuuluvat pääasiallisesti kahteen alimpaan, vähimmin turvattuun ryhmään” (*maaosuudella* vähimmin turvat-

tuun); että „vuokrattu maa jakaantuu vuokraavan väestön keskuudessa tasasuhteisesti henkilöluvun (sic!) mukaan”; ja että „vuokraus on ehtona talonpoikain siirtymiselle vähimmin turvatuista ryhmistä ylimpiin” (34—35). Olemme jo osoittaneet, että *nuo hra Maressin kaikki „otaksumat” ovat suoranaissessa ristiriidassa todellisuuden kanssa*. Todellisuudessa tuo kaikki on juuri päinvastoin, ja hra Maress ei olisi voinut olla sitä huomaamatta, jos hän,—puhuessaan erilaisuudesta taloudellisessa elämässä (s. 35),—olisi ottanut tiedot talouksien ryhmittäytyksestä taloudellisten tunnusmerkkien mukaan (eikä maaosuuden *hallinnan* mukaan) eikä olisi rajoittunut narodnikkilaisten harhaluulojen perusteettomaan „otaksumiseen”.

Verratkaamme nyt Kamyshinin kihlakuntaa Saratovin läänin muihin kihlakuntiin. Suhteet talonpoikaisryhmien välillä ovat kaikkialla samanluontoisia, kuten seuraavat tiedot niistä neljästä (Volskin, Kuznetskin, Balashovin ja Serdobskin) kihlakunnasta osoittavat, joissa keskivarakas ja varakas talonpoikaisto on, kuten sanoimme, yhdistetty:

Saratovin läänin 4 kihlakuntaa
prosenttia yleisluvusta

Talonsäntien ryhmät	Talouksia	Väestöä kum- paakin sukup.	Karjaa yhteensä	Osuusmaata	Vuokramaata	Koko maan- käyttö	Kylvöjä
Ilman työjuhtia	24,4	15,7	3,7	14,7	2,1	8,1	4,4
1 työjuhta	29,6	25,3	18,5	23,4	13,9	19,8	19,2
2 tai useampia	46,0	59,0	77,8	61,9	84,0	72,1	76,4
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100	100

Näemme siis kaikkialla vauraan talonpoikaiston syrjäyttävän köyhälistöä. Mutta Kamyshinin kihlakunnassa varakasta talonpoikaistoa on määrällisesti enemmän ja se on rikkaampaa kuin muissa kihlakunnissa. Niinpä taloudet jakaantuvat läänin viidessä kihlakunnassa (Kamyshinin kihlakunta mukaanluettuna) työjuhtien mukaan seuraavalla tavalla: ilman työjuhtia — 25,3%; 1 työjuhta — 25,5%; 2 työjuhtaa — 20%; 3 työjuhtaa — 10,8%; ja 4 ja useampia työjuhtia — 18,4%, kun taas Kamyshinin kihlakunnassa varakas ryhmä on, kuten näimme, suurempi, mutta sen sijaan varaton jonkin verran pienempi. Edelleen, jos me yhdistämme

keskivarakkaan ja varakkaan talonpoikaiston, s.o. otamme taloudet, joissa on 2 tai useampia työjuhtia, niin saamme kihlakunnittain seuraavat tiedot:

Yhtä taloutta kohti, jossa on 2 tai useampia työjuhtia, on:

	Kamyshinin	Volskln	Kuznetskln	Balashovln	Serdobskln
Työjuhtia, kappaletta	3,8	2,6	2,6	3,9	2,6
Karjaa yhteensä, kpl.	9,5	5,3	5,7	7,1	5,1
Osuusmaata, desj.	12,4	7,9	8	9	8
Vuokramaata	9,5	6,5	4	7	5,7
Kylvöjä	17	11,7	9	13	11

Siis Kamyshinin kihlakunnassa vauras talonpoikaisto on rikkaampaa. Tämä kihlakunta kuuluu maarikkaimpiin: 7,1 desj. maaosuus yhtä miespuolista reviisihenkeä⁴⁰ kohti, kun se läänissä yleensä on 5,4 desj. Maan runsaus „talonpoikaistolla” merkitsee siis vain talonpoikaisporvariston suurempaa lukumäärää ja suurempaa rikkautta.

Päätäten tähän katsauksen Saratovin lääniä koskeviin tietoihin pidämme välttämättömänä pysähtyä talonpoikaistalouksien ryhmittämistä koskevaan kysymykseen. Kuten lukija on luultavasti jo huomannut, me hylkäämme a limine* maaosuuden mukaisen ryhmituksen ja käytämme ainoastaan taloudellisen vaurauden (työjuhtien; kylvöjen) mukaista ryhmitystä. Tällainen menetelmä on perusteltava. Maaosuuden mukainen ryhmitys on meidän zemstvotilas-toissamme verrattomasti laajemmassa käytössä ja sen puolustukseksi esitetään tavallisesti seuraavat kaksi, ensi silmäykseltä hyvin vakuuttavaa perustelua**. Sanotaan, ensinnäkin, että maanviljelystalonpojan elämän tutkimiseksi on ryhmitys maan mukaan luonnollinen ja välttämätön.— Tällainen perustelu jättää huomiotta venäläisen elämän oleellisen erikoisuuden, nimittäin: osuusmaanhallinnan epävapaan luonteen, maanhallinnan, jolla lain mukaan on tasasuhtainen luonne ja jonka mobilisoiminen on tehty äärimmäisen vaikeaksi. Maataviljelevän talonpoikaiston koko jakaantumisprosessi onkin juuri siinä, että elämä kiertää nuo juridiset puitteet. Käyttäessämme maaosuuden mukaista ryhmitystä me laskemme yhteen köyhän, joka antaa maata vuokralle, ja pohatan, joka ottaa maata vuok-

* — heti paikalla. *Toim.*

** Ks. esimerkiksi johdantoa „Kokoelmaan” Saratovin läänistä, „Yleiskokoelmaan” Samaran läänistä, hinnoittelutietojen „Kokoelmaan” Voronezhin läänin 4 kihlakunnasta ja muita zemstvotilastollisia julkaisuja.

ralle tai ostaa sitä; — köyhän, joka hylkää maan, ja pohantan, joka „kokoaa” maata; — köyhän, joka harjoittaa pahanpäiväistä taloutta karjamäärän ollessa mitätön, ja pohantan, jolla on paljon karjaa ja joka lannoittaa maata, ottaa käytäntöön parannuksia j.n.e., j.n.e. Toisin sanoen lasemme yhteen maalaisproletaarit ja maalaisporvariston edustajat. Tällaisesta yhteenlaskemisesta saadut „keskimääräisluvut” *hämäävät jakaantumisen* ja ovat sen vuoksi aivan fiktiivisiä *. Edellä kuvaamamme saratovilaisten tilastotyöntekijäin yhdistetyt taulukot tekevät mahdolliseksi osoittaa havainnollisesti maaosuuksien mukaisen ryhmityksen kelpaamattomuuden. Ottakaamme esimerkiksi maaosuutta vailla olevien talonpoikain kategoria Kamyshinin kihlakunnassa (ks. „Kokoelma”, s. 450 ja seur., Kokoelma Kamyshinin kihlakunnasta, XI osa, s. 174 ja seur.). Luonnehtiessaan tätä kategoriaa „Kokoelman” laatija sanoo sen kylvöä „sangen vähäiseksi” („Johdanto”, s. 45), s.o. laskee sen köyhälistöön kuuluvaksi. Ottakaamme taulukot. Tämän kategorian kylvöjen „keskimäärä” on 2,9 desj. taloutta kohti. Mutta katsokaapa, millä tavalla tuollainen „keskimääräis-luku” on saatu: laskemalla yhteen suurkylväjät (18 desj. kylvöjä taloutta kohti ryhmässä, jossa on 5 ja useampia työjuhtia taloutta kohti; tämän ryhmän talouksia on koko tässä kategoriassa $\frac{1}{8}$, mutta niiden käsissä on noin puolet koko kategorian kylvöistä) — ja köyhät, hevosettomat, joilla on kylvöjä 0,2 desj. taloutta kohti! Ottakaa batrakkeja pitävät taloudet. Koko kategoriassa niitä on hyvin vähän — 77, s.o. 2,5%. Mutta näistä 77:stä on 60 ylimmässä ryhmässä, joka kylvää 18 desj. taloutta kohti, ja siinä batrakkeja pitävät taloudet muodostavat jo 24,5%. On selvää, että me hämäämme talonpoikain jakaantumisen, esitämme omistamattoman talonpoikaiston paremmassa valossa kuin se

* Käytämme harvinaista tilaisuutta merkitäksemme solidaarisuutemme hra V. V:n mielipiteen kanssa, V. V:n, joka vuonna 1885 ja sitä seuraavina vuosina tervehti aikakauslehtiin kirjoittamisessaan kirjoituksissa „zemstovtilastollisten julkaisujen uutta tyyppiä”, nimittäin yhdistettyjä taulukkoja, jotka tekevät mahdolliseksi taloustietojen ryhmittelyn ei ainoastaan maaosuuden mukaan, vaan myöskin taloudellisen vaurauden mukaan. „Numerotietoja”, kirjoitti V. V. silloin, „ei ole sovittava sellaiseen talonpoikain mitä erilaatuisimpain taloudellisten ryhmien konglomeeraatiin kuin kylään tai yhteisöön, vaan itse näihin ryhmiin” (V. V. „Paikallisten tilastojulkaisujen uusi tyyppi”, ss. 189 ja 190 „Severnyi Vestnikissä”, 1885, № 3. Siteerattu Saratovin läänin „Kokoelman” „Johdannosta”, s. 36). On hyvin valitettavaa, että ainoassakaan myöhemmässä teoksessaan V. V. ei ole yrittänyt vilkaista tietoihin talonpoikaiston erilaisista ryhmistä ja on suorastaan vaieten sivuuttanut, kuten näimme, hra V. Postnikovin kirjan tosiasia-aineistoa käsittelevän osan, jossa nähtävästi ensimmäistä kertaa yritettiin muokata tietoja talonpoikaiston erilaisista ryhmistä eikä „mitä erilaatuisimpien ryhmien konglomeeraatista”. Mistähän se johtuu?

tosiasiallisesti on (kun lisäämme siihen pohatat ja kun laskeamme keskimääräisluvut), mutta varakkaan talonpoikaiston sitävastoin kuvaamme vähemmän voimakkaaksi, sillä suuren maaosuuden omaavien kategoriaan kuuluu vauraiden enemmistön lisäksi myöskin vähävaraisia (tunnettua on, että niissäkin yhteisöissä, joissa maaosuus on suuri, on aina vähävaraisia). Nyt meille on selvä myöskin toisen, maaosuuksittain ryhmittämisen puolesta esitetyn perustelun virheellisyys. Sanotaan, että tällaisen ryhmittämyksen avulla me saamme aina maaosuuden suuruuden kasvaessa vaurauden tunnusmerkkien (karjan määrä, kylvöala j.n.e.) säännöllisen kasvun.— Se on kiistaton tosiasia, sillä osuusmaa on toimeentulon eräs tärkeimpiä tekijöitä. Sen vuoksi suuren maaosuuden omaavassa talonpoikaistossa osoittautuu aina olevan enemmän talonpoikaisporvariston edustajia, ja siitä myöskin johtuu se, että „keskimääräiset” luvut kohoavat koko maaosuuskategoriassa. Mutta kaikesta siitä ei kuitenkaan missään tapauksessa voida vielä tehdä johtopäätöstä sellaisen menetelmän oikeellisuudesta, joka yhdistää yhteen maalaisporvariston ja maalaisproletariaatin.

Teemme yhteenvedon: kun muokataan talouksittain koottuja tietoja talonpoikaistosta, ei saa rajoittua maaosuuksien mukaiseen ryhmittämykseen. Taloudellisen tilastotieteen on ehdottomasti otettava ryhmittämyksen perustaksi *talouden suuruus ja tyypit*. Näiden tyyppien toisistaan erottamisen tunnusmerkit on otettava paikallisten olojen ja maanviljelysmuotojen mukaisesti; kun ekstensiivisen jyväviljatalouden vallitessa voidaan rajoittua kylvöjen (tai työjuhtien) mukaiseen ryhmittämykseen, niin toisenlaisissa oloissa on otettava lukuun teollisuuskasvien kylvöt, maataloustuotteiden teknillinen jalostus, juurikasvien ja kylvöheinin viljely, maitotalous, kasvitarhanhoito j.n.e. Kun talonpoikaisto yhdistää laajassa mitassa sekä maanviljelystä että elinkeinoammattaita, niin on välttämätöntä mainittujen kahden ryhmittämyssysteemin, s.o. maanviljelyksen suuruuden ja tyyppien mukaisen ryhmittämyksen sekä „elinkeinoammattaitien” suuruuden ja tyyppien mukaisen ryhmittämyksen yhdistely. Kysymys talonpoikaistalouksista koottujen talotietojen yhteenvetomenetelmästä ei ole lainkaan niin ahtaasti erikois- ja toisarvoinen kysymys kuin ensi silmäykseltä voisi näyttää. Päinvastoin, ei ole vähääkään liioiteltua sanoa, että nykyään se on zemstvo-tilaston peruskysymys. Talouksittain koottujen tietojen täy-

dellisyys ja niiden kokoamisen tekniikka * on saavuttanut suuren täydellisyysasteen, mutta epätydyttävän yhdistelyn vuoksi suuri määrä mitä arvokkaimpia tietoja suorastaan häviää ja tutkija saa käytettäväkseen vain „keskimääräisiä” lukuja (kyläyhteisöittäin, kunnittain, talonpoikain ryhmien mukaan, maaosuuden suuruuden mukaan j.n.e.). Mutta nuo „keskimääräis”-luvut, kuten olemme jo nähneet ja tulemme vielä näkemään, ovat hyvin usein aivan fiktiivisiä.

IV. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT PERMIN LÄÄNISTÄ

Nyt siirrymme zemstvotilastotietojen katsauksessamme lääniin, joka on aivan erilaisissa oloissa: Permin lääniin. Otamme tarkasteltavaksemme Krasnoufimskin kihlakunnan, josta meillä on talouksien ryhmitys maanviljelystalouden suuruuden mukaan **. Tässä ovat yleiset tiedot kihlakunnan maanviljelysosasta (23.574 taloutta — 129.439 henkeä kumppaakin sukupuolta).

Talonisäntien ryhmät	Prosenttia talouksista	Prosenttia väestöstä kumpaakin sukupuolta	Kylvöjä 1 taloutta kohti desjat.	‰,‰:ssa kokokylvömäärästä	Karjaa yhtä taloutta kohti		
					Työjuhtia	Yhteensä suureksi lasketuna	‰,‰:ssa kokokarjamäärästä
Maatamuoikkaamattomat	10,2	6,5	—	—	0,3	0,9	1,7
Kork. 5 d. muokkaavat	30,3	24,8	1,7	8,9	1,2	2,3	13,7
5—10 „ „	27,0	26,7	4,7	22,4	2,1	4,7	24,5
10—20 „ „	22,4	27,3	9,0	35,1	3,5	7,8	33,8
20—50 „ „	9,4	13,5	17,8	28,9	6,1	12,8	23,2
Yli 50 „ „	0,7	1,2	37,3	4,7	11,2	22,4	3,1
<i>Yhteensä</i>	100	100	5,8	100	2,4	5,2	100

Siis tässäkin, huolimatta paljon pienemmistä kylvömääristä, näemme ryhmien välillä juuri ne samat suhteet, sen saman kylvöjen ja karjan keskittymisen varakkaan talonpoikaiston vähäisen ryhmän käsiin. Maanhallinnan ja todellisen taloudellisen maankäytön välinen suhde osoittautuu

* Zemstvotilastoinnin tekniikasta katso edellä mainittujen julkaisujen lisäksi hra Fortunatovin kirjoitusta teoksen „Zemstvotilastojen yhteenvedot” I osassa. Talouskorttien näytteet on painettu „Johdannossa” „Yleiskokelmaan Samaran läänistä” ja „Kokoelmaan” Samaran läänistä sekä „Tilastotietojen kokoelmassa Orelin läänistä” (II osa, Jeletsin kihlak.) ja „Aineistoissa Permin läänin Krasnoufimskin kihlak. tilastoa varten”, IV viikko. Erikoisen täydellinen on permiläinen kortti.

** „Aineistoja Permin läänin Krasnoufimskin kihlakunnan tilastoa varten”. III viikko. Taulukot. Kasani, 1894. Vertailun vuoksi esitämme alempana tärkeimmät tiedot myöskin Jekaterinburgin kihlakunnasta, josta on annettu samanlainen ryhmitys. „Tilastotietojen kokoelma Permin läänin Jekaterinburgin kihlakunnasta”. Julk. Jekaterinburgin kihlakuntazemstvo. Jekaterinburg, 1891.

täälläkin samanlaiseksi kuin niissä lääneissä, joihin olemme jo tutustuneet*.

Talonisäntien ryhmät	Maan yleismäärästä %/0:ssa					
	Talouksia	Väestöä kumpaakin sukup.	Osuusmaata	Vuokralle otettua	Vuokralle annettua	Koko maan käyttö
Maatamuokkaamattomat	10,2	6,5	5,7	0,7	21,0	1,6
Korkeint. 5 desj. muokkaavat	30,3	24,8	22,6	6,3	46,0	10,7
5—10 „ „	27,0	26,7	26,0	15,9	19,5	19,8
10—20 „ „	22,4	27,3	28,3	33,7	10,3	32,8
20—50 „ „	9,4	13,5	15,5	36,4	2,9	29,8
Yli 50 „ „	0,7	1,2	1,9	7,0	0,3	5,3
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100	100

Sama vuokrauksen valtaaminen parhaiten turvatus varakkaan talonpoikaiston käsiin; sama osuusmaan siirtyminen (vuokralleantamisen muodossa) varattomalta talonpoikaistolta vauraille, sama osuusmaan merkityksen pieneminen, mikä tapahtuu kahdella erilaisella suunnalla, maaseudun kummassakin kohtiossa. Jotta lukija voisi konkreettisemmin käsittää nuo prosessit, esitämme tiedot vuokrauksesta yksityiskohtaisemmassa muodossa:

Talonisäntien ryhmät	Yhtä taloutta kohti					
	Henkeä kumpaakin sukup.	Osuusmaata desj.	Kyntömaata vuokraavien talousten %/0	Kyntömaata yhtiä vuokraavaa taloutta kohti desj.	Niittyjä vuokraavien talousten %/0	Niittyjä yhtiä vuokraavaa taloutta kohti desj.
Maatamuokkaamattomat	3,51	9,8	0,0	0,7	7,0	27,8
Korkeint. 5 desj. muokkaavat	4,49	12,9	19,7	1,0	17,7	31,2
5—10 „ „	5,44	17,4	34,2	1,8	40,2	39,0
10—20 „ „	6,67	21,8	61,1	4,4	61,4	63,0
20—50 „ „	7,86	28,8	87,3	14,2	79,8	118,2
Yli 50 „ „	9,25	44,6	93,2	40,2	86,6	261,0
<i>Yhteensä</i>	5,49	17,4	37,7	6,0	38,9	65,0

* Kaikkiaan on näillä (kaikkien ryhmien) talonpojilla osuusmaata 410.428 desj., s.o. „keskimäärin“ 17,5 desj. taloutta kohti. Lisäksi talonpojat vuokraavat 53.882 desj. kyntömaata ja 597.180 desj. niittyjä, yhteensä siis 651.062 desj. (talouksia, jotka vuokraavat kyntömaata.— 8.903, ja niittyjä vuokraavia.— 9.167) ja antavat vuokralle osuusmaata: kyntömaata — 50.548 desj. (8.553 isäntää) ja niittyjä — 7.186 desj. (2.180 isäntää), yhteensä 57.734 desj.

Talonpoikaiston ylimmissä ryhmissä (jotka keskittävät käsiinsä, kuten tiedämme, suurimman osan vuokrauksesta) vuokrauksella on siis vastoin yleisesti levinnyttä narodnikki-taloustieteilijöiden mielipidettä selvästi teollinen, likeyrityksellinen luonne.

Siirtykäämme tarkastelemaan tietoja palkkatyöstä; ne ovat erittäin arvokkaita tästä kihlakunnasta niiden täydellisyiden vuoksi (nimittäin: niihin on liitetty tiedot päiväläisten palkkauksesta):

Talouksien ryhmät	Miespuolisten työntekijöiden luku yhtä taloutta kohti	Talouksia, jotka palkkaavat työläisiä				Prosentissa talouksia, jotka palkkaavat työläisiä			
		määräajaisia	nittoon	teikkukseen	puintiin	määräajaisia	nittoon	teikkukseen	puintiin
Maatamuokkaimattomat	0,6	4	16	—	—	0,15	0,6	—	—
Kork. 5 d. muok.	1,0	51	364	340	655	0,7	5,1	4,7	9,2
5—10 „ „	1,2	268	910	1.385	1.414	4,2	14,3	20,1	22,3
10—20 „ „	1,5	940	1.440	2.325	1.371	17,7	27,2	43,9	25,9
20—50 „ „	1,7	1.107	1.043	1.542	746	50,0	47,9	69,6	33,7
Yli 50 „ „	2,0	143	111	150	77	83,1	64,5	87,2	44,7
<i>Yhteensä</i>	1,2	2.513	3.884	5.742	4.263	10,6	16,4	24,3	18,8

Näemme, että tässä on havainnollisesti kumottu se saratovilaisten tilastotyöntekijöiden mielipide, että päiväläisten palkkaus ei muka ole talouden lujouden tai heikkouden luonteenomainen tunnusmerkki. Päinvastoin, se on talonpoikaistorvariston mitä luonteenomaisin tunnusmerkki. Huolimatta siitä, että vaurain talonpoikaisto on parhaiten turvattu perhetyöläisilläkin, näemme päivätyöpalkkauksen kaikissa muodoissa työvoimaa palkkaavien isäntien prosenttimäärän lisääntyvän yhdessä vaurauden lisääntymisen kanssa. Perhekooperaatio on tässäkin kapitalistisen kooperaation perustana. Edelleen näemme, että päiväläisiä palkkaavien talouksien luku ylittää määrääjäksi työläisiä palkkaavien talouksien luvun $2\frac{1}{2}$ -kertaisesti (keskimäärin kihlakunnassa) — olemme ottaneet tiedot päiväläisten palkkaamisesta viljanleikkukseen; tilastotyöntekijät eivät valittavasti ole maininneet niiden talouksien yleislukua, jotka

palkkaavat päiväläisiä, vaikka nuo tiedot ovat olleet saata-
vissa. Kolmen ylimmän ryhmän 7.679 taloudesta palkkaa
batarakkeja 2.190 taloutta ja päiväläisiä viljanleikkuuseen
4.017 taloutta, siis varakkaan ryhmän talonpoikain enem-
mistö. Tietenkään päiväläisten palkkaaminen ei ole suinkaan
Permin läänin erikoisuus, ja kun edellä näimme, että talon-
poikaiston varakkaissa ryhmissä 2—6 ja 9 kymmenesosa
näiden ryhmien talouksien yleismäärästä palkkaa batarakkeja,
niin siitä tulee välittömäksi johtopäätökseksi seuraavaa.
Enemmistö varakkaista talonpoikaistalouksista käyttää
muodossa taikka toisessa palkkatyötä. *Varakkaan talon-
poikaiston olemassaolon välttämättömänä ehtona on
batarakki- ja päiväläiskontingentin muodostuminen.* Lopuksi
on erikoisen mielenkiintoista panna merkille, että *talon-
poikaiston alimmista ryhmistä ylimpiin* päiväläisiä palkkaa-
vien talouksien lukumäärän suhde *pienenee* niiden talouksien
lukuun verrattuna, jotka palkkaavat batarakkeja. Alimmissa
ryhmissä on päiväläisiä palkkaavien talouksien lukumäärä
aina monta kertaa suurempi kuin batarakkeja palkkaavien
talouksien lukumäärä. Sitävastoin ylimmissä ryhmissä
osoittautuu batarakkeja palkkaavien talouksien lukumäärä
toisinaan jopa suuremmaksikin kuin päiväläisiä palkkaavien
talouksien luku. Tämä tosiasia viittaa selvästi siihen, että
talonpoikaiston ylimmissä ryhmissä muodostuu todellisia
batarakki-työ-talouksia, jotka perustuvat palkkatyön vakitui-
seen käyttöön; palkkatyö jakaantuu tasasuhtaisemmin
vuodenaikojen mukaan ja ilmaantuu mahdollisuus tulla toi-
meen ilman kalliimpaa ja suurempia puuhia vaativaa päivä-
läisten palkkausta. Esitämme tässä tietoja palkkatyöstä
Vjatkan läänin Jelabugin kihlakunnasta (varakas talonpoi-
kaisto on tässä yhdistetty keskivarakkaan kanssa).

Talonisäntien ryhmät	Talouksia		Henkeä kum- paakin sukup.	Palkkatyöläisiä				Yhteensä karjaa %	Osuuskyntö- maata %	%:ssa talouksia	
	Luku	%		määrä- alkais.		päivä- läisiä				vuokraavia	vuokralle- antavia
	Luku	%		Luku	%	Luku	%			%	%
Hevosettomat	4.258	12,7	8,3	56	3,2	16.031	10,6	1,4	5,5	7,9	42,3
Yhden hevosen omistajat	12.851	38,2	33,3	218	12,4	28.015	18,6	24,5	27,6	23,7	21,8
Monen hevosen omistajat	16.484	49,1	58,4	1.481	84,4	106.318	70,8	74,1	66,9	35,3	9,1
<i>Yhteensä</i>	<i>33.593</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>1.755</i>	<i>100</i>	<i>150.364</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>27,4</i>	<i>18,1</i>

Jos oletamme, että jokainen päiväläinen työskentelee yhden kuukauden (28 päivää), niin osoittautuu, että päiväläisten lukumäärä on kolme kertaa suurempi kuin määräkattotyöläisten luku. Sivumennen huomautamme, että myöskin Vjatkan läänissä havaitsemme jo tutut ryhmien väliset suhteet niin työläisten palkkaamisessa kuin myöskin maan vuokralleottamisessa ja vuokralleantamisessa.

Sangen mielenkiintoisia ovat permiläisten tilastotyöntekijäin talouksittain esittämät tiedot maan lannoituksesta. Tässä ovat tulokset noiden tietojen käsittelemisestä:

Talonsäntlien ryhmät	Yleensä lantaa- vetävien talouksen %	Vedettyjen lantakuormien luku (lantaa- vetävää) taloutta kohti
Korkeint. 5 desj. muokkaavat	33,9	80
5—10 " "	66,2	116
10—20 " "	70,3	197
20—50 " "	76,9	358
Yli 50 " "	84,3	732
<i>Yhteensä</i>	51,7	176

Täten näemme siis tässäkin köyhälistöllä ja varakkailta talonpojilla suurta erilaisuutta taloussystemissä ja taloudenhoitotavassa. Ja tällaista erilaisuutta on oleva kaikkialla, sillä varakas talonpoikaisto keskittää kaikkialla käsiinsä suuren osan talonpoikaiston karjasta ja sillä on suurempia mahdollisuuksia käyttää työnsä talouden parantamiseen. Sen vuoksi, kun esimerkiksi tiedämme, että reforminjälkeinen „talonpoikaisto” samaan aikaan loi hevosettomien ja karjattomien talouksien kontingenttia ja „kohotti maatalouskulttuuria” siirtymällä maan lannoitukseen (jonka hra V. V. kuvaa seikkaperäisesti kirjassaan „Edistyksellisiä virtauksia talonpoikaistaloudessa”, ss. 123—160 ja seur.), niin se osoittaa meille täydellä selvyydellä, että „edistykselliset virtaukset” merkitsevät yksinkertaisesti maalaisporvariston edistystä. Vieläkin selvemmin se tuntuu parannettujen, uudenaikaisten maatalousvälineiden jakaantumisessa, josta myöskin on tietoja permiläisessä tilastossa. Näitä tietoja ei kuitenkaan ole koottu kihlakunnan koko maanviljelysosasta, vaan ainoastaan sen 3., 4. ja 5. piiristä, jotka käsittävät 15.076 taloutta 23.574:stä.

Uudenaikaisia työvälineitä on rekisteröity seuraavanlaisia: viskuukoneita 1.049, lajittelukoneita 225 ja puimakoneita 354, yhteensä 1.628. Niiden jakaantuminen ryhmittäin on seuraava:

Talonsäntlien ryhmät	100 taloutta kohti on uudenaikaisia työvälineitä	Yhteensä uudenaikaisia työvälineitä	Prosenttia uudenaikalsten välineiden yleismäärästä
Maatamuokkaamattomat	0,1	2	0,1
Korkeint. 5 desj. muokkaavat	0,2	10	0,6
5—10 " "	1,8	60	3,7
10—20 " "	9,2	299	18,4
20—50 " "	50,4	948	58,3
Yli 50 " "	180,2	309	18,9
			} 77,2
<i>Yhteensä</i>	10,8	1.628	100

Tämä on vielä eräs havainnollinen esimerkki siitä hra V. V:n „narodnikkilaisesta” väitteestä, että uudenaikaisia työvälineitä käyttävät muka „kaikki” talonpojat!

Tiedot „elinkeinoammateista” sallivat meidän tällä kertaa erottaa „elinkeinoammattien” kaksi perustyyppiä, jotka merkitsevät 1) talonpoikaiston muuttumista maalaisporvaristoksi (kauppa- ja teollisuuslaitoksen omistaminen) ja 2) talonpoikaiston muuttumista maalaisproletariaatiksi (työvoiman myynti, niin sanotut „maanviljelysammattit”). Tässä on noiden tyyppiltään aivan vastakkaisten „ammatinharjoittajain” jakaantuminen ryhmittäin*:

Talonsäntlien ryhmät	100 isäntää kohti on kauppa- ja teollisuuslaitoksia	Kauppa- ja teollisuuslaitosten jakaant. ryhmittäin, %:ssa yleismäärästä	Maanviljelysammattien harjoittavien talouksien %
Maatamuokkaamattomat	0,5	1,7	52,3
Korkeint. 5 desj. muokkaavat	1,4	14,3	26,4
5—10 " "	2,4	22,1	5,0
10—20 " "	4,5	34,3	1,4
20—50 " "	7,2	23,1	0,3
Yli 50 " "	18,0	4,5	—
		} 61,9	
<i>Yhteensä</i>	2,9	100	16,2

* „Maanviljelysammattit” on erotettu myöskin vain kolmessa mainitussa piirissä. Kauppa- ja teollisuuslaitoksia on kaikkiaan 692, nimittäin: 132 vesimyllyä, 16 voimeijeriä, 97 tervapolttimoa, 283 „pajaa y.m.” ja 164 „puttia, ravintolaa y.m.”.

Näiden tietojen vertaaminen kylvöjen ja työläisten palkkaamisen jakaantumiseen osoittaa meille taaskin, että talonpoikaiston jakaantuminen luo kapitalismille sisäiset markkinat.

Me näemme myöskin, kuinka suuresti todellisuutta vääristellään, kun mitä erilaisimmat toimet yhdistetään „elinkeinoammattien” tai „ansiotöiden” nimellä samaan läjään, kun „maanviljelyksen yhdistyminen elinkeinoammattien kanssa” kuvataan (kuten esimerkiksi herroilla V. V:llä ja N. —onilla) jonain itselleen samanvertaisena ja samanlaatuisena, joka sulkee pois kapitalismin.

Lopuksi viittaamme Jekaterinburgin kihlakuntaa koskevien tietojen samanlaatuisuuteen. Jos erotamme kihlakunnan 59.709 taloudesta maattomat (14.601), vain niittyä omaavat (15.679 taloutta) ja koko maaosuuden hylkäävät (1.612 taloutta), niin saamme jäljellejäävistä 27.817 taloudesta seuraavanlaiset tiedot: 20 tuhannella kylvöttömällä ja vähäkylvöisellä (5 desj. saakka) taloudella on kaikkiaan 41 tuhatta desj. kylvöjä 124 tuhannesta desj., s.o. vähemmän kuin $\frac{1}{3}$. Sitä vastoin 2.859 varakkaalla taloudella (jotka kylvävät yli 10 desj.) on 49.751 desj. kylvöjä, niillä on 53 tuhatta desj. vuokramaata 67 tuhannesta desj. (siinä luvussa 47 tuhatta desj. 55 tuhannesta desj. talonpojilta vuokrattua maata). Kahden vastakkaisen „elinkeinoammattityypin samoin kuin batrakkeja pitävien talouksien jakaantuminen on aivan samanlainen kuin nämä jakaantumisoitoimet Jekaterinburgin läänissä Krasnoufimskin kihlakunnassa.

V. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT ORELIN LÄÄNISTÄ

Käytettävissämme on 2 kokoelmaa tämän läänin Jeletsin ja Trubtshevskin kihlakunnista; niissä on tehty talonpoikaistalouksien ryhmitys työhevosten mukaan*.

* „Tilastotietojen kokoelma Orelin läänistä”, II osa, Moskova, 1887, Jeletsin kihlakunta, ja III osa, Orel, 1887, Trubtshevskin kihlakunta. Viimeksi mainitun kihlakunnan osalta esikaupunkiyhteisöt eivät kuulu tietoihin. Vuokrauksesta otamme yleiset tiedot, yhdistäen osuusmaan ja ei-osuusmaan vuokrauksen. Vuokralleannetun maan määrän olemme laskeneet likimääräisesti niiden talouksien luvun mukaan, jotka antavat vuokralle koko maaosuuden. Saatujen numeroiden perusteella on sitten määritelty jokaisen ryhmän maankäyttökä (maa-
osuus + ostomaa + vuokralleotettu maa — vuokralleanto).

Yhdistäen nämä molemmat kihlakunnat yhteen me esitämme yleiset tiedot ryhmittäin:

Talonisäntien ryhmät	% perheistä	% väestöstä kump. sukupuolta	Osusmaata taloutta kohti desj.	Maata %:ssa		Maata %:ssa		Koko maan käyttö		Kokoaikainen karjankasvatusta kohti (suureksi laskettuna)	Kokoaikainen karjasta %:ssa	
				osusmaata	ostomaata	Vuokraavien talouksien %	vuokralle otettua	vuokralle annettua	%:ssa			yhtä taloutta kohti
Hevosettomat	22,9	15,6	5,5	14,5	3,1	11,2	1,5	85,8	4,0	1,7	0,5	3,8
1 hevonen	33,5	29,4	6,7	28,1	7,2	46,9	14,1	10,0	25,8	7,5	2,3	23,7
2—3 hevosta	36,4	42,6	9,6	43,8	40,5	77,4	50,4	3,0	49,3	13,3	4,6	51,7
4 ja useamp.	7,2	12,4	15,2	13,6	49,2	90,2	34,0	1,2	20,9	28,4	9,3	20,8
<i>Yhteensä</i>	100	100	8,6	100	100	52,8	100	100	100	9,8	3,2	100

Tästä nähdään, että ryhmien väliset yleiset suhteet ovat tässäkin samat kuin ne, jotka aikaisemminkin olemme havainneet (osto- ja vuokramaan keskittyminen varakkaiden käsiin, maan siirtyminen köyhälistöltä heille j.n.e.). Aivan samanlaatuisia ovat myöskin ryhmien väliset suhteet sekä palkkatyön, „elinkeinoammattien” että talouden „edistykseellisten virtausten” alalla:

Talonisäntien ryhmät	Uudenaikaisia työvälinettä (Jeteisin kihlakunnassa)				
	Palkkatyöläisiä pitävien talouksien %	Ammatteja harjoittavien talouksien %	Kauppa- ja teollisuustaloutta kohti	Työvälinettä 100 taloutta kohti	Työvälineiden määrä kohti %:ssa
Hevosettomat	0,2	59,6	0,7	0,01	0,1
1 hevonen	2,3	37,4	1,1	0,2	3,8
2—3 hevosta	4,9	32,2	2,6	3,5	42,7
4 ja useamp.	19,4	30,4	11,2	36,0	53,4
<i>Yhteensä</i>	3,5	39,9	2,3	2,2	100

Siis myöskin Orelin läänissä näemme talonpoikaiston jakaantumisen kahdeksi suoraan vastakkaiseksi tyyppiä: toisaalta maalaisproletariaatiksi (maan hylkääminen ja työvoiman myynti) ja toisaalta talonpoikaistorvaristoksi (maan ostaminen, maan vuokralleotto huomattavissa mittasuhteissa).

teissa, varsinkin maaosuuksien vuokralleotto, talouden parantaminen, batrakkien ja päiväläisten palkkaaminen, joka tässä on jätetty pois, kauppa- ja teollisuuslaitosten yhdistäminen maanviljelyksen kanssa). Mutta maanviljelystalouden suuruus on täällä talonpojilla yleensä paljon pienempi kuin edellä mainituissa tapauksissa; suurkylväjiä on verrattomasti vähemmän ja talonpoikaiston jakaantuminen, jos päätellään näiden kahden kihlakunnan mukaan, näyttää sen vuoksi paljon heikommalta. Sanomme „näyttää” seuraavilla perusteilla: ensinnäkin, joskin tässä havaitsemme, että „talonpoikaisto” muuttuu täällä maalaisproletariaatiksi paljon nopeammin, nostaen keskuudestaan tuskin huomattavia maalaisporvariston ryhmiä, niin olemme jo nähneet päinvastaisiakin esimerkkejä siitä, että tämä maaseudun viimeksi mainittu kohtio tulee erikoisen huomattavaksi. Toiseksi, *maanviljelystalonpoikaiston* (rajoitumme tässä luvussa nimenomaan maanviljelystalonpoikaistoon) jakaantumista täällä hämäävät „elinkeinoammatit”, jotka saavuttavat erikoisen laajan kehityksen (40% perheistä). Ja „ammattiharjoittajain” joukkoon joutuvat täälläkin rinnan palkkatyöläisten enemmistön kanssa kauppiaiden, ylösostajien, liikeyrityksien, isäntien y.m. vähemmistö. Kolmanneksi, talonpoikaiston jakaantuminen hämääntyy täällä sen vuoksi, että puuttuu tietoja paikallisen maanviljelyksen niistä puolista, joilla on lujin yhteys markkinoihin. Kaupallisen, markkinoita varten tuottavan maanviljelyksen kehityksen suuntana ei täällä ole kylvöjen laajentaminen viljanmyyntiä varten, vaan hampuntuotantoa varten. Suurin määrä kauppaoperaatioita on täällä yhteydessä tämän tuotteen kanssa, mutta kokoelmassa esitetyt taulukkotiedot eivät erota eri ryhmissä *juuri tätä* maanviljelyksen puolta. „*Hampuppelot tuottavat talonpoikien perustulon*” (s.o. rahatalon. Kokoelma Trubtsh. kihlak., s. 5 kylittäin annetuista kuvauksista y.m.), „talonpoikain päähuomio on kohdistettu hampunviljelykseen... Kaikki lanta... käytetään hampuppeltojen lannoittamiseen” (ibid., 87), kaikkialla otetaan lainoja „hampua vastaan”, hampulla maksetaan velkoja (ibid., passim). Hampuppeltojen lannoittamiseksi varakkaat talonpojat ostavat lantaa köyhiltä (Kokoelma Orelin kihlak., VIII osa. Orel, 1895, ss. 91—105), hampuppeltoja annetaan ja otetaan vuokralle omissa ja vieraisissa yhteisöissä (ibid., 260), hampun jalostusta suorittaa osa niistä

„teollisuuslaitoksista”, joiden keskittymisestä me puhuimme. On selvää, kuinka epätäydellinen on sellainen kuva jakaantumisesta, jossa ei ole tietoja paikallisen maanviljelyksen juuri tärkeimmästä kaupallisesta tuotteesta*.

VI. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT VORONEZHIN LÄÄNISTÄ

Voronezhin lääniä koskeville kokoelmille on erikoista tietojen täydellisyys ja ryhmitysten runsaus. Tavallisten maaosuuksien mukaan laadittujen ryhmitysten lisäksi käytettävissämme on eräistä kihlakunnista ryhmitykset työjuhtien mukaan, työntekijäin mukaan (perheiden työvoiman mukaan), elinkeinoammattien mukaan (ammatteja harjoittamattomat; ammatteja harjoittavat: a) maanviljelys-, b) seka- ja c) kauppa- ja teollisuusammatteja), batrakkien mukaan (taloudet, joissa on batrakeiksi palkkautuvia; — taloudet, joissa ei ole batrakteja eikä batrakeiksi palkkautuvia; — taloudet, joissa on palkattuja batrakteja). Viimeksi mainittu ryhmitys on laadittu useimmista kihlakunnista, ja ensi silmäykseltä saattaisi luulla, että talonpoikaiston jakaantumisen tutkimiseksi se on kelvollisin. Todellisuudessa asia ei kuitenkaan ole niin: talouksien ryhmä, joka antaa batrakteja, ei käsitä likimainkaan koko maalaisproletariaattia, sillä siihen eivät kuulu taloudet, jotka antavat päiväläisiä, sekatyöläisiä, tehdastyöläisiä, rakennus- ja maatyöläisiä, palvelijoita j.n.e. Batrakit muodostavat vain osan „talonpoikaiston” antamista palkkatyöläisistä. Batrakteja palkkaavien talouksien ryhmä on myöskin hyvin epätäydellinen, sillä siihen eivät kuulu päiväläisiä palkkaavat taloudet. Neutraalinen ryhmä (joka ei anna eikä palkkaa batrakteja) valaa jokaisessa kihlakunnassa yhteen kymmeniä tuhansia perheitä yhdistäen tuhannet hevoseettomat tuhansien monia hevosia omistavien kanssa, yhdistäen maan vuokralleottajat ja vuokralleantajat, yhdistäen maataviljelevät ja maataviljelemättömät, yhdistäen tuhannet palkka-

* Orelin kihlakunnan kokoelman laatija ilmoittaa (taulukko № 57), että varakkailla talonpojilla kertyy lantaa suuren karjan yhtä eläintä kohti *melkein kaksi kertaa enemmän* kuin varattomilla (391 puutaa lantaa yhtä eläintä kohti, kun talossa on 7,4 kpl. karjaa, toisaalta taas 208 puutaa yhtä eläintä kohti, kun talossa on 2,8 kpl. karjaa. Ja tämä tulos on saatu maaosuuden mukaisessa ryhmityksessä, mikä tapa heikentää jakaantumisen todellista syvyyttä). Tämä johtuu siitä, että köyhälistön on pakko käyttää olkia ja lantaa lämmitysaineena, myydä sitä j.n.e. „Normaalimäärä” lantaa kertyy yhdestä eläimestä (400 puutaa) siis vain talonpoikaisporvaristolla. Hra V. V. voisi tämänkin johdosta päätellä (kuten hän päättelee hevoseettomaksi joutumisen johdosta) „normaalin suhteen palauttamisesta” karjamäärän ja lantamäärän välillä.

työläiset ja isäntävähemmistön j.n.e. Koko neutraalista ryhmää varten yleiset „keskimääräisluvut” saadaan esimerkiksi laskemalla yhteen maattomat taloudet tai 3—4 desjatiinaa (yhteensä osuus- ja ostomaata) omistavat taloudet sellaisten talouksien kanssa, joilla on yli 25 ja yli 50 desjatiinaa osuusmaata ja ostavat omakseen lisäksi kymmeniä ja satoja desjatiinoja maata (Kokoelma Bobrovin kihlakunnasta, s. 336, ryhmä № 148; Novohopjorskin kihlakunnasta, s. 222),— laskemalla yhteen taloudet, joilla on kaikkea karjaa 0,8—2,7 kappaletta perhettä kohti, sellaisten talouksien kanssa, joilla on kaikkea karjaa 12—21 kappaletta perhettä kohti (ibid.). Ymmärrettävää on, että tällaisten „keskimääräislukujen” avulla ei voida saada käsitystä talonpoikaiston jakaantumisesta ja meidän on otettava työjuhtien mukaan laadittu ryhmitys, joka on kaikkein lähin maanviljelystalouden suuruuden mukaiselle ryhmitykselle. Käytettävissämme on 4 kokoelmaa, joissa on tällainen ryhmitys (Zemljanskin, Zadonskin, Nizhnedevitskin ja Korotojakin kihlakunnista), joista meidän on valittava Zadonskin kihlakunta, sillä muista ei ole esitetty erikseen tietoja ostomaasta ja vuokralleannetusta maasta ryhmittäin. Tuonnempana esitämme yhteenvedot kaikista näistä neljästä kihlakunnasta, ja lukija näkee, että tulokset ovat kaikista samat. Tässä ovat yleiset tiedot ryhmistä Zadonskin kihlakunnasta (15.704 taloutta, 106.288 henkeä kumpaakin sukupuolta, 135.656 desj. osuusmaata, 2.882 desj. ostomaata, 24.046 desj. vuokramaata, 6.482 desj. vuokralleannettua maata).

Talon- isäntien ryhmät	Prosenttia talouksista	Henkilöläuku taloutta kohti kump. suup.	Prosenttia väestöstä kump. suup.	Osuusmaata yhtiä taloutta kohti desj.	Maata % : ssa				Koko maankäyttö		Yhteensä muokattavaa maata		Yhteensä korjaa taloutta kohti
					Osuusmaata	Ostomaata	Vuokralleotettua	Vuokralleannettua	Taloutta kohti	%	Taloutta kohti	%	
Hevosettomat	24,6	4,5	16,3	5,2	14,7	2,0	1,5	36,9	4,7	11,2	1,4	8,9	0,6
1 hevonen	40,5	6,1	36,3	7,7	36,1	14,3	19,5	41,9	8,2	32,8	3,4	35,1	2,5
2—3 hevosta	31,8	8,7	40,9	11,6	42,6	35,9	54,0	19,8	14,4	45,4	5,8	47,0	5,2
4 ja useampia	3,2	13,6	6,5	17,1	6,6	47,8	25,6	1,4	33,2	10,6	11,1	9,0	11,3
Yhteensä	100	6,8	100	8,6	100	100	100	100	10,1	100	4,0	100	1,2

Ryhmien väliset suhteet ovat tässäkin samanlaiset kuin edellä mainituissa lääneissä ja kihlakunnissa (ostomaan ja vuokrauksen keskittyminen, osuusmaan siirtyminen sitä

vuokralleantavilta varattomilta talonpojilta vuokralleottaville ja varakkaille talonpojille j.n.e.), mutta varakkaan talonpoikaiston merkitys on tässä verrattomasti heikompi. Talonpoikain maanviljelystalouden äärimmäisen mitätön koko herättää luonnollisesti jopa kysymyksen, kuuluuko paikallinen talonpoikaisto maanviljelijöihin vaiko „ammattiharjoittajiin”? Tässä ovat tiedot „elinkeinoammateista”, — aluksi niiden jakaantumisesta ryhmittäin.

Talonisäntien ryhmät	Uudenaikaista työvälineitä		100 %:ssa talouksia, jotka		100 %:ssa talouksia, jotka			Rahatulo 100 %:ssa		
	100 taloutta kohti	Niiden % kokonais- määrästä	palkkaavat battrakkeja	antavat battrakkeja	Kauppa- ja teollisuusliikettä 100 taloutta kohti	harjoittavat „ammatteja”	myyvät viljaa	ostavat viljaa	„ammattelaisia” maatalous- tuotteiden myynnistä	
Hevosetomat	—	—	0,2	29,9	1,7	94,4	7,3	70,5	87,1	10,5
1 hevonen	0,06	2,1	1,1	15,8	2,5	89,6	31,2	55,1	70,2	23,5
2—3 hevosta	1,6	43,7	7,7	11,0	6,4	86,7	52,5	28,7	63,0	35,2
4 ja useampia	23,0	54,2	28,1	5,3	30,0	71,4	60,0	8,1	46,1	51,5
<i>Yhteensä</i>	1,2	100	3,8	17,4	4,5	90,5	33,2	48,9	66,0	29,0

Uudenaikaisten työvälineiden ja „elinkeinoammattien” kahden vastakkaisen tyyppin (työvoiman myynti sekä kauppa- ja teollisuusliikkeen harjoittaminen) jakaantuminen on tässäkin samanlainen kuin edellä tarkastelluissa tiedoissa. Sellaisten talouksien tavattoman suuri prosenttimäärä, joilla on „elinkeinoammatteja”, viljaa ostavien talouksien vallitseva asema viljaa myyviin talouksiin nähden, „elinkeinoammateista” saatavien rahatulon vallitseva asema maanviljelyksestä saatavaan rahatuloon nähden*, — kaikki se antaa perustan pitää tätä kihlakuntaa pikemminkin „elinkeinoammattillisena” kuin maanviljelyskihlakuntana. Katsokaamme kuitenkin, mitä nuo elinkeinoammattit ovat? „Arviotietojen kokoelmassa talonpoikaisesta maanhallinnasta Zemljanskin, Zadonskin, Korotojakin ja Nizhnedevitskin kihlakunnissa” (Voronezh, 1889) on luettelo

* Talonpoikaiston vähälukuisessa ylimmässä ryhmässä me näemme päinvastaita: viljan myynti vallitsevassa asemassa ostoon nähden, rahatulon saanti pääasiallisesti maasta, sellaisten isäntien suuri prosentti, jotka pitävät battrakkeja, omistavat uudenaikaisia työvälineitä ja joilla on kauppa- ja teollisuusliikettä. Talonpoikaistorvariston kaikki tyypilliset piirteet tulevat havainnollisesti näkyviin tässäkin (huolimatta sen vähälukuisuudesta), tulevat näkyviin kaupallisen ja kapitalistisen maanviljelyksen muodossa.

sekä paikallisten että muilla seuduilla työskentelevien „ammattinharjoittajain” ammasteista (kaikkiaan 222 ammattia) ja on ne jaettu ryhmiin maaosuuden mukaan ja osoitettu ansion suuruus kussakin ammatissa. Tuosta luettelosta näkyy, että *valtava enemmistö talonpoikaiston „elinkeinoammasteista” on palkkatyötä.* 24.134 „ammattinharjoittajasta” on Zadonskin kihlakunnassa 14.135 batrakkia, kuorma-ajuria, paimenta ja sekatyöläistä, 1.813 rakennustyöläistä, 298 kaupunki-, tehdas- ja muuta työläistä, 446 on yksityispalveluksessa, 301 kerjäläistä j.n.e. Toisin sanoen, „ammattinharjoittajain” valtava enemmistö on maalaisproletariaatin edustajia, *maaosuuden omaavia palkkatyöläisiä*, jotka myyvät työvoimaansa maatalouden ja teollisuuden liikeyrittäjille *. Jos siis otamme talonpoikaiston eri ryhmien välisen suhteen kyseisessä läänissä tai kyseisessä kihlakunnassa, niin näemme *kaikkialla* jakaantumisen tyypillisiä piirteitä, niin maarikkaissa arolääneissä, joissa talonpoikain kylvöt ovat suhteellisesti hyvin suuria, kuin myöskin kaikkein vähämaisimmillakin seuduilla, joissa talonpoikain „talous” on kääpiökoko; agraari- ja maataloussuhteiden mitä suurimmasta erilaisuudesta huolimatta talonpoikaiston ylimmän ryhmän suhde alimpaan on kaikkialla samanlainen. Mutta jos vertaamme eri paikkakuntia, niin toisissa tulee erikoisen havainnollisesti näkyviin maalaisliikeyrittäjien muodostuminen talonpojista, toisissa taas — maalaisproletariaatin muodostuminen. Itsettään ymmärrettävää on, että jakaantumisen viimeksi

* Täydennykseksi siihen, mitä edellä on sanottu zemstvitilastojen „elinkeinoammatti”-käsitteestä, esitämme talonpoikain paikallisia elinkeinoammasteista yksityiskohtaisempia tietoja. Zemstvojen tilastotyöntekijät ovat jakaneet ne 6 kategoriaan: 1) maatalousammatit (59.277 henkeä „ammattinharjoittajain” koko määrästä, joka on neljässä kihlakunnassa 92.889). Palkkatyöläisten valtavan enemmistön lisäksi tässä tavataan kuitenkin isäntiäkin (meloninviljelijöitä, kasvitarhanhoitajia, mehiläishoitajia, ehkä osa kyttimehistä j.n.e.). 2) Käsitöläiset ja kotiteollisuudenharjoittajat (20.784 henkeä). Todellisten käsitöläisten (= työskentelevät *kuluttajain* tilauksesta) lisäksi tässä on hyvin paljon palkkatyöläisiä, varsinkin rakennustyöläisiä y.m. Viimeksi mainittuja me laskimme olevan yli 8 tuhannen (tavataan luultavasti isäntiäkin: leipureita y.m.). 3) Palvelijat — 1.737 henkeä. 4) Kauppiat ja ammattinharjoittajaisännät — 7.104 henkeä. Kuten jo sanoimme, tämän kategorian erottaminen „ammattinharjoittajain” yleisestä joukosta on erikoisen välttämätöntä. 5) Vapaat ammatit — 2.881 henkeä, siinä luvussa 1.090 kerjäläistä; näiden lisäksi kulkureita, santarmeja, prostitueerattuja, poliiseja y.m. 6) Kaupunkilais-, tehdas- ja muut työläiset — 1.106 henkeä. Paikallisia ammattinharjoittajia — 71.112, vieraspaikkalaisia ammattinharjoittajia — 21.777; miehiä — 85.255, naisia 7.634. Ansion suuruus on mitä erilaisiin: esim. Zadonskin kihlakunnassa 8.580 sekatyöläistä ansaitsee 234.677 rpl., mutta 647 kauppiasta ja elinkeinoammattia harjoittavaa isäntää — 71.799 rpl. Voidaan kuvitella, minkälainen sekaannus siitä syntyy, jos nämä kaikki luonteeltaan mitä erilaisimmat „elinkeinoammattit” pannaan yhteen kasaan, — mutta juuri siten tavallisesti tekevät meidän zemstvitilastotyöntekijämme ja narodnikkimme.

mainittu puoli käsittää Venäjällä, samoin kuin jokaisessa kapitalistisessa maassa, verrattomasti suuremman osan pienviljelijäin luvusta (ja luultavasti myöskin suuremman osan paikkakunnista) kuin ensin mainittu.

VII. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT NIZHNI-NOVGORODIN LÄÄNISTÄ

Nizhni-Novgorodin läänin kolmessa kihlakunnassa — Knjaginon, Makarjevin ja Vasilin — zemstvotilaston talouksittain toimitetun tiedustelun tiedot on yhdistetty ryhmätaulukkaan, joka jakaa talonpoikaistaloudet (vain osuusmaa-taloudet ja vain sellaiset talonpojat, jotka elävät omassa kylässään) 5 ryhmään työjuhtien mukaan („Aineistoa Nizhni-Novgorodin läänin maiden arvioimiseksi. Taloudellinen osa”. Vihkot IV, IX ja XII. Nizhni-Novgorod. 1888, 1889, 1890).

Yhdistämällä yhteen nämä kolme kihlakuntaa saamme talouksien ryhmistä seuraavat tiedot (mainituissa kolmessa kihlakunnassa nämä tiedot käsittävät 52.260 taloutta, 294.798 henkeä kumpaakin sukupuolta. Osuusmaata — 433.593 desj., ostomaata — 51.960 desj., vuokrattua — 86.007 desj., lukien siihen kaiken maan, sekä osuusmaan että ei-osuusmaan, sekä kylvö- että niittymaan vuokrauksen; vuokralleannettua maata — 19.274 desj.):

Talonsäntien ryhmät	Prosenttia talouksia	Henkeä kump. sukup. taloutta kohhti	Väestöä kumpaakin sukup. %:ssa	Osuusmaa			Ryhmän koko maan-käyttö			Yhteensä karjaa		
				Yhtiä taloutta kohti desj.	% kokonais-määrästä	% kokonais-määrästä	Vuokralle-otettua	Vuokralle-annettua	Yhtiä taloutta kohti desj.	% kokonais-määrästä	Yhtiä taloutta kohti kpi.	% kokonais-määrästä
Hevosettomat	30,4	4,1	22,2	5,1	18,6	5,7	3,3	81,7	4,4	13,1	0,6	7,2
1 hevonen	37,5	5,3	35,2	8,1	36,6	18,8	25,1	12,4	9,4	34,1	2,4	33,7
2 hevosta	22,5	6,9	27,4	10,5	28,5	29,3	38,5	3,8	13,8	30,2	4,3	34,9
3 hevosta	7,3	8,4	10,9	13,2	11,6	22,7	21,2	1,2	21,0	14,8	6,2	16,5
4 ja useampia	2,3	10,2	4,3	16,4	4,7	23,5	11,9	0,9	34,6	7,8	9,0	7,7
<i>Yhteensä</i>	100	5,6	100	8,3	100	100	100	100	10,3	100	2,7	100

Tässäkin me siis näemme, että varakas talonpoikaisto, huolimatta siitä, että se on paremmin turvattu osuusmaalla (ylimmissä ryhmässä osuusmaan prosenttiosa on suurempi

kuin niihin kuuluvan väestön prosenttiosaa), keskittää käsiinsä ostomaan (varakkailla talouksilla, joita on 9,6%, on käsissään 46,2% ostomaasta, kun taas varattoman talonpoikaiston talouksilla, joita on $\frac{2}{3}$, on vain vähemmän kuin neljäsosa kaikesta ostomaasta), se keskittää käsiinsä myöskin vuokralleeton, „kokoaa” myöskin osuusmaan, jota köyhälistö luovuttaa, ja kaiken tämän tuloksena „talonpoikaiston” käytössä olevan maan *todellinen* jakaantuminen ei osoittaudu lainkaan osuusmaan jakaantumisen kaltaiseksi. Hevosettomilla on todellisuudessa käytettävänä vähemmän maata kuin se maaosuus, joka heille lain mukaan kuuluu. Yhden ja kahden hevosen omistajat lisäävät maanhallintaansa vain 10—30%:lla (8,1 desjatiinasta 9,4 desjatiinaan, 10,5 desjatiinasta 13,8 desjatiinaan), kun taas varakkaat talonpojat lisäävät maanhallintaansa *puolitoista*- ja *kaksinkertaiseksi*. Kun ryhmien väliset erilaisuudet osuusmaan määrän mukaan ovat mitättömiä, niin *maanviljelys-talouden todellisen suuruuden mukaan* niiden väliset erilaisuudet ovat valtavan suuria, kuten edellä esitetyistä karjatieoista ja seuraavista kylvötiedoista näkyy:

Talonisäntien ryhmät	Kylvö yhtä taloutta kohti desj.	% koko kylvömäärästä	Batratkeja pitävien talouksien %	%/10:ssä talouksia, joilla on kauppa- ja teollisuuslaitoksia*	%/10:ssä talouksia, joilla on vieraspalkkalaisia anslotittä
Hevosettomat	1,9	11,4	0,8	1,4	54,4
1 hevonen	4,4	32,9	1,2	2,9	21,8
2 hevosta	7,2	32,4	3,9	7,4	21,4
3 hevosta	10,8	15,6	8,4	15,3	21,4
4 ja useampia	16,6	7,7	17,6	25,1	23,0
<i>Yhteensä</i>	5,0	100	2,6	4,6	31,6

Ryhmien välinen erilaisuus kylvömäärässä osoittautuu vielä suuremmaksi kuin niiden todellisen maanhallinnan ja maankäytön määrän välinen ero, maaosuuden suuruuden erilaisuudesta puhumattakaan**. Se osoittaa meille vieläkin keran osuusmaanhallinnan mukaisen ryhmityksen täydellisen

* Vain Knjaginon kihlakunnassa.

** Jos otamme osuusmaan määrän hevosettomilla (yhtä taloutta kohti) 100:ksi, niin yllimpien ryhmien osuusmaan määrän ilmaisevat luvut: 159, 206, 259, 321. Kunkin ryhmän todellisen maanhallinnan vastaava numerosarja on seuraava: 100, 214, 314, 477, 786; ja kylvömäärät ryhmittäin: 100, 231, 378, 568, 873.

kelvottomuuden, sillä tämän hallinnan „tasasuhtaisuus” on muuttunut nyt pelkäksi juridiseksi fiktioksi. Taulukon muut sarakkeet osoittavat, millä tavalla talonpoikaistessa tapahtuu „maanviljelyksen yhtyminen elinkeinoammattien kanssa”: varakas talonpoikaisto yhdistää kaupallisen ja kapitalistisen maanviljelyksen (batarkeja pitävien talouksien suuri prosentti) kauppa- ja teollisuuslaitosten kanssa, kun taas köyhälistö yhdistää työvoimansa myynnin („vieraspaikkalaiset ansiotyöt”) kylvöjen mitättömään määrään, s.o. muuttuu batarkeiksi ja päiväläisiksi, joilla on maaosuus. Huomautamme, että kun vieraspaikkalaisia ansiotöitä suorittavien talouksien prosentti ei alene säännöllisesti, niin se johtuu noiden nizhninogorodilaisen talonpoikaiston „ansiotöiden” ja „elinkeinoammattien” tavattomasta moninaisuudesta: maataloustyöläisten, sekatyöläisten, rakennus- ja laivatyöläisten y.m.s. ohella tässä kuuluu ammatinharjoittajiin verraten huomattava määrä „kotiteollisuudenharjoittajia”, teollisuusverstaiden omistajia, kauppiaita, ylösostajia j.n.e. Ymmärrettävää on, että noin erilaistyyppisten „ammatinharjoittajain” yhteensokeaminen rikkoo tietojen tarkkuuden „ansiotöitä omaavista talouksista” *.

Eri talonpoikaisryhmien maanviljelystalouden eroavaisuuksia koskevasta kysymyksestä sanomme, että Nizhni-Novgorodin läänissä „lannoitus ...on eräs tärkeimpiä ehtoja, jotka määräävät” kyntöpeltojen „tuottoisuusasteen” (Knjaginon kihlakunnan kokoelma, s. 79). Rukiin keskimääräissato kohoaa säännöllisesti lannankäytön lisääntyessä: kun käytetään 300—500 lantakuormaa 100 osuusmaadesjatiinaa kohti, on ruissato 47,1 mittaa desjatiinalta, mutta kun käytetään 1.500 kuormaa tai enemmän, on sato 62,7 mittaa (s. 84, *ibid.*). Sen vuoksi on selvää, että erilaisuus ryhmien välillä maanviljelystalouden suuruudessa täytyy olla vielä suurempi kuin kylvömäärän erilaisuus ja että nizhninogorodilaiset tilastotyöntekijät tekivät suuren virheen tutkiessaan talonpoikain peltöjen satoisuutta yleensä eivätkä varattoman ja varakkaan talonpoikaiston peltöjä erikseen.

* Nizhninogorodilaisen talonpoikaiston „elinkeinoammattista” ks. M. Plotnikovin „Nizhni-Novgorodin läänin kotiteollisuusammatit” (Nizhni-Novgorod, 1894), taulukot kirjan lopussa ja zemstvotilastojen kokoelmat, varsinkin Gorbatovin ja Semjonovin kihlakunnista.

VIII. KATSAUS MUIDEN LÄÄNIEN ZEMSTVOTILASTOTIETOIHIN

Kuten lukija on jo huomannut, me käytämme talonpoikaiston jakaantumista tutkiessamme ainoastaan talouksittain toimitettujen zemstvotilastotiedustelujen tietoja, jos ne käsittävät enemmän tai vähemmän huomattavia seutuja, jos ne antavat riittävän yksityiskohtaisia tietoja jakaantumisen tärkeimmistä tunnusmerkeistä ja jos (mikä on erikoisen tärkeätä) ne on laadittu siten, että talonpoikain eri ryhmät voidaan erottaa niiden taloudellisen vaurauden mukaan. Edellä esitetyissä tiedoissa, jotka käsittävät 7 lääniä, on kaikki se zemstvotilastoaineisto, joka täyttää nämä ehdot ja jonka me saatoimme käyttää. Täydellisyyden vuoksi mainitsemme lyhyesti myöskin muista, vähemmän täydellisistä, samanlaisista tiedoista (s.o. sellaisista, jotka perustuvat yleispiirteisiin talouksittain toimitettuihin tiedusteluihin).

Novgorodin läänin Demjanskin kihlakunnasta meillä on ryhmätaulukko talonpoikaistalouksista hevosmäärän mukaan („Aineistoa Novgorodin läänin maiden arvioimiseksi. Demjanskin kihlakunta”. Novgorod, 1888). Siinä ei ole tietoja maan vuokralleotosta ja vuokralleannosta (desjatiinoissa), mutta nekin tiedot, joita on, puhuvat varakkaan ja omistamattoman talonpoikaiston välisten suhteiden täydellisestä samanlaisuudesta tässä läänissä muihin lääneihin verrattuna. Sielläkin esimerkiksi niiden talouksien prosenttimäärä, joilla on osto- ja vuokramaata, kohoaa alimmasta ryhmästä ylimpään (hevosettomista kolmen tai useamman hevosen omistajiin) siitä huolimatta, että monta hevosta omistavat on turvattu osuusmaalla keskinkertaista paremmin. Talouksien 10,7%:lla, joilla on 3 tai useampia hevosia ja joihin kuuluu 16,1% koko väestöstä, on 18,3% koko osuusmaasta, 43,4% ostomaasta, 26,2% vuokralleotetusta maasta (jos siitä voidaan päätellä rukiin ja kauran kylvömäärien mukaan vuokramaalla), 29,4% kaikista „teollisista rakennuksista”, kun taas hevosettomien ja yhden hevosen omistavien talouksien 51,3%:lla, joihin kuuluu 40,1% väestöstä, on vain 33,2% osuusmaasta, 13,8% ostomaasta, 20,8% vuokralleotetusta maasta (mainitussa mielessä), 28,8% „teollisista rakennuksista”. Toisin sanoen varakas talonpoikaisto „kokoaa” sielläkin maata ja liittää maanviljelykseen kauppa- ja teollisuus-„ammatteja”, mutta varaton talonpoikaisto hylkää maan ja muuttuu palkkatyöläiseksi

(„elinkeinoammatteja harjoittavien henkilöiden” prosentti alenee alimmasta ryhmästä ylimpään, 26,6%:sta hevosetomilla 7,8%:iin kolmen tai useamman hevosen omistajilla). Näiden tietojen epätäydellisyyden vuoksi emme voi ottaa niitä tuonnempana esitettyyn aineistoyhteenvedoon talonpoikaiston jakaantumisesta.

Samasta syystä emme ota siihen tietoja Tshernigovin läänin Kozeletsin kihlakunnan *osasta* („Tshernigovin zemstvon läänihallinnon tilasto-osaston kokoamaa aineistoa maiden hinnoitteluun”, V osa, Tshernigov, 1882; työjuhtien mukaan on tiedot ryhmitelty kihlakunnan mustanmullan seudun 8.717 taloudesta). Ryhmien suhteet ovat sielläkin samat: työjuhtia vailla olevien talouksien 36,8%:lla, joihin kuuluu 28,8% väestöstä, on 21% omasta ja osuusmaasta, 7% vuokralleotetusta maasta, mutta sen sijaan 63% kaikesta noiden 8.717 talouden vuokralleantamasta maasta. Neljä työjuhtaa tai useampia työjuhtia omistavien talouksien 14,3%:lla, joihin kuuluu 17,3% väestöstä, on 33,4% omasta ja osuusmaasta, 32,1% vuokralleotetusta ja vain 7% vuokralleannetusta maasta. Muita talouksia (joissa on 1—3 työjuhtaa) ei valitettavasti ole jaettu pienempiin ryhmiin.

„Tutkimusaineistossa Irkutskin ja Jenisein läänien maaseutuväestön maankäytöstä ja taloudellisesta elämästä” on sangen mielenkiintoinen ryhmätaulukko (työhevosten lukumäärän mukaan) talonpoikain ja siirtolaisten talouksista Jenisein läänin neljässä piirikunnassa (III osa, Irkutsk, 1893, s. 730 ja seur.). Sangen mielenkiintoista on panna merkille, että varakkaan siperialaisen suhteet siirtolaiseen (näistä suhteista tuskin innokkainkaan narodnikki ryhtyisi etsimään kuuluisaa yhteisöllisyyttä!)—ovat oleellisesti aivan samanlaisia kuin varakkaiden yhteisötalonpoikaimme suhteet heidän hevosetomiin ja yhden hevosen omistaviin „kanssaveljiinsä”. Yhdistämällä siirtolaiset ja kanta-asukastalonpojat yhteen (tällainen yhdistäminen on välttämätöntä sen vuoksi, että edelliset ovat jälkimmäisten työvoimana) me saamme ylimpien ja alimpien ryhmien tutut piirteet. Alimpien ryhmien talouksien 39,4%:lla (hevosetomat ja yhden tai kahden hevosen omistajat), joihin kuuluu 24% väestöstä, on vain 6,2% kaikesta kyntömaasta ja 7,1% kaikesta karjasta, kun taas 5 tai useampia hevosia omistavien talouksien 36,4%:lla, joihin kuuluu 51,2% väestöstä, on 73% kyntömaasta ja 74,5% kaikesta karjasta. Viimeiset

Колхозники

Итоги по районам, сословиям и уезду.

№	% отношения посевов.							Распределение хоз. по размеру поства.											С а н я т ы я,					
	Р я н.	Оз. пшениц.	Яр. пшениц.	Я ч м е н я.	О в с а.	Г р е ч и х и.	Проч. хлебов.	Число хоз. безв. поства.	144	Хоз., жнущ. со снопа.										Итого жнущих.	% к числу всех хоз.			
										145	146	147	148	149	150	151	152	153	154			155	156	157
									Съ посевовъ меньше 1 дес.	1 и меньше 2 дес.	2 и меньше 3 дес.	3 и меньше 6 дес.	6 и меньше 9 дес.	9 и меньше 15 дес.	15 и меньше 20 дес.	20 и меньше 50 дес.	50 и больше дес.	Нѣт обсеянных и не жнущих полев.	Жнущ. меньше 3 дес. полев.	Жнущ. 3 6 дес. полев.	Жнущ. бол. дес. полев.			
	138,	6,	33,	13,	3,	3,	0,	45	—	—	2	3	1	3	3	6	1	14	—	—	—	14	21,	
	220,	5,	34,	19,	3,	3,	4,	222	3	23	20	46	18	13	5	4	3	50	4	1	—	56	15,	
	323,	10,	26,	14,	16,	3,	6,	76	—	1	2	8	2	1	—	1	2	1	—	—	—	1	1,	
	442,	4,	25,	13,	6,	1,	6,	63	—	6	4	9	5	7	2	9	5	7	1	—	—	8	7,	
	33,	5,	30,	16,	6,	2,	4,	406	3	30	28	66	26	24	10	20	11	72	5	1	—	78	12,	
	136,	4,	31,	20,	1,	3,	1,	793	21	69	61	244	148	153	61	80	17	559	86	7	—	652	39,	
	232,	2,	26,	26,	4,	4,	3,	2448	110	930	1745	5505	2857	1560	290	223	36	358	292	159	39	846	5,	
	337,	2,	23,	22,	7,	2,	3,	800	46	535	799	2207	1063	615	125	81	9	37	17	17	2	78	1,	
	444,	0,	23,	21,	3,	2,	4,	804	31	299	488	1884	1129	683	190	162	18	125	100	67	8	300	5,	
	159.395	138,	2,	25,	24,	4,	3,	3,	4538	205	1803	3063	9774	5169	2987	656	526	69	1005	490	249	49	1798	6,
		236,	2,	25,	24,	4,	3,	3,	4944	208	1833	3091	9840	5195	3011	666	546	80	1077	495	250	49	1871	6,
	115.597								3837	673	2341	3796	8444	3042	1271	202	105	3						
	94.376								4412	619	2.357	3357	7026	2946	1444	327	237	33						
	362.998								12787	1497	6.504	10246	26044	11157	5702	1185	868	105						
									—	0,5	1,5	2,5	4,5	7,5	12	17,5	35	56,5						
									—	749	9.754	25540	77.063	21420	68.222	20.727	32.300	5972						

Уезды

*Всего поства
обсеянных*

*Колхозно-
заводский*

Муромский

Хорошевский

*№ 3-ий
уездный*

*Всего 28.720 к.у.
№ 23.684 л.у.
— 23.558 м.у.
= 76.032*

*362.998 -
Σ по 2 у. = 356.376
5.972
= 105.568*

Итоги по районамъ, сословіямъ и уѣзду.

Хозяйствъ, отпуск. членовъ на дальн. заработки.										Извозъ.		Профессіон. занятія.				Батрачество.			Дальн. заработки.	
Изм. безземельн. и не паш. земл.	Измощ. менше 3 дес. паш. земл.	Измощ. 3—6 дес. паш. земл.	Измощ. 6—9 дес. паш. земл.	Измощ. 9 и болше дес. паш. земл.	Итого отпускающ. на дальн. зараб.	% к числу вохл. хоз.	Хозяйствъ.	Личн.	Мужчинъ.	Женщинъ.	% ремесл. муж. къ числу муж. раб.	Взрослыхъ.	Полуробочихъ.	Женщинъ.	% батрач. муж. въ числу муж. раб.	Мужчинъ.	Женщинъ.	% Улоам. муж. къ числу муж. раб.		
158	159	160	161	162			163	164	165	166		167	168	169		170	171			
—	—	—	—	—	—	—	6	6	37	4	43.	1	1	3	1.	—	—	—	1	
6	1	—	—	—	7	2.	5	5	214	20	49.	40	18	10	9.	7	—	1.	2	
2	—	—	—	—	2	2.	—	—	71	1	67.	7	4	1	6.	2	—	1.	3	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	76	1	58.	3	4	3	2.	—	—	—	4	
8	1	—	—	—	9	1.	11	11	398	26	53.	51	27	17	6.	9	—	1.	4	
3	1	—	—	—	4	0.	101	105	529	24	24.	30	65	82	1.	4	—	0.	1	
57	34	99	49	22	261	1.	232	234	1675	103	7.	1217	739	753	5.	207	89	1.	2	
16	71	45	17	3	152	2.	162	166	602	29	6.	578	386	296	6.	166	29	1.	3	
8	5	13	7	10	48	0.	254	254	934	26	11.	596	346	238	7.	50	7	0.	4	
76	110	157	73	35	451	1.	738	748	3342	156	8.	2370	1509	1352	5.	418	125	1.	1	
84	111	157	73	35	460	1.	749	759	3740	182	9.	2421	1536	1369	5.	427	125	1.	2	

Хозяйства

Числа

до 2м. ..	20.785	27,3	10.500	2,9
1-3 ..	10.216	12,5	25.540	7,0
3-6 ..	26.014	34,2	117.063	32,3
6-9 ..	11.157	14,7	81.682	23,1
9-20 ..	7.860	10,3	125.513	34,7
<u>76.032</u>	<u>100</u>	<u>362.298</u>	<u>100</u>	

у 50% — 18% мѣста

у 20% — 50% мѣста,

Poltavan läänin tilastokokoelman (XIV osa, 1894) sivut 276—277,
joilla on V. I. Leninin tekemiä merkintöjä.

ryhmät (5—9, 10 ja useampia hevosia), joilla on 15—36 desj. kyntömaata taloutta kohti, käyttävät laajassa mitassa palkkatyötä (30—70% talouksista pitää palkkatyöläisiä), kun taas kolme alinta ryhmää, joilla on 0—0,2—3—5 desj. kyntömaata taloutta kohti, *antavat* työläisiä (20—35—59% talouksista). Tiedot maan vuokralleotosta ja vuokralleannosta ovat ainoa kohtaamamme poikkeus säännöstä (vuokrauksen keskittymisestä varakkaiden käsiin), ja se on sellainen poikkeus, joka vahvistaa säännön. Asia on niin, että Siperiassa ei ole olemassa juuri niitä ehtoja, jotka ovat luoneet tuon säännön, ei ole pakollista ja „tasasuhtaista” maaosuutta, ei ole maan vakiintunutta yksityisomistusta. Varakas talonpoikaisto ei osta eikä vuokraa maata, vaan valtaa sitä (siten on ollut ainakin tähän asti); maan vuokralleannolla ja -otolla on pikemminkin naapurienvälisen vaihtojen luonne ja siksi ryhmätiedot vuokralleotosta ja -annosta eivät tuo esiin minkäänlaista lainmukaisuutta*.

Poltavan läänin kolmessa kihlakunnassa voimme määrittellä likimääräisesti kylvöjen jakaantumisen (tietäen erilaisia kylvöaloja omistavien talouksien luvun, jotka kokoelmassa on osoitettu „siitä — siihen” desjatiinamäärään, ja kertoen jokaisen alaryhmän talouksien määrän keskimääräisellä kylvöalalla osoitetuissa puitteissa). Saadaan seuraavanlaiset tiedot 76.032 taloudesta (kaikki talonpojat ilman porvarissäätyisiä), joilla on 362.298 desj. kylvöjä: 31.001 taloudella (40,8%) ei ole kylvöjä tai kylvävät vain 3 desj. saakka taloutta kohti, niillä on kylvöjä kaikkiaan 36.040 desj. (9,9%); 19.017 taloutta (25%) kylvää yli 6 desj. taloutta kohti, niillä on 209.195 desj. kylvöjä (57,8%). (Ks. „Poltavan läänin taloudellisten tilastotietojen kokoelmia”, Konstantinogradin, Horolin ja Pirjatinon kihlakunnat⁴¹.) Kylvöjen *jakaantuminen* osoittautuu hyvin suuresti sellaiseksi, jollaisen näimme Taurian läänissä, huolimatta yleensä kylvöjen pienemmistä *määristä*. Ymmärrettävää on, että noin epätasainen jakaantuminen on mahdollista vain silloin, kun osto- ja vuokraama on keskittynyt vähemmistön

* „Paikkakunnilla kootut aineistot maiden vuokralleantamisen ja -ottamisen tapauksista on katsottu sellaisiksi, etteivät ne ansaitse erikoista käsittelyä, koska itse tuo ilmiö on olemassa vain itumuodossa; yksityisiä vuokralleannon ja -oton tapauksia on harvoin, niille on ominaista täydellinen satunnaisuus eikä niillä ole Jenisein läänin taloudelliseen elämään vielä minkäänlaista vaikutusta” („Aineistoja”, IV osa, I. vihko, s. V, johdanto). Jenisein läänin kanta-asukastalonpoikaisten 424.624 desjatiinasta pehmeätä kyntömaata kuuluu 417.086 desjatiinaa „suvun valtaus”-maahan. Vuokralleotto (2.686 desj.) on melkein sama kuin vuokralleanto (2.639 desj.) eikä tee edes yhtä prosenttia valtausmaan summasta.

käsiin. Meillä ei ole siitä täydellisiä tietoja, sillä kokoelmissa ei ole talouksien ryhmitystä taloudellisen vaurauden mukaan ja meidän on rajoituttava seuraaviin tietoihin Konstantinogradin kihlakunnasta. Luvussa maaseutusäätyjen taloudesta (II luku, 5 § „Maanviljelys”) kokoelman laatija ilmoittaa tällaisen tosiasian: „Yleensä, jos vuokraukset jaetaan kolmeen luokkaan: vuokraukset, joissa osallistujaa kohti tulee: 1) 10 desjatiinaan asti, 2) 10:stä 30:een desjatiinaan ja 3) yli 30 desj., niin saamme jokaisesta luokasta seuraavat tiedot *:

	Suhdeluku			
	Osallistujien %o	Vuokratun maan %o	Yhtä osallistujaa kohti maata desj.	Vuokramaasta annetaan sivuun %o/ssa
Pienet vuokraukset (10 desj. asti)	86,0	35,5	3,7	6,6
Keskink. „ (10—30 desj.)	8,3	16,6	17,5	3,9
Suuret „ (yli 30 „)	5,7	47,9	74,8	12,9
<i>Yhteensä</i>	100	100	8,6	9,3

Selitykset ovat tarpeettomia.

Kalugan läänistä meillä on vain seuraavat, sangen hajanaiset ja epätäydelliset tiedot viljakylvöistä 8.626 taloudella (noin $\frac{1}{20}$ läänin kaikkien talonpoikaistalouksien määrästä **).

Talouksien ryhmät kylvö määrän mukaan

	Kylvöttömät	Syyskylvöjen mittamäärä					Yhteensä
		15 asti	15—30	30—45	45—60	Yli 60	
%/ssa talouksia	7,4	30,8	40,2	13,3	5,3	3,0	100
„ henkil. kump. sukupuolta...	3,3	25,4	40,7	17,2	8,1	5,3	100
„ kylvöalaa	—	15,0	39,9	22,2	12,3	10,6	100
„ työhevosten yleisluvusta.....	0,1	21,6	41,7	19,8	9,6	7,2	100
„ kokonaistulosa kylvöistä.....	—	16,7	40,2	22,1	21,0		100
Desj. kylvöjä taloutta kohti.....	—	2,0	4,2	7,2	9,7	14,1	—

Siis talouksien 21,6%:lla, joihin kuuluu 30,6% väestöstä, on 36,6% työhevosta, 45,1% kylvöistä, 43,1% kylvöistä tulevasta kokonaistulosta. On selvää, että nämäkin nume-

* Kokoelma, s. 142.

** „Tilastokatsaus Kalugan läänistä vuodelta 1896”. Kaluga, 1897, ss. 43 ja seur., 83, 113 liitteissä.

rot puhuvat osto- ja vuokramaan keskittymisestä varakkaan talonpoikaiston käsiin.

Tverin läänin osalta, huolimatta tietojen runsaudesta kokoelmissa, on talouksittain toimitettujen tiedustelujen aineiston käsittely äärimmäisen epätäydellistä; ei ole talouksien ryhmitystä taloudellisen vaurauden perusteella. Tätä puutteellisuutta käyttää hyväkseen hra Vihljajev „Tilastotietojen kokoelmassa Tverin läänistä” (XIII osa, 2. vihko, „Talonpoikaistalous”. Tver, 1897) kieltääkseen talonpoikaiston „differentioitumisen”, havaitakseen pyrkimyksen „suurempaan tasasuhtaisuuteen” ja laulaakseen ylistyshymniä „kansantuotannolle” (s. 312) ja „luontaistaloudelle”. Hra Vihljajev menee mitä uskalletuimpiin ja perustelemattomiin päätelmiin „differentioitumisesta” esittämättä minkäänlaisia tarkkoja tietoja talonpoikaiston ryhmistä, vieläpä tekemättä itselleen selväksi sitä alkeellista toluutta, että jakaantuminen tapahtuu yhteisön sisällä, että on suorastaan naurettavaa puhua „differentioitumisesta” ja ottaa *ainoastaan* yhteisöittäin tai kunnittain tehdyt ryhmitykset*.

IX. YHTEENVETO EDELLÄ KÄSITELLYISTÄ TALONPOIKAISTON
JAKAANTUMISTA KOSKEVISTA ZEMSTVOTILASTOTIEDOISTA

Verrataksemme toisiinsa ja yhdistääksemme yhteen edellä esitetyt tiedot talonpoikaiston jakaantumisesta emme nähtävästi voi ottaa absoluuttisia numerotietoja ja laskea niitä yhteen ryhmittäin: sitä varten tarvittaisiin täydelliset tiedot kokonaisesta seuturyhmästä ja ryhmitysmenetelmän samanlaisuutta. Voimme vertailla ja rinnastella vain *ylimpien ja alimpien ryhmien välisiä suhteita* (maan, karjan, työvälineiden y.m. omistuksen mukaan). Suhde, joka on ilmaistu esimerkiksi siten, että 10% talouksista omaa 30%

* Eriskummallisuutena esitämme erään esimerkin. Hra Vihljajevin „yleinen johtopäätös” sanoo: „Tverin läänin talonpoikain maaostojen tendenssinä on maanhallintamäärien tasoitaminen” (s. 11). Todistukset? — Jos otetaan *yhteisöryhmät* osuusmaan määrän mukaan, niin *yhteisöillä*, joilla on pienet osuusmaat, osoittautuu olevan suurempi prosentti sellaisia talouksia, joilla on ostomaata. — Sitä, että yhteisöissä, joissa maaosuudet ovat pieniä, maata ostavat yhteisön *varakkaat jäsenet*, sitä hra Vihljajev ei hoksaa! Ymmärrettävää on, ettei noita kiihkeän narodnikin „johtopäätöksiä” kannata käsitellä, semmitenkään, kun hra Vihljajevin rohkeus ällistyy jopa hänen oman leirinsä taloustieteilijöitä. Vaikka hra Karyshev aikakauslehdessä „Russkoje Bogatstvo” (1898, № 8) puhuukin antavansa syvän tunnustuksen sille, että hra Vihljajev „osaa hyvin suunnistautua niissä tehtävissä, joita nykyhetkellä maan taloudelle asetetaan”, niin hänen täytyy kuitenkin tunnustaa, että hra Vihljajev on liian „optimistinen”, että hänen johtopäätöksensä tasasuhtaisuuteen pyrkimisestä ovat „vähän todistettavissa”, että hänen numerotietonsa „eivät puhu mitään” ja hänen yhteenvedoillaan — „ei ole perustaa”.

kylvöistä, abstrahoi absoluuttisten numerotietojen erilaisuuden ja on siksi kelvallinen kaikkien seutujen kaikkien tuontapaisten suhteiden vertailua varten. Mutta tällaista vertailua varten on toisella seudulla erotettava erikseen myöskin 10% talouksista, ei enempää eikä vähempää. Eri kihlakunnissa ja lääneissä eivät ryhmät kuitenkaan ole yhtä suuria. Nämä ryhmät täytyy siis *jakaa osiin*, jotta jokaisella seudulla voitaisiin ottaa *talouksien samanlainen prosenttiosa*. Sovimme, että otamme 20% talouksista varakasta talonpoikaistoa varten ja 50% — varatonta varten, s.o. ylimmistä ryhmistä muodostamme ryhmän, johon kuuluu 20% talouksista, ja alimmista ryhmistä ryhmän, johon kuuluu 50% talouksista. Selitämme tämän menetelmän esimerkillä. Olettakaamme, että meillä on viisi seuraavanlaista ryhmää alimmasta ylimpään: 30%, 25%, 20%, 15% ja 10% talouksista ($S = 100\%$). Alimman ryhmän muodostamiseksi otamme ensimmäisen ryhmän ja $\frac{4}{5}$ toisesta ryhmästä ($30 + \frac{25 \cdot 4}{5} = 50\%$), mutta ylimmän ryhmän muodostamiseksi otamme viimeisen ryhmän ja $\frac{2}{3}$ viimeisen edellisestä ryhmästä ($10 + \frac{15 \cdot 2}{3} = 20\%$), ja kylvöjen, karjan, työvälineiden j.n.e. prosenttiosa määritellään tällöin tietenkin samalla tavalla. Siis jos talouksien mainituille osille lankeavat kylvöjen prosenttiosat tulevat olemaan tällaisia: 15%, 20%, 20%, 21% ja 24% ($S = 100\%$), niin ylimmän ryhmämme osalle, johon kuuluu 20% talouksista, tulee ($24 + \frac{21 \cdot 2}{3} =$) 38% kylvöistä, mutta alimman ryhmämme osalle, johon kuuluu 50% talouksista, tulee ($15 + \frac{20 \cdot 4}{5} =$) 31% kylvöistä. Ilmeistä on, että jakaen tällä tavoin ryhmät osiin *emme muuta hiventäkään* talonpoikaiston ylimpien ja alimpien ryhmien välisiä *todellisia suhteita* *. Tällainen osiin jakaminen on välttämätöntä ensinnäkin siksi, että 4—5—6—7 erilaisen ryhmän asemesta saamme kolme suurta ryhmää selvästi määritellyin tunnusmerkein **: toiseksi, vain täten

* Tällaista menetelmää käyttäen syntyy vähäinen virhe, jonka seurauksena jakaantumisen näyttää olevan *heikompa* kuin se todellisuudessa on. Nimittäin: ylimpään ryhmään ei lisätä seuraavan ryhmän ylimpiä, vaan keskinkertaisia jäseniä; alimpaan ryhmään ei lisätä seuraavan ryhmän alimpia, vaan keskinkertaisia jäseniä. Selvää on, että tämä virhe on sitä suurempi, mitä suurempia ovat ryhmät, mitä pienempi on ryhmien luku.

** Seuraavassa pykälässä näemme, että ottamamme ryhmäsuuruudet ovat hyvin lähellä sitä koko Venäjän talonpoikaiston ryhmäjakoa, jossa ryhmitys on suoritettu yhtä taloutta kohti olevan hevospäärän mukaan.

saavutetaan mitä erilaisimmilla seuduilla ja mitä erilaisimmissa oloissa olevan talonpoikaiston jakaantumista koskevien tietojen vertailumahdollisuus.

Päätelmien tekemiseksi ryhmien keskinäissuhteista otamme seuraavat tiedot, joilla on jakaantumiskysymyksessä suurin merkitys: 1) talouksien lukumäärä; 2) talonpoikaisväestön lukumäärä kumpaakin sukupuolta; 3) osuusmaan määrä; 4) ostomaan määrä; 5) vuokramaan määrä; 6) *vuokralleannetun* maan määrä; 7) ryhmän koko maanhallinta tai maankäyttö (osuusmaa + ostomaa + vuokrama — vuokralle annettu maa); 8) kylvömäärä; 9) työjuhlien määrä; 10) karjaa yhteensä; 11) batrakkeja pitävät taloudet; 12) *ansiotöitä omaavat taloudet* (erottaen mahdollisuuksien mukaan erikseen ne „ansiotöiden” lajit, joissa on vallalla palkkatyö, työvoiman myynti); 13) kauppa- ja teollisuuslaitosten määrä, ja 14) uudenaikaisten maatalousvälineiden määrä. Kursiivilla merkityillä tiedoilla („maan vuokralleanto” ja „ansiotyöt”) on *kielteinen* merkitys, ne osoittavat talouden lamaantumista, talonpojan taloudellista häviötä ja hänen muuttumistaan työläiseksi. Kaikilla muilla tiedoilla on *myönteinen* merkitys, ne osoittavat talouden laajenemista ja talonpojan muuttumista maalaisyrittäjäksi.

Kaikkien näiden tietojen perusteella laskemme talouksien jokaista ryhmää varten sen prosenttisuhteen kihlakunnan tai saman läänin muutaman kihlakunnan yleismäärään ja määrittelemme sitten (edellä kuvaamaamme menetelmää käyttäen), minkälainen prosenttiosuus maasta, kylvöistä, karjasta j.n.e. tulee talouksien 20 prosentin osalle ylimmistä ryhmistä ja talouksien 50 prosentin osalle alimmista ryhmistä*.

Esitämme tällä tavoin muodostetun taulukon, joka käsittelee tiedot 7 läänin 21 kihlakunnan 558.570 talonpoikaistaloudesta, joissa on väestöä 3.523.418 henkeä kumpaakin sukupuolta.

* Pyydämme lukijaa muistamaan, että nyt emme ole tekemisissä absoluuttisten numeroiden kanssa, vaan ainoastaan talonpoikaiston ylimmän ja alimman kerroksen välisten suhteiden kanssa. Sen vuoksi esimerkiksi emme nyt ota batrakkeja pitävien (tai „ansiotöitä” omaavien) talouksien määrän prosenttisuhdetta kyseellisen ryhmän talouksien määrään, vaan batrakkeja pitävien (tai „ansiotöitä” omaavien) talouksien koko määrään kihlakunnassa, t.s. emme määrittele nyt sitä, kuinka paljon mikin ryhmä käyttää palkkatyötä (tai turvautuu työvoiman myyntiin), vaan määrittelemme ainoastaan ylimmän ja alimman ryhmän välisen suhteen palkkatyön käytössä (tai osallistumisessa „ansiotöihin”, työvoiman myyntiin).

Taulukko A*. Ylimmistä ryhmistä on

Läänit	Kihlakunnat	Viivan numero diagrammassa	Pro		
			Vuokrattean- nettua maata	„Ansioitöitä“ omaavia talouksia	Talouksia yhteensä
Taurian	Dneprin, Melitopolin ja Berdjanskin	1	9,7	12,6	20
Samaran	Novouzenskin	—	0,7	—	20
	Nikolajevskin	—	0,3	4,1	20
	Keskimäärä	2	0,5	4,1	20
Saratovin	Kamyshinin	3	11,7	13,8	20
Permin	Krasnoufimskin	—	7,8	0,6	20
	Jekaterinburgin	—	—	4,3	20
	Keskimäärä	4	7,8	2,4	20
Orelin	Jeletsin ja Trubtshevskin	5	2,7	15,8	20
Voronezhin	Zadonskin	6	11,9	11,6	20
	Zadonskin, Zemljanskin, Korotojakin ja Nizhnedevitskin	—	12,5	12,6	20
Nizhni- Novgorodin	Knjaginon, Vasilin ja Makarjevin	7	3,8	13,7	20

* Huomautuksia taulukkoon ks. s. 110.

muodostettu talouksien 20% käsittävä ryhmä

senttisuhteet kihlakuntien tai kihlakuntaryhmien yleismäärin

Väestöä kum- paakin sukup.	Maata				Kylvöjä	Karjaa		Kauppa- ja teollisuus- liikkeitä	Battrakkeja pölväjä talouksia	Uudenaikaisia työvälineitä
	Osuusmaata	Ostomaata	Vuokramaata	Yhteensä käytössä		Työjuhtia	K a i k k i a a n			
27,0	36,7	78,8	61,9	49,0	49,1	42,3	44,6	—	62,9	85,5
28,4	—	99	82	—	56	62	57	—	78,4	72,5
29,7	—	—	60,1	—	—	48,6	47,1	—	62,7	—
29	—	99	71	—	56	55,3	52,0	—	70,5	72,6
30,3	34,1	—	59	47	50,5	57,4	53,2	—	65,9	—
26,8	30	—	58,3	49,6	49,2	42,5	41,2	42,8	66,4	86,1
26,1	—	—	83,7	—	55,1	42,3	41,8	37,0	74,9	—
26,4	30	—	71	49,6	52,1	42,4	41,5	39,9	70,6	86,1
27,4	29,0	63,4	51,7	38,2	—	42,1	37,8	49,8	57,8	75,5
28,1	29,1	66,8	53,6	34,6	33,9	41,7	39,0	47,4	56,5	77,3
28,1	30,9		49,2	34,1	—	38	37,2	45,9	48,4	70,1
27,8	29,4	59,7	50,8	36,5	38,2	46,3	40,3	51,2	54,5	—

Taulukko B*. Alimmista ryhmistä on

Läänit	Kihlakunnat	Vilvan numero diagrammassa	Pro			
			Vuokralleannettua maata	„Ansiotonta” omaavia talouksia	Talouksia yhteensä	Väestöä kumppaakin sukup.
Taurian	Dneprin, Melitopolin ja Berdjanskin	1	72,7	68,2	50	41,6
Samaran	Novouzenskin Nikolajevskin Keskimäärä	—	93,8	74,6	50	39,6
		2	98 95,9	78,6 76,6	50 50	38 38,8
Saratovin	Kamyshinin Volskin, Kuznetskin, Balashovin ja Serdobskin	3	71,5	60,2	50	36,6
		—	64,6	—	50	37,6
Permin	Krasnoufimskin Jekaterinburgin Keskimäärä	—	74	93,5	50	40,7
		4	— 74	65,9 79,7	50 50	44,7 42,7
Orelin	Jeletsin ja Trubtshevskin	5	93,9	59,3	50	39,4
Voronezhin	Zadonskin Zadonskin, Zemljanskin, Korotojakin ja Nizhnedevitskin	6	63,3	65,3	50	39,2
		—	67	63,8	50	37,2
Nizhni- Novgorodin	Knjaginon, Vasilin ja Makarjevin	7	88,2	65,7	50	40,6

* Huomautuksia taulukkoon ks. s. 110.

muodostettu talouksien 50 % käsittävä ryhmä

senttilsuhteet kiihakkuntien tai kiihakkuntaryhmien yleismääriin

Maata				Kyivöjä	Karjaa		Kauppa- ja teollisuusliikkeitä	Batrakkeja pitäviä talouksia	Uudenlaisia työvälineitä
Osuusmaata	Ostomaata	Vuokramaata	Yhteensä käytössä		Työjuhtia	Kalkkilaan			
33,2	12,8	13,8	23,8	21,5	26,6	26	—	15,6	3,6
—	0,4	5,0	—	16,3	11,3	14,4	—	4,4	2,8
—	—	11,1	—	—	17,8	20,3	—	7,1	—
—	0,4	8	—	16,3	14,5	17,3	—	5,7	2,8
33	—	9,8	18,6	14,9	9,6	14,3	—	7,5	—
35	—	14,1	25,2	21	14,7	19,7	—	—	—
37,4	—	6,5	19,2	16,7	23,1	24	23,8	6,1	2
—	—	8,7	—	21,2	30,5	30,8	35,6	10,4	—
37,4	—	7,6	19,2	18,9	26,8	27,4	29,7	8,2	2
37,2	8,9	12,9	24,9	—	17,7	23	20,2	7,8	2,4
37,5	11	13,8	31,9	31	20	24,6	23,2	9,1	1,3
33,6		15,4	29,9	—	20,3	23,4	17,3	13,1	3,6
37,7	15,4	16,4	30,9	28,6	17,2	24,8	16,1	18,9	—

Huomautuksia taulukkoihin A ja B

1. Taurian läänin osalta tiedot vuokralleannetusta maasta koskevat vain kahta kihlakuntaa: Berdjanskin ja Dneprin.

2. Tässä samassa läänissä on uudenaikaisiin työvälineisiin laskettu niittokoneet ja leikkuukoneet.

3. Samaran läänin kummassakin kihlakunnassa on vuokralleannetun maan prosenttien asemesta otettu maaosuutensa vuokralleantavien talouksettomien talojen prosentti.

4. Orelin läänin osalta on vuokralleannetun maan määrä (ja siis myöskin koko käytössä olevan maan määrä) määritelty likipitään. Sama koskee myöskin Voronezhin läänin neljää kihlakuntaa.

5. Orelin läänin osalta tiedot uudenaikaisista työvälineistä on yksinomaan Jeletsin kihlakunnasta.

6. Voronezhin läänissä on ansiotöitä omaavien talouksien luvun asemesta otettu (kolmessa kihlakunnassa: Zadonskin, Korotojakin ja Nizhnedevitskin) batrakkeja antavien talouksien luku.

7. Voronezhin läänin osalta tiedot uudenaikaisista työvälineistä on vain kahdesta kihlakunnasta: Zemljanskin ja Zadonskin.

8. Nizhni-Novgorodin läänin osalta on yleensä „ammattjeja” harjoittavien talouksien asemesta otettu vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvät taloudet.

9. Eräissä kihlakunnissa on kauppa- ja teollisuusliikkeiden luvun asemesta pitänyt ottaa kauppa- ja teollisuusliikkeitä omaavien talouksien lukumäärä.

10. Silloin, kun kokoelmissa on ollut useampia sarakkeita „ansiotöistä”, olemme pyrkineet erottamaan ne „ansiotyöt”, jotka tarkimmin ilmaisevat palkkatyötä, työvoiman myyntiä.

11. Vuokramaa on otettu mahdollisuuksien mukaan kokonaan: osuusmaa ja ei-osuusmaa, kyntömaat ja niittymaat.

12. Muistutamme lukijalle, että Novouzenskin kihlakunnan osalta on jätetty pois huuttoritalonpojat ja saksalaiset; Krasnoufimskin osalta on otettu vain kihlakunnan maanviljelysosa; Jekaterinburgin kihlakunnan osalta on jätetty pois maattomat ja sellaiset, joilla on vain niittymaata; Trubtshevskin kihlakunnan osalta on jätetty pois esikaupunkiyhteisöt; Knjaginon kihlakunnan osalta on jätetty pois teollisuuskylä Bolshoje Murashkino j.n.e. Nämä poisjätöt olemme tehneet osaksi itse, osaksi se on johtunut aineiston luonteesta. Tämän vuoksi on ilmeistä, että todellisuudessa talonpoikaiston jakaantumisen on oltava voimakkaampaa kuin taulukossamme ja diagrammassamme on osoitettu.

Valaistaksemme tätä yhteenvetotaulukkoa ja havainnollistaaksemme talonpoikaiston ylimpien ja alimpien ryhmien välisten suhteiden täydellisen yhdenlaatuisuuden mitä erilaisimmilla paikkakunnilla olemme laatineet oheisen diagramman, johon on otettu taulukon prosenttitiedot. Oikealle sarakkeesta, joka määrittelee talouksien yhteisen luvun prosenttiosuudet, kulkee viiva, joka osoittaa taloudellisen vaurauden *myönteiset* tunnusmerkit (maanhallinnan laajeneminen, karjamäärän kasvu j.n.e.), mutta vasemmalla

kulkee viiva, joka osoittaa taloudellisen voiman *kielteiset* tunnusmerkit (maan vuokralleanto, työvoiman myynti; nämä sarakkeet on varjostettu erikoisella vinoviivoituksella). Etäisyys diagramman *ylimmästä* vaakasuorasta viivasta jokaiseen *yhtenäiseen* mutkaviivaan osoittaa *varakkaiden* ryhmien osuuden talonpoikaistalouden yleissummassa, mutta etäisyys diagramman *alimmasta* vaakasuorasta viivasta jokaiseen *katkonaiseen* mutkaviivaan osoittaa talonpoikaiston *varattomien* ryhmien osuuden talonpoikaistalouden yleissummassa. Ja vihdoin, kuvataksemme selvemmin yhteenvetotietojen yleisen luonteen, vedimme „keskimäärä”-viivan (joka on saatu laskemalla aritmeettiset keskiarvot niistä prosenttitiedoista, jotka on otettu diagrammaan. Erotukseksi muista „keskimäärä”-viiva on punainen). Tämä „keskimäärä”-viiva osoittaa nykyisen venäläisen talonpoikaiston niin sanoakseni tyypillisen jakaantumisen.

Tehdäksemme nyt yhteenvedon edellä esitetyistä (I—VII §§) jakaantumista koskevista tiedoista tarkastelemme tämän diagramman kunkin sarakkeen erikseen.

Ensimmäisessä sarakkeessa oikealle siitä sarakkeesta, joka kuvaa talouksien prosenttiosaa, on osoitettu se *väestöosa*, joka tulee ylimmän ja alimman ryhmän osalle. Näemme, että perheen suuruus on varakkaalla talonpoikaistolla kaikkialla keskimääräistä suurempi, mutta varattomalla keskimääräistä pienempi. Tämän tosiasian merkityksestä olemme jo puhuneet. Lisäämme, että olisi väärin, ellei kaikkia vertailuja varten otettaisi taloutta, perhettä, vaan väestön yksi henki (kuten narodnikit mielellään tekevät). Kun varakkaan perheen menot suurenevät perheen suuremman koon vuoksi, niin toisaalta monet menot suuriperheisessä taloudessa supistuvat (rakennuksiin, talouskalustoon, talouteen j.n.e. Suurten perheiden edullisuutta taloudellisessa suhteessa korostavat erikoisesti Engelhardt „Kirjeissä maalta”⁴² ja Tirogov kirjassaan „Yhteisö ja vero”. Pietari, 1882). Sen vuoksi väestön yhden hengen ottaminen vertailun yksiköksi, huomioimatta tuota menojen supistumista, merkitsee „sielun” aseman keinotekoista ja valheellista samantilaistamista suuressa ja pienessä perheessä. Diagramma muuten osoittaa selvästi, että talonpoikaiston varakas ryhmä keskittää käsiinsä maanviljelystuotannosta paljon suuremman osan kuin sille väestön yhden hengen mukaan laskettaessa kuuluisi.

Seuraava sarake — osuusmaa. Sen jakaantumisessa havaitaan suurinta tasasuhtaisuutta, kuten maosuuden juridisten ominaisuuksien vuoksi tulee ollakin. Mutta tässäkin alkaa köyhälistön syrjäyttämisen prosessi varakkaiden taholta: näemme *kaikkialla*, että ylimpien ryhmien hallinnassa on jonkin verran suurempi osa osuusmaasta kuin on heidän osuutensa väestömäärässä, mutta alimpien ryhmien — jonkin verran pienempi. „Yhteisö” antaa perään talonpoikaisporvariston etujen suuntaan. Mutta verrattuna *todelliseen* maanhallintaan on osuusmaan jakaantumisen epäsuhtaisuus vielä aivan mitätöntä. Maaosuuden jakaantuminen ei anna (kuten diagrammasta selvästi näkyy) minikäänlaista käsitystä maan ja talouden todellisesta jakaantumisesta*.

Edelleen — ostomaata koskeva sarake. Ostomaa keskityy kaikkialla varakkaiden käsiin: viides osa talouksista pitää käsissään noin 6 tai 7 kymmenesosaa kaikista talonpoikaiston ostomaista, kun taas köyhien talouksien osalle, joita on puolet kaikista talouksista, tulee maximum 15%! Tästä voidaan päätellä, mitä merkitystä on „narodnikkilaisella” touhuamisella sen johdosta, että „talonpoikaisto” voisi ostaa maata mahdollisimman paljon ja mahdollisimman halvalla.

Seuraava sarake — vuokralleotto. Tässäkin näemme maan keskittymisen varakkaille (talojen yhdellä viidesosalla on 5—8 kymmenesosaa kaikesta vuokralleotetusta maasta), jotka sitä paitsi vuokraavat itselleen maata halvemmalla, kuten edellä näimme. Tämä maan vuokrauksen valtaus talonpoikaisporvariston käsiin osoittaa havainnollisesti, että „talonpoikaisvuokrauksella” on *teollinen luonne* (maan ostaminen tuotteen myymiseksi)**. Sanoessamme näin

* Pelkkä silmäys diagrammaan on riittävä, jotta nähdään maosuuden mukaan tehdyn ryhmittymisen kelpaamattomuus talonpoikaiston jakaantumisen tutkimiseksi.

** Hra Karyshevin kirjassa vuokrauksesta on sangen kummallinen „Yhteenveto” (VI luku). Kaikkien perustelemattomien ja zemstvitilastotietojen kanssa ristiriidassa olevien väitteidensä jälkeen siltä, ettei talonpoikaaisella vuokrauksella ole teollista luonnetta, hra Karyshev esittää silnä „vuokrateorian” (joka on lainattu W. Roscherilta y.m.s.), toisin sanoen länsieurooppalaisen farmariston desiderata (toivomuksia. *Toim.*) tieteellisen kastikkeen kera: „pitkä vuokra-aika” („tarvitaan... että maanviljelijä suhtautuisi... maahan „niinkuin isäntä””, s. 371) ja vuokramaksun kohtuullinen taso, mikä jättäisi vuokraajalle, työpalkan, koron ja kuoletuksen hänen sijoittamistaan pääomista sekä liikkeenharjoittajan liikevoiton (373). Eikä hra Karyshev vähääkään kalnostelee sitä, että tuollainen „teoria” esiintyy tavanomaisen narodnikkilaisen „ehkäistä”-reseptin rinnalla (398). „Ehkäistäksen” farmariston hra Karyshev panee liikkeelle farmarilaisuuden „teorian”! Tuollainen „yhteenveto” on luonnollisesti vienyt päätökseen hra Karyshevin kirjan perusristiriidan, sillä Karyshev toisaalta hyväksyy kaikki narodnikkilaiset harhaluulot ja on sydämestään myötämielinen sellaisille pikkuporvariston klassillisille teoreetikoille kuin Sismondille (ks. *Karyshev*. „Ikuisesti perinnöllinen maan-

emme lainkaan kiellä tarpeen vuoksi tapahtuvan vuokraamisen tosiasiaa. Päinvastoin, diagramma osoittaa vuokrauksen aivan *toisenlaisen* luonteen köyhälistöllä, joka tarrautuu kiinni maahan (puolet talouksista omaavat 1—2 kymmenesosaa koko vuokramaasta). Talonpojan ja talonpojan välillä on ero.

Vuokraamisen ristiriitainen merkitys „talonpoikaistaloudessa” tulee erikoisesti ilmi verrattaessa vuokralleoton saraketta *maan vuokralleannon* sarakkeeseen (ensimmäinen sarake *vasemmalta*, siis kielteisten tunnusmerkkien joukossa). Siinä näemme juuri päinvastaista: pääasiallisia maan vuokralleantajia ovat alimmat ryhmät (puolet talouksista antavat 7—8 kymmenesosaa vuokralleannetusta maasta), jotka pyrkivät vapautumaan maaosuudesta, joka siirtyy (lain kielloista ja rajoituksista huolimatta) isäntien käsiin. Siis kun meille sanotaan, että „talonpoikaisto” ottaa maata vuokralle ja „talonpoikaisto” myös antaa maata vuokralle, niin tiedämme, että ensin mainittu koskee pääasiallisesti talonpoikaisporvaristoa, jälkimmäinen — talonpoikaisproletariaattia.

Maan oston, vuokralleoton ja vuokralleannon suhde maaosuuteen määrää myöskin ryhmien *todellisen maanhallinnan* (viides sarake oikealta). Me näemme kaikkialla, että kaiken talonpoikain käytössä olevan maan todellisella jakaantumisella ei ole enää mitään yhteistä maaosuuden „tasasuhtaisuuden” kanssa. Talouksien 20% osalle tulee 35—50% kaikesta maasta, mutta talouksien 50% osalle — 20—30%. *Kylvöjen* jakaantumisessa (seuraava sarake) alimman ryhmän syrjäyttäminen ylimmän taholta esiintyy vieläkin räikeämmin,— luultavasti siksi, että varaton talonpoikaisto usein ei kykene käyttämään maataan taloudellisesti ja siksi hylkää sen. Kumpikin sarake (koko maanhallinnasta ja kylvöistä) osoittaa, että maan osto ja vuokralleotto johtavat alimpien ryhmien osuuden *vähentämiseen* talouden yleisessä systeemissä, s.o. niiden syrjäyttämiseen varakkaan vähemmistön taholta. Tällä viimeksi mainitulla on jo nyt johtava osa talonpoikaistaloudessa, se keskittää käsiinsä melkein yhtä suuren osan kylvöistä kuin koko muu talonpoikaisto yhteensä.

vuokraus Euroopan mantereella”. Moskova, 1885), mutta toisaalta ei voi olla tunnustamatta, että vuokraus antaa „sysäyksen” (s. 396) talonpoikaiston jakaantumiselle, että „vauraammat kerrokset” syrjäyttävät vähemmän vauraita, että agraarisuhteiden kehitys johtaa nimenomaan batrakkilaisuuteen (s. 397).

Kaksi seuraavaa saraketta osoittavat työjuhtien ja koko karjan jakaantumisen talonpoikaiston keskuudessa. Karjan prosenttiosuudet eroavat hyvin vähän kylvöjen prosenttiosuuksista: eikä se muuten voi ollakaan, sillä työjuhtien (samoin kuin myös koko karjan) luku määrää kylvöjen suuruuden ja itse taas vuorostaan määräytyy siitä.

Seuraava sarake osoittaa eri talonpoikaisryhmien osuuden kauppa- ja teollisuuslaitosten yleissummassa. Talouksien viides osa (varakas ryhmä) keskittää käsiinsä noin puolet näistä laitoksista, mutta köyhien taloudet, jotka käsittävät $\frac{1}{2}$ talouksista,—vain noin $\frac{1}{5}$ *, siis „elinkeinoammatit”, jotka ilmaisevat talonpoikaiston muuttumista porvaristoksi, ovat keskittyneet pääasiallisesti kaikkein vauraimpien maanviljelijäin käsiin. Varakkaat talonpojat sijoittavat siis pääomia sekä maanviljelykseen (maan osto ja vuokraus, työläisten palkkaaminen, työvälineiden parantaminen j.n.e.) että myöskin teollisuuslaitoksiin, kauppaan ja koronkiskurlainaukseen: kauppa- ja liikepääomat ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa, ja ympäröivistä oloista riippuu, kumpi näistä pääoman muodoista saa ylivallan.

Tiedot „ansiotöitä” omaavista talouksista (ensimmäinen sarake *vasemmalta*, kielteisten tunnusmerkkien joukossa) luonnehtivat myös „elinkeinoammatteja”, joilla on kuitenkin päinvastainen merkitys ollen merkinä talonpojan muuttumisesta proletariiksi. *Nämä* „elinkeinoammatit” ovat keskittyneet köyhälistön käsiin (talouksien 50%:iin kuuluu 60—90% kaikista ansiotöitä omaavista talouksista), kun taas varakkaat ryhmät ottavat niihin mitätöntä osaa (ei pidä unohtaa, että „ammattinharjoittajain” tässäkin kategoriassa emme ole voineet tarkkaan erottaa isäntiä työläisistä). Ei tarvitse muuta kuin vertaa tietoja „ansiotöistä” tietoihin „kauppa- ja teollisuusliikkeistä” huomataksien „elinkeinoammattien” kahden tyypin täydellisen vastakohtaisuuden ja käsittääkseen, minkälaisen uskomattoman sekaannuksen näiden tyyppien tavanomainen sekoittaminen aiheuttaa.

Batrakkeja pitävät taloudet osoittautuvat kaikkialla keskitetyiksi varakkaan talonpoikaiston ryhmään (talouksien

* Ja tämäkin luku (noin $\frac{1}{5}$ kaikista laitoksista) on tietenkin paisutettu, sillä kylvöttömien ja hevosettomien sekä yhden hevosen omistavien talonpoikain kategoriassa on sekoitettu maataloustyöläiset, sekatyöläiset y.m. ei-maanviljelijöiden kanssa (pikkukauppiaiden, käsityöläisten y.m. kanssa).

20%:iin kuuluu 5—7 kymmenesosaa kaikista batrakkeja pitävistä talouksista), joka (huolimatta perheiden suuruudesta) ei voi tulla toimeen ilman sitä „täydentävää” maataloustyöläisten luokkaa. Me näemme tässä havainnollisen vahvistuksen sille väittämälle, joka on esitetty edellä: nimittäin että batrakkeja pitävien talouksien vertaaminen talonpoikain „talouksien” kokonaismäärään (siinä luvussa myös batrakkien „talouksiin”) on järjetöntä. *On paljon oikeampaa* verrata batrakkeja pitäviä talouksia talonpoikaistalouksien *yhteen viidesosaan*, sillä varakkaaseen vähemmistöön kuuluu noin $\frac{3}{5}$ ja jopa $\frac{2}{3}$ kaikista batrakkeja pitävistä talouksista. Työläisten liikeyrittäjätalouksien talonpoikaiston keskuudessa paljon suurempi kuin työläisten palkkaaminen puutteen vuoksi, perheeseen kuuluvien työntekijäin riittämättömyyden vuoksi: varattoman ja *pieni-perheisen* talonpoikaiston, jota on 50%, osalle lankeaa vain noin $\frac{1}{10}$ kaikista batrakkeja pitävistä talouksista (ja tässäkin on muuten varattomien joukkoon joutunut pikkukauppiaita, ammatinharjoittajia y.m., jotka eivät palkkaa työläisiä lainkaan puutteen vuoksi).

Viimeisen sarakkeen, joka osoittaa uudenaikaisten työvälineiden jakaantumisen, voimme hra V. V:n esimerkin mukaan nimittää näin: „edistyksellisiä virtauksia talonpoikaistaloudessa”. Nämä välineet jakaantuvat „oikeudenmukaisimmin” Samaran läänin Novouzenskin kihlakunnassa, jossa varakkaiden talouksien viidennellä osalla on vain 73 työvälinettä 100:sta, mutta köyhälistön talouksilla, joita on puolet, on kokonaista kolme kappaletta sadasta.

Siirtykäämme vertailemaan eri seutuja talonpoikaiston jakaantumisasteen mukaan. Diagrammassa tulee selvästi esille kahdenlaisia seutuja tässä suhteessa: Taurian, Samaran, Saratovin ja Permin lääneissä maanviljelystalonpoikaiston jakaantuminen osoittautuu huomattavasti voimakkaammaksi kuin Orelin, Voronezhin ja Nizhni-Novgorodin lääneissä. Ensimmäisten neljän läänin viivat kulkevat diagrammassa punaisen keskimääräviivan alapuolella, mutta kolmen jälkimmäisen läänin viivat kulkevat keskimääräviivan yläpuolella, s.o. osoittavat talouden heikompa keskittymistä varakkaan vähemmistön käsiin. Ensimmäisen lajin seudut ovat runsasmaisempia ja puhtaasti maanviljelysseutuja (Permin läänissä on erotettu erikseen kihlakuntien

maanviljelysseudut), joissa maanviljelyksellä on ekstensiivinen luonne. Maanviljelyksen tällaisen luonteen vallitessa maanviljelystalonpoikaiston jakaantuminen on helppoa huomioida ja sen vuoksi se ilmenee havainnollisesti. Toisen lajin seuduilla sitä vastoin näemme toisaalta kaupallisen maanviljelyksen sellaisen kehityksen, jota meidän tietomme eivät huomioi, esimerkiksi hampunkylvöt Orelin läänissä. Toisaalta taas näemme täällä „elinkeinoammattien” valtavan merkityksen, niin palkkatyön mielessä (Voronezhin läänin Zadonskin kihlakunta) kuin myöskin ei-maanviljelystoimien mielessä (Nizhni-Novgorodin lääni). Näiden kummankin seikan merkitys maanviljelystalonpoikaiston jakaantumiskysymyksessä on valtavan suuri. Ensimmäisestä (kaupallisen maanviljelyksen ja maataloudellisen edistyksen muodon erilaisuus eri seuduilla) olemme jo puhuneet. Toisen („elinkeinoammattien” osuuden) merkitys on yhtä ilmeinen. Jos kyseisellä seudulla talonpoikaiston massan muodostavat batrakit, päiväläiset tai elinkeinoalojen palkkatyöläiset, joilla on maaosuus, niin maanviljelystalonpoikaiston jakaantuminen ilmenee siellä tietenkin hyvin heikosti *. Mutta oikean käsityksen saamiseksi asiasta on näitä maalaisproletariaatin tyypillisiä edustajia verrattava talonpoikaistorvariston tyypillisiin edustajiin. Maaosuuden omaava voronezhilaista päiväläistä, joka menee „ansiotöihin” etelään, on verrattava taurialaiseen talonpoikaan, joka suorittaa valtavia kylvöjä. Kalugalaista, nizhninovgorodilaista ja jaroslavlilaista kirvesmiestä on verrattava jaroslavlilaiseen ja moskovalaiseen kasvitarihaviljelijään tai talonpoikaan, joka pitää karjaa maidonmyyntiä varten, j.n.e. Samoin myöskin silloin, kun paikallinen talonpoikaismassa työskentelee jalostusteollisuudessa saaden maaosuuksistaan vain pienen osan elämisen tarvikkeista, on tietoja maanviljelystalonpoikaiston jakaantumisesta täydennettävä tiedoilla ammatteja harjoittavan talonpoikaiston jakaantumisesta. V luvussa otammekin käsiteltäväksi tämän viimeksi mainitun kysymyksen, nyt meitä kiinnostaa vain tyypillisen maanviljelystalonpoikaiston jakaantuminen.

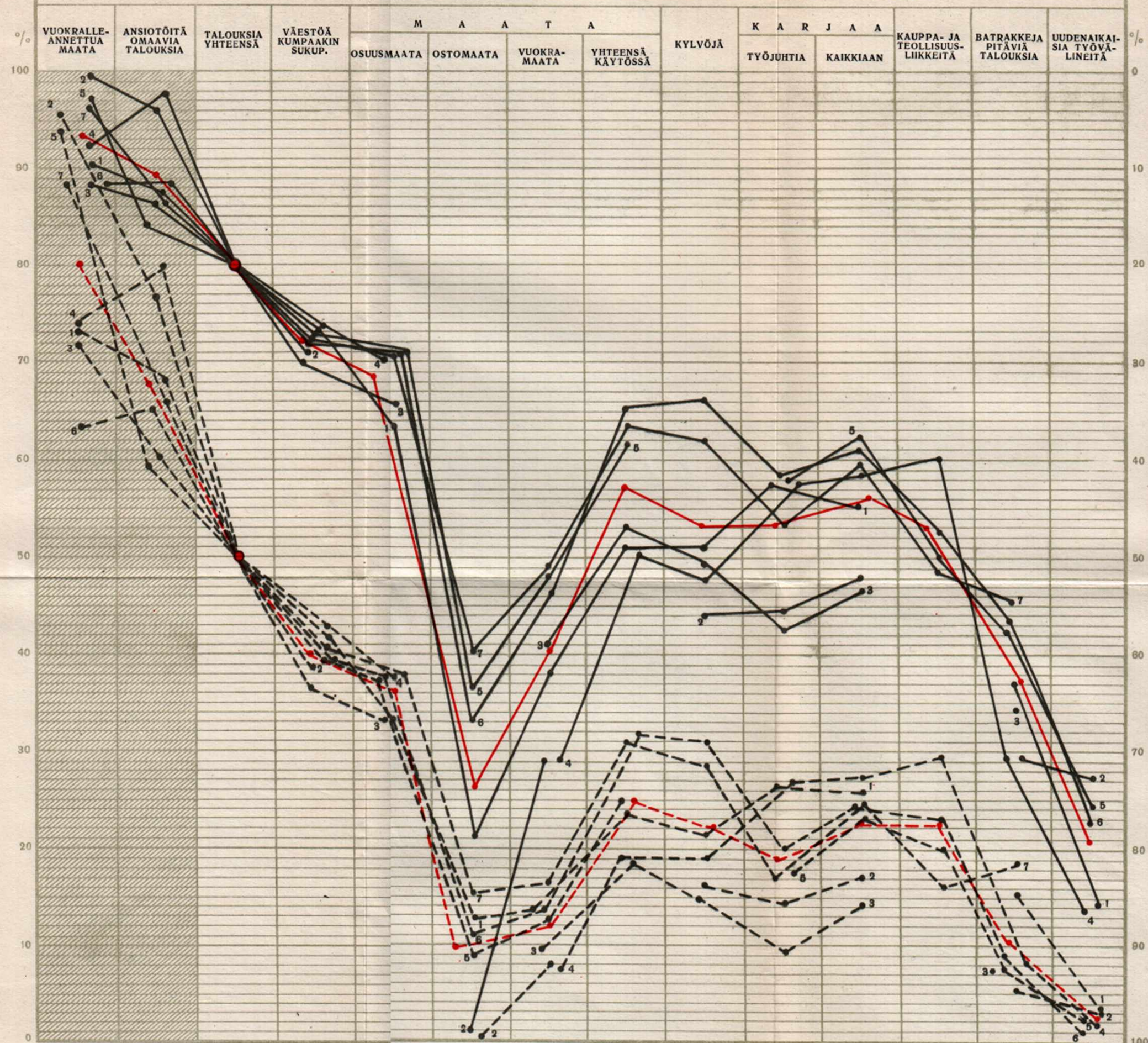
---

* Sangen mahdollista on, että keskisen mustanmullan vyöhykkeen lääneissä, joita ovat Orelin, Voronezhin y.m. läänit, talonpoikaiston jakaantuminen on todellakin maanpuutteen ja verojen raskauden vuoksi, työllämaksun voimakkaan kehityksen vuoksi paljon heikompaa: kalkki ne ovat seikkoja, jotka pidättävät jakaantumista.

TAULUKKOJA A ja B KUVAAVA DIAGRAMMA

PROSENTTISUHTEET KIHlakuntien tai KIHlakuntaryhmien yleismääriin:

Yhtenäiset viivat osoittavat prosenteissa (lukien ylimmästä vaakasuorasta viivasta) varakkaan talonpoikaiston osuuden maan, kylvöjen, karjan y. m. yleisimmassa.

Katkoviivat osoittavat prosenteissa (lukien alimmasta vaakasuorasta viivasta) varattoman talonpoikaiston osuuden maan, kylvöjen, karjan y. m. yleisimmassa.

Mustat viivat osoittavat jakaantumisen asteen eri kihlakunnissa ja kihlakuntaryhmissä, joiden numerot (1-7) on osoitettu taulukoissa A ja B.

Punaiset viivat osoittavat jakaantumisen „keskimääräisen“ asteen (s. o. aritmeettiset keskiarvot diagrammaan otetuista prosentitiedoista).

X. ZEMSTVOTILASTON JA SOTILAALLISEN HEVOSTILASTOKYSELYN
YHTEENVEDOT 43

Osoitimme, että talonpoikaiston ylimpien ja alimpien ryhmien välisille suhteille ovat ominaisia juuri ne piirteet, jotka ovat luonteenomaisia maalaisporvariston suhteille maalaisproletariaattiin, — että nuo suhteet ovat ihmeellisen samanlaatuisia mitä erilaisimmilla seuduilla, joissa olosuhteet ovat mitä erilaisimpia; — että näiden suhteiden lukumiljaisutkin (s.o. ryhmien prosenttiosuus yleisestä kylvö-, karja- y.m. määrästä) heilahtelevat verrattain pienissä puitteissa. Luonnollisesti herää kysymys: missä määrin näitä tietoja ryhmien välisistä *suhteista* eri paikkakunnilla voidaan käyttää käsityksen muodostamiseksi niistä *ryhmistä*, joihin koko Venäjän talonpoikaisto jakaantuu? Toisin sanoen: minkälaisen tietojen mukaan voidaan tehdä päätelmiä ylimmän ja alimman ryhmän kokoonpanosta ja keskinäissuhteista koko Venäjän talonpoikaiston keskuudessa?

Tällaisia tietoja meillä on hyvin vähän, sillä Venäjällä ei toimiteta maataloustiedusteluja, jotka ottaisivat joukkoluontoisen luetteloinnin alaiseksi maan kaikki maanviljelystaloudet. Ainoana aineistona päätelmien tekemiseksi niistä taloudellisista ryhmistä, joihin talonpoikaistomme jakaantuu, ovat zemstvotilaston ja sotilaallisen hevostilastokyselyn yhteenvetotiedot työkarjan (eli hevosten) jakaantumisesta talonpoikaistalouksien kesken. Niin köyhää kuin tuo aineisto onkin, niin siitä voidaan kuitenkin tehdä mielenkiintoisia johtopäätöksiä (tietenkin hyvin yleisiä, likimääräisiä, summittaisia), varsinkin sen vuoksi, että hevosrikkaan ja -köyhän talonpoikaiston välisistä suhteista on jo tehty analyysi ja ne ovat osoittautuneet hämmästyttävän samanlaisiksi mitä erilaisimmilla paikkakunnilla.

Hra Blagoveshtshenskin teoksen „Zemstvojen talouksittain toimittamien tiedustelujen mukaan laadittu taloudellisten tietojen yhteenvetokokoelma” (I osa, „Talonpoikaistalous”. Moskova, 1893) ⁴⁴ tietojen mukaan zemstvojen tiedustelut käsittivät 123 kihlakuntaa 22 läänissä, joissa on 2.983.733 talonpoikaistaloutta ja 17.996.317 henkeä kumpain sukupuolta. Mutta tiedot talouksien jakaantumisesta työjuhtien mukaan eivät ole joka paikassa samanlaatuisia. Nimitäin kolmessa läänissä meidän on jätettävä pois

11 kihlakuntaa *, joissa jako on tehty vain kolmeksi eikä neljäksi ryhmäksi. Muista 112 kihlakunnasta 21 läänissä saimme seuraavat yhteenvetotiedot, jotka koskevat melkein 2½ miljoonaa taloutta, joissa on väestöä 15 miljoonaa henkeä:

Talouksien ryhmät	Talouksia	Prosenttia talouksista	Nimiä työjuhtia**	Prosenttia työjuhtien kokomäärästä	Työjuhtia yhtä taloutta kohti
Ilman työjuhtia	613.238	24,7)	—	—	—
1 työjuhta	712.256	28,6)	53,3	712.256	18,6
2 työjuhtaa	645.900	26,0	1.291.800	33,7	2
3 tai useampia	515.521	20,7	1.824.969	47,7	3,5
<i>Yhteensä</i>	2.486.915	100	3.829.025	100	1,5

Nämä tiedot käsittävät vähän vähemmän kuin neljänneksen Euroopan-Venäjän talonpoikaistalouksien koko määrästä („Euroopan-Venäjän maaseutuväestön taloudellista asemaa koskevien tilastoaineistojen kokoelma” — ministerikomitean kanslian julkaisu. Pietari, 1894 — laskee Euroopan-Venäjän 50 läänissä olevan kunnissa 11.223.962 taloutta, siinä luvussa 10.589.967 talonpoikaistaloutta). Hevosten jakaantumisesta talonpoikain kesken meillä on tiedot koko Venäjältä teoksessa „Venäjän valtakunnan tilasto. XX. Sotilaallinen hevostilastokysely vuonna 1888” (Pietari, 1891) ja myöskin: „Venäjän valtakunnan tilasto. XXXI. Sotilaallinen hevostilastokysely vuonna 1891” (Pietari, 1894). Ensimmäinen julkaisu sisältää vuonna 1888 koottujen tietojen käsittelyn 41 läänistä (siinä luvussa 10 läänistä Puolan valtakunnassa) ja toinen Euroopan-Venäjän 18 läänistä ynnä Kaukasiasta, Kalmykian arolta ja Donin Kasakkaväen Alueelta.

Ottaen Euroopan-Venäjän 49 läänin (Donin alueelta eivät tiedot ole täydellisiä) ja yhdistäen vuosien 1888 ja 1891 tiedot yhteen saamme seuraavanlaisen kuvan *talonpojille maaseutuyhteisöissä* kuuluvien hevosten koko määrän jakaantumisesta.

* 5 Saratovin läänin kihlakuntaa, 5 Samaran läänin kihlak. ja 1 Bessarabian kihlak.

** Tässä on hevosiin yhdistetty myös vetohärät, joiden pari lasketaan yhdeksi työjuhdaksi.

Sivu V. I. Leninin vihkosta,
jossa on poimintoja ja laskelmia
N. A. Blagoveshtshenskin kirjasta:
„Tilastoyhteenvedojen kokoelma” (1895).

Euroopan-Venäjän 49 läänissä						
Talouksien ryhmät	Talonpoikaistalouksia		Niillä hevosta		Yhtä taloutta kohti hevosta	
	yhteensä	%	yhteensä	%		
Hevosettomat	2.777.485	27,3	—	—	—	
1 hevonen	2.909.042	28,6	2.909.042	17,2	1	
2 hevosta	2.247.827	22,1	4.495.654	26,5	2	
3 "	1.072.298	10,6	3.216.894	18,9	3	
4 tai useampia	1.155.907	11,4	6.339.198	37,4	5,4	
<i>Yhteensä</i>	10.162.559	100	16.960.788	100	1,6	

Siis koko Venäjällä työhevosten jakaantuminen talonpoikaiston keskuudessa osoittautuu olevan hyvin lähellä sitä jakaantumisen „keskimäärää”, jonka olemme edellä diagrammassamme esittäneet. Todellisuudessa jakaantuminen osoittautuu jopa jonkin verran syvemmäksikin: talouksien 22% (2,2 miljoonaa taloutta 10,2 miljoonasta) keskittää käsiinsä 9½ miljoonaa hevosta 17 miljoonasta, s.o. 56,3% koko määrästä. Hyvin suuri määrä talouksista, 2,8 miljoonaa taloutta, on kokonaan osattomana ja 2,9 miljoonalla yhden hevosen taloudella on vain 17,2% hevosten koko määrästä*.

Nojautuen edellä esitettyyn lainmukaisuuteen ryhmien välisissä suhteissa voimme nyt määritellä näiden tietojen todellisen merkityksen. Kun viidesosa talouksista keskittää käsiinsä puolet koko hevospäämäärästä, niin siitä voidaan tehdä erehtymättä johtopäätös, että sen käsissä on vähintään puolet (ja luultavasti enemmänkin) talonpoikain maanviljelystuotannosta. Tuotannon tuollainen keskittyminen on mahdollista vain silloin, kun tämän vauraan talonpoikaiston käsiin on keskittynyt suurin osa ostomaasta ja talonpoikain vuokralleottamasta sekä osuusmaan ulkopuolisesta että osuusmaasta. Juuri tämä vauras vähemmistö pääasiallisesti ostaa ja ottaa vuokralle maata siitä huolimatta, että se on

* Millä tavalla hevosten jakaantuminen talonpoikaiston keskuudessa on viime aikoina muuttunut, siitä voidaan päätellä vuoden 1893—1894 sotilaallisen hevosetilastokyselyn seuraavien tietojen mukaan („Venäjän valtakunnan tilasto”. XXXVII). Euroopan-Venäjän 38 läänissä oli v. 1893—1894: 8.288.987 talonpoikaistaloutta; niistä hevosettomia — 2.641.754, eli 31,9%; yhden hevosen omistavia — 31,4%; kaksi hevosta omistavia — 20,2%; kolme hevosta omistavia — 8,7%; 4 ja useampia hevosia omistavia — 7,8%. Talonpojilla oli 11.560.358 hevosta; tästä määrästä oli yhden hevosen omistajilla 22,5%; kaksi hevosta omistavilla 28,9%; kolme hevosta omistavilla 18,8% ja useita hevosia omistavilla 29,8%. Varakkailla talonpojilla, joita oli 16,5%, oli siis 48,6% koko hevospäämäärästä.

luultavasti parhaiten turvattu osuusmaalla. Kun „keskin-kertainen” venäläinen talonpoika parhaanakin vuotena saa hädin tuskin tulot menoja vastaaviksi (eikä ole tiettyä, saako), niin tämä vauras vähemmistö, joka on turvattu huomattavasti keskinkertaista paremmin, ei ainoastaan maksa kaikkia menoja itsenäisellä taloudella, vaan saa vielä ylijäämiäkin. Mutta tämä merkitsee, että se on tavarantuottaja, että se tuottaa maanviljelystuotteita myytäväksi. Eikä siinä kaikki: liittämällä verraten suureen maatalouteen kauppa- ja teollisuuslaitoksia se muuttuu maalaisporvareiksi,— olemme edellä nähneet, että juuri tämänlaatuiset „elinkeinoammatit” ovat tyypillisimpiä venäläiselle „yrittäjä”-talonpojalle. Huolimatta perheen kaikkein suurimmasta koosta, perheeseen kuuluvien työntekijäin suurimmasta määrästä (vaurasta talonpoikaistoa luonnehtivat aina nämä tunnusmerkit, ja talouksien $\frac{1}{5}$:aan täytyy kuulua suurempi osa, noin $\frac{3}{10}$ väestöstä)— tämä vauras vähemmistö käyttää batrakkien ja päiväläisten työtä kaikkein laajimmassa mitassa. Batrakkeja ja päiväläisiä palkkaavien venäläisten talonpoikaistalouksien yleismäärästä on huomattavasti suurimman osan tullava tämän vauraan vähemmistön osalle. Meillä on oikeus tehdä tämä johtopäätös sekä edellä suoritetun analyysin perusteella että myöskin vertailemalla tämän ryhmän väestöosuutta työjuhtaosuuteen ja siis myöskin kylvöjen ja talouden osuuksiin yleensä. Lopuksi, vain tämä vauras vähemmistö voi osallistua lujasti „talonpoikaistalouden edistyksellisiin virtauksiin”⁴⁵. Sellainen on oltava tämän vähemmistön suhde muuhun talonpoikaistoon, mutta on itsestään selvää, että agraariolojen, maanviljelyssystemien ja kaupallisen maanviljelyksen muotojen erilaisuuksista riippuen tämä suhde saa erilaisia muotoja ja ilmenee eri tavalla*. Talonpoikaiston jakaantumisen perustendenssit ja sen erilaisista paikallisista ehdoista johduttavat muodot ovat kaksi eri asiaa.

Hevosetoman talonpoikaiston ja sellaisen talonpoikaiston, joka omistaa yhden hevosen, asema on juuri päinvastainen. Edellä me näimme, että zemstvojen tilastotyöntekijät lukevat myöskin viimeksi mainitun (puhumattakaan ensin

* Sangan mahdollista esimerkiksi on, että lypsykarjatalouden seuduilla olisi verrattomasti oikeampaa ryhmittely lehmien eikä hevosten lukumäärän mukaan. Kasvitarhanhoidon alueella ei kumpikaan noista tunnusmerkeistä voi olla tyydyttävä j.n.e.

mainitusta) maalaisproletariaattiin. Sen vuoksi likimääräisessä laskelmassamme, joka lukee maalaisproletariaattiin kaikki hevosettomat talonpojat ja aina $\frac{3}{4}$ talonpojista, jotka omistavat yhden hevosen (noin $\frac{1}{2}$ talouksien yleisluvusta), ei liene liioittelua. Tämä talonpoikaisto on vähimmin turvattu osuusmaalla, ja inventaarien, siementen y.m. puuttumisen vuoksi se usein antaa sen vuokralle. Talonpoikaiston vuokralleottamasta ja ostamasta yleisestä maamäärästä sen osalle tulee vain mitättömiä muruja. Omalla taloudellaan se ei milloinkaan voi tulla toimeen ja pääasiallisena elämisen tarvikkeiden hankinnan lähteenä sillä ovat „elinkeinoammatit” tai „ansiotyöt”, s.o. työvoimansa myynti. Se on maaosuuden omaavien palkkatyöläisten luokka, batrakkien, päiväläisten, sekatyöläisten, rakennustyöläisten y.m., y.m. luokka.

XI. VUOSIEN 1888—1891 JA 1896—1900 SOTILAALLISEN HEVOSTILASTOKYSELYN VERTAILUA

Vuosien 1896 ja 1899—1901 sotilaalliset hevostilastokyselyt antavat nyt mahdollisuuden vertailla uusimpia tietoja edellä esitettyihin.

Yhdistämällä 5 eteläistä läänää (1896) ja 43 muuta läänää (1899—1900) saamme Euroopan-Venäjän 48 läänistä seuraavat tiedot:

1896—1900

Talouksien ryhmät	Talonpoikaistalouksia		Niillä hevosta		Yhtä taloutta kohti hevosta
	yhteensä	%	yhteensä	%	
Hevosettomat	3.242.462	29,2)	—	—	—
1 hevonen	3.361.778	30,3)	3.361.778	19,9	1
2 hevosta	2.446.731	22,0	4.893.462	28,9	2
3 "	1.047.900	9,4)	3.143.700	18,7)	3
4 tai useampia	1.013.416	9,1)	5.476.503	32,5)	5,4
<i>Yhteensä</i>	11.112.287	100	16.875.443	100	1,5

Vuosilta 1888—1891 esitimme tiedot 49 läänistä. Niistä puuttuvat uusimmat tiedot vain yhdestä, nimittäin Arkangelin läänistä. Vähentäen siihen kuuluvat tiedot pois edellä

esitetystä saamme noista samoista 48 läänistä vuosilta 1888—1891 seuraavanlaisen kuvan:

Talouksien ryhmät	Talonpoikaistalouksia		Niillä hevosia		Yhtiä talout- ta kohti hevosia
	yhteensä	%	yhteensä	%	
Hevosettomat	2.765.970	27,3)	—	—	—
1 hevonen	2.885.192	28,5)	2.885.192	17,1	1
2 hevosta	2.240.574	22,2	4.481.148	26,5	2
3 "	1.070.250	10,6)	3.210.750	18,9)	3
4 tai useampia	1.154.674	11,4)	6.333.106	37,5)	5,5
<i>Yhteensä</i>	10.116.660	100	16.910.196	100	1,6

Vuosien 1888—1891 ja 1896—1900 vertailu osoittaa, että talonpoikaiston *pakkoluovutus* lisääntyy. Talouksien luku on kasvanut melkein miljoonalla. Hevosten määrä on pienentynyt, joskin hyvin vähän. Hevosettomien talouksien luku on kasvanut erikoisen nopeasti ja niiden prosenttisuhte on kohonnut 27,3 %:sta 29,2 %:iin. Köyhälistöä (hevosettomat ja yhden hevosen omistajat) meillä on jo 5,6 miljoonan asemesta 6,6 miljoonaa. Koko talousluvun kasvu on mennyt köyhälistön talousluvun lisääntymiseen. Hevosluvun kannalta rikkaiden talouksien prosenttimäärä on pienentynyt. 2,2 miljoonan hevosrikkaan asemesta meillä on vain 2,0 milj. Keskivarakkaiden ja varakkaiden talouksien koko lukumäärä (2 tai useampia hevosia) on jäänyt melkein muuttumattomaksi (4.465.000 vuosina 1888—1891, 4.508.000 vuosina 1896—1900).

Näistä numerotiedoista saadaan siis seuraavat johtopäätökset.

Talonpoikaiston kurjuuden ja pakkoluovutuksen kasvu on epäilemättöä.

Mitä tulee talonpoikaiston ylimmän ja alimman ryhmän väliseen *suhteeseen*, niin tuo suhde ei ole juuri lainkaan muuttunut. Jos edellä kuvattua menetelmää käyttäen muodostamme alimmat ryhmät talouksien 50 %:sta ja ylimmät 20 %:sta, niin saamme tulokseksi seuraavaa. Vuosina 1888—1891 köyhälistötalouksien 50 %:lla oli 13,7 % hevosista. Pohattatalouksien 20 %:lla — 52,6 %. Vuosina 1896—1900 köyhälistötalouksien 50 %:lla oli myöskin 13,7 % talonpoikain

hevosten yleisestä määrästä, mutta 20%:lla pohattatalouksia — 53,2% yleisestä hevosmäärästä. Ryhmien suhteet eivät ole siis muuttuneet juuri lainkaan.

Lopuksi, koko talonpoikaisto yleensä on tullut köyhemmäksi hevosista. Hevosrikkaiden lukumäärä ja prosenttisuhte on pienentynyt. Toisaalta se merkitsee nähtävästi koko talonpoikaistalouden laskua Euroopan-Venäjällä. Toisaalta ei saa unohtaa, että Venäjällä on hevosmäärä viljelysalaan verraten maataloudessa epänormaalin suuri. Pientalonpoikaistaloudessa se ei ole voinut muuten ollakaan. Hevosmäärän pieneneminen on siis jossain määrin „työjuhtien ja kyntömaan määrän normaalin suhteen palautumista” *talonpoikaistoroaristolla* (vrt. hra V. V:n päätelmiä tästä seikasta edellä, II luvussa, I §).

Tässä on paikallaan kosketella päätelmiä tämän kysymyksen johdosta hra Vihlajevin („Katsauksia Venäjän maatalousoloihin”. Pietari. „Hozjain” nimisen aikakauslehden julkaisema) ja hra Tshernenkovin („Talonpoikaistalouden luonnehtimiseksi”. I nide. Moskova, 1905) uusimmissa teoksissa. He ovat siinä määrin viehättyneet numeroiden kirjavuuteen hevosten jakaantumisesta talonpoikaiston keskuudessa, että ovat muuttaneet taloudellisen analyysin tilastolliseksi harjoitteluksi. Talonpoikaistalouksien tyyppien (päiväläinen, keskitalonpoika, liikeyrittäjä) tutkimisen asemesta he tutkivat harrastelijain tavoin loputtomia numerorivejä aivan kuin olisivat ottaneet tehtäväkseen hämmästyttää maailmaa aritmeettisella ahkeruudellaan.

Vain tuollaisen numerosarjoilla leikkimisen perusteella hra Tshernenkov saattoikin juuri esittää minulle sellaisen vastaväitteen, että minä selitän „differentioitumista” mi ka „ennakkoluuloisella” tavalla uutena (eikä vanhana) ja jostain syystä välttämättömästi kapitalistisena ilmiönä. Olihan hra Tshernenkovilla lupa ajatella, että minä muka teen johtopäätöksiä tilastotiedoista unohtaen ekonomiikan! että minä muka todistelen jotain yksistään hevosten lukumäärän ja jakaantumisen muuttumisella! Talonpoikaiston jakaantumisen silmäilemiseksi järkevästi on kaikki otettava kokonaisuutena: sekä maan vuokralleotto että ostaminen, sekä koneet että ansiotyöt, sekä kaupallisen maanviljelyksen kasvu että palkkatyö. Tai ehkeivät nämäkään ole hra Tshernenkovin mielestä „usia” ja „kapitalistisia” ilmiöitä?

XII. ZEMSTVOTILASTOTIEDOT TALONPOIKAISBUDJETEISTA

Lopettaaksemme talonpoikaiston jakaantumista koskevan kysymyksen käsittelyn tarkastelemme tätä kysymystä vielä toiselta puolelta — talonpoikaisbudjetteja koskevien konkreettisimpien tietojen mukaan. Tällä tavoin näemme havainnollisesti puheenaolevien talonpoikaiston tyyppien välisen eron koko syvyyden.

Liitteenä „Arviotietojen kokoelmaan talonpoikaisesta maanhallinnasta Zemljanskin, Zadonskin, Korotojakin ja Nizhnedevitskin kihlakunnissa” (Voronezh, 1889) on esitetty „tilastotiedot tyyppillisten talouksien kokoonpanosta ja budjeteista”, jotka ovat erikoisen täydellisiä*. Me jätämme 67 budjetista yhden aivan epätäydellisenä pois (budjetti № 14 Korotojakin kihlakunnasta), ja muut jaamme 6 ryhmään työjuhtien mukaan: *a* — ilman hevosta; *b* — 1 hevonen; *c* — 2 hevosta; *d* — 3 hevosta; *e* — 4 hevosta; *f* — 5 tai useampia hevosia (alempana käytämme näiden ryhmien merkitsemiseksi vain näitä kirjaimia *a*—*f*). Tämän tunnusmerkin mukaan tehty ryhmitys ei tosin ole täysin kelvallinen tätä seutua varten („elinkeinoammattien” valtavan suuren merkityksen vuoksi sekä alimpien että ylimpien ryhmien taloudessa), mutta meidän pilää ottaa se sen vuoksi, että budjettitiedot ovat verrattavissa edellä käsiteltyjen taloustiedustelusta saatujen tietojen kanssa. Tällainen vertailukelpoisuus on saavutettavissa vain jakamalla „talonpoikaisto” ryhmiin, kun taas yleisillä ja summittaisilla „keskimäärillä” on aivan fiktiivinen merkitys, kuten jo edellä saimme nähdä ja tulemme vielä tuonnempana näkemään**. Panemme muuten tässä merkille sen mielenkiintoisen ilmiön, että „keskimääräiset” budjettitiedot luonnehtivat miltei aina sellaista taloutta, joka on keskinkertaista tyyppiä korkeammalla, siis kuvaa todellisuutta paremmaksi kuin se

* Suurena puutteellisuutena näissä tiedoissa on ensinnäkin erilaisten tunnusmerkkien mukaan suoritettujen ryhmitysten puuttuminen; toiseksi, sellaisen tekstin puuttuminen, joka ilmoittaisi ne tiedot valituista talouksista, joita ei ole voitu ottaa taulukkoihin (sellaisella tekstillä on varustettu esimerkiksi tiedot Ostrogzhskin kihlakuntaa koskevista budjeteista). Kolmanneksi, kaikkia ei-maanviljelystoimia ja kaikenlaisia „ansiotöitä” koskevien tietojen äärimmäinen muokkaamattomuus (kaikille „elinkeinoammattelle” on annettu vain 4 saraketta, kun taas yksitään vaatteiden ja jalkineiden kuvaus on ottanut 152 saraketta!).

** Pelkästään tällaisia „keskimäärälukuja” käyttää esimerkiksi hra Shtsherbina niin Voronezhin zemstvon julkaisuissa kuin myöskin omassa kirjoituksessaan talonpoikaisbudjeteista kirjassa „Satojen ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.”.

on *. Tämä johtuu nähtävästi siitä, että itse „budjetti”-käsite edellyttää edes jonkin verran vakaata taloutta, mutta sellaista ei ole köyhälistön keskuudesta helppo löytää. Havainnollisuuden vuoksi vertailemme talouksien jakaantumista työjuhtien mukaan budjetti- ja muiden tietojen nojalla:

Talouksien ryhmät	yhteensä		Budjettien luku prosentteissa			
	määrä	%/o:ssa	Vorone- zhin läänin 4:ssä kihlak.	Vorone- zhin läänin 9:ssä kihlak.	21 lää- nin 112 kihla- kunnas- sa	Euro- pan-Ve- näjän 49 lää- nissä
Ilman työjuhtia	12	18,18	17,9	21,7	24,7	27,3
1 työjuhta	18	27,27	34,7	31,9	28,6	28,6
2 työjuhtaa	17	25,76	28,6	23,8	26,0	22,1
3 „	9	13,64	} 28,79	} 18,8	} 22,6	} 20,7
4 „	5	7,575				
5 tai useampia	5	7,575				
Yhteensä 66 100			100	100	100	100

Tästä käy selväksi, että budjettitietoja voidaan käyttää vain laskemalla keskimääräisluvut jokaista talonpoikaiston eri ryhmää varten. Sellaisen käsittelyn alaiseksi otimmekin mainitut tiedot. Esitämme ne kolmella otsikolla: (A) yleiset budjettitulokset; (B) maanviljelystalouden luonnehtiminen; (C) elintason luonnehtiminen.

(A) Yleiset tiedot menoista ja tuloista ovat tällaiset:

Yhtä taloutta kohti (ruplissa)

	Henkilö- luku kump. sukup. perhettä kohti	Kokonais-			Raha-			Mon- tako ruplaa velkaa	Rästi
		tulot	menot	Puhdas tulo	tulot	menot	Tase		
a)	4,08	118,10	109,08	9,02	64,57	62,29	+ 2,28	5,83	16,58
b)	4,94	178,12	174,26	3,86	73,75	80,99	- 7,24	11,16	8,97
c)	8,23	429,72	379,17	50,55	196,72	165,22	+31,50	13,73	5,93
d)	13,00	753,19	632,36	120,83	318,85	262,23	+56,62	13,67	2,22
e)	14,20	978,66	937,30	41,36	398,48	439,86	- 41,38	42,00	—
f)	16,00	1.766,79	1.593,77	173,02	1.047,26	959,20	+88,06	210,00	6
	8,27	491,44	443,00	48,44	235,53	217,70	+17,83	28,60	7,74

* Tämä koskee esimerkiksi Moskovan läänin („Kokoelman” VI ja VII osa), Vladimirin läänin („Vladimirin läänin elinkeinoammatti”) ja Voronezhin läänin Ostrogzhskin kihlakunnan („Kokoelma”, II osa, 2. nide) budjettitietoja sekä erikoisesti niitä budjetteja, jotka on esitetty „Kotiteollisuuden tutkimiskomission teoksissa” (Vjatkan, Hersonin, Nizhni-Novgorodin, Permin ja muista lää-

Erilaisuus budjettien suuruudessa ryhmittäin osoittautuu siis valtavaksi; vaikka äärimmäiset ryhmät jätettäisiin sivuun, niin sittenkin budjetti on *e*:llä yli viisi kertaa suurempi kuin *b*:llä, kun taas perhe on *e*:llä vähää vaille kolme kertaa suurempi kuin *b*:llä.

Katsokaamme menojen jakaantumista *:

<i>Menojen keskiuus yhdä taloutta kohti</i>										
Ruokaan		Muuhen henkilökoht. kulutukseen		Talouteen		Verot ja rasitukset		Yhteensä		
Rpl.	%	Rpl.	%	Rpl.	%	Rpl.	%	Rpl.	%	
a)	60,98	55,89	17,51	16,05	15,12	13,87	15,47	14,19	109,08	100
b)	80,98	46,47	17,19	9,87	58,32	33,46	17,77	10,20	174,26	100
c)	181,11	47,77	44,62	11,77	121,42	32,02	32,02	8,44	379,17	100
d)	283,65	44,86	76,77	12,14	222,39	35,17	49,55	7,83	632,36	100
e)	373,81	39,88	147,83	15,77	347,76	37,12	67,90	7,23	937,30	100
f)	447,83	28,10	82,76	5,19	976,84	61,29	86,34	5,42	1.593,77	100
	180,75	40,80	47,30	10,68	180,60	40,77	34,35	7,75	443,00	100

Ei tarvitse muuta kuin vilkaista talouteen käytettävien menojen osuuteen kunkin ryhmän menojen yleissummassa, niin näkee, että edessämme on tässä sekä proletaareja että *isäntiä*: *a*:lla menot talouteen tekevät vain 14% kaikista menoista, mutta *f*:llä 61%. Talouteen käytettävien menojen absoluuttisen suuruuden eroavaisuuksista ei kannata edes puhuakaan. Ei ainoastaan hevoseettomalla, vaan myöskin yhden hevosen omistavalla talonpojalla tuo meno on mitätön, ja „isäntä”, joka omistaa yhden hevosen, on paljon lähempänä maaosuuden omaavien batrakkien ja päiväläisten tavallista (kapitalistisissa maissa tavallista) tyyppiä. Panemme myös merkille sangen huomattavat erilaisuudet ruokaan käytettävien menojen *prosentissa* (*a*:lla melkein kaksi kertaa enemmän kuin *f*:llä): kuten tunnettua, tämän prosentin suuruus on todistuksena alhaisesta elintasosta ja

neistä). Budjetit, joita esittävät herrat Karpov ja Manohin mainituissa „Teoksissa” samoin kuin hra P. Semjonov („Aineistokokoelma kyläyhteisön tutkimiseksi”. Pietari, 1880) ja hra Osadshy („Hersonin läänin Jelisavetgradin kihlakunnan Shtsherbakovin kunta”) eroavat edukseen toisista siinä, että ne luonnehtivat talonpoikain eri ryhmiä.

* „Kokoelma” erottaa kaikki „menot henkilökohtaisiin ja taloustarpeisiin, paitsi ruokaan”, karjan ylläpitomenoihin, jota paitsi ensimmäisen otsikon alla ovat esimerkiksi valaistus- ja vuokramenot rinnakkain. Ilmeistä on, että se ei ole oikein. Me erotimme *henkilökohtaisen* kulutuksen *taloudellisesta* („tuotannollisesta”) laskien viimeksi mainittuun menot tervaan, köysiin, hevosten kengitykseen, rakennusten korjaukseen, inventaareihin, valjaisiin, työntekijöihin ja urakattöihin paimeniin, maan vuokraukseen ja karjan sekä siipikarjan ylläpitoon.

se muodostaa *isännän* ja *työläisen* budjetin jyrkimmän erotuksen.

Ottakaamme nyt tulojen kokoonpano*:

	Keskimääräinen tulo yhtä taloutta kohti				„Elinkeinoammateista“ saatavien tulojen kokoonpano			
	maanviljelyk- sesiä ⁴⁷	„elinkeino- ammateista“	jäännökset edel- lisiltä vuosilta	Yhteensä	henkilökohtai- sista elinkeino- ammateista“	„rahdistä“	„teollisuuslai- toksista ja -yri- tyksistä“	„erilaisia tuloja“
a)	57,11	59,04	1,95	118,10	36,75	—	—	22,29
b)	127,69	49,22	1,21	178,12	35,08	6	2,08	6,06
c)	287,40	108,21	34,11	429,72	64,59	17,65	14,41	11,56
d)	496,52	146,67	110	753,19	48,77	22,22	49,88	26,80
e)	698,06	247,60	33	978,66	112	100	35	0,60
f)	698,39	975,20	93,20	1.766,79	146	34	754,40	40,80
	292,74	164,67	34,03	491,44	59,09	19,36	70,75	15,47

Siis tulot „elinkeinoammateista“ ylittävät kahdessa äärimmäisessä ryhmässä maanviljelyksestä saatavan kokonaistulon: proletaarilla — hevosettomalla — ja maalaisyrittäjällä. Talonpoikain alimpien ryhmien „henkilökohtaiset elinkeinoammatit“ ovat tietysti pääasiallisesti palkkatyötä, ja „erilaisten tulojen“ joukossa suuren erän tekevät *tulot maan vuokralleannosta*. „Maanviljelijä-isäntien“ yleiseen lukuun joutuu jopa sellaisiakin, joilla tulot maan vuokralleannosta ovat vain vähän pienempiä ja toisinaan suurempiakin kuin kokonaistulo maanviljelyksestä: esimerkiksi, eräällä hevosettomalla on kokonaistulo maanviljelyksestä 61,9 rpl., mutta maan vuokralleannosta 40 rpl.; toisella — maanviljelyksestä 31,9 rpl., mutta maan vuokralleannosta 40 rpl. Tällöin ei ole unohdettava, että maan vuokralleannosta ja batrakkityöstä saatavat tulot menevät kokonaan „talonpojan“ henkilökohtaisiin tarpeisiin, mutta maanviljelyksen kokonaistulosta on vähennettävä menot maanviljelystalouteen. Suorittaessamme sellaisen laskelman saamme hevosettomalla puhtaaksi tuloksi maanviljelyksestä — 41,99 rpl. ja „elinkeinoammateista“ — 59,04 rpl., yhden hevosen omistajilla — 69,37 ja 49,22 rpl. Jo yksistään näiden

* „Jäännökset edellisiltä vuosilta“ ovat viljaa (luontaismuodossa) ja rahaa; tässä on annettu yleinen summa, koska olemme tekemisissä sekä luontaisen että rahallisen kokonaisuuden ja -tulon kanssa.— „Elinkeinoammattien“ 4 otsikkoa on otettu „Kokoelman“ otsikoista; „Kokoelmassa“ ei ole *mitään muuta* „elinkeinoammateista“. Huomautamme, että e-ryhmässä on teollisuusyrityksiin nähtävästi luettava myös rahdinkuljetus, joka antaa tämän ryhmän kahdelle isännälle 250 rpl. tuloa kummallekin, ja sitä paitsi toinen näistä isännistä pitää batrakkia.

numeroiden vertaaminen osoittaa, että nämä ovat maaosuiden omistavien maataloustyöläisten tyyppisiä, ja heidän maaosuutensa kattaa osan toimeentulomenoista (ja alentaa sen vuoksi työpalkkaa). Tällaisten tyyppien sekoittaminen *isäntien* (maanviljelijäin ja ammatinharjoittajain) kanssa merkitsee tieteellisten tutkimusten kaikkien vaatimusten räikeätä rikkomista.

Maaseudun toisessa kohtiossa näemme juuri sellaisia *isäntiä*, jotka liittyvät itsenäiseen maanviljelystalouteen kauppa- ja teollisuustoimintoja, jotka tuottavat tuntuvaa (kyseellisen elintason vallitessa) tuloa, joka nousee useisiin satoihin rupliin. Otsikon „henkilökohtaiset elinkeinoammattit” täydellinen epämääräisyys peittää meiltä alimpien ja ylimpien ryhmien erilaisuuden tässä suhteessa, mutta näistä „henkilökohtaisista elinkeinoammateista” saatavien tulojen määrät osoittavat jo tuon erilaisuuden syvyyden (muistutamme, että voronezhilaisen tilaston „henkilökohtaisten elinkeinoammattien” luokkaan voivat kuulua sekä kerjääminen että batrakkityö, pehtorin ja isännöitsijän toimen hoitaminen j.n.e.).

Puhtaan tulon määrässä tulevat taaskin räikeästi esiin hevoseettomat ja yhden hevosen omistajat, joiden rahataaseessa on aivan mitättömiä „jäännöksiä” (1—2 ruplaa) ja jopa vajaustakin. Näiden talonpoikain varat eivät ole palkkatyöläisten varoja suurempia, ehkenpä pienempiäkin. Vasta kaksi hevosta omistavista talonpojista alkaen näemme edes jonkinlaisia puhtaita tuloja ja muutamien kymmenien ruplien suuruisia jäännöksiä (joita ilman talouden vähänkään oikeasta hoitamisesta ei voi olla puhuttakaan). Varakaalla talonpoikaistolla puhtaiden tulojen määrä nousee sellaiseen summaan (120—170 rpl.), joka erottaa sen jyrkästi Venäjän työväenluokan yleisestä tasosta*.

Ymmärrettävää on, että työläisten ja isäntien yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi ja „keskimääräisen” budjetin

---

* Näennäisenä poikkeuksena on *e*-ryhmä suurine vajauksineen (41 rpl.), joka on kuitenkin katettu lainalla. Asian selittää se, että kolmessa taloudessa (tämän ryhmän viidestä taloudesta) pidettiin häät, jotka tulivat maksamaan 200 rpl. (Viiden talouden koko vajuus = 206 rpl. 90 kop.) Siitä syystä tämän ryhmän menot henkilökohtaiseen kulutukseen ilman ravintoa ovat kohonneet hyvin suureen lukuun — 10 rpl. 41 kop. kummankin sukupuolen henkeä kohti, kun taas missään muussa ryhmässä, lukuunottaen myös pohatat (*f*), tämä meno ei nouse edes 6 ruplaan. Siis itse luonteeltaan tämä vajuus on aivan päinvastainen kuin köyhälistön vajuus. Tämä vajuus ei johdu siitä, että olisi mahdotonta tyydyttää minimaaliset tarpeet, vaan siitä, että tarpeet ovat kasvaneet enemmän kuin kyseellisen vuoden tulot.

laskeminen antaa kuvan „kohtuullisesta vauraudesta” ja „kohtuullisesta” puhtaasta tulosta: 491 rpl. tuloja, 443 rpl. menoja, 48 rpl. ylijäämä, siitä 18 rpl. rahassa. Mutta tuollainen keskimäärä on aivan fiktiivinen. Se vain verhoaa joukkojen täydellistä kurjuutta alimmassa talonpoikaistossa (*a* ja *b*, s.o. 30 budjettia 66:sta), joka mitättömän pienen tulon (*kokonaistuloa* 120—180 rpl. perhettä kohti) vuoksi ei saa tuloja ja menoja käymään yhteen ja elää pääasiallisesti batrakkij- ja päivätöillä.

Raha- ja luontaistulojen ja -menojen tarkka laskeminen tekee meille mahdolliseksi määritellä, millainen suhde talonpoikaiston jakaantumisella on *markkinoihin*, joille on tärkeätä vain rahatulot ja -menot. Budjetin rahaosan osuus yleisessä budjetissa osoittautuu ryhmittäin seuraavanlaisiksi:

Menon	Tulon
<i>rahaosan prosentti</i>	
k o k o n a i s-	
menosta	tulosta
a) 57,10	54,6
b) 46,47	41,4
c) 43,57	45,7
d) 41,47	42,3
e) 46,93	40,8
f) 60,18	59,2
49,14	47,9

Näemme siis, että rahatulojen ja -menojen (erikoisen säännöllisesti menojen) prosentti suurenee *keskiryhmistä äärimmäisiin*. Kaikkein selvimmin ilmaistu kaupallinen luonne on hevosettoman ja hevosrikkaan isännän taloudella, ja se merkitsee, että he kumpikin elävät pääasiallisesti tavaran myynnillä, mutta toisella vain on tällaisena tavaran hänen työvoimansa ja toisella tuote, joka on tuotettu myytäväksi käyttämällä huomattavassa määrin (kuten näemme) palkkatyötä, s.o. tuote, joka saa pääoman muodon. Toisin sanoen nämäkin budjetit osoittavat meille, että *talonpoikaiston jakaantuminen luo kapitalismille sisämarkkinat* muuttan talonpojan toisaalla batrakkiksi ja toisaalla pieneksi tavarantuottajaksi, pikkuporvariksi.

Toinen yhtä tärkeä johtopäätös näistä tiedoista on se, että *talonpoikaiston kaikissa ryhmissä talous on sangen suuressa mitassa muuttunut jo kaupalliseksi*, joutunut riippuvaisuuteen markkinoista: tulojen tai menojen raha-osa ei laske

missään alle 40%:n. Ja tämä prosentti on katsottava korkeaksi, sillä kysymys on pienviljelijäin kokonaistulosta, johon on laskettu vieläpä karjan ylläpitokin, s.o. laskettu oljet, ruumenet j.n.e.*. Ilmeistä on, ettei keskisen mustanmullan vyöhykkeenkään (jossa rahatalous on yleensä kehitynyt heikommin kuin teollisuusvyöhykkeessä tai syrjäisillä aroseuduilla) talonpoikaisto voi tulla lainkaan toimeen ilman ostoa ja myyntiä, että se on jo täydellisesti riippuvainen markkinoista, *rahan vallasta*. Sanomattakin on selvää, miten valtava merkitys tällä tosiasialla on ja kuinka kärkeän virheen narodnikkimme tekevät, kun he yrittävät sen vaieten sivuuttaa** sen myötätunnon vallassa, jota he tuntevat palauttamattomasti läisyyteen vierähtänyttä luontaistaloutta kohtaan. Nykyajan yhteiskunnassa ei voida elää myymättä, ja kaikki se, mikä pidättää tavaratalouden kehitystä, johtaa vain tuottajain aseman huononemiseen. „Kapitalistisen tuotantotavan vahingolliset puolet”, sanoo Marx talonpojasta, „...sattuvat tässä yhteen sen vahingollisuuden kanssa, joka johtuu kapitalistisen tuotantotavan riittämättömästä kehityksestä. Talonpojasta tulee kauppias ja ammatinharjoittaja ilman niitä ehtoja, joiden vallitessa hän voisi tuottaa tuotteensa tavarana muodossa” („Das Kapital”, III, 2, 346. Ven. käännös, s. 671)⁴⁹.

Huomautamme, että budjettitiedot kumoavat täydellisesti sen vielä verrattain levinneen katsantokannan, joka antaa tavaratalouden kehityksessä tärkeän merkityksen veroille. Epäilemätöntä on, että rahamaksut ja verot olivat aikoinaan vaihdon kehityksen tärkeitä tekijöitä, mutta nykyään on tavaratalous päässyt jo täydellisesti jaloilleen ja verojen *mainittu* merkitys jää kauaksi taka-alalle. Vertaamalla veroihin ja rasituksiin käytettäviä menoja talonpoikain kaikkiin rahallisiin menoihin saamme suhteen: 15,8% (ryhmittäin: *a* — 24,8%; *b* — 21,9%; *c* — 19,3%; *d* — 18,8%; *e* — 15,4% ja *f* — 9,0%). Siis suurin meno veroihin on kolme kertaa pienempi kuin muut rahalliset menot, jotka nykyisen yhteiskunnallisen talouden oloissa ovat talon-

* Karjan ylläpitomenot ovat miltei kokonaan luontaisia: 6.316,21 ruplasta, jotka kaikki 66 taloutta siihen käyttävät, on käytetty rahassa vain 1.535,2 rpl., josta 1.102,5 rpl. lankeaa yhdelle yrittäjä-*isännälle*, joka pitää 20 hevosta, nähtävästi ammatin harjoittamista varten.

** Erikoisen usein tämä virhe esiintyi (vuoden 1897) keskustelussa alhaisten viljanhintojen merkityksestä⁴⁹.

pojalle välttämättömiä. Ellemme puhu verojen merkityksestä vaihdon kehityksessä, vaan niiden suhteesta tuloihin, niin näemme, että tuo suhde on tavattoman korkea. Kuinka raskaana taakkana nykyiselle talonpoikaistolle ovat reforminedellisen ajan perinteet, näkyy parhaiten veromaksujen olemassaolosta, jotka vievät pienviljelijän ja vieläpä maasuuden omaavan batrakinkin *kokonaisu*menoista seitsemän osan. Tämän lisäksi veromaksujen jakaantuminen yhteisön sisällä osoittautuu hämmästyttävän epäsuhtaiseksi: mitä vauraampi talonpoika on, sitä pienemmän osan tekevät veromaksut hänen kaikista menoistaan. Hevoseton maksaa tulojensa kannalta katsoen melkein kolme kertaa enemmän kuin monta hevosta omistava (ks. yllä olevaa taulukkoa menojen jakaantumisesta). Puhumme verojen jakaantumisesta yhteisön sisällä, sillä jos verojen ja rasitusten määrä lasketaan osuusmaan yhtä desjatiinaa kohti, niin niiden määrä osoittautuu melkein tasanuhtaiseksi. Kaike edellä esitetyn jälkeen tuon epätasaisuuden ei pidä ihmetyttää meitä; se on kiertämätön meidän yhteisössämme niin kauan kuin tämä yhteisö säilyttää pakollisen ja veronkantoluonteensa. Kuten tunnettua, talonpojat jakavat kaikki verot maan mukaan: verojen osa ja maapalstan osa sulautuu heillä yhdeksi „sielu“-käsitteeksi *. Mutta talonpoikaiston jakaantuminen johtaa, kuten olemme nähneet, osuusmaan merkityksen pienemmiseen nykyisen maaseudun kummassakin kohtiossa. Luonnollista on, että tuollaisissa oloissa verojen jakaminen osuusmaan mukaan (joka on erottamattomasti sidottu yhteisön pakolliseen luonteeseen) johtaa verojen siirtämiseen varakkaalta talonpojalta köyhälistön kannettavaksi. Yhteisö (s.o. yhteisvastuu ja se, ettei ole oikeutta luopua maasta) muuttuu yhä *vahingollisemmaksi* talonpoikaisköyhälistölle **.

(B) Siirtyessämme tarkastelemaan kysymystä talonpoikaisen maanviljelyksen luonnehtimisesta esitämme aluksi yleiset tiedot talouksista:

* Ks. V. Orlov. „Talonpoikaistalous“. „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä“, IV osa, I vihko. — *Trilogov*. „Yhteisö ja vero“. — *Keussler*. „Zur Geschichte und Kritik des bäuerlichen Gemeindebesitzes in Russland“ (*Keussler*. „Talonpoikaisen yhteisöomistuksen historiasta ja kriitikkistä Venäjällä“). *Toim.* — V. V. „Talonpoikais-yhteisö“ („Zemstvotilastojen yhteenveotoja“, I osa).

** On itsestään selvää, että vieläkin suurempaa vahinkoa talonpoikaisköyhälistölle tuottaa Stolypinin toimeenpanema (marraskuu 1906) yhteisön hajottaminen⁸⁰. Se on venäläistä „enrichissez-vous“ („rikastukaa“). *Toim.*: mustasotniaiset — rikkaat talonpojat! ryöstäkää minä kerkiätte, mutta tukekaa vain luhistuvaa itsevaltiutta! (*Huomautus 2. painokseen.*)

R y h m ä	Isäntien luku		Työntekijöiden lukumäärä perhettä kohti			Isäntien luku			Maan- osuus	Kylvöt taloutta kohti desj.		Yhteensä		Desj. kylvöjä 1 henkeä kohti kump. sukup.	Vuokralleotetun maan % omaan maahan verraten
	Henkilöitä kump. perhettä kohti	omia	palkkattuja	yhteensä	Barrakkeja pitäviä talouksia	maata vuokralle-antavia	maata vuokralle-ottavia	maata yhtä taloutta kohti desj.		omalla maalla	vuokramaalla				
	Yht.	66	8,27	1,86	0,21	2,07	10	8	30	12,4	5,32	2,18	7,5	0,91	41,0
a)	12	4,08	1	—	1	—	5	—	5,9	1,49	—	1,49	0,36	—	
b)	18	4,94	1	0,17	1,17	3	3	5	7,4	2,84	0,58	3,42	0,69	20,5	
c)	17	8,23	2,17	0,12	2,29	2	—	9	12,7	5,62	1,31	6,93	0,84	23,4	
d)	9	13,03	2,66	0,22	2,88	2	—	6	18,5	8,73	2,65	11,38	0,87	30,4	
e)	5	14,20	3,2	0,2	3,4	1	—	5	22,9	11,18	6,92	18,10	1,27	61,9	
f)	5	16,90	3,2	1,2	4,4	2	—	5	23	10,50	10,58	21,03	1,32	100,7	

Tästä taulukosta näkyy, että ryhmien väliset suhteet maan vuokralleannossa ja vuokralleotossa, perheen kanssa ja kylvömäärässä, batrakkien palkkauksessa y.m. osoittautuvat olevan aivan samanlaatuisia sekä budjettitietojen että edellä käsiteltyjen massatietojen mukaan. Eikä siinä kaikki: myöskin absoluuttiset tiedot jokaisen ryhmän taloudesta osoittautuvat olevan hyvin lähellä koko kihlakuntia käsiteltäviä tietoja. Tässä on budjettitietojen ja edellä käsiteltyjen tietojen vertailua:

Yhtä taloutta kohti on *
yhdessä hevosella
hevosettomilla omistajilla

	henkeä kump. sukupuolta	vuokramaata desj.	kylvöjä desj.	yhteensä karjaa kappaletta	henkeä kump. sukupuolta	vuokramaata desj.	kylvöjä desj.	yhteensä karjaa kappaletta
Budjetti	4,1	—	1,5	0,8	4,9	0,6	3,4	2,6
Voronezh. l. 4 kihlak.	4,4	0,1	1,4	0,6	5,9	0,7	3,4	2,7
Samar. l. Novouz. k.	3,9	0,3	2,1	0,5	4,7	1,4	5,0	1,9
Saratovin l. 4 kihlak.	3,9	0,4	1,2	0,5	5,1	1,6	4,5	2,3
Sarat. l. Kamysk. k.	4,2	0,3	1,1	0,6	5,1	1,6	5,0	2,3
N.-Novg. l. 3 kihlak.	4,1	0,2	1,8	0,7	5,2	1,1	4,4	2,4
Orellin l. 2 kihlak.	4,4	0,1	?	0,5	5,7	1,0	?	2,3

* Kylvöjen määrää ei ole otettu neljän kihlakunnan, vaan ainoastaan Voronezhin läänin Zadonskin kihlakunnan mukaan.

Hevosettoman ja yhden hevosen omistavan talonpojan asema osoittautuu siis kaikilla mainituilla seuduilla olevan miltei samanlainen, joten budjettitiedot voidaan katsoa riittävän tyypillisiksi.

Esitämme tiedot eri ryhmien talonpoikaistalouksien omaisuudesta ja inventaareista.

Ryhmät	Yhtä taloutta kohti on arvoa ruplissa						On ruplissa								
	talennakia	inventaareja	karjaa ja siipkarjaa	talouskalustoa	vaatteita	yhteensä	yhteensä henkeä kohti kumpi sukupuolta	inventaareja ja karjaa	sama yhtä kyivödesj. kohti	Rakennusten luku taloutta kohti	Kaikkiaan karjaa taloutta kohti suureksi karjaksi muunnettuna	Yhden yhtehevosen hinta	Muokkautuvallineita omistamattomien isäntien luku	Uudentaitaasa työvallineita omistavien isäntien luku	Näiden työvallineiden hinta
a)	67,25	9,73	16,87	14,61	39,73	148,19	36,29	26,60	18,04	3,8	0,8	—	8	—	—
b)	133,28	29,03	62,04	19,57	61,78	305,70	61,83	91,07	26,56	5,9	2,6	27	—	—	—
c)	235,76	76,35	145,89	51,95	195,43	705,38	85,65	222,24	32,04	7,6	4,9	37	—	—	—
d)	512,33	85,10	368,94	54,71	288,73	1.309,81	100,75	454,04	39,86	10,2	9,1	61	—	1	50
e)	495,80	174,16	442,06	81,71	445,66	1.639,39	115,45	616,22	34,04	11,4	12,8	52	—	1	50
f)	656,20	273,99	934,06	82,04	499,38	2.435,67	152,23	209,05	57,30	13,0	19,3	69	—	3	170,3
Yhteensä	266,44	74,90	212,13	41,24	184,62	779,33	94,20	287,03	38,20	7,5	5,8	52	8	5	270,3

Tämä taulukko osoittaa havainnollisesti sen eron, miten eri ryhmät on turvattu inventaareilla ja karjalla, josta puhuimme edellä massaluontoisten tietojen perusteella. Näemme tässä, että eri ryhmät ovat turvatut omaisuudella aivan eri tavalla, ja tuo erilaisuus menee niin pitkälle, että jopa hevosetkin osoittautuvat varattomalla talonpojalla olevan aivan toisenlaisia kuin varakkaalla*. Yhden hevosen omistavan talonpojan hevonen on todellinen „elävä murto-luku”, tosin ei kyllä „neljäsosa hevosta”, vaan kokonaista

* Saksalaisessa maatalouskirjallisuudessa on Drechslerin erikoistutkimuksia, joissa on tietoja karjan painosta eri ryhmien maanomistajilla, jotka on ryhmitetty maan määrän mukaan³¹. Nämä tiedot osoittavat vieläkin havainnollisemmin kuin esitetyt venäläisen zemstvoltilaston luvut karjan äärettömästi huonomman laadun pientalonpojilla suurtalonpojan ja erikoisesti tilanherran karjaan verrattuna. Toivon toivani lähitulevaisuudessa käsitellä tuon aineiston julkaistavaksi. (Huomautus 2. painokseen.)

„kaksikymmentä seitsemän viideskymmeneskahdesosaa” hevosta! * 52.

Otamme edelleen tiedot talouteen käytettävien menojen kokoonpanosta **:

Talusmenojen kokoonpano ruplissa yhtä taloutta kohti

Ryhmät	Paimenelle ja pienin menolihin	Täydennykseen ja remonttiin			Vuokraamiseen	Työntekijöihin ja urakkatöihin	Yhteensä	Karjan rehuun	Yhteensä
		Rakennusten	Inventaarien ja karjan	Yhteensä					
a)	0,52	2,63	0,08	2,71	0,25	3,52	7,00	8,12	15,12
b)	2,94	4,59	5,36	9,95	6,25	2,48	21,62	36,70	58,32
c)	5,73	14,38	8,78	23,16	17,41	3,91	50,21	71,21	121,42
d)	12,01	18,22	9,70	27,92	49,32	6,11	95,36	127,03	222,39
e)	19,32	13,60	30,80	44,40	102,60	8,20	174,52	173,24	347,76
f)	51,42	56,00	75,80	131,80	194,35	89,20	466,77	510,07	976,84
<i>Yhteensä</i>	9,37	13,19	13,14	26,33	35,45	10,54	81,69	98,91	180,60

Nämä tiedot ovat sangen kuvaavia. Ne osoittavat meille havainnollisesti ei vain hevosettoman, vaan myöskin yhden hevosen omistavan talonpojan „talouden” olevan kerrassaan mitättömän,— ja että on aivan väärin käyttää sitä tavallista menetelmää, joka tarkastelee tällaisia talonpoikia yhdessä vähälukuisen, mutta voimakkaan talonpoikaiston kanssa, joka käyttää talouteen satoja ruplia, jolla on mahdollisuus sekä parantaa inventaareja että ottaa „palkkalaisia” ja harjoittaa laajaa maan „ostoa” ottaen sitä vuokralle 50—100—200 ruplalla vuodessa ***. Sivumennen huomautamme, että hevosettoman talonpojan verrattain suuret menot „työntekijöihin ja urakkatöihin” johtuvat kaiken todennäköisyyden mukaan siitä, että tilastotyöntekijät ovat sotkeneet tämän otsikon alle kaksi aivan erilaista asiaa: työläisen palkkaamisen, jonka on työskenneltävä työnantajan inventaareilla, s.o. batrakin tai päiväläisen palkkaamisen,— ja naapuri-isännän palkkaamisen, jonka on muokattava palkkaajan maa omilla inventaareillaan. Nämä merkitykseltään suoraan vastakohtaiset „palkkauksen” muodot

* Jos näitä budjetinormeja rakennusten, inventaarien ja karjan arvosta talonpoikaiston eri ryhmillä sovellettaisiin niihin yhteenvertotietoihin Euroopan-Venäjän 49 läänistä, jotka edellä on esitetty, niin osoittautuisi, että yksi viidesosa talonpoikaistalouksista omistaa paljon suuremman määrän tuotantovälineitä kuin koko muu talonpoikaisto.

** Menot karjan ylläpitoon suoritetaan pääasiallisesti luonnossa, muut talusmenot taas ovat suurelta osaltaan rahamenoja.

*** Kuinka mieluista mahtaakaan tuollaiselle „yrittäjätalonpojalle” olla hra Karyshevin „vuokräteoria”, joka vaatii pitkiä vuokra-aikoja, vuokramaksun alentamista, hyvitystä parannuksista y.m. Se on juuri sitä, mitä hän tarvitsee.

täytyy tarkasti erottaa toisistaan,— kuten sen on tehnytkin esimerkiksi V. Orlov (ks. „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, 1. vihko).

Tarkastelkaamme nyt tietoja maanviljelystuloista. „Kokoelmassa” nämä tiedot on valitettavasti muokattu kerrassaan riittämättömästi (osittain ehkä näiden tietojen vähäisen määrän vuoksi). Esimerkiksi ei ole käsitelty kysymystä satoisuudesta; ei ole tietoja tuotteiden jokaisen eri lajin myynnistä eikä tämän myynnin ehdoista. Siksi rajoitamme seuraavaan lyhyeen taulukkaan.

Tulot maanviljelyksestä ruplissa
Rahatulot

R y h m ä t	Y h t e e n s ä				
	Yhtä taloutta kohti	Yhtä henkeä kohti kump. sukup.	Yhtä taloutta kohti	Prosenttia koko maanvil- jelystuloista	Tulot amma- telista yhtä taloutta kohti
a)	57,11	13,98	5,53	9,68	59,04
b)	127,69	25,82	23,69	18,55	49,22
c)	287,40	34,88	54,40	18,93	108,21
d)	496,52	38,19	91,63	18,45	146,67
e)	698,06	49,16	133,88	19,17	247,60
f)	698,39	43,65	42,06	6,02	975,20
	292,74	35,38	47,31	16,16	164,67

Tässä taulukossa pistää heti silmään jyrkkä poikkeus: maanviljelyksestä saatavan rahatulon prosentin valtava aleneminen ylimmässä ryhmässä huolimatta sen suurimasta kylvömäärästä. Kaikkein suurin maanviljelystulot on siis näköjään eniten luontaistaloutta. On erittäin mielenkiintoista tarkastella lähemmin tuota näennäistä poikkeusta, joka valaisee sängen tärkeitä kysymystä maanviljelyksen yhteydestä liikeyritysluontoisiin „elinkeinoammatteihin”. Kuten olemme jo nähneet, tämäntapaisten elinkeinoammattien merkitys on erikoisen suuri hevosrikkaiden isäntien budjeteissa. Tarkasteltavina olevista tiedoista päätellen on tämän seudun talonpoikaisporvaristolle erikoisen tyypillistä pyrkimys yhdistää maanviljelys kauppa- ja teollisuuslaitosten kanssa *. On helppo nähdä, että ensinnäkään ei ole oikein verrata tuollaisia isäntiä varsinaisiin maanviljelijöihin; ja toiseksi, että maanviljelys noissa oloissa useinkin vain näyttää luontaiselta. Kun maanviljelykseen liittyy

* Kahdestatoista hevoseettomasta isännästä ei ainoakaan saa tuloa teollisuuslaitoksista tai -yrityksistä; 18:sta yhden hevosen omistajasta vain yksi; 17:stä kahden hevosen omistajasta — kaksi; 9:stä kolmen hevosen omistajasta — kolme; 5:stä neljän hevosen omistajasta — kaksi; 5:stä isännästä, jotka omistavat enemmän kuin neljä hevosta — neljä.

maataloustuotteiden teknillinen jalostus (myllytys, voin valmistus, perunatärkkelyksen valmistus, viinanpolto y.m. tuotantoja), niin sellaisen talouden rahatulo voidaan laskea teollisuuslaitoksesta saatavaan tuloon eikä maanviljelystuloon kuuluvaksi. Mutta tosiasiallisesti maanviljelys on tässä tapauksessa kaupallista eikä luontaista. Samaa on sanottava sellaisestakin taloudesta, jossa suuri määrä maataloustuotteita käytetään luonnossa niiden batrakkien ja hevosten ylläpitoon, jotka palvelevat jotain elinkeinolaitosta (esimerkiksi kestikievarikyyti). Ja juuri tämänlaatuinen talous meillä onkin ylimmän ryhmän talouksien joukossa (budjetti № 1 Korotojakin kihlakunnassa. 18-henkinen perhe, 4 perheeseen kuuluvaa työntekijää, 5 batrakkia, 20 hevosta; tulot maanviljelyksestä — 1.294 ruplaa, melkein kokonaan luontaistuloja, mutta tulot elinkeinolaitoksista — 2.675 ruplaa. Ja tuollainen „talonpoikainen luontaistalous” liitetään yhteen hevoseettomien ja yhden hevosen omistajain kanssa yleisen „keskimääräisluvun” saamiseksi). Tästä esimerkistä näemme vieläkin kerran, kuinka tärkeätä on yhdistää maanviljelystalouden suuruuden ja lajin mukainen ryhmitys „ammattia” harjoittavan talouden suuruuden ja tyyppin mukaisen ryhmityksen kanssa.

(C) Tarkastelkaamme nyt tietoja talonpoikain elintasosta. „Kokoelmassa” ei ole osoitettu ruokaan luontaismuodossa käytettyjä menoja täydellisesti. Otamme tärkeimmän: maanviljelystuotteet ja lihan*.

Yhtä henkeä kohti (kumpaakin sukupuolta) on

R y h m ä t	v i l j a t u o t t e l t a							s a m a r u k i i k s i m u u n n e t t u n a , p u u d i s s a	
	Ruisjauhoja, mittaa	Ohra- ja hirssi- jauhoja, puutaa	Hirssiä ja tattaria, mittaa	Vehnäjauhoja, naulaa	Perunolta, mittaa	Ruisia ja vehnä	Muita viljoja	K a l k k i a n	Lihaa, puutaa
a)	13,12	0,12	1,92	3,49	13,14	13,2	4,2	17,4	0,59
b)	13,21	0,32	2,13	3,39	6,31	13,4	3,0	16,4	0,49
c)	19,58	0,27	2,17	5,41	8,30	19,7	3,5	23,2	1,18
d)	18,85	1,02	2,93	1,32	6,43	18,6	4,2	22,8	1,29
e)	20,84	—	2,65	4,57	10,42	20,9	4,2	25,1	1,79
f)	21,90	—	4,91	6,25	3,90	22,0	4,2	26,2	1,79
	18,27	0,35	2,77	4,05	7,64	18,4	3,8	22,2	1,21

* Yhdistäen tämän termin alle „Kokoelman” sarakkeet: nautanliha, lampaanliha, sianliha, sianrasva. Muiden viljojen muuntaminen rukiiksi on suoritettu Jansonin „Vertailuvan tilaston” normien mukaan; nizhninogorodilaiset tilasto-työntekijät ovat sen hyväksyneet (ks. „Aineistot” Gorbatovin kihlakunnasta. Muuntamisen perustana on sulavan valkuaisaineen prosentti)⁴⁹.

Tästä taulukosta näkyy, että me olimme oikeassa yhdistäessämme hevosettomat ja yhden hevosen omistavat talonpojat yhteen ja asettaessamme heidät muiden vastakohtaksi. Talonpoikaiston mainittujen ryhmien tunnusmerkinä on ravinnon riittämättömyys ja sen laadun huononeminen (peruna). Yhden hevosen omistava talonpoika ravitsee itseään eräissä suhteissa jopa huonomminkin kuin hevoston. Yleinen „keskimäärä” osoittautuu tässäkin kysymyksessä aivan fiktiiviseksi verhoten suurten talonpoikaisjoukkojen riittämättömän ravinnon vauraan talonpoikaiston tyydyttävällä ravinnolla, sillä vauras talonpoikaisto käyttää maanviljelystuotteita melkein puolitoista kertaa enemmän ja lihaa * kolme kertaa enemmän kuin köyhälistö.

Talonpoikien ravintoa koskevien muiden tietojen vertaamiseksi on kaikki ruokatarpeet otettava niiden hinnan mukaan ruplissa:

R y h m ä t	Yhtä henkeä kohti ruplissa on							Rahamenoa		
	Kaikkia jauhoja ja ryynejä	Vihanneksia, kasvisöljyjä ja hedelmiä	Perunotta	Yhteensä maanviljelystuotteita	Yhteensä karjanhoitotuotteita**	Yhteensä ostotuotteita***	Kaikkiaan tuotteita	Sillä luvussa rahassa	Maanviljelystuotteisiin	Karjanhoitotuotteisiin
a)	6,62	1,55	1,62	9,79	3,71	1,43	14,93	5,72	3,58	0,71
b)	7,10	1,49	0,71	9,30	5,28	1,79	16,37	4,76	2,55	0,42
c)	9,67	1,78	1,07	12,52	7,04	2,43	21,99	4,44	1,42	0,59
d)	10,45	1,34	0,85	12,64	6,85	2,32	21,81	3,27	0,92	0,03
e)	10,75	3,05	1,03	14,83	8,79	2,70	26,32	4,76	2,06	—
f)	12,70	1,93	0,57	15,20	6,37	6,41	27,98	8,63	1,47	0,75
	9,73	1,80	0,94	12,47	6,54	2,83	21,84	5,01	1,78	0,40

Täten siis yleiset tiedot talonpoikain ravinnosta vahvistavat edellä esitetyn. Erottautuu selvästi kolme ryhmää: alin (hevosettomat ja yhden hevosen omistajat), keskiryhmä (kahden ja kolmen hevosen omistajat) ja ylin, joka ravitsee itsensä melkein kaksi kertaa paremmin kuin alin. Yleinen „keskimäärä” pyyhkii pois kummankin äärimmäisen ryhmän.

* Kuinka paljon vähemmän talonpojat kylissä käyttävät lihaa kaupunkilaisiin verraten näkyy vaikkapa seuraavista hajanaisista tiedoista. Vuonna 1900 Moskovan teurastamoissa teurastettiin karjaa noin 4 miljoonaa puutaa kokonaisarvoltaan 18.986.714 rpl. 59 kop. („Moskovskije Vedomosti” 1901, № 55). Se tekee kummankin sukupuolen henkeä kohti noin 4 puutaa eli noin 18 ruplaa vuodessa. (Huomautus 2. painokseen.)

** Naudanlihaa, sianlihaa, sianrasvaa, lampaanlihaa, lehmänvoita, maitotuotteita, kanoja, kananmunia.

*** Suolaa, suolattua ja tuoretta kalaa, sillä, viinaa, olutta, teetä, sokeria.

Rahamenot ruokaan osoittautuvat sekä ehdottomasti että suhteellisesti suurimmiksi kahdessa äärimmäisessä ryhmässä: maalaisproletaareilla ja maalaisporvareilla. Ersin mainitut *ostavat enemmän, vaikka kuluttavat vähemmän* kuin keskitalonpoika, ostavat välttämättömiä maataloustuotteita, joista heillä on puute. Viimeksi mainitut ostavat enemmän, koska kuluttavat enemmän, laajentaen erikoisesti ei-maanviljelystuotteiden kulutusta. Näiden kahden äärimmäisen ryhmän toisiinsa vertaaminen osoittaa havainnollisesti, kuinka kapitalistisessa maassa muodostuvat markkinat henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeille*.

Muut menot henkilökohtaiseen kulutukseen ovat tällaiset:

*Yhtä henkeä kohti (kumpaakin sukupuolta) ruplissa on
menoja*

R y h m ä t	omaisuutta, vaatetusta	lämmitukseen (oljet)	vaatteisiin ja jalkineisiin	valaistukseen	muihin koti- menoihin	yhteensä hen- kilökoht. ku- lutukseen, pattisi ruokaan	siinä luvussa rahassa	Yhteensä ruo- kaan ja muuhun henkilökoht. kulutukseen	siinä luvussa rahassa
a)	9,73	0,95	1,46	0,23	1,64	4,28	3,87	19,21	9,59
b)	12,38	0,52	1,33	0,25	1,39	3,49	3,08	19,86	7,84
c)	23,73	0,54	2,47	0,22	2,19	5,42	4,87	27,41	9,31
d)	22,21	0,58	1,71	0,17	3,44	5,90	5,24	27,71	8,51
e)	31,39	1,73	4,64	0,26	3,78	10,41	8,93	36,73	13,69
f)	30,58	1,75	1,75	0,21	1,46	5,17	3,10	33,15	11,73
	22,31	0,91	2,20	0,22	2,38	5,71	4,86	27,55	9,87

Ei ole aina oikein laskea näitä menoja kummankin sukupuolen yhtä henkeä kohti, sillä esimerkiksi polttoaineen, valaistuksen, kotikaluston j.n.e. hinta ei ole verrannollinen perheenjäsenten lukumäärään.

Nämäkin tiedot ovat osoituksena talonpoikaiston jakaantumisesta (elintason korkeuden mukaan) kolmeen eri ryhmään. Tämän yhteydessä tulee ilmi seuraava mielenkiintoinen erikoisuus: kaikkien henkilökohtaiseen kulutukseen käytettyjen menojen rahaosa osoittautuu suurimmaksi *alimmissa*

* Maanviljelystuotteisiin käytettävistä rahamenoista on ensimmäisellä tilalla rukiin osto — pääasiallisesti köyhällisten taholta; sitten vihannesten osto. Menot vihanneksiin tekevät 85 kop. kummankin sukupuolen henkeä kohti (ryhmittäin 56 kopeekasta b:llä 1 ruplaan 31 kopeekkaan e:llä), siinä luvussa rahana 47 kop. Tämä mielenkiintoinen seikka osoittaa, että jopa maalaisväestönkin keskuudessa, kaupunkilaisista puhumattakaan, muodostuvat markkinat kauppaneuviljelyksen eräälle muodolle — nimittäin kasvitarhanhoidolle. Menot kasvisöljyyn ovat 11:ltä luontaisia; siis tällä alalla vallitsee vielä kotituotanto ja alkeellinen käsityötuotanto.

ryhmissä (a:lla noin puolet menoista ovat rahamenoja), kun taas ylimmissä ryhmissä rahamenot eivät nouse ja tekevät vain noin yhden kolmanneksen. Kuinka tämä voidaan sovittaa sen ylempänä todetun tosiasian kanssa, että rahamenojen prosentti yleensä nousee kummassakin äärimmäisessä ryhmässä? Ilmeistä on, että ylimmissä ryhmissä rahamenot käytetään pääasiallisesti *tuotannolliseen kulutukseen* (menot talouteen), mutta alimmissa — *henkilökohtaiseen kulutukseen*. Tässä tarkat tiedot siitä:

Ryhmät	Rahamenot yhtä taloutta kohti, ruplissa				Sama %/o:ssa				Menojen rahoosa %/o:ssa		
	henkilökohtaiseen kulutukseen	talouteen	verolhin ja maksuihin	Yhteensä	henkilökohtaiseen kulutukseen	talouteen	verolhin ja rasiuksiin	Yhteensä	henkilökohtaiseen kulutukseen	talouteen	
a)	39,16	7,66	15,47	62,29	62,9	12,3	24,8	100	49,8	50,6	
b)	38,89	24,32	17,77	80,98	48,0	30,0	22,0	100	39,6	41,7	
c)	76,79	56,35	32,02	165,16	46,5	34,1	19,4	100	34,0	46,4	
d)	110,60	102,07	49,55	262,22	42,2	39,0	18,8	100	30,7	45,8	
e)	190,84	181,12	67,90	439,86	43,4	41,2	15,4	100	38,0	52,0	
f)	187,83	687,03	84,34	959,20	19,6	71,6	8,8	100	35,4	70,3	
	81,27	102,23	34,20	217,70	37,3	46,9	15,8	100	35,6	56,6	

Siis talonpoikaiston muuttuminen maalaisproletariaatiksi luo markkinat pääasiallisesti kulutustarvikkeille, mutta sen muuttuminen maalaisporvaristoksi luo markkinat pääasiallisesti tuotantovälineille. Toisin sanoen, „talonpoikaiston” alimmissa ryhmissä havaitsemme työvoiman muuttumisen tavaraksi, ylimmissä — tuotantovälineiden muuttumisen pääomaksi. Nämä molemmat muuttumisprosessit ovatkin juuri sitä sisämarkkinain muodostumisprosessia, jonka teoria on pannut merkille yleensä kapitalististen maiden suhteen. Juuri sen vuoksi Fr. Engels kirjoittikin vuoden 1891 nälänhädästä, että se merkitsee *sisämarkkinain luomista kapitalismia varten*⁵⁴ — väittämä, joka on käsittämätön narodnikeille, jotka näkevät talonpoikaiston taloudellisessa häviössä vain „kansantuotannon” lomaannuksen eivätkä patriarkaalisen talouden muuttumista kapitalistiseksi.

Hra N. —on on kirjoittanut kokonaisen kirjan sisämarkkinoista huomaamatta talonpoikaiston jakaantumisen

aiheuttamaa sisämarkkinain muodostumisen prosessia. Kirjoituksessaan: „Mistä johtuu valtiontulojemme kasvu?” („Novoje Slovo”, 1896, № 5, helmikuu) hän koskettelee tätä kysymystä seuraavassa päätelmässä: taulukot amerikkalaisen työläisen tuloista osoittavat, että mitä pienempi on tulo, sitä suuremmat ovat suhteellisesti menot ruokaan. Siis jos ruuan kulutus vähenee, niin vieläkin enemmän vähenee muiden tuotteiden kulutus. Ja Venäjällä vähenee leivän ja viinan kulutus, siis vähenee myöskin muiden tuotteiden kulutus, josta seuraa, että talonpoikaiston vauraamman „kerroksen” (s. 70) suurempi kulutus enemmänkin kuin tasoittuu joukkojen kulutuksen vähentyessä.— Tässä päätelmässä on kolme virhettä: ensinnäkin, pannen talonpojan sijalle työläisen hra N. —on harppaa kysymyksen yli; kysymys on juuri työläisten ja *isäntien muodostumisen* prosessista. Toiseksi, pantuaan talonpojan sijalle työläisen hra N. —on sisällyttää kaiken kulutuksen henkilökohtaiseen kulutukseen unohtaen tuotannollisen kulutuksen, markkinat tuotantovälineille. Kolmanneksi, hra N. —on unohtaa, että talonpoikaiston jakaantumisen prosessi on samalla luontais-talouden tavarataloudeksi vaihtumisen prosessi, että markkinat voivat siis muodostua ei kulutuksen lisääntymisestä, vaan luontaiskulutuksen (vaikkapa runsaammankin) muuttumisesta rahalliseksi eli maksavaksi kulutukseksi (vaikkapa vähemmän runsaaksi). Me näimme juuri äsken henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeiden suhteen, että hevosettomat talonpojat kuluttavat vähemmän, mutta ostavat enemmän kuin keskitalonpoikaisto. He tulevat köyhemmiksi saaden ja kuluttaen samaan aikaan rahaa enemmän,— ja juuri nämä prosessin molemmat puolet ovat välttämättömiä kapitalis-mille*.

Lopuksi käytämme budjettitietoja talonpoikain ja maalais-työläisten elintason vertaamiseen. Laskien henkilökohtaisen kulutuksen yhtä aikuista työntekijää kohti (nizhni-novgorodilaisten tilastotyöntekijäin edellä mainitussa

* Tämä ensi silmäykseltä paradoksaaliselta näyttävä tostasia on todellisuudessa täysin sopusoinnussa kapitalismin perusristiriitöiden kanssa, joita kohdataan tosi-elämässä joka askeleella. Siitä syystä maaseutuelämän tarkkaavaiset havainnoitsijat ovat voineet huomata tämän seikan kokonaan teoriasta riippumatta. „Hänen toimintansa kehittämiseksi”, sanoo Engelhardt kulakista, kauplaasta y.m., „on tärkeätä, että talonpojat olisivat köyhiä... että talonpojat saisivat paljon rahaa” („Kirjeitä maalta”, s. 493). Myötätunto „vankkaa (sic!) maanviljelyselämää” (ibid.) kohtaan ei ole toisinaan estänyt Engelhardtia tuomasta esille mitä syvimpiä ristiriitoja kuulun kyläyhteisön sisällä.

kokoelmassa esittämien normien mukaan), emmekä väestön yhtä henkeä kohti, saamme seuraavan taulukon:

Yhtä aikuista työntekijää kohti on
kulutettavia elintarvikkeita menoja ruplissa

R y h m ä t	ruisjauhoja, mittaa	ohra- ja hirs- sijauhoja, nautaa	hirsistä ja tattaria, mittaa	vehnä jauhoja, nautaa	perunoitla, mittaa	Yhteensä maanviljelys- tuott. ruukiksi muunnettuna	Lihaa, puutaa	ruokaan	muuhun henki- lökohti. kulu- tukseen	Y h t e e n s ä
a)	17,3	0,1	2,5	4,7	17,4	23,08	0,8	19,7	5,6	25,3
b)	18,5	0,2	2,9	4,7	8,7	22,89	0,7	22,7	4,8	27,5
c)	26,5	0,3	3,0	7,3	12,2	31,26	1,5	29,6	7,3	36,9
d)	26,2	1,4	4,3	2,0	9,0	32,21	1,8	30,7	8,3	39,0
e)	27,4	—	3,4	6,0	13,6	32,88	2,3	32,4	13,9	46,3
f)	30,8	—	6,9	8,5	5,5	36,88	2,5	39,3	7,2	46,5
	24,9	0,5	3,7	5,5	10,4	33,78	1,4	29,1	7,8	36,9

Vertaillaksemme tämän kanssa tietoja maalaistyöläisten elintasosta voimme ottaa ensinnäkin työn keskimääräiset hinnat. Kymmenvuotiskaudella (1881—1891) oli vuosibatrakin keskipalkka Voronezhin läänissä 57 rpl., kun siihen luetaan myöskin ylläpito — 99 rpl.*, joten ylläpito maksoi 42 ruplaa. Maaosuuden omaavien batrakkien ja päiväläisten (hevosettomien ja yhden hevosen omistavien talonpoikien) henkilökohtaisen kulutuksen määrä on tätä tasoa alempana. Perheen koko ylläpito on hevosettomalla „talonpojalla” vain 78 rpl. (perheen ollessa 4-henkinen) ja yhden hevosen omistajalla 98 rpl. (perheen ollessa 5-henkinen), siis *vähemmän kuin maksaa batrakin ylläpito*. (Jätimme hevosettoman ja yhden hevosen omistajan budjeteista pois menot talouteen sekä veromaksuihin ja -rasituksiin, sillä tällä seudulla maaosuutta ei anneta vuokralle vero-osuutta halvemmalla). Kuten tuli odottaakin, maaosuuteen sidotun työläisen asema osoittautuu huonommaksi kuin sellaisen työläisen asema, joka on vapaa tuosta siteestä (me emme edes puhukaan siitä, kuinka valtavasti maaosuuteen kiinnittäminen kehittää velkaorjuutuksen ja henkilöllisen riippuvaisuuden suhteita). Batrakin rahamenot ovat verrattomasti suuremmat kuin hevosettoman ja yhden hevosen omistavan talonpojan rahamenot henkilökohtaiseen kulutukseen. Maaosuuteen kiinnittäminen siis pidättää sisämarkkinoiden kasvua.

* „Isänniltä saatuja maatalous- ja tilastotietoja”. Maanviljelysdepartementin julkaisu. V nide, Pietari, 1892. S. A. Korolenko: „Vapaa palkkatyö talouksissa j.n.e.”.

Toiseksi, voimme käyttää zemstvitilastotietoja batrakkien kulutuksesta. Ottakaamme tiedot „Orelin läänin tilastotietojen kokoelmasta” Karatshevin kihlakunnan osalta (V osa, 2. nide, 1892), jotka perustuvat tietoihin 158 batrakkinaolo-tapauksesta *. Muuntaen kuukausiannoksen vuosiannokseksi saamme:

	Batrakin ylläpito Orelin läänissä			„Talonpojan” ylläpito Voronezhin läänissä	
	minim.	maxim.	keski- arvo	yhden hev. omistaja	hevo- seton
Ruusjauhoja, puutaa	15,0	24,0	21,6	18,5	17,3
Ryynenä, puutaa	4,5	9,0	5,25	2,9	2,5
Hirssiä, puutaa	1,5	1,5	1,5	+ 4,8	naul. hirssijauh. 4,9
Perunolta, mittaa	18,0	48,0	26,9	8,7	17,4
Yhteensä ruukiksi muunnettuna**	22,9	41,1	31,8	22,8	23,0
Rasvaa, naukaa	24,0	48,0	33,0	28,0	32,0
Koko ruuan hinta vuodessa, ruplissa	—	—	40,5	27,5	25,3

Siis elintason puolesta yhden hevosen omistavat ja hevosettomat talonpojat *eivät ole batrakkien yläpuolella*, vaan lähenevät pikemminkin batrakin elintason minimum'ia.

Yleinen johtopäätös katsauksesta tietoihin talonpoikaiston alimmasta ryhmästä on siis seuraava: sekä suhteensa puolesta muihin ryhmiin, jotka syrjäyttävät alinta talonpoikaisto-
maanviljelyksestä, että talouden mittasuhteiden puolesta, talouden, joka kattaa vain osan perheen ylläpitoon menevistä menoista, että elämänvälineiden hankkimislähteen (työvoiman myynnin) puolesta, ja vihdoin elintonsa puolesta on tämä ryhmä katsottava kuuluvan sellaisiin *batrakkisiin ja päiväläisiin, joilla on maaosuus* ***.

Päätäten tähän talonpoikaistsbudjetteja koskevien zemstvitilastotietojen esittämisen emme voi olla pysähtymättä

* Orelin ja Voronezhin läänien olosuhteiden välinen ero ei ole suuri, ja tiedot, kuten näemme, ovat tavallisia. Emme ota tietoja edellä mainitusta S. A. Korolenkon teoksesta (ks. näiden tietojen vertailua hra Maressin kirjoituksesta „Satojen vaikutus j.n.e.”, I, 11), sillä itse kirjoittajakin myöntää, että herrat maanomistajat, joilta nämä tiedot on saatu, ovat toisinaan „viehättyneet”...

** Laskettu edellä mainittua menetelmää käyttäen.

*** Tästä suorittamastamme batrakkien ja talonpoikaiston alimman ryhmän elintason korkeuden vertailusta narodnikit tekevät luultavasti sellaisen johtopäätöksen, että me olemme talonpoikaiston maattomaksi tekemisen „kannalla” j.n.e. Sellainen johtopäätös on väärä. Sanotusta johtuu vain se, että olemme sillä „kannalla”, että on kumottava kaikki talonpoikain oikeuksien rajoitukset vapaa-
seen maankäyttöön, maaosuudesta kieltäytymiseen, kyläyhteisöstä eroamiseen nähdessä. Siitä, onko edullisempää olla batrakkina hallitun maosuutta vai batrakkina ilman maosuutta, voi päättää vain talonpoika itse. Siksi sellaisia rajoituksia ei voida missään tapauksessa eikä millään puolustella. Noiden rajoitusten puolustaminen narodnikkien taholta tekee viimeksi mainituista meidän agraariemme etujen palvelijoita.

käsittlemään niitä menetelmiä, joita budjettitietojen muokkaamisessa käyttää hra Shtsherbina, „Arviotietojen kokoelman” laatija ja talonpoikausbudjetteja koskevan artikkelin kirjoittaja tunnetussa kirjassa: „Satojen ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.” (II osa)⁵⁵. Hra Shtsherbina sanoo „Kokoelmassa” jostain syystä, että hän käyttää „tunnetun politaloustieteilijän K. Marxin” teoriaa (s. 111); mutta todellisuudessa hän suorastaan vääristelee tuota teoriaa sekoittaen pysyvän ja vaihtelevan pääoman välisen erilaisuuden kiinteän ja liikkuvan pääoman välisen erilaisuuden kanssa (ibid.), siirtäen nämä kehittyneen kapitalismin termit ja kategoriat ilman mitään järkeä talonpoikaiseen maanviljelykseen (passim) j.n.e. Budjettitietojen koko muokkaus sisältyy hra Shtsherbinalla pelkkään „keskiarvojen” ainaiseen ja uskomattomaan väärinkäyttämiseen. Kaikki arviotiedot koskevat „keski”-talonpoikaistoa. Maasta saadut tulot, jotka on laskettu 4 kihlakunnan osalta, jaetaan talouksien lukumäärällä (muistakaa, että hevoseettomalla nämä tulot ovat noin 60 rpl. perhettä kohti, mutta rikkaalla — noin 700 rpl.). Määritellään „pysyvän pääoman suuruus” (sic!?) „yhtä taloutta kohti” (s. 114), s.o. koko omaisuuden arvo, määritellään inventaarien „keskimääräis”-arvo, kauppa- ja teollisuuslaitosten keskimääräisarvo (sic!)— 15 ruplaa taloutta kohti. Hra Shtsherbina sivuuttaa sen pikkuseikan, että nämä laitokset ovat varakkaan vähemmistön yksityisomaisuutta, ja jakaa ne „tasasuhtaisesti” kaikkien kesken! Määritellään „keskimääräis”-menot vuokraan (s. 118), jotka tekevät, kuten näimme, yhden hevosen omistajilla 6 ruplaa ja rikkaalla 100—200 ruplaa. Kaikki tuo lasketaan yhteen ja jaetaan talouksien luvulla. Määritellään vieläpä keskimääräismentot „pääomien remonttiin” (ibid.). Mitä se merkitsee, sen jumala tietänee. Jos se merkitsee inventaarien ja karjan täydentämistä ja remonttia, niin tässä ovat numerot, jotka olemme jo edellä esittäneet: hevoseettomalla nämä menot ovat 8 (kahdeksan) kopeekkaa taloutta kohti, mutta rikkaalla 75 ruplaa. Eikö ole selvää, että, jos laskemme yhteen moiset „talonpoikaistaloudet” ja jaamme yhteenlaskettavien luvulla, niin saamme „keskimääräistarpeiden lain”, jonka hra Shtsherbina keksi jo Ostrogzhskin kihlakunnan kokoelmassa (II osa, II vihko, 1887) ja jota myöhemmin on niin loistavasti sovellettu? Ja sitten on jo tällaisesta „laista”

helppo tehdä johtopäätös, että „talonpoikaisto ei tyydytä minimaalisia tarpeita, vaan tarpeiden keskimääräistason” (s. 123 ja monet muut), että talonpoikaistalous on erikoinen „kehityksen tyyppi” (s. 100) j.n.e., j.n.e. Tämän maalaisproletariaatin ja talonpoikaisporvariston „tasoittamisen” yksinkertaisen menetelmän vahvistuksena on jo meille tuttu ryhmitys maaosuuksien mukaan. Jos soveltaisimme sitä esimerkiksi budjettitietoihin, niin yhdistäisimme samaan ryhmään esimerkiksi tällaisia talonpoikia (suuria maaosuuksia omaavien kategoriassa, maaosuus 15—25 desjatiinaa perhettä kohti): eräs antaa puolet maaosuudesta (joka on 23,5 desj.) vuokralle, kylvää 1,3 desj., elää pääasiallisesti „henkilökohtaisilla elinkeinonmukaisilla” (kuinka ihmeellisen hyvin se kajahtaakaan!), saa tuloja 190 rpl. kummankin sukupuolen 10 henkeä kohti (budjetti № 10 Korotojakin kihlakunnassa). Toinen ottaa vuokralle 14,7 desj., kylvää 23,7 desj., pitää batrakkveja, saa tuloja 1.400 rpl. kummankin sukupuolen 10 henkeä kohti (budjetti № 2 Zadonskin kihlakunnasta). Eikö ole selvää, että jos yhdistämme batrakkien ja päiväläisten talousten sellaisten talonpoikain talouksien kanssa, jotka palkkaavat itselleen työläisiä, ja jaamme summan yhteenlaskettavien luvulla, niin saamme erikoisen „kehitystyyppin”? Ei tarvitse muuta kuin käyttää talonpoikaistaloudesta aina ja ainoastaan „keskimääräis”-tietoja, niin kaikki „nurinkuriset ajatukset” talonpoikaiston jakaantumisesta osoittautuvat ikiajoiksi karkoitteiksi. Nimenomaan siten hra Shtsherbina tekeekin soveltaen kirjoituksessaan kirjassa: „Satojen vaikutus j.n.e.” sellaista menetelmää en grand*. Siinä tehdään valtava yritys huomioida koko Venäjän talonpoikaiston budjetit — ja kaikki se noiden samojen koeteltujen „keskimäärien” avulla. Venäjän taloustieteellisen kirjallisuuden tuleva historiankirjoittaja panee ihmeissään merkille sen seikan, että narodnikkila:isuuden harhaluulot ovat johtaneet taloudellisen tilaston alkeellisintekin vaatimusten unohtamiseen, vaatimusten, jotka velvoittavat tekemään tarkan eron isäntien ja palkkatyöläisten välillä, olkoon heitä yhdistävä maanomistumuoto minkäläinen tahansa, olkoonpa heidän välillään kuinka monilukuisia ja erilaisia siirtymistyyppisiä tahansa.

* — laajassa mittassa. *Toim.*

XIII. JOHTOPÄÄTÖKSET II LUVUSTA

Teemme yhteenvedon niistä tärkeimmistä väittämistä, jotka johtuvat edellä käsitellyistä tiedoista:

1) Se yhteiskunnallis-taloudellinen tila, jossa on Venäjän nykyinen talonpoikaisto, on tavarataloutta. Keskisessä maanviljelysvyöhykkeessäkin (joka on tässä suhteessa jäänyt eniten jälkeen kaakkoisiin reuna-alueisiin tai teollisuuslääneihin verrattuna) on talonpoika alistettu täydellisesti markkinoille, joista hän on riippuvainen sekä henkilökohtaisessa kulutuksessaan että taloudessaan, veromaksuista puhumattakaan.

2) Yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden rakenne (maanviljelys- ja kyläyhteisö-) talonpoikaiston keskuudessa osoittaa meille niiden kaikkien ristiriitojen olemassaolon, jotka ovat luonteenomaisia kaikelle tavarataloudelle ja kaikelle kapitalismille: kilpailun, taistelun taloudellisen itsenäisyyden puolesta, maiden (ostettujen ja vuokrattujen) haltuunsa valtaamisen, tuotannon keskittymisen vähemmistön käsiin, enemmistön sysäämisen proletariaatin riveihin, sen riiston vähemmistön taholta kauppapääoman ja batrakkien palkkaamisen kautta. Talonpoikaiston keskuudessa ei ole ainoatakaan taloudellista ilmiötä, jolla ei olisi tätä kapitalistiselle järjestelmälle erikoisesti ominaista ristiriitaista muotoa, s.o. joka ei ilmaisisi etujen välistä taistelua ja ristiriitaa, ei olisi myönteistä yksille ja kielteistä toisille. Sellaisia ovat sekä maan vuokralleotto että sen osto ja „elinkeino-ammattit” jyrkästi vastakkaisine tyypeineen; sellaista on myös talouden teknillinen edistys.

Tälle johtopäätökselle emme anna päämerkitystä ainoastaan kysymyksessä kapitalismista Venäjällä, vaan myöskin kysymyksessä narodnikkilaisen opin merkityksestä yleensä. Juuri nämä ristiriidat osoittavatkin meille havainnollisesti ja kumoamattomasti, että taloudellisten suhteiden rakenne „yhteisö”-maaseudulla ei suinkaan merkitse erikoista järjestelmää („kansantuotantoa” y.m.s.), vaan se on tavallinen pikkuporvarillinen järjestelmä. Vastoin niitä teorioita, jotka ovat olleet meillä vallalla viimeksi kuluneen puolen vuosisadan aikana, Venäjän kyläyhteisö-talonpoikaisto ei ole kapitalismin antagonistit, vaan päinvastoin sen mitä syvin ja vankin perusta. Syvin sen vuoksi, että juuri siinä, etäällä kaikista „keinotekoisista” vaikutteista ja

huolimatta kapitalismin kehitystä vaikeuttavista laitoksista, me näemme kapitalismin aineksia muodostuvan herkeämättä itse „kyläyhteisön” sisällä. Vankin sen vuoksi, että maanviljelystä yleensä ja erikoisesti talonpoikaistoa rasittavat suurimmalla voimalla muinaisuuden perinteet, patriarkaalisten olojen perinteet, ja siitä on seurauksena, että kapitalismin uudistava toiminta (tuotantovoimien kehitys, kaikkien yhteiskunnallisten suhteiden muuttuminen j.n.e.) tulee siinä esiin suurimmalla hitaudella ja asteittaisuudella*.

3) Kaikkien talonpoikaistossa ilmenevien taloudellisten ristiriitojen kokonaisuus muodostaakin juuri sen, mitä me nimitämme talonpoikaiston jakaantumiseksi. Talonpojat itse kuvaavat tätä prosessia mitä sattuvimmin ja havainnollisimmin termillä: „раскрестьянивание” („epätalonpoikaistuminen”)**. Tämä prosessi merkitsee vanhan patriarkaalisen talonpoikaiston perinpohjaista hävittämistä ja maalaisväestön uusien tyyppien luomista.

Ennen kuin ryhdymme luonnehtimaan väitä tyyppejä, huomautamme seuraavaa. Tähän prosessiin on kirjallisuudessa viitattu jo kauan sitten ja varsin usein. Esimerkiksi jo hra Vasiltschikov, joka käytti Valujevin komission⁵⁷ teoksia, totesi „maalaisproletariaatin” muodostumisen Venäjällä ja „talonpoikaissäädyn hajoamisen” („Maanomistus ja maanviljelys”, I painos, I osa, IX luku). Tästä tosiasiasta puhui myöskin V. Orlov („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, IV osa, 1. vihko, s. 14) ja monet muut. Mutta kaikki nämä viittaukset jäivät aivan satunnaisiksi. Koskaan ei tehty yritystä tutkia tätä ilmiötä järjestelmällisesti, ja sen vuoksi meillä, zemstvotilaston talouksittain toimitettujen tiedustelujen mitä rikkaimmista numerotiedoista huolimatta, on nykyäänkin riittämättömästi tietoja tästä ilmiöstä. Tämän kanssa yhteydessä on myöskin se seikka, että suurin osa tätä kysymystä kosketelleista kirjoittajista pitää talonpoikaiston jakaantumista pelkkänä omaisuuseroavaisuuksien syntyminenä, pelkkänä „differentioitumisena”, kuten yleensä narodnikeilla ja varsinkin hra Karyshevillä on tapana sanoa (ks. hänen kirjaansa „Vuokrauksesta” ja kirjoituksiaan „Russkoje Bogatstvossa”). Epäilemätöntä on, että omaisuuseroavaisuuksien syntyminen on koko prosessin lähtökohta, mutta prosessi ei lainkaan ole vain pelkkää „differentioitu-

* Vrt. „Das Kapital”, I², S. 527.⁵⁶

** „Maatalouskatsaus Nizhni-Novgorodin läänin” vuodelta 1892.

mista". Vanha talonpoikaisto ei ainoastaan „differentioidu”, se hajoaa kokonaan, lakkaa olemasta, joutuen aivan uusien maalaisväestön tyyppien syrjäyttämäksi,— tyyppien, jotka ovat sellaisen yhteiskunnan perusta, jossa tavaratalous ja kapitalistinen tuotanto ovat vallitsevina. Nämä tyypit ovat maalaisporvaristo (etupäässä pieni) ja maalaisproletariaatti, tavarantuottajain luokka maanviljelyksessä ja maatalouden palkkatyöläisten luokka.

On hyvin opettavaista, että maanviljelyskapitalismin muodostumisprosessin puhtaasti teoreettinen analyysi osoittaa pientuottajien jakaantumisen olevan tämän prosessin tärkeä tekijä. Tarkoitamme erästä „Pääoman” 3. osan kaikkein mielenkiintoisinta lukua, nimittäin 47. lukua: „Kapitalistisen maakoron synty”. Tämän synnyn lähtökohdaksi Marx ottaa *työllämaksukoron* (Arbeitsrente) *— „kun välitön tuottaja tekee yhden osan viikosta työtä hänelle tosiasiallisesti kuuluvalla maalla tuotantovälineillä (aura, työjuhta y.m.), jotka kuuluvat hänelle joko tosiasiallisesti taikka juridisesti, mutta muut päivät tekee työtä ilmaiseksi maanomistajan tilalla, tekee työtä maanomistajan hyväksi” („Das Kapital”, III, 2, 323. Ven. käännös, s. 651). Seuraava koron muoto on *tuotteissa suoritettu korko* (Produktenrente) eli luontaiskorko, kun välitön tuottaja tuottaa koko tuotteen hänen itsensä käyttämällä maalla antaen maanomistajalle koko lisätuotteen luontaismuodossa. Tuottaja tulee tässä itsenäisemmäksi ja saa mahdollisuuden hankkia työlään jonkinlaisen ylijäämän sen tuotemäärän lisäksi, joka tyydyttää hänen välttämättömät tarpeensa. „Yhdessä tämän” koron „muodon kanssa ilmestyy yksityisten välittömien tuottajien taloudelliseen asemaan suurempia eroavaisuuksia. Ainakin ilmestyy sellainen mahdollisuus ja jopa sekin mahdollisuus, että tämä välitön tuottaja hankkii varoja riistääkseen vuorostaan välittömästi vierasta työtä” (S. 329. Ven. käännös, s. 657)⁵⁹. Siis jo luontaistalouden vallitessa, riippuvaisessa asemassa olevain talonpoikain itsenäisyyden ensimmäisen laajenemisen aikana ilmaantuvat jo heidän jakaantumisensa idut. Mutta nämä idut voivat kehittyä vasta seuraavan korkomuodon, *rahakoron* vallitessa, joka on

* Venäjänkielisessä käännöksessä (s. 651 ja seur.) tämä termi on käännetty sanonnalla „трудовая рента” („työkorko”). Me pidämme omaa käännöstämme oikeampaan osuvana, koska venäjän kielessä on erikoinen sanonta „отработки” („työllämaksu”), joka merkitsee riippuvaisen maanviljelijän työtä maanomistajalle⁶⁰.

pelkästään luontaiskoron muodon muunnos. Välitön tuottaja ei anna maanomistajalle tuotteita, vaan näiden tuotteiden hinnan *. Tämän korkomuodon perusta jää samaksi: välitön tuottaja on edelleenkin perinteellinen maanomistaja, mutta „tämä perusta menee tässä hajoamistaan kohti” (s. 330). Rahakorko „edellyttää jo kaupan, kaupunkiteollisuuden, yleensä tavaratuotannon ja sen kanssa myös rahankierron huomattavampaa kehitystä” (s. 331)⁶⁰. Riippuvassa asemassa olevan talonpojan perinteellinen, tapaoikeudellinen suhde maanomistajaan muuttuu tässä pelkäksi sopimukseen perustuvaksi rahasuhteeksi. Tämä johtaa toisaalta vanhan talonpoikaiston pakkoluovutukseen, toisaalta siihen, että talonpoika lunastaa maansa ja vapautensa. „Edelleen, luontaiskoron muuttumista rahakoroksi ei vain välttämättä seuraa, vaan edeltääkin rahasta palkkautuvien omistamattomien päiväläisten luokan muodostuminen. Niiden ilmaantumiskauden aikana, kun tämä uusi luokka ilmestyy vasta tilapäisenä, kehittyy paremmassa asemassa olevien verovelvollisten (rentepflichtigen) talonpoikain keskuudessa välttämättömästi tapa riistää vuorostaan maaseudun palkkatyöläisiä... Täten heille muodostuu vähitellen mahdollisuus kasata vissi omaisuus ja itse muuttua tuleviksi kapitalisteiksi. Itse entisten maanomistajain keskuudessa, jotka itse ovat muokanneet maata, syntyy täten kapitalististen maanvuokraajien taimisto, ja niiden kehitys riippuu kapitalistisen tuotannon yleisestä kehityksestä maatalouden puitteiden ulkopuolella” („Das Kapital”, III, 2, 332. Ven. käännös, ss. 659—660)⁶¹.

4) Talonpoikaiston jakaantuminen, kehittäen keski-, talonpoikaiston” kustannuksella sen äärimmäisiä ryhmiä, luo kaksi uutta maalaisväestön tyyppiä. Molempien tyyppien yhteinen tunnusmerkki on talouden tavara-, rahaluonne. Ensimmäinen uusi tyyppi on maalaisporvaristo eli varakas talonpoikaisto. Siihen kuuluvat itsenäiset isännät, jotka harjoittavat kaupallista maanviljelystä sen kaikissa eri

* Rahakorko on tarkoin erotettava kapitalistisesta maakorosta: jälkimmäinen edellyttää maanviljelyksessä kapitalisteja ja palkkatyöläisiä; edellinen riippuvaisessa asemassa olevia talonpoikia. Kapitalistinen korko on se osa lisäarvosta, joka jää jäljelle, kun yrittäjävoitto on vähennetty pois, mutta rahakorko on koko sen lisätuotteen hinta, jonka talonpoika maksaa maanomistajalle. Esimerkkinä rahakorosta Venäjällä on talonpojan vero (оброк) tilanherralle. Epäilemätöntä on, että talonpoikaimme nykyisissäkin veroissa on vissi osa rahakorkoa. Joskus lähentelee talonpoikain maanvuokra rahakorkoa, kun korkea maksu maasta ei jätä talonpojan osalle enempää kuin niukan työpalkan.

muodoissa (tärkeimmät näistä muodoista kuvaamme IV luvussa), edelleen kauppa- ja teollisuuslaitosten omistajat, kauppaliikkeiden isännät j.n.e. Kaupallisen maanviljelyksen yhdistäminen kauppa- ja teollisuusliikkeiden kanssa on *tälle* talonpoikaistolle erikoistuneesti ominainen „maanviljelyksen ja elinkeinoammattien yhdistämisen” muoto. Tästä varakkaasta talonpoikaistosta muodostuu farmari-luokka, sillä maan vuokraamisella viljan myyntiä varten on (maanviljelysvyöhykkeessä) äärettömän suuri merkitys heidän taloudessaan, usein suurempi kuin maaosuudella. Talouden laajuus ylittää heillä useimmissa tapauksissa perheen omat työvoimat ja sen vuoksi maaseudun batrakkien ja vieläkin enemmän päiväläisten joukon muodostuminen on varakkaan talonpoikaiston olemassaolon välttämätön ehto*. Tämän talonpoikaiston puhtaan tulon muodossa saamat vapaat rahat käytetään joko kauppatoimiin ja koronkiskontaan, jotka ovat meillä maaseudulla niin tavattomasti kehittyneet, taikka — suotuisissa oloissa — sijoitetaan maanostoon, talouden parantamiseen y.m.s. Sanalla sanoen, he ovat pieniä agraareja. Lukumäärältään talonpoikaistorvaristo muodostaa koko talonpoikaiston pienen vähemmistön, — todennäköisesti ei enempää kuin yhden viidesosan talouksista (joka vastaa suunnilleen kolmea kymmenesosaa väestöstä), ja tämä suhde tietenkin suuresti vaihtelee eri paikkakunnilla. Mutta merkityksensä puolesta talonpoikaistaloudessa kokonaisuudessaan, — talonpoikaistolle kuuluvien tuotantovälineiden yleissummassa, talonpoikaiston tuottamien maataloustuotteiden yhteismäärässä, — on talonpoikaistorvaristolla ehdottomasti vallitseva asema. Se on nykyaikaisen maaseudun herra.

5) Toinen uusi tyyppi on maalaisproletariaatti, *maaosuuden omaavien palkkatyöläisten luokka*. Siihen kuuluu varaton talonpoikaisto, siinä luvussa myös aivan maaton, mutta Venäjän maalaisproletariaatin tyypillisin edustaja on batrakk, päiväläinen, sekatyöläinen, rakennustyöläinen tai muu maaosuuden omaava työläinen. Vähäisellä maatilkulla sijaitsevan talouden mitätön koko, tämän talouden ollessa lisäksi täydellisesti lamassa (jota erityisen havainnollisesti

* Huomautamme, että palkkatyövoiman käyttö ei ole pikkuporvaristokäsitteen välttämätön tunnusmerkki. Tähän käsitteeseen sopii kaikki itsenäinen tuotanto markkinoita varten edellä (2. kohdassa) kuvaamiemme ristiriitojen ilmetessä talouden yhteiskunnallisissa rakenteissa, erittäinkin tuottajain joukon muuttuessa palkkatyöläisiksi.

todistaa maan vuokralleanto), mahdottomuus tulla toimeen ilman työvoiman myyntiä (= varattoman talonpoikaiston „elinkeinoammatit”), tavattoman alhainen elintaso — todennäköisesti jopa maosuutta vailla olevan työläisenkin elintasoa alhaisempi,— siinä ovat tämän tyyppin tunnusmerkit *. Maalaisproletariaattia edustaviin on luettava vähintään puolet talonpoikaistalouksien koko määrästä (mikä vastaa suunnilleen $\frac{4}{10}$ väestöstä), s.o. kaikki hevosettomat ja suuri osa yhden hevosen omistavista talonpojista (tämä on luonnollisesti vain joukkoluontoinen likimääräislaskelma, jota on enemmän tai vähemmän huomattavasti muutettava eri seuduilla paikallisista olosuhteista riippuen). Ne perusteet, jotka panevat ajattelemaan, että näin huomattava osa talonpoikaistosta kuuluu jo nyt maalaisproletariaattiin, on esitetty edellä **. On lisättävä, että kirjallisuudessamme käsitetään useinkin liian kaavamaisesti se teorian väite, että kapitalismi vaatii vapaata, maatonta työläistä. Se on täysin totta perustendenssinä, mutta maanviljelykseen tunkeutuu kapitalismi erittäin hitaasti ja tavattoman erilaisissa muodoissa. Maosuuden antaminen maaseudun työläisille tapahtuu sangen usein itse maalaisäntien etujen takia ja sen vuoksi on maosuuden omaavan maalaistyöläisen tyyppi luonteenomainen kaikille kapitalistisille maille. Eri valtioissa se esiintyy eri muodoissa: englantilainen cottager ei ole sama kuin Ranskan taikka Reinin maakuntien palstatilallinen, ja tämä viimeksi mainittu ei taas ole sama kuin bobyll tai knecht Preussissa. Kussakin on erityisten agraarijärjestelmien, agraarisuhteiden erityisen historian jälkiä,—

* Sen todistamiseksi, että varattoman talonpoikaiston lukeminen maosuuden omaavien palkkatyöläisten luokkaan on oikein, ei ole osoitettava ainoastaan sitä, millä tavoin ja mikä talonpoikaisto myy työvoimaa, vaan myöskin se, millä tavoin ja mitkä liikeyrittäjät ostavat työvoimaa. Tämä osoitetaan seuraavissa luvuissa.

** Professori Conrad katsoo varsinaisen talonpojan normiksi Saksassa — pari työjuhtaa (Gespannbauerngüter), ks. „Maanomistus ja maatalous” (Moskova, 1896), ss. 84—85. Venäjällä tuo normi olisi katsottava pikemminkin suuremmaksi. Määriteltessään käsitettä „talonpoika” Conrad ottaa juuri „palkkatyötä” taikka yleensä „apuelinkeinoammatteja” harjoittavien henkilöiden taikka talouksien prosentin (ibid.).— Prof. Stebut, jolta tosiasioita koskeissa kysymyksissä ei voida kieltää auktoriteettisuutta, kirjoitti vuonna 1882: „Maorjuuden lakkauttamisen jälkeen siirtyi talonpoika pelkkää viljanviljelystä harjoittavilla seuduilla, siis etupäässä Venäjän keskisessä mustanmullan vyöhykkeessä, pikkutalouksineen useimmissa tapauksissa jo käsityöläiseksi, batrakiksi tai päiväläiseksi, joka harjoittaa maanviljelystä ainoastaan sivuelinkeinona”. („Kirjoituksia Venäjän maataloudesta, sen puutteellisuuksista ja toimenpiteistä sen parantamiseksi”. Moskova, 1883. S. 11). Ilmeistä on, että tässä luetaan käsityöläisten joukkoon myöskin teollisuuden palkkatyöläiset (rakennus- y.m. työläiset). Niin vääriä kuin tämä sanankäyttö onkin, on se kuitenkin sangen laajalti käytännössä kirjallisuudessamme, jopa varsinaisessa taloudellisessa kirjallisuudessakin.

mutta se ei kuitenkaan estä taloustieteilijää yleistämästä niitä yhdeksi maatalousproletaarin tyyppiä. Juridinen perusta hänen oikeudelleen maatilikkuun on tällaista luokitte-
 lua varten aivan samantekevää. Kuuluuko maa hänelle täydellä omistusoikeudella (kuten palstatilalliselle) vai antaako sen hänelle vain käyttöön landlordi taikka Rittergutsbesitzer *, tai vihdoin, kuuluuko se hänelle isovenäläisen talonpoikaisyhteisön jäsenenä,— se ei vähimmässäkään määrässä muuta asiaa **. Lukiessamme varattoman talonpoikaiston maalaisproletariaattiin me emme sano mitään uutta. Tätä sanontaa ovat jo useasti käyttäneet monet kirjailijat, ja vain narodnikki-taloustieteilijät jaarittelevat itsepäisesti talonpoikaistosta yleensä jonain kapitalisminvastaisena, sulkien silmänsä siltä, että „talonpoikaiston” suuri joukko on jo ottanut täysin määrätyn paikan kapitalistisen tuotannon yleisessä järjestelmässä, nimittäin maatalous- ja teollisuuspalkkatyöläisten paikan. Meillä esim. hyvin kernaasti ylistellään agraarijärjestelmäämme, joka on säilyttänyt kyläyhteisön ja talonpoikaiston j.n.e., ja asetetaan se vastakohtaksi Itämerenmaiden agraarijärjestelmälle kapitalistisesti järjestettyine maanviljelyksineen. Mielenkiintoista on sen vuoksi katsoa, minkälaisia maalaisväestön tyyppisiä Itämerenmaissa ⁶³ joskus luetaan batrakkien ja päiväläisten luokkaan. Itämerenlääneissä talonpojat jaetaan maarikkaisiin (25—50 desj. eri lohkona), bobyleihin (3—10 desj., bobyli-palstat) ja maattomiin. Bobylit, kuten hra S. Korolenko oikein huomauttaa, ovat „kaikkein lähinnä keskiläänien venäläisen talonpojan yleistä tyyppiä” („Vapaa palkkatyö”, s. 495); hänen on pakko aina jakaa aikansa erilaisten ansiotöiden etsimisen ja oman taloutensa välillä.

* — aatelineen sukutilanomistaja. *Toim.*

** Otamme teoksesta „Handwört. der Staatswiss.” („Maanomistus ja maatalous”, Moskova, 1896) esimerkkejä palkkatyön erilaisista eurooppalaisista muodoista maanviljelyksessä. „Talonpoikaistila”, sanoo J. Conrad, „on erotettava *palstatilasta*, „bobylin” taikka „kasvitarhanhoitajan” *palstasta*, jonka haltijan on pakko etsiä vielä sivutointa ja työansiota” (ss. 83—84). „Ranskassa eli maataloudesta vuoden 1881 väenlaskun mukaan 18 miljoonaa henkeä, s.o. hiukan vähemmän kuin puolet väestöstä: noin 9 milj. maanomistajaa, 5 milj. maanvuokraajaa ja kahdaviilijää, 4 milj. päiväläistä ja pienomistajaa tai pienvuokraajaa, jotka elivät pääasiassa palkkatyöllä... Oletetaan, että vähintään 75%:lla maataloustyöläisistä Ranskassa on omaa maata” (s. 233, Goltz). Saksassa luetaan maatyöläisiin kuuluviksi seuraavat *maata omaavat* ryhmät: 1) kuttnikit, bobyliit, kasvitarhanhoitajat [joitain samantapaista kuin meillä lahjoitusmaiden omistajat]; 2) kontrahtipäiväläiset; he saavat haltuunsa maata palkkatuen määrätyn osaksi vuotta [vrt. meidän „kolmipäiväisiamme”] ⁶²; „Kontrahtipäiväläiset muodostavat maataloustyöläisten pääjoukon niissä osissa Saksaa, missä suurmaanomistus on vallalla” (s. 236); 3) maataloustyöläiset, jotka harjoittavat taloutta vuokratulla maalla (s. 237).

Mutta erityisen mielenkiintoinen on meille *batrakkien* taloudellinen asema. Asia on niin, että tilanherrat itse pitävät edullisena *antaa heille maata* palkan laskuun. Tässä esimerkkejä Itämerenmaiden batrakkien maanhallinnasta: 1) 2 desj. maata (me muutamme Lofstellet desjatiinoiksi: Lofstelle = $\frac{1}{3}$ desj.); mies tekee työtä 275 päivää vuodessa, vaimo 50 päivää vuodessa 25 kopeekan päiväpalkalla; 2) $2\frac{2}{3}$ desj. maata; „batrakilla on 1 hevonen, 3 lehmää, 3 lammasta ja 2 sikaa” (ss. 508, 518), batrakki tekee työtä joka toisen viikon ja hänen vaimonsa — 50 päivää; 3) 6 desj. maata (Kuurinmaan läänin Bausken kihlakunta), „batrakilla on 1 hevonen, 3 lehmää, 3 lammasta ja muutamia sikoja” (s. 518), hän tekee työtä 3 päivää viikossa, vaimo 35 päivää vuodessa; 4) Kuurinmaan läänin Hasenpotin kihlakunnassa — 8 desj. maata, „batrakit saavat kaikissa tapauksissa ilmaisen jauhatuksen ja lääkäriä avun lääkkeineen ja heidän lapsensa käyvät koulua” (s. 519) j.n.e. Kiinnitämme lukijan huomiota näiden batrakkien *maanhallinnan ja talouden laajuuteen*, — s.o. juuri niihin seikkoihin, jotka narodnikkien mielestä erottavat meidän talonpoikamme yleiseurooppalaisesta agraarijärjestelmästä, joka vastaa kapitalistista tuotantoa. Yhdistämme *kaikki* siteeraamassamme teoksessa mainitut esimerkit: 10 batrakilla on $31\frac{1}{2}$ desj. maata, siis keskimäärin 3,15 desj. batrakkia kohti. Batrakkien joukkoon luetaan tässä myöskin talonpojat, jotka tekevät *pienemmän osan vuodesta* työtä tilanherralle (mies $\frac{1}{2}$ vuotta ja vaimo 35—50 päivää), vieläpä yhden hevosen omistajatkin, joilla kullakin on 2 ja jopa 3:kin lehmää. Herää kysymys, missä on se kuuluisa eroavaisuus meidän „kyläyhteisö-talonpoikamme” ja tämäntyyppisen Itämerenmaiden batrakin välillä? Itämerenmaissa nimitetään asioita niiden oikealla nimellä, mutta meillä yhdistetään yhden hevosen omistavat batrakit rikkaiden talonpoikain kanssa yhteen, johdetaan „keskimäärät” ja jaaritellaan hempeästi „kyläyhteisöhengestä”, „työperusteesta”, „kansantuotannosta”, „maanviljelyksen yhdistämisestä ammattien kanssa”...

6) Välirenkaana näiden „talonpoikaiston” reforminjälkeisten tyyppien välillä on *keskitalonpoikaisto*. Sen tunnusmerkkinä on tavaratalouden *heikoin* kehittyminen. Itsenäinen maanviljelystyö ehkä vain parhaimpana vuotena ja erityisen suotuisissa olosuhteissa turvaa tällaisen talonpoikaiston

toimeentulon ja sen vuoksi on se äärimmäisen epävarmassa asemassa. Useimmissa tapauksissa ei keskitalonpoika saa katettua menojaan turvautumatta työllämaksettavaan lainaan j.n.e., etsimättä syrjästä „sivuansioita”, jotka myöskin ovat osittain työvoiman myyntiä j.n.e. Jokainen kato heittää suuren joukon keskitalonpoikia proletariaatin riveihin. Yhteiskunnallisten suhteittensa puolesta tämä ryhmä horjuu toisaalta ylimmän ryhmän välillä, johon se pyrkii, mutta johon vain pienen onnellisen vähemmistön onnistuu päästä, ja toisaalta alimman ryhmän välillä, johon ryhmään sitä sysää koko yhteiskunnallisen kehityksen kulku. Olemme nähneet, että talonpoikaistorvaristo *työntää syrjään* ei vain talonpoikaiston alinta, vaan myöskin sen keskiryhmää. Täten tapahtuu kapitalistiselle taloudelle erikoistuneesti ominainen keskijäsenten poishuhtoutuminen ja äärimmäisyyksien vahvistuminen — „epätalonpoikaistuminen”.

7) *Talonpoikaiston jakaantuminen luo sisämarkkinat kapitalismia varten.* Alimmassa ryhmässä tämä markkinain muodostuminen tapahtuu kulutustarpeitten laskuun (henkilökohtaisen kulutuksen markkinat). Keskitalonpoikaistoon verraten maalaisproletaari *kuluttaa vähemmän*,— ja kuluttaa laadultaan huonompia tuotteita (perunoita leivän asemesta j.n.e.),— *mutta ostaa enemmän.* Talonpoikaistorvariston muodostuminen ja kehitys luo markkinat kahta tietä: ensisikinin ja etupäässä,— tuotantovälineiden laskuun (tuotannollisen kulutuksen markkinat), sillä varakas talonpoikaisto pyrkii muuttamaan pääomaksi ne tuotantovälineet, jotka se „kokoaa” itselleen sekä „riutuvilta” tilanherroilta että taloudelliseen häviöön joutuvilta talonpojilta. Toiseksi, markkinat syntyvät tässä myöskin henkilökohtaisen kulutuksen laskuun sen johdosta, että varakkaampien talonpoikien tarpeet lisääntyvät*.

8) Kysymyksestä, edistyykö talonpoikaiston jakaantumisen ja kuinka nopeasti, meillä ei ole tarkkoja tilastotietoja, jotka voisi asettaa yhdistelmätaulukkojen (§§ I—VI) tietojen rinnalle. Eikä se ole ihme, sillä tähän saakka (kuten jo huomautimme) ei ole yritettykään järjestelmällisesti tutkia

* Vain tämä sisämarkkinain muodostumisen tosiasia talonpoikaiston jakaantumisen pohjalla kykeneekin selittämään esim. sisämarkkinain valtavan kasvun puuvillatuotteille,— joiden tuotanto kasvoi niin nopeasti reforminjälkeisenä kautena rinnan talonpoikaiston joukkoluontoisen taloudellisen häviön kanssa. Hra N. —on, joka valaisi sisämarkkinateorioitaan juuri kutomateollisuutemme antamalla esimerkillä, ei kyennyt lainkaan selittämään sitä, kuinka tämä ristiriitainen ilmiö saattoi syntyä.

edes talonpoikaiston jakaantumisen stattiikkaa ja osoittaa niitä muotoja, joissa tuo prosessi tapahtuu *. Mutta kaikki maaseutumme ekonomiikkaa koskevat yleiset tiedot todistavat jakaantumisen keskeytymätöntä ja nopeaa kasvua: toisaalta „talonpojat” hylkäävät ja antavat vuokralle maansa, hevoseettomien lukumäärä lisääntyy, „talonpojat” karkaavat kaupunkeihin j.n.e.,— toisaalta kulkevat kulkuaan myös „edistykselliset virtaukset talonpoikaistaloudessa”, „talonpojat” ostavat maata, parantavat talouttaan, alkavat käyttää auroja, kehittävät heinäviljelystä, maitotaloutta j.n.e. Me tiedämme nyt, *minkälaiset* „talonpojat” osallistuvat näihin tämän prosessin kahteen aivan vastakkaiseen puoleen.

Edelleen, siirtolaisuuden kehitys antaa voimakkaan sysäyksen talonpoikaiston ja erityisesti maanviljelystalonpoikaiston jakaantumiselle. On tunnettua, että asuinpaikkaa muuttavat etupäässä maanviljelysläänien talonpojat (siirtolaisuus teollisuuslääneistä on aivan mitätön) ja lisäksi juuri tiheäänasutuista keskilääneistä, joissa työllämaksujärjestelmä (joka pidättää talonpoikaiston jakaantumista) on eniten kehittynyt. Tämä ensiksi. Ja toiseksi, poismuuttoalueilta lähtee etupäässä *keskinkertaisesti toimeentuleva* talonpoikaisto ja kotiseudulle jäävät etupäässä talonpoikaiston äärimmäiset ryhmät. Täten siis siirtolaisuus lisää talonpoikaiston jakaantumista lähtöseuduilla ja tuo jakaantumisineksia mukanaan uusille asuinpaikoille (uudisasukkaiden batrakkityö Siperiassa uuden elämänsä ensi aikoina **). Siirtolaisuuden yhteyden talonpoikaiston jakaantumiseen on *I. Gurvitsh* täysin todistanut mainiossa tutkielmassaan: „Talonpoikain siirtolaisuus Siperiaan” (Moskova, 1888). Suosittelemme tarmokkaasti lukijalle tätä kirjaa, jonka narodnikkilainen sanomalehdistö on yrittänyt visusti vaieten sivuuttaa***.

9) Kauppa- ja koronkiskuripääomalla on, kuten tunnettua, suuri merkitys maaseudullamme. Pidämme tarpeettomana esittää monilukuisia tosiasioita ja viittauksia lähteisiin tästä

* Ainoa poikkeus tästä on *I. Gurvitshin* mainio teos: „The economics of the russion village”, New York, 1892. Ven. käännös: „Venäjän maaseudun taloudellinen tila”. Moskova, 1896. Täytyy ihmetellä sitä taitoa, millä hra Gurvitsh on käsitellyt zemstvitilastokokoelmia, jotka eivät sisällä yhdistelmätaulukkoja talonpoikain ryhmistä niiden taloudellisen varallisuuden mukaan.

** Siirtolaisuuden vaikeuttamisella on siis erittäin voimakas pidättävä vaikutus talonpoikaiston jakaantumiseen.

*** Katso myöskin hra Priimakin teosta: „Numeroaineistoa Siperiaan muuttamisen tutkimista varten”. (*Huomautus 2. painokseen.*)

ilmiöstä: nuo tosiasiat ovat yleisesti tunnettuja eivätkä kuulu välittömästi teemaamme. Meitä kiinnostaa vain kysymys: missä suhteessa kauppa- ja koronkiskuripääoma maaseudullamme on talonpoikaiston jakaantumiseen? onko olemassa yhteyttä edellä kuvailtujen talonpoikaiston ryhmien keskinäisten suhteiden ja talonpoikaislainanantajien ja talonpoikaisvelallisten keskinäisten suhteiden välillä? onko koronkiskuruus jakaantumisen tekijä ja eteenpäinviejä vai pidättääkö se tätä jakaantumista?

Mainitsemme ensin, millä tavoin teoria asettaa tämän kysymyksen. Siinä kapitalistisen tuotannon analyysissa, jonka „Pääoman” tekijä on antanut, on kauppa- ja koronkiskuripääomalle, kuten tunnettua, annettu sangen tärkeä merkitys. Tässä asiassa ovat Marxin katsantokannan perusväittämät seuraavat: 1) kauppa- ja koronkiskuripääoma toisaalta ja teollisuuspääoma [s.o. tuotantoon sijoitettu pääoma, samantekevä, maanviljelys- vaiko teollisuustuotantoon] toisaalta muodostavat taloudellisen ilmiön saman tyyppin, joka sisältyy yhteiseen kaavaan: tavaran osto sen myyntiä varten voitolla („Das Kapital”, I, 2. Abschnitt *, 4. luku, erittäinkin toisen saksalaisen painoksen ss. 148—149⁶⁴).— 2) Kauppa- ja koronkiskuripääoma käyvät historiallisesti aina teollisuuspääoman muodostumisen edellä ja ovat loogillisesti tämän muodostumisen välttämätön ehto („Das Kapital”, III, 1, S. 312—316; ven. käännös, ss. 262—265; III, 2, 132—137, 149; ven. käännös, ss. 488—492, 502), mutta sellaisenaan ei kauppapääoma enempää kuin koronkiskuripääomakaan muodosta vielä riittävää edellytystä teollisuuspääoman (s.o. kapitalistisen tuotannon) syntymiselle; ne eivät aina hajoita vanhaa tuotantotapaa ja aseta sen tilalle kapitalistista tuotantotapaa; tämän viimeksi mainitun syntyminen „riippuu kokonaan historiallisesta kehitystasosta ja vallitsevista olosuhteista” (ibid., 2, 133, ven. käännös, 489)⁶⁵. „Miten pitkälle tuo vanhan tuotantotavan hajoitus menee” (kaupan ja kauppapääoman toimesta) „se riippuu ennen kaikkea sen kestävyydestä ja sisäisestä rakenteesta. Ja mihin tuo hajoamisprosessi johtaa, t.s. mikä uusi tuotantotapa tulee vanhan tilalle,— ei riipu kaupasta, vaan itse tuotantotavan luonteesta” (ibid., III, 1, 316; ven. käännös, 265)⁶⁶.— 3) Kauppapääoman itsenäinen

* — „Pääoma”. I osa, 2. osasto. Toim.

kehitys on kääntäen verrannollinen kapitalistisen *tuotannon* kehitystasoon (ibid., S. 312, ven. käännös, 262)⁶⁷; mitä voimakkaammin on kauppa- ja koronkiskuripääoma kehittynyt, sitä heikompi on teollisuuspääoman (= kapitalistisen *tuotannon*) kehitys, ja päinvastoin.

Venäjäan sovellettuna on siis ratkaistava kysymys: sitoutuuko meillä kauppa- ja koronkiskuripääoma teollisuuspääoman kanssa? johtavatko kauppa ja koronkiskonta niiden hajoittaessa vanhaa tuotantotapaa tämän tuotantotavan korvaamiseen kapitalistisella tuotantotavalla tai jollain muulla? * Nämä ovat tosiasiakysymyksiä, kysymyksiä, jotka on ratkaistava Venäjän kansantalouden kaikkien puolten suhteen. Edellä käsitellyt tiedot sisältävät vastauksen tähän kysymykseen talonpoikaisen maanviljelyksen suhteen, nimittäin myönteisen vastauksen. Tavallinen narodnikkilainen katsantokanta, jonka mukaan „kulakki” ja „yrittäjä-talonpoika” eivät ole saman taloudellisen ilmiön kaksi eri muotoa, vaan sellaisia ilmiötyyppejä, joilla ei ole mitään yhteyttä toisiinsa ja jotka ovat toisilleen vastakkaisia,— tämä katsantokanta ei ole kerrassaan millään perusteltu. Se on yksi niitä narodnikkilaisuuden harhaluuloja, joita ei kukaan ole edes yrittänytkään milloinkaan todistaa täsmällisten taloudellisten tietojen analyysillä. Tosiasiat puhuvat päinvastaista. Palkatkoon talonpoika työläisiä tuotannon laajentamiseksi, tehkoon talonpoika kauppaa maalla (palauttaa mieleen edellä esitetyt tiedot pohattojen maanvuokrauksen suurista määristä) tai ruokatavaroilla, harjoittakoon hän hamppu-, heinä-, karja- y.m. kauppaa tahi rahakauppaa (koronkiskuri),— niin hän edustaa samaa taloudellista tyyppiä, hänen liiketoimensa sisältyy perustaltaan samaan taloudelliseen suhteeseen. Edelleen,— että Venäjän kylä-yhteisö-maaseudulla ei pääoman osuus rajoitu velkaorjuutukseen ja koronkiskontaan, että pääomaa käytetään myöskin tuotantoon, se näkyy siitä, että varakas talonpoikaisto ei sijoita rahojaan vain kauppalaitoksiin ja -liikkeisiin

* „Kapitalismin kohtaloissaan” hra V. V. on kosketellut tätä kysymystä heti ensimmäisellä sivulla, mutta tässä, enempä kuin muissakaan teoksissaan, hän ei ole yrittänyt tarkastella tietoja kauppa- ja teollisuuspääoman suhteista Venäjällä. Hra N. —on, vaikka hän väittikin seuraavansa uskollisesti Marxin teoriaa, piit kuitenkin parempana vaihtaa tarkan ja selvän „kauppapääoma”-käsitteen keksimäänsä epäselvään ja venyvään termiin „kapitalisointi” eli „tulojen kapitalisointi”; ja tämän hämärän termin varjossa hän aivan onnellisesti sivuutti tämän kysymyksen, suorastaan sivuutti. Hänen mukaan ei kapitalistisen tuotannon edeltäjänä Venäjällä ollut kauppapääoma, vaan... „kansantuotanto”!⁶⁸

(ks. edellä), vaan myös talouden parantamiseen, maan ostoon ja vuokraamiseen, inventaarin parantamiseen, työläisten palkkaamiseen j.n.e. Jos pääoma maaseudullamme olisi kykenemätön luomaan mitään muuta kuin velkaorjuutta ja koronkiskontaa, niin silloin me emme voisi tuotantoa koskevien tietojen perusteella todeta talonpoikaiston jakaantumista, maalaisporvariston ja maalaisproletariaatin muodostumista, silloin koko talonpoikaisto muodostaisi puutteen ahdistamien isäntien varsin tasaisen tyyppin, isäntien, joiden joukosta pistäisivät esiin ainoastaan koronkiskurit, pistäisivät esiin yksinomaan rahaomaisuuden suuruuden puolesta eikä maanviljelystuotannon laajuuden ja laadun puolesta. Lopuksi edellä esitetyistä tiedoista johtuu se tärkeä väittämä, että kauppa- ja koronkiskuripääoman itsenäinen kehitys maaseudullamme *pidättää* talonpoikaiston jakaantumista. Mitä pitemmälle kauppa kehittyy lähentäen maaseutua kaupunkiin, työntäen sivuun alkeelliset kylätorit ja hävittäen pienen kyläkauppiaan monopoliaseman, mitä enemmän kehittyvät eurooppalaisesti säännölliset luotonantomuodot työntäen sivuun maalaiskoronkiskurin,— sitä pitemmälle ja syvemmälle täytyy talonpoikaiston jakaantumisen kehittyä. Pikkukaupasta ja koronkiskonnasta syrjäytetty varakkaiden talonpoikain pääoma suuntautuu laajemmassa mitassa tuotantoon, johon se nyt jo alkaa suuntautua.

10) Toinen maaseutumme ekonomiikan tärkeä ilmiö, joka *pidättää* talonpoikaiston jakaantumista, on veropäivätyötalouden jätteet, s.o. työllämaksujärjestelmä. Työllämaksu perustuu työn luontaismaksuun,— siis tavaratalouden heikkoon kehitykseen. Työllämaksu edellyttää ja vaatii nimenomaan keskitalonpoikaa, joka ei olisi täysin vakavarainen (muuten se ei alistuisi työllämaksuorjuutukseen), mutta ei olisi myöskään proletaari (työllämaksuun ryhtymistä varten täytyy olla omat inventaarit, täytyy olla edes jossain määrin „kunnollinen” isäntä).

Sanoessamme edellä, että talonpoikaisporvaristo on nyky-aikaisen maaseudun isäntä, me abstrahoiimme nämä jakaantumista *pidättävät* tekijät: velkaorjuutuksen, koronkiskonnin, työllämaksun y.m. Nykyisen maaseudun oikeita isäntiä ovat todellisuudessa usein kylän koronkiskurit ja lähistön maanomistajat eivätkä talonpoikaisporvariston edustajat. Tällainen abstrahoiminen on kuitenkin täysin oikeutettu menetelmä, sillä muuten ei voida tutkia taloudellisten

suhteiden sisäistä rakennetta talonpoikaiston keskuudessa. Mielenkiintoista on panna merkille, että myöskin narodnikki käyttää tällaista menetelmää, mutta pysähtyy vain puolitiehen viemättä päätelmiään loppuun saakka. Puhuessaan „Kapitalismin kohtaloissaan” veromaksujen painosta y.m. hra V. V. huomauttaa, että kyläyhteisöllä, „mir’illä” ei näistä syistä „ole enää luonnollisen (sic!) elämän ehtoja” (s. 287). Mainiota. Mutta koko kysymys on juuri siitä, millaisia ovat nämä „luonnolliset ehdot”, joita maaseutuamme varten ei vielä ole olemassa. Kyetäkseen vastaamaan tähän kysymykseen on tutkittava taloudellisten suhteiden rakenne kyläyhteisön sisällä nostaten esille, jos niin voidaan sanoa, ne reforminedellisen entisyyden jätteet, jotka hämäävät näitä meidän maaseutumme elämän „luonnollisia ehtoja”. Jos hra V. V. olisi tehnyt tämän, niin hän olisi nähnyt, että tämä maaseudun suhteiden rakenne osoittaa talonpoikaiston täydellistä jakaantumista, että mitä täydellisemmin velkaorjuus, koronkiskonta, työllämaksu y.m. tulevat syrjäytyiksi, sitä syvällisemmin tapahtuu talonpoikaiston jakaantuminen*. Edellä me zemstvotilastotietojen perusteella osoitimme, että tämä jakaantuminen on nyt jo tapahtunut tosiasia, että talonpoikaisto on täydellisesti jakaantunut vastakkaisiin ryhmiin.

---

* Sivumennen. Puhuessamme hra V. V:n „Kapitalismin kohtaloista” ja nimenomaan sen VI luvusta, josta lainaus on otettu, ei voida olla mainitsematta, että siinä on sangan hyviä ja täysin oikeita sivuja. Nimitäin ne sivut, joilla tekijä ei puhu „kapitalismin kohtaloista”, josta ei kapitalismista lainkaan, vaan veromaksujen perimismenetelmistä. Kuvaavaa on, että hra V. V. ei tällöin huomaa kiinteää yhteyttä näiden menetelmien ja veropäivätyötalouden jätteiden välillä, jota — taloutta — hän (kuten myöhemmin saamme nähdä) on valmis idealisoimaan!

Вытѣсненіе барщиннаго хозяйства капиталистическимъ въ современномъ русскомъ земледѣліи *).

I

За исходный пунктъ при разсмотрѣніи современной системы помѣщичьяго хозяйства необходимо взять тотъ строй этого хозяйства, который господствовалъ въ эпоху крѣпостнаго права. Сущность тогдашней хозяйственной системы состояла въ томъ, что вся земля данной единицы земельного хозяйства, т. е. данной вотчины, раздѣлялась на барскую и крестьянскую: послѣдняя отдавалась въ надѣлъ крестьянамъ, которые (получая сверхъ того и другія средства производства — наприимѣръ, лѣсъ, иногда скоть и т. п.) своимъ трудомъ и своимъ инвентаремъ обрабатывали ее, получая съ нея свое содержаніе. Продуктъ этого труда крестьянъ представлялъ изъ себя необходимый продуктъ, по терминологіи теоретической политической экономіи; необходимый — для крестьянъ, какъ дающій имъ средства къ жизни, — для помѣщика, какъ дающій ему рабочія руки; совершенно точно такъ же, какъ продуктъ, возмѣщающій пережѣнную часть стоимости капитала, является необходимымъ продуктомъ въ капиталистическомъ обществѣ. Прибавочный же трудъ крестьянъ состоялъ въ обработкѣ ими тѣмъ же инвентаремъ помѣщичьей земли; продуктъ этого труда шелъ въ пользу помѣщика. Прибавочный трудъ отдѣлялся здѣсь, слѣдовательно, преимущественно отъ необходимаго: на помѣщика обрабатывали барскую землю, на себя — свои надѣлы; на помѣщика работали одни дни недѣли, на себя — другіе. «Надѣлъ» крестьянина служилъ такимъ образомъ въ этомъ хозяйствѣ, какъ бы натуральной заработной платой (выражаясь примѣнительно къ современнымъ понятіямъ), или средствомъ обезпеченія помѣщика рабочими руками. «Собственное хозяйство крестьянъ на своемъ надѣлѣ было условіемъ помѣщичьяго хозяйства, имѣло цѣлью «обезпеченіе» не крестьянина — средствами къ жизни, а помѣщика — рабочими руками **).

*) Настоящая статья представляетъ отрывокъ изъ большого изслѣдованія автора о развитіи капитализма въ Россіи Ред.

**) Чрезвычайно рельефно характеризуетъ этотъ строй хозяйства А. Энгельгардтъ въ своихъ «Письмахъ изъ деревни» (Спб. 1882, стр. 554). Онъ совершенно справедливо указываетъ, что крѣпостное хозяйство было известной правильной и законченной системой, распорядителемъ которой былъ помѣщикъ, влѣвавшій крестьянъ земли и назначавшій имъ какъ тѣ или на другія работы

III LUKU 69

MAANOMISTAJAIN SIIRTYMINEN VEROPÄIVÄTYÖTALOUSTEEN
KAPITALISTISEEN TALOUTEEN

Talonpoikaistaloudesta meidän on nyt siirryttävä tilanherratalouden tarkasteluun. Tehtävänämme on tarkastella peruspiirteissään tilanherratalouden nykyistä yhteiskunnallis-taloudellista rakennetta ja kuvata tämän rakenteen kehityksen luonne reforminjälkeisellä kaudella.

I. VEROPÄIVÄTYÖTALOUDEN PERUSPIIRTEET

Tilanherratalouden nykyisen järjestelmän tutkimisessa täytyy ottaa lähtökohdaksi se rakenne, joka tässä taloudessa vallitsi maaorjuuden aikana. Silloisen talousjärjestelmän olemuksena oli se, että kyseessäolevan maataloudellisen yksikön, s.o. kyseessäolevan sukutilan (вотчина) koko maa jakaantui tilanherran ja talonpoikain maahan; viimeksi mainittu annettiin maaosuuksina talonpojille, jotka (saaden sen lisäksi muitakin tuotantovälineitä — esim. metsää, joskus myöskin karjaa y.m.) viljelivät sitä omalla työllään ja omilla inventaareillaan saaden siitä elatuksensa. Talonpoikain tämän työn tuote oli teoreettisen poliittisen taloustieteen terminologian mukaan välttämätön tuote; välttämätön talonpojille, sillä se antoi heille elämisen välineet, välttämätön tilanherralle, sillä se antoi hänelle työvoiman; aivan samalla tavoin kuin tuote, joka korvaa pääoman arvon vaihtelevan osan, on välttämätön tuote kapitalistisessa yhteiskunnassa. Talonpoikain lisätyö taas oli *samoilla* inventaareilla suoritettua tilanherran maiden muokkausta; tämän työn tuote meni tilanherran hyödyksi. Lisätyö oli siis tässä erotettu

välttämättömästä työstä paikallisesti: tilanherran hyväksi muokattiin kartanonmaata, itseä varten — omaa maaosuutta; tilanherran hyväksi tehtiin työtä toisina viikonpäivinä, itseä varten toisina päivinä. Talonpojan „maaosuus” oli siis tässä taloudessa ikään kuin luontaista työpalkkaa (nykyisten käsitteiden mukaan sanoen) eli keino, joka turvasi tilanherralle työvoiman. Talonpojan pitämä „oma” talous maaosuudellaan oli tilanherratalouden ehto, sen tarkoituksena ei ollut talonpojan „turvaaminen” elämisen välineillä, vaan tilanherran „turvaaminen” työkäsillä*.

Tätä talousjärjestelmää me nimitämmekin veropäivätyö-taloudeksi (барщинное хозяйство). Ilmeistä on, että sen vallitseva asema edellytti seuraavia välttämättömiä ehtoja: ensinnäkin luontaistalouden vallallaoloa. Maaorjuudellisen kartanon tuli olla itsekohteinen, suljettu kokonaisuus, joka oli sangen heikossa yhteydessä muun maailman kanssa. Tilanherrain viljantuotanto myyntiä varten, mikä kehittyi erikoisesti maaorjuuden loppuaikoina, oli jo vanhan järjestelmän hajoamisen enne. Toiseksi, tällaiselle taloudelle on välttämätöntä, että välitön tuottaja olisi varustettu tuotantovälineillä yleensä ja erittäinkin maalla; enemmänkin — että hän olisi kiinnitetty maahan, sillä muussa tapauksessa tilanherralle ei ole taattu työkäsiä. Lisätuotteen saantitavat ovat siis veropäivätyötaloudessa ja kapitalistisessa taloudessa aivan vastakkaiset: edellinen perustuu tuottajan varustamiseen maaosuudella, jälkimmäinen — tuottajan vapauttamiseen maasta**. Kolmanneksi, tällaisen talousjärjestelmän ehtona on talonpojan henkilökohtainen riippuvaisuus tilanherrasta. Ellei tilanherralla olisi suoranaista valtaa talonpojan henkilöllisyyteen, niin hän ei voisi pakoittaa sellaista henkilöä, jolle on annettu maaosuus ja joka harjoittaa omaa taloutta, tekemään työtä hyväkseen. On siis välttämätöntä

* Erinomaisen havainnollisesti luonnehtii tätä talousrakennetta A. Engelhardt teoksessaan „Kirjeitä maalta” (Pietari, 1885, ss. 556—557). Hän osoittaa aivan oikein, että maaorjuudellinen talous oli määrätynlainen säännöllinen ja täydellinen järjestelmä, jossa määrääjänä oli tilanherra, joka antoi talonpojille maaosuudet ja määräsi heidät erilaisiin töihin.

** Esilintyessään Henry Georgea vastaan, joka sanoi, että väestön suurten joukkojen pakkoluovutus on köyhyyden ja sorron suuri ja universaalinen syy, Engels kirjoitti vuonna 1887: „Historiallisesti se ei ole aivan oikein... Keskiäikana ei feodaalisen riiston lähteenä ollut kansan vapauttaminen (expropriation) maasta, vaan päinvastoin sen kiinnittäminen (appropriation) maahan. Talonpoika säilytti maansa, mutta hänet sidottiin siihen maaorjana ja velvoitettiin maksamaan maanomistajalle työllä tai tuotteilla” („The condition of the working class in England in 1844”. New York, 1887. Preface, p. III („Työväenluokan asema Englannissa vuonna 1844”. New York, 1887. Esipuhe, s. III. Toim.)] ⁷⁰.

„ei-taloudellinen pakkoitus”, kuten Marx sanoo kuvatessaan tätä talousjärjestelmää (jonka hän, kuten edellä jo mainittiin, sisällytti *työllämaksukoron* käsitteeseen. „Das Kapital”, III, 2, 324)⁷¹. Tämän pakoituksen muodot ja asteet voivat olla mitä erilaisimpia, talonpojan maaorjuustilasta aina hänen sääty-oikeudettomuuteensa asti. Lopuksi, neljänneksi, kuvatun talousjärjestelmän ehtona ja seurauksena oli tekniikan tavattoman alhainen ja rutiini tila, sillä taloudenhoito oli puutteen ahdistamien, henkilökohtaisen riippuvaisuuden ja henkisen pimeyden polkemien pientalonpoikain käsissä.

II. TALouden VEROPÄIVÄTYÖJÄRJESTELMÄN YHDISTYMINEN KAPITALISTISEEN

Maaorjuuden lakkauttaminen mursi talouden veropäivätyöjärjestelmän. Tämän järjestelmän kaikki tärkeimmät perustat: luontaistalous, tilanherran sukutilan sulkeutuneisuus ja sen itsekohteinen luonne, sen eri aineiden välinen läheinen yhteys, tilanherran valta talonpojan yli — murtuivat. Talonpoikaistalous erotettiin tilanherran taloudesta; talonpojan oli lunastettava maansa täysin omaksi, tilanherran oli siirryttävä kapitalistiseen talousjärjestelmään, joka nojautuu, kuten juuri mainitsimme, aivan päivävastaisille perustoille. Mutta tuollainen siirtyminen aivan toisenlaiseen järjestelmään ei tietenkään voinut tapahtua kerralla, ei voinut tapahtua kerralla kahdesta erilaisesta syystä. Ensinnäkään ei ollut vielä olemassa niitä ehtoja, jotka tarvitaan kapitalistista tuotantoa varten. Tarvittiin sellainen ihmisluokka, joka on tottunut tekemään palkkatyötä, tarvittiin talonpoikain inventaarien korvaamista tilanherran inventaareilla; tarvittiin maanviljelyksen järjestämistä samaan tapaan kuin kaikki muutkin kauppa- ja teollisuusyritykset eikä tilanherratalouden tapaan. Kaikki nämä edellytykset saattoivat muodostua vain vähitellen, ja eräiden tilanherrain yritykset tilata ensi aikoina reformin jälkeen itselleen ulkomailta ulkomaalaisia koneita, vieläpä ulkomaalaisia työläisiäkin, eivät voineet muuta kuin päätyä täydelliseen epäonnistumiseen. Toinen syy siihen, miksi oli mahdotonta siirtyä heti talouden kapitalistiseen järjestämiseen, oli se, että vanha veropäivätyötalousjärjestelmä oli

ainoastaan murrettu, mutta ei lopullisesti hävitetty. Talonpoikaistaloutta ei ollut erotettu tilanherrain taloudesta täydellisesti, sillä viimeksi mainittujen haltuun jäi sangen oleellisia osia talonpoikain maaosuuksista: „poisleikatut maat”, metsiä, niittyjä, juottopaikkoja, laitumia j.n.e. Ilman näitä maita (eli servituutteja) talonpoikain oli aivan mahdollonta harjoittaa itsenäistä taloutta ja tilanherroilla oli täten mahdollisuus jatkaa entistä talousjärjestelmää työllämaksun muodossa. Jäi myöskin „ei-taloudellisen pakoituksen” mahdollisuus: väliaikaisvelvollisen tila, yhteistakuu⁷², talonpojan ruumiillinen rankaisu, talonpojan luovuttaminen yleisiin töihin j.n.e.

Kapitalistinen talous ei siis voinut kerralla syntyä, veropäivätyötalous ei voinut kerralla hävitä. Ainoa mahdollinen talousjärjestelmä oli siis siirtymisjärjestelmä, järjestelmä, jossa yhtyivät sekä veropäivätyö- että kapitalistisen järjestelmän piirteet. Ja todellakin, reforminjälkeiselle tilanherrojen talouden rakenteelle ovat luonteenomaisia juuri nämä piirteet. Siirtymiskaudelle ominaisesta muotojen loppumattomasta moninaisuudesta huolimatta nykyaikainen tilanherratalouden taloudellinen organisaatio sisältyy kahteen perusjärjestelmään mitä moninaisimpina yhdistelminä, nimittäin *työllämaksujärjestelmään* * ja *kapitalistiseen järjestelmään*. Edellinen merkitsee maan muokkaamista ympäristön talonpoikain inventaareilla eikä maksumuoto muuta tämän järjestelmän olemusta (tapahtuuko maksu rahassa, kuten urakkapalkkauksessa, taikka tuotteissa, kuten kahdavielijyöksessä, tai sitten maksuksi annetaan maata tai laitumia, kuten työllämaksussa tämän sanan suppeassa merkityksessä). Tämä on veropäivätyötalouden suoranaista jätettä ** ja edellä siitä annettu taloudellinen luonnekuva soveltuu mel-

* Vaihdamme nyt „barshtshina”- („veropäivätyö”-) termin „otrabotki”- („työllämaksu”-) termiin, koska viimeksi mainittu sana vastaa paremmin reforminjälkeisiä olosuhteita ja on jo saanut kansalaisoikeudet kirjallisuudessaamme.

** Tässä erikoisen selväpiirteinen esimerkki: „Jeletsin kihlakunnan eteläosassa” (Orelin läänissä), kirjoittaa eräs maanviljelysdeparmentin kirjeenvaihtaja, „suurissa tilanherratalouksissa, rinnan vuosityöläisten maanviljelystyön kanssa, huomattavan osan maasta muokkaavat talonpojat korvaukseksi heille vuokratusta maasta. Entiset maorjat vuokraavat edelleenkin maata entisiltä herroiltaan ja maksuksi siitä muokkaavat näiden maita. Tällaisia kyliä nimitetään edelleenkin sen ja sen tilanherran „veropäivätyökyliksi.”” (S. A. Korolenko, „Vapaa palkkatyö j.n.e.”, S. 118). Tai vielä: „Minun tilallani”, kirjoittaa toinen tilanherra, „suorittavat kaikki työt minun entiset talonpoikani (8 kylää, noin 600 sielua), josta he saavat korvaukseksi karjalaitumen (2.000—2.500 desj.); ainoastaan ensimmäisen kynnön ja kylvökoneilla kylvämisen suorittavat määräaikaiset työläiset” (ibid., s. 325. Kalugan kihlakunnasta).

kein kokonaan työllämaksujärjestelmään (ainoa poikkeus on se, että eräässä työllämaksujärjestelmän muodossa jää yksi veropäivätyötalouden ehdoista pois: juuri urakkapalkkauksessa näemme luontaismaksun asemesta rahamaksun). Kapitalistinen järjestelmä on sellaisten työläisten palkkaamista (vuosityöläiset, määräaikaiset ja päivä- y.m. työläiset), jotka viljelevät maata omistajan inventaareilla. Todellisuudessa mainitut järjestelmät kietoutuvat toisiinsa mitä moninaisimmin ja kummallisimmin tavoin: monissa tilanherratiloissa nämä molemmat järjestelmät, joita käytetään erilaisissa taloustoissa, yhtyvät*. Täysin luonnollista on, että niin erilaisten ja jopa vastakkaistenkin talousjärjestelmien yhdistäminen johtaa todellisessa elämässä moniin mitä syvimpiin ja monimutkaisimpiin selkkauksiin ja ristiriitoihin, että monet isännät joutuvat näiden ristiriitojen painon alla perikatoon j.n.e. Kaikki nämä ovat ilmiöitä, jotka ovat ominaisia mille siirtymiskaudelle tahansa.

Jos asetamme kysymyksen molempien järjestelmien suhteellisesta levinneisyydestä, niin on ennen kaikkea sanottava, että täsmällisiä tilastotietoja tästä kysymyksestä ei ole ja tuskinpa niitä voidaan kerätä: sitä varten tarvittaisiin tiedot, paitsi kaikista kartanoista, myöskin kaikkien kartanoiden kaikista taloudellisista toiminnoista. On olemassa ainoastaan likimääräisiä tietoja eri seutujen yleisen luonnehtimisen muodossa sen mukaan, missä mikin järjestelmä on vallitsevana. Tämänlaatuista koko Venäjää koskevia yleistietoja on esitetty edellä siteeratusta maanviljelysdepartementin julkaisussa: „Vapaa palkkatyö j.n.e.“. Hra Annenski on näiden tietojen perusteella laatinut sangen havainnollisen kartogramman, josta käy ilmi molempien järjestelmien levinneisyys („Satojen ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.”⁷³, I, s. 170). Vertailemme näitä tietoja taulukon muodossa täydentäen taulukkoa tiedoilla kylvöjen laajuudesta yksityisten omistamilla mailla vuosina 1883—1887 („Venäjän valtakunnan tilaston” mukaan.

* „Suurin osa talouksista hoidetaan sillä tavoin, että osan maasta, vaikkakin kerrassaan vähäisen, omistajat viljelevät omine inventaareineen vuosi-” y.m. „työläisten avulla, mutta kaikki muu maa annetaan talonpojille muokattavaksi tai kahdaviiljelykseen” joko maata tai rahaa vastaan („Vapaa palkkatyö”, *ibid.*, 96)... „Useimmissa kartanoissa on samanaikaisesti käytännössä melkein kaikki tai monet palkkaustavat” (s.o. „talouden työvoimalla varustamis”-tavat). „Venäjän maa- ja metsätalous”. Maanviljelysdepartementin julkaisema Chicagon näyttelyä varten. Pietari, 1893, s. 79.

IV. Keskimääräinen sato Euroopan-Venäjällä viisivuotiskautena 1883—1887. Pietari, 1888)*.

Läänten ryhmät maanomistajilla vallitsevan talousjärjestelmän mukaan	Läänten lukumäärä			Kaikkien viljalajien ja perunan kylvöalaa yksit. omist. mailla (tuh. desj.)
	mustanmul- lan vyö- hykkeessä	ei-mustan- mullan vyö- hykkeessä	Yh- teensä	
I. Läänit, joissa on vallitsevana kapitalistinen järjestelmä	9	10	19	7.407
II. Läänit, joissa on vallitsevana sekajärjestelmä	3	4	7	2.222
III. Läänit, joissa on vallitsevana työllämaksujärjestelmä	12	5	17	6.281
<i>Yhteensä</i>	24	19	43	15.910

Siis kun puhtaasti venäläisissä lääneissä on vallitsevana työllämaksu, niin yleensä on Euroopan-Venäjällä tunnustettava nykyään vallitsevaksi tilanherratalouden kapitalistinen järjestelmä. Mutta taulukkomme ei ilmaise tätä vallitsevaa asemaa likimainkaan täydellisesti, sillä I lääniryhmässä on sellaisia, joissa työllämaksu ei ole lainkaan käytännössä (esimerkiksi Itämeren läänit), kun taas III ryhmässä ei ole yhtään ainoata lääniä, todennäköisesti ei edes ainoatakaan talouttaan hoitavaa kartanoa, jossa ei edes osittain olisi käytännössä kapitalistinen järjestelmä. Tässä on zemstvitilastotietojen perusteella valaistusta asiaan (*Raspopin*. „Yksityisomistajien talous Venäjällä zemstvitilastotietojen mukaan”. „Juriditsjeski Vestnik”, v. 1887, № 11—12, № 12, s. 634):

* Euroopan-Venäjän 50 läänistä on jätetty pois Arkangelin, Vologdan, Aunuksen, Vjatkan, Permin, Orenburgin ja Astrakaanin läänit, joissa yksityismailla oli vuosina 1883—1887 kaikkiaan 562 tuh. desj. kylvöjä tämänlaatuisten kylvöjen 16.472.000 desjatiinasta Euroopan-Venäjällä.— I ryhmään on otettu seuraavat läänit: 3 Itämeren lääninä, 4 läntistä (Kovnon, Vilnon, Grodnon ja Minskin), 3 lounaista (Kievin, Volynian ja Podolian), 5 eteläistä (Hersonin, Taurian, Bessarabian, Jekaterinoslavin ja Donin), 1 kaakkoinen (Saratovin) ja sitten Pietarin, Moskovan ja Jaroslavin läänit. II ryhmään: Vitebskin, Mogilevin, Smolenskin, Kalugan, Voronezhin, Poltavan ja Harkovin. III ryhmään on otettu muut läänit.— Suuremman täsmällisyyden vuoksi pitäisi kaikista yksityisten omistamilla mailla olevista kylvöistä vähentää vuokraajille kuuluvat kylvöt, mutta sellaisia tietoja ei ole. Huomautamme, että sellainen korjaus tuskin muuttaisi meidän johtopäätöstämme kapitalistisen järjestelmän vallitsevasta asemasta, sillä mustanmullan vyöhykkeessä vuokrataan suuri osa yksityisomistuksessa olevista kyntömaista, mutta tämän vyöhykkeen lääneissä on vallitsevassa asemassa työllämaksujärjestelmä.

Kurskin läänin kihlakunnat	% ¹ / ₁₀ :ssa kartanoita, joilla oltavat vapaita palkkatyöläisiä		% ¹ / ₁₀ :ssa kartanoita, jotka pitävät battrakkeja	
	keski- kokoisla	suurla	keski- kokoisla	suuria
Dmitrovin kihlak.	53,3	84,3	68,5	85,0
Fatezhin "	77,1	88,2	86,0	94,1
Lgovin "	58,7	78,8	73,1	96,9
Sudzhan "	53,0	81,1	66,9	90,5

Lopuksi on huomautettava, että työllämaksujärjestelmä muuttuu joskus kapitalistiseksi ja sulautuu siinä määrin yhteen sen kanssa, että käy melkein mahdottomaksi erottaa niitä toisistaan ja nähdä ero niiden välillä. Esimerkiksi talonpoika vuokraa maatilkun ja sitoutuu korvaukseksi siitä tekemään työtä määrätyn päiväluvun (kuten tunnettua, mitä laajimmin levinnyt ilmiö. Ks. esimerkkejä seuraavasta pykälästä). Miten tässä voidaan tehdä ero tällaisen „talonpojan” ja sen länsieurooppalaisen taikka Itämeren läänien „battrakin” välillä, joka saa maatilkun ehdolla, että tekee työtä määrätyn päiväluvun? Elämä luo sellaisia muotoja, jotka erinomaisen asteittaisesti yhdistävät peruspiirteiltään vastakkaisia talousjärjestelmiä. Käy mahdottomaksi sanoa, missä päättyy „työllämaksujärjestelmä” ja missä alkaa „kapitalismi”.

Todettuamme täten sen perustosiasian, että nykyaikaisen tilanherratalouden muotojen koko moninaisuus sisältyy kahteen järjestelmään, työllämaksu- ja kapitalistiseen järjestelmään eri yhdistelminä,— siirrymme nyt kummankin järjestelmän taloudelliseen luonnehtimiseen ja tarkastamme, kumpi näistä järjestelmistä koko taloudellisen kehityksen vaikutuksesta työntää toista syrjään.

III. TYÖLLÄMAKSUJÄRJESTELMÄN LUONNEHTIMINEN

Työllämaksumuodot, kuten jo edellä on pantu merkille, ovat tavattoman moninaisia. Toisinaan talonpojat palkkautuvat rahamaksusta omine inventaareineen muokkaamaan maanomistajain maita — n.s. „urakkapalkkaus”, „desjatiinansiot” *, viljelys „kaikkine töineen” ** (s.o. yksi desjatiina

* „Tilastotietojen kokoelma Rjazanin läänistä”.

** Engelhardt, l.c.

kevätiljaa ja yksi desjatiina syysviljaa) j.n.e. Toisinaan talonpojat ottavat velaksi viljaa tai rahaa sitoutuen suorittamaan työllä joko koko velan tai velan korot *. Tässä muodossa esiintyy erityisen selvästi piirre, joka on ominainen työllämaksujärjestelmälle yleensä, nimittäin tällaisen työhönpalkkaamisen velkatoryöorjuudellinen, koronkiskuriluonne. Väliin talonpojat tekevät työtä „syöttövahingoista” (s.o. sitoutuvat suorittamaan työllä lain säätämän syöttösakon), tekevät työtä yksinkertaisesti „säädyllyisyydestä” (vrt. Engelhardt, l. c., s. 56) — s.o. ilmaiseksi, pelkästä kestätyksestä, jotta eivät menettäisi muita „työansioita” maanomistajilta. Vihdoin on sangen levinnyt työllämaksu maasta, joko kahdaviiljelyksen muodossa tai suoranaisena työnä talonpojille vuokralleannetusta maasta, laitumista y.m.

Maksu vuokratusta maasta saa tällöin hyvin usein mitä moninaisimpia muotoja, jotka väliin jopa yhtyvätkin, joten rinnan rahamaksun kanssa esiintyy myös maksu tuotteilla ja „työllämaksu”. Tässä pari esimerkkiä: jokaisesta desjatiinasta on muokattava 1½ desj.+ 10 kananmunaa + 1 kana + 1 naistyöpäivä; 43 desjatiinasta kevätkylvöpeltoa 12 rpl. desjatiinalta ja 51 desjatiinasta syyskylvöpeltoa 16 rpl. desjatiinalta rahassa + puitava määrätty määrä kaurakuhilaita, 7 kuhilasta tattaria ja 20 kuhilasta ruista + vuokratulla maalla lannoitettava *omien* karjapihojen lannalla vähintään 5 desjatiinaa, 300 kuormaa lantaa desj. kohti (Karyshev, „Vuokraus”, s. 348). Tässä muuttuu jopa talonpoikain lantakin yksityisomistajan talouden osaksi! Työllämaksun laajaa leviämistä ja monimuotoisuutta osoittaa jo sitä koskevien nimitysten runsaus: „otraboiki”, „otbütshi”, „otbütki”, „barshtshina”, „basarinka”, „posobka”, „panshtshina”, „pöstupok”, „vyjemka” y.m. (ibid., s. 342). Joskus talonpoika sitoutuu tällöin tekemään sellaista työtä, „mitä omistaja käskee” (ibid., s. 346), sitoutuu yleensä „olemaan kuuliainen”, „tottelemaan” häntä, „auttamaan” häntä. Työllämaksu käsittää „kaikki maalaiselämään kuuluvat työt. Työllämaksun avulla suoritetaan kaikki maataloustyöt peltojen muokkauksessa sekä viljan- ja heinäkorjuussa, varus-

* „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, V osa, I vihko. Moskova, 1879, ss. 186—189. Mainitsemme lähteet ainoastaan esimerkin vuoksi. Koko talonpoikaistaloutta ja yksityisomistajien taloutta koskeva kirjallisuus sisältää joukotain sellaisia mainintoja.

tetaan puut ja vedetään rahtia” (346—347), korjautetaan katot ja savupiiput (354, 348), velvoitetaan tuomaan kanoja ja kananmunia (ibid.). Pietarin läänin Gdovin kihlakunnan tutkija sanoo täydellä syyllä, että tavattavat työllämaksumuodot ovat „entisen, reforminedellisen veropäivätyövelvollisuuden luontoisia” (349)*.

Erikoisen mielenkiintoisia ovat maasta suoritettavan työllämaksun muodot — niin sanotut työllämaksu- ja luontaismaksuvuokraukset**. Edellisessä luvussa näimme, kuinka talonpoikain maanvuokrauksessa ilmenee kapitalistisia suhteita; tässä näemme „maanvuokrauksen”, joka on yksinkertaisesti veropäivätyötalouden jäte*** ja joka väliin huomaamatta muuttuu kartanon maataloustyöläisillä turvaamisen kapitalistiseksi järjestelmäksi antamalla heille pieniä maatilkkuja. Zemstvotilastotiedot vahvistavat kiistattomasti tämänlaatuisten „maanvuokrausten” yhteyden vuokralleantajain omaan talouteen. „Omien viljelysten kehittyessä yksityisomistajien kartanoissa maanomistajille käy välttämättömäksi taata työläisten saanti tarpeen hetkellä. Tämän vuoksi kehittyä heillä monilla paikkakunnilla pyrkimys antaa talonpojille maata vuokralle työllämaksua vastaan tahi — tuotteen osaa ja työllämaksua vastaan...” Tämä talousjärjestelmä „...on suuresti levinnyt. Mitä enemmän on käytännössä vuokralleantajain oma talous, mitä vähemmän tarjotaan maata vuokralle ja mitä kiihkeämpi on vuokramaan kysyntä, sitä laajemmin kehittyä myös tämänlaatuinen maanvuokraus” (ibid., s. 266, vrt. myös s. 367). Me näemme siis tässä aivan erikoislaatuisen vuokrauksen, joka ei ilmaise omistajan kieltäytymistä oman talouden hoidosta, vaan *yksityisomistajan viljelysten kehitystä*, — joka ei ilmaise

* Merkillepantavaa on, että koko työllämaksun eri muotojen valtava moninaisuus Venäjällä, maanvuokrauksen erilaiset muodot kaikenlaisine lisämaksuineen y.m.— sisältyvät kokonaisuudessaan niihin maanviljelyksen esikapitalistisen järjestelmän perusmuotoihin, jotka Marx on osoittanut „Pääoman” III osan 47. luvussa. Edellisessä luvussa on jo mainittu, että näitä perusmuotoja on kolme: 1) työllämaksukorko; 2) tuote- eli luontaiskorko ja 3) rahakorko. Tämän vuoksi on aivan luonnollista, että Marx halusi ottaa nimenomaan venäläiset tiedot maakorkoa koskevan osan valaismiseksi.

** „Zemstvotilaston yhteenvetojen” mukaan (II osa) talonpojat vuokraavat rahamaksua vastaan 76% kaikista vuokralleottamistaan maista; työllämaksua vastaan 3—7% niistä; tuotteiden osaa vastaan 13—17% ja vihdoin sekamaksua vastaan 2—3% maista.

*** Vrt. sivulla 164 olevassa huomautuksessa esitettyjä esimerkkejä. Veropäivätyötalouden aikana tilanherra antoi talonpojalle maata, jotta talonpoika tekisi työtä hänelle. Kun maa annetaan vuokralle työllämaksua vastaan, on asian taloudellinen puoli ilmeisesti sama.

talonpoikaistalouden vahvistumista sen maanhallinnan laajentumisen kautta, vaan *talonpojan muuttumista maataloustyöläiseksi*. Edellisessä luvussa näimme, että talonpoikaistaloudessa on maanvuokrauksella vastakkainen merkitys, ollen toisille edullista talouden laajennusta, toisille taas puutteen sanelema sopimus. Nyt näemme, että myöskin tilanherrataloudessa on maan vuokralleannolla vastakkainen merkitys: toisinaan se on talouden luovuttamista toiselle henkilölle korkomaksua vastaan; toisinaan se taas on oman talouden hoitamistapa, keino, jolla maatila turvataan työvoimalla.

Siirrymme tarkastelemaan työpalkkakaksymystä työllämaksun vallitessa. Eri lähteistä saadut tiedot todistavat yhtäpitävästi, että työllämaksupalkkauksessa ja velkaorjuudellisessa palkkauksessa on työpalkka aina *alhaisempi* kuin kapitalistisessa „vapaassa” palkkauksessa. Ensiksikin on siitä todistuksena se, että luontaismaksuvuokrat, s.o. työllämaksu- ja kahdavieljävuokrat (jotka, kuten juuri saimme nähdä, ilmaisevat ainoastaan työllämaksu- ja velkatiyö-palkkausta), ovat säännöllisesti kaikkialla *kalliimmat* kuin rahavuokrat ja vielä huomattavasti kalliimmat (ibid., 350), joskus kaksikin kertaa kalliimmat (ibid., 356, Tverin läänin Rzhevin kihlakunta). Toiseksi, luontaismaksuvuokrat ovat voimakkaimmin levinneet talonpoikain köyhimmissä ryhmissä (ibid., 261 ja seuraavat). Tämä on puutteesta johtunutta vuokrausta, sellaisen talonpojan „vuokrausta”, joka ei enää kykene vastustamaan hänen muuttamistaan tällä tavoin maatalouspalkkatyöläiseksi. Varakkaat talonpojat koettavat saada maata vuokralle rahamaksua vastaan. „Vuokralleottaja käyttää pienimpiäkin mahdollisuuksia hyväkseen voidakseen suorittaa vuokrasumman rahassa ja alentaakseen siten vieraan maan käyttämisen hintaa” (ibid., 265)—eikä vain alentaakseen vuokramaksua, lisäämme puolestamme, vaan myös vapautuakseen velkaorjuudellisesta palkkauksesta. Donin Rostovin kihlakunnassa on todettu sellainenkin merkillepantava tosiasia kuin siirtyminen rahavuokrauksesta skopshtshinaan⁷⁴ sitä mukaa kun vuokramaksut nousevat, *huolimatta talonpoikain osuuden väheneemisestä skopshtshinassa* (s. 266, ibid.). Tämä tosiasia kuvaa täysin havainnollisesti sitä merkitystä, mikä on luontaismaksuvuokrauksella, joka saattaa talonpojan lopullisesti

häviöön ja tekee hänestä maalaisbetrakin *. Kolmanneksi, työn hinnan suoranainen vertailu työllämaksua ja kapitalistista „vapaata” palkkausta käytettäessä osoittaa, että viimeksi mainitun taso on korkeampi. Edellä siteeratussa maanviljelysdepartementin julkaisussa: „Vapaa palkkatyö j.n.e.”, lasketaan, että keskimääräiseksi maksuksi syysviljan yhden desjatiinan täydellisestä muokkauksesta talonpojan inventaareilla on katsottava 6 rpl. (keskistä mustanmullan vyöhykettä koskevat tiedot 8 vuoden ajalta, 1883—1891). Jos taas lasketaan samojen töiden hinta vapaalla palkkatyöllä teetettyinä, niin saadaan 6 rpl. 19 kop. pelkästään jalkatyöstä ottamatta huomioon hevostyötä (hevostyön hintaa ei voida arvioida alle 4 rpl. 50 kop., l. c., 45). Yhteenvedon laatija katsoo täydellä syyllä tällaisen ilmiön „aivan epänormaaliksi” (ibid.). Huomautamme vain, että kaikenlaisiin velkaorjuutusmuotoihin ja muihin esikapitalistisiin suhteisiin verrattuna korkeampi työpalkka puhtaasti kapitalistisessa palkkauksessa on tosiasia, jota ei ole todettu ainoastaan maanviljelyksen, vaan myöskin teollisuuden suhteen, eikä ainoastaan Venäjällä, vaan muissakin maissa. Tässä

* Maanvuokrausta koskevien uusimpien tietojen yhteenveto (hra Karyshev kirjassa: „Satojen ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.”, I osa) on vahvistanut täydellisesti sen, että vain puute pakoittaa talonpoikia ottamaan maata kahdaviiljelykseen tai työllämaksua vastaan, kun taas varakkaat talonpojat pitävät parempana ottaa maata vuokralle rahamaksua vastaan (ss. 317—320), koska luontaismaksuvuokraus tulee kaikkialla verrattomasti kalliimmaksi talonpojalle kuin vuokraus rahamaksua vastaan (ss. 342—346). Mutta kaikki nämä tosiasiat eivät ole estäneet hra Karyshevia esittämästä asiasta siten, että „varaton talonpoika... saa mahdollisuuden tyydyttää paremmin ravintotarpeensa lisäämällä jonkin verran viljelyksiään kahdaviiljelyksen (используя) avulla vieralla maalla” (321). Tuollaisiin tulkittomiin ajatuksiin johtaa ihmisiä ennakkolta omaksuttu myötätunto „luontaistaloutta” kohtaan! On todistettu, että luontaismaksuvuokraus on kalliimpaa kuin rahallavuokraus, että se on jonkinlaista truck-system'iä⁷⁵ maanviljelyksessä, että se saattaa talonpojan lopullisesti taloudelliseen häviöön ja tekee hänestä betrakin,— mutta taloustieteilijämme jarruttelee ravinnon parantamisesta Kahdavuokraus tulee nähkääs „antamaan” „maaseudun puutteenalaista väestöosa saamaan” maata vuokralle (320). Hra taloustieteilijä nimittää tässä „avuksi” maan saantia kaikkein huonoimmilla ehdoilla, ehdoilla, jotka tekevät vuokraajasta betrakin! Herää kysymys, missä sitten on ero venäläisten narodnikkien ja venäläisten agraarien välillä, jotka ovat aina olleet valmiit ja aina ovat valmiit antamaan „maaseutuväestön puutteenalaiselle osalle” tuollaista „apua”? Tässä on muuten mielenkiintoinen esimerkki. Bessarabian läänin Hotinin kihlakunnassa määritellään kahdaviiljelijän keskimääräinen päiväansio 60 kopeekaksi, mutta päiväläisen palkka kesällä 35—50 kopeekaksi. „Kahdaviiljelijän työansio osoittautuu siis kuitenkin olevan korkeampi kuin betrakin työansio” (344; hra Karyshevin alleiviivama). Tämä „kuitenkin” on sangan kuvaava. Mutta onhan kahdaviiljelijällä, erotukseksi betrakista, taloudenhoitomenoja? hänellähän pitää olla hevonen ja valjaat? miksei näitä menoja ole laskettu? Kun keskimääräinen päiväpalkka on Bessarabian läänissä kesällä 40—77 kop. (vuosina 1883—1887 ja 1888—1892), niin omine hevosineen työskentelevän työläisen keskimääräinen päiväpalkka on 124—180 kop. (vuosina 1883—1887 ja 1888—1892). Eiköhän pikemminkin „osoittaudu”, että betrakki saa „kuitenkin” enemmän kuin kahdaviiljelijä? Jalkatyöläisen keskimääräinen päiväpalkka (koko vuoden keskimäärä) on Bessarabian läänissä määriteltä 67 kopeekaksi vuosina 1882—1891 (ibid., 178).

zemstvotilaston tarkempia ja yksityiskohtaisempia tietoja tuosta kysymyksestä („Tilastotietojen kokoelma Saratovin kihlakunnasta”, I osa, III osasto, ss. 18—19. Siteerattu hra Karyshevin „Vuokrauksesta”, s. 353):

Työn laatu	Saratovin kihlakunta				
	Yhden desjattilinan muokkauksen keskimääräinen hinta (rpl.)				
	Talvipestauksessa maksettaessa 80—100 % palkasta etukäteen	Suoritettaessa työllä-maksua peltomaan vuokrauksesta	Vapaassa palkkatyössä	palkkaa- palkkau- tusten li- mol- tusten mukaan	
	kirjall. sopimuksen mukaan	vuokralle-ottajien ilmoitusten mukaan			
Täysmuokkaus ja korjuu ynnä poisveto ja puinti	9,6	—	9,4	20,5	17,5
Sama ilman kevätviljan puintia.....	6,6	—	6,4	15,3	13,5
Sama ilman syysviljan puintia.....	7,0	—	7,5	15,2	14,3
Muokkaus.....	2,8	2,8	—	4,3	3,7
Korjuu (leikkuu ja poisveto).....	3,6	3,7	3,8	10,1	8,5
Korjuu (ilman vetoa).....	3,2	2,6	3,3	8,0	8,1
Nitto (ilman vetoa).....	2,1	2,0	1,8	3,5	4,0

Siis verrattuna kapitalistiseen palkkaukseen on työn hinta työllämaksussa (aivan samoin kuin velkaorjuudellisessa palkkauksessa, joka liittyy koronkiskontaan) tavallisesti enemmän kuin kaksi kertaa alhaisempi *. Koska työllämaksuun voi sitoutua ainoastaan paikallinen ja samalla välttämättä „maaosuudella turvattu” talonpoika, niin tämä työpalkan tavaton aleneminen viittaa selvästi maaosuuden merkitykseen luontaistyöpalkkana. Tällaisissa tapauksissa maaosuus jää nykyisinkin keinoksi, jolla maanomistajalle „turvataan” halpa työvoima. Mutta erotus vapaan ja „puolivapaan” ** työn välillä ei likimainkaan rajoitu erotukseen työpalkassa. Erittäin tärkeä on myös se seikka, että viimeksimainitunlainen työ edellyttää aina työhön palkkautuvan

* Kuinka tämän jälkeen voitaisiin olla nimittämättä taantumukseksi sitä kapitalismin arvostelua, jonka antaa esimerkiksi sellainen narodnikki kuin ruhtinas Vasilshikov. Jo sanotaan „vapaa palkkatyö” — huudahtaa hän pateettisesti — sisältyy ristiriita, sillä palkkautuminen edellyttää epäitsenäisyyttä ja epäitsenäisyys sulkee pois „vapauden”. Mutta sen, että kapitalismi asettaa velkaorjuudellisen epäitsenäisyyden tilalle vapaan epäitsenäisyyden, narodnikkilaismielinen tilanherra luonnollisesti unohtaa.

** Hra Karyshevin sanonta, i. c. Hra Karyshev jätti suotta tekemättä sen johtopäätöksen, että kahdavuokraus „auttaa” „puolivapaan” työn hävittämistä.

henkilökohtaista riippuvaisuutta työnantajasta, edellyttää aina „ei-taloudellisen pakoituksen” säilymistä pienemmässä tai suuremmassa määrässä. Engelhardt huomauttaa sangen sattuvasti, että rahan antaminen työllämaksua vastaan on selitettävissä siten, että tällaiset lainat ovat kaikkein parhaiten turvatut: ulosottomääräyksellä on talonpojalta vaikea velkaa hakea, „mutta työn, jonka talonpoika on sitoutunut suorittamaan, *pakoittaa* esivalta hänet tekemään, vaikka hänen oma viljansa jäisi korjaamatta” (l. c. 216). „Vain monet vuodet orjuutta, maaorjan työtä herran hyväksi, saattoivat luoda sen kylmäverisyyden” (vain näennäisen), jolla maanviljelijä jättää sateen alle oman viljansa mennäkseen vetämään pois vieraita lyhteitä (ibid., 429). Ilman jossain muodossa esiintyvää väestön kiinnittämistä asuinpaikkaan, „kyläyhteisöön”, ilman vissiiä kansalaisyhteisöjen puuttumista olisi työllämaksu järjestelmänä mahdoton. On itseltään selvää, että työllämaksujärjestelmän kuvattujen piirteiden kiertämättömänä seurauksena on alhainen työn tuottavuus: työllämaksuun perustuvat taloudenhoitomenetelmät voivat olla vain aivan rutiineja; velkaorjuuden alaisen talonpojan työ ei voi olla laatuunsa nähden lähentelemättä maaorjan työtä.

Taloudellisen organisaation kannalta työllämaksujärjestelmän ja kapitalistisen järjestelmän yhdistäminen tekee tilanherratalouden nykyisen rakenteen hyvin paljon sen rakenteen kaltaiseksi, joka vallitsi kutomateollisuudessamme ennen koneellisen suurteollisuuden ilmestymistä. Siellä kauppias teetti osan operaatioista omilla työvälineillään ja palkkatyöläisillä (kankaan luominen, värjäys, viimeistely j.n.e.) ja osan hänelle ja hänen raaka-aineistaan työskentelevien kotiteollisuutta harjoittavien talonpoikain työvälineillä; täällä osan operaatioista suorittavat palkkatyöläiset, jotka käyttävät omistajan inventaareja, osan taas vieraalla maalla työskentelevät talonpojat omilla inventaareillaan. Siellä teollisuuspääomaan liittyi kauppapääoma, ja kotiteollisuudenharjoittajia puristi pääoman ohella velkaorjuus, välittäjäimestarien välitystoiminta, truck-system y.m.s.; täällä aivan samoin teollisuuspääomaan liittyy kauppa- ja koronkiskuripääoma kaikenlaisine palkanalentamismuotoineen ja tuottajan henkilökohtaisen riippuvaisuuden voimistamisen muotoineen. Pohjautuen alkeelliseen käsityötekniikkaan siirtymisjärjestelmä säilyi siellä vuosisatoja ja sen mursi

joidenkin kolmen vuosikymmenen kuluessa koneellinen suurteollisuus; täällä on työllämaksu pysynyt käytännössä miltei Venäjän historian alusta saakka (maanomistajat velko-orjuuttivat smerdejä jo „Russkaja Pravdan”⁷⁶ aikoina), ikuistaen rutiinia tekniikkaa, ja alkaa nopeasti väistyä kapitalismin tieltä vasta reforminjälkeisenä kautena. Sekä siellä että täällä vanha järjestelmä merkitsee vain pysähdystilaa tuotantomuodoissa (ja siis myöskin kaikissa yhteiskunnallisissa suhteissa) ja aasialaisuuden vallallaoloa. Sekä siellä että täällä uudet, kapitalistiset talousmuodot ovat suuri edistysaskel kaikista niille ominaisista ristiriidoista huolimatta.

IV. TYÖLLÄMAKSUJÄRJESTELMÄN LUHISTUMINEN

Nyt herää kysymys, missä suhteessa on työllämaksujärjestelmä Venäjän reforminjälkeiseen ekonomiikkaan?

Ennen kaikkea tavaratalouden kasvu ei sovellu yhteen työllämaksujärjestelmän kanssa, koska tuo järjestelmä rakentuu luontaistalouden, muuttumattoman tekniikan, tilanherran ja talonpojan erottamattoman yhteyden pohjalle. Sen vuoksi tätä järjestelmää on aivan mahdoton toteuttaa täydessä muodossa, ja jokainen askel tavaratalouden ja kauppaanviljelyksen kehityksessä murtaa sen toteuttamisedellytyksiä.

Edelleen on otettava huomioon seuraava seikka. Edellä esitetystä johtuu, että työllämaksu nykyisessä tilanherrataloudessa pitäisi jakaa kahteen lajiin: 1) työllämaksu, jonka voi suorittaa ainoastaan isäntä-talonpoika, jolla on työjuhtia ja työkalustoa (esim. desjatiinan viljeleminen kaikkine työineen, kyntö j.n.e.), ja 2) työllämaksu, jonka voi suorittaa myöskin maalaisproletaari, jolla ei ole minkäänlaisia inventaareja (esimerkiksi leikata, niittää, puida j.n.e.). Ilmeistä on, että sekä talonpoikais- että tilanherrataloudelle on ensimmäisen ja toisen lajin työllämaksulla vastakkainen merkitys ja että viimeksi mainittu työllämaksu on suoranaista siirtymistä kapitalismiin sulautuen sen kanssa yhteen aivan huomaamattomien siirtymismuotojen kautta. Kirjallisuudessamme puhutaan tavallisesti työllämaksusta yleensä, tekemättä tätä erotusta. Työllämaksun syrjäyttämisen prosessissa kapitalismin toimesta on kuitenkin painopisteen siirtymisellä ensimmäisen lajin työllämaksusta toisen lajin työllämaksuun valtava merkitys. Tässä esimerkki teoksesta „Tilastotietojen

kokoelma Moskovan läänistä”: „*Suurimmalla* osalla karta-noista... peltojen muokkauksen ja kylvön, s.o. työt, joiden huolellisesta suorittamisesta sato on riippuvainen, suorittavat vakinaiset työläiset, mutta viljan korjuu, s.o. työ, jossa tärkeintä on sen oikealla ajalla suorittaminen ja nopeus, annetaan ympäristön talonpoikien tehtäväksi rahamaksusta tai maita vastaan” (V osa, 2. vihko, s. 140). Tällaisissa talouksissa hankitaan suurin osa työkäsistä työllämaksun kautta, mutta kapitalistinen järjestelmä on epäilemättä vallitsevana ja „ympäristön talonpojat” muuttuvat tosiasiallisesti maataloustyöläisiksi — niiden Saksan „kontrahti-päiväläisten” kaltaisiksi, joilla myöskin on maata ja jotka myöskin palkkautuvat työhön määrätyksi osaksi vuotta (ks. edellä, s. 151, huomautus). 90-luvun katovuosien johdosta tapahtunut talonpoikain hevosten lukumäärän valtava väheneminen ja hevosettomien talouksien lisääntymisen * ei voinut olla tekemättä voimakasta vaikutusta sen prosessin kiihtymiseen, jossa kapitalistinen järjestelmä syrjäyttää työllämaksujärjestelmää **.

Lopuksi on työllämaksujärjestelmän luhistumisen pääsyyinä mainittava talonpoikaiston jakaantumisprosessi. Työllämaksun (*ensimmäisen* lajin) yhteys nimenomaan talonpoikaiston keskiryhmään on selvä ja a priori, kuten jo edellä huomautimme, — ja voidaan se todistaa zernstovotilastotiedoilla. Esimerkiksi Voronezhin läänin Zadonskin kihlakuntaa koskevassa kokoelmassa on annettu tietoja urakkatöitä ottaneiden talouksien lukumäärästä

* Vuosina 1893—1894 48 läänissä suoritettu hevosilastokysely toi ilmi hevosten lukumäärän vähenemisen kaikilla hevosenomistajilla 9,6%:lla ja hevosenomistajien lukumäärän vähenemisen 28.321 hengellä. Tambovin, Voronezhin, Kurskin, Rjazanin, Orelin, Tulan ja Nizhni-Novgorodin lääneissä väheni hevosten lukumäärä vuodesta 1888 vuoteen 1893 21,2%:lla. Seitsemässä muussa mustanmullan alueen läänissä oli vähennys vuodesta 1891 vuoteen 1893 17%:a. Euroopan-Venäjän 38 läänissä oli vuosina 1888—1891 7.922.260 talonpoikaistaloutta ja niistä hevosia omaavia 5.736.436; vuosina 1893—1894 oli näissä lääneissä 8.288.987 taloutta ja niistä hevosia omaavia 5.647.233. Hevosia omaavien talouksien lukumäärä väheni siis 89 tuhannella ja hevosettomien talouksien lukumäärä lisääntyi 456 tuhannella. Hevosettomien talouksien prosenttimäärä kohosi 27,6%:sta 31,9%:iin („Venäjän keisarikunnan tilasto”. XXXVII. Pietari, 1896). Edellä olemme osoittaneet, että Euroopan-Venäjän 48 läänissä hevosettomien talouksien lukumäärä lisääntyi 2,8 miljoonasta vuosina 1888—1891 3,2 miljoonaan vuosina 1896—1900, s.o. 27,3%:sta 29,2%:iin. Neljässä eteläisessä läänissä (Bessarabian, Jekaterinoslavin, Taurian ja Heronin lääneissä) lisääntyi hevosettomien talouksien lukumäärä 305,8 tuhannesta vuonna 1896 341,6 tuhanteen vuonna 1904, s.o. 34,7%:sta — 36,4%:iin. (Huomautus 2. painokseen.)

** Vrt myös: S. A. Korolenko, „Vapaa palkkatyö j.n.e.”, ss 46—47, jossa vuosien 1882 ja 1888 hevosilastokyselyjen perusteella esitetään esimerkkejä siitä, kuinka talonpoikain hevosten lukumäärän vähenemistä seuraa hevosten lukumäärän lisääntyminen yksityisomistajilla.

talonpoikaiston eri ryhmissä. Tässä ovat nämä tiedot prosenttisuhteissa esitettyinä:

Isäntäryhmät	% koko lukumäärästä			
	Urakkatöitä isäntien taloudesta	ottanelden % koko isäntäryhmässä	talouksia yhteensä	urakkatöitä ottanelta talouksista
Hevosettomat	9,9		24,5	10,5
Yhden hevosen omistajat	27,4		40,5	47,6
2—3 hevosta omistavat	29,0		31,8	39,6
4 hevosta „	16,5		3,2	2,3
<i>Koko kihlakunnassa</i>	<i>23,3</i>		<i>100</i>	<i>100</i>

Tästä näkyy selvästi, että osanotto urakkatöihin heikkenee molemmissa äärimmäisissä ryhmissä. Suurin osa urakkatöitä ottavista talouksista tulee talonpoikaiston keskiryhmän osalle. Koska myöskin urakkatyöt zemstvitilastokokoelmissa lasketaan usein „ansiotöiksi” yleensä, niin näemme tässä siis esimerkin keskitalonpoikaiston tyypillisistä „ansiotöistä”,— aivan samoin kuin edellisessä luvussa tutustuimme talonpoikaiston alimman ja ylimmän ryhmän tyypillisiin „ansiotöihin”. Siellä tarkastellut „ansiotöiden” lajit ilmaisevat kapitalismin kehitystä (kauppa- ja teollisuuslaitokset ja työvoiman myynti), mutta tämä „ansiotyö”-laji ilmaisee päinvastoin kapitalismin takapajuisuutta ja työllämaksun vallallaoloa (jos edellytetään, että „urakkatöiden” yleismäärässä on enimmäkseen sellaisia töitä, jotka lasimme työllämaksun ensimmäiseen lajiin kuuluviksi).

Mitä pitemmälle luontaistalouden ja keskitalonpoikaiston luhistuminen menee, sitä voimakkaammin on kapitalismi syrjäyttävä työllämaksujärjestelmää. Varakas talonpoikaisto ei tietenkään voi olla työllämaksujärjestelmän perustana, sillä vain äärimmäinen hätä pakottaa talonpojan ryhtymään kaikkein huonoimmin palkattuihin ja hänen talouttaan hävittäviin töihin. Mutta aivan samoin myöskään maalaisproletariaatti ei kelpaa työllämaksujärjestelmän perustaksi, vaikkakin jo toisesta syystä: omaamatta mitään taloutta tai oman mitättömän maatilkun maalaisproletaari ei ole sidottu siihen siten kuin „keski”-talonpoika, minkä vuoksi hän voi paljon helpommin lähteä muualle ja palkkautua „vapailla” ehdoilla, s.o. korkeammasta palkasta ja ilman mitään velkaorjuutusta. Tästä johtuu agraariemme kaikkialla ilmenevä tyytymättömyys talonpoikain kaupunkeihin ja yleensä „sivuansiotöihin” menemistä kohtaan, tästä

johtuvat heidän valituksensa, että talonpojat ovat „liian vähän sidottuja” (ks. alempana, s. 216). Puhtaasti kapitalistisen palkkatyön kehitys hävittää työllämaksujärjestelmän juuriaan myöten*.

On mitä tärkeintä huomauttaa, että tämän kiinteän yhteyden talonpoikaiston jakaantumisen ja sen välillä, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksusysteemiä — tämän teoreettisesti niin selvän yhteyden — ovat jo kauan sitten panneet merkille maatalouskirjailijat, jotka ovat tarkkailleet eri taloudenhoitotapoja tilanherrain maataloilla. Esipuheessa vuosina 1857—1882 kirjoittamiensa Venäjän maataloutta koskevien kirjoitusten kokoelmaan prof. Stebut sanoo, että... „Nykyisessä kyläyhteisön talonpoikaistaloudessa tapahtuu *maaseudun tuotannonharjoittaja-isäntien ja maataloustyöläisten välinen jakaantuminen*. Edelliset, muuttuen suurviljelijöiksi, alkavat pitää batrakkeja ja lakkaavat tavallisesti ottamasta urakkatöitä, jollei heillä ole jotain ehdotonta välttämättömyyttä lisätä vielä jonkin verran maata kylvöön tai saada maankäyttöoikeuksia karjan laiduntamista varten, jota useimmiten ei voi saada muuten kuin urakkatyöllä; jälkimmäiset taas eivät voi ottaa mitään urakkatöitä sen vuoksi, että heillä ei ole hevosia. Tästä johtuu, että on ilmeisen välttämätöntä siirtyä batrakkien työllä hoidettavaan

* Tässä erityisen selväpiirteinen esimerkki. Zemstvitilastotyöntekijät selittävät raha- ja luontaismaksuvuokrauksen suhteellisen suuren leviämisen Jekaterinoslavin läänin Bahmutin kihlakunnan eri paikkakunnilla seuraavalla tavalla:

„Paikkakunnat, joilla rahavuokraus on eniten levinnyt... ovat kivihilli- ja kaivossuolateollisuuden alueilla, kun taas ne paikkakunnat, joilla se vähiten levinnyt, kuuluvat aroseutuun ja puhtaasti maanviljelysseutuun. Talonpojat menevät yleensä vastahakoisesti vieraaseen työhön ja erikoisen vastahakoisesti vieläkin rajoittavampaan ja riittämättömästi palkattuun työhön yksityisillä suurtiloilla. Työ kaivoksissa ja yleensä kaivos- ja vuoriteollisuudessa on raskasta ja vahingollista työläisen terveydelle, mutta yleensä puhuen siitä maksetaan paremmin ja se houkuttelee talonpoikaa sellaisella perspektiivillä, että hän saa joka kuukausi tai joka viikko rahaa, jota hän ei tavallisesti näe tehdessään työtä suurtilalla, sillä siellä hän maksaa työllään „maatilkusta”, „olkikuvosta”, „leipäpalasesta” tai on ehtinyt jo ottaa kaikki rahat etukäteen ainaisiin tarpeisiinsa j.n.e.

Kaikki tämä panee työläisen välttämään työtä suurtiloilla, kuten hän tekeekin, kun kerran on olemassa mahdollisuus ansaita rahaa muualla kuin suurtiloilla. Ja tämä mahdollisuus esiintyy parhaiten juuri siellä, missä on paljon kaivoksia, joissa työläisille maksetaan „siveiset” rahat. Ansaiftuaan „hieman varoja” kaivoksissa talonpoika voi vuokrata niillä maata tarvitsematta sitoutua työhön suurtilalla ja tällä tavoin vakiintuu rahavuokrauksen valta-asema” (siteerattu „Zemstvitilaston yhteenvetojen” mukaan, II osa, s. 265). Aroseudulla taas, kihlakunnan ei-teollisuuskuunnissa, on vakiintunut skopshtshina ja työllämaksuvuokraus.

Työllämaksusta päästäkseen talonpoika on siis valmis pakenemaan jopa kaivoksiin! Määräaikainen palkanmaksu puhtaassa rahassa, palkkauksen ei-persoonallinen muoto ja säännöstelty työ „houkuttelevat” häntä niin, että hän pitää jopa maanalaisia kaivoksiaakin parempana kuin maanviljelystä, sitä maanviljelystä, jota narodnikkimme mielellään kuvaavat niin idylliseksi. Siinähan se juttu onkin, että talonpoika tuntee omassa nahassaan, mitä ne työllämaksut merkitsevät, joita agraarit ja narodnikit idealisoivat, ja kuinka paljon paremmat ovat puhtaasti kapitalistiset suhteet.

talouteen, ja sitäkin nopeammin, kun nekin talonpojat, jotka vielä ottavat desjatiinaurakoita, alkavat hevostensa heikkouden ja ottamansa työn paljouden takia tulla huonoiksi suorittajiksi niin työn laatuun kuin työn määräaikaiseen täyttämiseenkin nähden" (s. 20).

Sellaisia viittauksia, että talonpoikaiston köyhtyminen johtaa siihen, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksun, tehdään myös juoksevassa zemstvotilastossa. Orelin läänissä esimerkiksi pantiin merkille, että viljanhintojen aleneminen saattoi monet vuokralleottajat taloudelliseen häviöön ja maanomistajien oli pakko laajentaa suurtilansa viljelyksiä. „Rinnan suurtilojen viljelysten laajenemisen kanssa on kaikkialla havaittavissa pyrkimys ottaa urakkatyön tilalle batrakkien työ ja päästä eroon talonpoikain inventaarien käytöstä... pyrkimys parantaa peltojen muokkausta ottamalla käytäntöön uudenaikaisia työvälineitä... muuttaa talouden systeemiä, ottaa käytäntöön heinäviljelys, laajentaa ja parantaa karjanhoitoa ja antaa sille tuottava luonne". („Maataloudellinen katsaus Orelin lääniin vuodelta 1887/88", ss. 124—126. Siteerattu P. Struven „Kriittisistä huomautuksista", ss. 242—244). Poltavan läänissä todettiin vuonna 1890, alhaisten viljanhintojen vallitessa, „maan vuokralleoton vähenemistä talonpoikain taholta... koko läänissä... Sitä vastaavasti, huolimatta viljanhintojen suuresta laskusta, maanomistajain omien viljelysten ala kasvoi monilla paikkakunnilla" („Satojen ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.", I, 304). Tambovin läänissä on havaittu hevostöiden hinnan suurta kohoamista: kolmivuotiskautena 1892—1894 nämä hinnat olivat 25—30% korkeammat kuin kolmivuotiskautena 1889—1891 („Novoje Slovo", 1895, № 3, s. 187). Hevostöiden hinnan kallistuminen, joka on luonnollinen seuraus talonpoikaishevosten lukumäärän vähenemisestä, ei voi olla vaikuttamatta siihen, että kapitalistinen järjestelmä syrjäyttää työllämaksua.

Tarkoituksenamme ei tietenkään ole lainkaan todistaa näillä erillisillä viittauksilla väittämää siitä, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksun: siitä ei ole täydellisiä tilastotietoja. Me valaisemme niillä vain väittämää siitä *yhteydestä*, mikä on talonpoikaiston jakaantumisen ja sen välillä, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksua. Yleiset ja joukkotiedot, jotka todistavat kumoamattomasti tämän syrjäyttämisen tapahtumisen, koskevat koneiden käyttöä maataloudessa ja

vapaan palkkatyön käyttöä. Mutta ennen kuin siirrymme tarkastelemaan näitä tietoja meidän on kosketeltava narodnikkitaloustieteilijäin katsomuksia nykyaikaisesta yksityisomistajain taloudesta Venäjällä.

V. NARODNIKKILAINEN SUHTAUTUMINEN KYSYMYKSEEN

Sitä väittämää, että työllämaksujärjestelmä on pelkkää veropäivätyötalouden jätettä, eivät narodnikitkaan kiellä. Päinvastoin sen tunnustavat, vaikkakin muodossa, joka ei ole riittävän yleinen, sekä hra N. —on („Katsauksia”, IX §) että hra V. V. (erikoisen selväpiirteisesti kirjoituksessa: „Talonpoikaistaloutemme ja agronomia”, „Otetshestvennyje Zapiski”, 1882, № 8—9). Sitä hämmästyttävämpi on se seikka, että narodnikit välttelevät kaikin keinoin sen yksinkertaisen ja selvän tosiasian tunnustamista, että nykyinen yksityisomistuksellinen talous on yhdistettyä työllämaksujärjestelmää ja kapitalistista järjestelmää, ja että siis mitä voimakkaammin on kehittynyt ensin mainittu, sitä heikompi on toinen ja päinvastoin, välttelevät sen seikan analysointia, minkälaisessa suhteessa kumpikin järjestelmä on työn tuottavuuteen, työläisen työpalkkaan, Venäjän reforminjälkeisen ekonomiikan peruspiirteisiin j.n.e. Kysymyksen asettaminen tälle pohjalle, *todella tapahtuvan „vaihtumisen”* toteamisen pohjalle — merkitsee, että tunnustetaan kiertämättömäksi se seikka, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksua ja että tällainen syrjäyttäminen on edistykselistä. Välttääkseen tuollaista johtopäätöstä narodnikit eivät ole kaihtaneet *työllämaksujärjestelmän idealisointiakaan*. Tuo hirveä idealisointi on tilanherratalouden kehitystä koskevien narodnikkilaisten katsomusten peruspiirre. Hra V. V. meni aina niin pitkälle, että kirjoitti: „Kansa... jää voittajaksi maanviljelyskulttuurin muodosta käydyssä taistelussa, vaikkakin saavutettu voitto on entisestään voimistanut sen taloudellista häviötä” („Kapitalismin kohtalot”, s. 288). *Sellaisen „voiton”* tunnustaminen on kuvaavampaa kuin tappion toteaminen! Hra N. —on näkee talonpoikain varustamisessa maaosuudella veropäivätyö- ja työllämaksutalouden vallitessa „tuottajan tuotantovälineisiin yhdistämisen” „periaatteen” unohtaen sen pikkuseikan, että tuo maaosuuden antaminen oli keino, jolla tilanherra turvattiin työvoimalla. Kuten jo mainitsimme, kuvatessaan esikapitalistisia maanviljelysmuotoja Marx analysoi *kaikki* ne taloudellisten

suhteiden muodot, joita suinkin Venäjällä on, ja korosti selvästi pientuotannon ja talonpoikaiston yhteyden maahan välttämättömäksi niin työllämaksu-, luontaismaksu- kuin myöskin rahakoron vallitessa. Mutta saattoiko hänelle tulla mieleen kohtottaa tuo riippuvaisen talonpojan maalla turvaaminen tuottajan ikuista yhteyttä tuotantovälineisiin edustavaksi „periaatteeksi”? Unohtaako hän hetkeksikään sitä, että *tuo* tuottajan yhteys tuotantovälineisiin oli keskiaikaisen riiston lähde ja ehto, että se aiheutti teknillisen ja taloudellisen pysähdyksen ja vaati välttämättömästi kaikkinaisia „ei-taloudellisen pakoituksen” muotoja?

Aivan samanlaista työllämaksun ja velkaorjuutuksen idealisointia ilmaisevat herrat Orlov ja Kablukov Moskovan zemstvolitastojen „Kokoelmissa” esittäessään mallitaloutena jonkun rva Kostinskajan talouden Podolskin kihlakunnassa (ks. V osa, I vihko, ss. 175—176 ja II osa, ss. 59—62, II osasto). Hra Kablukovin mielestä tämä talous todistaa „mahdolliseksi asian järjestämisen siten, että se sulkee pois (sic!) sellaisen vastakohtaisuuden” (s.o. tilanherratalouden ja talonpoikaistalouden etujen vastakohtaisuuden) „ja myötävaikuttaa sekä talonpoikaisten että yksityistalouden kukoistavaan (sic!) asemaan” (V osa, I vihko, ss. 175—176). Osoittautuu, että talonpoikien kukoistava asema on... työllämaksussa ja velkaorjuudessa. Heillä *ei ole laidunmaata eikä karjakujia* (II osa, ss. 60—61),— mutta se ei estä herroja narodnikkeja pitämästä heitä „vauraina” isäntinä,— ja he vuokraavat näitä maita maanomistajattarelta *työtä vastaan* suorittaen „hänen tilallaan kaikki työt... huolellisesti, aikaan ja nopeasti” *.

Pitemmälle ei voida päästä sen talousjärjestelmän idealisoinnissa, joka on veropäivätyöjärjestelmän suoranaista jätettä!

Narodnikkien kaikkien tuontapaisten päätelmien menettelmät ovat hyvin yksinkertaisia; ei tarvitse muuta kuin unohtaa, että maaosuuden antaminen talonpojalle on eräs veropäivätyö- tai työllämaksutalouden ehtoja, ei tarvitse muuta kuin abstrahoida se seikka, että tuo muka „itsenäinen” maanviljelijä on velvoitettu maksamaan työllämaksu-, luontaismaksu- tai rahakoron,— niin saamme „puhtaan” aatteen „tuottajan yhteydestä tuotantovälineisiin”. Mutta

* Vrt. *Volgin*, mainittu teos, ss. 280—281.

kapitalismin todellinen suhde riiston esikapitalistisiin muotoihin ei muutu vähäkään näiden muotojen yksinkertaisesta abstrahoisesta*.

Pysähtykäämme jonkin verran hra Kablukovin toisen ja sangen mielenkiintoisen päätelmän tarkasteluun. Me näimme, että hän idealisoi työllämaksua; mutta on kuvaavaa, että kun hän tilastomiehenä luonnehtii Moskovan läänin puhtaasti kapitalististen talouksien todellisia tyypejä, niin hänen esityksessään,—vastoin hänen tahtoaan ja vääristelyssä muodossa,—kuvastuvat juuri ne tosiasiat, jotka todistavat kapitalismin edistyksekkyyttä Venäjän maanviljelyksessä. Pyydämme lukijoilta huomiota ja jo etukäteen esitämme anteeksipyyntönsä aika pitkien lainausten esittämisen vuoksi.

Palkkatyötä käyttävien vanhatyyppisten talouksien ohella Moskovan läänissä on

„uusi, hiljattain ilmaantunut ja kehittyvä talouksien tyyppi, talouksien, jotka ovat kokonaan hylänneet kaikki perinnäistavat ja katsovat asiaan yksinkertaisesti, kuten kaikkeen tuotantoon, minkä on oltava tulon lähteenä. Maataloutta ei tässä enää pidetä... herran päähänpistona, sellaisena toimenä, johon voi ryhtyä jokainen... Ei, siinä tunnustetaan erikoistietojen... omaamisen välttämättömyys... Kannattavuuden perusta” (tuotannon järjestämisen mielessä) „on samaa kuin kaikilla muillakin tuotantoaloilla” („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, V osa, 1. vihko, ss. 185—186).

Hra Kablukov ei edes huomaa, että tuo kuvaus uudesta taloustyypistä, joka on vasta „hiljattain ilmaantunut” 70-luvulla, todistaa nimenomaan kapitalismin edistyksekkyyttä maataloudessa. Nimenomaan kapitalismi ensimmäisenä muutti maanviljelyksen „herran päähänpistosta” tavalliseksi teollisuudeksi, nimenomaan kapitalismi ensimmäisenä

* „Sanotaan, että työllämaksuvuokrauksen leviäminen rahallavuokrauksen sijasta... on regressiivinen seikka. Mutta olemmeko me sanoneet, että tuo ilmiö on toivottava, edullinen? Me... emme ole milloinkaan väittäneet, että se on progressiivinen ilmiö”, ilmoitti hra Tshuprov kirjan „Satojen ja viljanhintojen vaikutus j.n.e.” kaikkien tekijäin puolesta (ks. Pikakirjoituspöytäkirja keskusteluista Vapaassa Taloudellisessa Yhdistyksessä maaliskuun 1 ja 2 p:nä 1897⁷⁷, s. 38). Tuo ilmoitus on muodollisestikin väärä, sillä hra Karyshev (ks. edellä) kuvasi työllämaksun „avuksi” maalaisväestölle. Tosiasiallisesti tuo ilmoitus on kokonaan ristiriidassa kaikkien narodnikkilaisten teorioiden ja niiden sisältämän työllämaksun idealisoinnin todellisen sisällön kanssa. Herrojen T.-Baranovskin ja Struven suuren ansiosta on se, että he asettivat oikein kysymyksen (v. 1897) alhaisten viljanhintojen merkityksestä: niiden arvioinnin mittapuuna tulee olla se, edistävätkö sellaiset hinnat työllämaksun syrjäyttämistä kapitalismin taholta vai eivätkö edistä. Tämä kysymys on ilmeisesti tosiasiakysymys ja siihen vastatessamme olemme mainittujen kirjailijain kanssa jonkin verran eri mieltä. Tekstissä esitettyjen tietojen (ks. erikoisesti tämän luvun VII § ja IV luku) perusteella pidämme mahdollisena ja todennäköisenäkin, että alhaisten viljanhintojen kaudelle on ominaista yhtä nopea, ellei nopeampikin työllämaksun syrjäyttäminen kapitalismin taholta kuin edeltäneelle korkeiden viljanhintojen historialliselle kaudelle.

pakoitti „katsomaan asiaan yksinkertaisesti”, pakoitti „tekemään eron perinnäistavoista” ja aseistautumaan „erikoistiedoilla”. Ennen kapitalismia se ei ollut tarpeen eikä mahdollista, sillä erillisten tilojen, yhteisöjen ja talonpoikaisperheiden taloudet „tyydyttivät tarpeensa itse”, riippumatta muista talouksista, eikä mikään voima voinut temmata niitä irti vuosisatoja jatkuneesta pysähdyksestä. Kapitalismi oli juuri se voima, joka loi (markkinoiden kautta) erillisten tuottajain tuoton yhteiskunnallisen luetteloinnin ja pakoitti heidät ottamaan huomioon yhteiskunnallisen kehityksen vaatimukset. Juuri siinä onkin kapitalismin edistyksellinen merkitys maanviljelyksessä kaikissa eurooppalaisissa maissa.

Kuulkaamme edelleen, kuinka hra Kablukov luonnehtii puhtaasti kapitalistisia talouksiamme:

„Sitten otetaan jo laskuihin työvoima luontoon vaikuttamisen välttämättömänä tekijänä, jota ilman mikä tahansa tilan järjestäminen on tuloksetonta. Käsittäen siis tämän tekijän koko merkityksen sitä ei kuitenkaan pidetä itsenäisenä tulon lähteenä, kuten oli asia maaorjuuden aikana tai kuten se on nytkin niissä tapauksissa, kun tilan tuottavuuden perustaksi ei oteta työn tuotetta, jonka saaminen on työn käyttämisen välitön tarkoituserä, kun sen perustaksi ei oteta pyrkimystä tämän työn käyttämiseen sen arvokkaampien tuotteiden tuottamiseen ja sen tulosten käyttämistä hyväksi tätä tietä, vaan pyrkimys vähentää tuotteen sitä osaa, jonka työläinen saa itseään varten, halu saattaa työn hinta isännälle mahdollisuuksien mukaan nolleen” (186). Viitataan talouden hoitamiseen antamalla vuokralle poisleikattuja maita. „Sellaisissa oloissa tulojen saamiseksi isännältä ei vaadita tietoja eikä erikoisia kykyjä. Kaikki, mikä saadaan tuollaisen työn ansiosta, muodostaa omistajalle jo puhtaan tulon tai ainakin sellaisen tulon, joka saadaan kuluttamatta liikkuvaa pääomaa juuri lainkaan. Mutta sellaisen talouden hoitaminen ei tietenkään voi tapahtua hyvin eikä sitä voida nimittää taloudeksi tämän sanan tarkassa mielessä, kuten ei sellaiseksi voida nimittää myöskään kaikkien käyttömaiden vuokralleantoa; siinä ei ole talousorganisaatiota” (186). Ja esittäessään esimerkkejä poisleikattujen maiden vuokralleannosta työllämaksua vastaan kirjoittaja tekee yhteenvedon: „Talouden painopiste, se keino, jolla tulot maasta saadaan, perustuu siihen, että vaikutetaan työläiseen eikä aineeseen ja sen voimiin” (189).

Tämä päätelmä on sängen mielenkiintoinen näyte siitä, kuinka vääristelyinä esitetään todella havaittavat tosiasiat väärän teorian näkökulmasta katsottuna. Hra Kablukov sekottaa tuotannon ja tuotannon yhteiskunnallisen järjestelmän keskenään. Missä tahansa yhteiskuntajärjestelmässä tuotanto on työläisen „vaikutusta” aineeseen ja sen voimiin. Missä tahansa yhteiskuntajärjestelmässä maan-

omistajan „tulon” lähteenä voi olla vain lisätuote. Vastoin hra Kablukovin mielipidettä talouden työllämaksujärjestelmä on kummassakin suhteessa aivan samanlaatuinen kapitalistisen järjestelmän kanssa. Todellinen ero niiden välillä on taas siinä, että työllämaksu ehdottomasti edellyttää kaikkein alhaisinta työn tuottavuutta; sen vuoksi ei ole mahdollisuutta suurentaa lisätuotteen määrää tulojen suurentamiseksi, sitä varten jää vain yksi keino: kaikenlaisten velkaorjuudellisten palkkausmuotojen soveltaminen. Sitä vastoin puhtaasti kapitalistisen talouden vallitessa velkaorjuudellisten palkkausmuotojen täytyy raueta, sillä maahan sitomaton proletaari ei ole kelvollinen kohde velkaorjuutukselle; — työn tuottavuuden kohottaminen ei käy vain mahdolliseksi, vaan välttämättömäksi ainoana keinona tulon kohottamiseksi ja puolensa pitämiseksi raivokkaan kilpailun aikana. Näin muodoin meidän puhtaasti kapitalististen talouksiemme luonnehtiminen, — jonka on suorittanut sama hra Kablukov, joka niin uutterasti yritti idealisoida työllämaksua, — vahvistaa täydellisesti sen tosiasian, että Venäjän kapitalismi *luo* ne yhteiskunnalliset ehdot, jotka *vaativat* välttämättömästi maanviljelyksen järkiperaistämistä ja velkaorjuutuksen raukeamista, mutta työllämaksu sitä vastoin *sulkee pois* maanviljelyksen järkiperaistämisen mahdollisuuden, ikuistaa teknillisen pysähdyksen ja tuottajan velkaorjuutuksen. Ei ole mitään sen kevytmielisempää kuin narodnikkien tavallinen riemuitseminen sen johdosta, että kapitalismi on maanviljelyksessämme heikkoa. Sitä pahempi, jos se on heikkoa, sillä se merkitsee vain riiston esikapitalististen muotojen voimaa, muotojen, jotka ovat tuottajalle verrattomasti raskaampia.

VI. ENGELHARDTIN TALouden HISTORIA

Engelhardtilla on narodnikkien joukossa aivan erikoinen asema. Hänen työllämaksusta ja kapitalismista antamansa arvion arvostelu olisi vain edellisessä pykälässä sanotun toistamista. Me katsomme paljon tarkoituksenmukaisemmaksi vertailla Engelhardtin narodnikkilaisia katsomuksia ja Engelhardtin oman talouden historiaa. Tällaisella arvostelulla tulee olemaan myöskin myönteinen merkitys, sillä tämän talouden kehitys aivan kuin kuvastaa pienoiskoossa koko yksityisomistuksellisen talouden kehityksen peruspiirteet reforminjälkeisellä Venäjällä.

Kun Engelhardt ryhtyi hoitamaan taloutta, niin tuo talous perustui perinnäiselle työllämaksulle ja velkaorjuutukselle, jotka tekevät mahdottomaksi „oikean talouden” („Kirjeitä maalta”, 559). Työllämaksusta johtui huono karjanhoito, huono maanmuokkaus, vanhentuneiden peltoviljelyssysteemien yksikantaisuus (118). „Minä havaitsin, että taloudenhoito entiseen tapaan... on mahdotonta” (118). Aroseutujen viljan kilpailu alensi viljanhintoja ja teki talouden tuottamattomaksi (83)*. Huomautamme, että työllämaksun ohella oli taloudessa jo alusta lähtien vissi osansa myöskin kapitalistisella järjestelmällä: palkkatyöläisiä, joskin hyvin vähän, oli jo vanhankin talouden aikana (karjakko y.m.), ja Engelhardt vahvistaa, että hänen batrakkinsa (talonpoikia, joille oli annettu maaosuus) palkka oli „satumaisen alhainen” (11)— alhainen siksi, että karjanhoidon ollessa huonossa tilassa „ei voi antaaakaan enempää”. Työn alhainen tuottavuus teki työpalkan kohottamisen mahdottomaksi. Lähtökohtana Engelhardtin taloudessa on siis meille jo tutut kaikkien venäläisten talouksien piirteet: työllämaksu, velkaorjuutus, mitä alhaisin työn tuottavuus, työpalkan „tavanon halpuus” ja maanviljelyksen vanhanaikaisuus.

Mitä ovat ne muutokset, joita Engelhardt on tähän järjestykseen tehnyt? Hän siirtyy pellavan — kaupallisen ja teollisen kasvin viljelykseen, joka vaatii paljon työkäsiä. Siis voimistuu maanviljelyksen kaupallinen ja kapitalistinen luonne. Mutta miten voisi saada työkäsiä? Engelhardt yritti ensin soveltaa uudessa (kaupallisessa) maanviljelyksessä vanhaa järjestelmää: työllämaksua. Asia ei luistanut, työtä tehtiin huonosti, „desjatiinatyöllämaksu” osoittautui ylivoimaiseksi talonpojille, jotka vastustivat kaikin voimin „summittaista” ja orjuuttavaa työtä. „Piti muuttaa järjestelmää. Olin jo siihen mennessä päässyt jaloilleni, hankkinut hevosia, valjaita, kärriä, sahroja, karheja ja saatoin jo harjoittaa taloutta pitämällä batrakkia. Aloin viljellä pellavaa osaksi omien batrakkieni työllä, osaksi urakalla, ottaen palkollisia määrättyihin töihin” (218). Uuteen talousjärjestelmään ja kauppamaanviljelykseen siirtyminen vaati siis kapitalistisen järjestelmän ottamista työllämaksun tilalle.

* Tämä tosiasia, että halvan viljan kilpailu on kannustavana syynä tekniikan uusimiseen ja siis myöskin vapaan palkkatyön ottamiseen työllämaksun sijaan, ansaitsee erikoista huomiota. Aroseutujen viljan kilpailu tuntui myös korkeidenkin viljanhintojen vuosina; mutta alhaisten hintojen kausi tekee tuon kilpailun erikoisen voimakkaaksi.

Työn tuottavuuden kohottamiseksi Engelhardt käytti kapitalistisen tuotannon koeteltua keinoa: kappaletyötä. Naisia palkattiin tekemään työtä keko- ja puutapalkalla, ja Engelhardt kertoo (eikä ilman vissinlaista naiivia voitonriemua) tämän järjestelmän menestyksestä; työn hinta kohosi (25 ruplasta desjatiinalta 35 ruplaan), mutta samalla kohosi myöskin tulo 10—20 ruplalla, siirryttyään velkaorjuudellisesta työstä vapaaseen palkkatyöhön naisten työn tuottavuus kohosi (20 naulasta yössä 1 puutaan), naisten palkka kohosi 30—50 kopeekkaan päivässä („meidän seuduillamme ennenkuulumaton”). Paikallinen kangastavarakauppias kiitti sydämensä pohjasta Engelhardtia: „pellavalla te suvaisitte suuresti vilkastuttaa kauppaa” (219).

Vapaa palkkatyö, jota käytettiin ensin kaupallisen viljelyskasvin viljelemiseen, alkoi vähitellen vallata muitakin maataloustöitä. Erääksi niistä ensimmäisistä töistä, jotka pääoma riisti työllämaksulta, osoittautui puinti. Tunnettua on, että yleensä kaikissa yksityisomistajain talouksissa tämä työlaji suoritetaan useimmiten kapitalistisesti. „Osan maasta”, kirjoitti Engelhardt, „annan talonpoikain viljeltäväksi kaikkine töineen, sillä muutoin minun olisi vaikea suoriutua rukiinleikkuusta” (211). Työllämaksu on siis välitöntä siirtymistä kapitalismiin turvaten isännälle päiväläisten työn kaikkein kiireellisimpänä aikana. Ensialussa maan viljelemiseen kaikkine töineen kuului myöskin puinti, mutta siinäkin huono työ pakoitti siirtymään vapaaseen palkkatyöhön. Maan viljeleminen kaikkine töineen alettiin antaa ilman puintia ja tämä viimeksi mainittu suoritettiin osittain batrakkien työllä, osittain taas annettiin palkkatyöläisarttelin urakoitsijalle urakkapalkalla. Työllämaksun kapitalistiseen järjestelmään vaihtamisen tuloksena oli täälläkin: 1) työn tuottavuuden kasvu: ennen 16 henkilöä pui päivässä 9 sataa, nyt 8 henkilöä 11 sataa; 2) puintisaannoksen suureneminen; 3) puintiajan supistuminen; 4) työläisen palkan kasvu; 5) isännän saaman voiton suureneminen (212).

Edelleen, kapitalistinen järjestelmä valtaa myös maanmuokkaustyöt. Entisten sahrojen tilalle otetaan auroja ja työ siirtyy velkaorjuutetulta talonpojalta batrakille. Engelhardt tiedottaa riemuiten uudistusten menestyksestä, työläisten tunnollisesta suhtautumisesta työhön todistaen aivan oikein, että tavalliset työläisten syyttämiset laiskuuudesta ja epätunnollisuudesta ovat seurausta „maajorjan

leimasta” ja velkaorjan työstä „herran hyväksi”, että talouden uusi organisaatio vaatii myös isännältä yritteliäisyyttä, ihmisten tuntemusta ja heihin suhtautumisen taitoa, työn ja sen määrän sekä maanviljelyksen teknillisen ja kaupallisen puolen tuntemista,— s.o. sellaisia ominaisuuksia, joita ei ollut eikä voinutkaan olla maaorjuudellisen tai velkaorjuudellisen maaseudun Oblomoveilla. Erilaiset muutokset maanviljelystekniikassa ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa ja johtavat kiertämättömästi myöskin ekonomiikan uudistumiseen. „Olettakaamme esimerkiksi, että te olette ryhtyneet kylvämään pellavaa ja apilasta,— silloin käy heti tarpeelliseksi monet muut muutokset ja ellei niitä tehdä, niin yritys ei lähde luistamaan. Käy tarpeelliseksi vaihtaa kyntövälineitä ja käyttää sahan asemesta auraa, puukarhin asemesta — rautaista, ja se taas vuorostaan vaatii toisenlaisia hevosia, *toisenlaisia työläisiä, toisenlaista talousjärjestelmää työläisten palkkaamisen suhteen j.n.e.*” (154—155).

Maanviljelystekniikan muutokset osoittautuivat siis olevan kiinteässä yhteydessä siihen, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksua. Erikoisen mielenkiintoista on tällöin se asteittaisuus, jolla tuo syrjäyttäminen tapahtuu: talousjärjestelmä yhdistää edelleenkin työllämaksun ja kapitalismin, mutta painopiste siirtyy vähitellen ensimmäisestä toiseen. Engelhardtin uudistetun talouden organisaatio oli seuraavanlainen:

„Nykyään on minulla työtä runsaasti, sillä muttin koko talousjärjestelmän. Huomattavan osan töistä suorittavat batrakit ja päiväläiset. Työt ovat mitä erilaisimpia: poltan kaskea vehnäpelloksi, raivaan koivikkoja pellavapelloksi, vuokrasin niittyjä Dnepriltä, kylvin apilasta, ruista on tavattomasti, pellavaa on paljon. Työkäsien tarve on äärettömän. Jotta työläisiä olisi, on siitä pidettävä huolta edeltäkäsien, sillä kun tulee töiden aika, niin kaikki ovat kiinni työssä joko kotonaan tai muissa talouksissa. Tällainen työhön värväminen suoritetaan antamalla työtä vastaan etukäteen rahaa ja viljaa” (116—117).

Työllämaksu ja velkaorjuus pysyvät siis myöskin „oikein” järjestetyssä taloudessa, mutta ensinnäkin ne ovat jo alistetussa asemassa vapaaseen palkkatyöhön verrattuna, ja toiseksi, itse työllämaksukin on saanut toisia muotoja: on jäänyt pääasiallisesti työllämaksun toinen muoto, joka

ei edellyttä talonpoika-isäntää, vaan maatalousbatrakkeja ja -päiväläisiä.

Siis Engelhardtin oma talous kumoo Engelhardtin narodnikkilaiset teoriat paremmin kuin minkäänlaiset päätelmät. Asetettuaan päämääräkseen järkipärisen talouden järjestämisen hän ei voinut tehdä sitä nykyisten yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden vallitessa muutoin kuin järjestämällä batrakkeja pitävän talouden. Maanviljelystekniikan kohoaminen ja kapitalismin suorittama työllämaksun syrjäyttäminen kävi tässä taloudessa käsi kädessä,— samoin kuin se kulkee käsi kädessä yleensä kaikissa yksityisomistajain talouksissa Venäjällä. Selväpiirteisimminkin tuo prosessi tulee esiin koneiden käytössä Venäjän maataloudessa.

VII. KONEIDEN KÄYTTÖ MAATALOUDESSA

Reforminjälkeinen aika jakaantuu maatalouskoneraakennuksen ja koneiden käytön kannalta maataloudessa neljään kauteen*. Ensimmäinen kausi käsittää viimeiset vuodet ennen talonpoikaisreformia ja ensimmäiset vuodet sen jälkeen. Tilanherrat ryhtyivät ostamaan ulkomaisia koneita tullakseen toimeen ilman maaorjien „ilmaista” työtä ja poistaakseen vapaiden palkkatyöläisten palkkauksen vaikeudet. Tämä yritys päättyi tietysti epäonnistumiseen; kiihko laimeni pian ja vuosista 1863—1864 alkaen ulkomaisten koneiden kysyntä väheni. 70-luvun lopulla alkoi toinen kausi, joka jatkui vuoteen 1885. Tälle kaudelle on luonteenomaista erittäin säännöllinen ja erittäin nopea koneiden ulkomailtatuonnin lisääntyminen; oman maan tuotanto kasvaa myös säännöllisesti, mutta hitaammin kuin tuonti. Vuodesta 1881 vuoteen 1884 maatalouskoneiden tuonti kasvoi erittäin nopeasti, mikä osaksi johtui maatalouskoneita valmistavien tehtaiden tarvitseman valuraudan ja raudan tullittoman tuonnin lopettamisesta vuonna 1881. Kolmas kausi — vuodesta 1885 90-luvun alkuun. Maatalouskoneille,

* Ks. „Tilastohistoriallinen katsaus Venäjän teollisuuteen”. I osa, Pietari, 1883 (julkaistu vuoden 1882 näyttelyä varten), V. Tshernjajevin kirjoitus: „Maatalouskoneiden tuotanto”. Sama teos, II osa, Pietari, 1886, ryhmässä IX.—„Venäjän maa- ja metsätalous” (Pietari, 1893, julkaistu Chicagon näyttelyä varten), hra V. Tshernjajevin kirjoitus: „Maanviljelysvälineet ja -koneet”—„Venäjän tuotantovoimat” (Pietari, 1896, julkaistu vuoden 1896 näyttelyä varten), hra Leninin kirjoitus: „Maanviljelysvälineet ja -koneet” (I osasto).—„Vestnik Finansov”, 1896, № 51 ja 1897, № 21.—V. Raspopin, siteerattu kirjoitus. Vain viimeksi mainittu kirjoitus asettaa kysymyksen poliittisen taloustieteen pohjalle, mutta kaikki edelliset ovat agronomispesialistien kirjoittamia.

jotka siihen saakka olivat olleet tullivapaita, asetetaan mainittuna vuonna tulli (50 kultakopeekkaa puudalta). Korkea tulli alentaa tavattomasti koneiden tuontia, jota paitsi myöskin oman maan tuotanto kehittyi hitaasti juuri tänä kautena alkaneen maatalouspulan vaikutuksesta. Vihdoin 1890-luvun alusta alkaa nähtävästi neljäs kausi, jolloin maatalouskoneiden tuonti taas lisääntyy ja niiden tuotanto omassa maassa kasvaa erittäin nopeasti.

Esitämme tilastotiedot, jotka valaisevat sanottua. Maatalouskoneiden keskimääräinen vuotuinen maahantuonti oli kausittain:

	K a u d e t	Tuhatta puutaa	Tuhatta rpl.
Vuodet	1869—1872	259,4	787,9
”	1873—1876	566,3	2.283,9
”	1877—1880	629,5	3.593,7
”	1881—1884	961,8	6.318
”	1885—1888	399,5	2.032
”	1889—1892	509,2	2.596
”	1893—1896	864,8	4.868

Maatalouskoneiden ja -välineiden tuotannosta Venäjällä ei valitettavasti ole näin täydellisiä ja tarkkoja tietoja. Tehdastilastomme epätydyttävä tila, koneiden tuotannon yleensä ja nimenomaan maatalouskoneiden tuotannon sekoittaminen toisiinsa, joidenkin varmojen ja vakiintuneiden sääntöjen täydellinen puuttuminen maatalouskoneiden „tehdas”- ja „kotiteollisuus”-tuotannon toisistaan erottamiseksi,— kaikki se tekee mahdottomaksi antaa täyttä kuvaa maatalouskoneiden tuotannon kehityksestä Venäjällä. Yhdistäen ne tiedot, jotka sisältyvät edellä mainittuihin lähteisiin, saamme seuraavanlaisen kuvan maatalouskoneiden tuotannon kehityksestä Venäjällä:

Maatalouskoneiden ja -välineiden tuotanto, tuonti ja käyttö

Vuodet	Puolan valtakunnassa	Itämerenmaiden 3:ssa läänissä	4:ssä eteläisessä arosuuden läänissä: Donin, Jekat., Taurian ja Hersonin	Euroopan-Venäjän muissa läänissä	Yhteensä Euroopan-Venäjän 50 läänissä ja Puolan valtakunnassa	Maatalouskoneiden tuonti ulkomailta	Maatalouskoneiden käyttö
1876	646	415	280	988	2.329	1.628	3.957
1879	1.088	433	557	1.752	3.830	4.000	7.830
1890	498	217	2.360	1.971	5.046	2.519	7.565
1894	381	314	6.183	2.567	9.445	5.194	14.639

Näistä numeroista näkyy, millaisella voimalla ilmenee uudenaikaisten välineiden taholta tapahtuvan alkeellisten maatalousvälineiden syrjäyttämisen prosessi (ja siis myöskin kapitalismin taholta tapahtuvan alkeellisten talousmuotojen syrjäyttämisen prosessi). Maatalouskoneiden käyttö on 18 vuoden aikana kasvanut enemmän kuin 3 1/2-kertaisesti, ja tämä on tapahtunut pääasiassa kotimaisen tuotannon kasvun pohjalla sen lisääntyessä enemmän kuin nelinkertaisesti. Huomiota ansaitseva on myös tämän tuotannon pääkeskuksen siirtyminen Veikselinvarren ja Itämeren lääneistä Venäjän eteläisiin arolääneihin. Kun 70-luvulla maanviljelyskapitalismin pääkeskuksena olivat Venäjällä läntiset reunamaaläänit, niin 1890-luvun vuosina syntyi puhtaasti venäläisissä lääneissä vieläkin huomattavampia maanviljelyskapitalismin alueita*.

Tässä esitettyjen tietojen suhteen on välttämätöntä lisätä, että vaikka ne perustuvatkin käsiteltävää kysymystä koskeviin virallisiin (ja sikäli kuin meille on tunnettua, ainoihin) tietoihin, eivät ne kuitenkaan ole likimainkaan täydellisiä eivätkä eri vuosia koskevat tiedot ole täysin toisiinsa verrattavia. Vuosilta 1876—1879 on olemassa *erityisesti* vuoden 1882 näyttelyä varten kerättyjä tietoja; niille on erikoista se, että ne ovat muita täydellisempiä, käsittäen ei ainoastaan maatalousvälineiden „teollisen”, vaan myöskin niiden „kotiteollisuus”-tuotannon; keskimäärin laskettiin vuosina 1876—1879 Euroopan-Venäjällä yhdessä Puolan valtakunnan kanssa olleen 340 tuotantolaitosta, kun taas „tehdas”-tilaston mukaan Euroopan-Venäjällä oli vuonna 1879 korkeintaan 66 tehdasta, jotka valmistsivat maatalouskoneita ja -välineitä (laskettu Orlovin „Tehdashakemiston” mukaan vuodelta 1879). Näiden numeroiden valtava ero on selitettävissä siten, että 340:een tuotantolaitokseen sisältyy vähemmän kuin kolmasosa (100) sellaisia tuotantolaitoksia, joissa on höyryvoimakoneet, ja enemmän kuin puolet (196) käsityöhön perustuvia tuotantolaitoksia, 236:lla tuotantolaitoksella 340:stä ei ollut omia valimoja ja ne valattivat valurautaosat muualla („Tilastohistoriallinen katsaus” l. c.). Sen sijaan vuosia 1890 ja 1894 koskevat tiedot on otettu

* Voidaksemme päätellä, miten asia on muuttunut viime aikoina, esitämme „Venäjän vuosikirjan” (Keskustilastokomitean julkaisu, Pietari, 1906) sisältämiä tietoja vuosilta 1900—1903. Koko valtakunnan maatalouskoneiden tuotanto määritellään siinä 12.058.000 ruplaksi, mutta ulkomailta tuonti vuonna 1902 — 15.240.000 rpl., vuonna 1903 20.615.000 rpl. (Huomautus 2. painokseen.)

teoksesta „Tietokokoelma Venäjän tehdasteollisuudesta” (kauppa- ja manufaktuuri-departementin julkaisu)*. Nämä tiedot eivät sisällä täydellisesti edes „tehdasmaista” maatalouskoneiden ja -välineiden tuotantoa; „Kokoelmassa” laskettiin Euroopan-Venäjällä esimerkiksi vuonna 1890 olleen tällä tuotantoalalla 149 tehdasta, kun taas Orlovin „Hakemistossa” on mainittu yli 163 maatalouskoneita ja -välineitä valmistavaa tehdasta; vuonna 1894 laskettiin ensin mainittujen tietojen mukaan Euroopan-Venäjällä olleen 164 tällaista tehdasta („Vestnik Finansov”, 1897, № 21, s. 544), mutta „Tehdasluettelon” mukaan osoitetaan vuosina 1894/95 olleen enemmän kuin 173 maatalouskoneita ja -välineitä valmistavaa tehdasta. Mitä taas tulee maatalouskoneiden ja -välineiden pientuotantoon, „kotiteollisuus”-tuotantoon, niin se ei sisälly näihin tietoihin lainkaan **. Ei siis voi olla epäilystäkään siitä, etteivätkö vuosia 1890 ja 1894 koskevat tiedot olisi huomattavasti todellisia pienemmät; tämän vahvistavat myöskin specialistien lausunnot, joiden mukaan 1890-luvun alussa Venäjällä tuotettiin maatalouskoneita ja -välineitä noin 10 miljoonan ruplan arvosta („Maa- ja metsätalous”, 359), ja vuonna 1895 — noin 20 miljoonan ruplan arvosta („Vestnik Finansov”, 1896, № 51).

Esitämme muutamia yksityiskohtaisempia tietoja Venäjällä valmistettavien maatalouskoneiden ja -välineiden lajeista ja määrästä. Lasketaan, että vuonna 1876 tuotettiin 25.835 välinettä; 1877 — 29.590; 1878 — 35.226; 1879 — 47.892 maatalouskoneetta ja -välinettä. Kuinka huomattavasti nämä numerot on nykyään sivuutettu, näkyy seuraavista tiedoista. Vuonna 1879 tuotettiin auroja noin 14 1/2 tuhatta kappaletta, mutta v. 1894 — 75 1/2 tuhatta kpl. vuodessa („Vestnik Finansov”, 1897, № 21). „Kun viisi vuotta sitten pidettiin kysymystä toimenpiteisiin ryhtymi-

* „Vestnik Finansov” julkatsussa vuodelta 1897 № 21 näitä tietoja vuosilta 1888—1894 on vertailtu, mutta ei ole mainittu tarkasti niiden lähdettä.

** Kaikkiaan laskettiin olleen verstaiteita, jotka valmistivat ja korjasivat maatalousvälineitä, vuonna 1864 — 64; 1871 — 112; 1874 — 203; 1879 — 340; 1885 — 435; 1892 — 400 ja 1895 — noin 400 („Venäjän maa- ja metsätalous”, s. 358 ja „Vestnik Finansov”, 1896, № 51). „Kokoelmassa” laskettiin kuitenkin vuosina 1888—1894 olleen vain 157—217 (seitsemän vuoden keskimäärä 183) tämänlaatuista tehdasta. Tässä esimerkki, joka valaisee maatalouskoneiden „tehdas”-tuotannon suhdetta niiden „kotiteollisuus”-tuotantoon — Permin läänissä laskettiin vuonna 1894 olleen ainoastaan 4 „tehdasta”, joiden tuotantosumma oli 28 tuhatta rpl., kun taas tämän alan „kotiteollisuuslaitoksia” vuoden 1894/95 tilastotiedustelu laski olleen 94, joiden tuotanto oli 50 tuhatta rpl., jota paitsi „kotiteollisuuslaitoksien” lukuun sisältyivät sellafsetkin laitokset, joissa työskenteli esim. 6 palkkatyöläistä ja joiden tuotanto nousi yli 8 tuhannen rpl. („Katsaus Permin läänin kotiteollisuuden tilaan”. Permi, 1896).

sestä aurojen käytön yleistämiseksi talonpoikaistaloudessa sellaisena kysymyksenä, joka vaati ratkaisua, niin nyt on tämä kysymys ratkennut itsestään. Se, että joku talonpoika ostaa auran, ei ole enää mikään merkillinen tapaus, vaan on se tullut tavalliseksi ilmiöksi, ja nyt voidaan talonpoikain vuosittain hankkimien aurojen lukumäärä laskea tuhansissa* . Venäjällä käytännössä olevien alkeellisten maanviljelysvälineiden suuri määrä jättää vielä laajat mahdollisuudet aurojen tuotannolle ja myynnille**. Auran käytössä tapahtunut edistys toi esiin jopa kysymyksen sähkön käytöstä. „Kauppa- ja Teollisuuslehden” ilmoituksen mukaan (1902, № 6) toisessa sähköteknillisessä edustajakokouksessa „herätti suurta mielenkiintoa V. A. Ržhevskin alustus „Sähkö maataloudessa””. Alustaja valaisi erinomaisesti tehdyillä piirustuksilla pellon muokkausta sähköaurojen avulla Saksassa ja esitti numerotietoja tämän menetelmän edullisuudesta peltojen muokkauksessa niiden suunnitelmien ja laskelmien perusteella, jotka alustaja oli erään tilanherran pyynnöstä tehnyt tämän eräässä eteläisessä läänissä sijaitsevaa maatilaa varten. Suunnitelman mukaan piti vuosittain kyntää 540 desj., joista osa kahdesti vuodessa. Kyntösyvyys 4 1/2—5 vershokkaa; maa on pelkkää mustaamultaa. Paitsi aurojen käyttöä, suunnitelmaan sisältyi myös koneiden käyttö muihinkin peltotöihin ja myöskin puimakone ja mylly, viimeksi mainittu 25-hevosvoimainen, kahta tuhatta työtuntia varten vuodessa. Maatilan täydellinen sähkökalustus, kuuden virstan mittainen ja 50 mm vahvuinen ilmajohto mukaan laskettuna, maksaa alustajan laskelmien mukaan 41.000 rpl. Yhden desjatiinan kyntäminen, siinä tapauksessa, että myöskin mylly rakennetaan, tulee maksamaan 7 rpl. 40 kop., ilman myllyä — 8 rpl. 70 kop. Osoittautui, että laskien menot työvoimaan, työjuhtiin j.n.e. paikallisten hintojen mukaan saadaan sähkövoimaa käyttäen edellisessä tapauksessa 1.013 ruplan ja toisessa tapauksessa, kun ilman myllyä sähkövoimaa käytetään vähemmän, 966 ruplan säästö.

Puimakoneiden ja viskuukoneiden tuotannossa ei ole havaittavissa tuollaista jyrkkää mullistusta, sillä se on jo

* „Selostuksia ja tutkielmia Venäjän kotiteollisuudesta”. Valtionomaisuuden ministeriön julkaisu, I osa, Pietari, 1892, s. 202. Talonpoikain harjoittama auratuotanto samaan aikaan vähenee joutuen tehdastuotannon syrjäyttämäksi.

** „Venäjän maa- ja metsätalous”, s. 360.

kauan sitten verrattain lujasti vakiintunut *. Onpa syntynyt näiden työvälineiden „kotiteollisuus”-tuotannon erityinen keskuskin — Sapozhokin kaupunki ja sen ympäristössä olevat kylät Rjazanin läänissä, ja talonpoikaisporvariston paikalliset edustajat ovat ansainneet tällä „ammattilla” sievoiset summat rahaa (vrt. „Selostuksia ja tutkielmia”, I, ss. 208—210). Leikkuukoneiden tuotannon havaitaan laajenevan erikoisen nopeasti. Vuonna 1879 tuotettiin niitä noin 780 kpl. vuodessa; vuonna 1893 laskettiin, että niitä myydään 7—8 tuhatta kpl. vuodessa, mutta vuonna 1894/95 noin 27 tuhatta kpl. Esimerkiksi J. Greaves’in tehdas Berdjanskin kaupungissa Taurian läänissä — „suurin tämän tuotantoalan tehdas Euroopassa” („Vestnik Finansov”, 1896, № 51, s.o. suurin leikkuukoneiden tuottaja) — valmisti vuonna 1895 4.464 leikkuukonetta. Leikkuukoneiden levikki oli Taurian läänin talonpoikain keskuudessa niin suuri, että syntyi jopa erityinen elinkeinoammatti: vieraan viljan korjuu koneilla **.

Samantapaisia tietoja on olemassa muistakin, vähemmän levinneistä, maatalousvälineistä. Esimerkiksi hajakylvökoneita valmistavat jo kymmenet tehtaot ja täydellisempiä rivikylvökoneita, joita v. 1893 valmisti vain kaksi tehdasta („Maa- ja metsätalous”, 360) valmistaa nyt jo seitsemän tehdasta („Tuotantovoimat”, I, 51), joiden tuotteilla on taaskin erikoisen laaja menekki Venäjän eteläosissa. Konei-

* Vuonna 1879 tuotettiin noin 4 ¹/₂ tuhatta puimakonetta, vuonna 1894—1895 noin 3 ¹/₂ tuhatta. Viimeksi mainittu luku ei sisällä kotiteollisuustuotantoa.

** Vuonna 1893 esimerkiksi „Falz-Feinin (200.000 desj. omistaja) Uspenskin maatilalle kerääntyi 700 talonpoikaa koneineen tarjoamaan palvelustaan, ja puolet heistä joutui lähtemään takaisin, sillä työhön otettiin ainoastaan 350 konetta” (Shahovskoi: „Vieraspaikkalaiset maatalousansiotyöt”, Moskova, 1896, s. 161). Mutta muissa arolääneissä, erittäinkin Volgantakaisissa, on leikkuukoneiden käyttö levinnyt vielä heikosti. Viime vuosina muuten nämäkin läänit pyrkivät tarmokkaasti saavuttamaan Novorossijan. Niinpä Syzranin—Vjazemskin rautatiellä kuljetettiin maanviljelyskoneita, lokomobileja ja niiden osia vuonna 1890—75 tuhatta puutaa, 1891—62 tuhatta puutaa, 1892—88 tuhatta puutaa, 1893—120 tuhatta puutaa ja 1894—212 tuhatta puutaa, s.o. kuljetus lisääntyi yksistään viiden vuoden aikana kolminkertaisesti. Uholovon asema lähetti paikkakunnalla tuotettuja maatalouskoneita vuonna 1893 noin 30 tuhatta puutaa, 1894—noin 82 tuhatta puutaa, kun tältä asemalta lähetettyjen maatalouskoneiden määrä vuoteen 1892 saakka ei noussut edes 10 tuhanteen puutaan vuodessa. „Uholovon asemalta lähetetään etupäässä puimakoneita, joita valmistetaan Kaninon ja Smykovon kylissä sekä osittain Sapozhokin kihlakuntakaupungissa Rjazanin läänissä. Kaninon kylässä on kolme rautavalmiota, jotka kuuluvat Jermakoville, Kareville ja Golikoville ja jotka valmistavat etupäässä maatalouskoneiden osia. Koneiden lopullista valmistusta ja kokoamista harjoittaa edellä mainituissa kylissä (Kanino ja Smykovo) melkein koko väestö”. („Lyhyt katsaus Syzranin—Vjazemskin rautatielin liike toimintaan vuonna 1894”. IV vihko, Kaluga, 1896, ss. 62—63.) Mielenkiintoista on tässä esimerkissä ensiksikin tuotannon valtava kasvu juuri viime vuosina, alhaisten viljanhintojen vuosina; toiseksi „tehdas”- ja niin sanotun „kotiteollisuus”-tuotannon välisen yhteyden tosiasia. Viimeksi mainittu on yksinkertaisesti tehtaan „ulko-osasto”.

den käyttö käsittää kaikki maanviljelystuotannon alat ja eri tuotteiden tuotannossa suoritettavat työt: erikoiskatsauksissa mainitaan viskuukoneiden, lajittelukoneiden, viljanpuhdistuskoneiden (triöörien), viljankuivauslaitteiden, heinäpuristimien, pellavaloukkujen j.n.e. levikistä. Pihkovan läänin zemstvohallinnon julkaisussa: „Liite maatalousselostukseen” vuodelta 1898 („Severnyi Kurjer”, 1899, № 32) todetaan koneiden, varsinkin pellavaloukkujen, käytön laajeneminen siirryttäessä pellavan kulutustuotannosta sen kaupalliseen tuotantoon. Aurojen lukumäärä lisääntyy. On havaittavissa vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin vaikutus maanviljelyskoneiden lukumäärän lisääntymiseen ja työpalkan nousuun. Stavropolin läänissä (sama lehti, № 33) tapahtuu läänin muuton kasvun yhteydessä voimakas maatalouskoneiden käytön lisääntyminen. Vuonna 1882 niitä laskettiin olleen 908; vuosina 1891—1893 keskimäärin — 29.275; 1894—1896 keskimäärin — 54.874; vuonna 1895 — noin 64 tuhatta maatalouskonetta ja -välinettä.

Koneiden lisääntyvä käyttö synnyttää luonnollisesti myös voimakoneiden kysynnän: rinnan höyrykoneiden kanssa „on viime aikoina talouksissamme alkanut voimakkaasti levitä paloöljymoottorien käyttö” („Tuotantovoimat”, I, 56) ja siitä huolimatta, että ensimmäinen tällainen voimakone ilmestyi ulkomailla vasta 7 vuotta sitten, meillä on jo 7 niitä valmistavaa tehdasta. Hersonin läänissä laskettiin 70-luvulla maataloudessa olleen vain 134 lokomobiiliä („Aineistoa Venäjän valtakunnan höyrykonetilastoa varten”, Pietari, 1882), vuonna 1881 — noin 500 („Tilastohistoriallinen katsaus”, II osa, maatalousvälineitä koskeva osasto). Vuosina 1884—1886 läänin kolmessa kihlakunnassa (kuudesta) löytyi 435 höyrypuimakonetta. „Nykyään (1895) on näiden koneiden lukumäärä arvioitava vähintään kaksi kertaa suuremmaksi” (*Tezjakov*: „Maataloustyöläiset ja heitä koskeva saniteettivalvonta Hersonin läänissä”, Herson, 1896, s. 71). „Vestnik Finansov” (1897, № 21) sanoo, että Hersonin läänissä höyrypuimakoneita „lasketaan olevan 1.150, Kubanin alueella on höyrypuimakoneiden lukumäärä suunnilleen sama j.n.e. ... Höyrypuimakoneiden hankkiminen on viime aikoina saanut teollisen luonteen... On ollut tapauksia, että yrittäjä on kahden kolmen hyväsatosen vuoden kuluessa voinut täydellisesti korvata viisi tuhatta maksaneen puimakoneen ja lokomobiilin

hinnan ja on heti ostanut uuden samoilla ehdoilla. Näin saattaa Kubanin alueella vähäisissä talouksissa tavata usein 5, jopa 10 tuollaista konetta. Siellä niistä on tullut jokaisen vähänkin kunnossa olevan talouden välttämättömiä tarvikkeita". „Yleensä on Etelä-Venäjällä nykyään käytännössä yli kymmenen tuhatta lokomobiiliä, joita käytetään maataloudellisiin tarkoituksiin" („Tuotantovoimat", IX, 151)*.

Kun palautamme mieleen, että vuosina 1875—1878 laskettiin koko Euroopan-Venäjällä olleen maataloudessa vain 1.351 lokomobiiliä, mutta vuonna 1901 epätäydellisten tietojen mukaan („Tehdastarkastajien selostuskokoelma vuodelta 1903")—12.091, 1902 — 14.609, 1903 — 16.021, 1904 — 17.287 maatalouslokomobiiliä,— niin meille käy selväksi, kuinka jättiläismäisen vallankumouksen kapitalismi on suorittanut maataloudessamme viimeisten kahden tai kolmen vuosikymmenen kuluessa. Suuren palveluksen tämän prosessin jouduttamisessa ovat tehneet zemstvot. Vuoden 1897 alkuun mennessä maatalouskoneiden ja -välineiden zemstvovarastoja „oli jo 11 läänin ja 203 kihlakunnan zemstvohallinnon yhteydessä ja niiden liikepääoma nousi yhteensä noin miljoonaan ruplaan" („Vestnik Finansov", 1897, № 21). Poltavan läänissä kohosi zemstvovarastojen liikevaihto 22.600 ruplasta vuonna 1890 94.900 ruplaan vuonna 1892 ja 210.100 ruplaan vuonna 1895. Kuuden vuoden kuluessa myytiin 12.600 auraa; 500 viskuu- ja lajitteikonetta; 300 leikkuukonetta; 200 hevospuimakonetta. „Zemstvovarastojen myymien työvälineiden pääostajia ovat kasakat ja talonpojat; heidän osalleen tulee 70% kaikista myydyistä auroista ja hevospuimakoneista. Kylvö- ja leikkuukoneiden ostajina esiintyivät etupäässä maanomistajat ja heistäkin suuromistajat, joilla on yli 100 desj. maata" („Vestnik Finansov", 1897, № 4).

* Vrt. kirjettä Taurian läänin Perekopin kihlakunnasta „Russkije Vedomostissa" elokuun 19 p:ltä 1898 (№ 167). „Elonkorjuukoneiden sekä höyry- ja hevospuimakoneiden suuren leviämisen johdosta maanviljelijäimme keskuudessa peltotyöt... sujuvat erittäin nopeasti. Entinen puintitapa „jyrillä" on jäänyt menneisyyteen... Krimin maanviljelijä laajentaa joka vuosi kylvöalaansa yhä suuremmaksi, joten hänen on pakostakin turvaututtava uudenaikaisten maanviljelysvälineiden ja -koneiden käyttöön. Kun jyrillä voidaan puida korkeintaan 150—200 puutaa jyviä päivässä, niin 10 hevosen voiman höyrypuimakone pui 2.000—2.500 puutaa päivässä ja hevostierrolla käypä puimakone 700—800 puutaa päivässä. Juuri tämän vuoksi maanviljelyskoneiden, leikkuu- ja puimakoneiden kysyntä lisääntyikin joka vuosi siinä määrin, että maanviljelyskoneita valmistavat tehtaat jäävät ilman tavara- varastoja, kuten tapahtui tänäkin vuonna, eivätkä kykene tyydyttämään maanviljelijäin vaatimuksia". Erääksi kaikkein tärkeimmäksi uudenaikaisten työvälineiden käytön leviämisen syyksi on katsottava viljanhintojen lasku, joka pakottaa maanviljelijät alentamaan tuotantokustannuksia.

päinvastoin, talouden sulkeutuneisuus ja eristyneisyys, riippuvassa asemassa olevan talonpoikaiston köyhyys ja sorronalaisuus tekevät mahdottomaksi parannuksien toimeenpanon. Viittaamme muun muassa siihen, että työllämaksutaloudessa on maksu työstä paljon alhaisempi (kuten olemme nähneet) kuin vapaata palkkatyötä käytettäessä; tunnettua taas on, että alhainen työpalkka on yksi tärkeimpiä koneiden käytäntöönottamisen esteitä. Ja tosiasiat osoittavat meille todellakin, että maanviljelystekniikan uudistamiseen tähtäävä laaja liike alkoi vasta reforminjälkeisenä tavaratilouden ja kapitalismin kehityskautena. Kapitalismin synnyttämä konkurrenssi ja maanviljelijän riippuvaisuus maailmanmarkkinoista tekivät tekniikan uudistamisen välttämättömäksi, ja viljanhintain lasku kärjisti erikoisesti tätä välttämättömyyttä*.

Toisen väittämän selittämiseksi meidän on tarkasteltava tilanherran ja talonpojan taloutta erikseen. Kun tilanherra ottaa käytäntöön koneen tai uudenaikaisen työvälineen, niin hän asettaa (hänelle työskentelevän) talonpojan inventaarien tilalle omat inventaarinsa; hän siirtyy siis työllämaksutaloustaloudesta kapitalistiseen taloustalouteen. Maatalouskoneiden käytön leviäminen merkitsee, että kapitalismi syrjäyttää työllämaksua. Mahdollista tietysti on, että esimerkiksi maan vuokralleantamisen ehdoksi asetetaan työllämaksu päivätyön muodossa elonkorjuukoneella, puimakoneella y.m., mutta tämä on jo toiseen lajiin kuuluvaa työllämaksua, joka muuttaa talonpojan päiväläiseksi. Tuollaiset „poikkeukset” siis vain vahvistavat sen yleisen säännön, että kun yksityisomistajataloudet hankkivat itselleen uudenaikaisempia inventaareja, niin se merkitsee velkaorjuutetun (narodnikkilaisen sanankäytön mukaan „itsenäisen”) talonpojan muuttumista palkkatyöläiseksi,— aivan samoin kuin se, kun työt kotiin jakava ylösostaja hankkii omat tuotantovälineet, merkitsee velkaorjuutetun „koti-

* „Alhaisten viljanhintojen vaikutuksesta, ja kun oli välttämätöntä millä keinoin tahansa alentaa maanviljelijöiden hintaa, ovat viimeisen kahden vuoden aikana elonkorjuukoneetkin... alkaneet tulla käytäntöön niin nopeasti, että varastot eivät kykene aikanaan tyydyttämään kaikkia tilauksia” (Tezjakov, l. c., s. 71). Nykyinen maatalouspula on kapitalistinen pula. Kuten kaikki kapitalistiset pulat se saattaa taloudelliseen häviöön jonkin paikkakunnan, jonkin maan tai jonkin maanviljelysalan farmarit ja isännät antaen samalla jättiläismäisen sysäyksen kapitalismin kehitykselle jollakin toisella paikkakunnalla, toisessa maassa tai maanviljelyksen toisilla aloilla. Tämän nykyaikaisen pulan peruspiirteen ja sen taloudellisen luonteen ymmärtämättömyys on päävirhe herrojen N. —onin, Kabiukovin y.m., y.m. tätä asiaa koskeissa päätelmissä.

suudenharjoittajan” muuttumista palkkatyöläiseksi. Kun tilanherratalous hankkii itselleen omat inventaarinsa, niin se johtaa kiertämättömästi työllämaksulla itselleen elämisen välineitä hankkivan keskitalonpoikaiston aseman horjuttamiseen. Olemme jo nähneet, että työllämaksu on juuri erikoinen „elinkeino” keskitalonpoikaistolle, jonka inventaarit eivät siis ole vain talonpoikaistalouden, vaan myös tilanherratalouden oleellinen osa*. Sen vuoksi ovatkin maatalouskoneiden ja uudenaikaisten työvälineiden käytön leviäminen ja talonpoikaiston pakkoluovutus toisiinsa erottamattomasti sidottuja ilmiöitä. Että uudenaikaisten työvälineiden leviämisedellä talonpoikaiston keskuudessa on samanlainen merkitys — se tuskin kaipaa selitystä sen jälkeen, mitä edellisessä luvussa on sanottu. Koneiden järjestelmällinen käyttäminen maataloudessa työntää yhtä armottomasti syrjään patriarkaalisen „keski”-talonpojan kuin höyrykäyttöinen kutomakone työntää syrjään käsin työskentelevän kutojan, kotiteollisuudenharjoittajan.

Koneiden käytön seuraukset maanviljelyksessä vahvistavat edellä sanotun tuoden esiin kaikki kapitalistisen edistykseen tyypilliset piirteet kaikkine sille ominaisine ristiriitoinneen. Koneet lisäävät valtavassa määrin työn tuottavuutta maanviljelyksessä, joka on nykyauteen saakka jäänyt melkein kokonaan syrjään yhteiskunnallisen kehityksen kulusta. Sen vuoksi jo yksistään koneiden lisääntyvä käyttö Venäjän maanviljelyksessä on riittävä tosiasia osoittamaan täysin perusteettomaksi hra N. —onin väitteen Venäjän viljatuoannon „absoluuttisesta pysähdystilasta” („Katsauksia”, s. 32) ja jopa maanviljelystyön „tuottavuuden alenemisestä”. Palaamme vielä myöhemmin tähän väitteeseen, joka on ristiriidassa yleisesti tunnettujen tosiasiain kanssa ja jota hra N. —on tarvitsi esikapitalistisen järjestelmän idealisoimiseksi.

Edelleen, koneet johtavat tuotannon keskittymiseen ja kapitalistisen kooperaation soveltamiseen maanviljelyksessä.

---

* Hra V. V. lausuu tämän totuuden (että keskitalonpoikaiston olemassaolo on huomattavassa määrässä riippuvainen siitä, että tilanherrojen taloudessa on käytännössä työllämaksujärjestelmä) seuraavalla omintakeisella tavalla: „maanomistaja ottaa niin sanoaksemme osaa hänen (talonpojan) inventaariensa ylläpitokustannuksiin”. „Käy niin”, — huomauttaa tämän johdosta aivan oikein hra Sanin. — „ettei työläinen tee työtä maanomistajan hyväksi, vaan maanomistaja työläisen hyväksi”. A. Sanin. „Eräitä huomautuksia kansantuotantoa koskevan teorian johdosta”, liitteenä Gurvitshin kirjan „Venäjän maaseudun taloudellinen tila” venäjänkieliseen käännökseen, Moskova, 1896, s. 47.

Koneiden käytäntöönotto vaatii toisaalta huomattavia määriä pääomaa ja sen vuoksi se on mahdollista vain suurisännille; toisaalta taas kone on kannattava vain silloin, kun muokattavaa tuotetta on suuri määrä; tuotannon laajentaminen käy koneiden käytäntöönoton yhteydessä välttämättömäksi. Elonkorjuukoneiden, höyrypuimakoneiden y.m. käytön leviämisen on sen vuoksi osoituksena maanviljelystuotannon keskittymisestä,— ja saamme myöhemmin todellakin nähdä, että sille Venäjän maanviljelysalueelle, jossa koneiden käyttö on erikoisesti kehittynyt (Novorossija), on ominaista myöskin talouksien sangen huomattava koko. Huomautamme vain, että olisi virheellistä käsittää maanviljelyksen keskittyminen pelkästään kylvöalan ekstensiivisen laajentamisen muodossa (kuten tekee hra N. —on); todellisuudessa maanviljelystuotannon keskittyminen tulee esiin mitä erilaisimmissa muodoissa riippuen kauppamaanviljelyksen muodoista (ks. tästä asiasta seuraavaa lukua). Tuotannon keskittyminen on kiinteässä yhteydessä työläisten laajan kooperaation kanssa taloudessa. Edellä näimme esimerkin suuresta maatilasta, joka viljansa korjuuta varten panee liikkeelle yhtäikaa *satoja* elonkorjuukoneita. „Hevoskierrolla toimivat 4—8 hevosen puimakoneet tarvitsevat 14—23 työläistä ja enemmänkin, joista puolet ovat naisia ja alaikäisiä poikia, s.o. puolityöläisiä... 8—10 hevosen voiman höyrypuimakoneet, joita on kaikissa suurissa talouksissa” (Hersonin läänissä) „tarvitsevat samanaikaisesti 50—70 työläistä, joista enemmän kuin puolet on puolityöläisiä, 12—17 vuoden ikäisiä tyttöjä ja poikia” (Tezjakov, l. c., 93). „Suuria talouksia, joihin kerääntyy samanaikaisesti 500—1.000 työläistä, voidaan hyvällä syyllä verrata teollisuuslaitoksiin”—huomauttaa aivan oikein sama kirjailija (s. 151)*. Siis sillä aikaa, kun narodnikkimme ovat jaaritelleet siitä, että „kyläyhteisö” „voisi helposti” soveltaa kooperaatiota maanviljelykseen,— elämä on kulkenut omaa kulkuaan ja kapitalismi, hajoittaen kyläyhteisön etujensa puolesta vastakkaisiin taloudellisiin ryhmiin, on luonut suurtalouksia, jotka perustuvat palkkatyöläisten laajaan kooperaatioon.

Edellä sanotusta selviää, että koneet *luovat* sisämarkkinoita kapitalismia varten: ensinnäkin tuotantovälinemarkki-

* Vrt. myöskin seuraavan luvun 2.§:ää, jossa on esitetty yksityiskohtaisempia tietoja kapitalististen maanviljelystalouksien laajuudesta tällä Venäjän alueella.

nat (konerakennus-, vuoriteollisuuden y.m. tuotteille) ja toiseksi työvoimamarkkinat. Koneiden käytäntöönnotto johtaa, kuten jo olemme nähneet, työllämaksun vaihtumiseen vapaaseen palkkatyöhön ja batrakkeja pitävien talonpoikais-
talouksien muodostumiseen. Maatalouskoneiden käyttäminen joukkomitassa edellyttää maatalouden palkkatyöläis-
joukkojen olemassaoloa. Niillä paikkakunnilla, joilla maan-
viljelyskapitalismi on eniten kehittynyt, tämän palkkatyön
käytäntöönnoton prosessin kanssa, joka tapahtuu rinnan
koneiden käytäntöönnoton kanssa, käy ristiin toinen prosessi,
nimittäin: palkkatyöläisten syrjäyttäminen koneen taholta.
Toisaalta talonpoikaisporvariston muodostuminen ja maan-
omistajien siirtyminen työllämaksusta kapitalismiin *syn-*
nyttävät palkkatyövoiman kysynnän; toisaalta taas
siellä, missä talous on jo vanhastaan perustunut palkka-
työhön, koneet *syrjäyttävät* palkkatyöläisiä. Mikä on yleinen
tulos molemmista prosesseista koko Venäjällä, s.o. lisään-
tykö vai väheneekö maatalouspalkkatyöläisten luku-
määrä,— siitä ei ole olemassa tarkkoja ja joukkoluontoisia
tilastotietoja. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö tämä luku-
määrä olisi tähän saakka lisääntynyt (ks. seuraavaa
pykälää). Oletamme, että se lisääntyy edelleenkin*: ensi-
sikin, tietoja koneiden aikaansaamasta palkkatyöläisten
syrjäyttämisestä maanviljelyksessä on olemassa vain Novo-
rossijasta, mutta muilla kapitalistisen maanviljelyksen
alueilla (Itämeren ja läntinen alue, itäiset reuna-alueet ja
eräät teollisuusläänit) ei tätä prosessia ole vielä laajassa
mitassa todettu. Jää vielä jäljelle valtava alue, jossa työllä-
maksujärjestelmä on vallitsevana, ja tällä alueella koneiden
käytäntöönnotto aiheuttaa palkkatyöläisten kysyntää. Toi-
seksi, maanviljelyksen intensiivisyyden kohottaminen (esim.
juurikasvien viljelyksen käytäntöönnotto) lisää valtavassa
määrin palkkatyön kysyntää (ks. IV lukua). Maanviljelys-
palkkatyöläisten lukumäärän absoluuttinen väheneminen
(päinvastoin kuin teollisuus-työläisten) tulee tietysti tapah-
tumaan määrättyllä kapitalismin kehitysasteella, nimittäin
silloin, kun koko maan maatalous järjestyy täysin kapitalis-
tiseksi ja koneiden käyttö mitä erilaisimmissa maanviljelys-
työissä käy yleiseksi.

* Tuskin on tarpeen selittää, että maassa, jossa on suuri määrä talonpoikais-
toa, maanviljelyspalkkatyöläisten lukumäärän absoluuttinen lisääntyminen on
täysin sopuosoinnussa ei ainoastaan maalaisväestön suhteellisen, vaan myös sen
absoluuttisen vähenemisen kanssa.

Mitä Novorossijaan tulee, niin paikalliset tutkijat toteavat siellä korkealle kehittyneen kapitalismin tavalliset seuraukset. Koneet syrjäyttävät palkkatyöläisiä ja luovat maanviljelyksessä kapitalistisen reserviarmeijan. „Hersoninkin läänissä on mennyt ohi satumaisten työpalkkojen aika. Maatalouskoneiden käytön voimakkaan leviämisen... johdosta...” (ja muista syistä) „*työvoiman hinta alenee järjestelmällisesti*” (tekijän alleviivaus)... „Maanviljelysvälineiden leviäminen, joka vapauttaa suurtaloudet riippuvaisuudesta työläisistä* ja vähentää samalla työvoiman kysyntää, saattaa työläiset vaikeaan asemaan” (Tezjakov, l. c., 66—71). Saman toteaa eräs toinenkin zemstvon saniteetilääkäri, hra Kudrjavtsev teoksessaan: „Muualta tulleet maatalous-työläiset Nikolain markkinoilla Taurian läänin Kahovkan kauppalassa sekä heidän saniteettivalvontansa vuonna 1895” (Herson, 1896). „Työkäsien hinta... laskee yhä ja huomattava osa muualta tulleistä työläisistä jää ilman työtä ja työansiota, s.o. syntyy, taloustieteen kieltä käyttäen, niin sanottu työläisten reserviarmeija — keinotekoinen liikaväestö” (61). Tämän reserviarmeijan aiheuttama työn hinnan lasku menee joskus niin pitkälle, että „monet isännät, siitä huolimatta, että heillä on omat koneet, pitivät parempana” (v. 1895) „suorittaa elonkorjuun käsityöllä kuin koneella” (ibid. 66, „Hersonin zemstvon kokoelmasta”, 1895, elokuva)! Tämä tosiasia osoittaa havainnollisemmin ja vakuuttavammin kuin kaikki järkeilyt niiden ristiriitojen koko syvyyden, jotka ovat ominaisia kapitalistiselle koneiden käytölle!

Toinen seuraus koneiden käytäntöönottamisesta on yhä laajempi naisten ja lasten työn käyttö. Vakiintunut kapitalistinen maanviljelys on yleensä luonut vissin työläishierarkian, joka muistuttaa suuresti tehdastyöläisten hierarkiaa. Niinpä erotetaan Etelä-Venäjän maataloilla: a) *täystyöläiset* — aikuiset miestyöläiset, jotka kykenevät kaikkiin töihin; b) *puolityöläiset*, naiset ja miehet 20 vuoden ikään saakka; puolityöläiset jaetaan kahteen

* Hra Ponomarjov sanoo tästä asiasta seuraavaa: „Säännöstellen elonkorjuuhintoja koneet totuttavat työläisiä todennäköisesti samalla myös kuriin” (kirjoitus aikakauslehdessä: „Maatalous ja metsänhoito”, siteerattu „Vestnik Finansov” lehden mukaan, 1896, № 14). Palauttakaamme mieleen, millä tavoin „kapitalistisen tehtaan Pindaros”, tohtori Andrew Ure²⁸, tervehti koneita, jotka saavat aikaan „järjestyksen” ja „kurin” työläisten keskuudessa. Venäjän maanviljelyskapitalismin on ehtinyt luoda, paitsi „maanviljelystehtaita”, myöskin näiden tehtaiden „Pindarokseja”.

luokkaan: aa) 12:sta, 13:sta ikävuodesta 15:een, 16:een ikävuoteen — puolityöläiset sanan ahtaassa merkityksessä ja bb) *voimakkaat puolityöläiset*; „taloudellisella kielellä „kolmen neljäsosan” työläiset”*, — 16:sta 20:een ikävuoteen, jotka kykenevät suorittamaan kaikkia täystyöläisen töitä, niittoa lukuunottamatta. Lopuksi, c) puolityöläiset *pienää aputyötä varten*, — lapset 8:sta 14 ikävuoteen; he suorittavat siko- ja vasikkapaimenten, kitkijäin ja aurahevosten ajajain tehtäviä. He työskentelevät usein pelkäästä ruoka- ja vaatepalkasta. Maanviljelysvälineiden käytäntöön otto „alentaa täystyöläisen työn arvoa” ja tekee mahdolliseksi sen korvaamisen halvemmalla naisten ja alaikäisten työllä. Muualta tulleita työläisiä koskevat tilastotiedot vahvistavat sen, että naisten työ syrjäyttää miesten työtä: v. 1890 rekisteröitiin Kahovkan kauppalassa ja Hersonin kaupungissa työläisten joukossa 12,7% naisia; v. 1894 koko läänissä — 18,2% (10.239 — 56.464:stä); v. 1895 — 25,6% (13.474 — 48.753:sta). Lapsia v. 1893 — 0,7% (10—14 vuoden ikäisiä), v. 1895 — 1,69% (7—14 vuoden ikäisiä). Paikallisten maatilain työläisten keskuudessa muodostavat lapset Hersonin läänin Jelisavetgradin kihlakunnassa 10,6% (ibid.).

Koneet kohottavat työläisten työn intensiivisyyttä. Esi-merkiksi eniten käytännössä oleva elonkorjuukone (jossa heitto tapahtuu käsin) on saanut kuvaavan nimen „lobogreika” (otsanlämmittäjä) tai „tshubogreika” (tukanlämmittäjä), koska työ siinä vaatii työläiseltä tavatonta voimien jännittämistä: työläinen korvaa siinä heittolaitteen (vrt. „Tuotantovoimat”, I, 52). Työn jännitys lisääntyy myöskin puimakoneissa. Kapitalistisesti käytetty kone synnyttää tässäkin (kuten kaikkialla) voimakkaan kiihokkeen työpäivän pidentämiselle. Maanviljelykseenkin ilmestyy ennenkuulumaton työtyö. „Hyvinä satovuosina... tehdään työtä erällä maatiloilla ja monissa talonpoikaistalouksissa jopa öisinkin” (Tezjakov, I. c., 126) keinoitekoisessa valaistuksessa — soihtujen valossa (92). Ja lopuksi, koneiden järjestelmällinen käyttö johtaa maataloustyöläisten loukkaantumisiin työssä; tyttöjen ja lasten työskentely koneiden ääressä johtaa luonnollisesti vammojen erikoiseen runsauteen. Esimerkiksi Hersonin läänin zemstvosairaalat ja -hoitolaitokset täyttyvät maataloustöiden sesonkiaikana „melkein

* Tezjakov, I. c., 72.

yksinomaan traumasairaista”, ja ovat ne „jonkinlaisia kenttäsairaaloita valtavan maataloustyöläisarmeijan riveistä alituisesti poisjoutuville maatalouskoneiden ja -välineiden armottoman hävitystoiminnan uhreille” (ibid., 126). On jo syntymässä erityinen lääkeopillinen kirjallisuus maatalouskoneiden aiheuttamista vammoista. Ilmestyy ehdotuksia pakollisten määräysten julkaisemisesta maatalouskoneiden käytön suhteen (ibid.). Koneellinen suurteollisuus synnyttää niin maanviljelyksessä kuin teollisuudessaakin rautaisella voimalla vaatimukset tuotannon yhteiskunnallisesta valvonnasta ja säännöstelystä. Näistä valvontayrityksistä puhumme vielä myöhemmin.

Lopuksi mainitsemme narodnikkien tavattoman epäjohdonmukaisesta suhtautumisesta kysymykseen koneiden käytöstä maataloudessa. Kun tunnustetaan koneiden käytön hyödyllisyys ja edistyksellisyys, kun puolustetaan kaikkia toimenpiteitä, jotka kehittävät ja helpottavat sitä, mutta jätetään samalla ottamatta huomioon se, että koneita käytetään Venäjän maanviljelyksessä kapitalistisesti, niin se merkitsee laskeutumista pienten ja suurten agraarien näkökannalle. Ja narodnikkimme nimenomaan jättävät huomioonottamatta maatalouskoneiden ja uudenaikaisten työvälineiden käytön kapitalistisen luonteen yrittämättä edes analysoida, minkätyyppiset talonpoikais- ja tilanherrataloudet ottavat käytäntöön koneita. Hra V. V. nimittää kiukuisaan hra V. Tshernjajevia „kapitalistisen tekniikan edustajaksi” („Edistyksellisiä virtauksia”, 11). Varmaankin juuri hra V. Tshernjajev taikka joku muu maanviljelysministeriön virkamies on syyppä siihen, että koneita käytetään Venäjällä kapitalistisesti! Hra N. —on,— huolimatta kaunopuheisesta lupauksestaan „olla poikkeamatta tosiasioista” („Katsauksia”, XIV),—piti parempana kiertää sen tosiasian, että juuri kapitalismi on kehittänyt koneiden käyttöä maanviljelyksessämme, ja kyhäsi vielä sellaisen huvittavan teorian, jonka mukaan vaihto alentaa työn tuottavuutta maanviljelyksessä (s. 74)! Ei ole mahdollista eikä tarpeellista arvostella tätä ilman mitään tosiasiain analyysia dekretoitua teoriaa. Tyydymme vain esittämään pienen näytteen hra N. —onin järkeilystä. „Jos työn tuottavuus kohoaisi meillä kaksinkertaiseksi, niin viljatshetvertistä ei maksettaisi nyt 12 rpl., vaan kuusi, siinä kaikki” (234). Ei läheskään kaikki, arvoisa hra taloustieteilijä. „Meillä”

(kuten jokaisessa tavaratalouden yhteiskunnassa) tekniikkaa kohottavat erinäiset isännät ja vasta vähitellen ottavat muut sen käyttöönsä. „Meillä” kykenevät kohottamaan tekniikkaa vain maalaisyrittäjät. „Meillä” on tämä maalaisyrittäjäin, pienten ja suurten, edistyminen erottamattomassa yhteydessä talonpoikaiston taloudellisen häviön ja maalaisproletariaatin muodostumisen kanssa. Jos siis maalaisyrittäjäin talouksissa korkeammalle nostettu tekniikka tulisi yhteiskunnallisesti välttämättömäksi (vain sillä ehdolla hinta alenisi puoleen), niin merkitsisi tämä melkein koko maanviljelyksen siirtymistä kapitalistien käsiin, merkitsisi miljoonien talonpoikain täydellistä proletarisoitumista, merkitsisi ei-maanviljelysväestön jättiläismäistä kasvua ja tehtaiden lisääntymistä (jotta työn tuottavuus maanviljelyksessämme kohoaisi kaksinkertaiseksi, on välttämätöntä konerakennusteollisuuden, vuoriteollisuuden ja höyryliikenteen valtava kehitys sekä lukuisten uusimallisten maatalousrakennusten, makasiinien, varastojen, kanavien y.m., y.m. rakentaminen). Hra N. —on toistaa tässä järkeilyjensä tavanomaisen pikku virheen: hän harppaa niiden johdonmukaisesti toisiaan seuraavien asteiden yli, jotka ovat välttämättömät kapitalismin kehityksessä, harppaa sen yhteiskunnallis-taloudellisten uudistusten monimutkaisen yhdistelmän yli, joka liittyy välttämättömästi kapitalismin kehitykseen,— ja sitten valittaa ja itkee kapitalistisen „muroksen” aiheuttamaa vaaraa.

IX. PALKKATYÖ MAANVILJELYKSESSÄ

Siirrymme nyt tarkastelemaan maanviljelyskapitalismin perusilmausta — vapaan palkkatyön käyttöä. Reforminjälkeisen talouden tämä piirre on ilmennyt voimakkaimmin Euroopan-Venäjän eteläisillä ja itäisillä reuna-alueilla, on ilmennyt siinä maatalouspalkkatyöläisten joukottain siirtymisessä, joka tunnetaan „vieraspaikkalaisissa maanviljelysansiotöissä käymisen” nimellä. Sen vuoksi esitämme aluksi tätä Venäjän maanviljelyskapitalismin pääaluetta koskevia tietoja ja sen jälkeen tarkastelemme myös koko Venäjää koskevia tietoja.

Kirjallisuutemme on jo kauan sitten kiinnittänyt huomiota talonpoikaimme valtaviin vaelluksiin heidän etsiessään palkkatyötä. Niistä mainitsi jo Flerovski („Venäjän

työväenluokan asema”, Pietari, 1869), joka yritti määritellä niiden suhteellisen leviämisen eri lääneissä. Vuonna 1875 hra Tshaslavski laati yleisen katsauksen „vieraspaikkalaisiin maanviljelysansiotöihin” („Valtiotiedon käsikirja”, II osa) ja totesi niiden todellisen merkityksen („on muodostunut... jonkinlainen puolittain irtolaisväestö... jotain tulevien batrakkien kaltaista”). Vuonna 1887 hra Raspopin keräsi yhteen sarjaan zemstvotilastotietoja tästä ilmiöstä ja tarkasteli niitä ei talonpoikain „ansiotöinä” yleensä, vaan palkkatyöläisten luokan muodostumisprosessina maanviljelyksessä. 90-luvulla ilmestyivät herrojen S. Korolenkon, Rudnevin, Tezjakovin, Kudrjajtsevin ja Shahovskoin teokset, joiden kautta tämä ilmiö tuli tutkituksi verrattomasti täydellisemmin.

Tärkein maanviljelyspalkkatyöläisten *saapumisalue* käsittää Bessarabian, Hersonin, Taurian, Jekaterinoslavin, Donin, Samaran, Saratovin (eteläinen osa) ja Orenburgin läänit. Me rajoitumme Euroopan-Venäjään, mutta on huomautettava, että siirtyminen menee yhä pitemmälle (erittäinkin viime aikoina) käsittäen sekä Pohjois-Kaukasian että Uralin alueen j.n.e. Tämän alueen (kaupallisen viljatalousalueen) kapitalistista maanviljelystä koskevat tiedot esitetään seuraavassa luvussa; siellä mainitsemme muitakin maanviljelystyöläisten saapumisalueita. Tärkeimmän maanviljelystyöläisten lähtöalueen muodostavat keskisen mustanmullan alueen läänit: Kasanin, Simbirskin, Penzan, Tambovin, Rjazanin, Tulan, Orelin, Kurskin, Voronezhin, Harkovin, Poltavan, Tshernigovin, Kievin, Podolian ja Volynian läänit *. Työläisten siirtyminen suuntautuu siis tiheimmin asutuilta paikkakunnilta harvaan asutuille siirtolaisasutusalueille; — seuduilta, joilla maaorjuus oli voimakkaimmin kehittynyt, sellaisille seuduille, missä se oli heikointa **; — seuduilta, joilla työllämaksujärjestelmä on eniten kehittynyt, sellaisille seuduille, joilla työllämaksu on heikosti kehittynyt ja kapitalismi korkealle kehittynyt. Työläiset pakenevat siis „puolivapaasta” työstä vapaaseen työhön. Olisi virheellistä luulla, että tämä pakeneminen on vain siirtymistä tiheään asutuilta paikkakunnilta harvaan

* Käsitellessämme VIII luvussa palkkatyöläisten siirtyilemistä Venäjällä kokonaisuudessaan kuvaamme yksityiskohtaisemmin eri seuduilta läntevän siirtylemistä luonnetta ja suuntaa.

** Jo Tshaslavski osoitti, että työläisten saapumisalueilla oli maaorjien prosenttimäärä 4—15%, mutta lähtöseuduilla 40—60%.

asutuille paikkakunnille. Työläisten siirtyilemisen tutkiminen (hra S. Korolenko, l. c.) toi ilmi sen merkillisen ja tärkeän ilmiön, että monilta lähtöseuduilta lähtevät työläiset sellaisissa määrin, että näillä paikkakunnilla syntyy työläisten puute, joka tyydytetään teisiltä paikkakunnilta tulevilla työläisillä. Työläisten poistuminen ilmaisee siis, paitsi väestön pyrkimystä jakaantua kyseisellä alueella tasasuhteisemmin, myös työläisten pyrkimystä mennä sinne, missä on paremmat ehdot. Tämä pyrkimys tulee meille täysin ymmärrettäväksi, kun muistamme, että lähtöalueella, työllämaksun alueella, ovat maalaistyöläisten palkat *erikoisen alhaiset*, mutta saapumisalueella, kapitalismin alueella, ovat työpalkat verrattomasti korkeammat*.

Mitä tulee „vieraspaikkalaisiin maanviljelysansiotöihin menemisen” laajuuteen, niin yleisiä tietoja siitä on ainoastaan edellä mainitussa hra S. Korolenkon teoksessa, jossa lasketaan työläisten liikamäärä (verrattuna niiden *paikalliseen* kysyntään) 6.360.000 hengeksi koko Euroopan-Venäjällä, niistä 2.137.000 henkeä edellä mainituissa 15 läänissä, joista työläisiä lähtee maanviljelysansiotöihin vieraille seuduille, kun taas 8:ssa saapumisläänissä arvioidaan työläisiä puuttuvan 2.173.000 henkeä. Siitä huolimatta, että hra S. Korolenkon laskumenetelmät eivät suinkaan aina ole tyydyttäviä, on hänen yleisiä johtopäätöksiään (kuten myöhemmin tulemme monta kertaa näkemään) pidettävä likipitäen oikeina, ja vaeltavien työläisten lukumäärää ei ole pidettävä liioiteltuna, vaan pikemminkin todellista pienempänä. Epäilemätöntä on, että osa näistä etelään saapuvista kahdesta miljoonasta työläisestä ei ole maanviljelystyöläisiä. Mutta hra Shahovskoi (l. c.) laskee aivan mielivaltaisesti, silmämäärällä, että teollisuustyöläisten osalle tulee puolet tuosta lukumäärästä. Ensiksikin, kaikkien lähteiden perusteella tiedämme, että tälle alueelle saapuvat työläiset ovat *etupäässä* maanviljelystyöläisiä, ja toiseksi, että maanviljelystyöläisiä tulee muistakin kuin edellä mainituista lääneistä. Hra Shahovskoi esittää itse erään luvun, joka vahvistaa hra S. Korolenkon laskelmat. Nimenomaan hän ilmoittaa, että vuonna 1891 mustanmullan alueen 11 läänissä (jotka kuuluvat edellä kuvattuun maanviljelystyöläisten lähtöalueeseen) annettiin 2.000.703 passia ja

* Ks. taulukkotietoja kymmenen vuoden ajalta VIII luvussa, IV §: työvoiman sisämarkkinain muodostuminen.

todistusta (l. c., s. 24), kun taas hra S. Korolenkon laskelmien mukaan on näiden läänien antama työläisten lukumäärä vain 1.745.913. Hra S. Korolenkon esittämät luvut eivät siis ole lainkaan paisutettuja, ja vaeltelevien maalais-työläisten lukumäärä Venäjällä on ilmeisesti enemmän kuin 2 miljoonaa henkeä *. Tuollainen joukko talonsa ja maaosuutensa jättäviä „talonpoikia” (kenellä talo ja maaosuus on) on havainnollisena osoituksena pienviljelijöiden maalaisproletaareiksi muuttumisen jättiläismäisestä prosessista, kasvavan maanviljelyskapitalismin valtavasta palkkatyövoimakysynnästä.

Nyt herää kysymys, kuinka suuri on maalaispalkkatyöläisten, sekä vaeltavien että vakinaisesti asuvien, koko lukumäärä Euroopan-Venäjällä? Ainoa meille tunnettu yritys vastata tähän kysymykseen on tehty hra Rudnevin kirjassa: „Euroopan-Venäjän talonpoikain elinkeinoammatit” („Saratovin zemstvon kokoelma”, 1894, № 6 ja 11). Tämä erittäin arvokas tutkimus antaa yhteenvedon zemstvolastoista Euroopan-Venäjän 19 läänin 148 kihlakunnan suhteen. „Ammatinharjoittajien” koko lukumäärä lasketaan olevan kaikkiaan 2.798.122 henkeä 5.129.863:sta miespuolisesta työntekijästä (18—60 vuoden ikäisistä), s.o. 55% koko talonpoikaistyöntekijäin lukumäärästä **. „Maatalousammatteiksi” tekijä laskee ainoastaan maatalouspalkkatyöt (batrikit, päiväläiset, paimenet, karjapihojen palveluskunnan).

* On olemassa vielä yksi keino hra S. Korolenkon esittämän numeron tarkastamiseksi. Edellä mainituista herrojen Tezjakovin ja Kudrjavtsevin kirjoista saamme tietää, että niiden maalaistyöläisten lukumäärä, jotka „ansiotöihin” matkustaessaan ovat edes osittain käyttäneet rautatietä, muodostaa noin $\frac{1}{10}$:n koko työläisten lukumäärästä (yhdistäen molempien tekijäin ilmoittamat numerotiedot saamme tulokseksi, että 72.635 työläisestä, joilta asiaa kysyttiin, oli vain 7.827 matkustanut rautateitse edes osan matkasta). Ja kolmen tähän suuntaan kulkevan pääradan kuljettamien työläisten lukumäärä ei noussut vuonna 1891 yli 200 tuhannen hengen (170—189 tuh.)—kuten hra Shahovskoi ilmoittaa (l. c., s. 71, rautateiden tietojen mukaan). Siis etelään ansiotöihin lähtevien työläisten koko lukumäärä on katsottava noin 2 milj. hengeksi. Sivumennen huomautettakoon, että rautateitä käyttävien maalaistyöläisten mitätön lukumäärä osoittaa hra N.—onin mielipiteen virheellisyyden hänen otaksuessaan, että maanviljelystyöläiset antavat pääväriytyksen rautateittemme matkustajaliikenteelle. Hra N.—on ei huomannut, että ei-maanviljelystyöläiset, jotka saavat korkeampaa palkkaa, käyttävät suuremmassa määrässä rautateitä ja että näiden työläisten (esimerkiksi rakennustyöläisten, maankaivaajien, lastaustyöläisten ja monien muiden) lähtöaika on myöskin keväällä ja kesällä.

** „Ammatteihin” lasketaan, kuten hra Rudnevin huomauttaa, talonpoikain kaikki työt ja toimet, paitsi heidän omilla, ostetuilla ja vuokratuilla mailla harjoittamaansa maanviljelystä. Epällemätöntä on, että suurin osa näistä „ammatinharjoittajista” on maanviljelyksen ja teollisuuden palkkatyöläisiä. Tämän vuoksi kiinnitämme lukijan huomiota siihen, että nämä tiedot ovat lähellä meidän määrittelemämme maalaisproletaarien lukumäärää: 11 luvussa katsottiin niiden muodostavan noin 40% talonpojista. Tässä näemme 55% „ammatinharjoittajia”, joista todennäköisesti yli 40% työskentelee erilaisissa palkkatöissä.

Maataloustyöläisten prosenttiosan määrittely kaikkien työiässä olevien miesten lukumäärästä Venäjän eri lääneissä ja alueilla johtaa tekijän siihen johtopäätökseen, että mustanmullan vyöhykkeellä kaikista miespuolisista työntekijöistä noin 25 % käy maatalouspalkkatöissä ja ei-mustanmullan vyöhykkeellä — noin 10 %. Täten saadaan maataloustyöläisten lukumääräksi Euroopan-Venäjällä 3.395.000 henkeä eli pyörein luvuin $3\frac{1}{2}$ miljoonaa henkeä (Rudnev, l. c., s. 448. Tämä luku muodostaa noin 20 % koko työiässä olevien miesten lukumäärästä). Tämän ohella on huomautettava, että hra Rudnevin selityksen mukaan „tilastotyöntekijät merkitsivät päivä- ja urakkamaanviljelystyöt elinkeinoammatteihin vain siinä tapauksessa, kun ne muodostivat asianomaisen henkilön tai perheen päätoimen” (l. c., 446)*.

Tämä hra Rudnevin ilmoittama luku on katsottava minimaaliseksi, koska, ensiksikin, zemstvotiedustelujen antamat tiedot ovat enemmän tai vähemmän vanhentuneita, koskien 80-lukua, joskus jopa 70-lukua, ja toiseksi, koska maataloustyöläisten prosenttia määriteltäessä ei ole ollenkaan otettu huomioon korkealle kehittyneen maanviljelyskapitalismin alueita — Itämeren läänejä ja läntisiä läänejä. Mutta kun ei ole muita tietoja, täytyy ottaa tämä luku — $3\frac{1}{2}$ milj. henkeä.

Osoittautuu siis, että noin viidesosa talonpojista on jo joutunut siihen asemaan, että heidän „päätoimensa” on palkkatyö varakkaiden talonpoikain ja tilanherrain talouksissa. Me näemme tässä niiden yrittäjien ensimmäisen ryhmän, joiden taholta esiintyy maalaisproletariaatin työvoiman kysyntää. Ne ovat maalaisyrittäjiä, jotka antavat työtä *noin puolelle talonpoikaiston alimmasta ryhmästä*. Maalaisyrittäjien luokan muodostumisen ja „talonpoikaiston” alimman ryhmän laajenemisen, s.o. maalaisproletaarien lukumäärän lisääntymisen, välillä on siis havaittavissa täysi keskinäinen riippuvaisuus. Näiden maalaisyrittäjien keskuudessa on talonpoikaisporvaristolla huomattava osa: esim. Voronezhin läänin 9 kihlakunnassa 43,4 % kaikista batrakeista on työssä talonpojilla (Rudnev, 434). Jos ottaisimme tämän prosenttimäärän kaikkia maalaistyöläisiä ja koko Venäjää koskevaksi normiksi, niin osoittautuisi, että kysyntä

* Tähän lukuun ei siis sisälly se suuri joukko talonpoikia, joille maatalouspalkkatyö ei ole päätoimi, vaan yhtä oleellinen toimi kuin heidän oma taloutensaakin.

talonpoikaisporvariston taholta koskee noin puoltatoista miljoonaa maataloustyöläistä. Tämä sama „talonpoikaisto” heittää markkinoille miljoonia työläisiä, jotka etsivät työnantajia, ja sen keskuudessa on hyvin suurta palkkatyöläisten kysyntää.

X. VAPAAN PALKKATYÖN MERKITYS MAANVILJELYKSESSÄ

Yritämme nyt kuvata niiden uusien yhteiskunnallisten suhteiden peruspierreet, jotka muodostuvat maataloudessa vapaan palkkatyön käyttämisen yhteydessä, sekä määritellä niiden merkityksen.

Maataloustyöläiset, joita saapuu niin suurina joukkoina etelään, kuuluvat talonpoikaiston kaikkein köyhimpiin kerroksiin. Hersonin lääniin saapuvista työläisistä $\frac{7}{10}$ tulee jalkaisin, koska heillä ei ole varoja rautatielipun ostoon, „raahustavat jalkaisin satoja ja tuhansia virstoja pitkin rautatielinjoja ja purjehduskelpoisten jokien rantoja ihailien nopeasti kiitävien junien ja keveästi uivien höyrylaivojen tarjoamia kauniita näkymiä” (Tezjakov, 35). Työläiset ottavat mukaansa keskimäärin noin 2 ruplaa*; usein heillä ei riitä rahaa edes passin lunastukseen, ja he ottavat kymmenellä kopeekalla kuukausitodistuksen. Matka kestää 10—12 päivää ja noista tavattoman pitkistä matkoista (joskus paljain jaloin kylmässä keväisessä sohjussa) jalankuljain jalat turpoavat ja tulevat täyteen känsiä ja haavoja. Noin $\frac{1}{10}$ työläisistä matkustaa *dubkissa* (suuria, laudoista tehtyjä aluksia, joihin mahtuu 50—80 henkeä, ja jotka ahdetaan tavallisesti täpötäyteen). Virallisen (Zvegintsevin) komission⁷⁹ tutkimuksissa puhutaan tällaisen matkustamistavan äärimmäisestä vaarallisuudesta: „ei mene ainoatakaan vuotta ilman, ettei yksi, kaksi tai useampiakin tällaisia ylen täyteen ahdettuja dubkia menisi matkustajineen pohjaan” (ibid., 34). Valtavalla enemmistöllä työläisiä on osuusmaata, mutta aivan mitättömän vähän. „Asiallisestihan”, huomauttaa täydellä syyllä hra Tezjakov, „nämä kaikki tuhannet maataloustyöläiset ovat maattomia, maalaisproletaareja, joiden koko olemassaolo riippuu nyt vieraspaikkalaisista ansiotöistä... Maattomaksi joutuminen edistyy nopeasti ja suurentaa samalla maalaisproletaarien luku-

* Matkarahat hankitaan myymällä omaisuutta, jopa taloustavaroitakin, panttaamalla osuusmaata, panttaamalla tavaroita, vaatteita j.n.e., vieläpä lainaamalla rahaa „papeilta, tilanherroilta ja paikallisilta kulakeilta” (Shahovskot, 55) työllämaksua vastaan.

määrää" (77). Havainnollisen vahvistuksen saa tämä lisääntymisnopeus ensikertalaisten, s.o. ensimmäistä kertaa työnhakuun lähtevien työläisten lukumäärästä. Tällaisia ensikertalaisia on tavallisesti noin 30%. Tämän luvun perusteella voidaan muuten tehdä päätelmiä sen prosessin nopeudesta, joka synnyttää *vakinaisten* maanviljelystyöläisten kanta-joukkoja.

Työläisten joukoittain siirtyminen on synnyttänyt erityisiä, korkealle kehittyneelle kapitalismille ominaisia palkkausmuotoja. Etelässä ja kaakossa on muodostunut paljon työläismarkkinapaikkoja, joihin kerääntyy tuhansia työläisiä ja jonne saapuvat työnantajat. Tällaisia työläismarkkinoita pidetään usein kaupungeissa, teollisuuskeskuksissa, kauppa-asutuksissa ja kauppamarkkinain yhteydessä. Keskuksien teollisuusluonne houkuttelee erikoisesti työläisiä, jotka palkkautuvat mielellään myöskin muihin kuin maanviljelystyöihin. Esimerkiksi Kievin läänissä ovat työläismarkkinapaikkoina Shpolan ja Smelan kauppalat (suuria juurikas-sokeriteollisuuden keskuksia) ja Bielaja Tserkovin kaupunki. Hersonin läänissä ovat markkinapaikkoina kauppakylät (Novoukraiinka, Birezula, Mostovoje, minne sunnuntaisin kerääntyy yli 9 tuhatta työläistä, ja monet muut), rautatieasemat (Znamenka, Dolinskaja y.m.) ja kaupungit (Jelisa-vetgrad, Bobrinets, Voznesensk, Odessa y.m.). Odessan kaupunkilaisia, sekatyöläisiä ja „kadetteja” (kulkurien paikallinen nimitys) saapuu myöskin kesällä pestautumaan maataloustöihin. Odessassa maalaistyöläiset palkkautuvat niin sanotulla Seredinskin torilla (eli „Kosarkalla”). „Työläiset pyrkivät Odessaan sivuuttaen muut markkinapaikat toivossa saada sieltä parempia ansiotöitä” (Tezjakov, 58). Kauppala Krivoi Rog on suuri, maanviljelystyöihin ja kaivostöihin palkkautumismarkkinapaikka. Taurian läänissä on erityisen huomattava työläismarkkinapaikka Kahovkan kauppalassa, johon entiseen aikaan kerääntyi työläisiä aina 40.000:een saakka, 90-luvulla — 20—30 tuhatta, nykyään eräistä tiedoista päätellen vieläkin vähemmän. Bessarabian läänistä on mainittava Akkermanin kaupunki, Jekaterinoslavin läänistä Jekaterinoslavin kaupunki ja Lozovajan asema; Donin läänistä Donin Rostov, jossa joka vuosi käy aina 150 tuhanteen työläiseen. Pohjois-Kaukasiasta Jekaterinodarin ja Novorossiiskin kaupungit, Tihoretskajan asema y.m. Samaran läänistä Pokrovskajan sloboda

(Saratovin vastapäätä), Balakovon kylä y.m. Saratovin läänistä Hvalynskin ja Volskin kaupungit. Simbirskin läänistä Syzranin kaupunki. Täten on kapitalismi luonut reuna-alueilla „maanviljelyksen ja ammattien yhdistämiseksi” uuden muodon, nimittäin maanviljelys- ja ei-maanviljelys-palkkatyön yhdistämisen. Laajassa mittakaavassa on tällainen yhdistäminen mahdollinen ainoastaan kapitalismin viimeisen, korkeimman asteen — koneellisen suurteollisuuden kaudella, joka hävittää taitavuuden, käsityön merkityksen, helpottaa siirtymistä yhdestä työstä toiseen ja tasoittaa palkkausmuodot*.

Ja todellakin, palkkausmuodot ovat tällä alueella sangen omaperäiset ja kapitalistiselle maanviljelykselle sangen luonteelliset. Kaikki ne puolipatriarkaaliset ja puolittain velkaorjuudelliset palkkatyömuodot, jotka ovat niin yleisiä keskisellä mustanmullan vyöhykkeellä, — jäävät täällä pois. Jällelle jää vain palkkaajan ja palkkautuvan väliset suhteet, pelkkä työvoiman ostoa ja myyntiä koskeva kauppasopimus. Kuten kehittyneiden kapitalististen suhteiden välitessä yleensäkin työläiset antavat etusijan päivä- tai viikkopalkkaukselle, joka antaa heille mahdollisuuden säännöstellä palkkaa tarkemmin työvoiman kysynnän mukaisesti. „Hinnat vakiintuvat kunkin markkinapaikan piiriä varten (noin 40 virstan säteellä) matemaattisen tarkasti, ja palkkaajien on sangen vaikea alentaa hintaa, sillä markkinoille saapunut talonpoika mieluummin makaa markkinapaikalla tai vaeltaa edelleen kuin suostuu alempaan palkkaan” (Shahovskoi, 104). On itsestään selvää, että työn hintojen huomattavat heilahdukset aiheuttavat lukemattomia sopimusten rikkomisia, — ei kuitenkaan vain yhdeltä puolen, kuten työnantajat tavallisesti uskottelevat, vaan molemmin puolin: „lakkoutumista tapahtuu molemmin puolin”: työläiset sopivat keskenään siitä, että he vaativat enemmän, ja työnantajat, — että maksavat vähemmän (ibid., 107)**. Miten avoimesti siinä vallitsee luokkien välisissä suhteissa „sydämetön

* Hra Shahovskoi osoittaa maanviljelys- ja ei-maanviljelystyön yhdistymisen toisenkin muodon. Dnepriä pitkin kulkee tuhansia lauttoja alajuoksun kaupunkeihin. Jokaisella lautalla on tavallisesti 15–20 työläistä (lauttamiestä), suurimmaksi osaksi valkovenäläisiä ja Orelin läänin isovenäläisiä. „He saavat koko lauttausajalta kirjaimellisesti kopeekoita” ja heidän päätoiveenaan on ehtiä palkkautumaan leikkuuseen ja puintiin. Nämä toiveet toteutuvat vain „hyvinä” vuosina.

** „Kiireenä työaikana, kun sato on hyvä, työläinen on voiton puolella ja hänen taiputtamisensa on vaikeaa. Hänelle tarjotaan palkkaa, mutta hän ei halua edes vilkaista; intää vain yhtä ja samaa: anna se, mitä vaadin, niin lähemmä. Ja näin ei asia ole siksi, että työvoimaa olisi vähän, vaan siksi, että on „meidän

käteinen raha”, se näkyy esimerkiksi seuraavasta tosiasiasta: „kokeneet palkkaajat tietävät hyvin”, että työläiset „taipuvat” vasta sitten, kun ovat syöneet koko leipävarastonsa. „Eräs isäntä kertoi, että tultuaan markkinapaikalle työläisiä palkkaamaan... hän alkoi kävellä työläisrivien välissä tunnustellen kepillä heidän eväsreppujaan (sic!): niiden työläisten kanssa, joilla on leipää, hän ei ryhdy puheisiinkaan, vaan poistuu markkinapaikalta” ja odottaa, kunnes „markkinapaikalla alkaa olla tyhjiä eväsreppuja” („Selski Vestnik”, 1890, № 15, *ibid.*, 107—108).

Kuten kehittyneen kapitalismin vallitessa yleensä, niin täälläkin on havaittavissa, että pienpääoma kuristaa työläistä erikoisen voimakkaasti. Suurtyönantajan pakoittaa pelkkä kauppaetu* luopumaan pienistä puristuskeinoista, jotka hyödyttävät vähän ja työselkkausten sattuessa uhkaavat suurilla tappioilla. Sen vuoksi suuret työnantajat (jotka palkkaavat 300—800 työläistä) koettavat esimerkiksi estää työläisiä poistumasta viikon kuluttua ja määräävät itse hinnat työvoiman kysynnän mukaisesti; jotkut ottavat käytäntöön jopa lisäpalkkajärjestelmänkin työvoiman hinnan noustessa ympäristössä,— ja kaikki todistukset puhuvat siitä, että nämä lisäpalkat tulevat runsaasti korvatuiksi, koska työ on parempaa eikä ole työselkkauksia (*ibid.*, 130—132; 104). Sen sijaan pikku isäntä ei ylenkatso minikäänlaisia keinoja. „Huuttoritalonpojat ja saksalaiset siirtolaiset ottavat työläisiä „valikoiden”, ...maksavat heille palkkaa 15—20% enemmän, mutta se työmääräkin, jonka nämä isännät „puristavat” työläisistä,— on viitisenkymmentä prosenttia suurempi” (*ibid.*, 116). Sellaisen isännän „piiat” eivät tiedä eroa „päivän ja yön välillä”, kuten he itse sanovat. Siirtolaiset, jotka ottavat työhön niittäjiä, panevat omat poikansa niittämään viimeisenä (s.o. hoputtamaan työläisiä!) *vuorotellen*, niin että vaihtuvat hoputtajat käyvät työhön uusin voimin kolme kertaa päivässä ja hoputtavat työläisiä edellään: „sen vuoksi voi nääntyneestä ulkonäöstä

vuoromme”, kuten työläiset sanovat”. (Erään kunnankirjurin ilmoitus, Shahovskoi, 125.)

„Jos vilja on kasvanut huonosti ja työvoiman hinta on laskenut, niin kulakki-työnantaja käyttää tätä seikkaa hyväkseen ja erottaa työläisen ennen määräaikaa, ja silloin työläinen joutuu menettämään kiireen työajan joko työnhakuun samalla paikkakunnalla taikka matkustelemaan” — tunnustaa eräs tilanomistaja-kirjeenvaihtaja (*ibid.*, 132).

* Vrt. Fr. Engels. „Zur Wohnungsfrage”. Vorwort. („Asuntokysymys”. Alkulause. *Toim.*)⁹⁰.

tuntee helposti ne, jotka ovat olleet työssä saksalaisilla siirtolaisilla. Huuttoritalonpojat ja saksalaiset siirtolaiset yleensä karttavatkin sellaisten työläisten palkkaamista, jotka aikaisemmin ovat olleet työssä yksityisomistajain suurtiloilla. „*Te ette meillä kestä*”, sanovat he suoraan” (ibid.)*.

Koneellinen suurteollisuus, joka keskittää suuria työläisjoukkoja yhteen paikkaan, uudistaa tuotantotapoja, hävittää kaikki luokkien välisiä suhteita hämänneet perinnäiset, patriarkaaliset verhot ja koristukset, johtaa aina yhteiskunnallisen huomion kiintymiseen näihin suhteisiin, yhteiskunnallisen valvonnan ja säännöstelyn yrityksiin. Tämä ilmiö, — joka on saanut erikoisen havainnollisen ilmaisunsa tehdastarkastuksessa, — alkaa olla havaittavissa myöskin Venäjän kapitalistisessa maanviljelyksessä, nimittäin sen voimakaimman kehityksen alueella. Työläisten saniteettitilaa koskeva kysymys herätettiin Hersonin läänissä jo vuonna 1875 Hersonin zemstvon lääkärin toisessa läänin edustajakokouksessa, sen jälkeen uudelleen 1888; vuonna 1889 laadittiin ohjelma työläisten aseman tutkimista varten. Saniteettitutkimus, joka suoritettiin (ei likimainkaan riittävässä mitassa) vuosina 1889—1890, kohotti jonkin verran sitä esirippua, joka verhosi työoloja maaseudun nurkkakunnilla. Kävi esimerkiksi ilmi, että useimmissa tapauksissa työläisillä ei ole asuntoja; jos kasarmeja on, niin ne on tavallisesti rakennettu sangen epähygieenisesti, *maamajatkiaan* „eivät ole varsin harvinaisia” — niissä asuvat esimerkiksi tshabanit (lammaspaimenet) kärsien suuresti kosteudesta, ahtaudesta, kylmästä, pimeydestä ja tukahduttavasta ilmasta. Työläisten ravinto on sangen usein epätyydyttävää. Työpäivän pituus on yleensä 12½—15 tuntia, s.o. työpäivä on paljon pitempi kuin tavallinen työpäivä suurteollisuudessa (11—12 tuntia). Suurimman kuumuuden ajaksi työ keskeytetään vain „poikkeustapauksissa”, — ja aivosairaudet eivät ole harvinaisuus. Koneilla työskentely synnyttää ammatillista työnjakoa ja ammattitauteja. Esimerkiksi puimakoneessa työskentelee „syöttäjiä” (he syöttävät lyhteen koneeseen; työ

* Samoin piirtein kuvataan myöskin Kubanin alueen „kasakoita”: „Kasakka koettaa kaikin keinoin alentaa työvoiman hintaa toimien erikseen ja kyläyhteisöittäin” (sic! ikävä juttu, että meillä ei ole yksityiskohtaisempia tietoja tästä „kyläyhteisön” uusimmasta tehtävästä!): „kiristämällä ruuassa, työssä ja tilissä, pidättämällä työläisten passit, tekemällä yhteisön päätöksiä, jotka velvoittavat erillisiä isäntiä olemaan sakon uhalla palkkaamatta työläisiä tavallista korkeammasta palkasta j.n.e.” („Muualta tulleet työläiset Kubanin alueella”, A. Beloborodov „Severnyi Vestnikissä”, 1896, helmikuu, s. 5).

on sangen vaarallista ja kaikkein raskainta: koneen rumpu viskaa kasvoihin karkeata kasvispölyä) ja „nostajia” (nostavat lyhteitä; työ on niin raskasta, että vuorotellaan joka 1—2 tunnin kuluttua). Naiset lakaisevat ruunenet ja pojat kantavat niitä syrjään, 3—5 työläistä laittaa pieleksiä. Koko läänissä nousee puimakonetyöläisten lukumäärä nähtävästi yli 200.000 hengen (Tezjakov, 94)*. Hra Tezjakovin loppupäätelmä maanviljelystöiden saniteettioaloista on seuraava: „Yleensä vanhanajan ihmisten mielipide, kun nämä ovat sanoneet, että maanviljelijän työ on „kaikkein miellyttävintä ja terveellisintä työtä”, on vähän uskottavaa nykyään, kun maataloudessa vallitsee kapitalistinen henki. Konetyön tultua käytäntöön maataloudessa eivät maanviljelystyön terveydelliset olosuhteet ole parantuneet, vaan muuttuneet pahempaan päin. Konetyö on tuonut maatalouden alalle siinä aikaisemmin niin vähän tunnetun työn specialisoitumisen, että se on johtanut ammattitautien leviämiseen ja suureen määrään vakavia vammoja maalaisväestön keskuudessa” (94).

Saniteettitutkimusten tuloksena oli (nälkävuoden ja koleran jälkeen) yritys järjestää lääkintä- ja elintarvikeasemia, jotka suorittaisivat työläisten rekisteröintiä ja saniteettivalvontaa sekä halpojen päivällisten jakoa. Niin vaatimattomia kuin tämän toiminnan laajuus ja tulokset ovatkin, niin hataraa kuin sen olemassaolo onkin ** — se jää kuitenkin suureksi historialliseksi tosiasiaksi, joka valaisee kapitalismin tendenssejä maanviljelyksessä. Hersonin läänin lääkärien edustajakokousta kehoitettiin lääkärien keräämien tietojen perusteella toteamaan lääkintä- ja elintarvikeasemien tärkeys, se, että on välttämätöntä parantaa niiden saniteettioolosuhteita, laajentaa niiden toimintaa sellaisten työpörrsien luontoiseksi, joista saadaan tietoja työvoiman hinnoista ja hintojen vaihtelusta, ulottaa saniteettivalvontaa kaikkiin enemmän tai vähemmän suurempiin talouksiin, joissa työskentelee huomattava määrä työläisiä,— „teollisuuslaitosten tapaan” (s. 155), antaa pakollisia määräyksiä

* Ohimennen mainittakoon, että tämän työn — puinnin — suorittavat erikoisen usein vapaat palkkatyöläiset. Tämän perusteella voidaan päätellä, kuinka suuri onkaan puimakonetyöläisten lukumäärä koko Venäjällä!

** Kuudesta Hersonin läänin kihlakuntain zemstvokokouksesta.— joiden lausunnot työläisten terveysvalvonnan järjestämisestä hra Tezjakov ilmoittaa,— neljä vastusti tätä järjestelmää. Paikalliset maanomistajat syyttivät läänin zemstvohallintoa, „että se laiskistuttaa työläiset lopullisesti” j.n.e.

maatalouskoneiden käytöstä ja työtaturmien rekisteröimisestä, herättää kysymys työläisten oikeudesta huollon saantiin sekä höyryvoimaliikenteen parantamisesta ja halventamisesta. Venäjän lääkärien viides edustajakokous päätti kiinnittää asiasta kiinnostuneiden zemstvojen huomiota Hersonin zemstvon toimintaan lääkärin- ja saniteettivalvonnan järjestämisessä.

Lopuksi palaamme vielä kerran narodnikki-taloustieteilijöihin. Edellä olemme nähneet, että he idealisoivat työllämaksua ja sulkevat silmänsä kapitalismin edistyksellisyydeltä siihen verraten. Nyt on meidän lisättävä, että he suhtautuvat kielteisesti myöskin työläisten „vieraspaikkalaisiin ansiotöihin menoon” ollen myötätuntoisia *paikallisia* „työansioita” kohtaan. Tämän narodnikkien tavallisen katsantokannan ilmaisee esimerkiksi hra N. —on seuraavalla tavalla: „Talonpojat... lähtevät työnhakuun... Herää kysymys, missä määrin tämä on taloudellisessa suhteessa edullista? Ei henkilökohtaisesti jokaiselle talonpojalle erikseen, vaan missä määrin se on edullista koko talonpoikaistolle kokonaisuudessaan, valtiollis-taloudellisessa suhteessa?.. Tarkoitamme jokavuotisen, koko kesäksi, herra ties mihin, vaeltamisen puhtaasti taloudellista epäedullisuutta, kun nähtävästi voisi saada riittävästi työtä aivan käden ulottuvilta...” (23—24).

Vastoin narodnikkien teoriaa me väitämme, että työläisten „vaeltaminen” ei ainoastaan anna „puhtaasti taloudellista” hyötyä itse työläisille, vaan se on yleensäkin tunnustettava edistykselliseksi ilmiöksi; että yhteiskunnallista huomiota ei ole suunnattava vieraspaikkalaisten ansiotöiden korvaamiseen paikallisilla, „käden ulottuvilla olevilla töillä”, vaan päinvastoin kaikkien vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käymistä häiritsevien esteiden poistamiseen, sen kaikinpuoliseen helpottamiseen, työläisten kaikkien matkustamisehtojen halventamiseen ja parantamiseen j.n.e. Väitteemme perusteet ovat seuraavat:

1) „Vaeltaminen” tuottaa „puhtaasti taloudellista” hyötyä työläisille sen vuoksi, että he siirtyvät paikkakunnille, missä palkat ovat suurempia, missä heidän asemansa palkkautujina on edullisempi. Niin yksinkertainen kuin tämä näkökohta onkin,— sen unohtavat liian usein henkilöt, jotka pyr-

kivät kohoamaan korkeammalle, muka „valtiollis-taloudelliselle” näkökannalle.

2) „Vaeltaminen” hävittää velkaorjuudellisia palkkausmuotoja ja työllämaksua.

Muistutamme esimerkiksi siitä, että aikaisemmin, vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin ollessa vielä heikosti kehittynyttä, etelän maanomistajat (ja muut yrittäjät) käyttivät mielellään seuraavaa palkkaustapaa: he lähettivät käskyläisiään pohjosiin lääneihin ja palkkasivat (kylän esivallan välityksellä) verorästiläisiä näille äärimmäisen epäedullisilla ehdoilla *. Palkkaajat nauttivat siis kilpailuvapautta, mutta palkkautuvat eivät. Edellä olemme jo esittäneet esimerkkejä siitä, kuinka talonpoika on valmis pakenemaan työllämaksua ja velkaorjuutusta jopa kaivoksiinkin.

Sen vuoksi ei ole ihme, että „vaeltamista” koskevassa kysymyksessä agraarimme käyvät narodnikkien kanssa käsi kädessä. Ottakaa esimerkiksi hra S. Korolenko. Esittäen kirjassaan kokonaisen sarjan tilanherrain lausuntoja työläisten „vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyntiä” vastaan hän esittää myös joukon „perusteluja” „vieraspaikkalaisia ansiotöitä” vastaan: „elostelu”, „hillittömyys”, „juoppous”, „epärehellisyys”, „pyrkimys jättää perhe päästäkseen eroon perheestä ja vanhempien valvonnasta”, „huvitteluhalu ja iloisemman elämän tavoittelu” j.n.e. Ja sitten erikoisen mielenkiintoinen perustelu: „Lopuksi, sananlaskussa sanotaan, että „kivikin paikallaan ollen peittyi sammalella”, ja ihminen paikallaan ollen ehdottomasti hankkii omaisuutta ja varjelee sitä” (l. c., s. 84). Sananlasku puhuu todellakin sangen sattuvasti siitä, millä tavoin ihmiseen vaikuttaa paikallekiinnitys. Hra S. Korolenko on erikoisen tyytymätön siihen edellä mainitsemaamme ilmiöön, että eräistä lääneistä lähtee „liian” paljon työläisiä ja muista lääneistä tulleet työläiset korvaavat puuttuvan osan. Merkiten tämän tosiasian esimerkiksi Voronezhin läänin suhteen hra S. Korolenko mainitsee myöskin erään tämän ilmiön syyn, nimittäin: lahja-maasuuden omaavien talonpoikain runsauden. „Ilmeistä on, että tällaiset talonpojat, jotka ovat suhteellisen huonossa aineellisessa asemassa ja jotka eivät pelkää liian

* Shahovskoi, l. c., 98 ja seuraavat. Tekijä esittää jopa taksat „palkkioista” kirjureille ja kylänvanhimille talonpoikain edullisesta palkkaamisesta.— Tezjakov: l. c., 65.— Trirgov: „Kyläyhteisö ja verot”; kirjoitus: „Velkaorjuutus kansantaloudessa”.

vähäisen omaisuutensa menettämistä, useimmiten jättävät sitoumuksensa täyttämättä ja yleensä helpommin lähtevät muihin lääneihin siinäkin tapauksessa, että voisivat saada riittävästi ansiotöitä kotiseudulla". „Tällaiset talonpojat, jotka ovat heikosti sidottuja (sic!) omaan riittämättömään maaosuuteensa ja joilla usein ei ole edes inventaareja, hylkäävät helpommin kotinsa ja lähtevät etsimään onnea kauaksi kotikylästään välittämättä paikallisista ansiotöistä ja toisinaan edes sitoumuksistaankaan, sillä heiltä ei usein voida mitään periä" (ibid.).

„Heikosti sidottuja"! Siinä on oikea sana.

Niiden, jotka puhuvat „vaeltamisen" epäedullisuudesta ja paikallisten, „käden ulottuvilla olevien töiden" paremmuudesta, kannattaisi tarkoin ajatella sitä! *

3) „Vaeltamiset" merkitsevät väestön liikkuvaisuuden syntymistä. Vaeltamiset ovat eräs mitä tärkein tekijä, joka estää talonpoikia „peittymästä sammalella", jota historia on enemminkin kuin riittävästi kerännyt heidän päälleen. Ilman väestön liikkuvaisuuden luomista ei voi olla sen kehityskään, ja olisi naiivia luulla, että jokin kyläkoulu voi antaa sen, mitä ihmiselle antaa itsenäinen tutustuminen erilaisiin suhteisiin ja järjestelmiin sekä etelässä että pohjoisessa, sekä maanviljelyksessä että teollisuudessa, sekä pääkaupungissa että syrjäkulmilla.

---

* Tässä vielä esimerkki narodnikkilaisten ennakkoluulojen vahingollisesta vaikutuksesta. Hra Tezjakov, jonka mainiosta teoksesta olemme usein tehneet lainauksia, panee merkille sen tosiasian, että Hersonin läänistä lähtee paljon paikallisia työläisiä Taurian läänin, vaikka edellisessä on suuri puute työläisistä. Hän nimittää tätä „enemmän kuin kummalliseksi ilmiöksi". „Isännät menettävät, menettävät myöskin työläiset, jotka hylkäävät työn kotipaikalla ja saattavat jäädä ilman sitä Taurian läänissä" (33). Meistä taas päinvastoin tämä hra Tezjakovin lausunto näyttää enemmän kuin kummalliselta. Eivätköhän työläiset todellakaan käsitä omaa etuaan, eikö heillä ole oikeutta etsiä itselleen edullisimpia paikkautumisehtoja? (Taurian läänissä maalaistyöläisten palkat ovat suuremmat kuin Hersonin läänissä.) Onko meidän todellakin pakko ajatella niin, että talonpoika on *velvollinen* elämään ja tekemään työtä siellä, missä hän on „kirjoilla" ja „turvattu maaosuudella"?

IV LUKU

KAUPPAMAANVILJELYKSEN KASVU

Tarkasteltuamme talonpoikaisen ja tilanherratalouden sisäistä taloudellista rakennetta meidän on nyt siirryttävä tarkastelemaan kysymystä muutoksista maanviljelystuotannossa: ilmaisevatko nuo muutokset kapitalismin ja sisämarkkinain kasvua?

I. YLEISET TIEDOT

MAANVILJELYSTUOTANNOSTA REFORMINJÄLKEISELLÄ VENÄJÄLLÄ
JA KAUPPAMAANVILJELYKSEN NÄKÖALOISTA

Silmäilkäämme ennen kaikkea yleisiä tilastotietoja viljan tuotannosta Euroopan-Venäjällä. Satojen huomattavien heilahtelujen vuoksi tiedot eri kausilta tai eri vuosilta ovat kokonaan kelpaamattomia *. Täytyy ottaa erilaiset kaudet ja tiedot monien vuosien ajalta. Käytettävissämme ovat seuraavat tiedot: 60-luvulta on tiedot vuosilta 1864—1866 („Sotilastilastollinen kokoelma”, IV, Pietari, 1871, tiedot kuvernöörien selostuksista). 70-luvulta — maanviljelysdepartementin tiedot koko kymmenvuotiskaudelta („Tilastohistoriallinen katsaus Venäjän teollisuuteen”, I osa, Pietari, 1883). Ja vihdoin 1880-luvulta — tiedot viiden vuoden — 1883—1887 — ajalta („Venäjän valtakunnan tilasto”, IV); tämä viisivuotiskausi voi edustaa koko 80-luvun vuosia, sillä keskimääräinen sato kymmenvuotiskaudella 1880—1889 osoittautuu jonkin verran suuremmaksikin kuin viisivuotiskaudella 1883—1887 (ks. „Venäjän maa- ja metsätalous”,

* Jo yksistään tästä syystä hra N. —onin menettely on aivan väärä, kun hän tekee mitä rohkeimpia johtopäätöksiä pelkästään yhden vuosikymmenen 8 vuoden (1871—1878) tiedoista!

julkaisu Chicagon näyttelyä varten, ss. 132 ja 142). Edelleen, päätelmien tekemiseksi siitä, mihin suuntaan kehitys on käynyt 90-luvulla, otamme tiedot kymmenvuotiskaudelta 1885—1894 („Tuotantovoimat”, I, 4). Ja lopuksi, päätelmien tekemiseksi nykykaudelta ovat tiedot vuodelta 1905 („Venäjän vuosikirja” 1906) täysin kelvollisia. Vuoden 1905 sato oli vain vähän pienempi kuin vuosien 1900—1904 viisivuotiskauden keskisato.

Vertailkaamme toisiinsa näitä kaikkia tietoja *:

Kaudet	Väestöä kumpaakin sukup. Miljoonissa	Kalkkia viljoja, s. o. jyväviljat ynnä peruna		Perunan		Väestön yhtä henkeä kohti tulee puhdasta saannosta tshetvertteissä		Yhteensä viljaa
		Puhdas saannos	Puhdas saannos	Kylvö	Jyväviljoja	Perunaa		
1864—1866	61,4	72,2	152,8	6,9	17,0	2,21	0,27	2,48
1870—1879	69,8	75,6	211,3	8,7	30,4	2,59	0,43	3,02
1883—1887	81,7	80,3	255,2	10,8	36,2	2,68	0,44	3,12
1885—1894	86,3	92,6	265,2	16,5	44,3	2,57	0,50	3,07
(1900—1904)— —1905	107,6	103,5	396,5	24,9	93,9	2,81	0,87	3,68

Tästä näemme, että reforminjälkeiselle kaudelle ennen 1890-lukua on luonteenomaista sekä jyväviljojen että perunan tuotannon epäilemätön kasvu. Maanviljelystyön tuottavuus kohoa: ensinnäkin, puhtaan saannoksen määrä kasvaa nopeammin kuin kylvömäärä (lukuunottamatta eräitä yksityisiä poikkeuksia); toiseksi, on otettava huomioon, että maanviljelystuotannossa työskentelevä väestönosa on mainittuna kautena jatkuvasti pienentynyt sen vuoksi, että väestöä on virrannut maataloudesta kaupan ja teollisuuden alalle ja myöskin sen vuoksi, että talonpoikia siirrettiin Euroopan-Venäjän ulkopuolelle **. Erikoisesti on pantava merkille se tosiasia, että kasvaa nimenomaan *kauppamaanviljelys*: lisääntyy korjatun viljan määrä (siemenet pois-laskettuna) väestön yhtä henkeä kohti, ja tämän väestön keskuudessa edistyy yhteiskunnallinen työnjako yhä pitemmälle; lisääntyy kauppa- ja teollisuusväestö; maanviljelysväestö

* Vuosien 1883—1887 kaudelta on otettu vuoden 1885 väestömäärä; kasvuksi on otettu 1,2%. Kuten tunnettua, kuvernöörien selostusten ja maanviljelysdepartementin tietojen välinen ero on vähäinen. Tiedot vuodelta 1905 on laskettu muuntamalla puudat tshetverteiksi.

** Aivan virheellinen on hra N. —onin mielipide, kun hän väittää, että „ei ole mitään perusteita olettaa heidän lukumääränsä” (maanviljelystuotannossa työskentelevien henkilöiden lukumäärän) „vähentyneen, vaan alvan päinvastoin” („Katsauksia”, 33, huom.). Ks. VIII luku, II §.

jakaantuu maalaisliikeryittäjiksi ja maalaisproletariaatiksi; edistyy itse maanviljelyksen specialisoituminen, joten myytäväksi tuotetun viljan määrä kasvaa verrattomasti nopeammin kuin maassa tuotettu koko viljamäärä. Prosessin kapitalistista luonnetta kuvaa havainnollisesti perunan osuuden suureneminen maanviljelystuotannon yleisessä määrässä*. Perunankylvöjen lisääntyminen merkitsee toisaalta maataloustekniikan kohoamista (juurikasvien käyttöönottamista kylvöissä) ja maataloustuotteiden teknillisen jalostuksen kasvua (viinanpolto ja perunatärkkelyksen tuotanto). Toisaalta se on maalaisyrittäjien luokan kannalta suhteellisen lisäarvon tuotantoa (työvoiman ylläpidon halpeneminen, kansan ravinnon huononeminen). Tiedot kymmenvuotiskaudelta 1885—1894 osoittavat edelleen, että vuosien 1891—1892 pula, joka sai aikaan talonpoikain pakko- luovutuksen jätti läismäisen voimistumisen, johti jyväviljojen tuotannon huomattavaan alenemiseen ja kaikkien viljojen satoisuuden alenemiseen; mutta tämä prosessi — perunan tuleminen jyväviljojen tilalle — jatkui edelleenkin sellaisella voimalla, että huolimatta sadon alenemisesta perunan tuotanto väestön yhtä henkeä kohti laskettuna suureni. Vihdoin viimeinen viisivuotiskausi (1900—1904) osoittaa samoin maataloustuotannon kasvua, maanviljelystyön tuottavuuden kohoamista ja työväenluokan aseman huononemista (perunan osuuden suureneminen).

Kuten jo edellä mainitsimme, kauppamaanviljelyksen kasvu ilmenee maanviljelyksen specialisoitumisena. Joukko- luontoiset ja summittaiset tiedot kaikkien viljojen tuotannosta voivat antaa (eivätkä nekään aina) vain mitä yleispiirteisimpiä viittauksia tähän prosessiin, sillä eri alueiden erikoiset ominaisuudet tällöin katoavat. Mutta nimenomaan erilaisten maanviljelysalueiden erillistyminen juuri onkin Venäjän reforminjälkeisen maatalouden eräs luonteenomaisimpia piirteitä. Niinpä „Tilastohistoriallinen katsaus

* Puhdas perunasaaennos väestön yhtä henkeä kohti laskettuna lisääntyi vuosien 1864—1866 ja 1870—1879 välisenä aikana poikkeuksetta kaikilla Euroopan-Venäjän alueilla. Vuosien 1870—1879 ja 1883—1887 välisenä aikana lisääntymistä tapahtui 7:llä alueella 11:stä (nimittäin: Itämeren, läntisellä, teollisuus-, luoteisella, pohjoisella, eteläisellä, aroalueella, alisen Volgan ja Voigantakaisella alueella).

Vrt. „Maataloustilastollisia tietoja isänniltä saatujen aineistojen mukaan“, VII vihko, Pietari, 1897 (maanviljelysministeriön julkaisu)²⁴. Vuonna 1871 oli Euroopan-Venäjän 50 läänissä perunakylvöjä 790.000 desj., vuonna 1881 — 1.375.000 desj., vuonna 1895 — 2.154.000 desj., siis lisäys tekee 15 vuodessa 55%. Ottaen perunan puhtaan saannoksen vuonna 1841 100:ksi saamme myöhempiä aikoja varten seuraavanlaisia lukuja: 1861 — 120; 1871 — 162; 1881 — 297; 1895 — 530.

Venäjän teollisuuteen” (I osa, Pietari, 1883), jota olemme jo siteeranneet, mainitsee seuraavat maatalousalueet: pellavanviljelyn alue, „karjanhoitovoittoinen alue”, muun muassa „huomattavasti kehittyneine maitokarjatalouksineen”, jyväviljavoittoinen alue, muun muassa kolmivuoroviljelyksen alue ja parannettu kesantosysteemi tai heinävuoroinen viljelyjärjestelmä (osa arovyöhykettä, jota „luonnehtii kaikkein arvokkaimpien, niin sanottujen punaisten viljojen tuotanto, jotka on tarkoitettu pääasiallisesti ulkomaille viennin varten”), sokerijuurikasalue, viinanpoltoon käytettävän perunan viljelyalue. „Mainitut taloudelliset alueet ovat syntyneet Euroopan-Venäjän alueella verrattain vähän aikaa sitten ja kehittyvät ja erillistyvät edelleenkin vuosi vuodelta yhä enemmän” (l. c., s. 15)*. Meidän tehtävämme on siis nyt oleva siinä, että tutkimme tämän maanviljelyksen specialisointumisprosessin, meidän on tarkasteltava, havaitaanko kauppamaanviljelyksen kasvua sen eri muodoissa, tapahtuuko sen yhteydessä kapitalistisen maatalouden muodostumista, ovatko maanviljelyskapitalismille luonteenomaisia ne ominaisuudet, jotka osoitimme edellä käsitellessämme yleisiä tietoja talonpoikais- ja tilanherrataloudesta. On itsestään selvää, että tarkoituspärimme sallii rajoittua kauppamaanviljelyksen tärkeimpien alueiden luonnehtimiseen.

Mutta ennen kuin siirrymme tarkastelemaan tietoja alueittain huomautamme seuraavasta: narodnikki-taloustieteilijät, kuten olemme nähneet, pyrkivät kaikin tavoin kiertämään sen tosiasian, että reforminjälkeiselle kaudelle on luonteenomaista juuri *kauppamaanviljelyksen* kasvu. Luonnollista on, että tällöin he jättävät huomioimatta myöskin sen seikan, että jyväviljojen hintojen lasku on antava sysäyksen maanviljelyksen specialisoinnille ja maataloustuotteiden vetämiselle vaihdon piiriin. Tässä on esimerkki. Tunnetun kirjan „Satojen ja viljanhintojen vaikutus” kaikki tekijät lähtevät siitä väittämästä, että luontaistaloudelle ei viljanhinnalla ole merkitystä ja toistavat tuota „totuutta” lukemattomia kertoja. Eräs heistä, hra Kablukov, kuitenkin huomauttaa, että *yleisissä tavaratalouden oloissa* tämä väite on olemukseltaan väärä. „Mahdollista tietenkin on”, kirjoit-

* Vrt. myöskin „Venäjän maa- ja metsätalous”, ss. 84—88; siinä on lisäksi vielä tupakanviljelyksen alue. Herrojen D. Semjonovin ja A. Fortunatovin laatimissa kartoissa on merkitty alueet peltoviljelyksessä vallitsevina olevien kasvien mukaan, esimerkiksi ruis-kaura-pellavan alue, Pihkovan ja Jaroslavlilin läänit; ruis-kaura-perunan alue, Grodnon ja Moskovan läänit, j.n.e.

taa hän, „että markkinoille toimitettu vilja on tuotettu pie-
nemmin tuotantokustannuksin kuin omassa taloudessa vil-
jelty, ja silloin myöskin kuluttavalle taloudelle näyttäisi
olevan edullista siirtyä viljan viljelemisestä muiden kasvien
viljelemiseen” (tai muihin toimiin — lisäämme puoles-
tamme), „ja viljanhinta saa siis tätäkin taloutta varten
merkityksensä, mikäli viljanhinta ei käy yhteen *sen* tuotanto-
kulunkien kanssa” (I, 98, huom., kirjoittajan alleviivaus).
„Mutta emme voi ottaa sitä laskuihin” — dekretoi hän.—
Minkä vuoksi? Sen vuoksi, kuten osoittautuu, 1) että siirty-
minen muiden kasvien viljelemiseen on mahdollista „vain
määrättyjen ehtojen vallitessa”. Tämän sisällyksettömän
kuluneen totuuden avulla (maailmassa on kaikki mahdol-
lista vain määrättyjen ehtojen vallitessa!) hra Kablukov
aivan rauhallisesti sivuuttaa sen tosiasian, että reforminjäl-
keinen kausi on Venäjällä luonut ja luo juuri ne ehdot, jotka
aiheuttavat maanviljelyksen specialisoitumisen ja väestön
erkaantumisen maanviljelyksestä... 2) Sen vuoksi, että
„meidän ilmastossamme ei voida löytää tuotetta, joka olisi
elintarvikemerkitseään jyväviljan arvoinen”. Perustelu
on hyvin originelli ja se ilmaisee yksinkertaista kysymyksen
kiertämistä. Mitä tekemistä siinä on muiden tuotteiden elin-
tarvikemerkitseällä, kun kysymys on noiden muiden tuotteiden
myynnistä ja halvan viljan ostamisesta?.. 3) Sen vuoksi,
että „kulutustyypisillä jyväviljatalouksilla on olemassaolol-
leen aina järkiperäinen perusta”. Toisin sanoen: sen
vuoksi, että hra Kablukov pitää „tovereittensa kanssa” luon-
taistaloutta „järkiperäisenä”. Perustelu on, kuten näette,
kumoamaton...

II. KAUPALLISEN VILJATALOUDEN ALUE

Tämä alue käsittää Euroopan-Venäjän eteläiset ja itäiset
reuna-alueet sekä Novorossijan ja Volgantakaisten alueiden
arolääniä. Maanviljelykselle on siellä ominaista ekstensiivi-
nen luonne ja viljan tuotanto myytäväksi valtavan suurissa
määrin. Jos otamme 8 lääniä: Hersonin, Bessarabian, Tau-
rian, Donin, Jekaterinoslavin, Saratovin, Samaran ja Oren-
burgin lääniä, niin osoittautuu, että vuosina 1883—1887
siellä tuli väestölle, jota on 13.877.000 henkeä, jyväviljan
(ilman kauraa) puhdasta saannosta 41,3 miljoonaa tshet-
verttiä, s.o. enemmän kuin neljäsosa Euroopan-Venäjän 50

läänin koko puhtaasta saannoksesta. Eniten siellä kylvetään vehnää — tärkeintä vientiviljaa *. Maanviljelys kehittyi siellä kaikkein nopeimmin (Venäjän muihin seutuihin verraten), ja nuo läänit työntävät toiselle tilalle keskisen mustanmullan läänejä, jotka aikaisemmin olivat ensimmäisellä tilalla:

Läänialueet	Puhdas viljansaannos väestön yhtä henkeä kohti kausilla**		
	1864—1866	1870—1879	1883—1887
Eteläiset aroläänit	2,09	2,14	3,42
Alisen Volgan ja Volgantakaiset.....	2,12	2,96	3,35
Keskisen mustanmullan	3,32	3,88	3,28

Täten siis on tapahtumassa viljantuotannon tärkeimmän keskuksen *siirtyminen*: 1860- ja 1870-luvuilla keskisen mustanmullan läänit olivat kaikkien muiden edellä, mutta 1880-luvulla ne luovuttivat ensimmäisen sijan arolääneille ja alisen Volgan lääneille; viljan tuotanto alkoi siellä *laskea*.

Tämä mielenkiintoinen tosiasia maanviljelystuotannon valtavasta kasvusta kyseessäolevalla alueella johtuu siitä, että aroreunaseudut olivat reforminjälkeisellä kaudella keskisen, kauan sitten asutetun Euroopan-Venäjän *siirtomaina*. Vapaiden maiden runsaus veti sinne valtavan siirtolaisten virran, ja nämä siirtolaiset laajensivat nopeasti kylvöjä ***. *Kaupallisten* kylvöjen laaja kehitys oli mahdollista vain sen taloudellisen yhteyden ansiosta, joka näillä siirtomailla oli toisaalta keskus-Venäjän ja toisaalta eurooppalaisten maiden kanssa, jotka toivat maahan viljaa. Teollisuuden kehitys keski-Venäjällä ja kauppamaanviljelyksen kehitys reuna-alueilla olivat erottamattomassa yhteydessä toisiinsa ja loivat toisilleen markkinat. Teollisuusläänit saivat etelästä

* Paitsi Saratovin läänin, jossa vehnän kylvö on 14,3%, muissa mainituissa lääneissä havaitsemme vehnän kylvön olevan 37,6—57,8%.

** Lähteet on mainittu edellä. Läänialueet „Tilastohistoriallisen katsauksen” mukaan. „Alisen Volgan ja Volgantakainen” alue on laadittu epäonnistuneesti, sillä arolääneihin, joissa jyväviljan tuotanto on valtavan suuri, on liitetty Astrakanin lääni (jossa vilja ei riitä ruuaksi) sekä Kasanin ja Simbirskin läänit, jotka sopivat paremmin keskisen mustanmullan vyöhykkeeseen.

*** Ks. hra Mihailovskilta („Novoje Slovo”, 1897, kesäkuu) väestön valtavaa kasvua reuna-alueilla ja satojen tuhansien talonpoikain siirtymistä niihin sisämaan lääneistä vuosina 1885—1897. Kylvöjen laajentumisesta ks. edellä mainittua V. Postnikovin teosta, zemstvitilastollista kokoelmaa Samaran läänistä; V. Grigorjevin teosta „Rjazanin läänin talonpoikain siirtolaisuus”. Ufan läänistä ks. Remezovin teosta: „Piiriteitä villin Bashkirian elämästä” — elävä kuvaus siitä, kuinka „kolonisaattorit” kaatoivat laivapuumetsiä ja tekivät pelloista, jotka oli „puhdistettu” „villeistä” bashkiireista, „vehnätehtaita”. Se on sellainen siirtomaapolitiikan palanen, joka vetää vertoja mille hyvänsä saksalaisten urotöille jossain Afrikassa.

viljaa ja myivät sinne tehtaidensa tuotteita sekä varustivat siirtomaita työvoimalla, käsityöläisillä (ks. V luku, III §, pienten ammatinharjoittajain siirtyminen reuna-alueille), tuotantovälineillä (puutavara, rakennusaineet, työvälineet y.m.). Ainoastaan tämän yhteiskunnallisen työnjaon ansiosta voivat siirtolaiset harjoittaa aseuduilla yksinomaan maanviljelystä myyden viljamassat sisäisillä ja varsinkin ulkomaisilla markkinoilla. Näiden seutujen niin nopea taloudellinen kehitys saattoi tapahtua vain sen kiinteän yhteyden ansiosta, joka niillä oli sisäisiin ja ulkomaisiin markkinoihin; ja se oli nimenomaan kapitalistista kehitystä, sillä rinnan kauppamaanviljelyksen kasvun kanssa tapahtui yhtä nopea väestön teollisuuteen virtaamisen prosessi, kaupunkien kasvun ja suurteollisuuden uusien keskusten muodostumisen prosessi (vertaa tuonnempana, VII ja VIII luku)*.

Mitä tulee kysymykseen siitä, liittyykö kauppamaanviljelyksen kasvu tällä alueella maatalouden teknilliseen edistykseen ja kapitalististen suhteiden muodostumiseen, niin siitä on jo edellä mainittu. Toisessa luvussa näimme, kuinka suuria kylviä on talonpojilla noilla seuduilla ja kuinka selvästi siellä esiintyy kapitalistisia suhteita jopa yhteisön sisälläkin. Edellisessä luvussa näimme, että tällä alueella on kehittynyt erikoisen nopeasti koneiden käyttö, että reuna-alueiden kapitalistiset farmit vetävät työhön satoja tuhansia ja miljoonia palkkatyöläisiä kehittäen maanviljelyksessä ennenkuulumattomia suurituloja, joissa vallitsee palkkatyöläisten laaja kooperaatio j.n.e. Tuon kuvan täydentämiseksi meidän ei tarvitse enää paljoakaan lisätä.

Aroreunaseuduilla yksityisomistuksellisille tiloille on toisinaan ominaista, paitsi valtavia mittasuhteita, myös se, että ne harjoittavat hyvin suurta taloutta. Edellä esitimme tietoja 8—10—15 tuhannen desjatiinan kylvöistä Samaran läänissä. Taurian läänissä Falz-Feinillä on 200.000 desj., Mordvinovilla 80.000 desj., kahdella henkilöllä on 60.000

* Vrt. *Marx*. „Das Kapital“, III, 2, 289.—kapitalistisen siirtomaan eräs perustunnusmerkki on vapaiden maiden runsaus, joita siirtolaiset voivat helposti ottaa viljelykseen (tämän kohdan venäjänkielinen käännös, s. 623, on kokonaan väärä)*. Ks. myös III, 2, 210, venäjänkielinen käännös, s. 553.—valtavat viljaylijäämät maanviljelyssiirtomaissa johtuvat siitä, että niiden koko väestö harjoittaa alussa „mitel poikkeuksesta maataloutta ja nimenomaan sen joukkokulutustarvikkeiden tuotantoa“, jotka sitten vaihdetaan teollisuustuotteisiin. „Nykyiset siirtomaat saavat maailmanmarkkinoiden välityksellä valmiina ne tuotteet, jotka niiden pitäisi muissa olosuhteissa valmistaa itse“⁹⁴.

desj. kummallakin „ja hyvin monilla omistajilla on 10—25 tuhatta desjatiinaa kullakin” (Shahovskoi, 42). Talouksien mittasuhteista voi antaa käsityksen se tosiasia, että esimerkiksi Falz-Feinillä työskenteli vuonna 1893 heinänteossa 1.100 konetta (niistä 1.000 talonpoikien). Hersonin läänissä oli vuonna 1893 kylvöjä 3,3 miljoonaa desjatiinaa, niistä 1,3 miljoonaa desj. oli yksityisomistajien; läänin viidessä kihlakunnassa (ilman Odessan kihlak.) laskettiin olleen 1.237 keskisuurta taloutta (maata kullakin 250—1.000 desj.), suuria talouksia 405 (maata kullakin 1—2 1/2 tuhatta desj.) ja 226 taloutta, joilla oli kullakin yli 2 1/2 tuhatta desj. Vuonna 1890 526 taloudesta kerättyjen tietojen mukaan niissä oli 35.514 työläistä, siis keskimäärin 67 työläistä taloutta kohti, joista 16—30 vuosityöläistä. Vuonna 1893 oli Jelisavetgradin kihlakunnan 100:ssä enemmän tai vähemmän suuressa taloudessa 11.197 työläistä (keskimäärin 112 työläistä taloutta kohti!), siinä luvussa 17,4% vuosityöläisiä, 39,5% määräaikaisia ja 43,1% päivätyöläisiä*. Tässä ovat tiedot kylvöjen jakaantumisesta kihlakunnan *kaikkien* maanviljelystalouksien, sekä yksityisomistuksellisten että talonpoikaistalouksien, kesken**:

			Niillä kylvöjä likimäärin (tu- hansissa desj.)
Talouksia, jotka eivät kynnä	15.228		—
„ jotka kylvävät korkeint. 5 desj.	26.963		74,6
„ ” ” 5—10 ”	19.194		144
„ ” ” 10—25 ”	10.234		157
„ ” ” 25—100 ”	2.005	} 2.387	91
„ ” ” 100—1000 ”	372		110
„ ” ” yli 1000 ”	10		14
			} 215
<i>Kihlakunnassa yht.</i>	74.006		590,6

Täten siis vähän yli kolmella prosentilla isännistä (ja jos otetaan lukuun vain kylväjät, niin neljällä prosentilla) on enemmän kuin kolmasosa kaikista kylvöistä, joiden muokkaukseen ja korjuuseen tarvitaan suuret määrät määräaikaisia ja päivätyöläisiä.

Ja lopuksi, tässä on tiedot Samaran läänin Novouzenskin kihlakunnasta. II luvussa otimme vain venäläiset talon-

* Tezjakov, l. c.

** „Aineistoa Hersonin läänin maiden arvioimiseksi”. II osa, Herson, 1886. Kylvöjen desjatiinamäärä on kussakin ryhmässä määriteltä siten, että keskimääräinen kylvö on kerrottu talouksien luvulla. Ryhmien lukumäärää on supistettu.

pojat, jotka harjoittavat taloutta kyläyhteisössä; nyt otamme myöskin saksalaiset ja „huuttori-isännät” (talonpojat, jotka harjoittavat taloutta erityisillä maa-aloilla). Yksityisomistajain talouksista käytettävissämme ei valitettavasti ole tietoja*.

Samaran läänin Novouzenskin khihlakunta.	Talouksia	Maata			Karljaa (yhteensä suureksi muunnettuna)	Uudenaikaisia maanviljelys- välineitä	Palkattuja työläisiä	Yhtä taloutta kohti on keskim.			
		Ostomaata	Vuokramata	Kylät				Maata			Karljaa (yhteensä suureksi muunnettuna)
								Ostomaata	Vuokramata	Kylöjä	
		Desjatiinaa						Desjatiinaa			
<i>Yhteensä kihlakunnassa</i>	51.348	130.422	751.873	816.133	343.260	13.778	8.278	2,5	14,6	15,9	6,7
Taloudet, joilla on 10 tai useampia työjuhtia	3.958	117.621	580.158	327.527	151.744	10.598	6.055	29	146	82	38
Viljeksi mainituista—venäläisiä huuttoriilaisia, joilla on 20 tai useampia työjuhtia	218	57.083	253.669	59.137	39.520	1.013	1.379	261	1.163	271	181

Nämä tiedot nähtävästi eivät kaipa selityksiä. Edellä meillä oli jo tilaisuus huomauttaa, että kyseessäoleva alue on maanviljelyskapitalismin tyypillisin alue Venäjällä,—ei tietenkään maataloudellisessa mielessä, vaan yhteiskunnallis-taloudellisessa mielessä tyypillisin. Nämä vapaimmin kehittyneet siirtomaat osoittavat meille, minkälaiset suhteet voisivat ja minkälaisen suhteiden tulisi kehittyä myöskin muualla Venäjällä, elleivät reforminedellisen elämän monilukuiset jätteet pidättäisi kapitalismin kehitystä. Maanviljelyskapitalismin muodot taas, kuten myöhemmästä esityksestä nähdään, ovat tavattoman moninaisia.

* Kokoelma Novouzenskin kihlakunnasta.—Vuokramaa on otettu kokonaan: sekä valtion, yksityisomistuksellinen että osuusmaa. Tässä on luettelo uudenaikaisista työvälineistä venäläisillä huuttori-isännillä: 609 rauta-auraa, 16 höyrypuimakonetta, 89 hevospuimakonetta, 110 niittokonetta, 64 hevosharavaa, 61 viskuukonetta ja 64 leikkuukonetta. Palkattujen työläisten lukuun ei ole otettu päiväläisiä.

III. KAUPALLISEN KARJANHOIDON ALUE.
YLEISET TIEDOT MAITOTALOUDEN KEHITYKSESTÄ

Nyt siirrymme tarkastelemaan Venäjän maanviljelys-kapitalismin toista tärkeintä aluetta, nimittäin aluetta, jossa on vallitseva merkitys karjataloustuotteilla eikä viljatuotteilla. Itämeren maiden ja läntisten läänien lisäksi tämä alue käsittää pohjoisia ja teollisia läänejä sekä osia eräistä keskuslääneistä (Rjazanin, Orelin, Tulan, Nizhni-Novgorodin lääneistä). Hyötykarjanhoidon suunnaksi tulee siellä lypsykarjatalous ja maatalouden koko luonne on sopeutettu sen mukaan, että voitaisiin saada mahdollisimman paljon ja mahdollisimman arvokkaita tämän lajin markkinatuotteita *.

„Silmiemme edessä tapahtuu selvästi siirtyminen lantakarjanhoidosta lypsykarjanhoitoon; se on erikoisen selvästi havaittavissa viimeisenä vuosikymmenenä” (siteerattu teoksen edellä mainitussa huomautuksessa, *ibid.*). Venäjän eri alueiden tilastollinen luonnehtiminen on tässä suhteessa hyvin vaikeaa, sillä tässä ei ole tärkeää nautakarjan ehdoton pääluke, vaan nimenomaan lypsykarjan määrä ja sen laatu. Jos otetaan karjamäärä 100 asukasta kohti, niin havaitaan, että Venäjällä se on suurin reuna-alueiden aroilla ja pienin — ei-mustanmullan vyöhykkeellä („Maa- ja metsätalous”, 274); osoittautuu, että ajan oloon tuo määrä *pienenee* („Tuotantovoimat”, III, 6. Vrt. „Tilastohistoriallinen katsaus”, I). Tässä on havaittavissa siis se sama, minkä pani merkille jo Roscher, nimittäin se, että karjamäärä väestöyksikköä kohti osoittautuu suurimmaksi „ekstensiivisen karjanhoidon” seuduilla (*W. Roscher*, „Nationaloekonomik des Ackerbaues”. 7-te Aufl. Stuttg. 1873, S. 563—564 **). Mutta meitä taas kiinnostaa intensiivinen karjatalous ja varsinkin juuri lypsykarjatalous. Siksi on tyydyttävä *likimääräiseen* laskelmaan, jonka edellä mainitun „Katsauksen” kirjoittajat ovat antaneet pyrkimättä ilmiön

* Venäjän muilla alueilla on karjanhoidolla toinen me kitys. Esimerkiksi etelässä ja kaakossa on vakiintunut karjanhoidon mitä ekstensiivisin muoto, nimittäin lihakarjan hoito laiduntamisen perustalla. Pohjoisempina nautakarja saa työvoiman merkityksen. Ja vihdoin keskisellä mustanmullan vyöhykkeellä siitä tulee „kone, joka tuottaa lantaa”. *V. Kovalevski ja I. Levitski*: „Tilastollinen katsaus maitotalouteen Euroopan-Venäjän pohjoisella ja keskisellä vyöhykkeellä” (Pietari, 1879). Tämän teoksen kirjoittajat, samoin kuin suurin osa maatalousspesialisteista, kiinnittävät sangen vähän huomiota asian yhteiskunnallistaloudelliseen puoleen ja tämän puolen ymmärtämiseen. Aivan virheellistä esimerkiksi on tehdä välittömästi talouden tuottoisuuden kohottamisesta johtopäätös „kansan hyvinvoinnin ja elintarvikkeilla” turvaamisesta (s. 2).

** — *W. Roscher*. „Maanviljelyksen ekonomiikka”. 7. painos. Stuttgart, 1873, ss. 563—564. *Toim.*

tarkkaan huomioimiseen; tällainen laskelma osoittaa havainnollisesti Venäjän eri alueiden keskinäisen suhteen sen mukaan, mille asteelle on lypsykarjatalous kehittynyt. Esitämme tuon laskelman in extenso * täydentäen sitä eräillä keskimääräislaskelmilla ja tiedoilla juuston tuotannosta vuonna 1890 „tehdas“-tilastotietojen mukaan.

L ä ä n i r y h m ä t	Väestöä kumpaakin sukup. (v. 1873) tuhansissa	Lypsylehmiiä tuhansissa	Määrä		Lehmien keskiherttainen lypsymäärä ämpäreissä	100 asukasta kohti on			1879 tuotettiin liikin, laskelman mukaan juustoa, koho-pilimää ja volta	Juuston tuotanto v. 1890
			maltoa tuhansissa ämpäreissä	volta tuhansissa puudissa		lypsylehmiiä	maltoa, ämpäreissä	volta, puudissa		
I. Itämerenmaiden ja läntiset (9)	8.127	1.101	34.070	297	31	13,6	420	3,6	?	469
II. Pohjoiset (10)	12.227	1.407	50.000	461	35	11,4	409	3,7	3.370,7	563
III. Teolliset (ei-mustanmullan) (7)	8.822	662	18.810	154	28	7,5	214	1,7	1.088	295
IV. Keskiiset (mustanmullan) (8)	12.387	785	16.140	133	20	6,3	130	1,0	242,7	23
V. Eteläiset mustanmullan, lounaiset, eteläiset, itäiset aroiläänit (16)	24.087	1.123	20.880	174	18	4,6	86	0,7	—	—
<i>Kaikkiaan Euroopan-Venäjän 50 läänissä</i>	65.650	5.078	189.900	1.219	27	7,7	213	1,8	4.701,4	1.350

Tämä taulukko kuvaa havainnollisesti (vaikkakin suuresti vanhentuneiden tietojen mukaan) erikoisten maitotalousalueiden muodostumisen, kauppamaanviljelyksen kehittymisen niissä (maidon myynti ja sen teknillinen jalostaminen) ja lypsykarjan tuottavuuden kasvun.

Päätelmien tekemiseen siitä, kuinka maitotalous on kehittynyt ajan mukaan, voimme käyttää vain voim ja juuston tuotantoa koskevia tietoja. Tämä tuotantoala ilmaantuu Venäjällä aivan 18. vuosisadan lopulla (vuonna 1795); tilanherrain juustotuotanto, joka alkoi kehittyä

* — kokonaisuudessaan. *Toim.*

19. vuosisadalla, kärsi syvän kriisin 1860-luvulla, joka pani alun talonpoikain ja kauppiaiden harjoittamalle juusto-tuotannolle.

Euroopan-Venäjän 50 läänissä laskettiin juustomeijereitä olleen *:

V. 1866	72,	niissä	työläisiä	226,	tuotanto	119.000	rpl.
" 1879	108,	"	"	289,	"	225.000	"
" 1890	265,	"	"	865,	"	1.350.000	"

Siis 25 vuoden aikana tuotanto on enemmän kuin kymmenkertaistunut; näiden tavattoman puutteellisten tietojen perusteella voidaan tehdä päätelmiä vain ilmiön dynamiikasta. Esitämme joitakin yksityiskohtaisempia mainintoja. Vologdan läänissä lypsykarjatalous alkoi käydä paremmaksi oikeastaan vuodesta 1872, jolloin Jaroslavlin—Vologdan rata avattiin liikenteelle; siitä lähtien „isännät alkoivat huolehtia karjansa parantamisesta, ottaa käyttöön heinäviljelystä, hankkia uudenaikaisia työvälineitä... pyrkivät järjestämään maidon tuotannon puhtaasti kaupalliselle perustalle” („Tilastollinen katsaus”, 20). Jaroslavlin läänissä „valmistivat maaperän” 70-luvulla niin sanotut „artteli-juustomeijerit” ja „juustontuotanto kehittyi edelleen yksityisyritteliäisyyden oikeuksilla säilyttäen vain pelkän „artteli”-nimen” (25); „artteli”-juustomeijerit esiintyvät — lisäämme puolestamme — „Tehdashakemistossa” palkkatyöläisiä käyttävinä laitoksina. 295 tuhannen ruflan asemesta „Katsauksen” kirjoittajat laskevat juuston ja voin tuotannon *virallisten* tietojen mukaan 412 tuhanneksi ruplaksi (laskettu kirjassa hajallaan olevien lukujen mukaan) ja tuon luvun oikaiseminen antaa voin ja juuston tuotannoksi 1.600.000 ruplaa, ja jos siihen lisätään sulatettu voi ja koho-piimä, niin 4.701.400 ruplaa ottamatta lukuun Itämeren ja läntisiä läänejä.

Muohemmasta kaudesta esitämme seuraavia lausuntoja edellä siteeratusta maanviljelysdepartementin julkaisusta:

* „Sotilastilastollisen kokoelman” ja hra Orlovin „Hakemiston” (1. ja 3. painos) tietoja. Näistä lähteistä ks. VII luku. Huomautamme vain, että esitetyt numerot pienentävät kehityksen todellista nopeutta, sillä „tehdas”-käsitettä sovellettiin vuonna 1879 suppeammassa mielessä kuin vuonna 1866 ja vuonna 1890 vieläkin suppeammassa mielessä kuin vuonna 1879. „Hakemiston” kolmannessa painoksessa on tiedot 230 meijerin perustamisajasta: osoittautuu, että vain 26 on perustettu ennen vuotta 1870, 68 on perustettu 70-luvulla, 122 perustettu 80-luvulla ja 14 vuonna 1890. Ja tämä puhuu tuotannon nopeasta kasvusta. Mitä tulee uusimpaan „Tehtaiden luetteloon” (Pietari, 1897), niin siinä vallitsee täydellinen kaaos: parissa kolmessa läänissä juustotuotanto on rekisteröity, mutta muissa läänissä se on jätetty kokonaan pois.

„Vapaa palkkatyö j.n.e.”. Teollisuuslääneistä yleensä saamme lukea: „Maitotalouden kehittyminen on saanut aikaan kokonaisen kumouksen tämän alueen talouksien asemassa”, se „on vaikuttanut välillisesti myöskin maanviljelyksen elpymiseen tällä alueella”, „maidon tuotanto kehittyy tällä alueella vuosi vuodelta” (258). Tverin läänissä „on havaittavissa, että niin yksityisomistajat kuin talonpojatkin pyrkivät parantamaan karjanhoitoa”; tulot karjanhoidosta lasketaan 10 miljoonaksi ruplaksi (274). Jaroslavlän läänissä „maitotalous... kehittyy vuosi vuodelta... Juusto- ja voimeijerit ovat alkaneet saada vieläpä vissinlaisen teollisen luonteen... maito... ostetaan myöskin naapureilta ja vieläpä talonpojiltakin. Tavataan juustomeijereitä, joita hoitaa kokonainen omistajayhtiö” (285). „Paikallisen yksityisomistajatalouden yleiselle suunnalle”, kirjoittaa eräs kirjeenvaihtaja Jaroslavlän läänin Danilovin kihlakunnasta, „ovat nykyään luonteenomaisia seuraavat tunnusmerkit: 1) siirtyminen kolmivuoroviljelyksestä viisi- ja seitsenvuoroviljelykseen, johon kuuluu heinänkylvö peltoihin; 2) joutomaiden kyntäminen; 3) maitotalouden harjoittaminen ja sen seurauksena karjan tarkempi valinta ja sen hoidon parantaminen” (292). Samaa sanotaan Smolenskin läänistä, jossa juuston- ja vointuotanto lasketaan kuvernöörin selostuksen mukaan vuonna 1889 240 tuhanneksi ruplaksi (tilastojen mukaan 136 tuhatta rpl. vuonna 1890). Maitotalouden havaitaan kehittyvän myöskin Kalugan, Kovnon, Nizhni-Novgorodin, Pihkovan, Eestin ja Vologdan lääneissä. Voin- ja juustontuotanto lasketaan viimeksi mainitussa läänissä vuoden 1890 tilastojen mukaan 35 tuhanneksi ruplaksi,— kuvernöörin selostuksen mukaan 108 tuhanneksi ruplaksi,— ja vuoden 1894 paikallisten tietojen mukaan 500 tuhanneksi ruplaksi, ja näiden tietojen mukaan on 389 meijeriä. „Näin on tilastojen mukaan. Todellisuudessa on meijereitä paljon enemmän, sillä Vologdan zemstvohallinnon tutkimusten perusteella yksistään Vologdan kihlakunnassa lasketaan olevan 224 meijeriä”. Ja tuotanto on kehittynyt kolmessa kihlakunnassa ja osittain levinnyt jo neljänteenkin *. Tästä voidaan

* „Nedelja”, 1896, № 13. Maitoala on niin edullista, että siihen ovat käyneet innokkaasti käsiksi kaupunkilaiset kauppiaat, jotka ovat muuten tuoneet siihen sellaisen tavan kuin tavaramaksamisen. Eräs paikallinen maanomistaja, jolla on suuri meljeri, järjestää artelin, jossa suoritetaan „rahojen aikanaan maksaminen maidosta” talonpoikain vapauttamiseksi ylösostajain orjuutuksesta ja

päätellä, kuinka monta kertaa yllä mainitut numerot täytyy kertoa, jotta päästäisiin lähelle todellisuutta. Spezialistin yksinkertainen lausunto, että voi- ja juustomeijereitä on nykyään „muutamia tuhansia” („Venäjän maa- ja metsätalous”, 299) antaa asiasta paljon varmemman käsityksen kuin muka tarkka luku: 265 meijeriä.

Tiedot puhuvat siis aivan selvästi tämän erikoislaatuisen kauppamaanviljelyksen valtavasta kehityksestä. Kapitalismin kasvuun on siinäkin liittynyt vanhanaikaisen tekniikan uudistaminen. „Juuston tuotannon alalla”, luemme esimerkiksi „Maa- ja metsätalous” nimisestä julkaisusta, „on Venäjällä viimeisten 25 vuoden aikana tehty niin paljon, että sellaista on tehty tuskin yhdessäkään muussa maassa” (301). Samaa väittää myöskin hra Blazhin kirjoituksessaan: „Tekniikan saavutukset maitotaloudessa” („Tuotantovoimat”, III, 38—45). Tärkein uudistus on se, että „ikivanhan” kermannostatuksen tilalle on otettu kerman erottaminen keskipakoiskoneiden (separaattorien) avulla*. Kone on tehnyt tuotannon riippumattomaksi ilman lämpötilasta, lisännyt voinsaantia maidosta 10%:lla, kohottanut tuotteen laatua, halventanut voim valmistusta (koneella työskennellessä tarvitaan työtä vähemmän, vähemmän huoneita, astioita, jäätä), saanut aikaan tuotannon keskittymisen. On ilmaantunut suuria talonpoikien voimeijereitä, jotka jalostavat „jopa 500 puutaa maitoa päivässä, mikä kerman nostatuksen aikana oli fyysillisesti mahdotonta” (ibid.). Parannetaan työvälineitä (vakituiset kattilat, ruuvipuristimet, uudenaikaiset kellarit), tuotannon avuksi otetaan bakteriologia, joka antaa maitohappobakteerien sen lajin puhtaan muodon, joka tarvitaan kerman käyteaineeksi.

Täten siis kummallakin niillä kauppamaanviljelyksen alueella, joita olemme kuvanneet, ovat markkinoiden vaatimusten aiheuttamat teknilliset parannukset suuntautuneet ennen kaikkea niihin operaatioihin, jotka voidaan helpoimmin uudistaa ja jotka ovat markkinoille erikoisen tärkeitä: elonkorjuuseen, puintiin, viljanpuhdistukseen kaupallisessa viljataloudessa; karjatalouden tuotteiden teknilliseen jalos-

„uusien markkinoiden valtaamiseksi”. Tämä on kuvaava esimerkki, joka osoittaa arttelien ja surullisenkuuluisan „myynnin järjestämisen” todellisen merkityksen: „vapauttaminen” kauppapääomasta teollisuuskapitalismin kehityksen kautta.

* Ennen vuotta 1882 ei separaattoreita ollut Venäjällä juuri ollenkaan. Vuoden 1886 jälkeen ne alkoivat levitä niin nopeasti, että syrjäyttivät lopullisesti vanhan menetelmän. 1890-luvulla ilmaantui jopa separaattori-volekstraktoreitakin.

tukseen kaupallisen karjatalouden alueella. Pääoma katsoo toistaiseksi edullisemmaksi jättää itse karjanhoitamistehtävän pientuottajan huoleksi: hoitakoon hän „omaa” karjaansa „ahkerasti” ja „uutterasti” (liikuttaen ahkeruudellaan hra V. V:tä; ks. „Edistykselliset virtaukset”, s. 73), ottakoon hän suurimman osan raskaimmasta ja karkeimmasta työstä maitoa antavan koneen hoitamisessa. Pääomalla on kaikenlaisia uudenaikaisimpia parannuksia ja menetelmiä ei vain kerman erottamiseksi maidosta, vaan myöskin „kerman” erottamiseksi tuosta „ahkeroinnista”, maidon erottamiseksi talonpoikaisköyhälistön lapsilta.

IV. JATKOA. TILANHERRATALOUDEN EKONOMIIKKA KYSEESSAOLEVALLA ALUEELLA

Edellä on jo esitetty agronomien ja maalaisäntien todistuksia siitä, että maitotalous tilanherrojen tiloilla johtaa maanviljelyksen järkiperaistämiseen. Lisäämme tässä, että hra Raspopinin* suorittama zemstvotilastietojen analyysi tästä kysymyksestä vahvistaa täydellisesti tällaisen päätelmän. Kehottaen lukijoita katsomaan seikkaperäisiä tietoja hra Raspopinin kirjoituksesta esitämme tässä vain hänen perusjohtopäätöksensä. „Riippuvaisuus karjanhoidon tilan, maitotalouden ja rappiolle päästettyjen kartanoiden luvun, talouden voimaperäisyyden välillä on kiistaton. Kihlakunnissa (Moskovan lääni), joissa lypsykarjanhoito, maitotalous on kehittyneintä, on rappiolle laskettujen talouksien prosenttimäärä pienin ja korkealle kehittyneen peltoviljelyksen tilojen prosenttimäärä suurin. Kyntömaa, jonka määrä supistuu, muuttuu kaikkialla Moskovan läänissä niityiksi ja laitumiksi, viljanviljelyjärjestelmät luovuttavat paikkansa heinävuoroisille viljelyjärjestelmille. Ei viljalla, vaan rehuheinällä ja lypsykarjalla on nyt tärkein merkitys... ei vain Moskovan läänin suurtiloilla, vaan koko Moskovan teollisuusalueella” (l.c.).

Voin ja juuston tuotannon laajuudella on erikoinen merkitys juuri siksi, että ne ovat osoituksena täydellisestä kumouksesta maanviljelyksessä, josta tulee liikeyrittäjä-

* Ja tämän kysymyksen hra Raspopin *asettaa* (nähtävästi ensimmäisenä meidän kirjallisuudessamme) oikealle, teoreettisesti pätevälle kannalle. Hän sanoo heti alussa, että „karjanhoidon tuottavuuden kasvu” — muun muassa lypsykarjatalouden kehitys, — tapahtuu meillä *kapitalistista* tieltä ja on eräänä tärkeimpänä osoittimena pääoman tunkeutumisesta maanviljelykseen.

maanviljelystä ja joka tekee eron rutiinista. Kapitalismia alistaa alaisekseen yhden maataloustuotteen ja tämän päätuotteen mukaisesti sovelletaan talouden kaikki muut puolet. Lypsykarjan pitäminen saa aikaan heinän kylvämisen, siirtymisen kolmivuoroviljelyksestä monivuoroviljelykseen j.n.e. Juustontuotannossa syntyvät jätteet menevät sen karjan lihottamiseen, jota kasvatetaan myytäväksi. Ei ainoastaan maidon jalostaminen, vaan koko maatalous muuttuu likeyritykseksi *. Juusto- ja voimeijerien vaikutus ei rajoitu vain niihin talouksiin, joissa ne on perustettu, sillä usein maito ostetaan seudun talonpojilta ja tilanherroilta. Ostamalla maidon pääoma alistaa alaisekseen myöskin pienviljelijät, — varsinkin kun järjestetään niin sanottuja „maidonkokoamisasemia”, joiden todettiin levinneen jo 70-luvulla (ks. herrojen Kovalevskin ja Levitskin „Katsausta”). Ne ovat laitoksia, joita perustetaan suuriin kaupunkeihin tai niiden lähistölle ja jotka jalostavat hyvin suuria maitomääriä, joita tuodaan rautateitse. Maidosta kuoritaan kerma heti ja myydään tuoreena, mutta kuorittu maito taas myydään halvalla hinnalla vähävaraisille ostajille. Turvatakseen itselleen tuotteiden vissin laadun tällaiset laitokset solmivat toisinaan tavarantoimittajain kanssa kontrakteja, jotka velvoittavat heitä noudattamaan vissejä sääntöjä lehmien ruokinnassa. On helppoa nähdä, kuinka suuri merkitys tuollaisilla suurlaitoksilla on: toisaalta ne valloittavat itselleen laajat markkinat (laihan maidon myynti vähävaraisille kaupunkilaisille), toisaalta ne taas laajentavat valtavasti markkinoita maalaislikeyrittäjille. Nämä viimeksi mainitut saavat mitä voimakkaimman sysäyksen kauppa-
maanviljelyksen laajentamiseen ja parantamiseen. Suurteollisuus niin sanoaksemme ryhdistää heitä, kun se vaatii määrätynlaatuista tuotetta ja sysää markkinoilta pois (tai luovuttaa koronkiskurien käsiin) sen pientuottajan, joka on „normaali”-tasoa alempana. Samaan suuntaan on vai-

---

* Teoksessaan „Smolenskin läänin tehtaiden saniteettitar kastus” (Smolensk, 1894, I vihko, s. 7) tohtori Zhbankov sanoo, että „varsinaisessa juustonvalmistuksessa työskentelevien työläisten lukumäärä... on hyvin vähäinen... Paljon enemmän on aputyöläisiä, jotka ovat samaan aikaan tarpeen sekä juustomeijeriä että maatalouden hoitamista varten; nämä ovat palmenia, lehmien lypsäjiä y.m.; näitä työläisiä on kaikissa [juusto-] meijereissä kaksi, kolme ja jopa neljäkin kertaa enemmän kuin varsinaisia juustonvalmistajia”. Huomautamme muuten, että tohtori Zhbankovin kuvauksen mukaan työehdot ovat siellä sangen epähygieenisinä, työpäivä on tavattoman pitkä (16—17-tuntinen) j.n.e. Täten siis perinteellinen käsitys maanviljelijän työn idyllisyydestä osoittautuu vääräksi tälläkin kauppa-
maanviljelyksen alueella.

kuttava myöskin maidon hinnoittelu laadun mukaan (esimerkiksi sen rasvapitoisuuden mukaan), minkä alalla tekniikka niin ahkerasti uurastaa keksien kaikenlaisia laktodensimetrejä j.n.e. ja jota spesialistit niin innokkaasti kannattavat (vrt. „Tuotantovoimat“, III, 9 ja 38). Tässä suhteessa on maidonkokoamisasemilla kapitalismin kehitykselle aivan samanlainen merkitys kuin elevaattoreilla kaupalliselle viljataloudelle. Lajitellessaan viljaa laadun mukaan elevaattorit tekevät siitä ei yksilöllisen, vaan lajituotteen (res fungibilis *, kuten siviilijuristit sanovat), s.o. ensi kertaa soveltavat sen täydellisesti vaihtoa varten (vrt. M. Seringin kirjoitusta viljakaupasta Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa kokoelmassa „Maanomistus ja maatalous“, s. 281 ja seur.). Elevaattorit antavat täten mitä voimakkaimman sysäyksen viljan tavaratuotannolle ja kannustavat sen teknillistä kehitystä ottamalla samoin käytäntöön laatu hinnoittelun. Sellainen laitos antaa pientuottajalle kerralla kaksi iskuja. Ensiksikin se saattaa normiksi, vakiinnuttaa viljan korkeamman laadun suurviljelijöillä ja siten lopullisesti painaa alas talonpoikaisköyhälistön huonomman viljan arvon. Toiseksi, järjestäen viljan lajittelun ja säilytyksen kapitalistisen suurteollisuuden tyyppiin se pienentää tämän menoerän menoja suurviljelijöillä, helpottaa ja yksinkertaistaa heidän osaltaan viljanmyyntiä ja antaa pientuottajan, joka myy viljansa patriarkalisesti ja alkukantaisesti torilla kuormasta, lopullisesti kulakkien ja koronkiskurien käsiin. Elevaattorien rakentamisen nopea kehitys viime aikoina merkitsee siis vilja-alalla pääoman samanlaista suurta voittoa ja pienen tavarantuottajan polkemista kuin kapitalististen „maidonkokoamisasemien“ ilmaantuminen ja kehitys.

Edellä esitetyistä tiedoista jo selvää, että kaupallisen karjanhoidon kehitys luo sisämarkkinoita ** ensinnäkin tuotantovälineille — laitteet maidon jalostamista varten, rakenukset, karjasuojat, uudenaikaiset maanviljelysvälineet

* — vaihdettavan tavarana⁸³. *Toim.*

** Markkinat kaupallista karjanhoitoa varten luo pääasiallisesti teollisuusväestön kasvu, josta puhumme seikkaperäisesti tuonnempana (VIII luku, II §). Ulko- maankauppaa koskevassa kysymyksessä rajoitumme seuraavaan huomautukseen: juuston vienti oli reforminjälkeisen kauden alussa paljon pienempi kuin tuonti, mutta 90-luvulla pääsi melkein sen tasolle (4 vuoden aikana, 1891—1894, oli tuonti 41,8 tuhatta puutaa, vienti 40,6 tuhatta puutaa keskimäärin vuodessa; viisivuotiskautena 1886—1890 vienti oli jopa tuontia suurempikin). Lehmän- ja lampaanvoin vienti on aina ollut tuontia paljon suurempi; tämän viennin määrä kasvaa nopeasti: vuosina 1866—1870 vietiin keskimäärin 190 tuhatta puutaa vuodessa ja 1891—1894 — 370 tuhatta puutaa („Tuotantovoimat“, III, 37).

siirryttäessä vanhanaikaisesta kolmivuoroviljelyksestä monivuoroviljelykseen j.n.e., ja toiseksi työvoimalle. Teolliselle perustalle järjestetty karjanhoito vaatii paljon enemmän työläisiä kuin entinen „lanta”-karjanhoito. Maitotalous-alue — teolliset ja luoteiset läänit — juuri vetääkin puoleensa todella suuria maanviljelystyöläisten joukkoja. Maataloustöihin menee Moskovan, Pietarin, Jaroslavljin ja Vladimirin lääneihin hyvin paljon väkeä; vähemmän, mutta kuitenkin huomattava määrä, menee Novgorodin, Nizhni-Novgorodin ja muihin ei-mustanmullan alueen lääneihin. Maanviljelysdepartementin kirjeenvaihtajien vastausten mukaan asia on niin, että Moskovan ja muissa lääneissä yksityisomistuksellista taloutta hoidetaan jopa pääasiallisesti muualta tulleiden työläisten avulla. Tämä paradoksi — maanviljelystyöläisten saapuminen maanviljelyslääneistä (he tulevat pääasiallisesti keskisen mustanmullan alueen ja osittain pohjoisista lääneistä) teollisuuslääneihin maanviljelystöihin näistä lääneistä joukoittain poistuvien teollisuustyöläisten tilalle — on mitä kuvaavin ilmiö (ks. siitä S. A. Korolenkoa, l. c.). Se osoittaa vakuuttavammin kuin mitkään laskelmat ja mielelmät, että työkansan elintaso ja asema on keskisen mustanmullan alueen vähiten kapitalistisissa lääneissä verrattomasti alempi ja huonompi kuin teollisissa, kaikkein kapitalistisimmissa lääneissä; että myöskin Venäjällä on tullut yleiseksi tosiasiaksi se kaikille kapitalistisille maille luonteenomainen ilmiö, että työläisten asema teollisuudessa on parempi kuin työläisten asema maanviljelyksessä (sillä maanviljelyksessä on kapitalismin painon lisäksi vielä esikapitalististen riistomuotojen paino). Sen vuoksi väki karkaakin maanviljelyksestä teollisuuteen, sen sijaan kun teollisuuslääneistä maanviljelykseen ei ole virtausta (esimerkiksi siirtolaisuutta niistä ei ole lainkaan) ja havaitaanpa vielä yliolkaista suhtautumistakin „harmaisiin” maalaistyöläisiin, joita nimitetään „paimeniksi” (Jaroslavljin läänissä), „kasakoiksi” (Vladimirin läänissä), „maatyöläisiksi” (Moskovan läänissä).

Edelleen on tärkeää panna merkille, että karjan hoitaminen vaatii talvella enemmän työläisiä kuin kesällä. Tästä syystä ja myöskin teknillisten maataloustuotantojen kehityksen vaikutuksesta työläisten kysyntä esillä olevalla alueella ei ainoastaan suurene, vaan myös *jakaantuu tasasuhteisemmin koko vuoden aikana* ja eri vuosina. Luotettavinta aineis-

toa päätelmien tekemiseksi tästä mielenkiintoisesta seikasta ovat tiedot työpalkasta, jos ne on otettu useampien vuosien ajalta. Esitämme noita tietoja rajoittuen siinä isovenäläisiin ja vähävenäläisiin lääneihin. Läntiset läänit jätämme sivuun elinolojen erikoisuuksiensa ja väestön keinotekoisien kasaantumisen vuoksi (juutalaisten asuma-alue), ja Itämeren läänit esitämme vain kuvataksemme, minkälaiset suhteet muodostuvat silloin, kun maanviljelyksessä vallitsee kehittynein kapitalismi*.

Läänien ryhmät	Keskimääräisluvut 10 v:ta (1881—1891)			Keskimääräisluvut 8 vuodelta (1883—1891)					
	Työtäläisen palkka rpl.		Kesäpalkan $\frac{0}{100}$ suhde vuosipalkkaan	Päiväläisen palkka elonkorjuussa kop.		Niiden välinen ero	Päiväläisen palkka kop.		Niiden välinen ero
	vuosi-työl.	kesä-työl.		alln keskim.	ylln keskim.		kylvössä	elonkorjuussa keskim.	
I. Eteläiset ja itäiset reuna-alueet	78	50	64%	64	181	117	45	97	52
II. Keskinen mustanmullan alueen läänit	54	38	71%	47	76	29	35	58	23
III. Ei-mustanmullan alueen läänit	70	43	68%	54	63	14	49	60	11
Itämeren läänit	82	53	65%	61	70	9	60	67	7

Tarkastelkaamme tätä taulukkoa, jossa kolme pääsarake on ladottu kursiivilla. Ensimmäinen sarake osoittaa kesäpalkan suhteen vuosipalkkaan. Mitä *pienempi* tuo suhde on, mitä lähemmäksi kesäpalkka tulee puolen palkkaa, sitä tasasuhtaisemmin jakaantuu työläisten kysyntä vuoden kuluessa, *sitä pienempi on työttömyys talvisin*. Epäsuotuisimmassa asemassa ovat tässä suhteessa mustanmullan vyöhykkeen keskusläänit — työllämaksun ja kapitalismin

* I ryhmään (kapitalistisen viljatalouden alue) on otettu 8 läänia: Bessarabian, Hersonin, Taurian, Jekaterinoslavin, Donin, Samaran, Saratovin ja Orenburgin läänit. II ryhmään (vähimmin kehittyneen kapitalismin alue) — 12 läänia: Kasanin, Simbirskin, Penzan, Tambovin, Rjazanin, Tulan, Orellin, Kurskin, Voronezhin, Harkovin, Poltavan ja Tshernigovin läänit. III ryhmään (kapitalistisen maitotalouden ja teollisuuskapitalismin alue) on otettu 10 läänia: Moskovan, Tverin, Kalugan, Vladimirin, Jaroslavin, Kostroman, Nizhni-Novgorodin, Pietarin, Novgorodin ja Pihkovan läänit. Työpalkan suuruutta osoittavat numerot ovat läänin keskimääräislukuja. Lähde — maanviljelysdepartementin julkaisu: „Vapaa palkkatyö j.n.e.”.

heikon kehityksen alue*. Teollisissa lääneissä, maitotalouden alueella on työvoiman kysyntä suurempi ja työttömyys talvisin vähäisempi. Ja eri vuosittainkin on siellä työpalkka vakaantunein, kuten nähdään toisesta sarakkeesta, joka osoittaa, kuinka suuri on ero alimman ja ylimmän palkan välillä elonkorjuussa. Vihdoin ero kylvöissä maksettavan palkan ja elonkorjuussa maksettavan palkan välillä on myöskin pienin ei-mustanmullan vyöhykkeessä, s.o. työläisten kysyntä on jakaantunut tasasuhtaisemmin kevään ja kesän välillä. Kaikissa edellä mainituissa suhteissa Itämeren läänit ovat vielä korkeammalla kuin ei-mustanmullan alueen läänit, ja arolääneille, joissa on muualta tulleita työläisiä ja joissa satoheilahtelut ovat suurimpia, ovat myös työpalkat vähimmin vakaantuneet. Tiedot työpalkasta siis osoittavat, että kyseessäolevalla alueella maanviljelyskapitalismi ei ainoastaan luo kysyntää palkkatyölle, vaan myös jakaa tuon kysynnän tasasuhtaisemmin koko vuoden aikana.

Lopuksi on mainittava vielä eräs kyseessäolevalla alueella oleva pienviljelijän suurisännästä riippuvaisuuden muoto. Se on tilanherratalouden karjalaumojen täydentäminen ostamalla karjaa talonpojilta. Tilanherrat katsovat edullisemmaksi ostaa karjaa talonpojilta, jotka puutteen vuoksi myyvät sitä „tappiokseen”, kuin kasvattaa karjaa itse, aivan samoin kuin ylösostajamme niin sanotussa kotiteollisuustuotannossa katsovat usein edullisemmaksi ostaa kotiteollisuudenharjoittajilta valmiita tuotteita hävittävän alhaisella hinnalla, kuin tuottaa noita tuotteita omissa verstaissaan. Tämän tosiasian, joka on osoituksena pientuottajan äärimmäisestä ahdingosta, siitä, että nykyisessä yhteiskunnassa pientuottaja voi säilyä vain alentamalla rajattomasti tarpeitaan, tämän tosiasian hra V. V. on tehnyt todistuskappaleeksi pienen „kansan”-tuotannon puolesta!.. „Meillä on syytä tehdä sellainen johtopäätös, että suurisäntämme... eivät ole riittävän itsenäisiä... Talonpojilla sitä vastoin... on enemmän kykyä talouden todelliseen parantamiseen” („Edistykelliset virtaukset”, 77). Tuo itsenäisyyden puuttuminen ilmenee siinä, että „maitotalousisäntämme... ostavat talonpoikien (lehmiä) hintaan, joka harvoin

* Samanlaisen johtopäätöksen tekee hra Rudnev: „Paikkakunnilla, joissa vuosi-työläisen työ korvataan verrattain hyvin, kesätyöläisen työpalkka on lähempänä puolta vuosipalkkaa. Ja siis päinvastoin, läntisissä lääneissä ja miltei kaikissa läheäänasutuissa mustanmullan alueen keskulääneissä työläisen työ korvataan kesäaikana sangen huonosti” (l. c., 455).

tekee puoltakaan niiden kasvattamisen hinnasta, tavallisesti korkeintaan $\frac{1}{3}$ ja jopa $\frac{1}{4}$ tuosta hinnasta" (ibid., 71). Karjanhoitoisäntien kauppapääoma on saattanut pientalonpojat täydellisesti siitä riippuvaisiksi, tehnyt heistä omia karjakkojaan, jotka kasvattavat sille karjaa pilkkahinnasta, ottanut heidän vaimonsa itselleen lypsäjiksi *. Luulisi tästä johtuvan sellaisen johtopäätöksen, ettei ole järkeä pidättää kauppapääoman muuttumista teollisuuspääomaksi, ei ole järkeä tukea pientuotantoa, joka johtaa tuottajan elintason alenemiseen batrakin asemaa alemmaksi. Mutta hra V. V. päättelee toisin. Hän on ihastuksissaan talonpojan „utteruudesta" (s. 73, l. c.) karjan hoitamisessa; hän on ihastuksissaan siitä, kuinka „hyviä ovat karjanhoidon tulokset" akalla, „joka viettää koko elämänsä lehmien ja lampaiden parissa" (80). Ajatelkaahan vain, miten ihanaa! „Koko elämä lehmän parissa" (lehmän, jonka maito menee uudenlaiseen kermankuorijaan); ja palkintona tuollaisesta elämästä on tuon lehmän hoitokustannusten „neljäsosan" suuruinen maksu! Todellakin, kuinka tässä voisi tehdä muuta kuin asettua „pienen kansantuotannon" kannalle!

V. JATKOA. TALONPOIKAISTON JAKAANTUMINEN MAITOTALOUDEN ALUEELLA

Kirjallisuuden lausunnoissa lypsykarjatalouden vaikutuksesta talonpoikaiston asemaan tavataan alituisia ristiriitoja: toisaalta viitataan talouden edistykseen, tulojen suurenemiseen, maanviljelystekniikan kohoamiseen, parempien työvälineiden hankkimiseen; toisaalta — ravinnon huononemiseen, uusien orjuutusmuotojen ilmaantumiseen ja

* Tässä on kaksi lausuntoa venäläisen talonpojan elintasosta ja elinehdoista yleensä. M. J. Salykov kirjoittaa „Elämän pikkuselkkoja" nimisessä teoksessa „Uuraasta talonpojasta"... „Talonpojalle on tarpeen kaikki; mutta hänen tärkein tarpeensa... on kyky työskennellä näännyksiin saakka, olla säälimättä omaa työtään... Uuras talonpoika yksinkertaisesti kuolee siinä" (työssä). „Sekä vaimo että aikuiset lapset — kaikki kiduttavat itseään pahemmin kuin pakkotöissä".

Kirjoituksessaan „Lizar" („Severnyi Kurjer", 1899, № 1) V. Veresajev kertoo Pihkovan läänin talonpojasta Lizarista, joka saarnasi tippojen y.m. käyttämistä „ihmisen supistamiseksi". „Usean kerran myöhemmin", sanoo kirjoittaja, „kuulin monilta zemstvolääkäreiltä ja erikoisesti kättilöiltä, että he saavat usein kuulla talonpojilta ja heidän vaimoiltaan samantapaisia pyyntöjä". „Määrättyyn suuntaan kulkeva elämä on käyttänyt kaikki tiet ja päätyntyn loppujen lopuksi umpikujaan. Tuosta umpikujasta ei ole ulospääsyä. Ja niinpä luonnollisesti hämöttuu ja kypsyy yhä enemmän kysymyksen uusi ratkaisu".

Talonpojan asema kapitalistisessa yhteiskunnassa on todella ulospääsemätön ja vie „luonnollisesti" kyläyhteisö-Venäjäällä samoin kuin parselli-Ranskassakin luonnottomaan... ei tietenkään „kysymyksen ratkaisuun", vaan luonnottomaan keinoon pientalouden tuhoutumishetken lykkäämiseksi. (Huomautus 2. painokseen.)

talonpoikain taloudelliseen häviöön. II luvussa esitetyn aineiston jälkeen eivät nämä ristiriidat meitä ihmetytä: tiedämme, että ristiriitaiset lausunnot koskevat talonpoikaiston vastakkaisia ryhmiä. Tarkemman päätelmän tekemiseksi tästä aiheesta otamme tiedot talonpoikain talouksien jakaantumisesta lehmien luvun mukaan kussakin taloudessa*.

Talouksien ryhmät	Pietarin, Moskovan, Tverin ja Smolenskin läänien 18 kihlakunnassa					Pietarin läänin 6 kihlakunnassa				
	Talouksien luku	%	Lehmien luku	%	Yhtä taloutta kohti lehmiä	Talouksien luku	%	Lehmien luku	%	Yhtä taloutta kohti lehmiä
Lehmättömät taloudet	59.336	20,5	—	—	—	15.196	21,2	—	—	—
Taloudet, joissa on 1 lehmä	91.737	31,7	91.737	19,8	1	17.579	24,6	17.579	13,5	1
Taloudet, joissa on 2 lehmää	81.937	28,4	163.874	35,3	2	20.050	28,0	40.100	31,0	2
Taloudet, joissa on 3 tai useampia lehmiä	56.069	19,4	208.735	44,9	3,7	18.676	26,2	71.474	55,5	3,8
<i>Kaikkiaan</i>	289.079	100	464.346	100	1,6	71.501	100	129.153	100	1,8

Lehmien jakaantuminen ei-mustanmullan vyöhykkeen talonpoikain keskuudessa muistuttaa siis suuresti sitä, miten työjuhdat jakaantuvat mustanmullan läänien talonpoikain keskuudessa (ks. II luku). Lypsykarjan keskittyminen kyseessäolevalla alueella osoittautuu tällöin suuremmaksi kuin työjuhtien keskittyminen. Se viittaa selvästi siihen, että talonpoikaiston jakaantuminen on kiinteässä yhteydessä nimenomaan paikalliseen kauppamaanviljelyksen muotoon. Tähän yhteyteen viittavat nähtävästi seuraavatkin (valitettavasti riittämättömän täydelliset) tiedot. Jos otetaan zemstvotilaston yhteenvetotiedot (hra Blagoveshtshenski;

* Zemstvotilastotiedot hra Blagoveshtshenskin „Yhteenvetokokoelman” mukaan. Noin 14 tuhatta taloutta näissä 18 kihlakunnassa ei ole jaoteltu lehmien luvun mukaan: kaikkiaan on 303.262 taloutta eikä 289.079. Hra Blagoveshtshenski on esittänyt tällaiset tiedot vielä mustanmullan läänien kahdesta kihlakunnasta, mutta nämä kihlakunnat eivät nähtävästi ole tyypillisiä. Tverin läänin 11 kihlakunnassa („Tilastotietojen kokoelma”, XIII, 2) ei lehmättömien prosentti ole osuusmaalouksilla suuri (9,8), mutta talouksien 21,9 prosentilla, joilla on kullakin 3 tai useampia lehmiä, on hallussaan 48,4% koko lehmäluvusta. Hevosettomien prosentti on 12,2%; talouksia, joilla on kolme tai useampia hevosia, on vain 5,1%, ja niillä vain 13,9% koko hevospäästä. Huomautamme muuten, että hevosten pienempi keskittyminen (lehmien keskittymiseen verraten) havaitaan myös muissa ei-mustanmullan läänissä.

21 läänin 122 kihlakunnasta), niin saamme yhtä taloutta kohti keskimäärin 1,2 lehmää. Ei-mustanmullan vyöhykkeellä on talonpoikaisto siis nähtävästi rikkaampi lehmistä kuin mustanmullan vyöhykkeen talonpoikaisto, ja Pietarin läänin talonpoikaisto vieläkin rikkaampi kuin ei-mustanmullan vyöhykkeen talonpoikaisto yleensä. Toisaalta karjattomien talouksien prosentti on 22 läänin 123 kihlakunnassa 13%, mutta ottamissamme 18 läänissä = 17%, Pietarin läänin 6 kihlakunnassa taas = 18,8%. Siis talonpoikaiston jakaantuminen (tarkasteltavana olevassa suhteessa) on voimakkainta Pietarin läänissä, sitten ei-mustanmullan vyöhykkeellä yleensä. Tämä osoittaa, että nimenomaan *kauppa*-maanviljelys on talonpoikaiston jakaantumisen päätekijä.

Esitetyistä tiedoista näkyy, että noin puolet talonpoikaistalouksista (lehmättömät ja yhden lehmän omistavat) voivat osallistua vain kielteisesti maitotalouden etuihin. Talonpoika, jolla on 1 lehmä, myy maitoa vain puutteen vuoksi, huonontaen lastensa ravitsemista. Sitä vastoin noin viidesosa talouksista (joilla on 3 tai useampia lehmiä kullakin) keskittää käsiinsä luultavasti yli puolet koko maitotaloudesta, sillä näillä talouksilla täytyy karjan laadun ja talouden tuottavuuden olla korkeampi kuin „keski”-talonpojalla*. Mielenkiintoista havaintoaineistoa tälle johtopäätökselle antavat tiedot eräältä seudulta, jossa lypsykarjatalous ja kapitalismi yleensä on korkealle kehittyntä. Tarkoitamme Pietarin kihlakuntaa**. Erikoisen voimakkaasti on maitotalous kehittynyt kihlakunnan huvilaseudulla, jossa asuu pääasiallisesti venäläisiä; parhaiten on siellä kehittynyt heinäviljelys (23,5% osuusmaapellosta sen ollessa koko kihlakunnassa 13,7%), kauranviljelys (52,3% pelloista) ja perunanviljelys (10,1%). Maanviljelys on Pietarin markkinoiden välittömän vaikutuksen alaisena;

* Nämä tiedot talonpoikaiston vastakkaisista ryhmistä pitää ottaa huomioon, kun tulee vastaan esimerkiksi tällaisia ylimalkaisia lausuntoja: „Vuositulot lypsykarjanhoidosta 20—200 ruplaa taloutta kohti ovat pohjoisten läänien valtavan laajoilla alueilla ei ainoastaan mitä voimakkain karjanhoidon laajentamisen ja parantamisen vipu, vaan ne ovat vaikuttaneet myöskin peltoviljelyksen paranemiseen ja jopa ansiotöihin menemisen vähenemiseenkin antamalla väestölle työtä kotona — sekä karjan hoitamisessa että tähän saakka hylkymaina olleiden maiden saattamisessa viljeltävään tilaan” („Tuotantovoimat”, III, 18). Yleensä ja kokonaisuudessaan otettuna ansiotöihin meno ei vähene, vaan kasvaa. Eräillä paikkakunnilla taas ansiotöihin menemisen väheneminen voi riippua joko varakkaiden talonpoikain prosenttimäärän kohoamisesta tai „kotoisen työn”, s.o. paikallisille maalaisyrittäjille tehtävän palkkatyön lisääntymisestä.

** „Aineistoa kansantaloustilastoon Pietarin läänistä”. V vihko, II osa, Pietari, 1887.

nämä markkinat tarvitsevat kauraa, perunaa, heinää, maitoa ja hevostyövoimaa (l. c., 168). 46,3% kirjoilla olevan väestön perheistä harjoittaa „maitotuotantoammattia”. 91% kaikista lehmistä on sellaisia, joiden maito myydään. Tulot tästä elinkeinosta tekevät 713.470 rpl. (203 rpl. perhettä kohti, 77 rpl. lehmää kohti). Karjan laatu ja sen hoito on sitä parempaa, mitä lähempänä paikkakunta on Pietaria. Maidon myynti tapahtuu kahdella tavalla: 1) ylösostajille paikkakunnalla ja 2) Pietarissa „maitofarmeille” j.n.e. Viimeksi mainittu myyntitapa on verrattomasti edullisempi, mutta „suurimmalla osalla talouksia, joilla on yksi tai kaksi lehmää ja toisinaan useampiakin, ei ole... mahdollisuutta toimittaa tuotteitaan välittömästi Pietariin” — hevosen puuttuminen, pienissä erissä kuljettamisen kannattamattomuus j.n.e. Ylösostajiin taas kuuluu ammattikauppiaiden ohessa henkilöitä, joilla on oma maitotaloutensa. Tässä ovat tiedot kihlakunnan kahdesta kunnasta:

Pietarin kihlakunnan kaksi kuntaa	Perheiden luku	Lehmen luku miljää	Yhtä perhettä kohti	Näiden per- heiden „ansio- rupissa	Anslotuloja	
					Yhtä perhettä kohti	Yhtä tehmää kohti
Perheet, jotka myyvät maidon ylösostajille	441	1.129	2,5	14.884	33,7	13,2
Perheet, jotka myyvät maidon Pietarissa	119	649	5,4	29.187	245,2	44,9
<i>Kaikkiaan</i>	560	1.778	3,2	44.071	78,8	24,7

Tästä voidaan päätellä, miten lypsykarjatalouden tuottama hyöty jakaantuu ei-mustanmullan vyöhykkeen koko talonpoikaiston keskuudessa, jossa lypsykarjan keskittyminen on, kuten olemme nähneet, vieläkin suurempi kuin näiden 560 perheen keskuudessa. Tulee vielä mainita, että 23,1% Pietarin kihlakunnan talonpoikaisperheistä palkkaa työläisiä (joiden joukossa sielläkin, kuten kaikkialla maanviljelyksessä, päiväläiset ovat vallitsevina). „Ottaen huomioon, että maataloustyöläisiä palkkaavat miltei yksinomaan perheet, joilla on täydellinen maanviljelystalous” (ja sellaisia on

kihlakunnassa vain 40,4% perheiden koko määrästä), „täytyy tehdä johtopäätös, että enemmän kuin puolet tällaisista talouksista ei tule toimeen ilman palkkatyötä” (158).

Täten siis Venäjän vastakkaisilla ääriillä, mitä erilaisimmilla seuduilla, Pietarin läänissä ja jossain Taurian läänissä, yhteiskunnallis-taloudelliset suhteet „kyläyhteisön” sisällä osoittautuvat olevan aivan samanlaiset. „Maankyntäjä-talonpojat” (hra N. —onin sanonta) antavat sekä siellä että täällä keskuudestaan maalaisyrittäjäin vähemmistön ja maalaisproletariaatin joukot. Maanviljelyksen erikoisuus on siinä, että jollain seudulla kapitalismi alistaa alaisekseen maatalouden yhden, toisella taas maatalouden toisen puolen, ja sen vuoksi samanlaatuiset taloudelliset suhteet ilmenevät mitä erilaisimmissa agronomisissa ja elinolojen muodoissa.

Todettuamme sen tosiasian, että kyseessäolevallakin alueella talonpoikaisto jakaantuu vastakkaisiin luokkiin, voimme jo helposti saada selvän niistä ristiriitaisista lausunnoista, joita maitotalouden merkityksestä tavallisesti annetaan. On aivan luonnollista, että varakas talonpoikaisto saa sysäyksen maanviljelyksen kehittämiseen ja parantamiseen, minkä seurauksena on heinäviljelyksen leviäminen, josta tulee kaupallisen karjanhoidon välttämättömän elimellinen osa. Esimerkiksi Tverin läänissä todetaan heinäviljelyksen leviäminen, ja etummaisimmassa Kashinin kihlakunnassa jo $\frac{1}{6}$ talouksista kylvää apilasta („Kokoelma”, XIII, 2, s. 171). Mielenkiintoista on tällöin panna merkille, että ostomailla on pelloista kylvöheinä suurempi osa kuin osuusmailla: talonpoikaistorvaristo katsoo luonnollisesti maan yksityisomistuksen paremmaksi kuin yhteisöhallinnan*. „Katsauksessa Jaroslavlän lääniin” (II vihko, 1896) tapaamme myöskin monia viittauksia heinäviljelyksen kasvuun ja taaskin pääasiallisesti osto- ja vuokramailla**. Samasta julkaisusta löydämme mainintoja uudenaikaisten työvälineiden: aurojen, puimakoneiden,

* Oleellista parannusta nautakarjan hoitamisessa on havaittu vain siellä, missä on kehittynyt maidon vienti myytäväksi (ss. 219, 224).

** Ss. 39, 65, 136, 150, 154, 167, 170, 177 ja muut. Reforminedellinen verosysteemimme pidättää tässäkin maatalouden edistystä. „Heinäviljelys”, kirjoittaa eräs kirjeenvaihtaja, „on tilojen ahtauden vuoksi otettu käytäntöön kunnassa kaikkialla, mutta apilasta myydään rästeistä” (91). Verot ovat tässä läänissä toisinaan niin suuria, että maata vuokralleantavan isännän on omasta puolestaan maksettava vissi lisäsumma maaosuuden uudelle haltijalle.

kyrien y.m. leviämisestä. Voin ja juuston tuotanto kehittyi voimakkaasti j.n.e. Novgorodin läänissä pantiin jo 80-luvun alussa merkille, että rinnan talonpoikain karjanhoidon yleisen huononemisen ja vähenemisen kanssa se kohosi eräillä sellaisilla seuduilla, joilla maidon myynti on edullista tai joilla vasikoiden juottokasvatus on vanhastaan vakiintunutta (*Bytshkov*: „Koe talonpoikain taloudellisen aseman ja talouden talouksittain tutkimiseksi Novgorodin kihlakunnan kolmessa kunnassa”. Novgorod, 1882). Vasikoiden juottokasvatus, myöskin eräs kaupallisen karjanhoidon muoto, on yleensä verrattain levinnyt elinkeinomuoto Novgorodin ja Tverin lääneissä ja yleensä pääkaupunkien lähistöllä (ks. „Vapaa palkkatyö j.n.e.”, maanviljelysdepartementin julkaisu). „Tämä elinkeinomuoto”, sanoo hra *Bytshkov*, „on asiallisesti sellaisten talonpoikain tulolähde, jotka jo muutenkin ovat vauraita ja joilla on huomattava määrä lemmiä, sillä vasikoiden juottokasvatus on mahdollista silloin, kun taloudessa on vain yksi lehmä tai vaikka kaksikin huonolypsystä lehmää” (l. c., 101)*.

Mutta huomattavimpana merkinä talonpoikaisporvariston taloudellisista saavutuksista kyseessäolevalla alueella on se tosiasia, että talonpojat palkkaavat työläisiä. Paikalliset maanomistajat tuntevat, että heille on syntymässä kilpailijoita ja tiedoituksissaan maanviljelysdepartementille he toisinaan selittävät jopa työvoiman puutteenkin sillä, että varakkaat talonpojat vievät työvoiman („Vapaa palkkatyö”, 490). Talonpoikain harjoittamaa työläisten palkkausta on havaittavissa Jaroslavlín, Vladimírín, Pietarín ja Novgorodin lääneissä (l. c., passim). Suuri määrä samanlaisia viittauksia on siroteltu myöskin „Katsauksessa Jaroslavlín lääniin”.

Nämä varakkaan vähemmistön kaikki edistysaskeleet laskeutuvat kuitenkin raskaana taakkana talonpoikaisköyhälistöjoukkojen harteille. Jaroslavlín läänin Rybinskin kihlakunnassa Koprínón kunnassa esimerkiksi ilmenee juusto-keittimöjen leviämistä — „tunnetun arttelijuusto-keittimöjen

* Mainitsemme muuten, että paikallisen talonpoikaiston „ammattien” erilaisuus on saanut hra *Bytshkovin* erottamaan ammatinharjoittajain kaksi tyyppiä ansiotuloin suuruuden mukaan. Osoittautui, että alle 100 ruplan saa 3.251 henkeä (27,4% väestöstä), heidän ansiotulonsa = 102 tuhatta rpl., 31 rpl. henkeä kohti. Yli 100 rpl. saa 454 henkeä (3,8% väestöstä): heidän ansiotulonsa = 107 tuhatta rpl., 236 rpl. henkeä kohti. Ensimmäiseen ryhmään ovat joutuneet pääasiallisesti erilaiset palkkatyöläiset, toiseen — kauppiat, heinäviljelijät, metsäteollisuudenharjoittajat y.m.

perustajan V. I. Blandovin” aloitteesta *. „Köyhemmät talonpojat, joilla on yksi lehmä, huonontavat tietysti ravintoon viedessään... maidon (juustokeittimöön)”, kun taas vauraat parantavat karjansa laatua (ss. 32—33). Erääksi palkkatyön muodoksi todetaan ansiotöihinmeno juustokeittimöihin; nuorista talonpojista muodostuu juustonkeittäjä-mestarien kontingentti. Poshehonjen kihlakunnassa „juustokeittimöjen ja voivalmistamojen määrä lisääntyy vuosi vuodelta yhä enemmän”, mutta „se hyöty, jonka juustokeittimöt ja voivalmistamot tuottavat talonpoikaistaloudelle, tuskin korvaa niitä tappioita, joita juustokeittimömme ja voivalmistamomme tuottavat talonpoikaiselämässä”. Talonpoikien omien kertomusten mukaan he joutuvat usein näkemään nälkää, sillä kun jollain paikkakunnalla avataan juustokeittimö, niin maitotuotteet menevät noihin juustokeittimöihin ja voivalmistamoihin ja talonpojat käyttävät tavallisesti ravinnokseen vedellä laimennettua maitoa. Kehittyy tavaroilla maksaminen (ss. 43, 54, 59 y.m.), joten täytyy valittaa sitä, ettei „kansan” pientuotantomme uloteta lakia, joka kieltää tavaroilla maksun „kapitalistisissa” lahtaisa **.

Täten siis sellaisten henkilöiden lausunnot, jotka tuntevat asian välittömästi, vahvistavat johtopäätöksemme, että talonpoikain enemmistön osallisuus paikallisen maanviljelyksen edistysaskeleissa on pelkästään kielteinen. Kauppa- maanviljelyksen edistys huonontaa talonpoikain alimpien ryhmien asemaa ja sysää heidät lopullisesti pois maanviljelijöiden joukosta. Huomautamme, että narodnikkilaisessa kirjallisuudessa on mainittu (ensimmäisenä luultavasti

* Koprionon kunnan „artellijuustokeittimöt” esiintyvät „Tehdashakemistossa” ja Blandovien toiminimi on juustotuotannossa kaikkein suurin: sille kuului vuonna 1890 kuudessa läänissä 25 meijeriä.

** Tässä on hra Vanhan Voinvalmistajan kuvaava lausunto: „Sitä, joka on nähnyt ja tuntee nykyisen maaseudun ja muistaa maaseudun 40—50 vuotta sitten, hämmästyttää niiden erillaisuus. Vanhoissa kylissä kaikkien isäntien talot olivat samanlaisia sekä ulkonäöltään että sisustukseltaan; mutta nyt on mökkipahasten rinnalla koristeltuja mukkeita asuinrakennuksia, kerjäläisten rinnalla elää pohattuja, poljettujen ja solvattujen rinnalla — mässääjiä ja riemuitsevia. Entisinä aikoina tapasimme usein sellaisia kyliä, joissa ei ollut ainoatakaan bobyliä, nyt heitä on jokaisessa kylässä ainakin viisi tai kokonainen kymmenkuntakin. Ja täytyy sanoa totuus — voinvalmistus on suuresti syönyt tähän maaseudun muuttamiseen. 30 vuoden aikana on voinvalmistus monia rikastuttanut, maalauttanut heidän talonsa — monet maitoa toimittavat talonpojat ovat voinvalmistuksen kehityksen aikana kohottaneet hyvinvointiaan, hankkineet lisää karjaa, ostaneet kokonaisina yhteisinä ja yksityisinä maita, mutta vieläkin enemmän heitä on köyhtynyt, kyliin on ilmaantunut bobyliä ja kerjäläisiä” („Zhlnz”, 1899, № 8, siteerattu „Severnyi Krai” lehdestä, 1899, № 223). (Huomautus 2. painokseen.)

Engelhardt) tästä ristiriidasta maitotalouden edistyksen ja talonpoikain ravinnon huononemisen välillä. Mutta juuri tämän esimerkin perusteella nähdäänkin talonpoikais-
 ton keskuudessa ja maanviljelyksessä tapahtuvien ilmiöiden
 narodnikkilaisen arvioinnin ahdasmielisyyttä. Huomataan
 ristiriita yhdessä muodossa, yhdellä paikkakunnalla, eikä
 ymmärretä, että se on ominaista koko yhteiskunnallis-
 taloudelliselle järjestelmälle ilmeten erilaisissa muodoissa
 kaikkialla. Huomataan yhden „edullisen elinkeinoammatin”
 ristiriitainen merkitys ja neuvotaan tarmokkaasti „juurrut-
 tamaan” talonpoikain keskuuteen kaikenlaisia muita „pai-
 kallisia elinkeinoammatteja”. Huomataan jonkin maatalou-
 dellisen edistysaskeleen ristiriitainen merkitys — eikä
 ymmärretä, että esimerkiksi koneilla on poliittisen talous-
 tieteen kannalta maanviljelyksessä aivan sama merkitys
 kuin teollisuudessakin.

VI. PELLAVANVILJELYKSEN ALUE

Kapitalistisen maanviljelyksen kahden ensimmäisen
 alueen kuvaamiseen pysähdyimme verrattain yksityiskohtai-
 sesti niiden laajuuden ja niissä vallitsevien suhteiden
 tyypillisyyden vuoksi. Seuraavassa esityksessä rajoitumme
 jo lyhyempiin viittauksiin eräiden tärkeimpien seutujen
 suhteen.

Pellava on tärkein niin sanotuista „teollisuuskasveista”.
 Jo tämä termi viittaa siihen, että tässä olemme tekemisissä
 nimenomaan *kauppamaanviljelyksen* kanssa. Esimerkiksi
 Pihkovan „pellava”-läänissä pellava on ollut talonpojalle
 jo ammoisista ajoista paikallisen sanonnan mukaan
 „ensimmäinen raha” („Sotilastilastollinen kokoelma”, 260).
 Pellavantuotanto on yksinkertaisesti eräs rahanhankinta-
 keino. Reforminjälkeistä kautta luonnehtii yleensä ja
 kokonaisuudessaan otettuna kaupallisen pellavanviljelyksen
 epäilemätön kasvu. Esimerkiksi 60-luvun lopulla pellavan
 tuotanto määriteltiin Venäjällä suunnilleen 12 miljoonaksi
 puudaksi kuitua (ibid., 260); 80-luvun alussa — 20 miljoonaksi
 puudaksi kuitua („Tilastohistoriallinen katsaus Venä-
 jän teollisuuteen”, I osa, Pietari, 1883, s. 74); nykyään kor-
 jataan Euroopan-Venäjän 50 läänissä pellavakuitua yli

26 miljoonaa puutaa *. Varsinaisella pellavanviljelysalueella (ei-mustanmullan vyöhykkeen 19 läänissä) on pellavan kylvöala muuttunut viime aikoina seuraavasti: 1893 — 756,6 tuhatta desjatiinaa; 1894 — 816,5 tuhatta desj.; 1895 — 901,8 tuhatta desj.; 1896 — 952,1 tuhatta desj. ja 1897 — 967,5 tuhatta desj. Koko Euroopan-Venäjäällä (50 lääninä) oli pellavankylvöjä vuonna 1896 — 1.617.000 desj. ja vuonna 1897 — 1.669.000 desj. („Vestnik Finansov”, *ibid.*, ja 1898, № 7), kun niitä 1890-luvun alussa oli 1.399.000 desjatiinaa („Tuotantovoimat”, I, 36). Aivan samoin myöskin yleiset lausunnot kirjallisuudessa ovat todistuksena kaupallisen pellavanviljelyksen kasvusta. Esimerkiksi kahden ensimmäisen reforminjälkeisen vuosikymmenen suhteen „Tilastohistoriallinen kokoelma” toteaa, että „teollisuustarkoituksiin viljeltävän pellavan viljelysalue on suurentunut muutamilla lääneillä” (l. c., 71), jota on erikoisesti edistänyt rautatieverkoston laajeneminen. Hra V. Prugavin kirjoitti Vladimirin läänin Jurjevin kihlakunnasta 80-luvun alussa: „Pellavanviljelys... on täällä viimeisten 10—15 vuoden aikana levinnyt tavattoman laajalle”. „Eräät suuriperheiset talonisännät myyvät pellavaa joka vuosi 300—500 ruplan arvosta ja enemmänkin... Ostavat” (pellavaa siemeneksi) „Rostovin kaupungista... Täkäläiset talonpojat suhtautuvat sangen huolellisesti siementen valintaan” („Kyläyhteisö, kotiteollisuusammatit ja maanviljelystalous Vladimirin läänin Jurjevin kihlakunnassa”. Moskova, 1884, ss. 86—89). Tverin läänin zemstvotilastokokoelmassa (XIII osa, 2. vihko) todetaan, että „tärkeimmät kevätviljat, ohra ja kaura, luovuttavat paikkaansa perunalle ja pellavalle” (s. 151); eräissä kihlakunnissa pellavaviljelmät käsittävät $\frac{1}{3}$ — $\frac{3}{4}$ kevätpeltoalasta, esimerkiksi Zubtsovin, Kashinin y.m. kihlakunnissa, „joissa pellavanviljelys

* Keskustilastokomitean tietojen mukaan keskimäärä vuosilta 1893—1897 on 26.291.000 puutaa. Ks. „Vestnik Finansov”, 1897, № 9, ja 1898, № 6. Tilastotiedot pellavantuotannosta olivat entisaikaan hyvin epätarkkoja, minkä vuoksi olemmekin katsonet paremmaksi ottaa likimääräistaskelmat, jotka perustuvat specialistien suorittamaan hyvin erilaisten lähteiden vertailuun. Eri vuosina pellavantuotanto heilahtelee huomattavasti. Sen vuoksi esimerkiksi hra N. —on, joka on lähtenyt tekemään mitä rohkeimpia johtopäätöksiä pellavantuotannon „vähentymisestä” ja „pellavankylvöjen supistumisesta” („Katsauksia”, s. 236 ja seuraavat) joidenkin kuuden vuoden tietojen perusteella, onkin langennut vallan hassunkurisiin virheisiin (ks. niiden käsittelyä P. B. Struven teoksesta „Kriittisiä huomautuksia”, s. 233 ja seuraavat). Lisäämme tekstissä jo sanottuun, että hra N. —onin esittämien tietojen mukaan pellavankylvöjen maksimaalinen määrä oli 1880-luvulla 1.372.000 desjatiinaa ja kuitusaannos 19.245.000 puutaa, kun taas vuosina 1896—1897 kylvöt nousivat 1.617.000—1.669.000 desjatiinaan ja kuitusaannos 31.713.000—30.139.000 puutaan.

on saanut selvästi ilmaistun spekulatiivisen elinkeinoammattin luonteen” (s. 145) kehittyen erikoisen voimakkaasti vuokratuilla uudismailla ja joutomailla. Tällöin havaitaan, että toisissa lääneissä, joissa on vielä vapaita maita (uudismaita, autiomaita ja metsästä puhdistettuja palstoja), pellavanviljelys laajenee erikoisen voimakkaasti, mutta eräissä lääneissä, jotka ovat ammoisista ajoista olleet pellavanviljelysläänejä, „pellavanviljelys jää entisiin mittoihinsa tai jopa luovuttaa paikkaansa uusille kasveille, kuten juurikasveille, vihanneksille j.n.e.” („Vestnik Finansov”, 1898, № 6, s. 376, ja 1897, № 29), s.o. luovuttaa paikkaansa kaupallisen maanviljelyksen muille muodoille.

Mitä tulee pellavan vientiin ulkomaille, niin kahden ensimmäisen reforminjälkeisen vuosikymmenen aikana se kasvoi erittäin nopeasti: 4,6 miljoonan puudan keskimäärästä vuosina 1857—1861 8,5 miljoonaan puutaan vuosina 1867—1871 ja 12,4 miljoonaan puutaan vuosina 1877—1881, mutta sitten vienti aivan kuin pysähtyy samalle tasolle ollen vuosina 1894—1897 keskimäärin 13,3 miljoonaa puuta*. Kaupallisen pellavanviljelyksen kehitys on luonnollisesti johtanut, paitsi vaihtoon maanviljelyksen ja teollisuuden välillä (pellavanmyynti ja teollisuusvalmisteiden ostot), myös vaihtoon *kauppamaanviljelyksen eri muotojen välillä* (pellavanmyynti ja viljanosto). Tässä on tietoja tuosta mielenkiintoisesta ilmiöstä, joka osoittaa havainnollisesti, että sisämarkkinat kapitalismia varten eivät muodostu vain väestön maanviljelyksestä teollisuuteen siirtymisen perustalla, vaan myöskin kauppamaanviljelyksen spesialisoitumisen perustalla**:

Rautatietelastien kuljetus Pihkovan („pellava-“) läänin ja siitä pois. (Keskimäärät tuhansissa puudissa)

Kaudet	Viety pellavaa	Tuotu viljaa ja jauhoja
1860—1861	255,9	43,4
1863—1864	551,1	464,7
1865—1866	793,0	842,6
1867—1868	1.053,2	1.157,9
1869—1870	1.406,9	1.809,3

* Tiedot pellavan, rohtimen ja tappuran viennistä. Ks. „Tilastohistoriallinen katsaus”, P. Struven „Kriittillisiä huomautuksia” ja „Vestnik Finansov”, 1897, № 26, ja 1898, № 36.

** Ks. N. Strohlin. „Pihkovan läänin pellavanviljelys”. Pietari, 1882. Tekijä on ottanut nämä tiedot verokomission „Teoksista”.

Kuinka tämä kaupallinen pellavanviljelys vaikuttaa talonpoikaistoon, joka, kuten tunnettua, on tärkein pellavantuottaja? *. „Kun matkustelee Pihkovan läänissä ja tarkastelee sen taloudellista elämää, ei voi olla huomaamatta, että harvojen suurten, rikkaiden yksikköjen, kylien, rinnalla on äärimmäisen köyhiä yksikköjä; nämä äärimmäisyydet muodostavat pellava-alueen taloudellisen elämän luonteenomaisen piirteen”. „Pellavankylvöt ovat saaneet uhkapelisuunnan” ja „suuri osa” pellavasta saadusta tulosta „jää ylösostajille ja niille, jotka antavat maata vuokralle pellavaviljelystä varten” (Strokin, 22—23). Tuhoisat vuokramaksut ovat todellinen „rahakorko” (ks. edellä) ja suuret talonpoikaisjoukot ovat „täydellisesti ja toivottomasti riippuvaisia” (Strokin, *ibid.*) ylösostajista. Kauppapääoman herruus on muodostunut näillä seuduilla jo ammuin **, ja reforminjälkeisen kauden erikoisuutena on tämän pääoman valtava keskittyminen, entisten pienten ylösostajien monopoliaseman luhistuminen ja sellaisten „pellavakonttorien” muodostuminen, jotka ovat kaapanneet käsiinsä koko pellavakaupan. Pellavaviljelyn merkitys — sanoo hra Strokin Pihkovan läänistä — „ilmenee... pääomien keskittymisessä muutamiin käsiin” (s. 31). Muuttaessaan pellavaviljelyn uhkapeliksi pääoma on saattanut ne pienviljelijäin joukot taloudelliseen häviöön, jotka huononsivat pellavan laatua, näännyttivät maan, joutuivat luovuttamaan maaosuutensa ja loppujen lopuksi lisäsivät vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvien työläisten lukua. Varakkaiden talonpoikain ja kauppiaiden pieni vähemmistö taas sai mahdollisuuden — ja kilpailun vuoksi sen oli pakko — ottaa käytäntöön teknillisiä parannuksia. Alkoivat levitä Coutén pellavanloukutuskoneet, sekä käsikoneet (hinta 25 ruplaan saakka) että hevoskäyttöiset (kolme kertaa kalliimmat). Vuonna 1869 laskettiin Pihkovan läänissä olleen tällaisia koneita vain 557, mutta vuonna 1881 — 5.710 (4.521 käsikoneita ja 1.189 hevoskäyttöistä) ***. „Nykyään”, sanotaan

* Pellavankylvöjen 1.399.000 desjatiinasta tulee 745.400 desjatiinaa ei-mustanmullan vyöhykkeen osalle, jossa vain 13°/₁₀ kuuluu maanomistajille. Mustanmullan vyöhykkeellä 609.600 desjatiinan kylvöistä 44,4% kuuluu maanomistajille („Tuotantovoimat”, I, 36).

** Jo „Sotilastilastollinen kokoelema” mainitsi siitä, että „talonpoikain kylvämä pellava on tosiasiallisesti sangen usein bulynien” (pienten ylösostajain paikallinen nimitys) „omaisuutta, ja talonpoika on vain työntekijä omalla pellollaan” (595). Vrt. „Tilastohistoriallinen katsaus”, s. 88.

*** Strokin, 12.

„Tilastohistoriallisessa katsauksessa”, „jokaisella pellavanviljelystä harjoittavalla kunnollisella talonpoikaisperheellä on oma Coutén käsikone, joka on saanut nimekseenkin „pihkovalainen loukutuskone”” (l. c., 82—83). Missä suhteessa tämä koneita käytäntöönottavien „kunnollisten” isäntien vähemmistö on muuhun talonpoikaistoon, sen näimme jo II luvussa. Alkukantaisen, sangen huonosti siemeniä puhdistavan seulalaitteen tilalle Pihkovan zemstvo on alkanut ottaa uudenaikaisia siemenenpuhdistuskoneita (triöörejä) ja „varakkaammat ammatinharjoittaja-talonpojat” katsovat jo edullisemmaksi itse ostaa näitä koneita ja antaa niitä maksua vastaan pellavanviljelijöiden käytettäväksi („Vestnik Finansov”, 1897, № 29, s. 85). Suuremmat pellavanostajat perustavat kuivaamoja, puristinlaitoksia, palkkaavat työläisiä pellavan lajitteluun ja loukutukseen (ks. esimerkkiä hra V. Prugavinilta, l. c., 115). Lopuksi on huomautettava, että pellavakuidun muokkaus vaatii erittäin paljon työkäsiä: lasketaan, että pellavapeltodesjatiinan viljelemiseen tarvitaan 26 varsinaista maanviljelystyöpäivää ja kuidun valmistamiseen pellavasta 77 työpäivää („Tilastohistoriallinen katsaus”, 72). Tästä syystä pellavanviljelyksen kehitys johtaa toisaalta siihen, että maanviljelijällä on talvisaikaan paljon työtä; toisaalta ilmaantuu palkkatyövoiman kysyntää niiden tilanherrojen ja varakkaiden talonpoikain taholta, jotka harjoittavat pellavanviljelystä (ks. tästä esimerkki III luvun VI §:stä).

Siis kauppamaanviljelyksen kasvu pellavanviljelysalueella johtaa pääoman herruuteen ja talonpoikaiston jakaantumiseen. Tämän viimeksi mainitun prosessin suurena haittana ovat epäilemättä tuhoisan suuret vuokramaksut maasta*, kauppapääoman painostus, talonpoikain kiinnittäminen maasuuteen ja maksujen suuruus osuusmaasta. Siitä johtuu, että mitä voimakkaammin tulee kehittymään maan ostaminen talonpoikaiston käsiin** ja vieraspaikkalaisiin

* Nykyään pellavanviljelykseen vuokrattavan maan vuokratinta laskee pellavanhinnan alenemisen vuoksi, mutta pellavan kylvöala esim. Pihkovan pellavanviljelysalueella ei laskenut vuonna 1896 („Vestnik Finansov”, 1897, № 29).

** Pihkovan lääni on talonpoikain maanoston kehittymisen puolesta eräs ensimmäisiä Venäjällä. Teoksen „Kokoelma tilastoaineistoa maalaisväestön taloudellisesta asemasta” (ministerikomitean kanslian julkaisu) antamien tietojen mukaan talonpoikain ostomaat tekevät täällä 23 % käyttö-osuusmaan määrään verrattuna; se on kaikkien 50 läänin maximum. Jokaista tammikuun 1 p:nä v. 1892 ollutta maaseutuväestön miespuolista henkilöä kohti tuli 0,7 desjatiinaa ostomaata; vain Novgorodin ja Taurian läänit ovat tässä suhteessa edellä Pihkovan läänistä.

ansiotöihin meno *, uudenaikaisten työvälineiden ja maanviljelysmenetelmien leviäminen,— sitä nopeammin tulee teollisuuspääoma syrjäyttämään kauppapääomaa, sitä nopeammin on tapahtuva maalaisporvariston muodostuminen talonpojista ja se, että kapitalistinen järjestelmä syrjäyttää tilanherratalouden työllämaksujärjestelmää.

VII. MAATALOUSTUOTTEIDEN TEKNILLINEN JALOSTUS

Ylempänä jo oli tilaisuus mainita (I luku, I §), että jakaessaan maataloussysteemit tärkeimmän markkinatuotteen mukaan maatalouskirjailijat erottavat talouden tehdasmaisen eli teknillisen systeemin erikoiseksi tyyppiä. Sen olemus on siinä, että ennen kuin maanviljelystuote joutuu kulutukseen (henkilökohtaiseen tai tuotannolliseen), niin se jalostetaan teknillisesti. Laitokset, jotka tämän jalostuksen suorittavat, ovat niiden samojen talouksien osa, jossa raaka-aine tuotetaan, tai kuuluvat erikoisille teollisuudenharjoittajille, jotka ostavat tuotteen maalaisisänniltä. Poliittisen taloustieteen kannalta ei ero näiden kahden tyyppin välillä ole oleellinen. Maataloudellisten teknillisten tuotantoalojen kasvulla on hyvin tärkeä merkitys kapitalismin kehitystä koskevassa kysymyksessä. Ensinnäkin, tämä kasvu on eräs kauppamaanviljelyksen kehityksen muoto ja lisäksi juuri sellainen muoto, joka osoittaa erikoisen selväpiirteisesti maanviljelyksen muuttumisen kapitalistisen yhteiskunnan erääksi teollisuusalaksi. Toiseksi, maataloustuotteiden teknillisen jalostuksen kehitys on tavallisesti kiinteässä yhteydessä maatalouden teknilliseen edistykseen: toisaalta jo itse raaka-aineen tuotanto jalostusta varten vaatii usein maanviljelyksen parantamista (esimerkiksi juurikasvien viljelyä); toisaalta jalostuksessa syntyneet jätteet käytetään usein maanviljelyksessä, kohotetaan siten sen tuloksellisuutta ja palautetaan edes osaksi sitä tasapainoa, sitä keskinäistä riippuvaisuutta maanviljelyksen ja teollisuuden välillä, jonka rikkominen on eräs kapitalismin syvimpiä ristiriitoja.

Meidän on siis nyt luonnehdittava maataloudellisten teknillisten tuotantoalojen kehitystä reforminjälkeisellä Venäjällä.

* Tilastotietojen mukaan miesten meno vieraspaikkalaisiin ansiotöihin lisääntyi Pihkovan läänissä vuosista 1865—1875 vuoteen 1896 *melkein nelinkertaiseksi* („Pihkovan läänin talonpoikaissäestön elinkeinoamatit”. Pihkova, 1898, s. 3).

1) Viinanpoltto

Tarkastelemme tässä viinanpolttoa vain maatalouden näkökannalta. Siksi meidän ei tarvitse kertoa siitä, kuinka nopeasti viinanpoltto on keskittynyt suuriin tehtaisiin (osittain aksiisisysteemin vaatimusten seurauksena), kuinka nopeasti tehdastekniikka on edistynyt halventaen tuotantoa, kuinka aksiisin kasvu on sivuuttanut tuon halpenemisen ja tavattomalla suuruudellaan pidättänyt kulutuksen ja tuotannon kasvua.

Esitämme koko Venäjän valtakuntaa käsittävät tiedot „maataloudellisesta” viinanpoltosta*:

Viinatehtaat v. 1896/97	Tehtaiden luku	Poltettu sprittä tuhatta ämpäriä	
Maataloudelliset	1.474	13.521	} 24.331
Sekalaiset	404	10.810	
Teolliset	159	5.457	
<i>Yhteensä</i> 2.037		29.788	

Täten siis enemmän kuin $\frac{9}{10}$ koko viinatehtaiden määrästä (jotka antavat yli $\frac{4}{5}$ koko tuotannosta) on välittömässä yhteydessä maatalouteen. Ollen suuria kapitalistisia tuotantolaitoksia näiltä tehtailta siirtyy samanlainen luonne myöskin kaikille niille tilanherratalouksille, joissa ne on perustettu (viinatehtaat kuuluvat miltei yksinomaan tilanherroille ja pääasiallisesti aatelisille). Tarkasteltavana oleva kauppamaanviljelyksen muoto on kehittynyt erikoisesti keskisissä mustanmullan lääneissä, joihin on keskittynyt yli $\frac{1}{10}$ kaikista Venäjän valtakunnan viinatehtaista (239 vuonna 1896/97, niistä 225 maataloudellisia ja sekalaisia), jotka tuottavat enemmän kuin neljäsosan yleisestä sprimäärästä (7.785 tuhatta ämpäriä vuonna 1896/97, siitä 6.828 maataloudellisissa ja sekalaisissa tehtaissa). Täten siis alueella, jolla on vallitsevana työllämaksujärjestelmä, maanviljelyksen kaupallinen luonne ilmenee useimmiten (muihin alueisiin verrattuna) viinan valmistuksena viljasta ja perunasta. Viinanpoltto perunasta on kehittynyt erikoisen

* Vuoden 1890 kesäkuun 4 päivän laki sääti seuraavat maataloudellisen viinanpolton tunnusmerkit: 1) viinanpolton suorittamisen aika, nimittäin syyskuun 1 päivästä kesäkuun 1 päivään, jolloin ei ole peltotöitä; 2) suhde poltetun sprin määrään ja maatilain kyntömaadesjatiinain määrään välillä. Tehtaita, jotka harjoittavat osaksi maataloudellista ja osaksi teollista viinanpolttoa, nimitetään sekalaisiksi (vrt. „Vestnik Finansov”, 1896, № 25, ja 1898, № 10).

nopeasti reforminjälkeisenä kautena, kuten seuraavista koko Venäjän valtakuntaa käsittävistä tiedoista näkyy*:

	Viinanpoltoon käytetty raaka-ainetta tuhanissa puudissa		
	Yhteensä viljatuotteelta	Siinä luvussa perunaa	Perunan % _o
Vuonna 1867.....	76.925	6.950	9,1
Keskimäärät) 1873/74—1882/83	123.066	65.508	53
10 vuodelta) 1882,83—1891/92	128.706	79.803	62
Vuonna 1893/94.....	150.857	115.850	76
„ 1896/97.....	144.038	101.993	70,8

Kun näin ollen viinaksi poltettujen viljatuotteiden määrä on kasvanut yleensä kaksinkertaiseksi, niin viinaksi poltetun perunan määrä on kasvanut 15-kertaiseksi. Tämä tosiasia vahvistaa havainnollisesti ylempänä (tämän luvun I §:ssä) esitetyn väittämän, että perunaviljelmien ja perunansaannosten valtava kasvu merkitsee nimenomaan kaupallisen ja kapitalistisen maanviljelyksen kasvua samalla, kun maanviljelyksen tekniikka paranee, kolmivuoroviljely vaihdetaan monivuoroviljelykseen j.n.e.**. Sille alueelle, jossa viinanpolto on voimakkaimmin kehittynyt, on erikoista myöskin suurin puhdas perunasato väestön yhtä henkilöä kohti (venäläisissä lääneissä, s.o. ottamatta lukuun Itämeren ja läntisiä läänejä). Esimerkiksi pohjoisissa mustanmullan lääneissä tuo määrä oli vuosien 1864—1866, 1870—1879 ja 1883—1887 kausina — 0,44—0,62—0,60 tshetverttiä, kun vastaavat luvut koko Euroopan-Venäjällä (50 lääniä) olivat: 0,27—0,43—0,44 tshetverttiä. Jo 80-luvun alussa „Tilastohistoriallinen katsaus” pani merkille, että „alue, jossa havaitaan perunanviljelyksen voimakkain leviäminen, käsittää mustanmullan vyöhykkeen keskisen ja pohjoisen osan kaikki läänit, Volganvarren ja Volgantakaiset sekä keskiset ei-mustanmullan vyöhykkeen läänit” (l.c., s. 44)***.

* Lähteet: „Sotilastilastollinen kokoelma”, 427; „Tuotantovoimat”, IX, 49, ja „Vestnik Finansov”, 1898, № 14.

** Vrt. Raspopin, l.c.—„Tilastohistoriallinen katsaus”, l.c., s. 14. Viinan-tuotannon jätteet (mäski) käytetään usein (ei vain maataloudellisissa tehtaissa, vaan myöskin liikeyritysten tehtaissa) kaupallisen lihakarjatalouden harjoittamiseen.—Vrt. „Maataloudellisia tilastotietoja”, VII julkaisu, s. 122 ja passim.

*** Kuinka tavattomalla nopeudella kasvoi perunan käyttäminen viinanpoltoon nimenomaan keskisissä maanviljelyslääneissä näkyy seuraavista tiedoista. 6 läänissä — Kurskin, Orelin, Tulan, Rjazanin, Tambovin ja Voronezhin lääneissä poltettiin perunaa viinaksi vuosina 1864/65—1873/74 keskimäärin 407 tuhatta puutaa vuodessa; 1874/75—1883/84 — 7.482.000 puutaa; 1884/85—1893/94 — 20.077.000 puutaa. Vastaavat luvut ovat koko Euroopan-Venäjältä: 10.633.000 puutaa, 30.599.000

Tilanherrojen ja varakkaiden talonpoikain perunanviljelyksen laajentaminen merkitsee palkkatyön kysynnän suurenemista; perunadesjatiinan viljeleminen vaatii paljon suuremman työmäärän* kuin jyväviljadesjatiinan viljeleminen, mutta koneiden käyttö on esimerkiksi keskisellä mustanmullan alueella kehittynyt vielä hyvin vähän. Täten siis, kun varsinaisessa viinanpolttotuotannossa työläisten lukumäärä on pienentynyt**, niin toisaalta se, että juurikasviviljelystalouden kapitalistinen järjestelmä syrjäyttää työllämaksujärjestelmää, on lisännyt maaseudun päiväläisten kysyntää.

2) Juurikassokerin tuotanto

Sokerin valmistaminen sokerijuurikkaasta on keskittynyt suuriin kapitalistisiin tuotantolaitoksiin vieläkin voimakkaammin kuin viinanpolto ja sekin on aivan samoin tilanherrojen (ja pääasiallisesti aatelisten) kartanojen omaisuutta. Tämän tuotannon pääalueena ovat lounaiset, sitten eteläiset ja keskiset mustanmullan läänit. Sokerijuurikasvilyksen ala oli 60-luvulla noin 100 tuhatta desjatiinaa***, 70-luvulla noin 160 tuhatta desjatiinaa****, vuosina 1886—1895—239 tuhatta desjatiinaa*****, vuosina 1896—1898—369 tuhatta desjatiinaa*****, vuonna 1900—478.778 desjatiinaa, 1901—528.076 desjatiinaa („Torgovo-promysh-

puutaa ja 69.620.000 puutaa. Niiden tehtaiden luku, jotka käyttivät viinanpoltoon perunaa, oli mainituissa lääneissä vuosina 1867/68—1875/76 keskimäärin 29 vuodessa; 1876/77—1884/85—130; 1885/86—1893/94—163. Vastaaavat luvut koko Euroopan-Venäjäällä: 739—979—1.195 (ks. „Maataloudellisia tilastotietoja”, VII vihko).

* Esim. zemstvotilastojen kokoelmassa Nizhni-Novgorodin läänin Balahnan kihlakunnasta lasketaan, että yhden perunadesjatiinan viljelemiseen tarvitaan 77,2 työpäivää, siinä luvussa 59,2 naistyöpäivää istutukseen, multaamiseen, kirkomiseen ja nostamiseen. Ennen siis lisääntyy palkallisten talonpoikaisnaisten päivätöiden kysyntä.

** Viinätehtaissa laskettiin Euroopan-Venäjäällä olleen vuonna 1867 52.660 työläistä („Sotilastilastollinen kokoelma”. VII luvussa osoitamme, että yleensä tämä lähde tavotomasti liioittelee tehdastyöläisten lukumäärää), mutta vuonna 1890—26.102 (Orlovin „Hakemiston” mukaan). Varsinaisessa viinantuotannossa työskentelevät työläiset ovat vähälukuisia, jota paitsi he vähän eroavat maataloustyöläisistä. „Kaikissa maaseudun tehtaissa”, sanoo esim. tohtori Zhbankov, „jotka muuten eivät ole käynnissä vakituisesti, koska työläiset menevät kesäksi peltotöihin, työläiset eroavat jyrkästi vakituisista tehdastyöläisistä: he pukeutuvat talonpoikaista tavotteisiin, säilyttävät maalaistapansa eikä heillä ole tehdastyöläisille ominaista ulkonäköä” (I. c., II, 121).

*** „Finanssiministeriön vuosikirja”, I vihko.—„Sotilastilastollinen kokoelma”—„Tilastohistoriallinen katsaus”, II osa.

**** „Tilastohistoriallinen katsaus”, I.

***** „Tuotantovoimat”, I, 41.

***** „Vestnik Finansov”, 1897, № 27, ja 1898, № 36. Euroopan-Venäjäällä oli ilman Puolan valtakuntaa vuosina 1896—1898 sokerijuurikasviljelmiä 327 tuhatta desjatiinaa.

lennaja Gazeta”, 1901, № 123), vuonna 1905/06 — 483.272 desjatiinaa („Vestnik Finansov”, 1906, № 12). Reformin jälkeisellä kaudella ovat siis viljelysalat kasvaneet enemmän kuin viisinkertaisesti. Vieläkin paljon nopeammin on kasvanut korjatun ja jalostetun sokerijuurikkaan määrä: vuosina 1860—1864 valtakunnassa jalostettiin sokerijuurikasta keskimäärin 4,1 miljoonaa berkovetsia, 1870—1874 — 9,3 miljoonaa; 1875—1879 — 12,8 miljoonaa; 1890—1894 — 29,3 miljoonaa; 1895/96—1897/98 — 35 miljoonaa berkovetsia *. Jalostetun sokerijuurikkaan määrä kasvoi 60-luvun jälkeen enemmän kuin kahdeksankertaiseksi. Siis sokerijuurikkaan satoisuus, s.o. työn tuottavuus suurissa, kapitalistisesti järjestetyissä kartanoissa, on kohonnut tavattomasti **. Sellaisen juurikasvin kuin sokerijuurikkaan ottaminen vuoroviljelykseen on kiinteässä yhteydessä peltoviljelyksen täydellisempään systeemiin siirtymisen, maanmuokkauksen ja karjanruokinnan parantamisen y.m.s. kanssa. „Maan muokkaaminen sokerijuurikasta varten”, sanotaan „Tilastohistoriallisessa katsauksessa” (I osa), „joka on yleensä monimutkainen ja vaikea tehtävä, on meillä monissa sokerijuurikkaan viljelystä harjoittavissa talouksissa saatettu hyvin täydelliseksi, varsinkin luoteisissa ja Veikselinvarren lääneissä. Muokkauksessa käytetään eri seuduilla erilaisia ja enemmän tai vähemmän uudenaikaisia työvälineitä ja auroja; eräissä tapauksissa on otettu käytäntöön jopa höyryvoimalla kyntäminen” (s. 109).

Tämä kapitalistisen suurmaanviljelyksen edistys on yhteydessä maatalouspalkkatyöläisten, batrakkien ja varsinkin päiväläisten kysynnän sangen huomattavaan kasvuun, jota paitsi naisten ja lasten työtä käytetään erittäin laajasti (vrt. „Tilastohistoriallinen katsaus”, II, 32). Viereisten läänien talonpojilla on muodostunut vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin erikoinen muoto — „sokerisouvi” (ibid., 42). Lasketaan, että sokerijuurikasmorgin (= $\frac{2}{3}$ desj.) täydelliseen muokkaamiseen tarvitaan 40 työpäivää („Vapaa palkkatyö”, 72). „Kokoelma aineistoja maalaisväestön asemasta” (ministerikomitean julkaisu) laskee, että 1 desjatiinan muokkaaminen sokerijuurikasta varten vaatii

* Edellä mainittujen lähteiden lisäksi ks. „Vestnik Finansov”, 1898, № 32.

** Vuosien 1890—1894 keskimääräisestä 285 tuhannen desjatiinan sokerijuurikkaan viljelysalasta valtakunnassa kuului tehtaille 118 tuhatta desjatiinaa ja plantaasinomistajille — 167 tuhatta desjatiinaa. („Tuotantovoimat”, IX, 44).

koneellamuokkauksessa 12, käsinmuokkauksessa 25 mies-työpäivää, lukuunottamatta naisia ja alaikäisiä (ss. X—XI). Täten siis Venäjän kaikkien sokerijuurikaspeltojen muokkaus on vaativa nähtävästi vähintään 300 tuhatta maalaispäiväläistä, miestä ja naista. Mutta sokerijuurikaspeltojen desjatiinamäärän lisääntymisen perusteella ei vielä voida saada täydellistä käsitystä palkkatyövoiman kysynnästä, sillä eräät työt maksetaan sokerijuurikasberkovetsista. Esim. „Selostuksissa ja tutkielmissa Venäjän kotiteollisuudesta” (valtionomaisuuden ministeriön julkaisu, II osa, Pietari, 1894, s. 82) sanotaan:

„Sekä kaupungin että kihlakunnan” (puhe on Tshernigovin läänin Krolevetsin kaupungista) „naispuolinen väestö pitää arvossa työtä sokerijuurikaspelloilla; sokerijuurikkaan puhdistamisesta maksetaan syksyllä 10 kopeekkaa berkovetsilta, kaksi naista puhdistaa kuudesta kymmeneen berkovetsiin päivässä, mutta eräät tekevät sopimuksen viljelysten hoitamisesta kasvien kasvun aikana: kitkeminen ja multaminen; silloin täydellisestä hoitamisesta sekä kaivamisesta ja puhdistamisesta he saavat puhdistetusta sokerijuurikkaasta 25 kopeekkaa berkovetsilta”. Työläisten asema sokerijuurikasplantaaseilla on sangen vaikea. Esimerkiksi „Harkovin läänin lääkärikronikassa” (1899, syyskuu, siteerattu „Russk. Vedomosti” lehden mukaan, 1899, № 254) on esitetty „eräitä enemmän kuin surullisia tosiasioita niiden asemasta, jotka *työskentelevät juurikasplantaaseilla*. Niinpä zemstvolääkäri Podolski Ahtyrin kihlakunnan Kotelvan slobodasta kirjoittaa: „Syksyllä havaitaan lavantaudin alkavan kehittyä tavallisesti *nuorison keskuudessa, joka työskentelee varakkaan talonpoikaiston juurikasplantaaseilla*. Vajat, jotka on tarkoitettu työläisten lepo- ja yösjajaksi, ovat tällaisilla plantaasinomistajilla hyvin likaisia, oljet, joilla nukutaan, muuttuvat töiden päättymiseen mennessä kirjaimellisesti lannaksi, sillä niitä ei milloinkaan vaihdeta: siellä juuri syntyykin taudin pesäke. Olen joutunut samalla kertaa toteamaan 4—5 lavantautisairasta, jotka on tuotu samalta plantaasilta”. Tämän lääkärin mielestä „syfilistautisten perusjoukko tulee juurikasplantaaseilta”. Hra Feinberg huomauttaa täydellä syyllä, että „työ plantaaseilla, joka työläisiin ja seudun väestöön tekemänsä vahingollisen vaikutuksen puolesta ei jää jälkeen tehdastyöstä, on erikoisen tuhoisaa sen vuoksi, että sitä harjoittavat naisten ja alaikäis-

ten suuret joukot ja että plantaaseilla työläisiltä puuttuu alkeellisinkin yhteiskunnan ja valtion suojeleu"; edellä sanottu vuoksi kirjoittaja yhtyy täydellisesti tohtori Romanenkon mielipiteeseen, joka on ilmaistu Harkovin läänin lääkärien VII edustajakokouksessa, että „*pakollisia määräyksiä annettaessa on huolehdittava myöskin työläisten asemasta sokerijuurikasplantaaseilla*. Näiltä työläisiltä puuttuu jopa kaikkein välttämättömin, he elävät kuukausimääriä paljaan taivaan alla ja syövät yhteisestä kattilasta” ”.

Täten siis sokerijuurikastuotannon kasvu on kohottanut valtavasti maalaistyöläisten kysyntää ja muuttanut lähi-seudun talonpoikaiston maalaisproletariaatiksi. Varsinaisessa juurikassokerin tuotannossa työskentelevien työläisten lukumäärän pieni aleneminen * on heikentänyt vain hyvin vähän maalaistyöläisten lukumäärän kasvua.

3) Perunatärkkelyksen tuotanto

Siirtykäämme nyt niistä teknillisistä tuotantoaloista, jotka ovat kokonaan tilanherratalouksien hallussa, sellaisiin tuotantoaloihin, jotka ovat enemmän tai vähemmän mahdollisia talonpoikaistolle. Niihin kuuluu ennen kaikkea perunan (ja osittain myös vehnän ja muiden viljojen) jalostaminen tärkkelykseksi ja siirapiksi. Tärkkelystuotanto on reforminjälkeisenä kautena kasvanut erikoisen nopeasti tekstiiliteollisuuden valtavan kasvun johdosta, sillä tekstiiliteollisuus tarvitsee tärkkelystä. Piiriin, johon tämä tuotanto on levinnyt, kuuluvat pääasiallisesti ei-mustanmullan, teolliset ja osittain pohjoiset mustanmullan läänit. „Tilastohistoriallinen katsaus” (II osa) laskee, että 60-luvun puolivälissä oli noin 60 tehdasta, joiden tuotantosumma oli noin 270 tuhatta rpl., mutta vuonna 1880 — 224 tehdasta, joiden tuotantosumma oli 1.317.000 rpl. „Tehdashakemiston” mukaan laskettiin vuonna 1890 olleen 192 tehdasta, niissä 3.418 työlläistä, tuotantosumma 1.760.000 rpl. **.

* Vuonna 1867 Euroopan-Venäjällä työskenteli juurikassokeri- ja raffinointi-tehtaissa 80.919 työlläistä („Finanssiministeriön vuosikirja”, I. „Sotilastilastollinen kokoelma” on tässäkin paisuttanut tuon luvun 92 tuhanneksi lukien nähtävästi samat työlläiset kaksi kertaa). Vuonna 1890 oli vastaava luku 77.875 työlläistä (Orlovin „Hakemisto”).

** Otamme „Tilastohistoriallisen katsauksen” tiedot, jotka ovat yhtäläisimpiä ja vertailukelpoisimpia. „Tietojen ja aineistojen kokoelma finanssiministeriön alalta” (1866, № 4, huhtikuu) on laskenut, että kauppa- ja manufaktuuri-departementin virallisten tietojen mukaan oli Venäjällä vuonna 1864 55 tärkkelystehdasta, joiden tuotantosumma oli 231 tuhatta rpl. „Sotilastilastollinen kokoelma”

nessa katsauksessa” sanotaan, että tärkkelystuotanto „on viimeisten 25 vuoden aikana kasvanut tehtaiden lukumäärän puolesta $4\frac{1}{2}$ -kertaiseksi ja jalostettujen tuotteiden summan puolesta $10\frac{3}{4}$ -kertaiseksi; mutta siitä huolimatta tämä tuotantomäärä ei likimainkaan tyydytä tärkkelyksen kysyntää” (s. 116); tästä on todistuksena tärkkelyksen tuonti ulkomailta. Analysoidessaan läänittäin koottuja tietoja „Tilastohistoriallinen katsaus” tekee johtopäätöksen, että perunatärkkelyksen tuotannolla on meillä (päinvastoin kuin vehnätärkkelyksen tuotannolla) maataloudellinen luonne, koska se on keskitetty talonpoikien ja tilanherrojen käsiin. „Luvaten laajaa kehitystä” tulevaisuudessa „se tuottaa jo nytkin maalaisväestöllemme suurta hyötyä” (126).

Heti näemme, kuka tuon hyödyn saa. Mutta ensin huomautamme, että tärkkelystuotannon kehityksessä on erotettava kaksi prosessia: toisaalta uusien pikkutehtaiden ilmaantuminen ja talonpoikaisen tuotannon kasvu, toisaalta tuotannon keskittyminen höyryvoimalla toimiviin suuriin tehtaisiin. Esimerkiksi vuonna 1890 oli 77 höyryvoimalla toimivaa tehdasta, jotka keskittivät 52% koko työläismäärästä ja 60% tuotantosummasta. Näistä tehtaista on vain 11 perustettu ennen vuotta 1870, 17 — 70-luvulla, 45 — 80-luvulla ja 2 — vuonna 1890 (hra Orlovin „Hakemisto”).

Tutustuaksemme talonpoikaiston tärkkelystuotannon ekonomiikkaan käännyimme paikallisten tutkimusten puoleen. Moskovan läänissä tärkkelyksen tuotanto vuonna 1880/81 käsitti 43 kylää neljässä kihlakunnassa *. Liikkeiden lukumäärän laskettiin olleen 130, niissä 780 työläistä ja tuotanto vähintään 137 tuhatta rpl. Tämä elinkeinoala on levinnyt pääasiallisesti reformin jälkeen, minkä yhteydessä sen tekniikka on vähitellen edistynyt, on muodostunut suurempia liikkeitä, jotka vaativat suuremman kiinteän pääoman ja joille on ominaista suurempi työn tuottavuus. Käsiraastimien tilalle on otettu uudenaikaisemmat raastimet,

laskee vuonna 1866 olleen 198 tehdasta, joiden tuotanto oli 563 tuhatta rpl., mutta tähän on epäilemättä otettu mukaan pienet laitokset, joita nykyään ei lasketa tehtaiksi. Yleensä tämän tuotantoalan tilasto on sangen epätyytyttävä: pienet tehtaot milloin otetaan lukuun, milloin taas (ja paljon useammin) jätetään pois. Esim. Jaroslavlän läänissä Orlovin „Hakemisto” laski vuonna 1890 olleen 25 tehdasta („Luettelo” v. 1894/95 — 20), mutta „Jaroslavlän läänin katsauksen” (II vihko, 1896) mukaan yksistään Rostovin kihlakunnassa oli 810 perunasiirappitehdasta. Sen vuoksi tekstissä esitetyt luvut voivat luonnehtia vain ilmiön dynamiikkaa eikä lainkaan tuotannon todellista kehitystä.

* „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa, 1. vihko, Moskova, 1882.

sitten ilmaantuivat hevuskäyttöiset laitteet ja vihdoin otettiin käytäntöön *rumpu* — laite, joka huomattavasti halvensi ja paransi tuotantoa. Tässä ovat muokkaamamme tiedot „kotiteollisuudenharjoittajain” taloustiedustelusta liikkeiden suuruuden mukaan:

Liikkeiden luokat*	Liikkeiden luku	Työläisten luku			Työläisiä yhtä liikettä kohti			Työviikkojen keskimäärä	Tuotantosumma ruplissa		
		Perheenjäseniä	Palkattuja	Yhteensä	Perheenjäseniä	Palkattuja	Yhteensä		Yhteensä	Yhtä liikettä kohti	Yhtä työläistä kohiti 4:ssä viikossa
Pienet	15	30	45	75	2	3	5	5,3	12.636	842	126
Keskikokoiset	42	96	165	261	2,2	4	6,2	5,5	55.890	1.331	156
Suuret	11	26	67	93	2,4	6	8,4	6,4	61.282	5.571	416
<i>Kaikkiaan</i>	68	152	277	429	2,2	4,1	6,3	5,5	129.808	1.908	341

Siis meillä on tässä pieniä kapitalistisia liikkeitä, joissa tuotannon laajentuessa lisääntyy palkkatyövoiman käyttö ja kohoaa työn tuottavuus. Nämä liikkeet tuottavat talonpoikaisporvaristolle huomattavaa voittoa ja kohottavat maanviljelystekniikkaakin. Mutta työläisten asema näissä pikkutehtaissa on tavattoman epäterveellisten työehtojen ja työpäivän pituuden vuoksi sängen epätyytyttävä **.

Niiden talonpoikain maanviljelys, joilla on „raastin”-laitoksia, on hyvin suotuisessa asemassa. Perunanviljelys (osuusmaalla ja pääasiallisesti vuokramaalla) tuottaa paljon suuremman tulon kuin rukiin ja kauran viljelys. Laajentaakseen talouttaan tehtailijat vuokraavat paljon talonpoikaisköyhälistön maaosuuksia. Esimerkiksi Tsybinon kylässä (Bronnitsyn kihlakunta) 18 tärkkelystehtailijaa (kylässä

* Ks. liitettä V lukuun, elinkeinoammatti № 24.

** L. c., s. 32. Työpäivä on talonpoikain pikkutehtaissa 13—14-tuntinen, mutta saman tuotantoalan suurissa tehtaissa (Dementjevin mukaan) on vallitsevana 12-tuntinen työpäivä⁹⁰.

asuvasta 105 isännästä) vuokraa maaosuuksia talonpojilta, jotka ovat menneet ansiotöihin, ja myöskin hevoseettomilta talonpojilta liittäen omiin maaosuuksiinsa, joita on 61, vielä 133 vuokrallatettua maaosuutta; heidän käsissään on yhteensä 194 maaosuutta, s.o. 44,5% tämän kylän kaikista maaosuuksista. „Aivan samat ilmiöt”, sanotaan kokoelmassa, „havaitaan muissakin kylissä, joissa tärkkelys- ja siirappituotanto on enemmän tai vähemmän kehittynyt” (l. c., 42)*. Tärkkelystehtailijat pitävät puolta enemmän karjaa kuin muut talonpojat: keskimäärin 3,5 hevosta ja 3,4 lehmää taloutta kohti, kun paikallisilla talonpojilla yleensä on 1,5 hevosta ja 1,7 lehmää. 68 tehtailijasta (jotka taloustiedustelu käsittää) kymmenellä on ostomaata, 22 vuokraa ei-osuusmaata ja 23 osuusmaata. Sanalla sanoen he ovat talonpoikaisporvariston tyypillisiä edustajia.

Aivan analogiset suhteet on tärkkelystuotannolla Vladimirin läänin Jurjevin kihlakunnassa (V. Prugavin, l. c., s. 104 ja seur.). Sielläkin tehtailijat harjoittavat tuotantoa pääasiassa palkkatyön avulla (30 laitoksen 128 työläisestä 86 on palkkatyöläisiä); sielläkin tehtailijat ovat tuottajajoukkoa verrattomasti korkeammalla karjanhoitonsa ja maanviljelyksensä puolesta, minkä ohella he käyttävät perunamäskin karjan ruuaksi. Talonpoikain joukkoon ilmaantuu jopa todellisia farmareita. Hra Prugavin kuvaa erään talonpojan taloutta, jolla on tärkkelystehdas (noin 1 1/2 tuhannen ruplan arvoinen), jossa on 12 palkkatyöläistä. Perunan hän tuottaa omassa taloudessaan, jota on laajennettu vuokrauksella. Viljelysjärjestelmä on seitsenvuoroinen apilaskylvöineen. Maanviljelystä varten on 7—8 työläistä, jotka palkataan kevästä syksyyn (sesonkityöläisiä). Mäski menee karjanruuaksi ja huuhteluvedellä isäntä aikoo kasotella peltoja.

Hra V. Prugavin vakuuttelee, että tuo tehdas on „aivan poikkeuksellisissa oloissa”. Jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa maalaisporvaristo tulee tietenkin aina muodostamaan maaseutuväestön pienen vähemmistön ja tässä mielessä se tulee olemaan, jos niin haluatte, „poikkeuksena”. Mutta tuo nimitys ei poista sitä tosiasiaa, että niin tärke-

* Verrattakaa tähän V. Orlovin yleistä lausuntoa koko Moskovan läänistä (kokoelman IV osa, I. vihko, s. 14): varakkaat talonpojat vuokraavat usein talonpoikaisköyhällistön maaosuuksia keskittäen toisinaan käsiinsä 5—10 maaosuutta kukin.

lystuotannon alueella kuin Venäjän kaikilla muillakin kauppamaanviljelyksen alueilla on muodostumassa sellaisen maalaisliikeryttäjien luokka, jotka järjestävät kapitalistista maanviljelystä*.

4) Öljynpuristustuotanto

Öljyn puristaminen pellavasta, hampusta, auringonkukasta y.m. on myöskin usein teknillistä maataloustuotantoa. Öljynpuristustuotannon kehityksestä reforminjälkeisellä kaudella voidaan päätellä siitä, että vuoden 1864 öljynpuristustuotannon summan arvioitiin olleen 1.619.000 rpl., v. 1879 — 6.486.000 rpl. ja v. 1890 — 12.232.000 rpl. **. Tälläkin tuotantoalalla havaitaan kahdenlaista kehitystä: toisaalta kylissä syntyy pieniä talonpoikain öljynpuristamoja (toisinaan myöskin tilanherrojen), jotka tuottavat tuotteita myyntiä varten. Toisaalta kehittyi suuria höyrykäyttöisiä tehtaita, jotka keskittävät tuotannon ja syrjäyttävät pieniä tuotantolaitoksia ***. Meitä kiinnostaa tässä vain öljykasvien maataloudellinen jalostaminen. „Hamppuöljypuristamojen omistajat”, sanotaan „Tilastohistoriallisessa katsauksessa” (II osa), „kuuluvat talonpoikaiston varakaisiin edustajiin”, he pitävät erikoisesti arvossa öljynpuristustuotantoa siksi, että se tekee mahdolliseksi saada mainiota karjanruokaa (öljykakkuja). Pannen merkille, että „öljyn tuottaminen pellavan siemenistä on kehittynyt

* Eriskummallisuuksena mainitsemme, että sekä hra Prugavin (l. c., 107) että moskovaalaisten elinkeinoammattien kuvauksen laatija (l. c., 45) kuin myöskin hra V. V. („Katsauksia kotiteollisuustuotantoon”, 127) näkevät „arteliperustan” (eli „periaatteen”) siinä, että eräät raastinlaitokset kuuluvat useammalle isännälle. Meidän terävä-älyiset narodnikkimme osasivat panna merkille erikoisen „perustan” maalaisliikeryttäjien yhteistoiminnassa eivätkä huomanneet minkäänlaisia uusia yhteiskunnallis-taloudellisia „perustoja” itse maalaisliikeryttäjien luokan olemassaolossa ja kehityksessä.

** „Finanssiministeriön hallintoalan tietojen ja aineistojen kokoelma”, 1866. № 4. Orlovin „Hakemisto”, 1. ja 3. painos. Emme esitä tietoja tuotantolaitosten luvusta, sillä tehdastilastomme sotkee toisiinsa pienet maataloudelliset ja suuret teolliset öljynpuristamot milloin ottaen lukuun ensin mainitut, milloin taas jättäen ottamatta lukuun eri lääneissä eri aikoina. Esimerkiksi 1860-luvulla merkittiin „tehtaiden” joukkoon suuri määrä pieniä öljynpuristamoja.

*** Esim. vuonna 1890 li tehtaalalla 383:sta oli tuotantosumma 7.170.000 ruplaa 12.232.000 ruplasta. Tämä teollisuusliikeryttäjien voitto maalaisliikeryttäjistä herättää voimakasta tyytymättömyyttä agraariemme keskuudessa (esim. hra S. Korolenko, l. c.) ja narodnikkiemme keskuudessa (esim. hra N. —on, „Katsauksia”, ss. 241—242). Emme ole samaa mieltä heidän kanssaan. Suuret tehtaat kohottavat työn tuottavuutta ja yhteiskunnallistavat tuotannon. Tämä toisaalta. Ja toisaalta taas työläisten asema tulee suurissa tehtaissa olemaan nähtävästi parempi kuin pienissä maataloudellisissa öljynpuristamoissa, eikä vain aineellisessa suhteessa.

laajalti” Vladimirin läänin Jurjevin kihlakunnassa hra Prugavin (l. c.) toteaa, että talonpojat saavat siitä „suurta hyötyä” (ss. 65—66), että niiden talonpoikain maatalous ja karjanhoito, joilla on öljynpuristamoja, on paljon korkeammalla kuin talonpoikaisjoukoilla, ja eräät öljynpuristajat turvautuvat myöskin maataloustyöläisten palkkaamiseen (l. c., taulukot, ss. 26—27, 146—147). Permin kotiteollisuustiedustelu vuodelta 1894/95 osoittaa samoin, että öljynpuristuksen alalla työskentelevillä kotiteollisuudenharjoittajilla on maatalous paljon korkeammalla tasolla kuin joukoilla (suuremmat kylvöt, huomattavasti enemmän karjaa, paremmat sadot j.n.e.) ja että tähän maanviljelyksen parantumiseen liittyy maataloustyöläisten palkkaus *. Reforminjälkeisellä kaudella sai Voronezhin läänissä erikoisen levikin *kaupallinen* auringonkukanviljelys, ja siemenistä valmistetaan paikallisissa öljynpuristamoissa auringonkukkaöljyä. 70-luvulla Venäjällä laskettiin olleen noin 80 tuhatta desjatiinaa auringonkukkakylvöjä („Tilastohistoriallinen katsaus”, I), 80-luvulla — noin 136 tuhatta desj., joista $\frac{2}{3}$ kuului talonpojille. „Sen jälkeen on tämän viljelyskasvin kylvöala eräiden tietojen mukaan kuitenkin suuresti kasvanut — paikoitellen 100 prosenttia ja enemmänkin” („Tuotantovoimat”, I, 37). „Yksistään Aleksejevkan slobodassa” (Voronezhin läänin Birjutshin kihlakunnassa), sanotaan „Tilastohistoriallisessa katsauksessa”, II osa, „lasketaan olevan yli 40 öljynpuristamoja, ja itse Aleksejevkin rikastui vain auringonkukan ansiosta ja muuttui pienestä kyläpahasesta vauraaksi kyläksi rautapeltikattoisine taloineen ja kauppoineen” (s. 41). Kuinka tuo talonpoikaisporvariston rikkaus on vaikuttanut talonpoikaisjoukkoihin, näkyy siitä, että v. 1890 Aleksejevkan slobodassa kirjoilla olleesta 2.273 perheestä (13.386 henkeä kumpaakin sukupuolta) 1.761:llä ei ollut työjuhtia, 1.699:llä ei ollut inventaareja, 1.480 ei muokannut maata ja vain 33 perhettä ei harjoittanut elinkeinoammatteja **.

* V. Iljin. „Taloudellisia tutkimuksia ja kirjoituksia”. Pietari, 1899, ss. 139—140. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 364—365. *Toim.*)

** „Tilastotietojen kokoelma Voronezhin läänin Birjutshin kihlakunnasta”.—Teollisuuslaitoksia laskettiin kylässä olleen 153. Orlovin „Hakemiston” mukaan tässä kylässä oli vuonna 1890 6 öljynpuristamoja, niissä 34 työläistä ja tuotantosumma 17 tuhatta ruplaa, mutta „Tehdasluettelon” mukaan vuodelta 1894/95 — 8 tehdasta, niissä 60 työläistä ja tuotantosumma 151 tuhatta rpl.

Yleensä täytyy huomauttaa, että talonpoikain öljynpuristamot esiintyvät zemstvojen taloustiedusteluissa tavallisesti niiden „kauppa- ja teollisuuslaitosten” luvussa, joiden jakaantumisesta ja merkityksestä puhuimme jo II luvussa.

5) Tupakanviljelys

Lopuksi esitämme lyhyitä tietoja tupakanviljelyksen kehityksestä. Vuosina 1863—1867 Venäjällä koottiin keskimäärin 1.923.000 puutaa 32.161 desjatiinan alalta; vuosina 1872—1878 — 2.783.000 puutaa 46.425 desjatiinan alalta; 80-luvulla 4 miljoonaa puutaa 50.000 desjatiinan alalta *. Plantaasien luvun laskettiin samoina kausina olleen 75—95—650 tuhatta, mikä viittaa nähtävästi sellaisten pienviljelijöiden lukumäärän sangen huomattavaan kasvuun, jotka on vedetty mukaan tämän lajin kauppamaanviljelykseen. Tupakanviljelys vaatii huomattavia työläismääriä. Maanviljelys-ansioiden joukossa pannaan sen vuoksi merkille vieraspaikkalaisiin ansiotöihin meno tupakkaplantaaseille (erikoisesti eteläisten reuna-alueiden lääneihin, joissa tupakanviljelys on viime aikoina kehittynyt erikoisen nopeasti). Kirjallisuudessa on jo puhuttu siitä, että työläisten asema tupakkaplantaaseilla on kaikkein raskain **.

Kysymykseen tupakanviljelyksestä kauppamaanviljelyksen alana meillä on erittäin seikkaperäisiä ja mielenkiintoisia tietoja „Katsauksessa tupakanviljelykseen Venäjällä” (II ja III vihko. Pietari, 1894, julkaistaan maanviljelysdepartementin määräyksestä). Kuvatessaan Vähä-Venäjän tupakanviljelystä hra V. S. Shtsherbatshev esittää erinomaisen tarkkoja tietoja Poltavan läänin kolmesta kihlakunnasta (Prilukin, Lohvitsan ja Romnyn). Nämä kirjoittajan kokoomat ja Poltavan läänin zemstvohallinnon tilastobyroon muokkaamat tiedot käsittävät 25.089 tupakkaa viljelevää talonpoikaistaloutta kaikissa näissä kolmessa kihlakunnassa,

* „Finanssiministeriön vuosikirja”, I.— „Tilastohistoriallinen katsaus”, I osa.— „Tuotantovoimat”, IX, 62. Tupakan kylvöala vaihtelee suuresti eri vuosina: esimerkiksi vuosina 1889—1894 keskimäärä oli 47.813 desj. (saannos 4.180.000 puutaa), mutta vuosina 1892—1894 — 52.516 desj. saannoksen ollessa 4.878.000 puutaa. Ks. „Tietojen kokoelma Venäjältä”. 1896, ss. 208—209.

** *Beloborodov*, edellä siteerattu kirjoitus „Severnyi Vestnikissä”, 1896, № 2. „Russkije Vedomosti”, 1897, № 127 (toukokuun 10 päivästä): oikeusjuttu, jossa käsiteltiin 20 työläisnaisen nostamaa kannetta tupakkeplantaasin isäntää vastaan Krimillä, johti siihen, että „oikeudessa kävi selville paljon tosiasioita, jotka kuvaavat plantaaseilla työskentelevien työläisten äärimmäisen raskasta asemaa”.

ja näiden talouksien tupakkaviljelysten ala on 6.844 desj. ja viljan kylvöala 146.774 desj. Nämä taloudet jakaantuvat seuraavasti:

Poltavan läänin kolme kihlakuntaa (v. 1888)

Talouksien ryhmät vilja- kylvöjen suu- ruuden mukaan	Talouksien luku	Niillä kylvöjä desjatiinossa	
		Tupakkaa	Viljaa
Alle 1 desj.	2.231	374	448
1—3 ”	7.668	895	13.974
3—6 ”	8.856	1.482	34.967
6—9 ”	3.319	854	22.820
Yli 9 ”	3.015	3.239	74.565
<i>Yhteensä</i>	25.089	6.844	146.774

Havaitsemme sekä tupakka- että viljakylvöjen valtavan keskittymisen kapitalististen talouksien käsiin. Vajaa kahdeksasosa talouksista (3 tuhatta 25 tuhannesta) keskittää käsiinsä enemmän kuin puolet kaikista viljakylvöistä (74 tuhatta 147 tuhannesta) keskimääräisen kylvöalan ollessa taloutta kohti melkein 25 desj. Tupakkaviljelyksistä on näiden talouksien käsissä melkein puolet (3,2 tuhatta 6,8 tuhannesta), ja keskimäärin tulee yhtä taloutta kohti tupakkaviljelyksiä enemmän kuin desjatiina, kun taas kaikissa muissa ryhmissä tupakkaviljelykset eivät ole taloutta kohti yhtä tai kahta kymmenesosa desjatiinaa suurempia.

Hra Shtsherbatshev antaa lisäksi tietoja samojen talouksien ryhmytyksestä tupakkaviljelysten alan mukaan:

Tupakkaplantaasien ryhmät	Plantaasien luku	Tupakkavilje- lyksiä desja- tiinaa
0,01 desj. tai vähemmän	2.919	30
0,01—0,10 desj.	9.078	492
0,10—0,25 ”	5.989	931
0,25—0,50 ”	4.330	1.246
0,50—1,00 ”	1.834	1.065
1,00—2,00 ”	615	720
2,00 desj. tai enemmän	324	2.360
<i>Yhteensä</i>	25.089	6.844

Tästä näkyy, että tupakkaviljelysten keskittyminen on paljon voimakkaampaa kuin viljakylvöjen keskittyminen. Tämän seudun varsinaisen kauppamaanviljelyksen ala on keskittynyt kapitalistien käsiin enemmän kuin maanviljelys

yleensä. 2.773:n talouden käsiin 25 tuhannesta taloudesta on keskittynyt tupakkaviljelyksiä 4.145 desj. 6.844:stä, s.o. yli kolme viidesosaa. 324:llä suurimmalla tupakanviljelijällä (vähän enemmän kuin yksi kymmenesosa tupakanviljelijäin yleisestä lukumäärästä) on 2.360 desj. tupakkaviljelyksiä, siis yli kolmasosa yleisestä määrästä. Keskimäärin se tekee *yli 7 desjatiinaa tupakkaviljelyksiä* 1 taloutta kohti. Jotta voitaisiin päätellä, mitä tyyppiä tämän talouden täytyy olla, huomautamme, että tupakanviljelys vaatii hyvin suuren määrän työkäsiä. Kirjoittaja laskee, että yhtä desjatiinaa kohti tarvitaan *vähintään kaksi työläistä* 4—8 kesäkuukauden ajaksi, tupakkalajista riippuen.

Seitsemän tupakkaviljelysdesjatiinan omistajalla täytyy siis olla vähintään 14 työläistä, s.o. hänen täytyy epäilemättä järjestää taloutensa palkkatyön perustalle. Eräät tupakkalajit vaativat ei kaksi, vaan kolme kausityöntekijää 1 desjatiinalle ja sitä paitsi päiväläisten lisätöitä. Sanalla sanoen näemme aivan selvästi, että mitä kaupallisemmaksi maanviljelys käy, sitä kehittyneempää kapitalistisesti on sen organisaatio.

Pienten ja kääpiötalouksien vallitseva asema tupakanviljelijäin joukossa (11.997 taloudella 25.089:stä taloudesta viljelysten ala on *korkeintaan yksi kymmenesosa* desjatiinaa) ei laisinkaan kumoa kauppamaanviljelyksen tämän alan kapitalistista organisaatiota, sillä tämän kääpiötalouksien suuren määrän käsissä on mitätön osa tuotannosta (11.997 taloudella, mikä on melkein puolet talouksista, on kaikkiaan 522 desjatiinaa 6.844:stä, siis vähemmän kuin yksi kymmenesosa). Eivät myöskään „keskimääräis”-luvut, joihin niin usein rajoitutaan, anna käsitystä asiasta (keskimäärin tulee yhtä taloutta kohti tupakkaviljelyksiä vähän yli $\frac{1}{4}$ desjatiinaa).

Eräissä kihlakunnissa on kapitalistisen maanviljelyksen kehitys ja tuotannon keskittyminen vieläkin suurempi. Esim. Lohvitsan kihlakunnassa 229 taloudella 5.957:stä on viljakylvöjä 20 desjatiinaa ja enemmänkin. Näillä isännillä on viljaa 22.799 desjatiinaa 44.751:n desjatiinan yleismäärästä, s.o. yli puolet. Kullakin isännällä on viljelyksiä melkein 100 desjatiinaa. Tupakkaviljelyksistä heillä on 1.126 desj. 2.003:sta. Ja jos otetaan tupakkaviljelysten alan mukaan tehty ryhmitys, niin tässä kihlakunnassa meillä on 5.957:stä isännästä 132 sellaista isäntää, joilla on

tupakkaviljelyksiä 2 desj. tai enemmän. Näillä 132 isännällä on tupakkaviljelyksiä 1.441 desjatiinaa 2.003:sta, s.o. 72 %, yli kymmenen desjatiinaa tupakkaviljelyksiä taloutta kohti. Saman Lohvitsan kihlakunnan toisessa kohtiossa on 4.360 taloutta (5.957:stä), joilla on korkeintaan $\frac{1}{10}$ desj. tupakkaviljelyksiä, kaikkiaan 133 desj. 2.003:sta, siis 6 %.

On itsestään selvää, että *tuotannon* kapitalistiseen organisaatioon liittyy tässä *kauppapääoman* ja kaikenlaisen tuotannon ulkopuolisen riiston mitä voimakkain kehitys. Pienillä tupakanviljelijöillä ei ole vajoja tupakankuivausta varten, he eivät voi antaa tuotteen fermentoitua (käydä) ja myydä sitä (3—6 viikon kuluttua) valmiina. He myyvät sen raakana *puolesta hinnasta* ylösostajille, jotka itse usein viljelevät tupakkaa vuokratuilla mailla. Ylösostajat „sortavat pieniä plantaasinomistajia kaikin tavoin” (siteeratun julkaisun s. 31). Kauppamaanviljelys — kaupallinen kapitalistinen tuotanto, tämä suhde voidaan havaita selvästi (jos vain osataan valita oikeat menetelmät) maatalouden tälläkin alalla.

VIII. ELINKEINOLLINEN KASVITARHANHOITO JA HEDELMÄNVILJELYS; KAUPUNGIN YMPÄRISTÖSEUTUJEN TALOUS

Maarjuuden luhistuttua „tilanherrojen hedelmänviljelys”, joka oli kehittynyt verrattain huomattaviin mittoihin, „joutui melkein kaikkialla Venäjällä heti ja nopeasti lamaan” *. Rautateiden rakentaminen muutti asiaa antaen „valtavan sysäyksen” uuden, kaupallisen hedelmänviljelyksen kehitykselle ja aiheutti kauppamaanviljelyksen tällä alalla „täydellisen käänteän parempaan päin” **. Toisaalta halpojen hedelmien tuonti etelästä mursi hedelmänviljelyksen sen entisissä leviämiskeskuksissa ***, — toisaalta elinkeinollinen hedelmänviljelys kehittyi esimerkiksi Kovnon, Vilnon, Minskin, Grodnon, Mogilevin ja Nizhni-Novgorodin lääneissä rinnan menekkimarkkinoiden laajenemisen kanssa ****. Hra V. Pashkevitch mainitsee, että tutkimus hedelmänviljelyksen tilasta vuonna 1893/94 osoitti, että viimeisenä kymmenvuotiskautena se oli huomattavasti kehittynyt elinkeino-

* „Tilastohistoriallinen katsaus”, I, s. 2.

** Ibid.

*** Esimerkiksi Moskovan läänissä. Ks. S. Korolenko, „Vapaa palkkatyö j.n.e.”, s. 262.

**** Ibid., ss. 335, 344 j.n.e.

alana, hedelmätarhurien ja hedelmätarhatyöläisten kysyntä kasvanut j.n.e.*. Tilastotiedot vahvistavat nuo lausunnot: hedelmien kuljetus Venäjän rautateillä kasvaa **; hedelmien tuonti ulkomailta vähenee, kun se ensimmäisenä reforminjälkeisenä kymmenvuotiskautena kasvoi ***.

On itsestään ymmärrettävää, että kaupallinen kasvitarihoido, joka tuottaa kulutustarvikkeita verrattomasti laajemmille väestöjoukoille kuin hedelmänviljelys, on kehittynyt vieläkin nopeammin ja vieläkin laajemmin. Elinkeinolliset kasvitarihoidot leviävät huomattavasti ensinnäkin kaupunkien lähistöillä ****; toiseksi, tehtaiden ja kauppa- ja teollisuus-asutusten lähistöillä ***** sekä myöskin rautateiden varilla; kolmanneksi, erillisissä asutuksissa, joita on siroteltuina ympäri Venäjää ja jotka ovat tulleet tunnetuiksi kasvitarihovihannesten tuotannostaan *****. Tulee huomauttaa, että tämän lajin tuotteiden kysyntää ei ole ainoastaan teollisuusväestön, vaan myöskin maanviljelysväestön keskuudessa: palautamme mieleen, että voronezhilaisten talonpoikain budjetissa menot vihanneksiin tekevät 47 kopeekkaa väestön yhtä henkilöä kohti, ja enemmän kuin puolet tästä menosta käytetään ostotuotteisiin.

Tutustuakseen niihin yhteiskunnallis-taloudellisiin suhteisiin, jotka muodostuvat tämän lajin kauppamaanviljelyksessä, tulee ottaa paikalliset tutkimukset niistä seuduista, joilla kasvitarihoido on erikoisen kehittyntä. Esimerkiksi Pietarin ympäristössä on kehittynyt laajasti kasvilavoilla ja kasvihuoneissa harjoitettava kasvitarihoido, jonka ovat järjestäneet Rostovin seuduilta saapuneet kasvitarihurit. Kasvilavaraamien luku lasketaan suurilla kasvitarihureilla tuhansissa, keskinkertaisilla — sadoissa. „Eräät suuret kasvitarihurit valmistavat hapankaalia kymmeniä tuhansia puutia sotaväelle toimitettavaksi” *****. Zemstvotilasto-

* „Tuotantovoimat”, IV, 13.

** Ibid., s. 31, ja „Tilastohistoriallinen katsaus”, s. 31 ja seur.

*** 60-luvulla tuotiin noin 1 milj. puutaa; vuosina 1878—1880 — 3,8 milj. puutaa; vuosina 1886—1890 — 2,6 milj. puutaa; vuosina 1889—1893 — 2 milj. puutaa.

**** Kiiruhtaan edelle mainitsemme tässä, että vuonna 1863 Euroopan-Venäjällä oli 13 kaupunkia, joiden väkiluku oli 50 tuhatta tai enemmän, mutta vuonna 1897 — 44 (ks. VIII luku, II §).

***** Ks. esimerkkejä tämän tyyppisistä asutuksista VI ja VII luvussa.

***** Ks. viittauksia tällaisiin asutuksiin Vjatkin, Kostroman, Vladimirin, Tverin, Moskovan, Kalugan, Penzan, Nizhni-Novgorodin ja monissa muissa läänneissä, puhumattakaan Jaroslavin läänistä. — „Tilastohistoriallisesta katsauksesta”, I, s. 13 ja seur. sekä „Tuotantovoimista”, IV, 38 ja seur. Vrt. myös zemstvotilastokokeiluita Nizhni-Novgorodin läänin Semjonovin, Nizhni-Novgorodin ja Balahnan kihlakunnista.

***** „Tuotantovoimat”, IV, 42.

tietojen mukaan Pietarin kihlakunnan paikallisesta väestöstä 474 taloutta harjoittaa kasvitärhanhoitoa (tulot noin 400 rpl. taloutta kohti) ja 230 hedelmänviljelystä. Kapitalistiset suhteet ovat kehittyneet sangen laajasti niin kauppapääoman (elinkeinoala on „välittäjäin mitä ankarimman riiston” alainen) muodossa kuin myöskin työläisten palkkauksen muodossa. Esimerkiksi muualta tulleen väestön joukossa lasketaan olevan 115 kasvitärhaisäntää (tulot yli 3 tuhatta rpl. isäntää kohti) ja 711 kasvitärhatyöläistä (tulot 116 rpl.)*.

Tällaisiin maalaisporvariston tyyppilisiin edustajiin kuuluvat myös Moskovan ympäristön kasvitärhuritalonpojat. „Likimääräisten laskelmien mukaan Moskovan markkinoille tuodaan joka vuosi yli 4 miljoonaa puutaa juurikasveja ja vihanneksia. Eräät kylät harjoittavat laajaa kauppaa hapankasviksilla: Nogatinon kunta myy hapankaalia noin miljoona ämpäriä tehtaisiin ja kasarmeihin ja toimittaa sitä jopa Kronstadtin asti... Kaupalliset kasvitärhat ovat levinneet kaikkiin Moskovan läänin kihlakuntiin, pääasiallisesti kaupunkien ja tehtaiden lähistöille”**. „Kaalien pilkkonnan suorittavat palkkatyöläiset, jotka saapuvat Volokolamskin kihlakunnasta” („Tilastohistoriallinen katsaus”, I, s. 19).

Aivan samanlaisia ovat suhteet tunnetulla kasvitärhaseudulla Jaroslavlän läänin Rostovin kihlakunnassa; tämä seutu käsittää 55 kasvitärhanhoitoa harjoittavaa kylää, Poretshje, Ugoditshi y.m. Kaikki maa, paitsi laidunta ja niittyjä, on siellä jo kauan ollut kasvitärhoina. Vihannesten teknillinen jalostaminen — säilyketuotanto — on kehittynyt voimakkaasti***. Maan tuotteen mukana muuttuu tavaraksi myöskin itse maa ja työvoima. „Yhteisöstä” huolimatta on maankäytön epäsuhtaisuus esimerkiksi Poretshjen kylässä hyvin suuri: eräällä on 4:ää henkeä kohti 7 „kasvitärhaa”, toisella 3:a henkeä kohti — 17; tämä johtuu siitä, että siellä ei ole ollut perusteellisia uusintajakoja; on vain osittaisia

* „Aineistoa kansantaloustilastoon Pietarin läänistä”. V vihko. Todellisuudessa on kasvitärhureita paljon enemmän kuin tekstissä on osoitettu, sillä suurin osa heistä on laskettu yksityisomistukselliseen talouteen, mutta esitetyt tiedot koskevat vain talonpoikaistaloutta.

** „Tuotantovoimat”, IV, 49 ja seur. Mielenkiintoista on, että eri kylät spesialisoituvat erilaisten vihannesten tuotantoon.

*** „Tilastohistoriallinen katsaus”. I.—Hra Orlovin „Tehdashakemisto”.—„Kotiteollisuuden tutkimiskomission teokset”, XIV vihko, hra Stolpjanskin kirjoitus.—„Tuotantovoimat”, IV, 46 ja seuraavat.—„Katsaus Jaroslavlän läänin”, 2. vihko, Jaroslavi, 1896. Hra Stolpjanskin (1885) ja „Hakemiston” (1890) tietojen vertailu osoittaa säilykkeiden tehdasmaisen tuotannon voimakasta kasvua tällä seudulla.

uusintajakoja, ja talonpojat „vaihtavat vapaasti” „kasvitartarhojaan” ja „palstojaan” („Katsaus Jaroslavlän lääniiin”, 97—98)*. „Suuren osan peltotöistä... suorittavat mies- ja naispäiväläiset, joita kesätöiden aikaan saapuu Poretshjeen paljon sekä naapurikylistä että naapurilääneistä” (ibid., 99). Koko Jaroslavlän läänissä lasketaan olevan 10.322 henkeä (heistä 7.689 rostovilaista), jotka käyvät vieraspaikkalaisissa „maatalous- ja kasvitartarhuri”-ansiotöissä — siis useimmissa tapauksissa kyseellisen ammattialan palkkatyöläisiä**. Edellä esitetyt tiedot maataloustyöläisten saapumisesta pääkaupunkilääneihin, Jaroslavlän lääniiin j.n.e. täytyy asettaa yhteyteen ei vain maitotalouden, vaan myöskin kaupallisen kasvitartarhoidon kanssa.

Kasvitartarhoon kuuluu myös vihannesten kasvattaminen kasvihuoneissa — elinkeinoammatti, joka leviää nopeasti Moskovan ja Tverin läänin varakkaiden talonpoikien keskuudessa***. Vuoden 1880/81 tilastotiedustelun mukaan ensin mainitussa läänissä oli 88 laitosta ja niissä 3.011 raamia; työläisiä oli 213, niistä palkkatyöläisiä 47 (22,6%); tuotantosumma — 54.400 rpl. Keskin kertaisen kasvihuoneen järjestäjän täytyi sijoittaa „liikkeeseen” vähintään 300 rpl. Niistä 74 isännästä, joista on esitetty tiedot talouksittain, 41:llä on ostomaata ja yhtä monella on vuokramaata, yhtä isäntää kohti tulee 2,2 hevosta. Tästä käy selväksi, että kasvihuone-elinkeino on mahdollista vain talonpoikaistorvariston edustajille****.

Etelä-Venäjällä kuuluu kauppamaanviljelyksen tarkastettavana olevana lajiin myöskin elinkeinollinen melonikasvien viljelys. Esitämme lyhyitä mainintoja sen kehityksestä eräällä seudulla, joka on kuvattu „Vestnik Finansov” lehden (1897, № 16) mielenkiintoisessa kirjoituksessa „arbuusien elinkeinollisesta tuotannosta”. Tämä tuotanto syntyi

* Mainittu teos siis vahvistaa täydellisesti hra Volginin „epäilyksen” sen suhteen, että „kasvitartarhoina olevan maan uusintajakoja suoritettaisiin usein” (mainittu teos, 172, huom.).

** Tässäkin havaitaan maanviljelyksen luonteenomainen spesialisoituminen: „Merkittävää on, että niillä seuduilla, joilla kasvitartarhoidosta on tullut väestöosan varsinaisen ammatti, ei talonpoikain muu osa juuri lainkaan viljele mitään juurikasveja, vaan ostaa ne toreilta ja markkinoilta” (S. Korolenko, l. c., 285).

*** „Tuotantovoimat”, IV, 50—51.— S. Korolenko, l. c., 273.— „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa, 1. vihko.— „Tilastotietojen kokoelma Tverin läänistä”, VIII osa, 1. vihko, Tverin kihlakunta: 1886—1890 tilastotiedustelun mukaan siellä oli 174 talonpojalla ja 7 yksityisomistajalla 4.426 raamia, s. o. keskimäärin noin 25 raamia isäntää kohti. „Talonpoikaistaloudessa se (elinkeinoammatti) on suurena tukena, mutta vain varakkaille talonpojille... Jos kasvihuoneissa on yli 20 raamia, niin palkataan työläisiä” (s. 167).

**** Ks. tätä elinkeinoa koskevia tietoja liitteestä V lukuun, ammatti № 9.

Bykovon kylässä (Astrakaanin läänin Tsarjovin kihlakunnassa) 60-luvun lopulla ja 70-luvun alussa. Tuotteet, jotka menivät alussa vain Volganvarren seuduille, toimitettiin rautateiden rakentamisen jälkeen pääkaupunkeihin. 80-luvulla tuotanto „kasvoi ainakin 10-kertaiseksi” niiden valtaviin voittojen (150—200 rpl. desjatiinalta) johdosta, joita yrityksen alkuunpanijat saivat. Kuten todelliset pikkuporvarit ainakin he yrittivät kaikin tavoin estää tuottajain lukumäärän kasvua varjellen naapureiltaan mitä huolellisimmin uuden tuottoisan ammatin „salaisuutta”. Ymmärrettävää on, että kaikki nuo „maankyntäjä-talonpojan” * sankarilliset ponnistukset „kohtalokkaan konkurrenssin” ** estämiseksi osoittautuivat tehottomiksi ja tuotanto levisi laajalle sekä Saratovin läänissä että Donin alueella. Viljanhintojen lasku 90-luvulla antoi tuotannolle erikoisen sysäyksen pakottaen „paikalliset maanviljelijät etsimään pelastusta vaikeasta tilanteesta viljelyksen kasvivuorottelujärjestelmistä” ***. Tuotannon laajentaminen lisäsi voimakkaasti palkkatyövoiman kysyntää (melonikasvien viljely vaatii sangen suurta työmäärää, niin että yhden desjatiinan viljeleminen maksaa 30—50 rpl.) ja kohotti vieläkin enemmän yrittäjien liikevoittoa ja maakorkoa. „Log” nimisen aseman lähistöllä (Grjaze-Tsaritsynin rata) oli arbuusiviljelyksiä vuonna 1884 — 20 desj., vuonna 1890 — 500—600 desj., vuonna 1896 — 1.400—1.500 desj. ja vuokramaksu 1 desjatiinasta maata kohosi mainittuina vuosina 30 kopeekasta 1 rpl. 50 k.— 2 ruplaan ja 4—14 ruplaan. Viljelysten kuumeinen laajentaminen johti viimein vuonna 1896 liika- tuotantoon ja pulaan, jotka vahvistivat lopullisesti kauppa- maanviljelyksen tämän alan kapitalistisen luonteen. Arbuusien hinnat laskivat siinä määrin, etteivät ne korvanneet rahtimaksua rautateillä. Arbuuseja jätettiin pelloille korjaamatta. Nautittuaan korkeista liikevoitoista yrittäjät tutustuivat nyt myöskin tappioihin. Mutta mielenkiintoisin on se keino, jonka he valitsivat taistelua varten pulaa vastaan: tuo keino on uusien markkinoiden valtaaminen, tuotteen ja rautatietariffin sellainen halventaminen, että tuote muuttuisi ylellisyystarvikkeesta väestön kulutustarvikkeeksi (ja tuotantopaikalla myöskin karjan ruuaksi). „Elinkeinollinen

* Hra N. —onin sanonta venäläisestä talonpojasta.

** Hra V. Prugavinin sanonta.

*** Arbuusin viljeleminen vaatii muokkaamaan maan paremmin ja tekee maan tuottavammaksi seuraavia viljankylvöjä varten.

melonikasvien viljely”, vakuuttavat yrittäjät, „kulkee edelleen kehittymisen tietä — sen edelleen kasvamiselle ei ole muuta estettä kuin tariffit. Päinvastoin, nykyään rakenteilla oleva Tsaritsynin—Tihoretskin rata... avaa elinkeinolliselle melonikasvien viljelylle uuden ja huomattavan suuren alueen”. Olipa tämän „elinkeinoon” tuleva kohtalo minkäläinen hyvänsä, niin „arbuusikriisin” historia on joka tapauksessa hyvin opettavainen, sillä se antaa, joskin pienen, mutta kuitenkin sangen selvän kuvan maanviljelyksen kapitalistisesta kehityksestä.

Meidän on mainittava vielä lyhyesti *kaupungin ympäristöseudun taloudesta*. Sen erotuksena yllä kuvatuista kaupallisen maanviljelyksen lajeista on se, että kun siellä koko talous on sopeutettu jonkin yhden tärkeimmän, markkinatuotteen mukaan, niin täällä pienviljelijä myy vähin erin kaikkea: sekä taloan vuokraamalla sitä kesävieraille ja vuokralaisille että kotitalouttaan ja hevostaan kuin myöskin maa- ja kotitaloutensa kaikenlaisia tuotteita — viljaa, karjanrehua, maitoa, lihaa, vihanneksia, marjoja, kalaa, puutavaraa y.m., myy vaimonsa maitoa (imettäjänammatti pääkaupunkien ympäristössä), hankkii rahaa tekemällä vieraileville kaupunkilaisille mitä erilaisimpia palveluksia (joista toisinaan on epämukavaa puhuakin)* j.n.e., j.n.e. **. Kapitalismin aikaansaama patriarkaalisen maanviljelijän vanhanaikaisen tyypin täydellinen muuttuminen, sen alistaminen täydellisesti „rahan valtaan” tulee tässä esiin niin selvästi, että narodnikki tavallisesti erottaa kaupungin ympäristöseudun talonpojan erikseen sanoen, että se „ei ole enää talonpoika”. Mutta tämän tyypin eroavaisuus kaikista edellisistä rajoittuu vain ilmiön muotoon. Sen muutoksen taloustieteellinen olemus, jonka kapitalismi saa aikaan pienviljelijän suhteen koko linjalla, on kaikkialla aivan samantyyppinen. Mitä nopeammin kasvaa kaupunkien lukumäärä, tehdasasutusten, kauppa- ja teollisuusasutusten lukumäärä, rautatieasemien lukumäärä, sitä laajemmassa mitassa tapahtuu meidän „yhteisötalonpoikamme” muuttuminen

* Vrt. Uspenskin „Maaseutupäiväkirja”.

** Kysymyksen havainnollistamiseksi viittaamme edellä siteerattuihin „Aineistoihin” Pietarin kihlakunnan talonpoikaistaloudesta. Mitä moninaisimmat kaupustelulajit ovat saaneet siellä erilaisten „elinkeinoammattien” muodon: huvila-, asuinhuone-, maito-, kasvitarha-, marja-, „hevosteniemi”-, imettäjä-, ravunpyynti-, kalastus- y.m. ammatit. Aivan samantyyppisiä ovat Tulan kihlakunnan kaupunkien ympäristön talonpoikain elinkeinoammatit: ks. hra Borisovin kirjoitusta „Kotiteollisuuden tutkimiskomission teosten” IX vihkossa.

tämäntyyppiseksi talonpojaksi. Ei pidä unohtaa sitä, minkä jo Adam Smith totesi, nimittäin — että uudenaikais-tettu liikennelaitos pyrkii muuttamaan jokaisen kylän kau-pungin lähistöksi*. Salokylät ja syrjäpaikkakunnat, jotka ovat poikkeuksia jo nykyään, tulevat päivä päivältä yhä enemmän muinaisharvinaisuudeksi ja maanviljelijä muuttuu yhä nopeammin tuotannonharjoittajaksi, joka on tavara-tuotannon yleisten lakien alainen.

Päätäten tähän katsauksen kaupallisen maanviljelyksen kasvua koskeviin tietoihin pidämme tässä tarpeellisena tois-taa, että tehtävänämmä oli tarkastella tärkeimpiä (eikä suin-kaan kaikkia) kauppamaanviljelyksen muotoja.

IX. JOHTOPÄÄTÖKSET KAPITALISMIN MERKITYKSESTÄ VENÄJÄN MAANVILJELYKSESSÄ

Luvuissa II—IV tarkastelimme kysymystä kapitalismista Venäjän maanviljelyksessä kahdelta puolen. Ensin tarkas-telimme puheenaolevaa yhteiskunnallis-taloudellisten suh-teiden rakennetta talonpoikais- ja tilanherrataloudessa, s.o. reforminjälkeisenä aikakautena muodostunutta raken-etta. Osoittautui, että talonpoikaisto jakaantuu tavattomalla nopeudella lukumäärältään vähäiseksi, mutta taloudellisen asemansa puolesta voimakkaaksi maalaisporvaristoksi ja maalaisproletariaatiksi. Erottamattomassa yhteydessä tämän „epätalonpoikaistumis”-proessin kanssa on maanomistajain siirtyminen työllämaksutalousjärjestelmästä kapitalistiseen talousjärjestelmään. Sen jälkeen loimme silmäyksen tähän samaan prosessiin toiselta taholta; otimme lähtökohdaksi maanviljelyksen tavaratuotannoksi muuttumisen muodon ja tarkastelimme niitä yhteiskunnallis-taloudellisia suhteita, jotka ovat kullekin tärkeimmälle kauppamaanviljelyksen muodolle ominaisia. Osoittautui, että koko maatalousolojen kirjavuuden läpi kulkevat punaisena lankana samat talon-poikain ja yksityisten maanomistajain taloudessa tapahtuvat prosessit.

Tarkastelkaamme nyt niitä johtopäätöksiä, jotka johtuvat kaikista edellä esitetyistä tiedoista.

* „Good roads, canals and navigable rivers, by diminishing the expense of carriage, put the remote parts of the country more nearly upon a level with those in the neighbourhood of the town”. L. c., vol. I, p. 228—229. („Hyvät tiet, kanavat ja laivakulkuiset joet, jotka pienentävät rahtimaksukulunkeja, saattavat maan kaukaiset seudut samalle tasolle kaupungin ympäristöseutujen kanssa”. Siteerattu teos, I osa, ss. 228—229. *Toim.*.)

1) Maanviljelyksen kehityksen peruspiirre reformin jälkeen on se, että se saa yhä enemmän kaupallisen ja likeyrityksellisen luonteen. Yksityisten maanomistajien talouteen nähden tämä tosiasia on siinä määrin ilmeinen, ettei se kaipaa erikoisia selityksiä. Mutta talonpoikaisen maanviljelyksen suhteen tätä ilmiötä ei ole niin helppo todeta ensinnäkään siksi, että palkkatyön käyttö ei ole maalaispikkuporvariston ehdottoman välttämätön tuntomerkki. Kuten jo edellä huomautimme, tähän käsitteeseen sisältyy jokainen itsenäisen taloutensa avulla menonsa peittävä pieni tavaran tuottaja sillä ehdolla, että talouden yleinen rakenne perustuu niiden kapitalististen ristiriitojen pohjalle, joita tarkasteltiin II luvussa. Toiseksi, maalaispikkuporvari (niin Venäjällä kuin muissakin kapitalistisissa maissa) on useiden siirtymisasteiden kautta yhteydessä parselli-„talonpojan” ja pienen maatilkun omaavan maalaisproletaarin kanssa. Tämä seikka on eräs niiden teoriain elinvoimaisuuden syy, jotka eivät erota „talonpoikaistossa” maalaisporvaristoa ja maalaisproletariaattia*.

2) Itse olemuksensa mukaisesti maanviljelyksen muuttuminen tavaratuotannoksi tapahtuu erikoista tietä, joka ei ole samanlainen kuin vastaava prosessi teollisuudessa. Jalostava teollisuus jakaantuu erillisiin, aivan itsenäisiin teollisuusaloihin, joilla harjoitetaan pelkästään yhden tuotteen tai yhden tuoteosan tuottamista. Mutta maanviljelystuotanto ei jakaannu aivan erillisiksi aloiksi, vaan ainoastaan specialisoituu yhdessä tapauksessa yhden, toisessa tapauksessa toisen markkinatuotteen tuotantoon, ja muut maatalouden puolet sopeutetaan tämän tärkeimmän (s.o. markkina-) tuotteen mukaisiksi. Sen vuoksi kauppamaanviljelyksen muodoille on ominaista suunnaton moninaisuus niiden muuttuessa ei vain eri alueilla, vaan myös eri talouksissa. Sen vuoksi ei kauppamaanviljelyksen kasvua koskevaa kysymystä tarkasteltaessa saa mitenkään rajoittua summit-taisiin tietoihin koko maanviljelystuotannosta**.

* Tämän seikan huomiotta jättämiseen perustuu muun muassa narodnikkitaloustieteilijän mieliväite, että „Venäjän talonpoikaistalous on useimmissa tapauksissa puhdasta luontaistaloutta” („Satojen ja viljanhintojen vaikutus”, I, 52). Tarvitsee vain ottaa „keskimääräiset” luvut, jotka sulattavat yhteen sekä maalaisporvariston että maalaisproletariaatin,—niin tuollainen väite käy todistetusta!

** Juuri tällaisiin tietoihin rajoittuvat esimerkiksi edellisessä huomautuksessa mainitun kirjan tekijät, kun he puhuvat „talonpoikaistosta”. He olettavat, että jokainen talonpoika kylvää juuri sitä viljaa, jota hän kuluttaa, kylvää *kaikkia niitä* viljalajeja, joita hän kuluttaa, kylvää *niitä juuri siinä suhteessa*, jossa niitä kulu-

3) Kauppamaanviljelyksen kasvu luo sisämarkkinat kapitalismia varten. Ensiksikin, maanviljelyksen spesialisoituminen saa aikaan tavaravaihdon eri maanviljelysalueiden välillä, eri maanviljelystalouksien ja eri maanviljelystuotteiden välillä. Toiseksi, mitä pitemmälle maanviljelys tulee vedetyksi tavaravaihtoon, sitä nopeammin kasvaa maalaisväestön taholta henkilökohtaista käyttöä palvelevien jalostusteollisuuden tuotteiden kysyntä; — sitä nopeammin, kolmanneksi, kasvaa tuotantovälineiden kysyntä, sillä vanhaa aikaisten „talonpoikais”-työvälineiden, -rakennusten y.m. y.m. avulla ei pieni eikä suuri maalaisyrittäjä voi harjoittaa uutta, kauppamaanviljelystä. Vihdoin, neljänneksi, syntyy työvoiman kysyntä, sillä maalaispikkuporvariston muodostuminen ja maanomistajain siirtyminen kapitalistiseen talouteen edellyttää maatalousbatrakkien ja -päiväläisten joukon muodostumista. Vain kauppamaanviljelyksen kasvun tosiasialla voidaan selittää se seikka, että reforminjälkeiselle aikakaudelle on luonteenomaista sisämarkkinain laajeneminen kapitalismia varten (kapitalistisen maanviljelyksen kehitys, tehdasteollisuuden kehitys yleensä ja varsinkin maatalouskoneteollisuuden kehitys, talonpoikain n.s. „maanviljelysammattien”, s.o. palkkatyön kehitys j.n.e.).

4) Kapitalismi laajentaa ja kärjistää maanviljelysväestön keskuudessa valtavassa määrin niitä ristiriitoja, joita ilman tämä tuotantotapa yleensä ei voi olla olemassa. Mutta siitä huolimatta maanviljelyskapitalismi Venäjällä on historialliselta merkitykseltään suuri edistyksellinen voima. Ensiksikin, kapitalismi muutti maanviljelijän toisaalta „perintötilavaltiaasta” ja toisaalta patriarkaalisesta, riippuvaisesta asemassa olevasta talonpojasta samanlaiseksi *ammattiharjoittajaksi* kuin ovat kaikki muutkin isännät nykyaikaisessa yhteiskunnassa. Ennen kapitalismia oli maanviljelys Venäjällä toisille herran asia, herran päähänpisto, mutta toisille velvoitus, pakkorasitus, ja sen vuoksi sitä ei voitukaan harjoittaa muuten kuin ikivanhoja perinnäismenetelmiä

---

tetaan. Tuollaisista „olettamuksista” (jotka ovat ristiriidassa tosiasian kanssa ja jättävät huomioonottamatta reforminjälkeisen kauden peruspiirteen) voidaan jo ilman erityisiä ponnistuksia tehdä „johtopäätös” luontaistalouden vallitsevasta asemasta.

Narodnikkilaaisessa kirjallisuudessa tavataan myöskin seuraava sukkela päättelämästapa: kauppamaanviljelyksen kukin *erillinen* muoto on „poikkeus” — verrattuna koko maatalouteen kokonaisuudessaan. *Sen vuoksi* on myös koko kauppamaanviljelys yleensä katsottava poikkeukseksi ja yleiseksi säännöksi tunnustettava luontaistalous! Kymnaasien logiikanoppikirjain *sofismia* käsittelevästä osasta voidaan löytää paljon rinnakkais esimerkkejä tuollaiselle järjkeilylle.

käyttäen ja aiheuttaen välttämättä maanviljelijän täyden eristyneisyyden kaikesta siitä, mitä hänen kylänsä ulkopuolella maailmassa tapahtui. Työllämaksujärjestelmä — tämä menneisyyden elävä jäte nykyisessä taloudessa — vahvistaa havainnollisesti sellaisen luonnekuvan. Vasta kapitalismi teki lopun maanomistuksen säätykantaaisuudesta muuttaen maan tavaraksi. Maanviljelijän tuote meni myytäväksi, joutui yhteiskunnallisen luetteloinnin alaiseksi ensin paikallisilla, sitten kansallisilla ja lopuksi kansainvälisillä markkinoilla, ja tällä tavoin tuli villiintyneen maanviljelijän entinen eristyneisyys koko muusta maailmasta lopullisesti murretuksi. Taloudellisen häviön uhatessa maanviljelijän oli tahtoen tai tahtomattaan otettava huomioon yhteiskunnallisten suhteiden kokonaisuus sekä omassa maassaan että muissa, maailmanmarkkinain yhteensitomissa maissa. Jopa työllämaksujärjestelmäkin, — joka aikaisemmin oli turvanut Oblomoville varman tulon ilman mitään riskiä hänen puoleltaan, ilman mitään pääoman sijoitusta ja ilman mitään muutoksia tuotannon ikivanhoissa perinnäistavoissa, — osoittautui nyt voimattomaksi pelastamaan häntä amerikkalaisen farmarin kilpailulta. Juuri sen vuoksi myöskin reforminjälkeiseen Venäjään sopii täysin se, mitä puoli vuosisataa sitten sanottiin Länsi-Euroopasta, nimittäin että maanviljelyskapitalismi „oli se liikkeellepaneva voima, joka veti idyllin historialliseen liikkeeseen” *.

Toiseksi, vasta maanviljelyskapitalismi mursi maataloutemme vuosisataisen pysähdystilan, antoi valtavan sysäyksen sen tekniikan uudistumiselle, yhteiskunnallisen työn tuotantovoimien kehitykselle. Muutama vuosikymmen kapitalistista „mullistusta” on tässä suhteessa saanut aikaan enemmän kuin kokonaiset aikaisemman historian vuosisadat. Vanhoillisen luontaistalouden yksitoikkoisuuden

* „Misère de la philosophie” (Paris, 1896), p. 223 („Filosofian kurjuus” (Pariisi, 1896), s. 223. *Toim.*); tekijä nimittää halveksuen taantumukselliseksi valitusvirviksi niiden toiveita, jotka haluavat vanhan hyvän patriarkaalisen elämän, yksinkertaisten tapojen y.m. palaamista ja jotka eivät hyväksy „maan alistamista niiden samojen lakien alaiseksi, mitkä säännöstelevät kaikkea muutakin teollisuutta” *.

Käsitämme täydellisesti, että koko tekstissä esitetty perustelu saattaa narodnikeista näyttää suorastaan käsittämättömältä eikä vain epävakuuttavalta. Mutta olisi liian epäkiitollinen tehtävä ryhtyä seikkaperäisesti käsittelemään esim. sellaisia mielipiteitä, että maan mobilisointi on „epänormaali” ilmiö (hra Tshuprov viljanhintoja koskevassa väittelyssä; pikakirjoituspöytäkirja, s. 39), että talonpoikien maaosuuksien luovutuskielto on sellainen järjestys, jota voidaan puolustaa, että työllämaksutaloudsjärjestelmä on parempi tai ei ainakaan huonompi kuin kapitalistinen järjestelmä j.n.e. Koko edellinen esitys kumoo ne taloustieteelliset väitteet, joita narodnikit ovat esittäneet tuolloisten mielipiteiden puolesta.

tilalle on tullut kauppamaanviljelyksen muotojen moninaisuus; alkukantaisten maanviljelysvälineiden tilalle ovat alkaneet tulla uudenaikaiset työkalut ja koneet; uudet viljelysmenetelmät ovat murtaneet vanhanaikaisten peltoviljelysjärjestelmien muuttumattomuuden. Kaikkien näiden muutosten prosessi on erottamattomassa yhteydessä maanviljelyksen edellä mainitun spesialisoitumisilmiön kanssa. Itse luonteensa vuoksi kapitalismi ei voi kehittyä maanviljelyksessä (samoin kuin teollisuudessakaan) tasaisesti: yhdessä paikassa (yhdessä maassa, yhdellä seudulla, yhdessä taloudessa) se sysää eteenpäin yhtä maatalouden puolta, toisessa toista j.n.e. Se uudistaa yhdessä tapauksessa yksien maataloustöiden tekniikkaa, toisessa tapauksessa taas toisten, repäisten ne eroon patriarkaalisesta talonpoikaistaloudesta tai patriarkaalisesta työllämaksusta. Koska koko tämä prosessi käy markkinain oikullisten vaatimusten johdolla, vaatimusten, joita tuottaja ei aina edes tiedäkään, niin kapitalistinen maanviljelys muodostuu kussakin eri tapauksessa (usein kullakin eri alueella, väliin jopa kussakin eri maassa) entiseen verraten yksipuolisemmaksi, yksitoikkoisemmaksi, mutta sen sijaan kokonaisuudessaan siitä tulee verrattomasti monipuolisempi ja järkipäisempi kuin patriarkaalinen maanviljelys. Kauppamaanviljelyksen erikoisalojen muodostuminen tekee mahdolliseksi ja kiertämättömäksi kapitalistiset pulat maanviljelyksessä ja kapitalistisen liikatuotannon tapaukset, mutta nuo pulat (kuten kaikki kapitalistiset pulat yleensäkin) antavat vielä voimakkaamman sysäyksen maailman tuotannon ja työn yhteiskunnallistumisen kehitykselle*.

Kolmanneksi, vasta kapitalismi loi Venäjällä suuren maanviljelystuotannon, joka perustuu koneiden käyttöön ja työläisten laajaan kooperaatioon. Ennen kapitalismia tapahtui maanviljelystuotteiden tuotanto aina muuttumattomassa, pienen pienessä muodossa,— sekä silloin, kun talonpoika teki työtä omaksi hyväkseen, että myöskin silloin, kun hän teki työtä tilanherralle,— eikä maanhallinnan minkäänlainen „yhteisöllisyys” kyennyt poistamaan tätä tuotannon valtavaa pirstoutuneisuutta. Erottamattomassa yhteydessä

* Länsieurooppalaiset romantikot ja venäläiset narodnikit korostavat ahkerasti tässä prosessissa ilmenevää kapitalistisen maanviljelyksen yksipuolisuutta, kapitalismin synnyttämää epävakaisuutta ja pulia,— ja tällä perusteella he kieltävät kapitalistisen etenemisliikkeen edistyksellisuuden esikapitalistiseen pysähdystilaan verraten.

tämän tuotannon pirstoutuneisuuden kanssa oli itse maanviljelijäin pirstoutuneisuus*. Maaosuuteensa ja pienoiseen „kyläyhteisöön” kytkettyinä he olivat jyrkästi erotettuja jopa naapuriyhteisön talonpojistakin niiden ryhmien erilaisuuden perusteella, joihin he kuuluivat (entiset tilanherran-, entiset valtion- j.n.e. talonpojat), erisuuruisen maanhallintansa perusteella,—niiden ehtojen erilaisuuksien perusteella, joilla heidät vapautettiin (ja nämä ehdot määräytyivät väliin yksinkertaisesti tilanherrain henkilökohtaisista ominaisuuksista ja oikuista). Vasta kapitalismi hajotti nuo puhtaasti keskiaikaiset väliseinät,— ja mainiosti tekikin siinä, kun hajotti ne. Jo nyt osoittautuvat erilaisuudet talonpoikain luokitteluasteen välillä, heidän kategorioittensa välillä osuusmaanhallinnassa paljon vähemmän tärkeiksi kuin taloudelliset eroavaisuudet talonpoikain kunkin luokitteluasteen, kunkin kategorian, kunkin kyläyhteisön sisällä. Kapitalismi hävittää paikallisen sulkeutuneisuuden ja rajoituneisuuden, asettaa maanviljelijäin keskiaikaisen suppean jaon tilalle heidän laajan, koko kansakuntaa käsittävän jakamisensa luokkiin, joilla on erilainen asema kapitalistisen talouden yleisessä järjestelmässä**. Kun ennen itse tuotannon ehdot edellyttivät maanviljelijäjoukkojen sitomista niiden asuinpaikkaan, niin kauppa- ja kapitalistisen maanviljelyksen eri muotojen ja eri alueiden muodostuminen ei

* Maanhallintamuotojen erilaisuudesta huolimatta venäläiseen talonpoikaan nähden pitää sen vuoksi täysin paikkansa se, mitä Marx sanoo Ranskan pientalonpojasta: „Pien- [parselli-] talonpojat muodostavat valtavan joukon, jonka jäsenet elävät yhtäläisissä olosuhteissa, mutta eivät kuitenkaan ryhdy monipuolisiin suhteisiin toistensa kanssa. Sen sijaan, että heidän tuotantotapansa aiheuttaisi heidän välillään keskinäistä kanssakäymistä, se eristää heitä toisistaan. Tätä eristyneisyyttä lisää vielä Ranskan liikenneyhteyksien kehnoisuus ja talonpoikain köyhyys. Heidän työkenttensä (Produktionsfeld), parselli, ei salli minkäänlaista työnjakoa sen viljelyksessä, minkäänlaista tieteen soveltamista, siis myöskään minkäänlaista kehityksen monipuolisuutta, minkäänlaista kykyjen erilaisuutta, minkäänlaista yhteiskunnallisten suhteiden runsautta. Jokainen yksityinen talonpoikaisperhe melkein pä tydyttää itse tarpeensa, tuottaa välittömästi itse suurimman osan siitä, mitä kuluttaa, hankkien siten elämisen välineet enemmän luonnon kanssa vaihtaan kuin suhteissa yhteiskunnan kanssa. Parselli, talonpoika ja perhe; rinnalla toinen parselli, toinen talonpoika ja toinen perhe. Ryhmä näitä yksiköjä muodostaa kylän, ja joukko kylä — maakunnan. Ranskan kansakunnan valtava osa muodostuu siis samannimisten suureiden pelkän yhteenlaskun kautta, samaan tapaan kuin säkillinen perunoita muodostaa perunäsäkin” [„Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte”, Hmb., 1885, S. 98—99. („Louis Bonaparten kahdeksastoista päivä brumairekuuta”, Hampuri, 1885, ss. 98—99. Toim.)]⁹⁸.

** „Liiton ja yhteenliittymisen tarve ei kapitalistisessa yhteiskunnassa ole heikentynyt, vaan päinvastoin kasvanut mittaamattomasti. Mutta on aivan järjetöntä ottaa tämän uuden yhteiskunnan tarpeen tyydyttämisessä vanha mitta. Tämä uusi yhteiskunta vaatii jo, ensinnäkin, että liitto ei olisi paikallinen, säätyyyn perustuva, ryhmien välinen; toiseksi, että sen lähtökohtana olisi se aseman ja etujen erilaisuus, minkä kapitalismi ja talonpoikaiston jakaantuminen on luonut” [V. Iljin, l. c., ss. 91—92, huom. (ks. Teokset, 2. osa, s. 218. Toim.)].

voinut olla synnyttämättä valtavien väestöjoukkojen vaelusta koko maassa; ja ilman väestön liikkuvaisuutta (kuten jo edellä huomautettiin) ei sen tietoisuuden ja itsenäisyyden kehitys ole ajateltavissa.

Vihdoin, neljänneksi, vasta maanviljelyskapitalismi mursi Venäjällä juuriaan myöten työllämaksun ja maanviljelijän henkilökohtaisen riippuvaisuuden. Työllämaksutalousjärjestelmä on ollut rajoittamattomasti vallalla maanviljelyksessämme „Russkaja Pravdan” ajoista aina nykyiseen talonpojan inventaareilla tapahtuvaan maanomistajien peltojen muokkaukseen saakka; sen välttämättömänä seuralaisena oli maanviljelijän tylsyys ja villeys, maanviljelijän, jota polki hänen työnsä ellei maaorjuudellinen, niin „puolivapaa” luonne; ilman maanviljelijän määrättyä epätasa-arvoisuutta kansalaisena (kuten: alimpaan säätyyn kuuluminen; ruumiillinen rangaistus; yleisiin töihin luovuttaminen; maaosuuteen kiinnittäminen j.n.e.) työllämaksujärjestelmä olisi mahdoton. Sen vuoksi on työllämaksun vaihtaminen vapaaseen palkkatyöhön Venäjän maanviljelyskapitalismin suuri historiallinen ansio*. Tehden yhteenvedon siitä, mitä edellä on sanottu Venäjän maanviljelyskapitalismin edistyksellisestä historiallisesta merkityksestä, voidaan sanoa, että se yhteiskunnallistaa maataloustuotantoa. Todellakin, se seikka, että maanviljelys on muuttunut ylimmän säädyn etuoikeudesta tai alimman säädyn rasituksesta tavalliseksi kauppa- ja teollisuustoiminnaksi; se, että maanviljelijän työn tuote joutuu yhteiskunnallisen luetteloinnin alaiseksi markkinoilla; se, että rutiini, yksipuolinen maanviljelys muuttuu kauppamaanviljelyksen teknillisesti uudistetuiksi ja moninaisiksi muodoiksi; se, että pienviljelijän paikallinen sulkeutuneisuus ja pirstoutuneisuus murtuu; se, että työvoiman oston ja myynnin persoonattomat sopimukset työntävät syrjään velkaorjuutuksen ja henkilökohtaisen riippuvaisuuden moninaiset muodot,— kaikki nämä ovat renkaita samassa

* Eräs hra N. —onin lukemattomista valituksista ja vaikeruksista meillä tapahtuvan kapitalistisen mullistuksen johdosta ansaitsee erikoista huomiota: „...Eivät läänitysriidat eikä tataarilaiskausi koskeneet taloudellisen elämämme muotoihin” („Katsauksten” s. 284), vasta kapitalismi ilmaisi „halveksivaa suhtautumista historialliseen menneisyyteensä” (283). Pyhä totuus! Juuri sen vuoksi kapitalismi onkin edistyksestä Venäjän maanviljelyksessä, että se ilmaisi „halveksivaa suhtautumista” „muinaisiin”, „vuosisatojen pyhittämiin” työllämaksun ja velkaorjuutuksen muotoihin, joita eivät mitkään poliittiset myrskyt, mukaanluettuina „läänitysriidat” ja „tataarilaiskausi”, todellakaan kyenneet hävittämään.

prosessissa, joka yhteiskunnallistaa maanviljelystyön ja yhä enemmän kärjistää ristiriitaa toisaalta markkinaheilah-
telujen anarkian, erillisten maatalousyriyten yksilöllisen
luonteen ja toisaalta kapitalistisen suurmaanviljelyksen
kollektiivisen luonteen välillä.

Korostaen tätä (toistamme vielä kerran) kapitalismin
edistyksestä historiallista merkitystä Venäjän maanvilje-
lyksessä emme suinkaan unohda tämän taloudellisen järjes-
telmän historiallisesti ohimenevää luonnetta emmekä
myöskään sille luonteenomaisia syviä yhteiskunnallisia risti-
riitoja. Päinvastoin, osoitimme edellä, että juuri narodnikit,
jotka osaavat vain valitella kapitalistista „mullistamista”,
arvioivat näitä ristiriitoja tavattoman pintapuolisesti
hämäten talonpoikaiston jakaantumisen, jättäen huomioon-
ottamatta koneiden käytön kapitalistisen luonteen maan-
viljelyksessämme, peitellen maatalouspalkkatyöläisten
luokan syntymistä sellaisilla sanannoilla kuin „maanviljelys-
ammatit” tai „ansiotyöt”.

X. NARODNIKKILAISET TEORIAMAT KAPITALISMISTA MAANVILJELYKSESSÄ. „TALVIAJAN VAPAUTUMINEN”

Yllä mainittuja myönteisiä johtopäätöksiä kapitalismin
merkityksestä tulee täydentää eräiden kirjallisuudessamme
levinneiden tätä kysymystä koskevien erikoisten „teorioiden”
erittelyllä. Useimmissa tapauksissa narodnikkimme eivät ole
voineet lainkaan sulattaa Marxin peruskatsomuksia maan-
viljelyskapitalismista. Avomielisimmät heistä ovat suoraan
sanoneet, että Marxin teoriaan ei sisälly maanviljelys
(hra V. V. „Meidän suunnissamme”), kun taas toiset (sellai-
set kuin hra N. —on) ovat katsoneet paremmaksi diplo-
maattisesti sivuuttaa kysymyksen „rakennelmiensa” suh-
teesta Marxin teoriaan. Eräs sellainen narodnikkilaisten
taloustieteilijäin keskuudessa laajimmin levinnyt raken-
nelma on „talviajan vapautumisen” teoria. Sen olemus on
seuraava*.

Kapitalistisen järjestelmän aikana maanviljelyksestä tulee
teollisuuden erikoinen ala, joka ei ole sidottu muihin aloihin.
Mutta se ei käsitä koko vuotta, vaan ainoastaan 5—6 kuu-

* V. V. „Katsauksia teoreettiseen taloustieteeseen”, s. 108 ja seur. N. —on
„Katsauksia”, s. 214 ja seur. Samat ajatukset hra Kablukovilla: „Luentoja
maatalouden ekonomiikasta”, Moskova, 1897, s. 55 ja seur.

kautta. Sen vuoksi maanviljelyksen kapitalistisoituminen johtaa „talviajan vapautumiseen”, „maanviljelijäluokan työajan rajoittumiseen työvuoden osaan”, joka juuri onkin „maanviljelijäluokkien taloudellisen aseman huonontumisen perussy” (N. —on, 229), „sisämarkkinain supistumisen” ja yhteiskunnan „tuotantovoimain hukkaamisen perussy” (hra V. V.).

Siinä onkin koko se maankuulu teoria, joka perustaa mitä laajimmat historialliset ja filosofiset johtopäätökset yksinomaan sen suurenmoisen totuuden varaan, että maanviljelyksessä työt jakaantuvat vuoden kuluessa sangen epätasaisesti! Vain tämän *yhden* piirteen ottaminen,— sen johtaminen abstraktisten olettamusten avulla mahdottomuuksiin,— sen monimutkaisen prosessin, joka muuttaa patriarkaalisen maanviljelyksen kapitalistiseksi maanviljelykseksi kaikkien muiden erikoisuuksien syrjään heittäminen,— sellaisia ovat tuon uusimman yrityksen yksinkertaiset menetelmät, yrityksen, jonka tarkoituksena on palauttaa ennalleen romanttisia oppeja esikapitalistisesta „kansantuotannosta”.

Osoittaaksemme, kuinka tavattoman ahdas tuo abstraktinen rakennelma on, viittaamme lyhyesti todellisen prosessin niihin puoliin, jotka narodnikkimme jättävät joko kokonaan huomioon ottamatta tai aliarvioivat niitä. Ensinnäkin, mitä pitemmälle menee maanviljelyksen spesialisoituminen, sitä voimakkaammin vähenee maanviljelysväestön määrä tehden yhä pienemmän osan koko väestöstä. Narodnikit unohtavat tämän, mutta samalla he saattavat abstraktioissaan maanviljelyksen spesialisoitumisen sellaiseen asteeseen, jota maanviljelys todellisuudessa ei ole juuri missään saavuttanut. He edellyttävät, että teollisuuden erikoiseksi alaksi ovat tulleet yksistään vain viljojen kylvö- ja korjuutyöt; maan muokkaus ja lannoitus, tuotteiden jalostus ja kuljetus, karjanhoito, metsänhoito, rakennusten ja inventaarien korjaus j.n.e., j.n.e.— kaikki ne ovat muuttuneet *erikoisiksi* kapitalistisiksi teollisuusaloiksi. Moisten abstraktioiden soveltaminen nykyisiin oloihin antaa hyvin vähän niiden selittämiseksi. Toiseksi, tuollainen maanviljelyksen täydellisen spesialisoitumisen olettamisen edellyttää maanviljelyksen puhtaasti kapitalistista organisaatiota, farmarikapitalistien ja palkkatyöläisten täydellistä kahtiajakaantumista. Kun sellaisissa oloissa puhutaan „talonpojasta” (kuten

hra N. —on tekee, s. 215), niin se on epäloogillisuuden huippu. Maanviljelyksen puhtaasti kapitalistinen organisaatio edellyttää vuorostaan töiden tasasuhtaisempaa jaottelua vuoden aikana (kasvivuorottelun, järkipärisen karjanhoidon j.n.e. johdosta), tuotteiden teknillisen jalostuksen liittämistä monissa tapauksissa maanviljelykseen, suuremman työmäärän käyttämistä maaperän ennakkovalmisteluun j.n.e.*. Kolmanneksi. Kapitalismi edellyttää maanviljelystuotantolaitosten täydellistä erottamista teollisista. Mutta mistä johtuu, ettei tämä erottaminen sallisi maanviljelys- ja teollisen *palkkatyön* yhdistämistä? Jokaisessa kehittyneessä kapitalistisessa yhteiskunnassa me näemme sellaisen yhdistämisen. Kapitalismi erottaa toisistaan taitavat työläiset ja yksinkertaiset sekatyöläiset, jotka siirtyvät toisesta työstä toiseen joutuen milloin johonkin suureen tuotantolaitokseen, milloin taas työttömien riveihin **. Mitä voimakkaammin kapitalismi ja suurteollisuus kehittyy, sitä voimakkaammaksi käy yleensä vaihtelu työläisten kysynnässä ei ainoastaan

* Ettemme rajoittuisi pelkkiin väitteisiin esitämme esimerkkejä maanomistajatalouksistamme, joiden organisaatio eniten lähenee puhtaasti kapitalistista tyyppiä. Otamme Orelin läänin („Zemvotilastojen kokoelma Kromyn kihlakunnasta”, VI osa, 2. vihko, Orel, 1892). Aatelisen Hljustinin tilaan kuuluu 1.129 desjatiinaa, niistä 562 desj. peltoa, 8 rakennusta, erilaisia uudenaikaisia työvälineitä. Heinäkylvöjä. Hevossiiuolaitos. Karjan kasvattaminen. Suon kuivaus ojituksella ja salaojituksella („suonkuivaustyöt tehdään suurimmaksi osaksi vapaana aikana”, s. 146). Työläisten lukumäärä on kesällä 50—80 henkeä päivässä, talvella — 30 henkeen saakka. Vuonna 1888 oli 81 työläistä, heistä 25 kesätyöläistä. Vuonna 1889 oli työssä 19 kirvesmiestä.— Kreivi Ribeaupierre'n tila. 3.000 desj.—1.293 desj. peltona, 898 desj. vuokrattu talonpojille. Kaksitoistavuoroinen viljelyjärjestelmä. Turpeen valmistaminen lannoitteeksi, fosforiittien hankinta. Vuonna 1889 otetaan käytäntöön 30 desj. suurin koepelto. Lannanveto talvella ja keväällä. Heinäkylvöjä. Metsän oikea käyttäminen (palkataan 200—300 metsätyöläistä loka-kuusta maaliskuuhun). Kasvatetaan nautakarjaa. Harjoitetaan maitotaloutta. Vuonna 1888 palvelusväkeä 90 henkeä, heistä 34 kesäkausia.— Menshtshikovin tila Moskovan läänissä („Kokoelma”, V osa, 2. vihko) 23.000 desj. Työvoima — poisleikattujen maiden vuokrausta vastaan ja vapaa palkkaus. Metsätalous. „Kesällä ovat hevoset ja vakinaiset työläiset työssä pelloilla, myöhään syksyllä ja osaksi talvellakin kuljettavat perunoita ja tärkkelystä kuivaamoon ja tärkkelystehtaaseen, vetävät metsästä halkoja ja toimittavat niitä... asemalle; tämän kaiken ansiosta työ on jakaantunut koko vuoden ajaksi verrattain tasaisesti!” (s. 145), mikä näkyy muun muassa tehtyjen työpäivien kuukausitilastosta: hevos-työpäiviä keskimäärin kuukaudessa 293, vaihtelu: 223:sta (huhtikuu) 362:een (kesäkuu). Miestyöpäiviä keskimäärin — 216, vaihtelu: 126:sta (helmikuu) 279:ään (marraskuu). Naistyöpäiviä keskimäärin — 23, vaihtelu: 13:sta (tammikuu) 127:ään (maaliskuu). Onko tämä todellisuus sen abstraktion kaltaista, jonka parissa narodnikit touhuavat?

** Kapitalistinen suurteollisuus luo vaeltajatyöväenluokan. Se muodostuu maaseutuväestöstä, mutta se työskentelee pääasiallisesti teollisuustöissä. „Se on pääoman kevyttä jalkaväkeä, jota heitellään paikasta toiseen pääoman tarpeen mukaan... Vaeltajatyöläisiä käytetään erilaisiin rakennustöihin, salaojitus töihin, tilien valmistukseen, kalkinpoltoon, rautatietöihin j.n.e.” („Das Kapital”, I, s. 692)⁹⁸. „Yleensä sellaiset suuret laitokset kuin rautatiet ottavat työmarkkinoilta vissin määrän voimia, joita voivat tarjota vain eräät alat, esimerkiksi maatalous...” (ibid., II. B., S. 303)⁹⁹.

maanviljelyksessä, vaan myöskin teollisuudessa *. Edellyttäessämme kapitalismin maksimaalista kehitystä meidän on siis edellytettävä työläisten maanviljelystöistä ei-maanviljelystöihin siirtymisen suurinta helppoutta, meidän on edellytettävä yleisen reserviarmeijan muodostumista, josta kaikenlaiset liikeyrittäjät ammentavat työvoimaa. Neljänneksi. Jos otamme nykyiset maalaisyrittäjät, niin ei voida tietysti olla myöntämättä, että talouden turvaamisessa työvoimalla heillä on toisinaan vaikeuksia. Mutta ei saa unohtaa sitäkään, että heillä on myös keino työläisten sitomiseksi talouteensa, nimittäin — antaa heille maatilkkuja y.m. Maaosuuden omaava batrakkii tai päiväläinen — se on kaikille kapitalistimaille ominainen tyyppi. Eräs narodnikkien perusvirhe on se, että he ignoroivat sentapaisen tyyppin muodostumisen Venäjällä. Viidenneksi. On aivan väärin asettaa kysymys maanviljelijän talviajan vapautumisesta riippumattomana kapitalistista liika-asutusta koskevasta yleisestä kysymyksestä. Työttömien reserviarmeijan muodostuminen on ominaista kapitalismille yleensä, ja maanviljelyksen erikoisuuksista johtuvat vain tämän ilmiön erikoiset muodot. Juuri sen vuoksi esim. „Pääoman” kirjoittaja kajoaakin töiden jakaantumista maanviljelyksessä koskevaan kysymykseen „suhteellista liika-asutusta” ** koskevan kysymyksen yhteydessä ja myöskin erikoisessa luvussa „työjakson” ja „tuotantoajan” välisestä erilaisuudesta („Das Kapital”, II. B., 13. luku). Työjaksoksi sanotaan sitä aikaa, jonka kuluessa tuote on työtoiminnan alainen; tuotantoajaksi sitä aikaa, jonka kuluessa tuote on tuotannossa laskien siihen myöskin sen kauden, jonka aikana se ei ole työtoiminnan alainen. Työjakso ei käy yhteen tuotantoajan kanssa hyvin monilla tuo-

* Esimerkiksi Moskovan saniteettiilaston laskelmien mukaan tässä läänissä oli 114.381 tehdastyöläistä; tämä on sillä haavaa ollut määrä; suurin määrä on 146.338 ja pienin — 94.214 („yleinen yhteenveto”, j.n.e., IV nide, I. osa, s. 98). Prosentissa: 12% — 100% — 82%. Voimistaen yleensä työläisten lukumäärän heilahtelua kapitalismi tässäkin suhteessa tasoittaa erilaisuutta teollisuuden ja maanviljelyksen välillä.

** Esim. englantilaisista maanviljelysuhteista Marx sanoo: „Maataloustyöläisiä osoitettuu aina olevan liian paljon maanviljelyksen keskimääräisiä tarpeita varten ja liian vähän sen poikkeuksellisia tai väliaikaisia tarpeita varten” (I², 725), joten vakinaisesta „suhteellisesta liika-asutuksesta” huolimatta maaseutu on riittämättömästi asutettua. Sitä mukaa kuin kapitalistinen tuotanto valtaa maanviljelyksen, sanoo Marx toisessa kohdassa, muodostuu liikamaalaisväestöä. „Osa maaseutuväestöstä on aina siirtymistilassa ollen valmiina muuttamaan kaupunkilais- tai manufaktuuriväestöksi” (Ib., 668)⁹¹; väestön tämä osa kärsii työttömyydestä altuudesta; sen työt ovat mitä epäsuosainta ja kaikkein huonopalkkaisimpia (esim. kotityö makasiinille y.m.).

tantoaloilla, joiden joukossa maanviljelys on vain tyypillisin, mutta ei lainkaan ainoa *. Euroopan muihin maihin verrattuna on Venäjällä maanviljelyksessä työjakson ja tuotantajan välinen eroavaisuus erikoisen suuri. „Kun kapitalistinen tuotanto erottaa manufaktuurin ja maanviljelyksen kokonaan toisistaan, niin maaseututyöläinen tulee yhä enemmän riippuvaiseksi aivan satunnaisista sivutöistä ja sen vuoksi hänen asemansa huononee. Pääoman kannalta... kaikki erilaisuudet kierrossa tasoittuvat, mutta työläisen kannalta eivät” (ib., 223—224)⁹². Siis ainoa johtopäätös, joka johtuu maanviljelyksen erikoisuuksista kyseessäolevassa suhteessa, on se, että maanviljelystyöläisen aseman täytyy olla vieläkin huonompi kuin teollisuustyöläisen. Siitä on vielä hyvin pitkä matka hra N. —onin „teoriaan”, jonka mukaan talviajan vapautuminen on „maanviljelysluokkien” aseman huononemisen perussy” (?!). Jos työjakso olisi meillä maanviljelyksessä 12 kuukautta, niin kapitalismin kehitysprosessi kävisi aivan samalla tavalla kuin nykyin; koko ero olisi siinä, että maanviljelystyöläisen asema tulisi jonkin verran lähemmäksi teollisuustyöläisen asemaa **.

Näin muodoin herrojen V. V:n ja N. —onin „teoria” ei anna kerrassaan mitään edes siinä yleisessä kysymyksessä, joka koskee maanviljelyskapitalismin kehitystä yleensä. Venäjän erikoisuuksia se ei ainoastaan ole selittämättä, vaan päinvastoin hämää niitä. Talonpoikaistomme talvinen työttömyys ei ole riippuvainen niin paljon kapitalismista kuin kapitalismin riittämättömästä kehityksestä. Työpalkkaa koskevien tietojen perusteella me jo edellä (tämän luvun IV §:ssä) osoitimme, että isovenäläisissä lääneissä talvinen työttömyys on suurin niissä lääneissä, joissa kapitalismi on heikoimmin kehittynyt ja joissa etusijalla on työllämaksu. Ja se on aivan ymmärrettävää. Työllämaksujärjestelmä pidättää työn tuottavuuden kehitystä, pidättää teollisuuden ja maanviljelyksen kehitystä ja siis myöskin

* Erikoisesti kannattaa tällöin panna merkille Marxin maininta siitä, että myöskin maanviljelyksessä on keinoja „jakaa tasasuhtaisemmin koko vuodeksi” työvoiman kysyntä, nimittäin useammanlaisten tuotteiden tuotanto, kolmivuoroviljelyksen vaihtaminen kasvivuorottelujärjestelmään, juurikasvien viljelys, heinänylvöt j.n.e. Mutta kaikki nämä keinot „vaativat sen tuotantoon sijoitetun liikkuvan pääoman lisäämistä, joka käytetään työpalkkaan, lannoitteisiin, siemeniin y.m.” (ibid., S. 225—226).

** Sanomme „jonkin verran”, sillä maanviljelystyöläisen asema ei huononee likimainkaan pelkästään työn epäsäännöllisyydestä.

työvoiman kysynnän kehitystä,— ja samaan aikaan, kiinnittämällä talonpojan maaosuuteen, se ei turvaa hänelle työtä talviajaksi eikä toimeentulomahdollisuutta kääpiömäisellä maanviljelyksellään.

XI. JATKOA.— YHTEISÖ.— MARXIN AJATUKSET
PIENMAANVILJELYKSESTÄ.— ENGELSIN MIELIPIDE
NYKYISESTÄ MAATALOUSPULASTA

„Yhteisöperusta estää pääomaa valtaamasta maanviljelys-tuotantoa” — näin ilmaisee hra N. — on (s. 72) toisen levinneen narodnikkilaisen teorian, joka on rakennettu yhtä abstraktisesti kuin edellinenkin. II luvussa esitimme kokonaisen joukon tosiasioita, jotka osoittavat tämän tavanomaisen päätelmän virheellisyyden. Nyt lisäämme seuraavaa. Yleensä on virheellistä luulla, että itse maanviljelys-kapitalismin syntymistä varten tarvitaan maanhallinnan vissi erikoismuoto. „Se muoto, jossa syntyvä kapitalistinen tuotantotapa löytää maanomistuksen, ei vastaa tätä tuotantotapaa. Sitä vastaava muoto tulee luoduksi vasta sen itsensä toimesta alistamalla maanviljelys pääoman alaiseksi; näin ollen sekä feodaalinen maanomistus että suku-yhteisöomistus kuin myöskin pieni talonpoikainen omistus maayhteisöineen* (Markgemeinschaft) muuttuvat tätä tuotantotapaa vastaavaksi taloudelliseksi muodoksi, olivatpa niiden juridiset muodot kuinka erilaiset tahansa” („Das Kapital”, III, 2, 156). Näin ollen eivät minkäänlaiset maanhallinnan erikoisuudet voi asian olemuksen vuoksi muodostaa ylipääsemätöntä estettä kapitalismille, joka saa erilaisia muotoja erilaisista maataloudellisista, juridisista ja elin-ehtoista riippuen. Tästä voidaan nähdä, kuinka väärä oli itse kysymyksen *asettelu* narodnikeillamme, jotka ovat luoneet kokonaisen kirjallisuuden teemasta: „yhteisö *vaiko* kapitalismi?”. Jos joku ylhäinen englantilaisintoilija määrää jollinkin palkinnon parhaasta teoksesta farmaritalouden käytäntöönottamisesta Venäjällä, jos jokin tieteellinen yhdistys esittää suunnitelmaluonnoksen talonpoikain asut-tamisesta huuttoreittain, jos joku joutilas virkamies kyhää luonnoksen 60-desjatiiniaisista palstoista,— niin narodnikki

* Toisessa kohdassa Marx sanoo, että „yhteisöomistus (Gemeineigentum) on kaikkialla parselli- [pien-] maanviljelyksen täydennys” („Das Kapital”, III, 2, 341)⁹⁹.

kiiruhtaa nostamaan hansikkaan ja syöksyy taisteluun noita „porvarillisia luonnoksia” vastaan, joiden tarkoituksena „on ottaa käytäntöön kapitalismi” ja hajoittaa „kansantuotannon” palladiumi, kyläyhteisö. Kunnon narodnikille ei ole tullut mieleenkään, että sillä aikaa, kun kyhäiltiin ja kumottiin kaikenlaisia luonnoksia, kapitalismi kulki omaa tietään ja yhteisöllinen maaseutu muuttui ja on muuttunut * pienten agraarien maaseudeksi.

Juuri sen vuoksi suhtaudumme hyvin tyynesti kysymykseen, joka koskee varsinaisesti talonpoikaisen maanhallinnan muotoa. Olkoonpa tämä maanhallinnan muoto minkälainen tahansa, niin talonpoikaisporvariston suhde maalaisproletariaattiin ei siitä olemukseltaan vähääkään muutu. Todella tärkeä kysymys ei koske lainkaan maanhallinnan muotoa, vaan puhtaasti niitä keskiaikaisen muinaisuuden jätteitä, jotka edelleenkin painavat talonpoikaista: talonpoikaisyhteisöjen säätysulkeutuneisuus, yhteistakuu, tavattoman korkeiden verojen kantaminen talonpoikain maasta, verojen, jotka eivät ole mitenkään verrattavissa yksityisten maanomistajain maiden verotukseen, talonpoikain maiden mobilisaation sekä talonpoikaiston toiselle paikkakunnalle muuttamisen ja siirtolaisuuden täydellisen vapauden puuttuminen **. Turvaamatta talonpoikaista vähääkään jakaantumiselta nuo kaikki vanhentuneet säädökset johtavat vain työllämaksun ja velkaorjuutuksen erilaisten muotojen lisääntymiseen, koko yhteiskunnallisen kehityksen valtavaan viivytykseen.

Lopuksi on vielä pysähdyttävä tarkastelemaan narodnikien originellia yritystä tulkita eräitä Marxin ja Engelsin lausuntoja „Pääoman” III osassa eduksi omille mielipiteilleen pienmaanviljelyksen etevämmydestä suurmaanviljelykseen verraten, siitä, että maanviljelyskapitalismilla ei ole edistyksellistä historiallista merkitystä. Erittäin usein he

* Jos meille sanotaan, että esittäessämme tuollaisen väitteen me kiiruhdamme edelle, niin siihen vastaamme seuraavaa. Sen eteen, joka haluaa kuvata jotakin elävää ilmiötä tämän ilmiön kehityksessä, nousee kiertämättä ja välttämättä vaihtoehto: joko on kiiruhdettava edelle tai jäätävä jälkeen. Siinä ei ole keskitietä. Ja jos kaikki tiedot osoittavat, että yhteiskunnallisen kehityksen luonne on juuri sellainen, että tuo kehitys on mennyt jo hyvin pitkälle (ks. II lukua), jos samalla on osoitettu tarkoin ne seikat ja laitokset, jotka pidättävät tätä kehitystä (tavattoman suuret verot, talonpoikaiston säätysulkeutuneisuus, maan käyttöön-oton, toiselle paikkakunnalle muuttamisen ja siirtolaisuuden täydellisen vapauden puuttuminen),— niin silloin ei sellaisessa edellä kiiruhtamisessa ole mitään virhettä.

** Siinä, että narodnikit puolustavat eräitä noista säädöksistä, tulee erikoisen havainnollisesti esille heidän katsomustensa taantumuksellinen luonne, joka lähentää heitä vähitellen agraareihin.

siteeraavat tässä tarkoituksessa seuraavan kohdan „Pääoman” III osasta:

„Historian moraali,— joka voidaan myös johtaa tarkastelemalla maanviljelystä toisesta näkökulmasta,— on siinä, että kapitalistinen järjestelmä on ristiriidassa järkipäisemmän maanviljelyksen kanssa eli että järkipäinen maanviljely ei sovi yhteen kapitalistisen järjestelmän kanssa (vaikka tämä viimeksi mainittu edistääkin sen teknillistä kehitystä) ja vaatii joko pienen, omalla työllään elävän (selbst arbeitenden) talonpojan käsiä tai yhdistyneiden tuottajain valvontaa” (III, 1, 98. Ven. käännös, 83)⁹⁴.

Mitä tuosta väitteestä sitten johtuu (muuten huomauttaakoon, että se on aivan erillinen katkelma, joka on joutunut lukuun, jossa puhutaan siitä, kuinka raaka-aineiden hintojen muuttuminen vaikuttaa voittoon, eikä VI osastoon, joka koskee erikoisesti maanviljelystä)? Se, että kapitalismi ei sovi yhteen maanviljelyksen (eikä myöskään teollisuuden) järkipäisemmän järjestämisen kanssa,— se on jo kauan sitten tunnettua eikä kiistää narodnikkien kanssa käydä siitä. Mutta kapitalismin edistyksellisen *historiallisen* merkityksen maanviljelyksessä on Marx korostanut erikoisesti tässä. Jää vielä Marxin maininta „pienestä, omalla työllään elävästä talonpojasta”. Ainoakaan tuohon mainintaan viitanneista narodnikeista ei ole vaivautunut selittämään, missä mielessä hän sen ymmärtää, ei ole vaivautunut liittämään tuota mainintaa toisaalta kontekstiin ja toisaalta — Marxin pienmaanviljelystä koskevaan yleiseen oppiin.— „Pääoman” siteeratusta kohdassa on puhe siitä, kuinka suuresti raaka-aineiden hinnat heilahtelevat, kuinka nuo heilahtelut rikkovat tuotannon tasasuhtaisuuden ja systemaattisuuden, rikkovat maanviljelyksen yhdenmukaisuuden teollisuuteen nähden. *Ainoastaan tässä mielessä* — tuotannon tasasuhtaisuuden, systemaattisuuden ja suunnitelmanmukaisuuden mielessä — Marx juuri rinnastaakin pientä talonpoikaistaloutta „yhdistyneiden tuottajain” talouden kanssa. Tässä suhteessa myöskin pieni keskiaikainen teollisuus (käsityöammatti) on „yhdistyneiden tuottajain” talouden kaltainen (vrt. „Misère de la philosophie”, siteerattu painos, p. 90)⁹⁵, mutta kapitalismin erottaa näistä kummastakin yhteiskunnallisen talouden muodosta tuotannon anarkia. Minkä logiikan mukaan tästä voidaan tehdä se johtopäätös, että Marx tunnusti pien-

maanviljelyksen elinvoimaisuuden *, että hän ei tunnustanut kapitalismin edistyksestä historiallista merkitystä maanviljelyksessä? Katsokaapa, mitä Marx sanoo tästä kysymyksestä erikoisessa maanviljelystä koskevassa osastossa, *erikoisessa pientä talonpoikaistaloutta koskevassa pykälässä* (47. luku, V §):

„Itse luonteensa puolesta pienmaanomistus tekee mahdolliseksi yhteiskunnallisten tuotantovoimien kehittämisen, työn yhteiskunnalliset muodot, pääomien yhteiskunnallisen keskittymisen, laajamittaisen karjanhoidon, tieteen edistyksellisen soveltamisen.

Koronkiskonta ja verotussysteemi on saattava sen kaikkialla häviöön. Pääoman käyttäminen maan ostamiseen riittää tuon pääoman agrikulttuurilta. Tuotantovälineiden loputon pirstominen ja itse tuottajain eristyminen. Ihmisvoiman ääretön tuhlaaminen. Tuotantoehtojen progressiivinen huononeminen ja tuotantovälineiden kallistuminen — se on pienomistuksen väistämätön laki. Tälle tuotantotavalle ovat satoisat vuodet onnettomuus” (III, 2, 341—342. Ven. käännös, 667)⁹⁷.

„Pienmaanomistus edellyttää, että väestön valtava enemmistö elää kylissä, että vallalla ei ole yhteiskunnallinen, vaan eristetty työ; että siis uusintamisen, s.o. sekä sen aineellisten että henkisten ehtojen, monipuolisuus ja kehitys on tällöin mahdollonta, mahdolltomaksi käyvät rationaalisen kulttuurin ehdot” (III, 2, 347. Ven. käännös, 672)⁹⁸.

Näiden rivien kirjoittaja ei ainoastaan ollut sulkematta silmiään näkemästä niitä ristiriitoja, jotka ovat ominaisia kapitalistiselle suurmaanviljelykselle, vaan päinvastoin paljasti ne armotta. Mutta se ei estänyt häntä arvostamasta kapitalismin *historiallista* merkitystä.

„...Eräs kapitalistisen tuotantotavan suuria tuloksia on se, että yhtäältä se muuttaa maanviljelyksen yhteiskunnan kehittymättömimmän osan kokemuseräisestä, mekaanisesti perinnöksi siirtyvästä työstä agronomian tietoiseksi tieteelliseksi käyttämiseksi, mikäli se yleensä on mahdollista yksityismaanomistuksen oloissa; että yhtäältä se erottaa maanomistuksen täydellisesti herruus- ja orjuussuhteista ja

* Muistutamme, että vähään nnen kuolemaansa ja sellaisena aikana, jolloin maanviljelyspula oli hintojen laskun yhteydessä tullut täydellisesti esiin, Engels katsoi välttämättömäksi nousta päättävästi ranskalaisia „oppilaita” vastaan, jotka tekivät eräitä myönnytyksiä pienmaanviljelyksen elinvoimaisuusopille¹⁰.

toisaalta taas erottaa täydellisesti maan, joka on tuotannon ehto, maanomistuksesta ja maanomistajasta... Yhtäältä maanviljelyksen järkiperaistaminen, joka tekee ensi kerran mahdolliseksi sen yhteiskunnallisen hoitamisen,— toisaalta maanomistuksen saattaminen järjettömyydeksi, sellaisia ovat kapitalistisen tuotantotavan suurenmoiset ansiot. Samoin kuin kaikki muutkin historialliset ansionsa se lunastaa tämänkin välittömien tuottajain täydellisen kurjistumisen hinnalla” (III, 2, 156—157. Ven. käännös, 509—510)⁹⁹.

Kun Marxin lausunnot ovat noin kategorisia, niin luulisi, ettei voi olla kahta mielipidettä siitä, kuinka hän käsitti kysymyksen maanviljelyskapitalismin edistyksellisestä historiallisesta merkityksestä. Hra N. —on löysi kuitenkin vielä erään verukkeen: hän siteerasi Engelsin mielipiteen nykyisestä maatalouspulasta, jonka muka pitäisi kumota väittämä kapitalismin edistyksellisestä merkityksestä maanviljelyksessä*.

Katsokaamme, mitä Engels oikeastaan sanoo. Kooten yhteen Marxin differentiaalikorkeusasteen tärkeimmät väittämät Engels johtaa sen lain, että „mitä enemmän pääomaa sijoitetaan maahan, mitä kehittyneempää on maanviljelys ja sivistys yleensä kyseisessä maassa, sitä suuremmaksi kasvaa korko — niin acrelta kuin myös koko korkosumma, sitä suurempi on se pakkovero, jonka yhteiskunta maksaa suurmaanomistajille ylimääräisen voiton muodossa” („Das Kapital”, III, 2, 258. Ven. käännös, 597)¹⁰⁰. Tämä laki — sanoo Engels — selittää „suurmaanomistajain luokan ihmeteltävän elinvoimaisuuden”, suurmaanomistajain, jotka kasaavat itselleen suuria velkoja, mutta siitä huolimatta kaikenlaisten pulien aikana „putoavat jaloilleen”, — esim. Englannissa suoritettu viljalakien kumoaminen, joka alensi

* Ks. „Novoje Slovo”, 1896, № 5, helmikuu, hra N. —onin kirje toimitukselle, ss. 256—261. Siinä on myöskin „sitaatti” „historian moraalista”. On merkillepantavaa, ettei hra N. —on eikä kukaan muukaan niistä monilukuisista narodnikkilaisista taloustieteilijöistä, jotka ovat yrittäneet vedota nykyiseen maanviljelyspulaan kumotakseen teorian kapitalismin edistyksellisestä historiallisesta merkityksestä maanviljelyksessä, ole kertaakaan asettanut kysymystä suoraan, määrätyn taloudellisen teorian perustalle; — ei ole kertaakaan selittänyt niitä perusteita, jotka pakottivat Marxin myöntämään maanviljelyskapitalismin edistyksellisen historiallisen merkityksen, eikä ole selvästi osoittanut, mitkä nimenomaan näistä perusteista ja nimenomaan miksi he hylkäävät. Tässä, kuten muissakin tapauksissa, narodnikkitaloustieteilijät katsovat paremmaksi olla esintymättä suoraan Marxin teoriaa vastaan ja rajoittuvat epämääräisiin vihjauksiin viittaillen „venäläisten oppilaiden” suuntaan. Rajoittuessamme tässä teoksessa Venäjän ekonomikkaan olemme vlempanä perustelleet mielipiteemme tästä kysymyksestä.

viljanhintoja, ei ainoastaan ollut saattamatta landlordeja taloudelliseen häviöön, vaan päinvastoin rikastutti heitä tavattomasti.

Näin ollen saattaa näyttää, että kapitalismi ei kykene heikentämään sen monopolin voimaa, jota maanomistus edustaa.

„Mutta mikään ei ole ikuista”, — jatkaa Engels. — Valtamerihöyrylaivat, Pohjois- ja Etelä-Amerikan, samoin Intian rautatiet saivat aikaan uusien kilpailijoiden ilmaantumisen. Pohjois-Amerikan preeriat, Argentiinan arot j.n.e. saattoivat maailman markkinat tulvilleen halpaa viljaa. „Ja tätä kilpailua — koskemattoman aromaaperän sekä ylivoimaisten veromaksujen rasittamien venäläisten ja intialaisten talonpoikain kilpailua — eurooppalainen vuokraviljelijä ja talonpoika ei voinut enää entisten korkojen vallitessa kestää. Osa maasta osoittautui Euroopassa täydellisesti voimattomaksi kilpailemaan viljan tuotannossa, korko laski kaikkialla, Eurooppaa varten tuli yieiseksi säännöksi 2. tapauksemme, 2. variantti, nimittäin: alenevat viljanhinnat ja pääomien lisäsjoitusten aleneva tuottavuus. Siitä johtuvat agraarien voitotukset Skotlannista Italiaan ja etelä-Ranskasta Itä-Preussiin saakka. Onneksi eivät likimainkaan kaikki aromaamat ole vielä kynnettyjä; niitä on jäänyt vielä riittävästi, jotta Euroopan koko suurmaanomistus — ja pienmaanomistus kaupanpäällisiksi — saatetaan häviöön” (ib. 260. Ven. käännös, 598, josta on jäänyt pois sana „onneksi”)¹⁰¹.

Jos lukija luki huolellisesti tämän kohdan, niin hänelle pitäisi olla selvää, että Engels puhuu juuri päinvastaista kuin mitä hra N. —on haluaa hänelle tyrkyttää. Engelsin mielestä nykyinen maanviljelyspula alentaa korkoa ja pyrkii jopa kokonaankin hävittämään sen, s.o. maanviljelyskapitalismi toteuttaa sille ominaista tendenssiä maanomistusmonopolin hävittämiseksi. Ei, meidän hra N. —oniamme ei todellakaan vetele noissa hänen „sitaateissaan”. Maanviljelyskapitalismi ottaa vielä uuden valtavan askeleen eteenpäin; se laajentaa äärettömästi maanviljelystuotteiden kaupallista tuotantoa vetäen maailman areenalle kokonaisen joukon uusia maita; se työntää syrjään patriarkaalisen maanviljelyksen sen viimeisistä turvapaikoista, sellaisista kuin ovat Intia ja Venäjä; se luo maanviljelyksessä ennenkuulumattoman, puhtaasti tehdasmaisen viljatuotannon, joka perustuu mitä uudenaikaisimmilla koneilla varustettujen

työläismassojen kooperaamiseen; se kärjistää mitä voimakkaimmin vanhojen eurooppalaisten maiden tilannetta, alentaa korkoa, järkyttäen siten mitä lujimmalta näyttäneitä monopoleja ja saattaen maanomistuksen „järjettömyydeksi” ei ainoastaan teoriassa, vaan myöskin käytännössä; se nostaa kysymyksen maanviljelystuotannon yhteiskunnallistamisen välttämättömyydestä sellaisella selväpiirteisyydellä, että Länessä alkavat jopa omistavienkin luokkien edustajat vainuta tuon välttämättömyyden*. Ja Engels tervehtii hänelle ominaisella reippaalla ironialla maailman kapitalismin viimeisiä askeleita: onneksi — sanoo hän — on jäänyt vielä riittävästi kyntämättömiä aroja, jotta asia kehittyisi edelleenkin samalla tavalla. Mutta hyväsydäminen hra N. — on, à propos des bottes**, muistelee huokaillen muinaista „talonpoika-maankyntäjää”, „vuosisatojen pyhitämää”... maanviljelyksemme pysähdystilaa ja kaikenlaisia maataloudellisia velkaorjuusmuotoja, joita eivät voineet horjuttaa „enempää läänitysriidat kuin tataarilaisvalta-kaan”, ja joita nyt on alkanut — oi kauhistus! — mitä päättävimmän horjuttaa tuo hirveä kapitalismi! O, sancta simplicitas!***.

---

* Eivätkö todellakin ole kuvaavia sellaiset „ajan merkit” kuin tunnettu Antrag Kanitz (Kanitzin ehdotus. *Toim.*) Saksan valtiopäivillä¹⁰² tai amerikkalaisten farmarien suunnitelma kaikkien elevaattorien muuttamisesta valtion omaisuudeksi?

** — aivan sopimattomaan aikaan. *Toim.*

*** — Oi pyhä yksinkertaisuus! *Toim.*

V L U K U

KAPITALISMIN ENSIMMÄISET ASTEET TEOLLISUUDESSA

Siirtykäämme nyt maanviljelyksestä teollisuuteen. Tehtävämme muotoutuu tässä samalla tavalla kuin maanviljelyksenkin suhteen: meidän on analysoitava teollisuuden muodot reforminjälkeisellä Venäjällä, s.o. tutkittava kyseinen yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden järjestelmä jalostavassa teollisuudessa ja tämän järjestelmän kehityksen luonne. Aloittakaamme teollisuuden yksinkertaisimmista ja alkeellisimmista muodoista ja seurattaamme niiden kehitystä.

I. KOTITARVETEOLLISUUS JA KÄSITYÖ

Kotitarveteollisuudeksi me nimitämme raaka-aineiden jalostamista siinä samassa taloudessa (talonpoikaisperheessä), joka on ne tuottanut. Kotitarvetuotanto on sen luontaistalouden välttämätön osa, jonka jätteitä melkein aina säilyy siellä, missä on pientalonpoikaista. Sen vuoksi on luonnollista, että Venäjän taloudellisessa kirjallisuudessa tavataan usein viittauksia teollisuuden tähän lajiin (kotitekoiset valmisteet pellavasta, hampusta, puusta y.m. omaa käyttöä varten). Kotitarveteollisuuden vähänkään laajempi levinneisyys voidaan kuitenkin nykyään todeta vain harvoilla ja kaikkein syrjäisimmillä seuduilla; niiden joukkoon on aivan viime aikoihin asti kuulunut esimerkiksi Siperia. Teollisuutta ammattialana ei tässä muodossa vielä ole: elinkeinoammatti on tässä liittynyt kiinteästi maanviljelyksen kanssa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi.

Teollisuuden ensimmäinen muoto, joka irtaantuu erilleen patriarkaalisesta maanviljelyksestä, on käsityö, s.o.

valmisteiden tuottaminen kuluttajan tilauksesta*. Tarveaineet voivat kuulua tällöin tilauksen tehneelle kuluttajalle tai käsityöläiselle, ja maksu käsityöläisen työstä suoritetaan joko rahassa tai luonnossa (huone ja käsityöläisen ylläpito, palkitseminen tuotteen osalla, esim. jauhoja j.n.e.). Ollen kaupunkilaiselämän välttämätön ja olennainen osa käsityöammatti on levinnyt huomattavassa määrin myöskin maaseudulle ja on talonpoikaistalouden täydennyksenä. Maalaisväestöstä on vissi prosentti käsityöläisammattilaisia, jotka harjoittavat (toisinaan yksinomaan, toisinaan maanviljelyksen ohessa) nahkan, jalkineiden ja vaatteiden valmistusta, sepäntöitä, kotitekoisten kankaiden värjäystä, talonpoikaissaran valmistusta, jyvien jauhatusta j.n.e. Taloudellisen tilastomme sangen epätydyttävän tilan vuoksi ei ole minkäänlaisia täsmällisiä tietoja käsityöammattien levinneisyydestä Venäjällä, erinäisiä mainintoja tuotannon tástä muodosta on taas siroteltuna melkein kaikissa talonpoikaistalouksien kuvauksissa, niin sanotun „kotityö“- („кустарная“) teollisuuden** tutkielmissa, niitä löytyy jopa virallisissa tehdastilastoissakin***. Rekisteröidessään talonpoikaissammattaja zemstvotilastolliset kokoelmat erottavat toisinaan erikoisen „käsityöläisten“ ryhmän (vrt. Rudnev, l.c.), mutta siihen luetaan (tavanomaisen sanankäytön mukaisesti) kaikki rakennustyöläiset. Poliittisen taloustieteen kannalta tuo sekoittaminen on aivan väärä, sillä rakennustyöläisten joukko ei kuulu itsenäisiin ammatinharjoittajiin, jotka työskentelevät kuluttajain tilauksista, vaan urakoitsijoiden palkkaamiin palkkatyöläisiin. Maaseudun käsityöläistä ei ole tietenkään aina helppo erottaa pienestä tavarantuottajasta tai palkka-

* Kundenproduktion. Vrt. *Karl Bücher*, „Die Entstehung der Volkswirtschaft“. Tüb. 1893 (Tuotanto tilauksesta. Vrt. *Karl Bücher*, „Kansantalouden synty“. Tübingen, 1893. *Toim.*)¹⁰.

** Sanotun todistamiseksi olisi tässä mahdotonta esittää sitaatteja: kaikki tutkielmat kotiteollisuudesta ovat kirjavanaan mainintoja käsityöammattielasta, vaikkakin — laajimmin tunnustetun mielipiteen mukaan — käsityöläiset eivät kuulu kotiteollisuudenharjoittajiin. Me tulemme näkemään vielä monta kertaa, kuinka toivottoman epämääräinen tuo termi „koteollisuusotimi“ on.

*** Tämän tilaston kaaoksellista tilaa kuvaa erikoisen havainnollisesti se, ettei se ole tähän saakka muokannut menetelmiä käsityö- ja tehdaslaitosten toisistaan erottamiseksi. Viimeksi mainittuihin laskettiin esimerkiksi 60-luvulla kylien puhtaasti käsityötyyppiset värjäyslaitokset („Finanssiministeriön vuosikirja“, I osa, ss. 172—176), vuonna 1890 talonpoikaiset sarkavanuttamat sekoitettiin verkatuhtaiden kanssa (*Orlovin* „Tehdashakemisto“, 3. painos, s. 21) j.n.e. Tuosta sekaannuksesta ei ole vapautunut myöskään uusin „Tehdasluettelo“ (Pietari, 1897). Ks. esimerkkejä „Tutkielmistamme“, ss. 270—271. (Ks. Teokset, 4. osa, ss. 9—10. *Toim.*)

työläisestä; sitä varten on välttämätöntä jokaista pientä ammatinharjoittajaa koskevien tietojen taloudellinen erittely. Erinomainen yritys käsityöammatin erottamiseksi taikasti erilleen muista pientuotannon muodoista on tehty Permin läänissä vuonna 1894/95 toimitetun kotiteollisuus-tiedustelun aineiston muokkauksessa *. Paikallisten maalais-käsityöläisten luku on arvioitu noin yhdeksi prosentiksi talonpoikaisväestöstä, ja suurin prosenttimäärä käsityöläisiä (kuten tuli odottaakin) osoittautui olevan sellaisissa kihlakunnissa, joille on ominaista teollisuuden heikoin kehitys. Pieniin tavarantuottajiin verrattuna käsityöläisille on erikoista lujin yhteys maahan: 100 käsityöläisestä on 80,6 maanviljelijöitä (muilla „koteollisuudenharjoittajilla” tämä prosentti on pienempi). Paikkatyön käyttöä tavataan myöskin käsityöläisillä, mutta tämän lajin ammatinharjoittajilla se on kehittynyt heikommin kuin muilla. Liikkeiden koko (työläisten lukumäärän kannalta) on käsityöläisillä samoin kaikkein pienin. Käsityöläis-maanviljelijäin keskimääräinen ansio on arvioitu 43,9 ruplaksi vuodessa ja ei-maanviljelijän — 102,9 ruplaksi.

Me rajoitumme näihin lyhyihin viittauksiin, koska käsityön yksityiskohtainen tarkastelu ei kuulu tehtäväämme. Teollisuuden tässä muodossa ei ole vielä tavaratuotantoa; tässä ilmestyy vain tavarankierto siinä tapauksessa, kun käsityöläinen saa maksun rahassa tai myy työpalkkana saadun osan tuotteesta ja ostaa itselleen raaka-aineita ja työvälineitä. Käsityöläisen työn tuote ei ilmesty markkinoille eikä se juuri laisinkaan poistu talonpojan luontais-talouden piiristä **. Siksi on luonnollista, että käsityötä luonnehtii samanlainen rutiini, pirstoutuneisuus ja ahtaas kuin pientä patriarkaalista maanviljelystäkin. Ainoa tälle teollisuusmuodolle ominainen kehitysmomentti on käsityöläisten meno ansiotöihin muille paikkakunnille. Sellainen

* „Tutkielmisamme” omistimme tälle tiedustelulle erikoisen kirjoituksen, ss. 113—199. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 331—435. Toim.) Kaikki tekstissä esitetyt tosiasiat perniläisistä „koteollisuudenharjoittajista” on otettu tuosta kirjoituksesta.

** Käsityön läheisyys talonpoikain luontais-talouteen aiheuttaa toisinaan talonpoikain taholta yritys järjellä käsityöläisen työ koko kylää varten: talonpojat antavat käsityöläiselle ylläpidon ja velvoittavat hänet tekemään työtä kyseisen kylän kaikkia asukkaita varten. Tämä teollisuuden muoto voidaan nykyisin tavata vain poikkeuksena tai kaikkein syrjäisimmillä reuna-alueilla (esimerkiksi Taka-Kaukasian eräissä kylissä on sepänammatti järjestetty tähän tapaan. Ks. „Selostuksia ja tutkielmia koteollisuudesta Venäjällä”, II osa, s. 321).

muille seuduille ansiotöihin meno oli kylissäme, erikoiden entisaikoina, verrattain laajalti kehittyntä; tavallisen se johti siihen, että saapumisseuduilla järjestettiin itsenäisiä käsityöliikkeitä.

II. PIENET TAVARANTUOTTAJAT TEOLLISUUDESSA.
AMMATTIKUNTAHENKI PIENISSÄ ELINKEINOAMMATEISSA

Me jo mainitsimme, että käsityöläinen ilmaantuu markkinoille, joskaan ei se tuote mukanaan, jonka hän on tuottanut. Luonnollista on, että tultuaan kerran kosketuksiin markkinoiden kanssa hän ajanoloon alkaa myöskin tuottaa markkinoita varten, s.o. muuttuu *tavarantuottajaksi*. Tuo siirtyminen tapahtuu vähitellen, alussa kokeilun muodossa: myydään ne tuotteet, jotka ovat sattumalta jääneet omiin käsiin tai jotka on valmistettu vapaa-aikana. Siirtymisen vähittäisyyttä lisää vielä se, että valmisteiden myyntimarkkinat ovat aluksi sangen suppeat, joten tuottajan ja kuluttajan välinen välimatka lisääntyy hyvin vähän, tuote siirtyy entiseen tapaan tuottajalta suoraan kuluttajalle, ja toisinaan tuotteen myynnin edellä tapahtuu sen vaihtaminen maataloustuotteisiin*. Tavaratalouden kehittyminen edelleen ilmenee siinä, että kauppa laajenee ja ilmaantuu erikoisia kauppia-ylösostajia; valmisteiden myyntimarkkinoina ei ole enää pieni maaseututori tai -markkinat**, vaan kokonainen alue, sitten koko maa ja toisinaan jopa muutkin maat. Teollisuuden tuotteiden tuottaminen tavaran muodossa laskee ensimmäisen perustan teollisuuden erkaantumiselle maanviljelyksestä ja niiden väliselle vaihdolle. Hra N. —on rajoittuu hänelle ominaisella kaavamaisella ja abstraktisella käsitystavallaan siihen, että julistaa „teollisuuden erkaantumisen maanviljelyksestä” yleensä „kapitalismin” ominaisuudeksi eikä vaivaudu tarkastelemaan tuon erkaantumisen eri muotoja enemää kuin kapitalismin eri asteitakaan. Sen vuoksi on tärkeää panna merkille, että jo pieninkin tavara-tuotanto talonpoikain elinkeinoammateissa alkaa erottaa

* Esim. savijastoiden vaihtaminen viljaan y.m. Viljanhintojen ollessa halpoja ruukun ekvivalentina pidettiin toisinaan sitä viljamäärää, mikä ruukkuun mahtui. Vrt. „Selost. ja tutk.”, I, 340.—„Vladimirin läänin elinkeinoammattit”, V, 140.—„Kotiteollisuuskomission teokset”, I, 61.

** Eräiden sellaisten maaseutumarkkinain tutkiminen osoitti, että 31% markkinoiden koko liikevaihdosta (noin 15 tuhatta rpl. 50 tuhannesta ruplasta) tuli nimenomaan „kotiteollisuus”-tuotteiden osalle. Ks. „Kotiteollisuuskomission teokset”, I, 38. Kuinka suppeat alussa ovat pienillä tavarantuottajilla myyntimarkkinat, näkyy esim. siitä, että polttavalaiset suutarit myyvät valmisteensa vain noin 60 virstan päähän kylänsä ympäristöön. „Selost. ja tutkielmia”, I, 287.

teollisuuden erilleen maanviljelyksestä, vaikkakin kehityksen tässä vaiheessa ammatinharjoittaja useimmissa tapauksissa ei vielä eroakaan maanviljelijästä. Myöhemmin me osoitamme, kuinka kapitalismin kehittyneemmät asteet johtavat teollisuuslaitosten erkaantumiseen maanviljelyslaitoksesta, teollisuustyöläisten erkaantumiseen maanviljelijöistä.

Tavaratuotannon itumuotojen aikana „kotiteollisuudenharjoittajain” välinen kilpailu on vielä hyvin heikkoa, mutta sitä mukaa, kun markkinat laajenevat ja valtaavat suuria alueita, tämä kilpailu käy yhä voimakkaammaksi ja murtaa pienen elinkeinonharjoittajan patriarkaalisen hyvinvoinnin, jonka perustana on hänen tosiasiallinen monopoliasemansa. Pieni tavarantuottaja tuntee, että, päinvastoin kuin muun yhteiskunnan edut, hänen etunsa vaativat tuon monopoliaseman säilyttämistä ja siksi hän *pelkää* kilpailua. Hän käyttää kaikenlaisia keinoja, sekä yksilöllisiä että kollektiivisia, voidakseen estää kilpailua, voidakseen olla „päästämättä” kilpailijoita omaan piiriinsä ja lujittaakseen oman turvatun asemansa pikkuisäntänä, jolla on määrätty ostajapiiri. Tuo kilpailun pelko selittää pienen tavarantuottajan todellisen yhteiskunnallisen olemuksen niin selväpiirteisesti, että me katsomme tarpeelliseksi pysähtyä tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin sitä koskevia tosiasioita. Ensiksi esitämme käsityöammattia koskevan esimerkin. Kalugalaiset lammasnahkamestarit käyvät valmistamassa lammasnahkoja muissa lääneissä; maaorjuuden lakkauttamisen jälkeen tämä elinkeinoammatti taantuu; tilanherrat, jotka laskivat „lammasnahkatyöhön” suurta veroa vastaan, valvoivat tarkasti, että lammasnahkamestarit työskentelisivät „määrätyllä paikkakunnallaan” eivätkä sallisi muiden lammasnahkamestarien tunkeutua vieraaseen piiriin. Tuolla tavalla järjestetty elinkeinoammatti oli niin edullinen, että „työpaikkapiirejä” („станы”) luovutettiin 500 ja 1.000 ruplasta, ja käsityöläisen saapuminen vieraaseen piiriin aiheutti toisinaan verisiä yhteenottoja. Maaorjuuden lakkauttaminen mursi tuon keskiaikaisen hyvinvoinnin; „tässä tapauksessa kilpailua auttaa myöskin matkustuksen helppous rautateitse” *. Samantapaisiin ilmiöihin kuuluu myöskin se monien ammattien suhteen todettu ja suorastaan yleisen säännön luonteinen pienten ammatinharjoittajain pyrkimys

* „Kotiteollisuuskomission teokset”, I, 35—36.

salata teknilliset keksinnöt ja parannukset, salata muilta edulliset työt estääkseen „turmiollisen kilpailun”. Uuden elinkeinoammattin perustajat tai henkilöt, jotka ovat tehneet vanhaan ammattiin jonkinlaisia parannuksia, pyrkivät kaikin keinoin salaamaan kotikyläläisiltään edulliset työt, käyttävät niiden salaamiseksi kaikenlaista viekkautta (esim. säilyttävät laitoksessa silmänlumeeksi vanhat laitteet), eivät laske verstaaseensa ketään, työskentelevät ullakolla, eivät kerro tuotannosta edes omille lapsilleen*. Pesseliteollisuuden hitaan kehityksen Moskovan läänissä „selitetään tavallisesti johtuvan siitä, että nykyiset tuottajat eivät halua itselleen uusia kilpailijoita. Sanotaan, että ne pyrkivät mikäli mahdollista olemaan nykyistä tuottajaa pitävä sivullisille henkilöille, jonka vuoksi vain yksi tuottaja pitää sivullisia oppilaita”**. Nizhni-Novgorodin läänin Bezdvodnojen kylästä, joka on tunnettu metallituoteammattistaan, saamme lukea: „Merkillepantavaa on, että Bezdvodnojen asukkaat aina tähän asti” (nimittäin 80-luvun alkuun; ammatti on ollut olemassa 50-luvun alusta) „ovat salanneet huolellisesti taitonsa naapuritalonpojilta. He ovat yrittäneet moneen kertaan saada kunnanhallinnossa aikaan päätöksen, että sitä, joka luovuttaa tuon taidon toiseen kylään, rangaistaisiin; mutta kun he eivät ole onnistuneet saamaan aikaan tuota muodollisuutta, niin päätös jotenkin moraalisesti sitoo heitä jokaista, minkä vuoksi he eivät anna tyttäriään miehelle naapurikyliin ja, mikäli mahdollista, eivät ota niistä tyttöjä miehelään”***.

Narodnikkilaiset taloustieteilijät eivät ainoastaan yrittäneet jättää varjoon sitä tosiasiaa, että pienten talonpoikaisten ammattinharjoittajain joukko kuuluu tavarantuottajiin, vaan loivatpa vielä kokonaisen tarun jostain syvästä antagonismista, joka on muka olemassa pienten talonpoikaisten elinkeinoammattien ja suurteollisuuden taloudellisen organi-

* Ks. „Kotiteollisuuskomission teokset”. I, 81, V, 460; IX, 2526.—„Moskovan läänin elinkeinoammatit”, VI osa, 1. viikko, 6—7; 253; VI osa, 2. viikko, 142; VII osa, 1. viikko, 2. osasto, „kirjapainoammattin” perustajasta.—„Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, I, 145, 149.—„Selost. ja tutk.”, I, 89.—*Grigorjev*: „Lukkojen ja veitsien kotiteollisuustuotanto Pavlovon piirissä” (liitteitä „Volga” julkaisuun. Moskova, 1881), s. 39.—Hra V. V. esittää eräitä näistä tosiasioista teoksessaan „Katsauksia kotiteollisuuteen” (Pietari, 1886), s. 192 ja seur.: hän tekee niistä vain sen johtopäätöksen, että kotiteollisuudenharjoittajat eivät vieroksu uudistuksia; hänelle ei juolahda mieleenkään, että nämä tosiasiat luonnehtivat pienten tavarantuottajain luokka-asemaa nykyisessä yhteiskunnassa ja heidän luokkaetujaan.

** „Moskovan läänin elinkeinoammatit”, VI, 2, 193.

*** „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX, 2404.

saation välillä. Tämän mielipiteen paikkansapitämättömyys näkyy muuten edellä esitetyistä tiedoistakin. Kun suurteollisuudenharjoittaja ei kaihdakaan minkäänlaisia keinoja turvataksensa itselleen monopolin, niin „kotiteollisuutta” harjoittava talonpoika on siinä suhteessa hänen veljensä; pikkuporvari pyrkii pikku keinoillaan puolustamaan itse asiassa niitä samoja luokkaetuja, joiden puolustamiseksi suurtehtailija janoaa suojelustullijärjestelmää, palkkioita, etuoikeuksia y.m. *.

III. PIENTEN AMMATTIALOJEN KASVU REFORMIN JÄLKEEN.

TÄMÄN PROSESSIN KAKSI MUOTOA JA MERKITYS

Yllä sanotusta johtuu vielä seuraavia huomiota ansaitsevia pientuotannon ominaisuuksia. Uuden elinkeinoammatin ilmaantuminen merkitsee, kuten jo mainitsimme, yhteiskunnallisen työnjaon kasvamisprosessia. Siksi tällaisen prosessin täytyy ilmetä jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa, mikäli siinä on vielä jossain määrin säilynyt talonpoikaisto ja puolittain luontaistaloudellinen maanviljelys, mikäli menneisyyden erilaiset laitokset ja perinnäistavat (huonojen kulkuyhteyksien y.m. ohella) estävät koneellista suurteollisuutta ottamasta välittömästi kotitarveteollisuuden paikkaa. Jokainen askel tavaratalouden kehityksessä johtaa kiertämättömästi siihen, että talonpoikaisto nostaa keskuudestaan yhä uusia ja uusia ammatinharjoittajia; tämä prosessi nostaa niin sanoaksemme uuden maaperän, valmistaa kapitalismin seuraavaa valtausta varten uusia alueita maan kaikkein takapajuisimmassa osissa tai teollisuuden kaikkein takapajuisimmilla aloilla. Tuo sama kapitalismin kasvu ilmenee maan muissa osissa tai teollisuuden muilla aloilla aivan toisin; ei pienten verstaiden ja kotityöläisten, jotka tehdas nielee, lukumäärän lisääntymisenä, vaan supistumisena. Ymmärrettävää on, että kapitalismin kehityksen tutkimiseksi tietyn maan teollisuudessa on mitä tarkimmin erotettava nämä prosessit; niiden sotkeminen toisiinsa ei voi olla johtamatta käsitysten täydelliseen sekaannukseen **.

* Tuntien, että kilpailu tuhoaa hänet, pikkuporvari pyrkii estämään sitä, aivan samoin kuin hänen ideologiansa, narodnikki, tuntee, että kapitalismi tuhoaa hänen sydämelleen rakkaat „tukipylväät”, ja siksi pyrkii „ehkäisemään”, estämään, pidättämään y.m.s.

** Tässä on mielenkiintoinen esimerkki siitä, kuinka nuo kaksi erilaista prosessia yhtyvät samassa läänissä, samaan aikaan ja samassa ammatissa. Rukkituotanto

Pienten ammattialojen kasvu, joka ilmentää kapitalismin kehityksen alkuaskeleita, on tullut ja tulee esiin reforminjälkeisellä Venäjällä kahdella tavalla: ensiksi, pienten ammatinharjoittajain ja käsityöläisten siirtymisenä keskuslääneistä, kauan sitten asutetuista ja taloudellisesti kehittyneimmistä lääneistä reuna-alueille; toiseksi, uusien pienten ammattialojen syntymisenä ja entisten elinkeinoammattien laajenemisena paikallisen väestön keskuudessa.

Ensimmäinen näistä prosesseista on eräs ilmaus siitä reuna-alueiden siirtoasuttamisesta, josta jo edellä mainitsimme (IV luku, II §). Nizhni-Novgorodin, Vladimirin, Tverin, Kalugan y.m. lääneissä asuva ammatinharjoittajatalonpoika, tuntiessaan kilpailun voimistuvan väestön kasvun yhteydessä ja pientuotantoa uhkaavan kapitalististen manufaktuurien ja tehtaiden kasvun, poistuu etelään, missä „ammattilais”-väkeä on vielä vähän, ansiot suuria ja toimeentulo halpaa. Uudella paikalla perustetaan pieni liikeyritys, joka panee alun uudelle talonpoikaiselle ammatille, joka sitten leviää edelleen tässä kylässä ja sen ympäristössä. Maan keskiset seudut, joilla on vuosisatainen ammattikulttuuri, ovat täten auttaneet kehittämään samantyyppistä kulttuuria niissä maan uusissa osissa, joita aletaan vasta asuttaa. Kapitalistiset suhteet (jotka ovat ominaisia, kuten myöhemmin näemme, myöskin pienille talonpoikaisille ammattialoille) ovat siten siirtyneet koko maahan*.

Siirtykäämme tarkastelemaan niitä tosiasioita, jotka ilmaisevat toista edellä mainituista prosesseista. Huomautamme etukäteen, että todetessamme pienten talonpoikaisten liikeyritysten ja elinkeinoammattien kasvun emme toistai-

on (Vjatkan läänissä) kankaiden kotituotannon täydennyksenä. Tuon ammatin kehitys merkitsee, että on syntynyt tavaratuotanto, joka valtaa erään kangastuotannon tuotantovälineen valmistuksen. Ja niinpä näemme, että läänin syrjäseuduilla, sen pohjoisosissa, rukki on miltei tuntematon („Aineisto Vjatkan läänin elinkeinoammattien kuvaamiseksi”, II, 27), ja siellä „elinkeinoammatti voisi syntyä uutena ammattina”, s.o. voisi iskeä ensimmäisen halkeaman talonpoikain patriarkaaliseen luontaistalouteen. Mutta läänin muissa osissa tuo ammatti kuitenkin jo lamaantuu ja tuon lamaantumisen todennäköiseksi syyksi tutkijat katsovat „talonpoikaiston keskuudessa yhä enemmän leviävien tehdasvalmisteisten puuvillakankaiden käytön” (s. 26). Tässä siis tavaratalouden ja kapitalismin kasvu ilmenee jo siinä, että tehdas syrjäyttää pienen elinkeinoammattin.

* Ks. esim. S. A. Korolenko, l.c. teollisuustyöläisten siirtymisestä reuna-alueille, joihin osa työläisistä jää asumaankin. „Kotiteollisuuskomission teokset”, I vihko (keskuslääneistä saapuneiden ammatinharjoittajien vallitsevasta asemasta Stavropolin läänissä); III vihko, ss. 33—34 (Nizhni-Novgorodin läänin Vyjezdnovin suutarien siirtyminen asumaan ala-Volgan kaupunkihin); IX vihko (saman läänin Bogorodskojen kylän nahkurit ovat perustaneet nahkatehtaita ympäri Venäjää). „Vladimirin läänin elinkeinoammatti”, IV, 136 (vladimirilaiset savenalajat ovat tuoneet tuotantonsa Astrakaanin lääniin). Vrt. „Selostuksia ja tutkimuksia”, I osa, ss. 125, 210; II osa, 160—165, 168, 222 — yleinen maininta isovenäläisistä lääneistä saapuneiden ammatinharjoittajien vallitsevasta asemasta „koko etelässä”.

seksi kajoa kysymykseen niiden taloudellisesta organisatiosta: myöhemmästä esityksestä tulee näkymään, että nuorimmat joko johtavat yksinkertaisen kapitalistisen kooperatiivin ja kauppapääoman muodostumiseen tahi ovat kapitalistisen manufaktuurin elimellisenä osana.

Nizhni-Novgorodin läänin Arzamasin kihlakunnassa turkkurinammatti syntyi Arzamasin kaupungissa ja levisi sitten vähitellen kaupungin ympäristön kyliin vallaten yhä suuremman alueen. Ensi alussa oli kylissä vähän turkkureita ja heillä oli paljon palkkatyöläisiä; työntekijät olivat halpoja, sillä palkkatyöhön he menivät oppimista varten. Opittuaan ammatin he hajaantuivat ja perustivat omia pieniä liikkeitään, — valmistuen siten laajemman maaperän pääoman herruudelle, joka nykyään alistaa alaisekseen suuren osan ammattinharjoittajia *. Yleensä huomautamme, että tuo palkkatyöläisten runsaus syntyvän elinkeinoammattin ensimmäisissä laitoksissa ja niiden palkkatyöläisten myöhempi muuttuminen pikkuisänniksi on mitä yleisimmin levinnyt ilmiö, jolla on yleisen säännön luonne **. Ilmeisesti olisi suuri virhe tehdä siitä sellainen johtopäätös, että „vastoin erilaisia historiallisia näkökohtia... eivät suuret verstaat niele pieniä, vaan pienet kasvavat esiin suurista” ***. Ensimmäisten liikeyritysten suuri koko ei ole lainkaan ilmauksena ammatin minkäänlaisesta keskittymisestä; se johtuu niiden liikkeen harvalukuisuudesta ja ympäristön talonpoikien pyrkimyksestä oppia noissa verstaissa edullinen elinkeinoammatti. Mitä tulee talonpoikaisten elinkeinoammattien leviämisen prosessiin niiden vanhoista keskuksista ympäristökyliin, niin sellainen prosessi havaitaan hyvin monissa tapauksissa. Sillä tavalla kehittyivät (sekä niiden kylien luvun mukaan, joihin ammatti oli levinnyt, että ammattinharjoittajien luvun mukaan kuin myös tuotantosumman mukaan) reforminjälkeisellä kaudella esimerkiksi seuraavat merkitykseltään huomattavat ammatit: Pavlovon teräskalusepänammatti, Kimryn kylän nahkurin- ja suutarinammattit, jalkineiden punonta Arzamasin kaupungissa ja sen ympäristössä, Burmakinin kylän metallivalmisteammatti, Molvi-

* „Kotiteollisuuskomission teokset”, III.

** Samanlainen ilmiö todetaan esim. värjäriammattissa Moskovan läänissä („Moskovan läänin elinkeinoammattit”, VI, I, 73—99), hatuntekijäammattissa (ibid., VI, I vihko), turkkurinammattissa (ibid., VII, I vihko, 2. osasto), pavlovalaisessa teräskalusepänamattissa (Grigorjev, l. c., 37—38) y. m.

*** Tällaisen johtopäätöksen kiihuhti tekemään erään malnitunlaisen tosiasian johdosta hra V. V. „Kapitalismin kohtaloissa”, 78—79.

tinon kylän ja sen lähistön hatuntekijänammatti, Moskovan läänin lasituotteiden valmistajain, hatuntekijäin ja pitsinvirkkaajain ammatit, Krasnoselskin seudun kultasepänammatti j.n.e.*. Tekijä, joka on kirjoittanut artikkelin Tulan kihlakunnan 7 kunnan kotiteollisuusammateista, toteaa yleisenä ilmiönä „käsityöläisten luvun lisääntymisen talonpoikaisreformin jälkeen”, „koteollisuudenharjoittajain ja käsityöläisten ilmaantumisen sellaisille seuduille, missä heitä reforminedellisenä aikana ei ollut”**. Samanluontoisen lausunnon antavat myöskin moskovalaiset tilastotyöntekijät***. Me voimme vahvistaa tuon lausunnon tilastotiedoilla 523 kotiteollisuusliikkeen syntymisajasta Moskovan läänin 10 elinkeinoammattissa****.

Liikkeiden koko lukumäärä	Liikkeiden luku, jotka on perustettu								
	tietämä- töntä milloin	kauan sitten	XIX vuosisadalla, kymmenluvulla						
			10	20	30	40	50	60	70
523	13	46	3	6	11	11	37	121	275

Aivan samoin ilmeni myös Permin läänin kotiteollisuustiedustelusta (8.884 pienen käsityö- ja kotiteollisuusliikkeen syntymisaikaa koskevien tietojen mukaan), että reforminjälkeiselle ajalle on luonteenomaista pienten ammattialojen erikoisen nopea kasvu. On mielenkiintoista katsoa lähemmin tätä uusien ammattien syntymisen prosessia. Villa- ja puolisilkkikankaiden tuotanto Vladimirin läänissä on syntynyt vasta joku aika sitten, vuonna 1861. Alussa tämä tuotanto oli vieraspaikkalainen ansiotyöammatti, mutta sitten

* A. Smirnov: „Pavlovo ja Vorsma”. Moskova, 1864.— N. Labzin: „Tutkimus veitsiteollisuudesta j.n.e.”. Pietari, 1870.— Grigorjev, I. c.— N. Annenski: „Selostus j.n.e.”. „Nizhni-Novgorodin laivaliikenteen ja teollisuuden tiedonannoissa” № 1 vuonna 1891.— Zemstvoilastojen „Aineistoja” Gorbatovin kihlakunnasta, Nizhni-Novgorod, 1892.— A. N. Potresov, selostus laina- ja säästökassayhdistyksen Pietarin osastossa vuonna 1895.— „Venäjän valtakunnan Tilastollinen Aikakirja”, II, 3. vihko, Pietari, 1872.— „Kotiteollisuuskomission teokset”, VIII.— „Selostuksia ja tutkimuksia”, I, III.— „Kotiteollisuuskomission teokset”, VI, XIII.— „Moskovan läänin elinkeinoammattit”, VI, I vihko, s. 111, ib. 177; VII, II vihko, s. 8.— „Tilastohistoriallinen katsaus Venäjän teollisuuteen”, II, VI ryhmä, tuotanto I.— „Vestnik Finansov”, 1898, № 42. Vrt. myös „Vladimirin läänin elinkeinoammattit”, III, 18—19 y.m.

** „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX, 2303—2304.

*** „Moskovan läänin elinkeinoammattit”, VII, I vihko, 2. nide, 196.

**** Tiedot harjantekijäin, neulaseppäin, hakasentekijäin, hatuntekijäin, tärkkelyksenvalmistajain, suutarien, silmälasientekijäin, kupari- ja satulasepän, ripsuntekijäin ja huonekaluammateista on valikoitu kotiteollisuudenharjoittajain taloustiedusteluaineistosta, joka on esitetty teoksessa „Moskovan läänin elinkeinoammattit” ja hra Isajevin kirjassa, jolla on sama nimi.

ilmaantui kyliinkin „välittäjä mestareita”, jotka jakoivat lankoja. Eräs ensimmäisistä „tehtailijoista” harjoitti yhteen aikaan ryynikauppaa ostellen ryynejä Tambovin ja Saratovin „aroilta”. Rautateiden rakentamisen jälkeen viljanhinnat tasaantuivat, viljakauppa keskittyi miljoonamiesten käsiin ja meidän kauppiamme päätti käyttää pääomansa kutoma-teollisuuslaitokseen; hän meni tehtaaseen työhön, tutustui ammattiin ja hänestä tuli „välittäjä mestari”*. Uuden „ammatin” syntymisen tälle paikkakunnalle aiheutti siis se, että maan yleinen taloudellinen kehitys työnsi pääoman syrjään kaupan alalta ja suuntasi sen teollisuuteen**. Esimerkiksi ottamamme ammatin tutkija osoittaa, että hänen kuvaamansa tapaus ei ole likimainkaan harvinaisen: vieraspaikkalaisten ansiotyöammattien varassa elävät talonpojat „olivat mitä erilaisimpien ammattien uranuurtajia, toivat teknilliset tietonsa kotikyläänsä, innostivat mukaansa vieraspaikkalaisiin ansiotöihin uutta työvoimaa ja kiihoittivat rikkaita talonpoikia kertomuksillaan satumaisista voitoista, joita ammatti tuottaa työhuoneenomistajalle ja välittäjä mestarille. Rikas talonpoika, joka säästi rahaa tai harjoitti viljakauppaa, painoi mieleensä nuo kertomukset ja ryhtyi järjestämään teollisuuslaitoksia” (ibidem). Suutarin ja vanuttajan ammatit syntyivät Vladimirin läänin Aleksandrovin kihlakunnassa eräillä seuduilla seuraavalla tavalla: mitkalityöhuoneiden tai pienten töidenjakelukonttorien isännät, havaitessaan käsikudonnan taantumisen, perustivat toisen tuotantoalan verstaita, palkkasivat toisinaan mestareita ammattiin tutustumiseksi ja sen opettamiseksi lapsille***. Sitä mukaa kun suurteollisuus syrjäyttää pienpääoman joltain tuotantoalalta, tämä pääoma suuntautuu toisille tuotantoaloille ja antaa niille kehityssysäyksen samaan suuntaan.

Moskovaalaisten elinkeinoammattien tutkijat ovat erikoisen selväpiirteisesti luonnehtineet niitä reforminjälkeisen kauden yleisiä olosuhteita, jotka aiheuttivat pienten ammattialojen kehityksen maaseudulla. „Toisaalta tällä kaudella talonpoikaiselämän ehdot huononivat huomattavasti”,

* „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 242—243.

** Tutkielmassaan venäläisen tehtaan historiallisesta kohtalosta M. I. T. Baranovski osoitti, että kauppapääoma oli suurteollisuuden muodostumisen välttämättömänä historiallisena ehtona. Ks. hänen kirjaansa: „Tehdas j.n.e.”. Pietari, 1898.

*** „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, II, 25, 270.

luemme pitsituotannon kuvauksesta, „mutta toisaalta taas väestön tarpeet — väestön sen osan, joka on suotuisimmissa oloissa,— huomattavasti kasvoivat” *. Ja esimerkiksi otta- maansa aluetta koskevien tietojen perusteella tekijä toteaa hevosettomien ja maata viljelemättömien lukumäärän lisääntyneen rinnan monia hevosia omistavien talonpoikain lukumäärän ja talonpoikain yleisen karjaluvun lisääntymisen kanssa. Täten siis toisaalta suureni sellaisten henkilöiden lukumäärä, jotka tarvitsevat „sivuansioita” ja etsivät ansiotöitä,— toisaalta varakkaiden perheiden vähem- mistö rikastui, teki „säästöjä”, sai „mahdollisuuden palkata itselleen yhden työläisen, sitten toisen, tai antaa työtä kotiin köyhille talonpojille”. „Tässä me emme tietenkään koskettele”, selittää kirjoittaja, „niitä tapauksia, jolloin tällaisten perheiden joukosta kehittyi henkilöitä, jotka tun- netaan kulakkien, kansannylkijäin nimellä, vaan tarkaste- lemme kaikkein tavallisimpia ilmiöitä talonpoikaisväestön keskuudessa”.

Paikalliset tutkijat viittaavat siis talonpoikaiston jakaantumisen ja pienten talonpoikaisten ammattialojen kasvun väliseen yhteyteen. Ja se on täysin ymmärrettävää. II luvussa esitetyistä tiedoista johtuu, että pienten talonpoi- kaisten ammattialojen kasvun täytyi täydentää maanviljelys- talonpoikaiston jakaantumista. Luontaistalouden hajoamisen mukaisesti raaka-aineiden jalostamisen muodot muuttuivat toinen toisensa jälkeen erikoisiksi teollisuusaloiksi; talon- poikaisporvariston ja maalaisproletariaatin muodostuminen lisäsi kysyntää pienten talonpoikaisten ammattialojen tuot- teille tarjoten samalla näille ammanteille vapaita työksiä ja vapaita rahavaroja **.

IV. PIENTEN TAVARANTUOTTAJAIN JAKAANTUMINEN.

TALOUSTIEDUSTELUN TIEDOT KOTITEOLLISUUDENHARJOITAJISTA MOSKOVAN LÄÄNISSÄ

Tarkastelkaamme nyt, minkälaisia ovat ne yhteiskunnallis- taloudelliset suhteet, jotka muodostuvat pienten tavarant- tuottajain keskuudessa teollisuudessa. Näiden suhteiden

* „Moskovan läänin elinkeinoammatit”. VI osa, II vihko, s. 8 ja seuraavat.

** Hra N. —onin teoreettinen perusvirhe „elinkeinoammattien kapitalistisoi- tumista” koskevilla päätelmissä on siinä, että hän jättää huomioimatta tavara- tuotannon ja kapitalismin ensimmäiset askelet sen myöhemmissä vaiheissa. Hra N. —on harppaa „kansantuotannosta” suoraan „kapitalismiin”,— ja sitten ihmettelee huvittavalla naiiviuudella, että hänellä syntyy perustaa vailla oleva, keinotekoinen kapitalismi j.n.e.

määrittämisen tehtävä on samanlaatuinen sen tehtävän kanssa, joka asetettiin edellä, II luvussa, pienviljelijäin suhteen. Maanviljelystalouden suuruuden asemesta meidän on nyt otettava perustaksi elinkeinoammattia harjoittavien talouksien koko; ryhmiteltävä pienet ammatinharjoittajat heidän tuotantonsa suuruuden mukaan, tarkasteltava työvoiman osuutta eri ryhmissä, tekniikan tilaa j.n.e.*. Tällaista analyysia varten tarpeellinen kotiteollisuudenharjoittajain taloustiedustelu meillä on Moskovan läänistä**. Monista elinkeinoammateista tutkijat esittävät tarkkoja tilastotietoja jokaisen erillisen kotiteollisuudenharjoittajan tuotannosta, toisinaan maanviljelyksestäkin (liikkeen perustamisen aika, perhe- ja palkkatyöläisten määrä, vuosituotannon summa, hevosten luku kotiteollisuudenharjoittajalla, maanmuokkaustapa j.n.e.). Tässä yhteydessä tutkijat eivät julkaise mitään ryhmätaulukkoja ja meidän piti itsemme laatia nuo taulukot jaotellen kunkin ammatin kotiteollisuudenharjoittajat ryhmiin (I alin; II keskimäinen ja III ylin ryhmä) työläisten (perhe- ja palkkatyöläisten) luvun mukaan yhtä liikettä kohti, toisinaan tuotannon määrän mukaan, sen teknillisen järjestämisen mukaan j.n.e. Yleensä perusteet kotiteollisuudenharjoittajain jakamiseksi ryhmiin on määritelty niiden tietojen mukaisesti, joita elinkeinoammattin kuvauksessa on esitetty; tällöin piti kotiteollisuudenharjoittajain ryhmiin jakamiseksi ottaa eri ammattiteissa erilaisia perusteita, esim. hyvin pienillä ammattialoilla lukea alimpaan ryhmään ne liikkeet, joissa on 1 työläinen, keskiryhmään ne, joissa on 2, ja ylimpään ryhmään ne, joissa on 3 työläistä tai useampia, mutta suuremmilla ammattialoilla

* Kuvatusaan Tshernigovin läänin „kotiteollisuutta” hra Varser toteaa „taloudellisten yksikköjen erilaisuuden” (toisaalta perheet, joiden tulot ovat 500—800 rpl., toisaalta — „miltei kerjäläiset”) ja tekee seuraavan huomautuksen: „Tällaisissa oloissa talouksien taloittain luettelointi ja niiden ryhmittäminen on ainoa keino saada täydellinen kuva kotiteollisuudenharjoittajain taloudellisesta elämästä. Kaikki muu tulee olemaan joko satunnaisten vaikutelmien mielikuvitusta tai erilaisille keskimääräisnormeille perustuvien aritmeettisten laskelmien kabinettityötä...” („Kotiteollisuuskomission teokset”, V vihko, s. 354).

** „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI ja VII osa, „Moskovan läänin elinkeinoammatit” ja A. Isajev: „Moskovan läänin elinkeinoammatit”, Moskova, 1876—1877, 2 osaa. Samanlaisia tietoja on julkaistu muutamista elinkeinoammateista myöskin teoksessa „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”. On itsestään selvää, että tässä luvussa me rajoitumme tarkastelemaan vain sellaisia elinkeinoammattia, joissa pienet tavarantuottajat työskentelevät markkinoita eivätkä ylösostajia varten, — ainakin suurimmassa enemmistössä tapauksia. Ylösostajille työskenteleminen on monimutkaisempi ilmiö ja sitä me tarkastelemme erikseen myöhemmin. Ylösostajia varten työskenteleviä kotiteollisuudenharjoittajia koskevan taloustiedustelun antamat tiedot eivät kelpaa päätelmien tekemiseen pienten tavarantuottajain välisistä suhteista.

alimpaan ryhmään sellaiset liikkeet, joissa on 1—5 työläistä, keskiryhmään sellaiset, joissa on 6—10 työläistä j.n.e. Elleimme olisi käyttäneet erilaisia ryhmitystapoja, emme olisi voineet esittää *kultakin* ammattialalta tietoja erisuuruisista liikkeistä. Tällä tavalla laadittu taulukko on liitteenä (ks. liite I); siinä on osoitettu, minkälaisien tunnusmerkkien mukaan kunkin ammattialan kotiteollisuudenharjoittajat on jaoteltu ryhmiin ja esitetty jokaisessa ammatissa jokaista ryhmää varten liikkeiden ja työläisten (yhteensä perhe- ja palkkatyöläisten) absoluuttiset lukumäärät, tuotantosummat, palkkatyötä käyttävien liikkeiden luku, palkkatyöläisten luku; kotiteollisuudenharjoittajain maanviljelyksen luonnehtimiseksi on laskettu hevosten keskimäärä 1 isäntää kohti kussakin ryhmässä ja niiden kotiteollisuudenharjoittajain prosentti, jotka muokkaavat maan „työntekijän” avulla (jotka siis palkkaavat maalaistyöläisiä). Taulukko käsittää kaikkiaan 37 elinkeinoammattia, joissa on 2.278 liikettä, 11.833 työntekijää ja tuotantosumma yli 5 miljoonan ruplan, ja vähennettäessä 4 ammattia, jotka on jätetty pois yleisestä yhteenvedosta joko tietojen epätäydellisyyden tai poikkeuksellisen luonteensa vuoksi * — yhteensä 33 ammattia, 2.085 liikettä, 9.427 työntekijää ja tuotantosumma 3.466.000 ruplaa ja korjauksin (2 elinkeinoammattin suhteen) — noin $3\frac{3}{4}$ miljoonaa ruplaa.

Koska ei ole laisinkaan tarpeellista tarkastella kaikkia näitä 33 elinkeinoammattia koskevia tietoja ja koska se olisi kovin rasittavaa, niin olemme jakaneet nuo elinkeinoammattit 4 kategoriaan: 1) 9 ammattia, joissa työläisten keskimäärä (yhteensä perhe- ja palkkatyöläisiä) 1 liikettä kohti on 1,6—2,5; 2) 9 ammattia, joissa työläisten keskimäärä on 2,7—4,4; 3) 10 ammattia, joissa työläisten keskimäärä on 5,1—8,4 ja 4) 5 ammattia, joissa työläisten keskimäärä on 11,5—17,8. Jokaiseen kategoriaan on täten yhdistetty sellaiset ammatit, jotka ovat verrattain läheisiä toisilleen työläismäärän puolesta yhtä liikettä kohti, ja myöhemmässä esityksessä rajoitumme tietoihin, jotka koskevat näitä ammattien neljää kategoriaa. Esitämme in extenso nämä tiedot.

* Tällä perusteella on yhteenvedosta poistettu posliini-„ammatti”, jonka alalla 20 liikkeessä työskentelee 1.817 palkkatyöläistä. Meillä vallitsevalle käsitteiden sekaannukselle on kuvaavaa, että moskvalaiset tilastotyöntekijät ovat tämänkin ammatin lukeneet „koteollisuus”-ammattien joukkoon (ks. VII osan III vihkossa olevia yhteenvetotaulukkoja, l. c.).

Elinkeino- ammattien kategoriat	Absoluuttiset luvut* a) liikkeitä b) työllisiä c) tuotantosum- mat rpl.	Jakaantuminen pro- senttisuhteessa**			a) palkkatyöllisiä pitävien liikk- keldien % b) palkkatyöllis- ten %				Keskimääräinen tuotanto- summa ruplissa a) yhtä liikettä kohti b) yhtä työllistä kohti			Työläisten keskimäärä yhtä liikettä kohti a) perhetyöllisiä b) palkkatyöllisiä c) yhteensä																	
		yh- teensä	ryhmittäin			yh- teensä	ryhmittäin			yh- teensä	ryhmittäin			yh- teensä	ryhmittäin														
			I	II	III		I	II	III		I	II	III		I	II	III												
1:n (9 ammattia)	831	100	57	30	13	12	2	19	40	430	243	527	1.010	1,9	1,28	2,4	3,3												
	1.776	100	35	37	28													11	1	9	27	202	182	202	224	0,2	0,02	0,2	1,2
	357.890	100	32	37	31													11	1	9	27	202	182	202	224	2,1	1,3	2,6	4,5
2:n (9 ammattia)	348	100	47	34	19	41	25	43	76	1.484	791	1.477	3.291	2,5	1,9	2,9	3,7												
	1.242	100	30	35	35													26	13	21	45	415	350	399	489	1,0	0,3	0,8	3,0
	516.268	100	25	34	41													26	13	21	45	415	350	399	489	3,5	2,2	3,7	6,7
3:s (10 ammattia)	804	100	53	33	14	64	35	95	100	2.503	931	2.737	8.063	2,4	2,0	2,7	2,3												
	4.893	100	25	37	38													61	25	59	86	411	324	411	468	3,7	0,8	3,9	14,9
	2.013.918	100	20	37	43													61	25	59	86	411	324	411	468	6,1	2,8	6,6	17,2
4:s (5 ammattia)	102	100	38	33	29	84	61	97	100	5.666	1.919	3.952	12.714	2,1	2,2	2,1	2,1												
	1.516	100	15	24	61													85	60	81	93	381	331	363	401	12,7	3,5	8,7	29,6
	*** 577.930	100	13	23	64													85	60	81	93	381	331	363	401	14,8	5,7	10,8	31,7
Yhteensä kai- kissa katego- rioissa (33 ammattia)	2.085	100	53	32	15	40	21	57	74	1.664	651	1.756	5.029	2,2	1,8	2,6	2,9												
	9.427	100	26	35	39													40	21	57	74	367	292	362	421	2,3	0,4	2,2	9,0
	3.466.006	100	21	34	45													51	20	46	75	367	292	362	421	4,5	2,2	4,8	11,9

* Kirjaimet a) b) c) merkitsevät, että numerot, jolla on otsikossa osoitettu merkitys, on sijoitettu sarakkeissa toistensa alle.

** Nämä ovat prosentteja liikkeldien ja työläisten kokonaismäärästä kyseisessä ammattikategoriassa tai ryhmässä.

*** Kahdessa ammatissa on tuotteen arvon (=tuotantosumma) asemesta esitetty tiedot jalostettavaksi tulevan raaka-aineen arvosta. Se alentaa tuotantosummaa noin 300 tuhannella.

Tämä taulukko tekee yhteenvedon niistä kotiteollisuudenharjoittajain ylimpien ja alimpien ryhmien suhteita koskevista tärkeimmistä tiedoista, joita me käytämme tehdesämme myöhempiä johtopäätöksiä. Yhteenvetotiedot kaikista neljästä kategoriasta voimme havainnollistaa diagrammalla, joka on rakennettu aivan samalla tavalla kuin se diagramma, jolla havainnollitimme maanviljelystalonpojan jakaantumista II luvussa. Määrittelemme jokaiselle ryhmälle prosenttiosuuden liikkeiden koko määrästä, perhetyöläisten koko määrästä, palkkatyöläisiä pitävien liikkeiden koko määrästä, työläisten koko määrästä (yhteensä perhe- ja palkkatyöläiset), tuotannon yleissummasta ja palkkatyöläisten koko määrästä, ja merkitsemme nämä prosenttiosuudet (II luvussa kuvatun menetelmän mukaan) diagrammaan (ks. diagrammaa s. 305).

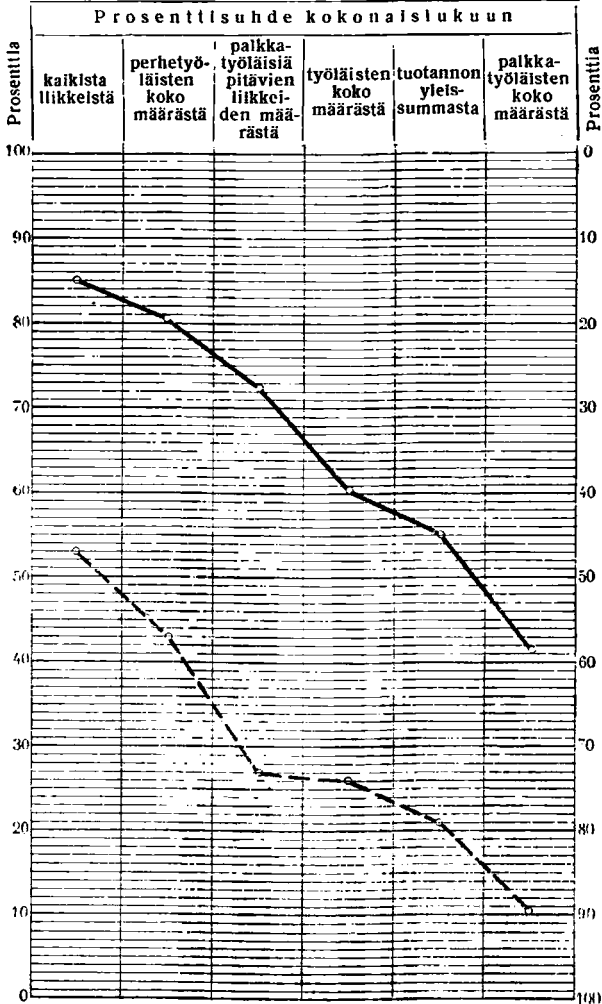
Tarkastelkaamme nyt johtopäätöksiä noista tiedoista.

Aloittakaamme palkkatyövoiman osuudesta. 33:ssa elinkeinoammattissa palkkatyö on vallitsevana perhetyöhön nähden: 51% työläisistä kuuluu palkkatyöläisiin; Moskovan läänin „koteollisuudenharjoittajain” osalta tuo prosentti on vieläpä todellisuutta pienempi. Me laskimme yhteen Moskovan läänin niitä 54 elinkeinoammattia koskevat tiedot, joiden osalta on annettu tarkat luvut palkkatyöläisten määrästä, ja saimme 17.566 palkkatyöläistä 29.446 työläisestä, s.o. 59,65%. Permin läänissä palkkatyöläisten prosentti osoittautui kaikkien kotiteollisuudenharjoittajain ja käsityöläisten joukossa olevan yhteensä 24,5% ja yksinomaan tavarantuottajain keskuudessa 29,4—31,2%. Mutta nämä summittaiset luvut käsittävät, kuten myöhemmin tulemme näkemään, ei vain pieniä tavarantuottajia, vaan myös kapitalistisen manufaktuurin. Paljon mielenkiintoisempi on sen vuoksi se johtopäätös, että *palkkatyön osuus kohoaa rinnan liikkeiden mittasuhteiden laajenemisen kanssa*: se havaitaan sekä verrattaessa toista kategoriala toiseen että verrattaessa saman kategorian eri ryhmiä. Mitä suurempia ovat liikkeet, sitä suurempi on sellaisten liikkeiden prosentti, joissa on palkkatyöläisiä, sitä suurempi on palkkatyöläisten prosentti. Narodnikkilaiset taloustieteilijät rajoittuvat tavallisesti väitteeseen, että „koteollisuudenharjoittajain” joukossa ovat enemmistönä sellaiset pienliikkeet, joissa on yksinomaan perhetyöläisiä, ja todistukseksi he esittävät usein „keskimääräis”-lukuja. Kuten esitettyistä tiedoista näkyy, nuo

DIAGRAMMA EDELLISEN TAULUKON YHTEENVETOTIEDOISTA

—— Yhtenäinen viiva osoittaa prosentteissa (ylhäältä laskien) kotiteollisuudenharjoittajain ylimmän, kolmannen ryhmän osuuden liikkeiden, työläisten j.n.e. yleisestä luvusta 33 ammattialalla.

--- Katkoviiva osoittaa prosentteissa (alhaalta laskien) kotiteollisuudenharjoittajain alimman, ensimmäisen ryhmän osuuden liikkeiden, työläisten j.n.e. yleisestä luvusta 33 ammattialalla.

„keskimääräis”-luvut eivät kelpaa ilmiön luonnehtimiseksi tässä suhteessa, ja sellaisten pienliikkeiden lukumäärällisesti vallitseva asema, joissa on perhetyöläisiä, ei lainkaan poista sitä perustosiasiaa, että *pientavaratuotannon tendenssi kallistuu palkkatyön yhä suuremman käytön puoleen, kapitalististen verstaiden perustamiseen*. Esitetyt tiedot kumoavat sen lisäksi myöskin toisen ja yhtä levinneen narodnikkien väitteen, nimittäin sen, että „kotiteollisuus”-tuotannossa palkkatyö on vain oikeastaan perhetyön „täydennystä”, että siihen ei turvaannuta voitonsaannin tarkoituksessa j.n.e. *. Mutta tosiasiaa kuitenkin osoitetaan, että myös pienten ammatinharjoittajain keskuudessa,— aivan samoin kuin pienviljelijöiden keskuudessa,— *palkkatyön kasvava käyttö käy rinnan perhetyöläisten lisääntymisen kanssa*. Useimmissa elinkeinoammateissa havaitsemme, että palkkatyön käyttö kasvaa alimmasta ryhmästä ylimpään siitä huolimatta, että myös perhetyöläisten lukumäärä yhtä liikettä kohti kasvaa. Palkkatyön käyttö ei tasoita erilaisuuksia „kotiteollisuudenharjoittajain” perhekokoonpanossa, vaan suurentaa noita erilaisuuksia. Diagramma osoittaa havainnollisesti tämän pienten ammattialojen yleisen piirteen: ylin ryhmä keskittää valtavan määrän palkkatyöläisiä siitä huolimatta, että se on parhaiten turvattu perhetyöläisillä. *„Perhekooperaatio” on siis kapitalistisen kooperaation perustana* **. On tietysti itsestään selvää, että tämä „laki” koskee vain kaikkein pienimpiä tavarantuottajia, vain kapitalismin ituja; tämä laki osoittaa, että talonpoikaiston tendenssinä on pikkuporvariksi muuttuminen. Kun kerran jo on muodostunut verstaita, joissa on verrattain huomattava määrä palkkatyöläisiä,— niin „perhekooperaation” merkityksen täytyy kiertämättä laskea. Ja tiedoistamme todellakin näemme, että mainittu laki ei sovellu ylimpien kategoriain suurimpiin ryhmiin. Kun „kotiteollisuudenharjoittaja” muuttuu todelliseksi kapitalistiksi, joka palkkaa 15—30 palkkatyöläistä, niin perhetyön osuus hänen verstaissaan laskee painuen aivan mitättömäksi (esim. ylimmän kategorian ylimmässä ryhmässä perhetyöläiset tekevät vain 7% työläisten koko määrästä). Toisin

* Ks. esim. „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, 1. vihko, s. 21.

** Samanlainen johtopäätös saadaan myöskin Permin „kotiteollisuudenharjoittajia” koskevista tiedoista; ks. „Tutkielmiamme”, ss. 126—128. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 345—347. Toim.)

sanoen: mikäli „kotiteollisuus”-ammateilla on niin pienet mittasuhteet, että niissä on vallitseva merkitys „perhekooperaatiolla”, sikäli tuo perhekooperaatio on kapitalistisen kooperaation kehityksen varmin tae. Tässä tulee siis esiin täysin havainnollisesti tavaratuotannon dialektiikka, joka muuttaa „omien kätten töillä elämisen” sellaiseksi elämiseksi, joka perustuu vieraan työn riistoon.

Siirtykäämme tarkastelemaan tietoja työn tuottavuudesta. Tiedot tuotantosummasta, joka tulee kussakin ryhmässä 1 työläistä kohti, osoittavat, että *liikkeiden mittasuhteiden suuretessa työn tuottavuus kohoaa*. Tämä havaitaan elinkeinoammattien valta-osassa ja poikkeuksetta kaikissa elinkeinoammattien kategorioissa; diagramma kuvaa havainnollisesti tuota lakia osoittaen, että ylimmän ryhmän osalle tulee suurempi osuus koko tuotantosummasta kuin mitä on sen osuus työläisten yleismäärästä; alimmassa ryhmässä tämä suhde on päinvastainen. Yhtä työläistä kohti tuleva tuotantosumma ylimpien ryhmien liikkeissä osoittautuu olevan 20—40% suurempi kuin sama summa alimman ryhmän liikkeissä. Suurliikkeissä on tosin tavallisesti pitempi työkausi ja toisinaan ne jalostavat arvokkaampia materiaaleja kuin pienet, mutta kumpikaan seikka ei voi poistaa sitä tosiasiaa, että työn tuottavuus on suurissa verstaissa huomattavasti korkeampi kuin pienissä *. Eikä muuten voi ollakaan. Suurliikkeissä on 3—5 kertaa enemmän työläisiä (sekä perhe- että palkkatyöläisiä yhteensä) kuin pienissä eikä kooperaation soveltaminen laajemmassa mitassa voi olla vaikuttamatta työn tuottavuuden kohoamiseen. Suuret verstaat ovat teknillisessä suhteessa aina paremmin kalustettuja, ne on varustettu paremmilla työkaluilla, välineillä, laitteilla, koneilla j.n.e. Esim. harjatuotannossa täyttyy „oikein järjestetyssä verstaassa” olla noin 15 työläistä, hakastuotannossa 9—10 työläistä. Leikkikalutuotannossa useimmat kotiteollisuudenharjoittajat kuivaavat tuotteet tavallisissa uuneissa, suuremmilla isännillä on erikoiset kuivausuunit ja kaikkein suurimmilla — erikoiset rakennukset, kuivaamot. Metallisten leikkikalujen tuotannossa on erikoisia verstaia 8 isännällä 16:sta, ryhmittäin: 1) 0:lla

---

* Taulukkoamme otetusta tärkkelystuotannosta on tietoja työkauden pituudesta erisuuruissa liikkeissä. Osoittautuu (kuten edellä näimme), että samassa kaudessakin työläinen tuottaa suurliikkeessä enemmän tuotteita kuin pienessä.

6:sta; II) 3:lla 5:stä ja III) 5:llä 5:stä. 142:lla peilin- ja raamintekijällä on 18 erikoista verstasta, ryhmittäin: I) 3:lla 99:stä; II) 4:llä 27:stä ja III) 11:llä 16:sta. Seulanpunonta-ammattissa seulojen punonta suoritetaan käsin (I ryhmä), mutta kudonta mekaanisesti (II ja III ryhmä). Rääpälinammatissa tulee 1 isäntää kohti ompelukoneita ryhmittäin: I) 1,3; II) 2,1 ja III) 3,4 j.n.e., j.n.e. Tutkielmasaan huonekalutuotannosta hra Isajev toteaa, että liikkeen harjoittamiseen yksin liittyy seuraavia epäedullisia seikkoja: 1) täydellisen työkaluston puuttuminen yksinäisellä; 2) valmistettavan tavaravalikoiman supistuminen, sillä suuri-kokoisille tuotteille ei tuvassa ole tilaa; 3) materiaalien paljon korkeampi hinta vähittäin ostettaessa (30—35% kalliimpi); 4) välttämättömyys myydä tavara halvemmalla — osittain siksi, ettei pieneen „kotiteollisuudenharjoittajaan” luoteta, osittain hänen rahantarpeensa vuoksi *. On tunnettua, että aivan samanlaatuisia ilmiöitä havaitaan paitsi huonekalutuotannossa, myöskin pienten talonpoikaisten ammattialojen valtavassa joukossa. Lopuksi on vielä lisättävä, ettei yhden työläisen tuottamien valmisteiden arvon kohoaminen ole havaittavissa ainoastaan useimpien elinkeinoammattien alimmasta ryhmästä ylimpään, vaan myöskin pienistä ammattialoista suurempiin siirryttäessä. Elinkeinoammattien I. kategoriassa yksi työläinen tuottaa keskimäärin 202 ruplan arvosta, toisessa ja kolmannessa — noin 400 ruplan arvosta ja neljännessä yli 500 ruplan arvosta (luku 381 on yllä mainitusta syystä suurennettava noin puolitoistakertaiseksi). Tämä seikka viittaa siihen yhteyteen, joka on olemassa raaka-aineiden kallistumisen ja sen prosessin välillä, että suurliikkeet syrjäyttävät pieniä. Jokainen askel kapitalistisen yhteiskunnan kehityksessä tuo mukanaan kiertämättömästi sellaisten tuotteiden kuin puutavaran j.n.e. kallistumisen ja jouduttaa siten pienliikkeiden tuhoa.

Edellä sanotusta johtuu, että verrattain suurilla kapitalistisilla liikkeillä on hyvin suuri osuus pienissäkin talonpoikaisissa elinkeinoammateissa. Muodostaen pienen vähemmistön liikkeiden yleisessä luvussa ne keskittävät kuitenkin

* Pientuottaja taistelee noita epäsuotuisia ehtoja vastaan pidentäen työpäivää ja lisäksi työpönnistusta (l. c., s. 38). Tavaratalouden aikana pientuottaja niin maanviljelyksessä kuin teollisuudessaakin pysyy pystyssä vain supistamalla tarpeitaan.

sangen suuren osan työläisten koko määrästä ja vieläkin suuremman osan tuotannon koko summasta. Siten esimerkiksi Moskovan läänissä 33 ammattialalla 15% ylimmän ryhmän liikkeistä keskittää käsiinsä 45% tuotannon koko summasta; alimman ryhmän liikkeiden 53 prosenttia osalle tulee kaikkiaan vain 21% tuotannon koko summasta. On itsestään selvää, että elinkeinoammattien tuottaman puhtaan tulon jakaantumisen täytyy olla verrattomasti vähemmän tasasuhtainen. Permin läänin kotiteollisuustiedustelun tiedot vuodelta 1894/95 osoittavat sen havainnollisesti. Erottaen seitsemässä elinkeinoammattissa suurimmat liikkeet erikseen saamme pienten ja suurten liikkeiden keskinäis-suhteesta seuraavan kuvan*:

Liikkeet	Liikkeiden luku	Työläisten luku			Kokonaistulo		Työpalkka		Puhdas tulo	
		perhetyöläisiä	palkkatyöläisiä	yhteensä	yhteensä	1 työläistä kohti	yhteensä	1 palkkatyöläistä kohti	yhteensä	1 perheen työläisiä kohti
Kalkki liikkeet	735	1.587	837	2.424	239.837	98,9	28.985	34,5	69.027	43
Suuret	53	65	336	401	117.870	293	16.215	48,2	22.529	346
Muut	682	1.522	501	2.023	121.967	60,2	12.770	25,4	46.498	30,5

Suurliikkeet, joita on mitättömän pieni osa (vähemmän kuin $\frac{1}{10}$ yleisestä määrästä), mutta joissa on $\frac{1}{5}$ koko työläismäärästä, keskittävät käsiinsä melkein puolet koko tuotannosta ja $\frac{2}{5}$ kaikesta tulosta (laskien yhteen sekä työläisten työpalkan että isäntien tulon). Pikkuisännät saavat sellaisen puhtaan tulon, joka on huomattavasti pienempi kuin palkkatyöläisten työpalkka suurliikkeissä; toisessa kohdassa osoitimme yksityiskohtaisesti, että sellainen ilmiö

* Ks. meidän „Tutkielmiämme”, s. 153 ja seuraavia (ks. Teokset, 2. osa, s. 382 ja seuraavat. *Toim.*), missä on esitetty tietoja jokaisesta ammatista erikseen. Huomautamme, että nuo kaikki tiedot koskevat kotiteollisuudenharjoittaja-maanviljelijöitä, jotka työskentelevät markkinoita varten.

ei ole poikkeus, vaan yleinen sääntö pienille talonpoikaisille ammattialoille*.

Tehden yhteenvedon niistä johtopäätöksistä, jotka juontuvat tarkastelemistamme tiedoista, meidän on sanottava, että pienten talonpoikaisten ammattialojen taloudellinen järjestelmä on tyypillistä pikkuporvarillista järjestelmää, samanlaista kuin se, minkä totesimme edellä pienviljelijöiden keskuudessa. Talonpoikaisten pienten ammattialojen laajentuminen, kehittyminen ja parantuminen ei voi tapahtua nykyisessä yhteiskunnallis-taloudellisessa ilmapiirissä muutoin kuin nostamalla esiin toisaalta pienkapitalistien vähemmistön ja toisaalta palkkatyöläisten tai sellaisten „itsenäisten kotiteollisuudenharjoittajain” enemmistön, jotka elävät vieläkin suuremmassa ahdingossa ja huonommin kuin palkkatyöläiset. Me havaitsemme siis pienimmissäkin talonpoikaisissa elinkeinoammateissa mitä selvimpiä kapitalismin ituja,— sen saman kapitalismin ituja, jonka kaikenlaiset taloustieteilijä-Manilovit kuvaavat joksikin „kansantuotannosta” irralliseksi. Ja sisämarkkinateorian kannalta ei käsiteltyjen tosiasioiden merkitys ole vähäinen. Pienten talonpoikaisten elinkeinonmattien kehitys johtaa siihen, että vauraammat ammatinharjoittajat lisäävät kysyntää tuotantovälineille ja työvoimalle, jota ammennetaan maalaisproletariaatin riveistä. Maaseudun käsityöläisillä ja pienillä ammatinharjoittajilla työskentelevien palkkatyöläisten lukumäärän täytyy koko Venäjällä olla aika huomattava, kun kerran esim. yksistään Permin läänissä heitä on noin 6 1/2 tuhatta**.

* Tekstissä esitetyistä tiedoista näkyy, että pienillä talonpoikaisilla ammattialoilla on hyvin suuri ja jopa vallitsevakin osuus sellaisilla liikkeillä, joiden tuotantosumma on yli 1.000 ruplaa. Muistutamme, että virallinen tilastomme on aina laskenut ja laskee edelleenkin tällaiset yritykset „tehtaiden” joukkoon kuuluviksi [vrt. „Tutkielmia”, ss. 267, 270 (ks. Teokset, 4. osa, ss. 5, 9. Toim.), ja VII luku, II§]. Jos katsoisimme siis taloustieteilijälle sallittavaksi sen tavanomaisen perinnäisen terminologian käyttämisen, jota pitemmälle narodnikkimme eivät ole menneet, niin meillä olisi oikeus todeta seuraava „laki”: talonpoikaisten, „kotiteollisuus”-yritysten joukossa on vallitseva osuus „tehtailla”, jotka eivät joudu viralliseen tilastoon sen epätyydyttävän tilan vuoksi.

** Lisäämme, että muissakin lääneissä, paitsi Moskovan ja Permin, tietolähteet toteavat pienten tavarantuottajain keskuudessa aivan samanlaatuisia suhteita. Ks. esim. „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, II viikko, suutareita ja vanutlajia koskeva taloustiedustelu; „Kotiteollisuuskomission teokset”, II viikko — Medynin kihlakunnan pyöräsepiä; II viikko — saman kihlakunnan lampaannahkojen valmistajista; III viikko — Arzamasin kihlakunnan turkkureista; IV viikko — Semjonovin kihlakunnan vanuttajista ja Vasilskin kihlakunnan nahkureista j.n.e. Vrt. „Nizhni-Novgorodin kokoelma”, IV osa, s. 137.— A. S. Gatsiskin yleisessä lausunnossa pienistä ammattialoista todetaan suurten verstaiden erottautuminen. Vrt. Annenskin esitelmää paviovolaisista kotiteollisuudenharjoittajista (mainittu

V. YKSINKERTAINEN KAPITALISTINEN KOOPERAATIO

Kun pienet tavarantuottajat perustavat verrattain suuria verstaita, niin se on siirtymistä teollisuuden korkeampaan muotoon. Pirstoutuneesta pientuotannosta kasvaa esiin *yksinkertainen kapitalistinen kooperaatio*. „Kapitalistinen tuotanto... alkaa todellisuudessa silloin, kun sama yksilöllinen pääoma pitää työssä suuremman joukon työläisiä yhtäaikaan, työprosessi siis laajentaa mittasuhteitaan ja tuottaa tuotteita suuremman määrän. Suuremman työläisjoukon toiminta samaan aikaan ja samassa paikassa (eli, jos niin tahdotaan, samalla työmaalla) saman tavaralajin tuottamiseksi saman kapitalistin käskyjen mukaan on historiallisesti ja loogillisesti kapitalistisen tuotannon lähtökohta. Itse tuotantotapaan nähden eroaa esim. manufaktuuri alkiomuodossaan ammattikunnallisesta käsityöteollisuudesta tuskin muussa kuin suuremmassa lukumäärässä saman pääoman yhtäaikaan työssä pitämiä työläisiä. Ammattikuntamestarin verstaas on vain laajentunut” („Das Kapital”, I², S. 329)¹⁰⁴.

Nimenomaan tämä kapitalismin lähtökohta siis havaitaan pienillä talonpoikaisilla („kotiteollisuus”) ammattialoillamme. Toisenlainen historiallinen tilanne (ammattikuntakäsityön puuttuminen tai heikko kehitys) muuttaa vain samojen kapitalististen suhteiden ilmenemismuotoa. Kapitalistinen verstaas eroaa pienen ammatinharjoittajan verstaasta aluksi vain samanaikaisesti työssäpidettävien työläisten lukumäärän puolesta. Siitä syystä ensimmäiset kapitalistiset liikkeet, ollen lukumäärällisesti vähemmistönä, aivan kuin katoavat yleiseen pienliikkeiden joukkoon. Suuremman työläismäärän käyttäminen johtaa kuitenkin kiertämättömästi johdonmukaisiin muutoksiin itse tuotannossa, tuotannon asteittaiseen uudistamiseen. Alkukantaisen käsityötekniikan vallitessa on ero yksityisten työläisten välillä (voimassa, kätevyyydessä, taitavuudessa y.m.) aina hyvin suuri; jo yksistään siitä syystä pienen ammatinharjoittajan asema käy äärimmäisen häilyväksi; hänen riippuvaisuutensa markkinaheilahduksista saa mitä raskaimpia muotoja. Mutta kun liik-

edellä), perheiden ryhmitystä viikkoansion suuruuden mukaan j.n.e., j.n.e., j.n.e. Kaikki nuo viitaukset eroavat tarkastelemistamme taloustiedustelujen antamista tiedoista vain vaillinaisuutensa ja niukkuutensa puolesta. Mutta asian olemus on kaikissa sama.

keessä on useampia työläisiä, niin heidän väliset yksilölliset erilaisuutensa tasoittuvat itse verstaassa; „suuremman yhtäikaa työssä pidetyn työmiesjoukon kokonaistyöpäivä on jo sinänsä päivä yhteiskunnallista keskimääräistyötä”¹⁰⁵, ja sen vuoksi kapitalistisen verstaan tuotteiden tuotanto ja myynti tulee verrattomasti säännöllisemmäksi ja pysyväisemmäksi. Käy mahdolliseksi käyttää täydellisemmin rakennuksia, varastohuoneita, työkaluja ja -välineitä y.m.; ja se johtaa tuotannon halpenemiseen suuremmissa verstaissa*. Sitä varten, että tuotantoa voitaisiin harjoittaa laajemmassa mitassa ja pitää työssä samanaikaisesti paljon työläisiä, tarvitaan verrattain huomattavan pääoman kokoamista, joka usein ei muodostu tuotannon, vaan kaupan y.m. piirissä. Tästä pääoman suuruudesta määräytyy isännän henkilökohtaisen osallistumisen muoto laitoksen työhön: onko hän itsekin työläinen, jos hänen pääomansa on vielä hyvin pieni, vai luopuuko hän itse työnteosta spesialisoituen kaupallisiin ja liikeyritysjätehtäviin. „Voidaan osoittaa verstaan isännän aseman olevan yhteydessä hänen työläistensä lukumäärään”, sanotaan esim. huonekalutuotannon kuvauksessa. „2—3 työläistä antaa isännälle niin pienen ylijäämän, että hän työskentelee yhdessä heidän kanssaan... 5 työläistä antaa isännälle jo sen verran, että hän vississä määrin jo vapauttaa itsensä lihasvoimatyöstä, jonkin verran laiskistuu ja suorittaa pääasiallisesti kahta viimeksi mainittua isännän tehtävää” (s.o. tarveaineiden ostoa ja tavaroiden myyntiä). „Kun palkkatyöläisten lukumäärä kohoaa kymmeneen tai ylittää tuon luvun, niin isäntä ei ainoastaan hylkää lihasvoimatyötä, vaan jopa melkein kokonaan lopettaa työläisten valvonnan: hän ottaa ylimmän mestarin, joka valvoo työläisiä... Silloin hänestä tulee jo pikkukapitalisti, oikea

* Esim. Vladimirin läänin lehtimetallin valmistajista kirjotetaan: „Kun työläisten lukumäärä on suurempi, voidaan huomattavasti supistaa kulunkeja; sellaisia ovat menot valoon, taantaan, kiviin ja tarvekaluihin” („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 188). Permin läänin kuparivalmisteammatissa tarvitaan yksityistä työntekijää varten täydellinen työkalukokoelma (16 lajia); kahta työläistä varten tarvitaan „aivan vähäinen lisä”. „Verstaasta varten, jossa työskentelee 6—8 henkilöä, on työkalukokoelma lisättävä kolmin- tai nelinkertaiseksi... Sorvipenkkejä on aina yksi, vaikka verstaassa olisi kahdeksankin työläistä” („Kotiteollisuuskomission teokset”, X, 2939). Kiinteäksi pääomaksi määritellään suuressa verstaassa 466 rpl., keskinkertaisessa — 294 rpl., pienessä — 80 rpl., ja tuotantosumma 6.200 rpl.—3.655 rpl.—871 rpl. Siis tuotanto on pienissä laitoksissa 11 kertaa, keskisuurissa 12 kertaa ja suurissa laitoksissa 14 kertaa kiinteää pääomaa suurempi.

„varsinaisisäntä” ” (Isajev, „Moskovan läänin elinkeino-ammattit”, I, 52—53). Esittämämme tilastotiedot vahvistavat havainnollisesti tuon lausunnon osoittaen, että huomattavien palkkatyöläismäärien ilmaantuessa perhetyöläisten lukumäärä pienenee.

Yksinkertaisen kapitalistisen kooperaation yleisen merkityksen teollisuuden kapitalististen muotojen kehityksessä „Pääoman” kirjoittaja luonnehtii seuraavalla tavalla:

„Kooperaation kapitalistinen muoto kehittyy historiallisesti vastakohtana talonpojan taloudelle ja riippumattomalle käsityölle, olipa tällä viimeksi mainitulla ammattikunnallinen muoto tahi ei... Samoin kuin kooperaation kohottama työn yhteiskunnallinen tuotantovoima esiintyy pääoman tuotantovoimana, niin myöskin itse kooperaatio esiintyy kapitalistisen tuotantoprosessin erikoistuneena muotona vastakohtana erillisten riippumattomien työntekijäin tahi pikkuisäntien tuotantoprosessille. Se on ensimmäinen muutos, mikä itse työprosessissa tapahtuu sen pääoman johtoon alistamisen seurauksena... Suuremman palkkatyöläisjoukon työssäpito samana aikana samassa työprosessissa, joka on tämän muutoksen edellytyksenä, on kapitalistisen tuotannon lähtökohta... Jos siis kapitalistinen tuotantotapa toisaalta esiintyy historiallisena välttämättömyytenä työprosessin muuttamiselle yhteiskunnalliseksi prosessiksi, niin toisaalta tämä työprosessin yhteiskunnallinen muoto esiintyy pääoman käyttämänä menettelytapana mainitun prosessin riistämiseksi edullisemmin, lisäämällä sen tuotantovoimaa.

Tähän asti käsitellyssä yksinkertaisessa muodossaan kooperaatio sattuu yhteen suuressa mittakaavassa harjoitetun tuotannon kanssa, mutta se ei esiinny minään pysyvänä, kapitalistisen tuotannon erikoisen kehityskauden luonteenomaisena muotona. Enintään sillä on likimääräisesti samanlainen osuus manufaktuurien vielä käsityömäisellä alkuasteella...” („Das Kapital”, I², 344—345)¹⁰⁶.

Myöhemmästä esityksestä näemme, kuinka kiinteästi sellaiset pienet „kotiteollisuus”-liikkeet, jotka pitävät palkkatyöläisiä, liittyvät Venäjällä kapitalismin verrattomasti kehittyneempiin ja laajalle levinneisiin muotoihin. Mitä tulee näiden liikkeiden merkitykseen pienillä talonpoikaisilla

ammattialoilla, niin edellä on jo tilastollisesti todistettu, että nuo liikkeet luovat tuotannon entisen pirstoutuneisuuden tilalle verrattain laajan kapitalistisen kooperaation ja kohottavat huomattavasti työn tuottavuutta.

Johtopäätöksemme kapitalistisen kooperaation valtavasta merkityksestä pienillä talonpoikaisilla ammattialoilla ja sen edistyksestä merkityksestä on mitä räikeimmässä ristiriidassa sen laajalle levinneen narodnikkilaisen opin kanssa, jonka mukaan pienillä talonpoikaisilla ammattialoilla on vallalla „artteliperustan” kaikenlaisia ilmauksia. Todellisuudessa pientuotannolle (ja käsityölle) on aivan päinvastoin ominaista tuottajain suurin pirstoutuneisuus. Päinvastaisen mielipiteen vahvistukseksi narodnikkilainen kirjallisuus ei ole voinut esittää mitään muuta kuin yksityisten esimerkkien valikoiman, ja valtava enemmistö näistä esimerkeistä ei koske lainkaan kooperaatiota, vaan isäntien ja pikkuisäntien tilapäisiä suppeita liittymiä yhteisiä raaka-aineistoja varten, yhteisen verstaan rakentamiseksi j.n.e. Tuollaiset arttelit eivät edes vähääkään kajoa kapitalistisen kooperaation vallitsevaan merkitykseen *. Tarkan käsityksen saamiseksi siitä, kuinka laajaa todellisuudessa on „artteliperustan” soveltaminen, ei riitä, että viitataan sieltä ja täältä temmattuihin esimerkkeihin; sitä varten on otettava tiedot jostain täydellisesti tutkitusta seudusta ja tarkasteltava näiden tai niiden kooperaatiomuotojen suhteellista levinneisyyttä ja merkitystä. Sellaisia ovat esim. Permin „kotiteollisuus”-tiedustelun antamat tiedot vuodelta 1894/95,— ja toisessa kohdassa („Tutkielmia”, ss. 182—187 **) olemme jo osoittaneet, kuinka hämmästyttävä pientuottajain pirstoutuneisuus tuossa tiedustelussa on todettu ja kuinka suuri on sangen vähälukuisten suurliikkeiden merkitys. Edellä tehty johtopäätös kapitalistisen kooperaation

* Katsomme tarpeelliseksi esittää tekstissä sanotun vahvistukseksi esimerkkejä, joita voitaisiin osoittaa kokonainen joukko hra V. V:n kirjasta: „Artteli kotiteollisuusammattissa” (Pietari, 1895). Hra Volgin on jo käsitellyt hra V. V:n esittämien esimerkkien (mainittu teos, s. 182 ja seur.) todellisen merkityksen ja osoittanut „artteliperustan” täydellisen mitättömyyden meidän „kotiteollisuus”-tuotannossamme. Panemme vain merkille hra V. V:n seuraavan väitteen: „...muuttamien itsenäisten kotiteollisuudenharjoittajain liittymistä yhteen yhdeksi tuotannolliseksi yksiköksi... ei aiheuta pakollisesti kilpailun ehdot, mikä voidaan todistaa sillä, että useimmissa elinkeinoammateissa ei ole sellaisia vähänkään suurempia verstaiteita, jotka pitävät palkkatyöläisiä” (93). Tuollaisen ylimalkaisen väitteen perustelematon esittäminen on tietysti paljon helpompaa kuin tästä kysymyksestä olevien taloustiedustelujen antamien tietojen analysoiminen.

** Ks. Teokset, 2. osa, ss. 415—421. *Toim.*

merkityksestä ei perustu yksinäisiin esimerkkeihin, vaan taloustiedustelujen antamiin tarkkoihin tietoihin, jotka käsittävät kymmenittäin mitä erilaisimpia ammatteja eri seuduilla.

VI. KAUPPAPÄÄOMA PIENILLÄ AMMATTIALOILLA

Kuten tunnettua, pienet talonpoikaiset ammattialat synnyttävät hyvin useissa tapauksissa erikoisia ylösostajia, jotka harjoittavat ammatikseen kauppatoimia tuotteiden myymiseksi ja raaka-aineiden ostamiseksi ja jotka alistavat tavallisesti pieniä ammatinharjoittajia muodossa tai toisessa alaisekseen. Tarkastelkaamme, missä yhteydessä tuo ilmiö on pienten talonpoikaisten ammattialojen yleiseen rakentamiseen ja mikä merkitys sillä on.

Ylösostajan taloudellinen perustoimi on tavaran (tuotteen tai raaka-aineen) ostaminen sen jälleenmyyntiä varten. Toisin sanoen ylösostaja on kauppapääoman edustaja. Kaiken pääoman,—niin teollisuus- kuin kauppapääomankin,—lähtökohtana on vapaiden rahavarojen kertyminen eri henkilöillä (ymmärtäen vapailla rahavaroilla sellaisia rahavaroja, joita ei ole pakko käyttää henkilökohtaiseen kulutukseen y.m.). Se, millä tavalla tuo varallisuusdifferentioituminen maaseudullamme tapahtuu, on edellä yksityiskohtaisesti osoitettu maanviljelystä ja elinkeinoammattaja harjoittavan talonpoikaiston jakaantumista koskevissa tiedoissa. Nuo tiedot selittävät erään niistä ehdoista, jotka aiheuttavat ylösostajain ilmaantumisen, nimittäin: pientuottajain pirstoutuneisuus ja eristyneisyys, taloudellisen eripuraisuuden ja taistelun olemassaolo heidän välillään. Toinen ehto kuuluu niiden tehtävien luonteeseen, joita kauppapääoma täyttää, s.o. tuotteiden myyntiin ja raaka-aineiden ostoon. Tavaratuotannon ollessa vain hyvin vähän kehittynyttä pientuottaja rajoittuu tuotteiden myyntiin pienillä paikallisilla markkinoilla, toisinaan jopa niiden myyntiin välittömästi kuluttajalle. Tämä on vasta hädin tuskin käsityöstä erkaantuvan tavaratuotannon kehityksen alin aste. Markkinoiden laajetessa tuollainen pieni pirstoutunut myynti (joka on täydellisesti pienen, pirstoutuneen tuotannon mukainen) käy *mahdottomaksi*. Suurilla markkinoilla täytyy myynnin olla suurta, joukkoluontoista. Ja tuotannon pienuus joutuu sovittamattomaan ristiriitaan suuren, tukkumyynnin välttä-

mättömyyden kanssa. Näiden yhteiskunnallis-taloudellisten ehtojen vallitessa, pientuottajain eristyneisyyden ja jakaantumisen oloissa, tuo ristiriita ei voinut ratketa muutoin kuin siten, että varakkaan vähemmistön edustajat valtasivat myynnin omiin käsiinsä, keskittivät sen. Ostaessaan suurin määrin valmisteita (tai raaka-aineita) ylösostajat halvensivat siten myyntikuluja, muuttivat myynnin pienestä, satunnaisesta ja epäsäännöllisestä suureksi ja säännölliseksi,— ja tämä suurmyynnin puhtaasti taloudellinen paremmuus johti kiertämättömästi siihen, että pientuottaja joutui eristetyksi markkinoista ja turvattomaksi kauppapääoman vallan edessä. Tavaratalouden oloissa pientuottaja joutuu siis täten kiertämättä riippuvaisuuteen kauppapääomasta pelkästään sen taloudellisen paremmuuden vuoksi, joka suurmyynnillä, tukkumyynnillä on pirstoutuneeseen pienmyyntiin verraten *. On itsestään selvää, että useissa tapauksissa ylösostajien voitto ei rajoitu todellisuudessa likimainkaan suurmyynnin hinnan ja pienmyynnin hinnan väliseen eroon,— aivan samoin kuin teollisuuskapitalistin voitto muodostuu usein poisvedoista normaalityöpalkasta. Mutta siitä huolimatta on meidän teollisuuskapitalistin voiton selittämiseksi oletettava, että työvoima myydään todellisen arvonsa mukaan. Aivan samoin on meidän ylösostajan merkityksen selittämiseksi oletettava, että tuotteiden oston ja myynnin hän suorittaa tavaravaihdon yleisten lakien mukaan. Vain nämä kauppapääoman herruuden taloudelliset syyt voivat antaa avaimen niiden erilaisten muotojen käsittämiseen, joita se todellisuudessa itselleen ottaa ja joiden joukossa vakituisesti tavataan (se on aivan epäilemätöntä) myös mitä tavallisin petkutus. Jos menetellään päinvastoin,— kuten narodnikit tavallisesti tekevät,— s.o. rajoitutaan osoittamaan „kulakkien” erilaisia temppuja ja tällä perusteella kokonaan syrjäytetään kysymys ilmiön taloudellisesta olemuksesta, niin se olisi vulgäärin taloustieteen kannalle asettumista **.

* Kauppa-, kauppiaspääoman merkityksestä kapitalismin kehityksessä yleensä viittaamme lukioloille „Pääoman” III osaan. Ks. erikoisesti III, 1, S. 253—254 (ven. käännös, 212) tavara-kauppapääoman olemuksesta; S. 259 (ven. käännös, 217) siitä, kuinka kauppapääoma halventaa myyntiä; S. 278—279 (ven. käännös, 233—234) sen ilmiön taloudellisesta välttämättömyydestä, että „keskitys tapahtuu kauppiaan liikeyrityksessä enemmän kuin teollisuusverstaassa”; S. 308 (ven. käännös, 259) ja S. 310—311 (ven. käännös, 260—261) kauppapääoman historiallisesta merkityksestä välttämättömänä „kapitalistisen tuotantotavan kehityksen ehtona” ¹²⁷.

** Narodnikkien ennakkoluuloinen katsantokanta,— narodnikkien, jotka ovat idealisoineet „kotiteollisuus”-ammatteja ja kuvaileet kauppapääoman jonkinlaiseksi surulliseksi poikkeukseksi eikä markkinoita varten työskentelevän

Vahvistaaksemme väitteemme syy-yhteyden välttämättömyydestä markkinoita varten työskentelevän pientuotannon ja kauppapääoman herruuden välillä pysähdymme tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin erästä parasta kuvausta siitä, miten ylösostajat ilmaantuvat ja mikä merkitys heillä on. Tarkoitamme tutkimusta pitsinvirkkaajain ammatista Moskovan läänissä („Moskovan läänin elinkeinoammatit”, VI osa, II vihko). „Kauppanaisten” ilmaantumisen prosessi on seuraavanlainen. 1820-luvulla, s.o. ammatin syntymisen aikoina ja myöhemmin, jolloin pitsinvirkkaajia oli vielä vähän, pääostajina olivat tilanomistajat, „herrat”. Kuluttaja oli lähellä tuottajaa. Ammatin levitessä talonpojat alkoivat lähettää pitsiä „jonkun matkalaisen mukana”, esim. kampa-mestarien mukana, Moskovaan. Tällaisen alkeellisen myynnin epämukavuus tuli pian esiin: „kuinka mies, joka ei har-rasta tätä ammattia, voisi kiertää taloissa?” Pitsin myynti alettiin antaa jonkun pitsinvirkkaajan tehtäväksi korvaten hänen kuluttamansa ajan. „Hän toi myöskin pitsinvirkkaus-tarpeita”. Eristyneen myynnin epäedullisuus johtaa siis näin muodoin kaupan erkaantumiseen erikoiseksi tehtäväksi, jonka suorittaa yksi henkilö, joka kokoaa valmisteet monilta työntekijäiltä. Näiden työntekijätarien patriarkaalinen läheisyys toisiinsa (sukulaisia, naapureita, saman kylän väkeä j.n.e.) panee aluksi yrittämään myynnin järjestämistä toveripiirinä, yrittämään myynnin antamista jonkun virkkaa-jan tehtäväksi. Mutta rahatalous lyö heti vanhoihin patri-arkaaliisiin suhteisiin halkeaman, johtaa heti niihin ilmiöihin, jotka me totesimme edellä talonpoikaiston jakaantumista koskevien joukkoluontoisten tietojen perusteella. Tuotteen tuottaminen myytäväksi totuttaa arvostamaan ajan rahassa. Käy välttämättömäksi korvata välittäjälle hänen kulutta-mansa aika ja työ; välittäjä tottuu tehtävänsä ja alkaa tehdä siitä ammattia. „Juuri sellaiset matkat, jotka toistui-ivat moneen kertaan, loivatkin *kauppanaisen* tyyppin” (l. c., 30). Henkilö, joka käy Moskovassa monta kertaa, järjestää siellä vakituksia suhteita, jotka ovat niin välttämättömiä säännöl-listä myyntiä varten. „Muodostuu välttämättömyys ja tottu-

pientuotannon välttämättömäksi ainekseksi,— on kuvastunut valitettavasti myöskin tilastotutkimuksissa. Meillä on esimerkiksi kokonainen joukko taloustiedusteluja kotiteollisuudenharjoittajista (Moskovan, Vladimirin, Permin läänistä), joissa on tutkittu tarkasti jokaisen pientuottajan talous, mutta jätetty huomioimatta kysymys ylösostajien *taloudesta*, siitä, millä tavalla muodostuu sen pääoma ja mikä määrää tuon pääoman suuruuden, minkälainen on myynti- ja ostohinta ylösostajaa varten j.n.e. Vrt. meidän „Tutkielmiamme”, s. 169. (Ks. Teokset, 2. osa, s. 399. *Totm.*)

mus elää välitystoiminnasta saaduilla ansiotuloilla". Välityspalkkion lisäksi kauppanainen „yrittää kaikin mokomin ottaa materiaalista, paperista, langoista liikhintaa", ottaa itselleen sen osan, minkä hän saa pitseistä määrähinnan yli; kauppanaiset ilmoittavat saaneensa määrähintaa pienemmän hinnan: „jos haluat, niin anna, jos et, niin ole antamatta". „Kauppanaiset alkavat... tuoda tavaroita kaupungista ja saavat siitä huomattavaa voittoa". Välittäjäkauppias muuttuu siis itsenäiseksi kauppiaksi, joka alkaa jo monopolisoida myyntiä ja käyttää monopoliaan alistaakseen pitsinvirkkaajat täydellisesti alaisikseen. Kauppaoperaatioiden rinnalla ilmaantuvat myös koronkiskontaoperaatiot, rahan lainaaminen pitsinvirkkaajille, tavaroiden ottaminen pitsinvirkkaajilta alennetuilla hinnoilla j.n.e. „Tytöt... maksavat myynnistä 10 kopeekkaa ruplalta ja... käsittävät mainiosti, että kauppanainen ottaa heiltä vielä sen lisäksi siten, että myy pitsin kalliimmasta hinnasta. Mutta he eivät kerta kaikkiaan tiedä, miten asian muuten voisi järjestää. Kun sanoin heille, että kävisivät itse vuorotellen Moskovassa, niin he vastasivat, että se on vielä pahempi, he eivät tiedä, kenelle myydä, mutta kauppanainen taas tietää jo hyvin kaikki paikat. Kauppanainen myy heiltä valmiin tavarän ja tuo tilauksia, materiaalia, kuviomalleja y.m.; kauppanainen antaa heille myös aina rahaa etukäteen tai lainaksi, ja hänelle voi tarpeen tullen suoraankin myydä kappaleen pitsiä. Toisaalta kauppanaisesta tulee mitä tarpeellisin ja välttämättömin henkilö, toisaalta hänestä kehittyy vähitellen sellainen henkilö, joka riistää kovasti vierasta työtä — naiskulakki" (32). Tähän on lisättävä, että tuollaiset tyypit muodostuvat noista samoista pientuottajista: „Niin paljon kuin jouduttiinkin kyselemään, niin osoittautui, että kaikki kauppanaiset olivat ennen itsekin virkanneet pitsiä, siis he olivat sellaisia henkilöitä, jotka tunsivat itse tuotannon; he olivat nousseet näiden pitsinvirkkaajien keskuudesta; heillä ei ollut alunperin ollut minkäänlaisia pääomia ja olivat alkaneet vähitellen, sitä mukaa, kun olivat välitystoimellaan saaneet kootuksi rahaa, harjoittaa kauppaa sekä karttuunilla että muulla tavaralla" (31)*. Näin ollen on epäilemätöntä, että tavaratalouden

* Tämä ylösostajien muovautuminen itse pientuottajista on yleinen ilmiö, jonka tutkijat panevat merkille miltei aina, kun vain kajoavat tähän kysymyksen. ks. esim. samaa huomautusta „töiden jakajista" silohansikastuotannossa („Moskovan läänin elinkeinoammatit", VII osa, II viikko, ss. 175—176), pavlovoilaisen elinkeinoammatin ylösostajista (Grigorjev, I. c., s. 92) ja monia muita.

oloissa pientuottaja nostaa kiertämättä keskuudestaan ei ainoastaan varakkaampia ammatinharjoittajia yleensä, vaan myöskin kauppapääoman edustajia *. Ja kun nämä viimeksi mainitut ovat syntyneet, niin käy kiertämättömäksi, että suuri tukkumyynti syrjäyttää pienen vähittäismyynnin **. Tässä on muutamia esimerkkejä siitä, kuinka „kotiteollisuudenharjoittajain” joukkoon kuuluvat suuremmat isännät, jotka ovat samaan aikaan ylösostajia, todellisuudessa järjestävät myynnin. Helmitaulujen myynnin suorittavat Moskovan läänin kotiteollisuudenharjoittajat (ks. taulukostamme heitä koskevia tilastotietoja; liite I) ylipäänsä kauppamarkkinoilla ympäri Venäjää. Voidakseen itse harjoittaa kauppaa markkinoilla on omattava, ensinnäkin, huomattava pääoma, sillä markkinoilla käydään vain tukkukauppaa; toiseksi, on oltava oma asiamies, joka ostaisi valmisteet paikkakunnilla ja lähettäisi ne kauppiaille. Nämä ehdot täyttää „ainoa kauppias-talonpoika”, joka on samalla myös „kotiteollisuudenharjoittaja”, jolla on huomattavia pääomia ja joka harjoittaa helmitaulujen kokoamista (s.o. niiden valmistamista raameista ja helmistä) ja kauppaa niitä; hänen 6 poikaansa „toimii kokonaan kaupan alalla”, joten maaosuuden muokkaamiseksi on palkettava kaksi työntekijää. „Ei ole ihme”, sanoo tutkija, „että hänellä on mahdollisuus osallistua tavaroiheen... kaikilla markkinoilla, kun taas verrattain pienet kauppiaat myyvät tavaransa tavallisesti lähiseuduilla” („Moskovan läänin elinkeinoammatit”, VII, I viikko, 2. osasto, s. 141). Tässä tapauksessa kauppapääoman edustaja on vielä niin vähän differentioitunut „maanviljelijä-talonpoikain” yleisestä joukosta, että on säilyttänyt jopa oman maaosuustaloutensakin ja patriarkaalisen suurperheen. Silmälasi-entekijät ovat Moskovan läänissä täydellisessä riippuvaisuudessa niistä teollisuudenharjoittajista, joille he myyvät valmisteensa (silmälasi-entekijät). Nämä ylösostajat ovat samalla myös „kotiteollisuudenharjoittajia”, joilla on omat verstaat; he antavat köyhille raaka-aineita velaksi ehdolla, että nämä toimittavat tuotteensa „isännälle” j.n.e.

* Jo Korsak pani aivan oikein merkille („Teollisuuden muodoista”) pienmyynnin (samoin kuin raaka-aineiden pienostonkin) kannattamattomuuden ja „pirstoutuneen pientuotannon yleisen luonteen” välisen yhteyden (ss. 23 ja 239).

** Hyvin usein ne suurisännät kotiteollisuudenharjoittajain joukosta, joista puhuimme edellä seikkaperäisemmin, ovat osittain myöskin ylösostajia. Esim. se, että suuret teollisuudenharjoittajat ostavat tuotteita pieniltä, on sangen levinyt ilmiö.

Pienet ammatinharjoittajat yrittivät myydä itse tuotteensa Moskovassa, mutta epäonnistuivat: pienissä, joidenkin 10—15 ruplan määrissä myyminen osoittautui liian epäedulliseksi (ib., 263). Rjazanin läänin pitsinvirkkaajain ammatissa kauppanaiset saavat voittoa 12—50% pitsinvirkkaajien ansioon verraten. „Vakavaraiset” kauppanaiset ovat järjestäneet säännölliset yhteydet myyntikeskuksiin ja lähettävät tavaran postitse, mikä säästää matkakulut. Kuinka välttämätöntä tukkumyynti on, näkyy siitä, että kauppiaiden mielestä myyntikulungit eivät korvaannu edes myynnin ollessa 150—200 rpl. („Kotiteollisuuskomission teokset”, VII, 1184). Beleviläisten pitsien myynti on järjestetty seuraavalla tavalla. Belevin kaupungissa on kolmenlaisia kauppanaisia: 1) „kulkukauppanaiset” („прасольщики”), jotka jakavat pieniä tilauksia, käyvät itse pitsinvirkkaajain luona ja toimittavat tavaran suurille kauppanaisille. 2) Tilaaaja-kauppanaiset tekevät tilaukset itse tai ostavat tavaran kulkukauppanaisilta ja kuljettavat sen pääkaupunkeihin ja muualle. 3) Suuret kauppanaiset (2—3 „toiminimeä”) ovat jo tekemisissä komissionäärien kanssa lähettäen näille tavaraa ja saaden suuria tilauksia. Maalaiskauppanaisten on „melkein mahdoton” viedä tavaroitaan suuriin myymälöihin: „myymälät ovat kauppa-asioissa mieluummin tukkuylösostajien kanssa, jotka toimittavat pitsejä suurissa erissä... mitä erilaisinta kudontaa”; kauppanaisten onkin myytävä tavara noille „hankkijoille”; „näiltä he saavat tietää kaikki kauppaa koskevat seikat; nämä määräävät myös hinnat; sanalla sanoen — ilman heitä ei ole pelastusta” („Kotiteollisuuskomission teokset”, X, 2823—2824). Samanlaisten esimerkkien määrää voitaisiin lisätä moninkertaisesti. Mutta esitetytkin ovat täysin riittäviä, jotta voidaan nähdä, kuinka ehdottoman mahdotonta on pieni ja pirstoutunut myynti tuotannon tapahtuessa suuria markkinoita varten. Pientuottajain pirstoutuneisuuden ja täydellisen jakaantumisen vallitessa * suurmyynnin voi järjestää vain suurpääoma, joka juuri sen ansiosta saattaakin kotiteollisuudenharjoittajat täydellisen avuttomuuden ja riippuvaisuuden tilaan. Tämän mukaan voidaan tehdä päätelmiä niiden

* Hra V.V. uskottelee, että kaupapääoman alaiseksi alistettu kotiteollisuudenharjoittaja „kärsii oleellisesti aivan tarpeettomia menetyksiä” („Katsauksia koti-teollisuuteen”, 150). Onkohan hra V. V. sitä mieltä, että pientuottajain jakaantuminen on „oleellisesti” „aivan tarpeeton” ilmiö, s.o. sen tavaratalouden olemuksen kannalta katsoen, jonka oloissa tuo pientuottaja elää?

tavanomaisten narodnikkilaisten teorioiden tolkuttomuudesta, jotka neuvovat auttamaan „kotiteollisuudenharjoittajaa” „järjestämällä myyntiä”. Puhtaasti teoreettiselta puolelta tuollaiset teoriat kuuluvat pikkuporvarillisiin utopioihin, jotka perustuvat siihen, ettei ymmärretä sitä erottamatonta yhteyttä, mikä on olemassa *tavaratuotannon* ja *kapitalistisen myynnin* välillä *. Mitä tulee Venäjän tosioioja koskeviin tietoihin, niin tuollaisten teorioiden sepittäjät jättävät ne yksinkertaisesti huomioimatta: jätetään huomioimatta pientuottajain pirstoutuneisuus ja heidän täydellinen jakaantumisensa; jätetään huomioimatta se tosiasia, että „ylösostajat” ovat lähteneet ja lähtevät edelleenkin heidän keskuudessaan; että kapitalistisessa yhteiskunnassa myynnin voi järjestää vain suurpääoma. Ymmärrettävää on, että kun jätetään laskuista pois nuo kaikki epämiellyttävien, mutta eittämättömien tosioiojen piirteet, niin silloin ei ole enää vaikeaa haaveilla in's Blaue hinein ** ***.

Me emme voi lähteä tässä esittämään kuvailevia yksityiskohtia siitä, kuinka kauppapääoma „kotiteollisuus”-ammateissamme nimenomaan ilmenee ja kuinka avuttomaan ja

* „Kysymys ei ole kulakista, vaan pääomien puutteesta kotiteollisuudenharjoittajien keskuudessa” — sanovat permillaiset narodnikit („Katsauksia kotiteollisuuden tilaan Permin läänissä”, s. 8). Mutta mikä on kulakki, ellei pääomia omaava kotiteollisuudenharjoittaja? Siinähan se surkeus onkin, että narodnikit eivät halua tutkia sitä pientuottajain jakaantumisprosessia, joka heruttaa heistä liikeyrittäjiä ja „kulakkeja”.

** — ilmaan; tyhjän päiten. *Toim.*

*** Narodnikkilaisten teorioiden quasi-taloustieteellisiin (näennäisesti taloustieteellisiin. *Toim.*) perusteluihin kuuluvat päätelmät sen „kiinteän” ja „liikkuvan” pääoman vähäisyydestä, mikä „itsenäiselle kotiteollisuudenharjoittajalle” on välttämätön. Näiden sangen levinneiden päätelmien kulku on seuraava. Kotiteollisuusammattit tuottavat talonpojalle suurta hyötyä ja siksi niiden juurruttaminen on toivottavaa. (Me emme pysähdy tarkastelemaan tätä huvittavaa ajatusta, jonka mukaan taloudelliseen häviöön joutuvaa talonpoikaisjoukkoa muka voidaan auttaa muuttamalla siitä joku osa pieniksi tavarantuottajiksi). Mutta elinkeinoammattien juurruttamista varten täytyy tietää, kuinka suuri on sen „pääoman” määrä, joka kotiteollisuudenharjoittajalle liikkeen hoitamiseksi on välttämätön. Tässä on eräs monista senluotoisista laskelmista. Pavlovolainen kotiteollisuudenharjoittaja, — opettaa meitä hra Grigorjev, — tarvitsee kiinteää „pääomaa” 3—5 rpl., 10—13—15 rpl. j.n.e. laskien siihen työvälineiden hinnan, liikkuvaa „pääomaa” taas 6—8 rpl., laskien siihen *viikon* menot elintarvikkeisiin ja raaka-aineisiin. „Siis kiinteän ja liikkuvan pääoman (sic!) määrä on Pavlovon seudulla niin vähäinen, että itsenäistä (sic!) tuotantoa varten tarvittavien työvälineiden ja tarvikkeiden itselleen hankkiminen on hyvin helppoa” (l. c., 75). Ja todellakin, mikä voi olla „helpompaa” kuin tuollainen järkely? Yhdellä kynäpiirroilla pavlovolaista proletaarista on tehty „kapitalisti”. — sitä varten tarvittiin vain nimittää hänen viikottainen ylläpitonsa ja vähäiset työkalunsa „pääomaksi”. Mutta niiden suurten ylösostajien todellisen pääoman, jotka ovat monopolisoineet myynnin ja jotka yksin vain voivatkin olla de facto (tosiasiallisesti; todellisuudessa. *Toim.*) „itsenäisiä” ja jotka käyntelevät tuhansiin nousevia pääomia, — tämän todellisen pääoman kirjoittaja yksinkertaisesti abstrahoi! Totisesti kummallisia ihmisiä ovat nuo varakkaat pavlovolaanit: kokonaisten sukupolvien ajan he ovat kaikenlaisia konsteja käyttäen koonneet ja kokoavat edelleenkin itselleen tuhansiin nousevia pääomia, vaikka uusimpien keksintöjen mukaan osoittautuu, että muutamien kymmenienkin rupliän „pääoma” on riittävä ollakseen „itsenäisen”!

surkeaan tilaan se pienen elinkeinonharjoittajan saattaa. Ja seuraavassa luvussa meidän on sitä paitsi luonnehdittava kauppapääoman herruus kehityksen korkeimmassa vaiheessa, jolloin se (ollen manufaktuurin lisäksi) järjestää joukkomitassa kapitalistisen kotityön. Tässä me rajoitumme osoittamaan ne perusmuodot, jotka kauppapääoma ottaa pienillä ammattialoilla. Ensimmäisenä ja yksinkertaisimpana muotona on se, kun kauppias (tai suuren verstaan isäntä) ostaa valmisteet pieniltä tavarantuottajilta. Kun ylösosto on heikosti kehittyntä tai kun toistensa kanssa kilpailevia ylösostajia on runsaasti, niin saattaa olla, ettei tavarann myynti kauppiaille eroa kaikesta muusta myynnistä; mutta hyvin useissa tapauksissa paikallinen ylösostaja on ainoa henkilö, jolle talonpoika voi vakituisesti myydä tuotteita, ja silloin ylösostaja käyttää hyväkseen monopoliasemaansa alentaakseen rajattomasti sitä hintaa, minkä hän maksaa tuottajalle. Kauppapääoman toisena muotona on sen yhtyminen koronkiskontaan: alituisesti rahanpuutteessa oleva talonpoika ottaa ylösostajalta rahaa lainaksi ja luovuttaa sitten velan maksuksi hänelle tavaransa. Tavarann myynti tapahtuu tässä tapauksessa (joka on hyvin laajasti levinnyt) aina keinotekoisesti alennetuilla hinnoilla, jolloin kotiteollisuudenharjoittajan käsiin ei jää usein edes senkään vertaa kuin palkkatyöläinen voisi saada. Sen lisäksi lainanantajan ja velallisen suhteet johtavat kiertämättömästi viimeksi mainitun henkilökohtaiseen riippuvaisuuteen, velkaorjuuteen, siihen, että lainanantaja käyttää hyväkseen velallisen erikoisia hätätapauksia j.n.e. Kauppapääoman kolmantena muotona on valmisteiden maksaminen tavaroilla, mikä on eräs maalaisylösostajien tavallisia menetelmiä. Tämän muodon erikoisuus on siinä, ettei se ole ominainen yksinomaan pienille ammattialoille, vaan yleensä kaikille tavaratalouden ja kapitalismin kehittymättömille asteille. Vasta koneellinen suurteollisuus, joka yhteiskunnallisesti työn ja teki perusteellisesti eron kaikesta patriarkaalisuudesta, työnsi syrjään tämän velkaorjuusmuodon saaden aikaan sen lainsäädännöllisen kieltämisen suurten teollisuuslaitosten suhteen. Kauppapääoman neljäntenä muotona on se, kun kauppias suorittaa maksun kotiteollisuudenharjoittajalle juuri niillä tavaralajeilla, joita „koteollisuudenharjoittaja” tarvitsee tuotantoa varten (raaka- ja apuaineet j.n.e.). Tuotantomateriaalien myynti pienelle ammatinharjoittajalle voi olla

kauppapääoman itsenäisenkin operaatio, joka on täysin samanlaatuinen valmistajien osto-operaation kanssa. Jos tuotteiden ylösostaja alkaa suorittaa maksun „kotiteollisuudenharjoittajan” tarvitsemilla raaka-aineilla, niin se on hyvin suuri askel kapitalististen suhteiden kehityksessä. Erotettuaan pienen ammatinharjoittajan valmiiden valmistajien markkinoista ylösostaja erottaa hänet nyt raaka-ainemarkkinoista ja alistaa kotiteollisuudenharjoittajan siten lopullisesti alaisekseen. Tästä muodosta on enää vain yksi askel kauppapääoman korkeimpaan muotoon, jolloin ylösostaja suorastaan antaa materiaalin „kotiteollisuudenharjoittajille” jalostettavaksi määrätystä maksusta. Kotiteollisuudenharjoittajasta tulee de facto palkkatyöläinen, joka työskentelee kotonaan kapitalistia varten; ylösostajan kauppapääoma muuttuu tässä teollisuuspääomaksi *. Syntyy kapitalistinen kotityö. Pienillä ammattialoilla sitä tavataan enemmän tai vähemmän sporadisena; sen laaja soveltaminen kuuluu kapitalistisen kehityksen seuraavaan korkeampaan vaiheeseen.

VII. „ELINKEINOAMMATIT JA MAANVILJELYS”

Sellainen on erikoisten osastojen tavallinen otsikko talonpoikaisammattien kuvauksissa. Koska tässä kapitalismin alkuperäisessä vaiheessa, jota me tarkastelemme, ammatinharjoittaja ei ole vielä juuri lainkaan differentioitunut talonpojasta, niin hänen yhteytensä maahan on todella sangen luonteellinen ilmiö ja se vaatii erikoista tarkastelua.

Aloittakaamme taulukkomme numerotiedoista (ks. liite I). „Kotiteollisuudenharjoittajain” maanviljelyksen luonnehtimiseksi siinä on esitetty ensinnäkin tiedot hevosten keskimääräisestä luvusta kunkin ryhmän ammatinharjoittajilla. Tehden yleisen yhteenvedon niistä 19 elinkeinoammattista, joista on olemassa sellaisia tietoja, me saamme tulokseksi, että yhtä ammatinharjoittajaa (isäntää tai pikkuisäntää) kohti tulee yleensä ja keskimäärin 1,4 hevosta, mutta ryhmittäin: I) 1,1; II) 1,5 ja III) 2,0. Siis mitä korkeammalla isäntä on ammattitaloutensa suuruuden puolesta, sitä korkeammalla hän on maanviljelijänä. Suurimmat

* Kauppapääoman puhdas muoto sisältyy siihen, että ostetaan tavaraa *tämän saman* tavaran myymiseksi voittoa saaden. Teollisuuspääoman puhdas muoto sisältyy siihen, että ostetaan tavaraa *tämän* tavaran myymiseksi *jalostetussa muodossa*, siis raaka-aineiden y.m. osto ja sen työvoiman osto, joka jalostaa materiaalin.

ammattinharjoittajat ovat työjuhtien määrässä melkein 2 kertaa edellä pienistä. Mutta pienimmätkin ammattinharjoittajat (I ryhmä) ovat maanviljelyksensä tilan puolesta keskitalonpoikaista korkeammalla, sillä yleensä otettuna tuli Moskovan läänissä vuonna 1877 yhtä talonpoikaistaloutta kohti 0,87 hevosta *. Siis ammattia harjoittaviksi isänniksi ja pikkuisänniksi pääsevät vain verrattain varakkaat talonpojat. Mutta talonpoikaisköyhälistö ei nosta keskuudestaan ammattinharjoittajaisäntiä, vaan pääasiallisesti ammattinharjoittajatyöläisiä („kotiteollisuudenharjoittajain” palkkatyöläisiä, vierailta seuduilla ansiotöissä käyviä työläisiä y.m.). Valtavasta enemmistöstä Moskovan läänin elinkeinonamatteja ei valitettavasti ole tietoja pienillä ammattialoilla työskentelevien palkkatyöläisten maanviljelyksestä. Poikkeuksena on hattutuotanto (siitä katso yleisiä tietoja taulukostamme, liite I). Tässä on erittäin opettavia tietoja hatuntekijäisäntien ja hatuntekijätyöläisten maanviljelyksestä.

Hatuntekijäin asema	Talouksien luku	Karjamäärä yhtä taloutta kohti			Maanvuoksen luku	Tästä luvusta		Talouksia, jotka			Hevosettomien luku	Rästit ruplissa
		hevosia	lehmiä	lampaita		viljelyksessä	joutomailta	muokkaavat maaosuuden		eivät harjoita viljelystä		
								itse	palkkalaisilla			
Isännät	18	1,5	1,8	2,5	52	46	6	17	—	1	—	54
Työläiset	165	0,6	0,9	0,8	389	249	140	84	18	63	17	2.402

Niin muodoin ammattinharjoittajaisännät kuuluvat hyvin „vakavaraisiin” maanviljelijöihin, s.o. talonpoikaistorvaristoon, kun taas palkkatyöläiset tulevat taloudelliseen häviöön joutuneiden talonpoikain joukosta **. Vieläkin tärkeämpiä ovat kuvattavien suhteiden luonnehtimiselle

* Ks. „Tilastoaineistojen kokoelma maaseutuväestön taloudellisesta asemasta”. Ministerikomitean julkaisu. I liite: Zemstvojen taloustutkimusten tiedot, ss. 372—373.

** On luonteenomaista, että hattutuotannon kuvauksen kirjoittaja ei edes tässä ole „huomannut” talonpoikaiston jakaantumista sekä maanviljelyksessä että teollisuudessa. Kaikkien narodnikkien tapaan hän on rajoittunut johtopäätöksissään aivan sisällyksettömään banaaliin: „elinkeinoammatti ei estä harjoittamasta maanviljelystä” („Moskovan läänin elinkeinoammatti”, VI, I, s. 231). Yhteiskunnallis-taloudelliset ristiriidat *niin* ammattijärjestelmässä *kuin myös* maanviljelysjärjestelmässäkin tulivat siten onnellisesti sivuutetuiksi.

tiedot ammatinharjoittajaisäntien maanmuokkaustavoista. Moskovalaiset tutkijat ovat erottaneet kolme maanmuokkaustapaa: 1) talonisännän henkilökohtaisella työllä; 2) „palkkauksella” — s.o. palkkaamalla jonkun naapureistaan, joka omilla inventaareillaan muokkaa „vajonneen” isännän maat. Tämä muokkaustapa on luonteenomaista vähävaraisille, köyhyville isännille. Kolmannella tavalla on päinvastainen merkitys: maan muokkaus „työntekijän” avulla, s.o. isäntä palkkaa maatalous- („maa”-) työläisiä; nämä työläiset palkataan tavallisesti koko kesäksi ja erikoisen kiireenä aikana isäntä lähettää heille tavallisesti avuksi myös työläisiä verstaasta. „Maan muokkaaminen „maa”-työläisen avulla on niin muodoin verrattain edullista” („Moskovan läänin elinkeinoammatit”, VI, I, 48). Taulukossamme olemme tehneet yhteenvedon tästä muokkaustavasta 16 ammatissa, joista 7 on sellaista, joissa ei ole lainkaan „maatyöläisiä” palkkaavia isäntiä. Kaikissa näissä 16 ammatissa on maataloustyöläisiä palkkaavien ammatinharjoittajaisäntien prosentti 12% ja ryhmittäin: I) 4,5%; II) 16,7% ja III) 27,3%. Mitä varakkaampia ammatinharjoittajat ovat, sitä useammin heidän keskuudessaan tavataan maalaislikeyrittäjiä. Ammatteja harjoittavaa talonpoikaista koskevien tietojen analyysi antaa siis sen saman kuvan rinnakkaisesta jakaantumisesta sekä teollisuudessa että maanviljelyksessä, jonka näimme II luvussa maanviljelystalonpoikaista koskevien tietojen perusteella.

Se, että „kotiteollisuus”-isännät palkkaavat „maatyöläisiä”, on yleensä sängen levinnyt ilmiö kaikissa teollisissa lääneissä. Me tapaamme esimerkiksi mainintoja siitä, että Nizhni-Novgorodin rikkaat niinimatonkutojat palkkaavat maanviljelysbatrakteja. Saman läänin turkkurit palkkaavat maanviljelystyöläisiä, joita tulee tavallisesti läheisistä puhtaasti maanviljelyskylistä. Suutarinammattia harjoittavat „Kimryn kunnan yhteisötalonpojat katsovat edulliseksi palkata maidensa muokkaukseen batrakteja ja työläisnaisia, joita tulee Kimryyn suuret joukot Tverin läänistä ja läheisiltä... seuduilta”. Kostroman läänin astiavärjäreit lähettävät palkkatyöläisiään elinkeinotyöstä vapaina aikoina peltotöihin*. „Itsenäisillä isännillä” (Vladimirin läänin lehtimetallinvalmistajilla) „on erikoisia peltotyöläisiä”; siksi käy

* „Kotiteollisuuskomission teokset”, III, 57, 112; VIII, 1354; IX, 1931, 2093, 2185.

niin, että heillä ovat pellot hyvin muokattuja, vaikka he itse „useinkaan eivät osaa lainkaan kyntää eivätkä niittää” *. Moskovan läänissä turvautuvat „maatyöläisten” palkkaukseen monet ammatinharjoittajat niiden lisäksi, joista on esitetty tiedot taulukossamme, esim. nuppineulasepät, huovanvanuttajat ja leikkikaluntekijät lähettävät työläisiään myös peltotöihin; kivenhiojat, lehtimetallinvalmistajat, napintekijät, lippalakintekijät, vaski- ja satulasepät pitävät maanviljelysbatrakkeja j.n.e.**. Tämän tosiasian,— että *ammattia harjoittavat talonpojat palkkaavat maanviljelystyöläisiä*,— merkitys on hyvin suuri. Se osoittaa, että jopa pienillä talonpoikaisilla ammattialoillakin alkaa tuntua se ilmiö, joka on ominainen kaikille kapitalistisille maille ja joka on vahvistuksena kapitalismin edistyksellisestä historiallisesta merkityksestä, nimittäin: väestön elintason kohoaminen, sen tarpeiden kasvu. Ammatinharjoittaja alkaa katsoa „harmaata” maanviljelijää ja hänen patriarkaalista villiyttään ylhäältä alas ja pyrkii heittämään harteiltaan kaikkein raskaimmat ja huonopalkkaisimmat maataloustyöt. Pienillä ammattialoilla, joille on ominaista kapitalismin heikoin kehitys, tuo ilmiö tulee esiin vielä hyvin heikosti; teollisuustyöläinen vasta alkaa differentioitua maataloustyöläisestä. Kapitalistisen kehityksen myöhemmissä vaiheissa tuo ilmiö esiintyy, kuten tulemme näkemään, laajassa mitassa.

Se tärkeys, joka on kysymyksellä „maanviljelyksen yhteydestä elinkeinoammatteihin”, pakoittaa meidät pysähtymään yksityiskohtaisemmin niihin tietoihin, jotka koskevat muita kuin Moskovan lääniä.

Nizhni-Novgorodin lääni. Niinimatonkutojien suurella joukolla maanviljelys rappeutuu ja he hylkäävät maan; noin $\frac{1}{3}$ syysviljapelloista ja $\frac{1}{2}$ kevätviljapelloista on „autio-maata”. Mutta „varakkaille talonpojille” „maa ei ole enää häijy äitipuoli, vaan ruokkija-emo”: heillä on riittävästi karjaa, on lannoitusaineita, he ottavat maata vuokralle, pyrkivät säilyttämään palstansa uusintajakoon joutumiselta ja hoitavat niitä paremmin. „Omasta veljestä, rikkaasta talonpojasta, on nyt tullut tilanherra, mutta toinen, köyhä talonpoika, on joutunut maaorjuudelliseen riippuvaisuuteen hänestä” („Kotiteollisuuskomission teokset”, III, 65).

* „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 187, 190.

** „Moskovan läänin elinkeinoammatit”, I. c.

Turkkurit ovat „huonoja maanviljelijöitä”, mutta heidänkin joukostaan on erotettava suuremmat isännät, jotka „vuokraavat maata köyhiltä kyläläisiltään” j.n.e.; tässä on yhteenvedot eri ryhmien turkkurien tyyppillisistä budjeteista:

Perheiden varallisuus- tyypit	Henkeä kump. sukupuolta	Miespuolista työntekijöitä	Paikkatyöläisiä	Maan		Tulot ruplissa					Menot ruplissa			Tase	Rahamenojen prosentit	
				Maata deejattilina	vuokratilanto	luonnossa	rahassa	maanviljelyksessä	turkkurinammatilista	yhteensä	luonnossa	rahassa	yhteensä			
																vuokratilanto
Rikas . . .	14	3	2 palkattu	19	5	—	212,8	697	409,8	500	909,8	212,8	503	715,8	+ 194	70
Keskivarakas	10	2	—	16	—	—	88*	120	138	70	208	88	124	212	— 4	58
Köyhä . . .	7	2	itse palk- kautu- vat	6	—	6	15*	75	50	40	90	15	111	126	— 36	88

Maanviljelijöiden ja ammatinharjoittajien rinnakkainen jakaantuminen näkyy tässä täysin ilmeisesti. Sepistä tutkija sanoo, että „ammatti on maanviljelystä tärkeämpi” toisaalta pohattaisännille ja toisaalta „bobyli”-työntekijöille (ib., IV, 168).

„Vladimirin läänin elinkeinoammateissa” on kysymys ammatin ja maanviljelyksen suhteesta käsitelty paljon seikkaperäisemmin kuin missään muussa tutkielmassa. Monien elinkeinoammattien alalta on annettu tarkat tiedot paitsi yleensä „koti-teollisuudenharjoittajain” maanviljelyksestä (sellaiset „keskimääräiset” luvut, kuten kaikesta edellä esitetystä käy selväksi, ovat aivan fiktiivisiä) myös „koti-teollisuudenharjoittajain” eri kategorioiden ja ryhmien maanviljelyksestä, kuten: suurisäntien, pienisäntien, palkkatyöläisten; työhuoneenomistajain ja kutojain; ammatinharjoittajaisäntien ja muun talonpoikaiston; talouksien, joista käydään paikallisissa ja vieraspaikkalaisissa ansiotöissä,

* „Koti-teollisuuskomission teokset”, III, 38 ja seuraavat. Esitetyt numerot on määritelty likipitään, tekijän tietojen mukaan siitä, kuinka pitkäksi alkaa riittää oma leipä.

j.n.e. Siinä yleisessä johtopäätöksessä näistä tiedoista, jonka hra Harizomenov tekee, sanotaan, että jos „kotiteollisuudenharjoittajat” jaetaan kolmeen kategoriaan: 1) suuret ammatinharjoittajat; 2) pienet ja keskinkertaiset ammatinharjoittajat; 3) palkkatyöläiset, niin havaitaan, että ensimmäisestä kategoriasta kolmanteen *maanviljelys huononee*, maan ja karjan määrä vähenee, „vajonneiden” talouksien prosentimäärä suurenee j.n.e.*. Hra Harizomenov on valittavasti silmäillyt noita tietoja liian suppeasti ja yksipuolisesti, ottamatta huomioon talonpoika-maanviljelijäin rinnakaista ja itsenäistä jakaantumisprosessia. Sen vuoksi hän ei teekään noista tiedoista kiertämättömästi niistä johtuvaa johtopäätöstä, nimittäin sitä, että talonpoikaisto jakaantuu sekä maanviljelyksessä että elinkeinoammateissa pikkuporvaristoksi ja maalaisproletariaatiksi **. Siksi hän vaipuu eri ammattien kuvauksissa usein narodnikkilaisiin perinteellisiin päätelmiin siitä, miten „ammatti” yleensä vaikuttaa „maanviljelykseen” yleensä (ks. esim. „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, II, 288; III, 91), s.o. niiden syvien ristiriitojen huomioimatta jättämiseen, joita on itsessään *sekä* ammatin *että* maanviljelyksen järjestelmässä ja jotka hänen oli pakko itsensäkin todeta. Toinen Vladimirin läänin elinkeinoammattien tutkija, hra V. Prugavin, on tätä kysymystä koskevien narodnikkilaisten katsomusten tyypillinen edustaja. Tässä on näyte hänen päätelmistään. Pokrovskin kihlakunnan puuvillankudonta-ammattia „ei voida yleensä pitää vahingollisena perustana (sic!!) kutojien maataloudellisessa elämässä” (IV, 53). Tiedot puhuvat kutojajoukkojen maanviljelyksen huonosta tilasta ja siitä, että

* Ks. „Juriditscheski Vestnik”, 1883. XIV osa, №№ 11 ja 12.

** Kuinka lähellä tällaista johtopäätöstä hra Harizomenov oli, näkyy seuraavasta reforminjälkeisen taloudellisen kehityksen luonnehtimisesta, jonka hän antaa silkkituotannon kuvauksessa: „Maaorjuus tasoiitti talonpoikaiston taloudellisen aseman; se sitoi rikkaan talonpojan kädet, tuki köyhää, oli esteenä perhejaolle. Luontaistalous supisti liiaksi kaupallisen ja teollisen toiminnan areenan. Paikalliset markkinat eivät antaneet riittävän laajaa tilaa yritteliäisyshengelle. Kauppias ja ammattia harjoittava talonpoika kokosi rahaa, tosin ilman riskiä, mutta tavattoman hitaasti, vaikeasti — kokosi ja pani ne säästöön. 60-luvulta lähtien olosuhteet muuttuvat. Maaorjuus lopetetaan; luotto ja rautatiet, jotka luovat laajoja ja kaukaisia markkinoita, antavat väljää tilaa yritteliäälle talonpoikaiskauppiaille ja ammatinharjoittajalle. Kaikki se, mikä oli taloudellisen keskitason yläpuolella, pääsee pian jaloilleen, kehittää kauppaa ja teollisuutta, levittää määrällisesti ja laadullisesti riistoaan. Kaikki se, mikä oli tuon tason alapuolella, sortuu, painuu alas, joutuu maattomien, talouksettomien ja hevosettomien joukkoon. Talonpoikaisto jakaantuu kulakkien, keskivarakkaiden ja talouksettoman proletariaatin ryhmiksi. Talonpoikaiston kulakkiaines omaksuu pian kaikki sivistyspiirien tavat; se elää herraskaisesti; siitä muodostuu Venäjän yhteiskunnan puolisivistyneiden kerrosten lukumäärällisesti tavattoman suuri luokka” (III, 20, 21)¹⁴⁸.

työhuoneenomitajilla on maanviljelys yleistä tasoa paljon korkeammalla (ks. sama); taulukosta näkyy, että eräät työhuoneenomitajat palkkaavat myös maalaistyöläisiä. Johtopäätös: „ammatti ja maanviljelys käyvät käsi kädessä ollen ehtona toinen toisensa kehitykselle ja kukoistukselle” (60). Tuo on eräs niistä fraaseista, joiden avulla hämätään se tosiasia, että talonpoikaisporvariston kehitys ja kukoistus käy käsi kädessä niin ammateissa kuin maanviljelyksessäkin*.

Permin läänissä vuonna 1894/95 toimitetun kotiteollisuustiedustelun antamat tiedot toivat esiin samat ilmiöt: pienillä tavarantuottajilla (isännillä ja pikkuisännillä) on maanviljelys kaikkein korkeimmalla tasolla ja heillä tavataan maalaistyöläisiä; käsityöläisillä maanviljelys on alemmalla tasolla ja ylösostajia varten työskentelevillä kotiteollisuudenharjoittajilla maanviljelyksen tila on kaikkein huonoin (palkkatyöläisten ja isäntien eri ryhmien maanviljelyksestä ei tietoja ole valitettavasti koottu). Tiedustelu osoitti myöskin, että maata viljelemättömät „koteollisuudenharjoittajat” eroavat maata viljelevistä siinä, että heillä on 1) korkeampi työn tuottavuus; 2) verrattomasti suurempi puhdas tulo ammatista; 3) korkeampi kulttuuritaso ja kirjantaitoisuus. Kaikki nuo ovat ilmiöitä, jotka vahvistavat edellä tehdyn johtopäätöksen, että jopa kapitalismin ensi asteellakin havaitaan teollisuuden tendenssi väestön elintason kohottamiseen (ks. „Tutkielmia”, s. 138 ja seuraavat**).

Vihdoin, elinkeinoammatin ja maanviljelyksen suhdetta koskevaan kysymykseen liittyy seuraava seikka. Suuremmilla liikkeillä on tavallisesti pitempi työkausi. Esimerkiksi Moskovan läänin huonekalutuotannossa valkopuuseppien piirissä työkauden pituus on 8 kuukautta (siellä on verstaassa keskimäärin 1,9 työläistä), pienten huonekalujen piirissä — 10 kuukautta (2,9 työläistä laitosta kohti), suurten huonekalujen piirissä — 11 kuukautta (4,2 työläistä yhtä laitosta kohti). Vladimirin läänin suutarinammattissa työkauden pituus 14 pienessä verstaassa on 40 viikkoa, mutta kahdeksassa suuressa (9,5 työläistä laitoksessa pienten 2,4 vas-

* Samanlaisilla fraaseilla kuittaa tämän kysymyksen myöskin hra V. V. teoksensa „Katsauksia kotiteollisuuteen” VIII luvussa. „Viljanviljelys... tukee ammattia” (205). „Koteollisuusammatit muodostavat teollisissa lääneissä maanviljelyksen erään tärkeimmän tuen” (219). Todistuksilako? — Kuinka paljon hyvänsä: ottakaa esimerkiksi *isännät* — nahkurit, tärkkelyksenvalmistajat, voinalmistajat (ib., 224) j.n.e., — ja te huomaatte, että maanviljelys on heillä korkeammalla tasolla kuin joukoilla!

** Ks. Teokset, 2. osa, s. 363 ja seuraavat. *Toim.*

taan) — 48 viikkoa j.n.e.*. Ymmärrettävää on, että tuo ilmiö on yhteydessä työläisten (perhetyöläisten, elinkeinoammattien palkkatyöläisten ja maanviljelyspalkkatyöläisten) suureen lukumäärään suurissa liikkeissä ja että se selittää meille noiden viimeksi mainittujen suuren lujouden ja niiden tendenssin specialisoitua teolliseen toimintaan.

Tehkäämme nyt yhteenvedot edellä esitetyistä „ammattia ja maanviljelystä” koskevista tiedoista. Kapitalismin alimassa vaiheessa, jota me tarkastelemme, ammatinharjoittaja ei tavallisesti ole vielä miltei lainkaan differentioitunut talonpojasta. Elinkeinoammattien yhtymisellä maanviljelykseen on hyvin tärkeä merkitys talonpoikaiston jakaantumisprosessin kärjistymiselle ja syventymiselle: varakkaat ja vauraat talonpojat perustavat verstaita, palkkaavat työläisiä maalaisproletariaatin keskuudesta, kasaavat rahavaroja kauppa- ja koronkiskurioperaatioita varten. Talonpoikaisköyhälistön edustajat sitä vastoin antavat palkkatyöläisiä, ylösostajia varten työskenteleviä kotiteollisuudenharjoittajia sekä kauppapääoman vallan eniten ahdistamien pienten kotiteollisuusisäntien alimpia ryhmiä. Elinkeinoammatin yhtyminen maanviljelyksen kanssa siis lujittaa ja kehittää kapitalistisia suhteita levittäen niitä teollisuudesta maanviljelykseen ja päinvastoin**. Kapitalistiselle yhteiskunnalle ominainen teollisuuden eroaminen maanviljelyksestä ilmenee tässä asteessa vielä aivan itumuodossaan, mutta se jo ilmenee ja — mikä on erikoisen tärkeätä — ilmenee kokonaan toisin kuin narodnikit asian käsittävät. Puhuessaan siitä, että ammatti ei „vahingoita” maanviljelystä, narodnikki käsittää tuon vahingon olevan maatalouden heittämisessä hunningolle edullisen elinkeinoammatin vuoksi. Mutta sellainen käsitys asiasta on keksintö (eikä johtopäätös tosiasioista), ja se on huono keksintö, sillä se

* Lähteet on mainittu edellä. Samanlaisen ilmiön tuovat esille Moskovan läänin korintekijäin, kitarantekijäin ja tärkkelyksenvalmistajain taloustiedustelut. Permin kotiteollisuustiedustelu antoi myös viitteitä suurten verstaiden työkauden pitemyydestä (ks. „Katsaus Permin läänin kotiteollisuuteen”, s. 78. Tarkkoja tietoja ei siitä valitettavasti ole esitetty).

** Esim. Vladimirin läänin villatuotteiden tuotannossa on suurille „tehtailloille” ja välittäjämasterille ominaista maanviljelyksen korkein taso. „Tuotannon seisauksen aikana välittäjämasterit pyrkivät ostamaan maatilan, ryhtymään hoitamaan taloutta ja hylkäävät kokonaan ammatin” („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, II, 131). Tämä esimerkki kannattaa panna merkille, koska sellaiset tosiasiat antavat toisinaan narodnikeille aiheita tehdä johtopäätöksen, että „talonpojat palaavat jälleen maanviljelykseen”, että „maaperän pakolaiset on palautettava maalle” (hra V. V., „Vestnik Jevropy”, № 7 vuodelta 1884).

jättää huomioimatta ne ristiriidat, jotka kulkevat talonpoikaiston koko taloudellisen järjestelmän läpi. Teollisuuden eroaminen maanviljelyksestä tapahtuu talonpoikaiston jakaantumisen yhteydessä, tapahtuu eri teitä maaseudun kummassakin kohtiossa: varakas vähemmistö perustaa teollisuuslaitoksia, laajentaa niitä, parantaa maanviljelystä, palkkaa maanviljelystä varten batrakkeja, omistaa elinkeinoammattille yhä suuremman osan vuodesta ja — ammatin kehityksen vississä asteessa — katsoo edullisemmaksi erottaa teollisuuslaitoksen maanviljelystaloudesta, s.o. antaa maanviljelyksen perheen muille jäsenille tai myydä rakennukset, karja y.m. ja siirtyä porvariksi, kauppiaaksi *. Teollisuuden maanviljelyksestä erottamisen edellä käy tässä tapauksessa liikeyrittäjäsuhteiden muodostuminen maanviljelyksessä. Maaseudun toisessa kohtiossa teollisuuden erottaminen maanviljelyksestä tapahtuu siten, että talonpoikaisköyhälistö joutuu taloudelliseen häviöön ja muuttuu palkkatyöläisiksi (ammattialojen ja maanviljelystyöläisiksi). Ei ammatin edullisuus, vaan puute ja häviö pakoittavat maaseudun tässä kohtiossa hylkäämään maan, eikä ainoastaan maata, vaan myös itsenäisen ammatinharjoittamisen, teollisuuden maanviljelyksestä eroamisen prosessi on tässä pientuottajan pakkoluovuttamisen prosessia.

VIII. „ELINKEINOAMMATTIEN YHDISTÄMINEN MAANVILJELYKSEN KANSSA”

Sellainen on narodnikkien mieliformula, jonka avulla hrat V. V., N. —on ja Kumpp. aikovat ratkaista Venäjän kapitalismia koskevan kysymyksen. „Kapitalismi” erottaa teollisuuden maanviljelyksestä; „kansantuotanto” yhdistää ne tyypillisessä ja normaalissa talonpoikaistaloudessa,— tuossa yksinkertaisessa vastakkainasettelussa on suuri osa heidän teoriaansa. Nyt meillä on mahdollisuus tehdä yhteenveto siitä kysymyksestä, kuinka meidän talonpoikaistomme todellisuudessa „yhdistää elinkeinoammatit maanviljelyksen kanssa”, koska edellä olemme seikkaperäisesti tarkastelleet sekä maanviljelystä että elinkeinoammattia harjoittavan talonpoikaiston tyypilliset suhteet. Luettelemme ne „elin-

* „Talonpojat selittivät, että viime aikoina eräät varakkaat ammatinharjoittajaisännät ovat muuttaneet ammatin harjoittamista varten Moskovaan”. „Harjatuotanto vuoden 1895 tutkimuksen mukaan”, s. 5.

keinoammatin maanviljelykseen yhdistämisen” erilaiset muodot, joita Venäjän talonpoikaistalouden ekonomiikassa havaitaan.

1) Patriarkaallinen (luontais-) maanviljelys yhdistyy kotitarveteollisuuden (s.o. raaka-aineiden jalostaminen omaa käyttöä varten) ja maanomistajalle tehtävien veropäivätoiden kanssa.

Talonpoikaisten „elinkeinoammatin” maanviljelykseen yhdistymisen tämä muoto on tyypillisin keskiaikaista talousjärjestelmää varten, sillä se on tuon järjestelmän välttämätön elimellinen osa *. Reforminjälkeisellä Venäjällä on tuollaisesta patriarkaalisesta taloudesta,— jossa ei vielä lainkaan ole enempää kapitalismia kuin tavaratuotantoa ja tavarankiertoakaan,—jäänyt vain sirpaleita, nimittäin: talonpoikain kotitarveteollisuus ja työllämaksu.

2) Patriarkaallinen maanviljelys yhdistyy käsityön muodossa esiintyvän elinkeinoammatin kanssa.

Tämä yhtymismuoto on vielä hyvin lähellä edellistä ja eroaa vain siten, että siinä ilmaantuu tavarankierto — siinä tapauksessa, kun käsityöläinen saa maksun rahassa ja ilmaantuu markkinoille ostamaan työvälineitä, raaka-aineita y.m.

3) Patriarkaallinen maanviljelys yhdistyy teollisuustavara-
rain pienen markkinatuotannon kanssa, s.o. teollisuuden tavaratuotannon kanssa. Patriarkaallinen talonpoika muuttuu pieneksi tavarantuottajaksi, joka pyrkii, kuten näimme, palkkatyövoiman käyttöön, s.o. kapitalistiseen tuotantoon. Tämän muuttumisen ehtona on jo talonpoikaiston jakaantumisen vissi aste: olemme nähneet, että pienet ja pienimmät isännät teollisuudessa kuuluvat useimmissa tapauksissa talonpoikain varakkaaseen tai vauraaseen ryhmään. Puolestaan myöskin pienen tavaratuotannon kehitys teollisuudessa antaa sysäyksen talonpoika-maanviljelijäin edelleen jakaantumiselle.

4) Patriarkaallinen maanviljelys yhdistyy palkkatyöhön teollisuudessa (ja myöskin maanviljelyksessä)**.

* Edellä mainitun kirjan IV luvussa Korsak esittää esim. sellaisia historiallisia todistuksia, että „luostarinkaitsija antoi (kylään) pellavan kehrättäväksi”, että talonpojat olivat velvollisia tekemään maanomistajalle „kiireellisiä kesätöitä ja satunnaisia kertatöitä”.

** Kuten edellä on osoitettu, meidän taloudellisessa kirjallisuudessamme ja taloudellisessa tilastossamme vallitsee sellainen terminologian sekavuus, että talonpojan „elinkeinoammatteihin” lasketaan sekä kotiteollisuus että työllämaksu, sekä käsityö että pientavaratuotanto, sekä kauppa että palkkatyö teollisuudessa

Tämä muoto on välttämättömänä täydennyksenä edelliselle: siellä muuttuu tavaraksi tuote, täällä — työvoima. Pientavaratuotantoa teollisuudessa seuraa kiertämättömästi, kuten näimme, palkkatyöläisten ja ylösostajille työskentelevien kotiteollisuudenharjoittajain ilmaantuminen. „Maanviljelyksen ja elinkeinoammatin yhdistymisen” tämä muoto on ominainen kaikille kapitalistisille maille, ja Venäjän reforminjälkeisen historian eräs selväpiirteisimpiä erikoisuuksia on tämän muodon tavattoman nopea ja tavattoman laaja leviäminen.

5) Pikkuporvarillinen (kauppa-) maanviljelys yhdistyy pikkuporvarillisten elinkeinoammattien kanssa (pientavara-tuotanto teollisuudessa, pienkauppa y.m.).

Tämän muodon ero kolmannelta on siinä, että pikkuporvarilliset suhteet käsittävät tässä ei vain teollisuuden, vaan myös maanviljelyksen. Koska tämä on tyypillisin muoto elinkeinoammatin yhdistämisessä maanviljelykseen pienen maalaisporvariston taloudessa, on se ominainen kaikille kapitalistisille maille. Vain Venäjän narodnikkitaloustieteilijöitä odotti kunnia keksiä sellainen kapitalismi, jossa *ei ole* pikkuporvaristoa.

6) Palkkatyö maanviljelyksessä yhdistyy palkkatyöhön teollisuudessa. Siitä, miten *tällainen* elinkeinoammatin maanviljelykseen yhdistyminen ilmenee ja minkälainen on sellaisen yhdistymisen merkitys, on jo edellä puhuttu.

„Maanviljelyksen elinkeinoammatteihin yhdistymisen” muodot talonpoikaistomme keskuudessa ovat siis sangen moninaisia: on sellaisia, jotka ovat ilmauksena alkeellisimmasta talousjärjestelmästä, jossa on vallalla luontaistalous; on sellaisia, jotka ilmaisevat kapitalismin korkeata kehitystä; on kokonainen joukko niiden välillä olevia siirtymismuotoja.

---

ja palkkatyö maanviljelyksessä y.m. Tässä on esimerkki siitä, kuinka narodnikit käyttävät tuota sekavuutta hyväkseen. Ylistäessään „elinkeinoammattien yhdistämistä maanviljelyksen kanssa” hra V. V. viittaa havainnollisuuden vuoksi sekä „metsätöihin” että „sekatöihin”: „hän, talonpoika, on voimakas ja tottunut raskaisiin töihin, siksi hän kykenee kaikenlaisiin sekatöihin” („Katsauksia kotiteollisuuteen”. 26). Ja tuollainen tosiasia esiintyy muiden rinnalla tällaisen johtopäätöksen vahvistamiseksi: „me havaitsemme vastalauseen töiden erikseen erottamista vastaan”, „sen tuotannon organisaation lujouden, joka on luotu jo luontaistalouden vallallaolon aikana” (41). Täten siis jopa talonpojan muuttuminen metsätyöläiseksi ja sekatyöläiseksi on kelvannut muiden muassa todistukseksi luontaistalouden lujudeksi!

toja. Rajoittumalla yleisiin formuloihin (sentapaisiin kuin: „elinkeinoammatin yhdistäminen maanviljelykseen” tai „teollisuuden erottaminen maanviljelyksestä”) ei voida ottaa askeltakaan kapitalismin todellisen kehitysprosessin selville-saamisessa.

IX. MUUTAMIA HUOMAUTUKSIA MAASEUTUMME ESIKAPITALISTISESTA EKONOMIIKASTA

„Kapitalismin kohtaloa Venäjällä” koskevan kysymyksen olemus kuvitellaan meillä usein siten, aivan kuin tärkein merkitys olisi kysymyksellä: *kuinka nopeasti?* (s.o. kuinka nopeasti kapitalismi kehittyy?). Todellisuudessa kuitenkin verrattomasti suurempi merkitys on kysymyksellä: *miten nimenomaan?* ja kysymyksellä: *mistä?* (s.o. minkälainen on ollut Venäjällä esikapitalistinen talousjärjestelmä?). Narodnikilaisen taloustieteen päävirheet ovat väärässä vastauksessa juuri näihin kahteen kysymykseen, s.o. sen väärässä kuvaamisessa, kuinka kapitalismi Venäjällä nimenomaan kehittyy, esikapitalistisen järjestelmän valheellisessa idealisoinnissa. Toisessa (ja osittain kolmannessa) ja tässä luvussa me olemme tarkastelleet alkeellisimpia kapitalismin kehitystasteita pienmaanviljelyksessä ja pienissä talonpoikaisissa elinkeinoammateissa; sellaisessa tarkastelussa on kiertämättömästi jouduttu usein viittaamaan esikapitalististen järjestelmien piirteisiin. Jos nyt koetamme koota nuo piirteet yhteen, niin saamme sellaisen johtopäätöksen, että esikapitalistinen maaseutu oli (taloudelliselta puoleltaan) *pienen paikallisten markkinoiden verkko, joka yhdisti pientuottajain pienenisiä ryhmiä, pientuottajain, joita pirstoi sekä heidän eristynyt taloudenpitonsa että monet heidän välillään olevat keskiaikaiset väliseinät ja keskiaikaisen riippuvaisuuden jätteet.*

Mitä tulee pientuottajain pirstoutuneisuuteen, niin se esiintyy selväpiirteisimpänä siinä heidän jakaantumisessaan, joka edellä on todettu sekä maanviljelyksessä että teollisuudessa. Mutta pirstoutuneisuus ei likimainkaan rajoitu siihen. Talonpoikia, joita yhteisö yhdistää pienen pieniin hallinnollis-viskaalisiin ja maanhallintaliittoihin, pirstovat monet erilaiset jaot, jotka jakavat heidät ryhmiin ja kategorioihin maaosuuden suuruuden, verojen suuruuden y.m.s. mukaan.

Ottakaamme vaikkapa Saratovin läänin zemstvotilastokokoelma; talonpoikaisto jaetaan siinä seuraaviin ryhmiin: lahjamaatalonpojat, isäntätalonpojat, yksityisomistajatalonpojat, valtion talonpojat, yhteisöhallinnalliset valtion talonpojat, tshetverttihallinnalliset valtion talonpojat, valtion talonpojat entisistä tilanherrain talonpojista, apanaasitalonpojat, valtionmaiden vuokraajat, maattomat, isäntätalonpojat entisistä tilanherrain talonpojista, lunastustilojen talonpojat, isäntätalonpojat entisistä apanaasitalonpojista, omistajatalonpojat, siirtolaiset, lahjamaatalonpojat entisistä tilanherrojen talonpojista, isäntätalonpojat entisistä valtion talonpojista, vapautetut talonpojat, verottomat talonpojat, vapaat viljelijät, väliaikaisvelvolliset talonpojat, entiset tehtaan talonpojat j.n.e., ja sitten vielä kiinnitetyt talonpojat, muualta tulleet talonpojat y.m. Nämä kaikki ryhmät eroavat toisistaan agraarisuhteiden historian, maaosuuden ja verojen suuruuden y.m., y.m. puolesta. Ja ryhmien sisällä on samantapaisia eroavaisuuksia suuri määrä: toisinaan on jopa saman kylän talonpojat jaettu kahteen aivan erilaiseen kategoriaan: „entiset hra NN:n” ja „entiset rva M.M:n”. Kaikki tuo kirjavuus oli luonnollista ja välttämätöntä keskiaikana, kaukaisessa muinaisuudessa; nykyaikana taas on talonpoikaisyhteisöjen säätysulkeutuneisuuden säilyttäminen huutavaa anakronismia ja se huonontaa tavattomasti työtätekevien joukkojen asemaa turvaamatta niitä samalla mitenkään uuden, kapitalistisen aikakauden olojen painolta. Narodnikit ummistavat tavallisesti silmänsä tältä pirstoutuneisuudelta, ja kun marxilaiset lausuvat julki ajatuksen talonpoikaiston jakaantumisen progressiivisuudesta, niin narodnikit rajoittuvat kuluneisiin huudahduksiin „maattomaksi muuttamisen kannattajia” vastaan verhoten noilla huudahduksilla sen, että heidän käsityksensä esikapitalistisesta maaseudusta ovat aivan vääriä. Ei tarvitse muuta kuin kuvittelee mielessään sen pientuottajain hämmästyttävän pirstoutuneisuuden, mikä oli patriarkaalisen maanviljelyksen kiertämätön seuraus, niin tulee vakuutuneeksi kapitalismin progressiivisuudesta, kapitalismin, joka hajoittaa perustuksiaan myöten talouden ja elämän vanhanaikaiset muodot sekä niiden vuosisataisen kivettyneisyyden ja rutiinin, murtaa keskiaikaisten väliseinien sisään jähmettyneiden talonpoikain liikkumattomuuden ja luo uusia

yhteiskuntaluokkia, jotka välttämättömyyden pakosta pyrkivät yhteyksiin, liittymään yhteen, osallistumaan aktiivisesti valtion ja koko maailman kaikkeen taloudelliseen (eikä vain taloudelliseen) elämään.

Tarkastelkaa talonpoikia käsityöläisinä tai pieninä ammatinharjoittajina, niin näette aivan samaa. Heidän harastuksensa eivät ylitä lähikylien vähäisen piirin puitteita. Paikallisten markkinain mitättömien mittasuhteiden vuoksi he eivät joudu kosketuksiin muiden seutujen ammatinharjoittajien kanssa; he pelkäävät kuin tulta „kilpailua”, joka säälimättömästi hajoittaa patriarkaalisen paratiisin pieniltä käsityöläisiltä ja ammatinharjoittajilta, joiden rutiinia kituelämää ei kukaan eikä mikään ollut häirinnyt. Näiden pienten ammatinharjoittajain suhteen kilpailu ja kapitalismi tekevät hyödyllistä historiallista työtä vetämällä heidät esiin syrjäseuduiltaan ja asettaen heille kaikki ne kysymykset, jotka on jo asetettu väestön kehittyneemmille kerroksille.

Pienten paikallisten markkinain välttämättömänä osana ovat käsityön alkeellisten muotojen ohessa myös kauppa- ja koronkiskuripääoman alkeelliset muodot. Mitä syrjäisempi kylä on, mitä kauempana se on uuden kapitalistisen järjestyksen, rautateiden, suurten tehtaiden ja kapitalistisen suurmaanviljelyksen vaikutukselta, sitä voimakkaampaa on paikallisten kauppiaiden ja koronkiskurien monopoli, sitä voimakkaampaa on ympäristöseutujen talonpoikain alistaminen heidän alaisekseen ja sitä karkeampia muotoja tuo alistaminen saa. Noiden pienten iilimatojen määrä on valtava (talonpojilla olevien tuotteiden niukkuuteen verraten) ja heidän nimeämisekseen on olemassa runsas valikoima paikallisia nimityksiä. Muistakaa vain nuo kaikki prasolit, shibait, shtshetinnikit, majakit, ivashit, bulynit j.n.e., j.n.e. Luontais-talouden vallallaolo, josta oli seurauksena rahan harvinaisuus ja kalleus maaseudulla, johtaa siihen, että kaikkien noiden „kulakkien” merkitys osoittautuu suhteettoman suureksi heidän pääoman määrään verrattuna. Talonpoikain riippuvaisuus rahanomistajista saa kiertämättömästi velkorjuuden muodon. Aivan samoin kuin ei voida kuvitella kehittynyttä kapitalismia ilman suurta tavara-kauppapääomaa sekä raha-kauppapääomaa, samoin ei voida kuvitella myöskään esikapitalistista maaseutua ilman pieniä

kauppiaita ja ylösostajia, jotka ovat pienten paikallisten markkinoiden „isäntiä”. Kapitalismi kokoaa nuo markkinat yhteen, yhdistää ne suuriksi kansallisiksi ja sitten myös yleismaailmallisiksi markkinoiksi, murtaa velkaorjuuden ja henkilöllisen riippuvaisuuden alkukantaiset muodot, levittää syvyyteen ja laajuuteen niitä ristiriitoja, joita itumuodossaan havaitaan myöskin yhteisötalonpoikaiston keskuudessa,— ja valmistelee siten niiden ratkaisemista.

VI LUKU

KAPITALISTINEN MANUFAKTUURI
JA KAPITALISTINEN KOTITYÖI. MANUFAKTUURIN MUODOSTUMINEN
JA SEN PERUSPIIRTEET

Manufaktuurilla ymmärretään, kuten tunnettua, työnjakoon perustuvaa kooperaatiota. Syntynsä puolesta manufaktuuri liittyy välittömästi yllä kuvattuihin „kapitalismin ensimmäisiin asteisiin teollisuudessa”. Toisaalta verstaat, joissa on enemmän tai vähemmän huomattava määrä työläisiä, ottavat vähitellen käytäntöön työnjaon ja siten kapitalistinen yksinkertainen kooperaatio muuttuu kasvaessaan kapitalistiseksi manufaktuuriksi. Edellisessä luvussa esitetyt tilastotiedot moskovalaisista elinkeinoammateista osoittavat havainnollisesti manufaktuurin tällaisen muodostumisen prosessin: neljännen kategorian kaikkien elinkeinoammattien suurimmat verstaat, eräiden kolmannen kategorian ammattien ja erinäisten toisen kategorian ammattien verstaat käyttävät systemaattisesti työnjakoa laajassa mitassa ja siksi ne on laskettava kapitalistisen manufaktuurin esikuviin kuuluviksi. Tuonnempana esitetään yksityiskohtaisempia tietoja eräiden tällaisten elinkeinoammattien tekniikasta ja ekonomiikasta.

Toisaalta olemme nähneet, kuinka kauppapääoma pienissä elinkeinoammateissa, saavuttaen kehityksensä korkeimman asteen, jo saattaa tuottajan palkkatyöläisen asemaan, joka jalostaa vierasta raaka-ainetta urakkapalkalla. Jos myöhempi kehitys johtaa siihen, että tuotannossa otetaan käytäntöön systemaattinen työnjako, joka uudistaa pientuottajan tekniikan, jos „ylösostaja” erottaa erikseen eräitä

osatoita ja teettää ne palkkatyöläisillä omassa verstaassaan, jos kotityön antamisen rinnalla ja kiinteässä yhteydessä siihen ilmaantuvat suuret verstaat työnjakoineen (verstaat, jotka usein kuuluvat noille samoille ylösostajille),— niin meillä on siinä toisenlaatuinen kapitalistisen manufaktuurin syntymisprosessi*.

Käsityön ja pienen tavaratuotannon, jossa pääomalla on alkeelliset muodot, sekä koneellisen suurteollisuuden (tehtaan) välirenkaana on manufaktuurilla tärkeä merkitys teollisuuden kapitalististen muotojen kehityksessä. Pieniin elinkeinoammatteihin manufaktuuria lähentää se, että sen perustaksi jää käsitekniikka, että tämän vuoksi suurliikkeet eivät voi syrjäyttää pieniä radikaalisesti, eivät voi kokonaan irroittaa ammatinharjoittajaa maanviljelyksestä. „Manufaktuuri ei voinut vallata yhteiskunnallista tuotantoa koko sen laajuudessa eikä myöskään mullistaa sitä juuriaan myöten (in ihrer Tiefe). Se esiintyi rakennustaiteellisenä koristuksena taloudellisessa rakennuksessa, jonka laajana perustuksena oli kaupunkilaiskäsityö ja maaseudun sivuelinkeinot”**. Tehtaaseen manufaktuuria lähentää suurmarkkinoiden, palkkatyötä käyttävien suurliikkeiden ja suurpääoman syntyminen omistamattomien työläisjoukkojen ollessa täydellisesti alistettuina viimeksi mainitun alaisuuteen.

Venäläisessä kirjallisuudessa on siinä määrin levinnyt harhaluulo niin sanotun „tehdas”-tuotannon ja „kotiteollisuuden” eristyneisyydestä, harhaluulo ensimmäisen „keino-tekoisuudesta” ja toisen „kansan”-luonteesta, että me katsomme erikoisen tärkeäksi tarkastella tietoja jalostavan teollisuuden kaikilta tärkeimmiltä aloilta ja osoittaa, minkälainen oli niiden taloudellinen organisaatio sen jälkeen, kun ne olivat kasvaneet pienten talonpoikaisten elinkeinoammatien asteesta, ja ennen sitä, kun koneellinen suurteollisuus oli ne uudistanut.

* Tällaisesta kapitalistisen manufaktuurin syntymisprosessista ks. Marx, „Das Kapital”, III, 318—320, ven. käännös, 267—270.¹⁰⁹

„Manufaktuuri ei ole syntynyt muinaisten ammattikuntien uumenissa. Uusien verstaiden pääksi tuli kauppias eikä entinen ammattikuntamestari” („Misère de la philosophie”, 190)¹¹⁰. Manufaktuuri-käsitteen perustunnusmerkit Marxin mukaan meillä oli tilaisuus luetella toisessa kohdassa. [„Tutkimelmia”. 179. (Ks. Teokset, 2. osa, s. 411. Toim.)]

** „Das Kapital”, I², S. 383.¹¹¹

II. KAPITALISTINEN MANUFAKTUURI VENÄJÄN
TEOLLISUUDESSA

Aloitamme kuituaineita jalostavasta teollisuudesta.

1) Kutomateollisuusammatit

Pellava-, villa-, puuvilla- ja silkkikankaiden sekä kaluunan y.m. kudonnalla on meillä ollut kaikkialla seuraavanlainen organisaatio (koneellisen suurteollisuuden ilmaantumiseen saakka). Ammattialan etunenässä olivat suuret kapitalistiset verstaat, joissa työskenteli kymmeniä ja satoja palkkatyöläisiä; omistaen suuria pääomia noiden verstaiden isännät suorittivat raaka-aineen ostoja laajassa mitassa ja jalostivat sen osittain omissa laitoksissaan, osittain taas antoivat kehätyt langat ja loimet pientuottajille (työhuoneenomistajille, zaglodeille, välittäjämeistereille, „kotiteollisuutta” harjoittaville talonpojille y.m.), jotka sitten kutoivatkin kankaan kotonaan tai pienissä laitoksissa urakkapalkasta. Itse tuotannon perustana oli käsityö, ja eri työläisten kesken jaettiin seuraavat erilliset työoperaatiot: 1) lankojen värjääminen; 2) lankojen vyyhteäminen (tähän työhön spesialisoituivat usein naiset ja lapset); 3) kankaan luominen („kankaanluoja”-työläiset); 4) kudonta; 5) kuteiden puolaaminen kutojia varten (puolaajien työ; puolaajat ovat suurimmalta osaltaan lapsia). Toisinaan on suurissa verstaissa erikoisia työläisiä, „pujottajia” (pujottavat loimia niisien ja pirran läpi)*. Tavallisesti käytetään tuotteiden osien mukaisen työnjaon ohessa myös tavaralajien mukaista työnjakoa, s.o. kutojat spesialisoituvat valmistamaan jotain määrättyä kangaslajia. Eräiden tuotanto-operaatioiden erottaminen kotityötä varten ei tietenkään muuta kerrassaan mitään tämältyyppisen teollisuuden taloudellisessa rakenteessa. Työhuoneet tai talot, joissa kutojat työskentelevät, ovat vain manufaktuurin ulkopuolisia osastoja. Tällaisen tuotannon teknillisenä perustana on käsityötuotanto, jossa on laaja ja järjestelmällinen työnjako; ekonomiikan kannalta näemme valtavien pääomien muodostumisen ja ne määräävät raaka-aineiden oston ja valmistaiden myynnin sangen

* Vrt. „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa, III vihko (Moskova, 1883), ss. 63—64.

laajoilla (kansallisilla) markkinoilla ja kutojaproletaarien joukko on täydellisesti niiden alaisena; harvalukuisilla suurliikkeillä (manufaktuurit varsinaisessa mielessä) on ylivalta pienliikkeiden suureen määrään nähden. Työnjako johtaa siihen, että talonpoikaiston keskuudesta nousee spesialisti-mestareita; muodostuu manufaktuurien ei-maanviljelyskeskuksia, kuten esimerkiksi Vladimirin läänin Ivanovon kylä (vuodesta 1871 — Ivanovo-Voznesenskin kaupunki; nykyään se on koneellisen suurteollisuuden keskus); Jaroslavl'n läänin Velikojen kylä ja monet muut Moskovan, Kostroman, Vladimirin ja Jaroslavl'n läänien kylät, jotka ovat nyt jo muuttuneet tehdasasutuksiksi*. Tällä tavalla järjestetty teollisuus halkaistaan meidän taloudellisessa kirjallisuudessa ja tilastoissamme tavallisesti kahteen osaan: talonpojat, jotka työskentelevät kotonaan tai ei kovin suurissa työhuoneissa, verstaissa j.n.e., luetaan „kotiteollisuus”-tuotantoon, mutta suuremmat työhuoneet ja verstaat joutuvat „tehtaiden” lukuun (ja joutuvat sitä paitsi aivan satunnaisesti, sillä ei ole minkäänlaisia tarkasti määriteltyjä ja samalla tavalla sovellettuja ohjeita pienliikkeiden ja suurliikkeiden, työhuoneiden ja manufaktuurien, kotona työskentelevien ja kapitalistin verstaassa työskentelevien työläisten erottamiseksi toisistaan)**.

Ymmärrettävää on, että tuollainen luokittelu, joka asettaa yhdelle puolelle eräitä palkkatyöläisiä, mutta toiselle puolelle eräitä isäntiä, jotka palkkaavat (liikerytyksessä työskenteleviä työläisiä lukuunottamatta) juuri noita palkkatyöläisiä, on tieteelliseltä kannalta nonsens***.

Havainnollistamme edellä esitettyä seikkaperäisillä tiedoilla eräästä „kotiteollisuuskudonnan” alasta, nimittäin silkinkudonnasta Vladimirin läänissä****. „Silkinkudontammatti” on tyypillinen kapitalistinen manufaktuuri. Käsi-työtuotanto on vallitsevana. Pienliikkeitä on liikkeiden yleismäärästä suurin osa (179:llä liikkeellä 313:sta, s.o.

* Ks. seuraavassa luvussa olevaa luetteloa tärkeimmistä tämän tyyppisistä asutuksista.

** Esimerkkejä sellaisesta sekavuudesta esitetään seuraavassa luvussa.

*** — järjettömyys. *Toim.*

**** Ks. „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III. Seikkaperäisten tietojen esittäminen kaikista kutomateollisuusammateista, joita on kuvailtu meidän kotiteollisuuttamme koskevassa kirjallisuudessa, olisi mahdotonta ja tarpeetonta. Ja sitä paitsi nykyään on useimmissa noissa ammateista vallalla jo tehdas. „Kotiteollisuuskudonnasta” ks. vielä „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI ja VII osa — „Kotiteollisuuskomission teokset” — „Aineistoa käsityötilastoon”¹². — „Selostuksia ja tutkielmia”. — Karsak, I. c.

57%:lla, on 1—5 työläistä kullakin), mutta suurimmalta osaltaan ne ovat epäitsenäisiä ja merkityksensä puolesta teollisuuden yleistuloksessa jäävät kauaksi jälkeen suurista. Liikkeitä, joissa työskentelee 20—150 työläistä, on 8% yleismäärästä (25), mutta niihin on keskittynyt 41,5% työläisten yleismäärästä ja ne antavat 51% tuotannon koko summasta. Ammattialan koko työläismäärästä (2.823) on palkkatyöläisiä 2.092, s.o. 74,1%. „Tuotannossa tavataan sekä tavaralajiin että tuoteosiin perustuva työnjako”. Sellaisia kutojia, jotka kykenevät kutomaan sekä „sametti”- että „sileä”-silkkiä (tämän tuotantoalan kaksi tärkeintä tavaralajia), on vähän. „Tuoteosiin perustuva työnjako verstaan sisällä on pantu toimeen tarkasti vain suurissa tehtaissa” (s.o. manufaktuureissa), „jotka pitävät palkkatyöläisiä”. Täysin itsenäisiä isäntiä on ainoastaan 123, ja vain he ovat sellaisia, jotka ostavat tarveaineet ja myyvät tuotteen itse; heillä on 242 perhetyöläistä ja „heille tekee työtä 2.498 palkkatyöläistä, jotka saavat useimmiten urakkapalkkaa”, — yhteensä siis työläisiä 2.740 eli 97% työläisten yleisluvusta. Näin muodoin on selvää, ettei se, kun manufakturistit antavat „zaglodin” (työhuoneenomistajan) välityksellä töitä kotiin, ole ensinkään teollisuuden erikoinen muoto, vaan ainoastaan eräs pääoman operaatio manufaktuurissa. Hra Harizomenov huomauttaa aivan oikein, että „pienliikkeiden suuri määrä (57%) suurliikkeiden lukumäärän ollessa mitättömän pieni (8%), sen työläismäärän vähäisyys, mikä keskimääräisessä yhteenvedossa tulee yhtä liikettä kohti (7¹/₂ henkeä), naamioi tuotannon todellisen luonteen” (l. c., 39). Manufaktuurille ominainen toimien spesialisoituminen tulee tässä havainnollisesti esiin ammatinharjoittajien eroamisessa maanviljelyksestä (maan hylkäävät toisaalta kurjuuteen joutuneet kutojat, toisaalta — suuret manufakturistit), ja erikoistyyppisen teollisuusväestön muodostumisessa, joka elää verrattomasti „puhtaammin” kuin maanviljelijät ja joka katsoo talonpoikaa olkansa yli (l. c., 106). Tehdastilastomme on aina rekisteröinyt vain satunnaisesti otetun pienen osan kyseisestä ammatista*.

* „Sotilastilastollinen kokoelma” löysi Vladimirin läänistä v. 1866 98 silkki-tehdasta (I), joissa oli 98 työläistä ja tuotantosumma 4.000 rpl. (I). Vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan 35 tehdasta — 2.112 työläistä — 936 tuhatta rpl. „Luettelon” mukaan vuodelta 1894/95 — 98 tehdasta — 2.281 työläistä — 1.918.000 rpl. ja lisäksi 2.477 työläistä „liikkeen ulkopuolella, sivussa”. Koettakaapa siinä erottaa „koti-teollisuudenharjoittajat” „tehdastyöläisistä”!

„Kaluuna-ammatti” Moskovan läänissä on kapitalistinen manufaktuuri, jolla on aivan samanlainen organisaatio *. Samoin myös sarpinkakankaan tuotanto Saratovin läänin Kamyshinin kihlakunnassa. Vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan siellä oli 31 „tehdasta”, niissä 4.250 työläistä, tuotantosumma 265 tuhatta rpl., mutta „Luettelon” mukaan 1 „työnjakelukonttori” ja 33 työläistä liikeyrityksessä, tuotantosumma 47 tuhatta rpl. (Siis vuonna 1890 sekoitettiin keskenään liikkeessä ja sen ulkopuolella työskentelevät työläiset!) Paikallisten tutkimusten mukaan oli sarpinkan tuotannossa kangaspuita vuonna 1888 noin 7.000 **, tuotantosumma 2 miljoonaa rpl., ja „koko yrityksessä ovat isäntinä muutamat tehtailijat”, joille „kotiteollisuudenharjoittajat”, siinä luvussa 6—7-vuotiset lapset 7—8 kopeekan päiväpalkasta, työtä juuri tekevätkin („Selostuksia ja tutkielmia”, I osa)***. J.n.e.

2) Tekstiiliteollisuuden muut alat. Vanustusteollisuus

Jos päätellään virallisen tehdastilaston mukaan, niin huopatuotanto edustaa sangen heikkoa „kapitalismin” kehitystä: koko Venäjällä on kaikkiaan 55 tehdasta, niissä 1.212 työläistä ja tuotantosumma 454 tuhatta rpl. („Hakemisto” vuodelta 1890). Mutta nuo luvut kuvaavat vain osaa, joka on satunnaisesti irtitemmattu laajasti kehittyneestä kapitalistisesta teollisuudesta. Nizhni-Novgorodin lääni on ensimmäisellä sijalla huovan „tehdas”-tuotannon kehityksessä ja tämän teollisuuden tärkein keskus kyseisessä läänissä on Arzamasin kaupunki ja esikaupunginosa Vyjezdna ja Sloboda (niissä on 8 „tehdasta”, joissa on 278 työläistä ja tuotantosumma 120 tuhatta rpl.; v. 1897 —

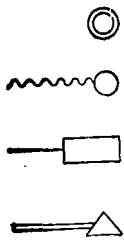
* Vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan oli Moskovan ulkopuolella 10 kaluuna-tehdasta, niissä 303 työläistä ja tuotantosumma 58 tuhatta rpl. Mutta „Moskovan läänin tilastotietojen kokoelman” (VI osa, II nide) mukaan — 400 tuotantolaitosta, niissä 2.619 työläistä (heistä 72,8% palkkatyöläisiä), tuotantosumma 963 tuhatta rpl.

** „Kokoelma tehdastarkastajain selostuksia vuodelta 1903” (Pietari, 1906) laskee koko Saratovin läänissä olevan 33 „työnjakelukonttoria” ja niillä 10.000 työläistä. (Huomautus 2. painokseen.)

*** Tämän elinkeinoammattin keskus on Sosnovskajan kunta, jossa zemstvon tilastotiedustelu laskee vuonna 1886 olleen 4.626 taloutta ja väestöä 38 tuhatta henkeä kumppaakin sukupuolta; teollisuuslaitoksia 291. Talottomia talouksia on kunnassa 10% (kihlakunnassa 6,2%), kylvöttömiä talouksia 44,5% (kihlakunnassa 22,8%). Ks. „Tilastotietojen kokoelma Saratovin läänistä”, XI osa.— Kapitalistinen manufaktuuri on siis sielläkin luonut teollisuuskeskukset, jotka irroittavat työläiset maasta.

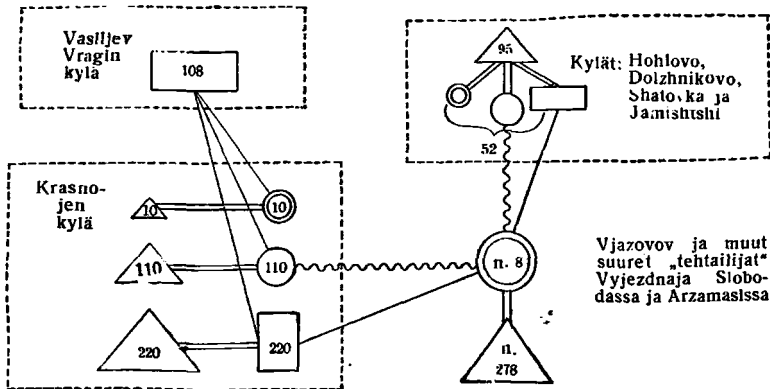
3.221 asukasta, Krasnojen kylässä — 2.835). Juuri noiden keskusten ympäristössä on kehittynyt huovan „kotiteollisuus”-tuotanto, joka käsittää noin 243 liikettä, 935 työläistä, tuotantosumma 103.847 rpl. („Kotiteollisuuskomission teokset”, V). Osoittaaksemme havainnollisesti huopatuotannon taloudellisen organisaation tällä seudulla yritämme käyttää graafillista esitystapaa merkiten erikoisilla merkeillä tuottajat, joilla on erikoinen merkitys ammattialan yleisessä järjestelmässä.

Graafillinen esitys vanutusteollisuuden organisaatiosta

-
 täysin itsenäisiä isäntiä, jotka ostavat villan ilman välittäjiä.
 itsenäisiä isäntiä, jotka ostavat villan välikäsien kautta (aaltoiviiva osoittaa, keneltä villa ostetaan).
 epäitsenäisiä tuottajia, jotka tekevät työtä isännille näiden tarveaineista urakkapalkalla (suora viiva osoittaa, kenelle he työskentelevät).
 palkkatyöläisiä (kaksi suoraa viivaa osoittamassa, kenen työläisiä he ovat).

Numerot osoittavat työläisten lukun (liikemääräisesti)*.

Tiedot, jotka on sijoitettu katkoviivoilla piirrettyjen nelikulmioiden sisään, kuuluvat niin sanottuun „kotiteollisuus”-tuotantoon, muut niin sanottuun „tehdas”-teollisuuteen.

* Lähteet on osoitettu tekstissä. Liikkeiden luku on noin 2 kertaa itsenäisten työläisten lukua pienempi (52 liikettä Vasiljev Vragissa, 5 + 55 + 110 Krasnojen kylässä ja 21 liikettä neljässä pienessä kylässä). Sitä vastoin luku 8 Arzamasin kaupungin ja Vyjezdnaja Slobodan kohdalla merkitsee „tehtaiden” eikä työläisten lukua.

Näin muodoin on selvää, että „tehdas”-teollisuuden ja „koti”-teollisuuden erottaminen on aivan keinotekoista, että meillä on siinä elinkeinoammatin yhtenäinen ja ehjä järjestelmä, joka sopii täydellisesti kapitalistisen manufaktuurin käsitteeseen*. Teknilliseltä puoleltaan se on käsityötä. Työn organisaatio — kooperaatio, joka perustuu tässä kahdessa muodossa esiintyvään työnjakoon: sekä tavaralajeittain (toiset kylät valmistavat huopaa, toiset — huopikkaita, hattuja, pohjallisia j.n.e.), että tuotteiden osien mukaan (esim. koko Vasiljev Vragin kylä *vanuttaa* hattuja ja pohjallisia Krasnojen kylälle, jossa puolivalmisteet viimeistellään lopullisesti, j.n.e.). Tuo kooperaatio on kapitalistista, sillä sen johdossa on suurpääoma, joka on luonut suurmanufaktuureja ja alistanut alaisekseen (taloudellisten suhteiden monimutkaisen verkon avulla) pienliikkeiden suuren joukon. Valtava enemmistö tuottajista on jo muuttunut *osatyöläisiksi*, jotka työskentelevät liikeyrityksille äärimmäisen epäterveellisissä oloissa**. Elinkeinoammatin vanhuus ja täysin vakiintuneet kapitalistiset suhteet saavat aikaan ammatinharjoittajain eroamisen maanviljelyksestä: Krasnojen kylässä on maanviljelys aivan lamassa, ja asukkaiden elämä eroaa maanviljelysväestön elämästä***.

Aivan analoginen on vanutusteollisuuden organisaatio monilla muillakin seuduilla. Vuonna 1889 saman läänin Semjonovin kihlakunnassa tätä ammattia harjoitti 363 yhteisön 3.180 taloutta työntekijäin määrän ollessa 4.038. 3.946:sta työläisestä vain 752 työskenteli myyntiä varten,

* Huomautamme, että esitetty graafillinen kuvaus on tyyppillinen kuvaus yleensä kaikista niistä Venäjän elinkeinoammateista, jotka on järjestetty kapitalistisen manufaktuurin tyyppiin: kaikkialla näemme ammattialan etunenässä suuret liikkeet (jotka toisinaan luetaan „tehtaiksi”) ja niiden alistavan täydellisesti alaisekseen suuret määrät pienliikkeitä, lyhyesti sanoen työnjakoon ja käsityöhön perustuvan kapitalistisen kooperaation. Aivan samoin manufaktuuri luo ei-maanviljelyskeskukseen ei vain tällä, vaan myös useimmilla muillakin ammattialoilla.

** He työskentelevät alastomina lämpötilan ollessa 22°—24° R. Ilmassa leijailee hienoa ja karkeaa pölyä, villaa sekä kaikenlaista saastaa siitä. „Tehtaissa” on maalatiat (nimittäin pesuhuoneissa) j.n.e.

*** On mielenkiintoista panna tässä merkille krasnojelaisten erikoinen zhargoni; se on manufaktuurille ominaisen alueellisen sulkeutuneisuuden luonteenomainen piirre. „Krasnojen kylässä nimitetään tehtaita *matroin* kielellä *povarneiksi*, *keittiöiksi*... *Matroin* kieli kuuluu ofenien kielen lukuisiin haaroihin, joista tärkeimpiä ovat kolme: varsinainen *ofenin*, jota käytetään pääasiallisesti Vladimirin läänissä, *galivoinin* — Kostroman läänissä ja *matroin* kieli — Nizhni-Novgorodin ja Vladimirin läänissä” („Kotiteollisuuskomission teokset”, V, s. 465). Vasta koneellinen suurteollisuus hajottaa täydellisesti yhteiskunnallisten suhteiden maakuntalaisen luonteen ja panee niiden tilalle kansalliset (ja kansainväliset) yhteydet.

576 oli palkkatyöläisiä ja 2.618 työskenteli isännille käyttäen enimmäkseen näiden materiaaleja. 189 taloutta antoi töitä 1.805 taloudelle. Suurilla isännillä on verstaita palkkatyöläisineen, joiden luku nousee aina 25:een, ja ostavat villaa noin 10.000:lla vuodessa *. Suuria isäntiä nimitetään *tuhantisiksi*; heidän liikevaihtonsa tekee 5—100 tuhatta rpl.; heillä on omat villavarastonsa, omat kauppansa valmistaiden myyntiä varten **. Kananin läänissä „Luettelo” laskee olevan 5 vanutus-„tehdasta”, niissä 122 työläistä, tuotantosumma 48 tuhatta rpl. ja 60 ulkopuolista työläistä. Ilmeistä on, että nämä viimeksi mainitut esiintyvät myöskin „kotiteollisuudenharjoittajain” joukossa, joista saamme lukea, että he tekevät usein työtä „ylösostajille” ja että on liikkeitä, joissa on työläisiä aina 60:een asti ***. Kostroman läänin 29 huopa-„tehtaasta” on 28 keskittynyt Kineshman kihlakuntaan ja niillä on 593 työläistä tuotantolaitoksissa ja 458 niiden ulkopuolella („Luettelo”, ss. 68—70; kahdella liikkeellä on vain ulkopuolisia työläisiä. Ilmaantuu jo höyrykoneitakin). „Komission teoksista” (XV) saamme tietää, että tämän läänin 3.908:sta villanpieksäjästä ja vanuttajasta 2.008 on keskittynyt nimenomaan Kineshman kihlakuntaan. Kostromalaiset vanuttajat ovat suurimmalta osaltaan epäitsenäisiä tahi palkkatyöläisiä ja työskentelevät äärimmäisen epäterveellisissä verstaissa ****. Tverin läänin Kaljazinin kihlakunnassa näemme toisaalta, että tehdään kotityötä „tehtailijalle” („Luettelo”, 113), ja toisaalta taas sen, että juuri tämä kihlakunta on „kotiteollisuus”-vanuttajain pesä; heitä lähtee tästä kihlakunnasta jopa 3.000 henkeä, jotka käyvät autiomaan „Zimnjakin” kautta (60-luvulla siellä oli Aleksejevin verkatehdas) ja muodostavat „villanpieksäjäin ja vanuttajain suuret työvoimamarkkinat” *****. Jaroslavlän läänissä — samoin työnteko laitoksen ulkopuolella „tehtailijoille” („Luettelo”, 115) ja myös „kotiteollisuudenharjoittajia”, jotka tekevät työtä isäntäkauppiaille näiden villasta, j.n.e.

* „Aineistoja Nizhni-Novgorodin läänin maiden arvioimiseksi”, XI osa, Nizhni-Novgorod, 1893. S. 211—214.

** „Kotiteollisuuskomission teokset”, VI.

*** „Selostuksia ja tutkielmia”, III.

**** „Selostuksia ja tutkielmia”, III.

***** „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, II.

3) Hattu- ja lakki-, hamppu- ja nuorateollisuus

Edellä olemme jo esittäneet tilastotietoja Moskovan läänin hatuntekijäin elinkeinoammattista*. Niistä näkyy, että $\frac{2}{3}$ koko tuotannosta ja työläisten yleisestä määrästä on keskittynyt 18 liikeyritykseen, joilla on kullakin keskimäärin 15,6 palkkatyöläistä**. Hattuja valmistavat „kotiteollisuudenharjoittajat” suorittavat vain osan hatunvalmistusoperaatioista: he valmistavat *kupuja*, jotka myydään moskvalaisille kauppiaille, joilla on „viimeistelylaitoksia”; hattu- „kotiteollisuudenharjoittajia” varten työskentelee vuorostaan kotonaan „untuvanleikkaajia” (naisia, jotka leikkaavat untuvat). Yleensä otettuna me näemme tässä siis kapitalistisen kooperaation, joka perustuu työnjakoon ja on kiedottu taloudellisen riippuvaisuuden erilaisten muotojen verkkoon. Elinkeinoammattin keskuksessa (Podolskin kihlakunnan Klenovon kylässä) tulee selvästi esille ammatinharjoittajien (pääasiallisesti palkkatyöläisten) eroaminen maanviljelyksestä*** ja väestön tarpeiden tason kohoaminen: he elävät „paljon puhtaammin”, pukeutuvat karttuuniin, jopa verkaankin, hankkivat samovaareja, hylkäävät vanhanaikaiset tavat j.n.e. aiheuttaen siten karvaita välittelyjä niiden taholta, jotka paikkakunnalla kunnioittavat vanhoja tapoja ja tottumuksia****. Uusi aikakausi on tuonut jopa muilla paikkakunnilla kiertäviä hatuntekijöitä.

Tyypillinen kapitalistinen manufaktuuri on Kostroman läänin Buin kihlakunnan Molvitinin kylän hattuteollisuus*****. „Tärkeimpänä... työnä Molvitinissa ja... 36 kylässä on hattuteollisuus”. Maanviljelyksestä luovutaan. Vuoden 1861 jälkeen tämä elinkeinoammatti kehittyi voimakkaasti; ompelukoneet tulivat laajasti käytäntöön. Molvitinissa toimii 10 verstaasta ympäri vuoden ja niissä työskentelee kussakin 5—25 miesmestaria ja 1—5 naismestaria. „Parhaan verstaan... liikevaihto on noin satatuhatta rpl. vuodessa”*****. Esiintyy myös töiden antamista kotiin (esim. koppaa varten materiaalin naiset valmistavat kotona).

* Ks. I liite V lukuun, elinkeinoammatti № 27.

** Eräät näistä liikkeistä ovat toisinaan joutuneet „tehtaiden” lukuun. Ks. esim. „Hakemisto” vuodelta 1879, s. 126.

*** Ks. edellä, V luku, VII §.

**** „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, IV, I vihko, ss. 282—287.

***** Ks. „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX ja „Selostuksia ja tutkielmia”, III.

***** Jonkin sattuman vuoksi tällaiset verstaat eivät ole kuitenkaan tähän mennessä joutuneet „tehtaiden” lukuun.

Työnjako runtelee työläisiä, jotka työskentelevät mitä epäterveellisimmissä oloissa ja saavat tavallisesti keuhkotaudin. Elinkeinoammatin pitkä olemassaoloaika (yli 200 vuotta) on luonut erinomaisen taitavia mestareita: molvitinilaiset mestarit ovat tunnettuja sekä pääkaupungeissa että kaukaisilla reuna-alueilla.

Hampputeollisuuden keskuksena Kalugan läänin Medynin kihlakunnassa on Polotnjanyi Zavodin kylä. Se on suuri kylä (vuoden 1897 väenlaskun mukaan 3.685 asukasta), jonka väestö on maatonta ja hyvin teollista (yli 1.000 „koti-teollisuudenharjoittajaa”); se on Medynin kihlakunnan „koti-teollisuus”-ammattien keskus*. Hampputeollisuus on järjestetty seuraavasti: suurilla isännillä (heitä on kolme; suurin on Jerohin) on verstaita palkkatyöläisineen ja enemmän tai vähemmän huomattavia määriä liikkuvaa pääomaa raaka-aineiden ostoa varten. Hamppu häkilöidään „tehtaassa”,—kehrääjät kehräävät sen kotona,—punotaan tehtaassa ja kotona. Luodaan tehtaassa,—kudotaan tehtaassa ja kotona. Vuonna 1878 laskettiin hampputeollisuudessa olleen 841 „koti-teollisuudenharjoittajaa”; Jerohin, joka ilmoitti vuosina 1890 ja 1894—1895 hänellä olleen 94—64 työläistä, lasketaan sekä „koti-teollisuudenharjoittajaksi” että „tehtailijaksi”; „Selostuksia ja tutkielmia” teoksen mukaan (II osa, s. 187) hänelle tekevät työtä „sadat talonpojat”.

Myöskin Nizhni-Novgorodin läänissä ovat nuorateollisuuden keskuksena maataviljelemättömät Gorbatovin kihlakunnan Nizhni ja Verhni Izbyletsin teollisuuskylät**. Hra Karpovin esittämien tietojen mukaan („Komission teokset”, VIII vihko) se on samaa Gorbatov-Izbyletsin nuora- ja köysiteollisuuspiiriä; myöskin osa Gorbatovin kaupungin asukkaista harjoittaa tätä ammattia, ja Verhni ja Nizhni Izbylets „ovat melkein Gorbatovin kaupungin osia” ja niiden asukkaat elävät kaupunkilaisesti, juovat teetä joka päivä, pukeutuvat ostovaatteisiin, syövät valkoista leipää. Yhteensä ammatissa työskentelee kaksi kolmasosaa 32 asutuksen väestöstä, nimittäin 4.701 työntekijää (2.096 mies- ja

* „Koti-teollisuuskomission teokset”. II.

** Zemstvotilaston mukaan („Aineistojen” VII vihko. Nizhni-Novgorod, 1892) niissä laskettiin vuonna 1889 olleen 341 ja 119 taloutta, 1.277 ja 540 henkeä kumppaakin sukupuolta. Maaosuustalouksia 253 ja 103. Ammatteja harjoittavia talouksia 284 ja 91, siinä luvussa maanviljelystä harjoittamattomia 257 ja 32. Hevosettomia 218 ja 51. Maaosuuden antavat vuokralle 237 ja 53.

2.605 naispuolista) tuotannon ollessa noin 1 1/2 milj. rpl. Ammatti on ollut olemassa noin 200 vuotta ja nykyään lamaanuu. Organisaatio on seuraava: kaikki tekevät työtä 29 isännälle näiden materiaaleista saaden urakkapalkkaa, ollen „mitä täydellisemmin isännistä riippuvaisia” ja työskennellen 14—15 tuntia vuorokaudessa. Zemstvoilaston tietojen mukaan ammatissa työskenteli (v. 1889) 1.699 miestä (ynnä 558 naista ja ei-työikäistä miestä). 1.648:sta työntekijästä vain 197 työskentelee myyntiä varten, 1.340 — isännälle* ja 111 — palkkatyöläisinä 58 isännän verstaissa. 1.288 maaosuustaloudesta vain 727, siis vähän yli 1/2, muokkaavat kaikki peltonsa itse. 1.573:sta maaosuuden omaavasta työntekijästä 306, s.o. 23,2%, ei harjoita maanviljelystä lainkaan. Ottaessamme esiin kysymyksen, keitä nämä „isännät” ovat, meidän on jo siirryttävä „koti”-teollisuuden alalta „tehdas”-teollisuuteen. Vuoden 1894/95 „Luettelon” mukaan täällä oli kaksi nuoratehdasta, joissa oli 231 työläistä liikeyrityksissä ja 1.155 ulkopuolella, tuotantosumma — 423 tuhatta rpl. Molemmat yritykset ovat hankkineet jo voimakoneita (joita ei v. 1879 eikä myöskään 1890 ollut), joten me siis näemme tässä havainnollisesti kapitalistisen manufaktuurin muuttumisen kapitalistiseksi kone-teollisuudeksi, „kotiteollisuuden” kotityönantajain ja ylös-ostajain muuttumisen todelliseksi tehtailijoiksi.

Permin läänissä vuoden 1894/95 kotiteollisuustiedustelu rekisteröi 68 talonpoikain nuora- ja köysiteollisuuslaitosta, joissa oli 343 työläistä (niistä 143 palkkatyöläistä) ja tuotantosumma 115 tuhatta rpl.**. Näiden pienten liikkeiden etunenässä on niihin lasketut suuret manufaktuurit: 6:lla isännällä on 101 työläistä (91 palkkatyöläistä) ja tuotantosumma 81 tuhatta rpl.***. Näiden suurten liikkeiden tuotantojärjestelmä on selväpiirteisimpänä näytteenä „elimellisestä manufaktuurista” (Marxin mukaan)¹¹³, s.o. sellaisesta manufaktuurista, jossa raaka-aineen *yhtäjaksoisen* jalostamisen eri operaatiot suorittavat eri työläiset: 1) hampun loukuttaminen; 2) häkilöiminen; 3) kehrääminen; 4) punominen „kiemuroille”; 5) tervaaminen; 6) rummulle

* Vrt. „Nizhni-Novgorodin kokoelma”, IV osa, pappi Roslavlevin kirjoitus.

** „Katsaus Permin läänin kotiteollisuuden tilaan”, s. 158; taulukon summassa on erehdys tai painovirhe.

*** Ibid., ss. 40 ja 188 taulukoissa. Kalken todennäköisyyden mukaan nämä samat liikeyritykset esiintyvät myöskin „Luettelossa”, s. 152. Suurliikkeiden vertaamiseksi pieniin otimme erikseen maanviljelijä-tavarantuottajat, ks. „Tutkimia”, s. 156 (ks. Teokset, 2. osa, ss. 384—385. *Toim.*)

käärminen; 7) lankojen syöttäminen tukilta reijitettyyn lautaan; 8) lankojen syöttäminen rautatulkkiaan; 9) punotujen lankojen kertaaminen, köysien kiertäminen ja niiden kokoaminen*.

Samanlaatuinen on nähtävästi hampunjalostusteollisuuden organisaatio myös Orelin läänissä: talonpoikain pienliikkeiden huomattavan suuresta joukosta kohoavat esiin suuret manufaktuurit, pääasiallisesti kaupungeissa, ja joutuvat „tehtaiden” lukuun (vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan oli Orelin läänissä 100 hampunloukutustehdasta, niissä 1.671 työläistä ja tuotantosumma 795 tuhatta rpl.). Talonpojat työskentelevät hampputeollisuudessa „kauppiaille” (luultavasti noille samoille manufaktuurinomistajille) näiden materiaalista urakkamaksusta, ja työ jaetaan erikoisoperaatioihin: „loukuttajat” loukuttavat hampun; „kehrääjät” kehräävät; „lihtaajat” puhdistavat päistäreistä; „pyörämiehet” veivaavat pyörää. Työ on hyvin vaikeaa; monet sairastuvat keuhkotautiin tai „vilutautiin”. Pölyä on niin paljon, että „tottumaton ei siellä voi olla 1/4 tuntia-kaan”. Työtä tehdään tavallisissa katoksissa toukokuusta syyskuuhun auringon noususta auringon laskuun**.

4) Puunjalostusteollisuuden alat

Kapitalistisen manufaktuurin tyypillisimpänä esimerkkinä on tällä alalla arkkuteollisuus. Niiden tietojen mukaan, joita esittävät esim. permiläiset tutkijat, „sen organisaatio on seuraavanlainen: muutamat suurisännät, joilla on verstaaita palkkatyöläisineen, ostavat materiaalit, valmistavat tuotteen *osaksi* omassa laitoksessaan, mutta pääasiallisesti jakavat materiaalit pienille osaverstaileille ja omissa verstaissaan kokoavat arkkujen osat ja lähettävät tavarain lopullisen viimeistelyn jälkeen markkinoille. Työnjakoa... sovelletaan tuotannossa laajassa mitassa: kokonaisen arkun valmistus jakaantuu 10—12 työoperaatioon, joista jokaisen suorittaa eri osatyöläinen, kotiteollisuudenharjoittaja. Elinkeinoammattin organisaatio — osatyöläisten

* „Permin läänin kotiteollisuus Siperian ja Uralin näyttelyssä”, III vihko, s. 47 ja seuraavat.

** Ks. zemstvoilastokokoelmia Orelin läänin Trubtshevskin, Karatshevjin ja Orelin kihlakunnista. Suurten manufaktuurien yhteys talonpoikain pienliikkeisiin näkyy siitäkin, että myös viimeksi mainituissa kehittyä palkkatyön käyttö: esim. Orelin kihlakunnan 16 talonpojalla,—kehräämöjen isännillä,—on 77 työläistä.

(Teilarbeiter, kuten heitä „Pääomassa” nimitetään) yhdistäminen *pääoman* alaisena”*. Se on eriaineksinen manufaktuuri (heterogene Manufaktur Marxin mukaan¹¹⁴), jossa eri työläiset eivät suorita yhtäjaksoisia työoperaatioita raaka-aineen muokkaamiseksi tuotteeksi, vaan valmistavat tuotteen eri osia, jotka kootaan sitten yhteen. Se, että kapitalistit antavat etusijan „kotiteollisuudenharjoittajain” kotityölle, johtuu osaksi tämän manufaktuurin mainitusta luonteesta, osaksi (ja pääasiallisesti) siitä, että kotityöläisten työstä maksetaan vähemmän**. Huomautamme, että tämän ammattialan verrattain suuret verstaat joutuvat toisinaan jopa „tehtaiden” lukuun***.

Samalla tavalla on kaikesta päätellen järjestetty arkkuteollisuus myös Vladimirin läänin Muromin kihlakunnassa, jossa „Luettelo” osoittaa olevan 9 „tehdasta” (kaikki käsityöliikkeitä), joissa työskentelee 89 työläistä liikkeissä ja 114 *ulkopuolella*, tuotantosumma 69.810 rpl.

Analoginen on ajoneuvoteollisuuden organisaatio esim. Permin läänissä: pienliikkeiden suuresta joukosta kohoavat esiin palkkatyöläisiä käyttävät kokoamisverstaat; pienet kotiteollisuudenharjoittajat ovat osatyöläisiä, jotka valmistavat ajoneuvojen osia niin omista materiaaleistaan kuin myös „ylösostajien” (s.o. kokoamisverstaiden omistajien) materiaaleista****. Poltavalaisista ajoneuvoja valmistavista „kotiteollisuudenharjoittajista” saamme lukea, että Ardonin posadissa on palkkatyöläisverstaita ja työnantoa kotiin (suurimmilla isännillä noin 20 ulkopuolista työläistä)*****. Kananin läänissä havaitaan kaupunkilaisajoneuvojen tuotannossa työnjako tavaralajien mukaan: eräät kylät valmistavat vain rekiä, toiset vain rattaita j.n.e. „Kylässä täydellisesti kootut kaupunkilaisajoneuvot (kuitenkin ilman raudoitusta, ilman pyöriä ja aisoja) tulevat kasanilaisille kauppias-tilaajille ja näiltä sitten kotiteollisuutta harjoittaville sepille raudoitettaviksi. Sitten nämä tuotteet palauteaan jälleen kaupungin kauppoihin ja verstaisiin, missä ne

* V. Iljin, „Tutkielmia”, s. 176. (Ks. Teokset, 2. osa, s. 408. Toim.)

** Ks. samasta kirjasta, s. 177, Permin läänin kotiteollisuustiedustelun tarkkoja tietoja. (Ks. Teokset, 2. osa, s. 409. Toim.)

*** Ks. „Hakemistoa” ja „Luettelo” tästä samasta Permin läänistä, samasta Nevjanski zavodin kylästä (ei-maanviljelyskylä), joka on „kotiteollisuuselintalon” keskus.

**** Vrt. „Tutkielmiamme”, ss. 177—178. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 408—409. Toim.)

***** „Selostuksia ja tutkielmia”, I.

lopullisesti viimeistellään, s.o. päällystetään ja maalataan... Kasani, jossa kaupunkilaisajoneuvot ennen raudoitettiin, on vähitellen luovuttanut tämän työn kotiteollisuudenharjoittajille, jotka työskentelevät halvemmalla kuin kaupunkilaismestariit...".* Siis pääoma katsoo edullisemmaksi töiden antamisen kotiin, koska työvoima siten halpenee. Ajoneuvo-teollisuuden organisaatio, kuten esitetyistä tiedoista näkyy, on useimmassa tapauksessa pääomalle alistettu kotiteollisuutta harjoittavien osatyöläisten systeemi.

Voronezhin läänin Pavlovin kihlakunnan Vorontsovkan suuri teollisuuskylä (v. 1897 9.541 asukasta) on aivan kuin yksi puuvalmistemanufaktuuri („Komission teokset j.n.e.“, IX vihko, pappi Mitr. Popovin kirjoitus). Elinkeinoammattia harjoittaa yli 800 taloa (ja lisäksi vielä eräät talot Aleksandrovkan slobodasta, jossa on yli 5.000 asukasta). Valmistetaan kärryjä, matkavaunuja (tarantasseja), pyöriä, arkkuja j.n.e. kaikkiaan 267 tuhannen ruplan summaan. Itsenäisiä isäntiä on vajaa kolmannes; palkkatyöläisiä on isäntien verstaissa harvoin**. Suurin osa työskentelee talonpoikaiskauppiaiden tilauksesta urakkamaksusta. Työläiset ovat velassa isännille ja nääntyvät raskaassa työssä: väki heikkenee. Slobodan väestö on teollis- eikä maalaistyyppistä, maanviljelystä ei harjoiteta juuri lainkaan (paitsi kasvitarhanhoitoa), maaosuudet ovat mitättömiä. Ammatti on vanha ja se on vieroitannut väestöä maanviljelyksestä ja yhä enemmän voimistanut pohattojen ja köyhien jakaantumista. Väestön ravinto on niukkaa, väestö pukeutuu „entistä keikarimaisemmin“, mutta „ei varojensa mukaisesti“ — pelkkiin ostovaatteisiin. „Väestön on vallannut teollinen ja kaupallinen henki“. „Miltei jokainen, joka ei taida käsityöammattia, käy jollain kauppa... Teollisuuden ja kaupan vaikutuksesta talonpoika on tullut yleensä ujostelemattommaksi, mikä on tehnyt hänestä kehittyneemmän ja kekseliäämmän“***.

* Ibid., III.

** Suuria puutavarakauppiaita on 14 henkeä. Heillä on *höyryllä toimivia puuhautomalaitteita* (joiden arvo on noin 300 rpl.); kaikkiaan niitä on kylässä 24 ja jokaisessa työskentelee 6 työläistä. Nuo samat kauppiat antavat työläisille myös materiaalit ja panevat heidät velkaorjuuteen antamalla rahaa etukäteen.

*** Tässä on paikallaan panna yleensä merkille se prosessi, jonka mukaan kapitalismin kehitys *metsäialalla* käy. Metsäteollisuudenharjoittajat eivät myy puutavaraa jalostamattomana, vaan palkkaavat työläisiä, antavat puutavaran heille jalostettavaksi, teettävät erilaisia puuvalmisteita ja myyvät sitten nämä tuotteet. Ks. „Komission teokset“, VIII, ss. 1268, 1314. Samoin „Tilastotietojen kokoelma Orelin läänin Trubtshevskin kihlakunnasta“.

Nizhni-Novgorodin läänin Semjonovin kihlakunnan kuulu lusikkateollisuus lähenee organisaationsa puolesta kapitalistista manufaktuuria; siinä ei tosin ole suuria verstaita, jotka tulisivat esiin pienten joukosta ja joilla olisi herruus niihin nähden, mutta sen sijaan me näemme siinä syvälle juurtuneen työnjaon ja osatyöläisjoukon täydellisen alistamisen pääoman alaiseksi. Ennen valmistumistaan lusikka käy ainakin 10 henkilön käsien kautta, ja eräät työoperaatiot ylösostajat teettävät erikoisilla palkkatyöläisillä tai antavat ne ammattityöläisille (esim. maalaus); eräät kylät spesialisoituvat erinäisten osaoperaatioiden suorittamiseen (esim. Djakovon kylä lusikoiden silottamiseen, joka suoritetaan ylösostajan tilauksesta urakkamaksusta, Hvostikovan, Dianovan, Zhuzhelkin kylät lusikoiden maalaukseen j.n.e.). Ylösostajat ostelevat metsää Samaran y.m. lääneissä tukkukaupalla ja lähettävät sinne palkkatyöläisartteleita, heillä on raaka-aine- ja valmisteverastoja, arvokkaimmat materiaalilajit he antavat kotiteollisuudenharjoittajien jalostettavaksi j.n.e. Osatyöläisten joukko muodostaa yhtenäisen monimutkaisen tuotantokoneiston, joka on alistettu täydellisesti pääoman alaiseksi. „Lusikantekijöille on samantekevää, työskentelevätkö he palkkalaisina isännän ylläpidossa ja hänen huoneissaan tai näpertelevät omissa tuvissaan, sillä tässä ammatissa, samoin kuin muissakin, on jo kaikki punnittu, mitattu ja laskettu. Lusikantekijä ei tienaa enempää kuin sen, mikä on äärimmäisen välttämätön, jota ilman ei voi elää”*. On aivan luonnollista, että sellaisissa oloissa koko tuotannon johdossa olevat kapitalistit eivät kiiruhda perustamaan verstaita, ja elinkeinoammatti, joka perustuu käsityötaitoon ja perinteelliseen työnjakoon, elää kituutta hylättynä ja liikkumattomana. Maahan sidotut „kotiteollisuudenharjoittajat” ovat aivan kuin kivettyneet vanhoihin tapoihinsa: vuonna 1889, samoin kuin vuonna 1879, he laskevat rahaa vanhaan tapaan paperirahassa eikä hopeassa.

Aivan samoin myös Moskovan läänin leikkikalutuotannon etunenässä ovat kapitalistisen manufaktuurin tyyppiset liikkeet**. 481:stä verstaasta 20:llä on yli 10 työläistä

* „Kotiteollisuuskomission teokset”, II vihko, v. 1879. Ks. myös zemstvotilaston „Aineistoja” Semjonovin kihlakunnasta, XI vihko, 1893.

** Esittämämme tilastotiedot (I liite V lukuun, ammatit № 2, 7, 26) käsittävät vain pienen osan kaikista leikkikaluntekijöistä; mutta nämä tiedot ylittävät sellaisten verstaiden ilmaantumiseen, joissa työskentelee 11—18 työläistä.

kullakin. Tuotannossa sovelletaan hyvin laajasti sekä taveralajiin että tuoteosiin perustuvaa työnjakoa, joka nostaa tavattoman suuresti työn tuottavuutta (työläisen runtelemisen hinnalla). Esim. yhden pienen verstaan tuottoisuus on laskettu olevan 26% myyntihinnasta ja suuren—58%*. Ymmärrettävää on, että suurilla isännillä on myös kiinteä pääoma huomattavasti suurempi; tavataan myös teknillisiä laitteita (esim. kuivaamoja). Elinkeino-ammattin keskuksena on maataviljelemätön asutus, Sergijevski posad (siinä on 1.055 työläistä 1.398:sta ja tuotantosumma 311 tuhatta rpl. 405 tuhannesta ruplasta; asukkaita on vuoden 1897 väenlaskun mukaan 15.155). Tätä ammattia koskevan katsauksen kirjoittaja, viitaten pienten verstaiden vallitsevaan asemaan j.n.e., katsoo, että ammatin kehittyminen manufaktuuriksi on todennäköisempää kuin sen kehittyminen tehtaaksi, mutta kuitenkin vähän todennäköistä. „Tulevinakin aikoina”, sanoo hän, „pientuottajilla tulee aina olemaan mahdollisuus kilpailla enemmän tai vähemmän menestyksellisesti suurtuotannon kanssa” (l. c., 93). Kirjoittaja unohtaa, että teknilliseksi perustaksi manufaktuurissa jää aina se sama käsituotanto kuin pienilläkin ammattialoilla; että työnjako ei voi milloinkaan luoda niin ratkaisevaa paremmuutta, että se syrjäyttäisi pientuottajat täydellisesti, varsinkin jos viimeksi mainitut turvautuvat sellaisiin keinoihin kuin työpäivän pidentäminen j.n.e.; että manufaktuuri ei voi koskaan käsittää koko tuotantoa ja jää vain päällysrakennukseksi pienliikkeiden suuren joukon ylle.

5) Eläintuotteiden jalostusteollisuuden alat.
Nahka- ja turkisteollisuus

Nahkateollisuuden laajimmat alueet antavat erittäin selväpiirteisiä esimerkkejä „kotiteollisuuden” ja tehdasteollisuuden täydellisestä yhteensulautuneisuudesta, esimerkkejä sangen kehittyneestä (sekä syvyyteen että laajuuteen) kapitalistisesta manufaktuurista. Jo se on kuvaavaa, että niille lääneille (Vjatkan, Nizhni-Novgorodin, Permin, Tverin), joissa „tehdasmaisella” nahkateollisuudella on huomattavat mittasuhteet, on ominaista myöskin tämän alan „kotiteollisuus”-ammattien erikoinen kehitys.

* „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, II vihko, s. 47.

Nizhni-Novgorodin läänin Gorbatovin kihlakunnan Bogorodskojen kylässä oli vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan 58 „tehdasta”, niissä 392 työläistä ja tuotantosumma 547 tuhatta ruplaa, mutta vuoden 1894/95 „Luettelon” mukaan — 119 „tehdasta”, niillä 1.499 työläistä liikkeissä ja 205 ulkopuolella, tuotantosumma 934 tuhatta rpl. (nämä viimeksi mainitut luvut käsittävät vain eläintuotteiden jalostuksen — paikallisen teollisuuden perusalan). Mutta nämä tiedot kuvaavat vain kapitalistisen manufaktuurin *huippukerrosta*. Hra Karpov laski vuonna 1879 tässä kylässä ja sen ympäristössä olleen yli 296 liikeyritystä, niissä 5.669 työläistä (heistä hyvin monet työskentelevät kotona kapitalisteille), tuotantosumma noin 1.490.000 rpl.* seuraavissa ammateissa: nahkurinammatissa, anturoiden liimaamisessa nahkankappaleista, korien punomisessa (tavaraa varten), valjaiden, länkien ja rukkasten tekijäin sekä erillään olevassa savenvalajain ammatissa. Vuoden 1889 zemstvoilastokysely laski tällä seudulla olevan 4.401 ammatinharjoittajaa, ja 1.842:sta työläisestä, joista on esitetty yksityiskohtaiset tiedot, 1.119 työskentelee palkkatyöläisinä vieraissa verstaissa ja 405 työskentelee kotonaan isännille**. „Bogorodskoje on 8-tuhantisine väestöineen yksi valtavan suuri nahkatehdas, joka toimii keskeytymättä”***. Tarkemmin sanoen se on „elimellinen” manufaktuuri, joka on alistettu pienelle määrälle suurkapitalisteja, jotka ostavat raaka-aineen, valmistavat nahkan ja siitä erilaisia tuotteita, palkkaavat tuotantoon muutamia tuhansia kerrassaan mitään omistamattomia työläisiä ja pitävät valtaa pienliikkeiden yli****. Tämä elinkeinoammatti on ollut olemassa hyvin kauan, XVII vuosisadalta lähtien; ammatin historiassa ovat erikoisen merkittäviä tilanherrat Sheremetevit (19 vuosisadan alku), jotka edistivät huomattavasti ammatin kehittämistä ja muun muassa puolustivat täällä jo ammoisina aikoina muodostunutta proletariaattia paikallisilta pohaitoilta. Vuoden 1861 jälkeen ammatti kehittyi voimakkaasti

* „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX.

** „Aineistoa maiden arvioimiseksi”, Gorbatovin kihlakunnasta.

*** „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX.

**** Esim. länkien tekijäin ammatin etunensä on 13 suurta isäntää, joilla on kullakin 10—30 palkkatyöläistä ja 5—10 työläistä ulkopuolella. Suuret rukkastuotannon harjoittajat leikkaavat rukkaset omissa verstaissaan (joissa on 2—3 työläistä) ja jakavat ne sitten ommeltaviksi ulkopuolelle 10—20 naiselle; nämä viimeksi mainitut jakaantuvat *peukalonompelijoihin* ja *tikkaajiin*; ensin mainitut ottavat työn vastaan isänniltä ja jakavat viimeksi mainituille samalla riistäen näitä (vuoden 1879 tietoja).

ja erikoisesti kasvoivat suurliikkeet pienten kustannuksella; vuosisatainen ammatillinen toiminta kehitti väestöstä erinomaisten taitavia mestareita, jotka levittivät tuotannon ympäri Venäjää. Kapitalististen suhteiden lujittuminen johti teollisuuden eroamiseen maanviljelyksestä: paitsi sitä, että Bogorodskojen kylä itse ei juuri nimeksikään harjoita maanviljelystä, se myöskin irroittaa maasta niitä ympäristön talonpoikia, jotka muuttavat tähän „kaupunkiin” *. Hra Karpov toteaa, että tässä kylässä „väestöltä puuttuu täydellisesti kaikki talonpoikaisuus”, „sitä, että on kylässä eikä kaupungissa, ei mitenkään uskoisi”. Tämä kylä jättää kauaksi jälkeensä niin Gorbatovin kuin kaikki muutkin Nizhni-Novgorodin läänin kihlakuntakaupungit ehkä Arzamasia lukuunottamatta. Se on „läänin eräs huomattavimpia kauppa- ja teollisuuskeskuksia, joka tuottaa ja myy miljoonien arvosta”. „Bogorodskojen teollinen ja kaupallinen vaikutuspiiri on hyvin laaja; mutta kiinteimmässä yhteydessä Bogorodskojen teollisuuteen on sen ympäristön teollisuus 10—12 virstan piirissä. Tuo teollinen ympäristö on aivan kuin itsensä Bogorodskojen jatkoa”. „Bogorodskojen asukkaat eivät ole vähääkään tavallisten pimeiden talonpoikien näköisiä; he ovat kaupunkilaisia käsityöläisiä, he ovat ymmärtäväistä, taitavaa ja talonpoikaa ylenkatsovaa väkeä. Bogorodskojen asukkaan elinolot ja siveellisyyskäsitteet ovat täysin kaupunkilaisia”. Tähän tarvitsee vain vielä lisätä, että Gorbatovin kihlakunnan teollisuuskylille on ominaista väestön verrattain korkea kirjantaitoisuus: esimerkiksi Pavlovon, Bogorodskojen ja Vorsman kylissä kirjantaitoisten sekä opiskelevien miesten ja naisten prosentti on 37,8% ja 20,0%, mutta kihlakunnan muussa osassa — 21,5% ja 4,4% (ks. zemstvotilastojen „Aineistoja”).

Aivan analogiset suhteet (vain pienemmässä mittakavassa) ovat nahkanjalostusammateissa seuraavissa kylissä: Balahnan kihlakunnan Katunkissa ja Gorodetsissa, Knjaginon kihlakunnan Bolshoje Murashkinossa, Vasilskin kihlakunnan Jurinossa sekä saman kihlakunnan Tubanajevkassa,

* Vuonna 1889 1.812 taloudesta (9.241 asukasta) 1.469:llä ei ollut kylvöjä (v. 1897 — 12.342 asukasta). Pavlovon ja Bogorodskojen kylät eroavat Gorbatovin kihlakunnan muista kylistä erittäin heikon siirtolaisuuden puolesta; päinvastoin, Gorbatovin kihlakunnan kalkista kylästään poistuneista talonpojista 14,9% asuu Pavlovossa ja 4,9% Bogorodskojessa. Väestölisäys oli kihlakunnassa vuodesta 1858 vuoteen 1889 22,1 %/Bogorodskojen kylässä 42 %/ (Ks. zemstvotilastojen „Aineistoja”).

Spasskojessa, Vatrassissa ja Latyshihassa. Samanlaiset ei-maanviljelyskeskukset ja ympäristön maanviljelysasutusten „piiri”, samat monenmoiset elinkeinoammatit ja monilukuiset pienliikkeet (ja myös kotityöläiset), jotka on alistettu suurten liikkeenharjoittajain alaisiksi, kapitalistiset verstaat, jotka joutuvat toisinaan „tehtaiden” joukkoon*. Syventymättä tilastollisiin yksityiskohtiin, jotka eivät sisällä mitään uutta edellä mainittuun verrattuna, esitämme vain seuraavan erittäin mielenkiintoisen lausunnon Katunkin kylästä**:

„Vissinlainen patriarkaalisuus, isäntien ja työläisten välisten suhteiden yksinkertaisuus, joka muuten ei ensi katsauksella pistä silmään ja joka vuosi vuodelta valitettavasti (?) yhä enemmän katoaa pois, puhuu elinkeinoammatien kotiteollisuusluonteesta (?). Niin ammattien kuin väestönkin teollinen luonne on alkanut tulla esiin vasta viime aikoina erikoisesti kaupungin vaikutuksesta, jonka suhteen kanssakäyminen on laivaliikenteen avaamisen ansiosta tullut helpommaksi. Nykyään on tällä kylällä täysin teollisen asutuksen ulkonäkö: ei ole mitään maatalouden merkkejä, talot on rakennettu tiheään, melkein kaupunkilaiseen järjestykseen, pihattonen muhkeita kivitaloja ja niiden rinnalla köyhien mökkipahasia, keskelle asutusta on ahdettu tehtaiden pitkiä puu- ja kivirakennuksia — kaikki tuo erottaa Katunkin jyrkästi naapurikylästä ja viittaa selvästi paikallisen väestön teolliseen luonteeseen. Myöskin itse asukkaat muistuttavat eräiden luonteenpiirteiden puolesta Venäjällä jo muodostunutta „tehtaalaisen” tyyppiä: vissinlainen muodikkaus kodin sisustuksessa, puvuissa, käyttäytymisessä, useimmissa tapauksissa huikentelevainen elämäntapa ja vähäinen huoli huomisesta, rohkea, useinkin korkealentoinen puhetapa, eräänlainen ylpeys maalaisrahvasta kohtaan — kaikki nuo piirteet ovat heillä yhteisiä Venäjän kaiken tehdasväen kanssa”***.

Nizhni-Novgorodin läänin Arzamasin kaupungissa oli v. 1890 „tehdas”-tilaston mukaan kaikkiaan 6 nahkatehdasta ja niissä 64 työläistä („Hakemisto”); ja se on vain pieni osa kapitalistisesta manufaktuurista, joka käsittää turkkurin-, suutarin- y.m. ammatit. Nuo samat tehtailijat palkkaavat työläisiä kotityöhön sekä Arzamasissa (v. 1878 heitä laskettiin olleen noin 400 henkeä) että viidessä kaupungin

* Ks. zemstvotilastollisia „Aineistoja” mainittujen kihlakuntien osalta. — „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX ja VI. — „Hakemisto” ja „Luettelo”. — „Selostuksia ja tutkielmia”, II.

** Vuonna 1889 siinä oli 380 taloutta (kaikki kylvöttömiä) ja 1.305 asukasta. Katunkin kunnan kaikista talouksista 90,6% harjoittaa ammatteja, 70,1% työntekijöistä harjoittaa vain ammatteja (s.o. ei harjoita maanviljelystä). Väestön kirkkainaitoisuuden puolesta tämä kunta on paljon kihlakunnan keskimäärän yläpuolella jään tässä suhteessa jälkeen vain Tshernoretskajan kunnasta, joka myöskään ei ole maanviljelyskunta ja jossa on sangen kehittyneet aiustenrakennusammatti. Bolshoje Murashkinon kylässä oli v. 1887 856 taloutta (niistä 853 kylvöttömiä) ja 3.473 henkeä kumppaakin sukupuolta. Vuoden 1897 väenlaskun mukaan oli asukkaita Gorodetsissa — 6.330, Bolshoje Murashkinossa — 5.341, Jurinossa — 2.189, Spasskojessa — 4.494, Vatrassissa — 3.012.

*** „Kotiteollisuuskomission teokset”, IX, s. 2567. Tiedot vuodelta 1880.

lähistön asutuksessa, joissa 360:stä turkkuritalosta 330 työskentelee arzamasilaisille kauppiaille näiden materiaaleja käyttäen ja ahertaen 14 tuntia vuorokaudessa 6—9 ruplasta kuukaudessa *; juuri sen vuoksi turkkurit ovatkin kalpeakasvoista, heikkoa ja riutuvaa väkeä. Kaupungin lähistössä olevassa Vyjezdnaja Slobodassa 600:sta suutarin talosta 500 työskentelee isännille ja saa valmiita saappaanleikkeitä. Ammatti on vanha, noin 200 vuoden ikäinen, ja se yhä kasvaa ja kehittyy. Maanviljelystä asukkaat eivät harjoita juuri ollenkaan ja koko heidän elämäntapansa on kaupunkilaista, elävät „ylellisesti”. Samaa tulee sanoa edellä mainituista turkkurikylistä, joiden asukkaat „suhtautuvat ylenkatseellisesti kyntäjä-talonpoikaan nimittäen häntä „maamoukaksi”” **.

Aivan samaa näemme Vjatkan läänissä. Vjatkan ja Slobodan kihlakunnat ovat nahkojen ja turkisten sekä „tehdasmaisen” että „kotiteollisuus”-tuotannon keskuksia. Vjatkan läänissä ovat kotiteollisuusnahkatehtaata keskittyneet kaupungin ympäristöön „täydentäen” suurten tehtaiden teollisuustoimintaa ***, — esim. työskentelemällä suuria tehtaita varten; niille tekevät työtä useimmissa tapauksissa myöskin kotiteollisuutta harjoittavat satulasepät ja liimankeittäjät. Turkistehtailijoilla on satoja kotonaan työskenteleviä työläisiä, jotka ompelevat lampaannahkoja y.m. Se on yksi kapitalistinen manufaktuuri, jossa on lampaannahkojen parkitseminen, lampaannahkaturkkien valmistamisen, nahkuri-satulasepän j.n.e. osastot. Vieläkin selväpiirteisemmiksi ovat muodostuneet suhteet Slobodan kihlakunnassa (ammattien keskus on kaupungin lähistössä oleva Demjan kan sloboda); siellä näemme pienen määrän suurtehtailijoita ****, jotka ovat kotiteollisuusnahkurien (870 henkeä), suutarien ja rukkastenompelijain (855 henkeä), lampaannahkojen valmistajain (940 henkeä) ja räätälien (309 henkeä, ompelevat puoliturkkeja kapitalistien tilauksesta) johdossa. Nahkavalmisteiden tuotannon tuollainen organisaatio on muuten levinnyt nähtävästi hyvin laajalle:

* Maalaistyöläisen asemaan verraten on työläisten asema Arzamasin tehtaissa parempi („Kotiteollisuuskomission teokset”, III, s. 133).

** Ibid., s. 76.

*** „Kotiteollisuuskomission teokset”, XI vihko, s. 3084. (Vrt. „Hakemisto” vuodelta 1890). Kotiteollisuudenharjoittajien joukkoon on joutunut maanviljelijä-talonpoika Dolgushin, jolla on tehdas ja siinä 60 työläistä. Ja sellaisia kotiteollisuudenharjoittajia on useampia.

**** Vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan noin 27 isäntää, joilla on yli 700 työläistä.

esimerkiksi Vjatkan läänin Sarapuln kaupungissa on „Luettelon” mukaan 6 nahkatehdasta, jotka valmistavat samalla jalkineita ja pitävät liikkeessä työskentelevien 214 työläisen lisäksi 1.080 työläistä ulkopuolella (s. 495). Mihin joutuisivatkaan „kotiteollisuudenharjoittajamme”, nuo kaikenlaisten Manilovien kaunein värein maalailemat „kansan”-tuotannon edustajat, jos Venäjän kaikki kauppiaat ja tehtailijat yhtä seikkaperäisesti ja tarkasti luettelolisivat työläiset, joita he pitävät liikkeiden ulkopuolella! *.

Tässä tulee mainita myöskin Tambovin läänin ja kihlakunnan Rasskazovon teollisuuskylä (v. 1897 — 8.283 asukasta) — sekä „tehdas”-teollisuuden (sarka-, saippua-, nahka- ja viinatehtaita) että „kotiteollisuuden” keskus viimeksi mainitun ollessa sidottuna kiinteästi ensin mainittuun; ammatit — nahkurien, huovanvalmistajain (noin 70 isäntää, on liikeyrityksiä, joissa on 20—30 työläistä kussakin), liimankeittäjain, suutarien, sukankutojain (ei ole sellaista taloutta, jossa ei kudottaisi sukkaa villasta, jota „ylösostajat” jakavat painon mukaan) y.m. ammatteja. Lähellä tätä kylää on Belaja Poljanan sloboda (300 taloutta), joka on tunnettu samanlaisista ammasteistaan. Morshanskin kihlakunnassa kotiteollisuusammattien keskuksena on Pokrovskoje-Vasiljevskojen kylä, joka on samalla myös tehdasteollisuuden keskus (ks. „Hakemisto”, ja „Selostuksia ja tutkielmia”, III osa). Kurskin läänissä ovat teollisuuskylinä ja „kotiteollisuus”-ammattien keskuksina merkittäviä slobodat: Veliko-Mihailovka (Novyi Oskolin kihlakunta, v. 1897 — 11.853 asukasta), Borisovka (Graivoronin kihlakunta, 18.071 asukasta), Tomarovka (Belgorodin kihlakunta, 8.716 asukasta), Miropolje (Sudzhan kihlakunta, yli 10 tuhatta asukasta. Ks. „Selostuksia ja tutkielmia”, I osa, vuosien 1888—1889 tiedot). Noista samoista asutuksista te löydätte myös nahka-„tehtaita” (ks. „Hakemistoa” vuodelta 1890). Tärkein „kotiteollisuus”-ammatti on nah-

* Vrt. myös „Luettelo”, s. 489, tunnetusta Vladimirin läänin Shuiskin kihlakunnan „kotiteollisuus”-kylästä Dunilovosta. Vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan siinä oli 6 turkistehdasta ja niissä 161 työläistä, mutta „Kotiteollisuuskomission teosten” (X vihko) tietojen mukaan tällä seudulla työskentelee noin 2.200 turkkuria ja 2.300 turkinompelijaa; vuonna 1877 laskettiin olleen aina 5½ tuhatta „kotiteollisuudenharjoittajaa”. Samaan tyyppiin on nähtävästi järjestetty jouhiseulojen tuotanto samassa kihlakunnassa; tätä ammattia harjoittaa noin 40 kylää ja 4.000 henkeen saakka niin kutsuttuja „mardassilaisia” (koko seudun nimitys). Permin läänin samanlaatuisen nahkurin- ja suutarinammatin organisaation olemme kuvanneet „Tutkielmissä”, s. 171 ja seuraavat. (Ks. Teokset, 2. osa, s. 401 ja seuraavat. Toim.)

kurin- ja suutarinammatti. Se syntyi jo 18. vuosisadan alkupuoliskolla ja 19. vuosisadan 60-luvulla kehittyi korkeimmilleen muodostuen „puhtaasti liikeyritysluontoiseksi lujaksi organisaatioksi”. Koko alan monopolisoivat urakoitsijat, jotka ostivat nahkoja ja antoivat muokattavaksi kotiteollisuudenharjoittajille. Rautatiet hävittivät tuon pääoman monopoliluonteen ja urakoitsijakapitalistit siirsivät pääomansa edullisempiin yrityksiin. Nyt on organisaatio seuraava: suuryrittäjiä on noin 120; heillä on palkkatyöläisverstaita ja he antavat töitä kotiin; itsenäisiä pienyrittäjiä (jotka kuitenkin ostavat nahkat suuryrittäjiltä)— 3.000 asti; kotityötä tekeviä (suurisännille)— 400 henkeä ja saman verran palkkatyöläisiä; sitten on vielä oppipoikia. Yhteensä on suutareja yli 4.000 henkeä. Tämän lisäksi on siellä vielä kotiteollisuudenharjoittajia: savenvalajia, pyhimyskuvainkaappien tekijöitä, pyhäinkuvien maalajia, pöytäliinojen kutojia j.n.e.

Mitä luonteenomaisin ja tyypillisin kapitalistinen manufaktuuri on Aunuksen läänin Kargopolin kihlakunnan oravannahkateollisuus,— jonka käsityöläisopettaja on „Kotiteollisuuskomission teoksissa” (IV vihko) erinomaisella asiantuntemuksella kuvannut, tuoden totuudenmukaisesti ja kaunistelematta esiin tätä elinkeinoammattia harjoittavan väestön koko elämän. Hänen kuvauksensa mukaan (v. 1878) ammatti on ollut olemassa 19. vuosisadan alusta lähtien: 8 isännällä on 175 työläistä, näille isännille työskentelee myös 1.000 ompelijaa kotona ja noin 35 turkkuriperhettä (eri kylissä), yhteensä 1.300—1.500 henkeä, tuotantosumma — 336 tuhatta ruplaa. Eriskummallisuutena mainitakoon, että kukoistuksensa aikana tämä tuotantoala ei joutunut „tehdas”-tilastoon. Vuoden 1879 „Hakemistossa” ei ole mainintoja siitä. Mutta kun se alkoi laskea, niin silloin se joutui tilastoon. „Hakemisto” vuodelta 1890 laskee Kargopolin kaupungissa ja kihlakunnassa olevan 7 tehdasta, niissä 121 työläistä, tuotantosumma 50 tuhatta rpl., mutta „Luettelo” — 5 tehdasta, niissä 79 työläistä (ja ulkopuolella 57 henkeä), tuotantosumma 49 tuhatta rpl.*. Työolot ovat

* Tässä on tietoja „Kotiteollisuudenharjoittajista” vuodelta 1894. „Parkittujen oravannahkojen ompelua harjoittavat Kargopolin kaupungin köyhimmät kaupunkilaisnaiset ja Pavlovon kunnan talonpoikaisnaiset. He saavat kaikkein alhaisimman maksun”, niin että ompelijat tienävät omista ruuissaan vain 2 rpl. 40 kop.— 3 rpl. kuukaudessa ja on heidän tuollaisen tienestinsä ansaitsemiseksi (työ on urakkatyötä) istuttava selkää oikaisematta 12 tuntia vuorokaudessa. „Erikoisen tarmokas ja

tässä kapitalistisessa manufaktuurissa sangen opettavia ja ovat ne näytteenä siitä, mitä tapahtuu meidän ikivanhoissa ja aidon omaperäisissä „kotiteollisuusammattisamme”, jotka hukkuvat eräälle Venäjän monilukuisista syrjäseuduista. Mestarit työskentelevät 15 tuntia vuorokaudessa tavattoman epäterveellisessä ilmassa ansaiten 8 rpl. kuukaudessa, vajaan 60—70 rpl. vuodessa. Isäntien tulot ovat noin 5.000 rpl. vuodessa. Isäntien suhde työläisiin on „patriarkaalinen”: ikivanhan tavan mukaan isäntä antaa ilmaiseksi kaljan ja suolan, joita työläiset pyytelevät isännän kyökkipiilalta. Kiitollisuuden merkiksi isäntää kohtaan (siitä, että tämä „antaa” työtä) työläiset tulevat nyhtämään oravanhäntiä ilman maksua ja puhdistavat myös turkiksia työpäivän päätyttyä. Mestarit asuvat koko viikon verstaissa ja isännät piloillaan mukiloivat heitä (s. 218, l. c.), pakoittavat tekemään erilaisia töitä — puistelemaan heiniä, luomaan lunta, kantamaan vettä, huuhtomaan pyykkiä j.n.e. Työkäsien halpuus on hämmästyttävää itse Kargopolissakin, mutta ympäristön talonpojat — „ovat suostuvaisia tekemään työtä melkein ilmaiseksi”. Tuotanto on käsi-tuotantoa, jossa on järjestelmällinen työnjako, oppiaika on pitkä (8—12 vuotta); voidaan helposti kuvitella, minkälainen on oppipoikien kohtalo.

6) Eläintuotteiden jalostusteollisuuden muut alat

Erittäin mainion esimerkin kapitalistisesta manufaktuurista antaa Tverin läänin Kortshevan kihlakunnan Kimryn kylän ja sen ympäristön kuuluisa suutarinammatti*. Tämä on ikivanha ammatti, joka on ollut olemassa 16. vuosisadalta asti. Reforminjälkeisellä kaudella se on kasvanut ja kehittynyt edelleen. 70-luvun alussa Pletnjov laski tämän elinkeinon ammattin piirin käsittävän 4 kuntaa, mutta 1888 siihen laskettiin jo 9 kuntaa. Ammattin organisaation perustana on

uuttera työ näännyttää tavattomasti voimia”. Ompelijain lukumäärä on nykyään noin 200 („Aunuksen läänin kotiteollisuus”, hra Blagoveshtshenskin ja hra Garjazinin katsaus. Petroskoi, 1895. Ss. 92—93).

* Ks. „Venäjän keisarikunnan Tilastollinen Aikakirja”, II, III vihko. Pietari, 1872. Aineistoa Venäjän kotiteollisuuden ja käsityön tutkimista varten. Toimittanut L. Maikov. V. A. Pletnjovin kirjoitus. Ammattin koko organisaation kuvaamisen selvyuden puolesta tämä on paras kirjoitus. Myöhemmät tutkielmat antavat arvokkaita tilastollisia ja elämää koskevia tietoja, mutta selittävät huonommin tämän monimutkaisen elinkeinon ammattin taloudellisen rakenteen. Ks. edelleen „Kotiteollisuuskomission teokset”, VIII vihko, hra Pokrovskin kirjoitus.— „Selostuksia ja tutkielmia”, I osa.

seuraava. Tuotannon etunenässä ovat suurten palkkatyöläisverstaiden isännät, jotka antavat leikatut nahat ommeltaviksi muille. Hra Pletnjov laskee tuollaisia isäntiä olevan 20 ja heillä 124 työläistä ja 60 poikaa, tuotantosumma 818 tuhatta rpl., ja niiden työläisten luvun, jotka työskentelevät näille kapitalisteille kotonaan, kirjoittaja arvioi olevan noin 1.769 työläistä ja 1.833 poikaa. Sitten seuraavat pikkuisännät, joilla on 1—5 palkkatyöläistä ja 1—3 poikaa. Nämä isännät myyvät tavaransa pääasiallisesti Kimryn kylässä toreilla; heitä on 224 ja heillä on 460 työläistä ja 301 poikaa; tuotantosumma — 187 tuhatta rpl. Yhteensä siis 244 isäntää, 2.353 työläistä (siinä luvussa 1.769 kotityöläistä) ja 2.194 työläispoikaa (heistä 1.833 kotityössä), tuotantosumma 1.005.000 rpl. Edelleen on vielä verstaiteita, jotka suorittavat erilaisia osatöitä: tasoitusverstaat (nahkan puhdistus vuolimella); liimausverstaat (tasoituslastujen liimaus); erikoiset tavarannahtajat (4 isäntää, heillä 16 työläistä ja noin 50 hevosta); erikoiset puusepät (valmistavat laatikoita) j.n.e.*. Koko seudun yleiseksi tuotantosummaksi Pletnjov laskee 4,7 milj. rpl. Vuonna 1881 laskettiin kotiteollisuudenharjoittajia olleen 10.638, vieraspaikkalaisissa ansiotöissä kävijäin kanssa 26.000 henkeä, tuotantosumma 3,7 milj. rpl. Työehdoista on mainittava tavattoman pitkä työpäivä (14—15 tuntia) ja äärimmäisen epäterveelliset työehdot, tavaroilla maksaminen y.m. Elinkeinoammatin keskus, Kimryn kylä „on paremminkin pienen kaupungin näköinen” („Selostuksia ja tutkielmia”, I, 224); asukkaat ovat huonoja maanviljelijöitä, he ovat ympäri vuoden kiinni ammatissa; vain kylän kotiteollisuudenharjoittajat hylkäävät ammatin heinänteon ajaksi. Talot ovat Kimryssä kaupunkilaismallisia ja asukkailla on kaupunkilaiset elämäntavat (esim. „keikarointi”). „Tehdas”-tilastossa tätä ammattia ei ole ollut aivan viime aikoihin asti, nähtävästi siksi, että isännät „nimittävät itseään mielellään kotiteollisuudenharjoittajiksi” (ib., 228). „Luettelon” on otettu ensimmäisen kerran Kimryn 6 jalkineverstaasta, joissa on 15—40 liikkeessä työskentelevää

* Vrt. „Selostuksia ja tutkielmia”: ammatinharjoittajain 7 ryhmää: 1) nahkatavaroiden kauppiat; 2) jalkineiden ylösostajat; 3) suurten verstaiteiden isännät (5—6 henkeä), jotka leikkaavat nahkan ja antavat tavarain kotiin; 4) pienten palkkatyöläisverstaiteiden isännät; hekin antavat töitä kotiin; 5) yksinäiset, jotka työskentelevät joko markkinoita tai isäntiä varten [sub 3 ja 4 (3. ja 4. alaisia. Toim.)]; 6) palkkatyöläiset (mestarit, kisällit, pojat); 7) „lestipuuusepät ja martioijat sekä myös tasoitus-, rasvaus- ja liimausverstaiteiden isännät ja työläiset” (s. 227, l. c.). Kimryn kylän asukasluvu oli vuoden 1897 väenlaskun mukaan 7.017.

työläistä ilman ulkopuolella työskenteleviä työläisiä. Siinä on tietysti tavattomasti aukkoja.

Manufaktuuriin kuuluu myös Moskovan läänin Bronnitsyn ja Bogorodskin kihlakuntien nappituotanto — nappien valmistaminen kavioista ja pässinsarvista. Ammatissa työskentelee 487 työläistä 52 liikeyrityksessä; tuotantosumma — 264 tuhatta rpl. Liikkeitä, joissa on vähemmän kuin 5 työläistä, — 16; 5—10 työläistä — 26; 10 tai useampia työläisiä — 10. Ilman palkkatyöläisiä tulee toimeen vain 10 isäntää, jotka tekevät työtä suurille isännille näiden materiaalista. Täysin itsenäisiä ovat vain suuret ammatinharjoittajat (joilla täytyy yllä esitettyjen numerotietojen mukaan olla 17—21 työläistä liikettä kohti). Ne nähtävästi esiintyvätkin „Luettelossa” „tehtailijoina” (ks. s. 291: 2 liikettä, tuotanto 4 tuhatta rpl., 73 työläistä). Tämä on „elimellinen manufaktuuri”; sarvet ensin pehmitetään höyryssä niin sanotussa „pajassa” (puinen tupa ja ahjo), sitten ne tuodaan *verstaaseen*, leikataan leikkauspuristimessa, paininpuristimessa painetaan kuvio ja lopuksi tasoitetaan ja kiilloitetaan työpenkeissä. Ammatissa on oppipoikia. Työpäivä on 14-tuntinen. Palkanmaksu tavaroina on yleistä. Isäntien suhteet työläisiin ovat patriarkaalisia, nimittäin: isäntä nimittää työläisiä „pojiksi” ja palkkakirjaa nimitetään „pojankirjaksi”; palkanmaksun yhteydessä isäntä pitää työläisille nuhdesaarnaa eikä täytä milloinkaan täydellisesti näiden „pyyntöjä” rahan antamisesta.

Samaa tyyppiä on myöskin sarviteollisuus, joka on otettu pienten ammattialojen taulukkoomme (I liite V lukuun, elinkeinoammatit № 31 ja 33). „Kotiteollisuudenharjoittajat”, joilla on kymmeniä palkkatyöläisiä, esiintyvät „Luettelossa” „tehtailijoina” (s. 291). Tuotannossa sovelletaan työnjakoa; on myös töiden jakoa kotiin (kampojen viimeistelijöille). Elinkeinoammatin keskuksena on Bogorodskin kihlakunnassa suuri Hoteitshin kylä, jossa maanviljelys on jo jäämässä toiselle tilalle (v. 1897 2.494 asukasta). Moskovan zemstvon julkaisussa „Moskovan läänin Bogorodskin kihlakunnan kotiteollisuusammatit v. 1890” sanotaan aivan oikein, että tämä kylä „ei ole mikään muu kuin *kampatuotannon laaja manufaktuuri*” (s. 24, alleviivaus meidän). Vuonna 1890 tässä kylässä laskettiin olleen 500 ammatinharjoittajaa ja tuotanto 3,5—5,5 miljoonaa kampa. „Useimmiten sarvien myyjä on samalla tuotteiden ostaja ja sen

lisäksi monesti myös suuri kampatuotannonharjoittaja". Erikoisen huonossa asemassa ovat ne isännät, joiden täytyy ottaa sarvia „sopimuksella”: „heidän asemansa on tosiasiallisesti huonompi kuin palkkatyöläisten asema suurissa liikkeissä". Puute pakoittaa heitä riistämään koko perheen työtä yli voimien ja *pidentämään työpäivää*, panemaan työhön alaikäisiä. „Talvella työ alkaa Hoteitshissa kello 1 yöllä, ja vaikeaa on varmuudella sanoa, milloin se päättyy „itsenäisen" kotiteollisuudenharjoittajan tuvassa, joka työskentelee „sopimuksesta" ". Tavaroilla maksaminen on laajasti käytännössä. „Tuo systeemi, joka niin suurin vaivoin on saatu juurituksi pois tehtaista, on pienissä kotiteollisuusliikkeissä vielä täydessä voimassaan" (27). Samanlainen on luultavasti sarvivalmisteiden tuotannon organisaatio myös Vologdan läänin Kadnikovin kihlakunnassa Ustjen kylän piirissä (niin sanotussa „Ustjanshtshinassa"), jossa on 58 kylää. Hra V. Borisov laskee („Kotiteollisuuskomission teokset", IX vihko) siellä olevan 388 kotiteollisuudenharjoittajaa, joiden tuotantosumma on 45 tuhatta rpl.; kaikki kotiteollisuudenharjoittajat työskentelevät kapitalisteille, jotka ostavat sarvet Pietarista ja kilpikonnankuoret ulkomailta.

Moskovan läänin harjateollisuuden etunenässä (ks. I liite V lukuun, elinkeinoammatti № 20) näemme suuria liikkeitä, joissa on paljon palkkatyöläisiä ja järjestelmällisesti toteutettu työnjako *. Tässä on mielenkiintoista panna merkille se muutos, joka on tapahtunut tämän elinkeinoammattin organisaatiossa vuodesta 1879 vuoteen 1895 (ks. Moskovan zemstvon julkaisua: „Harjateollisuusammatti vuoden 1895 tutkimuksen mukaan"). Eräät varakkaat ammatinharjoittajat muuttivat ammatinharjoittamista varten Moskovaan. Ammatinharjoittajain lukumäärä lisääntyi 70%:lla, erikoisesti lisääntyi naisten lukumäärä (+ 170%) ja tyttöjen lukumäärä (+ 159%). Suurten, palkkatyöläisiä pitävien verstaiden lukumäärä pieneni: palkkatyöläisiä pitävien liikkeiden osuus laski 62%:sta 39%:iin. Tämä seikka johtui siitä, että isännät alkoivat *antaa töitä kotiin*. Porauslaitteen (reukien poraamiseksi laattaan) ottaminen yleiseen käyttöön joudutti ja teki helpommaksi harjanvalmistuksen erään

* „Sahaaja" sahaa harjalaatat; „poraaja" poraa niihin reijät; „puhdistaja" puhdistaa harjakset; „harjastupsunistuttaja" „istuttaa" harjakset; „puuseppä" liimaa harjoihin faneerin („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä", VI osa, I vihko, s. 18).

tärkeimmän työprosessin. Lisääntyi „harjastupsunistuttajain” kysyntä (käsityöläiset, jotka „istuttavat” harjakset laattaan), ja yhä enemmän spesialisoituen tämä työ tuli naisten osaksi, koska he ovat halvempaa työvoimaa. Naiset alkoivat istuttaa harjaksia kotonaan saaden kappalemaksun. Näin ollen kotityön lisääntyminen aiheutui tässä tekniikan edistymisestä (porauslaite), työnjaon edistymisestä (naiset eivät muuta teekään kuin istuttavat harjaksia), kapitalistisen riiston edistymisestä (naisten ja tyttöjen työ on halvempaa). Tämä esimerkki osoittaa erikoisen selvästi sen, että *kotityö ei poista vähääkään kapitalistisen manufaktuurin käsitettä*, vaan päinvastoin, se on toisinaan jopa *merkkinä sen edelleen kehittymisestä*.

7) Mineraalituotteiden jalostusteollisuuden
alat

Keraamisen teollisuuden osastossa esimerkin kapitalistisesta manufaktuurista antavat Gzhelin seudun (25 kylää käsittävä piiri Moskovan läänin Bronnitsyn ja Bogorodskin kihlakunnissa) elinkeinoammatit. Niitä koskevat tilastotiedot olemme ottaneet pienten elinkeinoammattien taulukoon (I liite V lukuun, elinkeinoammatit № 15, 28 ja 37). Noista tiedoista näkyy, että huolimatta valtavasta erosta kolmen gzheliläisen elinkeinoammatin välillä: savenvalajain, posliininvalmistajain ja posliininmaalaajain ammattien välillä, — siirtymisasteet liikkeiden eri ryhmien välillä eri ammattiteissa tasoittavat noita erilaisuuksia ja saamme joukon verstaiteja, jotka kokonsa puolesta johdonmukaisesti suurenevat. Tässä on työläisten keskimäärä yhtä liikeyritystä kohti näiden kolmen ammatin eri ryhmissä: 2,4 — 4,3 — 8,4 — 4,4 — 7,9 — 13,5 — 18 — 69 — 226,4. Siis kaikkein pienimmästä verstaasta sarja nousee kaikkein suurimpaan. Suurten liikkeiden kuuluminen kapitalistisiin manufaktuureihin (koska ne eivät ole ottaneet käytäntöön koneita, eivät ole muuttuneet tehtaiksi) on epäilysten ulkopuolella, mutta tärkeää ei ole ainoastaan tämä, vaan myös se tosiasia, että *pienliikkeet ovat sidotut suuriin*, että siinä on *yksi teollisuusjärjestelmä* eikä milloin minkin taloudellisen organisaatiotyypin eri verstaiteja. „Gzhel muodostaa taloudellisen kokonaisuuden” (Isajev, l. c., 138), seudun suuret verstaat ovat muodostuneet hitaasti ja asteittaisesti kasvaen

pienistä (ib., 121). Tuotanto on käsityötä *, johon on huomattavassa määrin sovellettu *työnjakoa*: savenvalajilla näemme sorvaajia (jotka spesialisoituvat astialajien mukaan), työläisiä, jotka polttavat valmisteita, y.m. ja toisinaan vielä erikoisen työläisen maalien valmistamista varten. Posliinitehtailijoilla on työnjako erittäin yksityiskohtaista: jauhajat, sorvaajat, syöttäjät, uunimiehet, posliininmaalaajat j.n.e. Sorvaajat spesialisoituvat jopa eri astialajienkin mukaan (vrt. Isajev, l. c., 140: eräessä tapauksessa työnjako kohottaa työn tuottavuuden 25%:lla). Posliininmaalausverssaat työskentelevät posliinitehtailijoita varten ollen siis vain heidän manufaktuuriensa osastoja, jotka suorittavat erikoista osatyötä. Vakiintuneelle kapitalistiselle manufaktuurille on kuvaavaa, että fyysillinen voimakin tulee siinä ammatiksi. Esimerkiksi Gzhelissä eräät kylät (melkein kaikki asukkaat) harjoittavat savenkavantaa; raskaisiin ja vähän taitoa vaativiin töihin (jauhajan työ) käytetään miltei yksinomaan vain Tulan ja Rjazanin lääneistä tulleita työläisiä, jotka ovat voimakkaampia ja kestävämpiä kuin heikot gzheliläiset. Tavaroilla maksaminen on laajasti käytännössä. Maanviljelys on huonossa tilassa. „Gzheliläiset ovat riutunutta polvea” (Isajev, 168)—heikkorintaisia, kapeaharteisia, vähävoimaisia, posliininmaalaajat menettävät aikaisin näkönsä j.n.e. Kapitalistinen työnjako murjoo ihmisen ja tekee hänestä rujon. Työpäivä on 12—13-tuntinen.

8) Metallinjalostusteollisuuden alat. Pavlovolaiset ammatit

Kuuluisat pavlovolaiset teräs- ja kalusepänammatit käsittävät kokonaisen seudun Nizhni-Novgorodin läänin Gorbatovin kihlakunnasta ja Vladimirin läänin Muromin kihlakunnasta. Nämä ammatit ovat hyvin vanhaa syntyperää: Smirnov osoittaa, että jo vuonna 1621 Pavlovossa oli (maakirjan mukaan) 11 pajaa. 19. vuosisadan puolivälissä nämä elinkeinoammatit muodostivat jo täysin vakiintuneiden kapitalististen suhteiden laajalle levinneen verkoston. Reformin jälkeen tämän seudun ammatit kehittyivät edelleen sekä

* Huomautamme, että tässä elinkeinoammattissa, samoin kuin edellä kuvatuissa kutomateollisuusammattissakin, kapitalistinen manufaktuuri edustaa oikeastaan eilispäivän ekonomiikkaa. Reforminjälkeistä kautta luonnehtii tämän manufaktuurin muuttuminen koneelliseksi suurteollisuudeksi. Höyryvoimakoneita käyttävien gzheliläisten tehtaiden luku oli vuonna 1866—1, v. 1879—2, vuonna 1890—3 („Finanssiministeriön vuosikirjan”, I vihko, ja vuosien 1879 ja 1890 „Hakemiston” tietojen mukaan).

laajuuteen että syvyyteen. Vuoden 1889 zemstvodiedustelun mukaan Gorbatovin kihlakunnassa harjoitti ammattia 13 kunnassa ja 119 asutuksessa 5.953 taloutta, 6.570 miespuolista työntekijää (54% näiden asutusten kaikista työntekijöistä) ja 2.741 vanhusta, alaikäistä ja naista, yhteensä 9.311 henkeä. Muromin kihlakunnassa hra Grigorjev laski vuonna 1881 olleen 6 ammattia harjoitettavaa kuntaa, 66 asutusta, 1.545 taloutta ja 2.205 miespuolista työntekijää (39% kaikista työntekijöistä näissä asutuksissa). Muodostui suuria maanviljelystä harjoittamattomia teollisuuskyliä (Pavlovo, Vorsma) ja lisäksi myös lähiseutujen talonpoikia vedettiin pois maanviljelyksestä: Pavlovon ja Vorsman ulkopuolella harjoitti Gorbatovin kihlakunnassa ammattia 4.492 työntekijää, joista 2.357, siis *enemmän kuin puolet*, ei harjoittanut maanviljelystä. Sellaisten keskusten kuin Pavlovon elämä muodostui aivan kaupunkilaiseksi luoden verrattomasti kehittyneempiä tarpeita, kulttuurisemmat olosuhteet, vaatetuksen, elämäntavat j.n.e. kuin lähiseutujen „pimeillä” maanviljelijöillä*.

Ryhtyessämme tarkastelemaan kysymystä pavlovolaisten elinkeinoammattien taloudellisesta organisaatiosta meidän on ennen kaikkea todettava se epäilemätön tosiasia, että „kotiteollisuudenharjoittajain” etunenässä ovat mitä tyypillisimmät kapitalistiset manufaktuurit. Esim. Zavjalovien liikkeessä (joka jo 60-luvulla piti verstaassa yli 100 työläistä ja nyt on ottanut käytäntöön höyryvoimakoneenkin) kynäveitsi käy 8—9 henkilön käsien kautta: sen valmistamiseksi tekee työtä — seppä, teräntekijä, kahvantekijä (tavallisesti kotityönä), karkaisija, koristelija, kiilloittaja, viimeistelijä, teroittaja, leimaaja. Se on työnjaolle perustuvaa laajaa kapitalistista kooperaatiota, ja huomattava osa osatyöläisistä työskentelee kotona eikä kapitalistin verstaassa. Tässä on hra Labzinin tietoja (v. 1866) Pavlovon, Vorsman ja Vatshan kylien suurimmista liikkeistä tämän seudun kaikilla tuotantoaloilla: 15 isännällä oli 500 työläistä liikkeissä ja 1.134 työläistä ulkopuolella, yhteensä 1.634 henkeä, tuotantosumman ollessa 351.700 rpl. Missä määrin taloudellisten suhteiden tuollainen luonnehtiminen sopii nykyään koko seutuun, näkyy seuraavista tiedoista**:

* Ks. edellä väestön suuremmasta kirjantaitoisuudesta Pavlovossa ja Vorsmassa ja talonpoikain siirtymisestä kylistä näihin keskuksiin.

** Zemstvodilastollisten „Aineistojen” ja hra Annenskin „Selostuksen” sekä myös A. N. Potresovin tutkielman (siteerattu edellä) tietoja. Muromin piiristä

Piirit	Työntekijöitä, jotka harjoittavat ammattila ja työskentelevät					Likimääräinen tuotantosumma milj. rpl.
	toria varten	isännälle	palkkalaisina	isännälle ja palkkalaisina	K a l k k l a a n	
Pavlovon	3.132	2.819	619	3.438	6.570	} 2
Selitban kylän piiri	41	60	136	196	237	
Muromin	500	?	?	2.000	2.500	1
<i>Yhteensä</i>	3.673	—	—	5.634	9.307	3

Siis kuvaavamme teollisuusorganisaatio on vallitsevana kaikissa piireissä. Yleensä ottaen noin *kolme viidesosaa* kaikista työläisistä on työllisiä kapitalistisesti. Siis tässäkin näemme, että manufaktuurilla on teollisuuden yleisessä systeemissä valta-asema * ja se alistaa alaisekseen työläisten joukot, mutta ei kuitenkaan kykene hävittämään juuriin pientuotantoa. Tämä viimeksi mainitun suhteellinen elinvoimaisuus voidaan selittää täydellisesti ensinnäkin sillä, että pavlovolaisen teollisuuden eräillä aloilla ei ole vielä ollenkaan otettu käytäntöön koneellista tuotantoa (esim. lukkotuotanto); toiseksi sillä, että pientuottaja suojelee itseään romahdukselta sellaisin keinoin, joiden käyttämisestä hän painuu paljon alemmaksi kuin palkkatyöläinen. Nuo keinot ovat — työpäivän pidentäminen, elintason ja tarpeiden tason alentaminen. „Se kotiteollisuudenharjoittajain ryhmä, joka työskentelee isännille, joutuu pienempien ansioheilahtelujen alaiseksi” (Grigorjev, l. c., 65); esimerkiksi Zavjalovilla saa vähiten palkkaa kahvanvalmistaja: „hän työskentelee kotonaan ja siksi tyytyy alhaiseen palkkaan” (68). „Tehtailijoille” työskentelevät kotiteollisuus-

luvut ovat likimääräisiä. Asukasluku vuoden 1897 väenlaskun mukaan Vorsmassa 4.674, Pavlovossa 12.431.

* Esitetyt tiedot eivät osoita tuota valta-asemaa likimainkaan täydellisesti: se, mitä tekstissä edelleen sanotaan, osoittaa, että toria varten työskentelevät kotiteollisuudenharjoittajat ovat vielä enemmän pääoman alaisia kuin isännille työskentelevät ja nämä viimeksi mainitut vielä enemmän kuin palkkatyöläiset. Pavlovolaiset elinkeinoammatit osoittavat erikoisen selväpiirteisesti sen kauppaja teollisuuspääoman välisen erottamattoman yhteyden, joka on ominaista yleensä kapitalistiselle manufaktuurille sen suhteessa pientuottajiin.

denharjoittajat „saavat mahdollisuuden ansaita jonkin veran enemmän kuin ansaitsee keskimäärin sellainen kotiteollisuudenharjoittaja, joka vie tuotteensa markkinoille. Ansion suureneminen on erikoisen huomattavaa työläisillä, jotka asuvat tehtaissa” (70)*. Työpäivä on „tehtaissa” 14½—15-tuntinen, maximum 16. „Sen sijaan kotiteollisuudenharjoittajilla, jotka työskentelevät kotonaan, työpäivä on aina vähintään 17-tuntinen ja toisinaan se nousee 18 ja 19 tuntiin vuorokaudessa” (ibid.). Ei olisi mikään ihme, jos vuoden 1897 kesäkuun 2 päivän laki¹¹⁵ saisi siellä aikaan kotityön lisääntymisen; tuollaisten „kotiteollisuudenharjoittajien” olisi jo korkea aika suunnata kaikki huolensa ja ponnistuksensa siihen, että saisivat isännät järjestämään tehtaita! Muistakoon lukija myöskin kuuluisan pavlovolaisen „velaksioton”, „vaihtamisen”, „vaimojen panttaamisen” ja muut samantapaiset velkaorjuutuksen ja henkilöllisen nöyryyksen muodot, jotka painavat quasi-itsenäistä pientuottajaa **. Onneksi nopeasti kehittyvä koneellinen suurteollisuus ei suostu noihin riiston pahimpiin muotoihin niin helposti kuin manufaktuuri. Kiiruhtaen edelle esitämme tietoja tehdastyöannon kasvusta tällä seudulla ***.

Vuodet	„Tehtaiden” luku	Työläisten lukumäärä			Tuotantosumma (tuh. rpl.)	Höyryvoimalla käyvätkäytöiden luku	Sellaisia liikkeitä, joissa on 15 tai useampia työläisiä
		liikkeissä	ulkopuo- lella	k a i k- k i a a n			
1879	31	?	?	1.161	498	2	12
1890	38	noin 1.206	noin 1.155	2.361	594	11	24
1894/95	31	1.905	2.197	4.102	1.134	19	31

* Ansioiden alenemisessä on tärkeä osuus myöskin yhteydellä maahan. Maa-seudun kotiteollisuudenharjoittajat „ansaitsevat yleensä vähemmän kuin pavlovolaiset lukkosepät” (Annenski, „Selostus”, s. 61). Tosin on otettava huomioon, että ensin mainituilla on oma leipä, mutta kuitenkin „maaseudun tavallisen kotiteollisuudenharjoittajan asemaa tuskin voidaan katsoa keskinkertaisen pavlovolaisen lukkosepän asemaa paremmaksi” (61).

** Pulien aikana käy niinkin, että työskennellään kirjaimellisesti ilmaiseksi, vaihdetaan „valkoinen mustaan”, s.o. valmiit tuotteet raaka-aineisiin, ja sellaista sattuu „melko usein” (Grigorjev, ibid., 93).

*** „Hakemiston” ja „Luettelon” tiedot koko seudusta, mukaanluettuna Selitban ja Vätshan kylät piireineen. „Hakemisto” vuodelta 1890 on epäilemättä laskenut ulkopuolella työskentelevät työläiset tehdastyöläisten yleiseen lukuun; määrittelimme ulkopuolella työskentelevien työläisten luvun osapuilleen ja rajoituimme

Näin ollen näemme, että yhä suuremmat työläismäärät kerääntyvät suuriin liikkeisiin, jotka alkavat käyttää koneita*.

9) Muut metallinjalostusteollisuuden alat

Kapitalistiseen manufaktuuriin kuuluvat myös Nizhni-Novgorodin läänin ja kihlakunnan Bezdnojen kylän elinkeinoammatit. Sekin on eräs teollisuuskylä, jonka väestön suuri osa ei harjoita maanviljelystä lainkaan ja joka on useita asutuksia käsittävän elinkeinoammattiipiirin keskuksena. Vuoden 1889 zemstvodiedustelun mukaan („Aineistoja”, VIII vihko, Nizhni-Novgorod, 1895) Bezdnojen kunnassa (581 taloutta) 67,3%:lla talouksia ei ollut kylvöjä, 78,3% talouksista oli hevoseettomia, 82,4% talouksista harjoitti ammatteja, 57,7% talouksista oli sellaisia, joissa oli kirjan-taitoisia tai opiskelijoita (kun koko kihlakunnassa tämä luku oli keskimäärin 44,6%). Bezdnojen ammatit ovat erilais-ten metallituotteiden valmistamista: ketjuja, ongenkoukkuja, metalliverkkoja; tuotannon määrä laskettiin vuonna 1883 2½ miljoonaksi ruplaksi**, vuonna 1888/89 1½ miljoonaksi ruplaksi***. Ammatin organisaatio — työ isännille näiden materiaaleista, työ on jaettu monien osatyöläisten kesken ja suoritetaan se osaksi liikeyrittäjiin verstaissa ja osaksi koti-työnä. Esimerkiksi ongenkoukkujen tuotannossa eri työope-raatioiden suorittajina ovat „vääntäjät”, „katkojat” (työs-kentelevät eri huoneessa) ja „teroittajat” (naisia ja lapsia, jotka teroittavat ongenkoukkuja kotityönä), ja nämä kaikki työläiset tekevät työtä kapitalistille urakkapalkasta, vääntäjä antaa omassa nimissään töitä katkojille ja teroittajille.

oikaisuun kahdessa suurimmassa liikkeessä (Zavjalovien ja F. Varypajevin). Jotta voitaisiin vertailla „Luettelossa” ja „Hakemistossa” esitettyjä numerotietoja „tehtaista” on otettava vain sellaiset liikkeet, joissa on työläisiä 15 tai enemmän (ks. tästä seikkaperäisemmin „Tutkimistamme” kirjoitusta „Kysymyksen tehdas-tilastostamme”). (Ks. Teokset, 4. osa. *Toim.*).

* Pavlovon eräällä teollisuusalalla, nimittäin lukkotuotannossa, palkkatyö-läisverstaiden luku päinvastoin pienenee. A. N. Potresov (l. c.), joka toteaa seikkaperäisesti tuon tosiasian, on osoittanut myös sen syyn: Kevnon läänin *lukkolehtaan* kilpailu (Schmidtin veljesten tehdas — vuonna 1890 — 500 työläistä, tuotanto 500 tuhatta rpl.; vuonna 1894/95 — 625 työläistä, 730 tuhatta rpl.).

** „Kotiteollisuuskomission teokset”. IX. Asukkaiden luku Bezdnojenossa v. 1897 — 3.296.

*** „Selostuksia ja tutkielmia”, I osa. — „Luettelo” mainitsee tällä seudulla 4 „tehdasta”, joissa on 21 työläistä liikkeessä ja 29 ulkopuolella, tuotantosumma 68 tuhatta rpl.

„Rautalangan vetäminen suoritetaan nykyään hevoskierron avulla; ennen vetivät rautalankaa sokeat, joita tänne tuli suurin joukoin...” Eräs kapitalistisen manufaktuurin „ammattityöala”! „Työolojensa puolesta tämä tuotanto eroaa jyrkästi kaikista muista. Ihmisten täytyy työskennellä ummehtuneessa ilmassa, joka on kerääntyvän hevoslannan epäterveellisten höyryjen kyllästämää” *. Samaan kapitalistisen manufaktuurin tyyppiin on järjestetty Moskovan läänin seulantekijäin **, nuppineulaseppäin *** ja kulta- ja hopealanganpunojain **** ammatit. Tässä viimeksi mainitussa ammatissa laskettiin 80-luvun lopulla olleen 66 liikettä, niissä 670 työläistä (heistä 79% palkkatyöläisiä) ja tuotantosumma 368½ tuhatta rpl., ja eräät näistä kapitalistisista liikeyrityksistä joutuivat toisinaan „tehtaiden” lukuun *****.

Samaa tyyppiä on kaikesta päätellen myös Jaroslavlän läänin ja kihlakunnan Burmakinon kunnan (ja naapurikuntien) viilarinammattien organisaatio. Joka tapauksessa näemme, että siellä on sama työnjako (sepät, ahjomiehet, viilarit), sama palkkatyön laaja käyttö (Burmakinon kunnan 307 pajasta 231 käyttää palkkatyötä), sama suurpääoman valta kaikkien noiden osatyöläisten suhteen (ylösostajat ovat etunenässä; sepät tekevät työtä heille, viilarit — sepille), sama ylösoston liittyminen valmisteiden tuottamiseen kapitalistisissa verstaissa, joista eräät joutuvat toisinaan „tehtaiden” lukuun *****.

Liitteessä edelliseen lukuun on esitetty tilastotiedot Moskovan läänin tarjottimentekijäin ja vaskiseppien ammasteista ***** (viimeksi mainittu „Zagarje” nimisellä seudulla). Noista tiedoista näkyy, että palkkatyö on näissä ammasteissa vallitsevassa asemassa, että niiden etunenässä ovat sellaiset suurverstaat, joissa on keskimäärin 18—23 palkkatyöläistä ja tuotanto 16—7 tuhatta rpl. kullakin. Kun

* „Selostuksia ja tutkielmia”, I, s. 186.

** I liite V lukuun, elinkeinoammatti № 29.

*** Ibid., № 32.

**** „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, I vihko, 2. osasto ja „Bogorodskin kihlakunnan elinkeinoammatti v. 1890”.

***** Ks. esim. „Luehtelo”, № 8819.

***** „Kotiteollisuuskomission teokset”, VI vihko, vuoden 1880 tutkimukset.— „Selostuksia ja tutkielmia”, I osa (1888—1889), vrt. s. 271; „melkein koko tuotanto on... keskitetty palkkatyöläisverstaisiin”. Vrt. myös „Katsaus Jaroslavlän läänin”, II vihko, Jaroslavl, 1896, ss. 8, 11.— „Luehtelo”, s. 403.

***** I liite V lukuun, elinkeinoammatti № 19 ja 30.

tähän lisätään, että työnjakoa niissä sovelletaan hyvin laajasti *, niin käy selväksi, että olemme tekemisissä kapitalistisen manufaktuurin kanssa **. „Pienet teollisuusyksiköt, jotka nykyisen tekniikan ja työnjaon olosuhteiden vallitessa ovat poikkeuksia, voivat pysyä pystyssä suurverstaiden rinnalla vain pitkittämällä työntekoa äärimmäisiin rajoihin saakka” (Isajev, l. c., s. 33).— esimerkiksi tarjottimentekijöillä 19 tuntiin saakka. Yleensä on työpäivä täällä 13—15-tuntinen, mutta pikkuisännillä 16—17-tuntinen. Laajassa käytössä on tavaroilla maksaminen (sekä v. 1876 että v. 1890)***. Lisäämme vielä, että elinkeinoammatin pitkäaikainen ole-massaolo (se on syntynyt viimeistään 19. vuosisadan alussa), töiden ollessa laajasti spesialisoituja, on täälläkin luonut erittäin taitavia työntekijöitä: zagarjelaiset ovat kuuluisia mestareita. Ammatissa on ilmaantunut sellaisiakin aloja, jotka eivät vaadi tekijältä ennakkovalmistusta ja joissa voivat työskennellä suorastaan alaikäisetkin työläiset. „Jo tuo mahdollisuus”, huomauttaa aivan oikein hra Isajev, „päästä suoraan alaikäiseksi työläiseksi ja aivan kuin omaksua käsityöammatti ilman opinkäyntiä osoittaa, että käsityöammatin henki, joka vaatii työvoiman harjaannuttamista, katoaa pois; monien osatöiden yksinkertaisuus on merkinä käsityöammatin muuttumisesta manufaktuuriksi” (l. c., 34). Huomautamme vain, että manufaktuurissa tulee aina jossain määrin olemaan „käsityöammatin henki”, sillä sen perustana on sama käsituotanto.

10) Kultasepän-, samovaari- ja hanuriteollisuus

Kostroman läänin ja kihlakunnan Krasnojen kylä on eräs niitä tehdaskyliä, jotka ovat tavallisesti meidän kapitalistisen „kansan”-manufaktuurimme keskuksia. Luonteeltaan tämä suuri kylä (vuonna 1897 oli 2.612 asukasta) on aivan kaupunkimallinen, asukkaat elävät kaupunkilaisten tapaan

* Kuparisepät tarvitsevat verstaassa 5 eri työoperaatioiden suorittajaa; tarjottimentekijät minimum (vähintään. *Toim.*) 3, mutta „normaaliverstaassa” tarvitaan 9 työläistä. „Laajoissa laitoksissa” sovelletaan „hyvin yksityiskohtaista (työn) jakoa, jonka tarkoituksena on tuottavuuden kohottaminen” (Isajev, l. c., 27 ja 31).

** Vuoden 1890 „Hakemisto” laskee Zagarjen piirissä olevan 14 tehdasta, niissä 184 työläistä ja tuotantosumma 37 tuhatta rpl. Näiden numeroiden vertaaminen edellä esitettyihin zemstvolilaston tietoihin osoittaa, että tehdastilasto on tässäkin tapauksessa huomioinut vain laajalle kehittyneen kapitalistisen manufaktuurin huippukerrokset.

*** Vrt. „Bogorodskin kihlakunnan kotiteollisuusammatti”.

eivätkä harjoita maanviljelystä (sangen harvoja poikkeuksia lukuunottamatta). Krasnojen kylä on kultasepänammatin keskus; tämä elinkeinoammatti käsittää 4 kuntaa ja 51 asutusta (siinä luvussa Nerehtan kihlakunnan Sidorovskajan kunta) ja niissä 735 taloutta ja noin 1.706 työntekijää*. „Elinkeinoammatin pääedustajiksi”, sanoo hra Tillo, „on kiistattomasti katsottava Krasnojen kylän suuret ammatinharjoittajat: Pushilovit, Mazovit, Sorokinit, Tshulkovit y.m. kauppiaat. He ostavat materiaalit — kullan, hopean ja vasken, pitävät mestareita, ostavat valmiita tuotteita, antavat kotityötilauksia, hankkivat tuotemalleja j.n.e.” (2043). Suurilla ammatinharjoittajilla on verstaiteita — „rabororneja” (laboratorioita), joissa taotaan ja sulatetaan metalleja, jotka annetaan sitten „kotteollisuudenharjoittajille” viimeisteltäväksi; heillä on teknillisiä välineitä — „presejä” (puristimia, tampeja esineiden leikkaamista varten), „boineja” (kuvioiden painamista varten), „valsseja” (metallin venyttämistä varten), työpenkkejä y.m. Työnjakoa käytetään tuotannossa laajasti: „Melkein jokainen valmiste käy totutussa järjestyksessä monien käsien kautta. Niinpä esimerkiksi korvarenkaiden valmistamiseksi ammatinharjoittajaisäntä antaa hopean ensin omaan verstaaseensa, jossa se osaksi valssataan ja osaksi venytetään langaksi; sitten tämä materiaali siirtyy tilauksena erilliselle mestarille, joka jakaa työn, jos hänellä on perhe, useampien henkilöiden kesken: yksi lyö tampilla hopealevystä korvarenkaan kuvion tai kaavan, toinen vääntää langan renkaaksi, jolla korvarengas kiinnitetään korvaan, kolmas juottaa nuo osat ja lopuksi neljäs kiilloittaa valmiin korvarenkaan. Koko työ on helppoa eikä vaadi huomattavampaa harjaantumista, hyvin usein valmisteita juottavat ja kiilloittavat naiset ja lapset alkaen 7—8 vuoden iästä (2041)**. Työpäivä on täälläkin tavattoman pitkä, kestäen tavallisesti 16 tuntia. Käytetään ruokatavaroilla maksua.

* „Kotteollisuuskomission teokset”, IX vihko, hra A. Tillon kirjoitus.— „Selostuksia ja tutkielmia”, III osa (v. 1893). Ammatti kehittyi yhä. Vrt. kirjoitusta „Russkije Vedomostissa” № 231 vuodelta 1897. „Vestnik Finansov”, 1898, № 42. Tuotantosumma on yli 1 miljoonan ruplan, josta noin 200 tuhatta saavat työläiset ja noin 300 tuhatta ruplaa ylösostajat ja kauppiaat.

** „Jokaisella valmistelajilla ja jopa sen jokaisella osallakin on krasnojeselolaitesten kotteollisuudenharjoittajien keskuudessa omat mestarinsa, ja siksi sangen harvoin voidaan tavata, että samassa talossa valmistettaisiin esim. sormuksia ja korvarenkaita, rannerenkaita ja rintaneuloja j.n.e.; tavallisesti jonkin määrätyn tuotteen valmistavat osatyönä ammattimiehet, jotka eivät asu ainoastaan eri taloissa, vaan jopa eri kylissäkin” („Selostuksia ja tutkielmia”, III osa, s. 76).

Alla esitetyt tilastotiedot (jotka paikallinen kultaleimaus-tarkastaja on aivan viime aikoina julkaissut) kuvaavat havainnollisesti elinkeinoammattin taloudellista raken-
netta ¹¹⁶:

Mestarien ryhmät	Mestarien luku	%	Kalkkien työläisten luku (tikim.)	%	Valmistei- den määrä (puudissa)	%
Eivät toimita valmisteita	404	} 66,0	1.000	58	—	—
Toimittavat valmistetta 12 naulaan asti	81				11	1,3
Toimittavat valmistetta 12—120 naulaa	194	26,4	500	29	236	28,7
Toimittavat valmistetta 120 naulaa tai enemmän	56	7,6	206	13	577	70,0
<i>Yhteensä</i>	735	100	1.706	100	824	100

Kahta ensimmäistä ryhmää (noin kaksi kolmasosaa mestarien koko luvusta) voidaan verrata pikemminkin kotona työskenteleviin tehdastyöläisiin kuin kotiteollisuudenharjoittajiin”. Ylimmässä ryhmässä „palkkatyötä tava-
taan yhä useammin ja useammin... Mestarit alkavat jo ostella vieraita valmisteita”, ylimmissä kerroksissa „osto on vallitsevana” ja „neljällä ylösostajalla ei ole verstaite lainkaan” *.

Tulan kaupungin ja sen ympäristön samovaari- ja hanuri-
tuotannot ovat erittäin tyypillisiä näytteitä kapitalistisesta
manufaktuurista. Tämän seudun „kotiteollisuus”-ammatit
ovat yleensä hyvin vanhoja: niiden syntyperä ulottuu
XV vuosisadalle **. Erikoisesti ne alkoivat kehittyä 17. vuosi-
sadalta lähtien; tuosta ajasta hra Borisov katsoo alkavan
Tulan elinkeinoammattien kehityksen toisen kauden. Vuonna
1637 rakennettiin ensimmäinen rautavalimo (sen rakensi
hollantilainen Vinius). Tulan asesepät muodostivat erikoisen
seppien slobodan, he olivat erikoinen sääty erikoisine

* „Vestnik Finansov”, v. 1898, № 42.

** Ks. hra V. Borisovin kirjoitusta „Kotiteollisuuskomission teoksissa”,
IX vihko.

oikeuksineen ja etuineen. Vuonna 1669 syntyy Tulassa ensimmäinen rautavalimo, jonka rakensi kuuluisa tulalainen seppä, ja ammatti siirtyy Uralille ja Siperiaan*. Tuosta ajasta alkaa tulalaisten elinkeinoammattien historiassa kolmas kausi. Mestarit alkoivat perustaa omia liikeyrityksiään ja opettaa ammattia myöskin ympäristön talonpojille. Vuosina 1810—1820 syntyivät ensimmäiset samovaari-
tehtaat. „Vuonna 1825 Tulassa oli jo 43 erilaista tehdasta, jotka kuuluivat asesepille, ja nykyisistäkin tehtaista kuuluvat melkein kaikki henkilöille, jotka ovat jolloinkin olleet ase-seppiä, mutta nyt tulalaisia kauppiaita” (l. c., 2262). Tässä me näemme siis suoranaisen perinnöllisyyden ja yhteyden vanhojen ammattikuntamestarien ja myöhemmän kapitalistisen manufaktuurin prinssiipaalien välillä. Vuonna 1864 tulalaiset asesepät vapautettiin maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta¹¹⁷ ja heidät luettiin porvareiksi; maaseudun koteiteollisuudenharjoittajain kovan kilpailun vuoksi ansiot laskivat (mikä sai aikaan myöskin ammatinharjoittajain siirtymisen kaupungista takaisin maaseudulle); työläiset ryhtyivät tuottamaan samovaareja, lukkoja, veitsiä ja hanureita (ensimmäiset tulalaiset hanurit ilmaantuivat vuosina 1830—1835).

Samovaarituotanto on järjestetty nykyään seuraavalla tavalla. Etunenässä ovat suurkapitalistit, jotka omistavat verstaita, joissa on kymmeniä ja satoja palkkatyöläisiä, minkä lisäksi he antavat useita osatöitä myöskin työläisille kotiin — niin kaupunkilaisille kuin myöskin kyläläisille; näillä osatöiden suorittajilla on toisinaan vielä omia verstaita palkkatyöläisineen. Suurten verstaiden rinnalla on tietysti myöskin pieniä verstaita ja kaikki johdonmukaiset kapitalisteista riippuvaisuuden asteet. Työnjako muodostaa koko tämän tuotannon rakenteen yleisen perustan. Samovaarin valmistusprosessi jakaantuu seuraaviin eri töihin: 1) vaskilevyjen taivuttaminen silintereiksi (muovaaminen); 2) niiden juottaminen; 3) saumojen viilaaminen; 4) jalustojen laittaminen; 5) valmistaiden takominen (niin sanottu „тяхтание”); 6) sisäpuolen puhdistaminen; 7) samovaarien ja niiden kaulojen hiontatasoitus; 8) tinaaminen; 9) ilma-

* Tulalainen seppä Nikita Demidov Antufjev pääsi Pietari Suuren suosioon rakentamalla tehtaan Tulan kaupungin vastapäätä ja sai vuonna 1702 Nevjanskin tehtaan. Hänen jälkeläisensä ovat tunnettuja uraaliaisia vuoriteollisuudenharjoittajia — Demidoveja.

reikien tekeminen puristimella jalustaan ja kamforkaan; 10) samovaarin kokoaminen. Sitten on vielä erikseen pienten vaskiosien valanta: a) muottaus ja b) valanta *. Kun työ jaetaan kotityöksi, niin jokainen noista työoperaatioista voi muodostaa erikoisen „kotiteollisuus”-ammatin. „Kotiteollisuuskomission teosten” VII vihkossa hra Borisov on kuvannut erään noista „ammateista”. Tässä (samovaarinmuovaus-) ammatissa talonpojat suorittavat kauppiaan materiaalista ja urakkapalkalla erään edellä kuvaamistamme osatöistä. Kotiteollisuudenharjoittajat siirtyivät Tulan kaupungista vuoden 1861 reformin jälkeen työskentelemään maaseudulle, sillä elämä on maaseudulla halvempaa ja tarpeiden taso alhaisempi (l. c., s. 893). Tuon „kotiteollisuudenharjoittajan” sitkeähenkisyysden hra Borisov selittää aivan oikein samovaarien käsitaonnasta johtuvaksi: „maaseudun kotiteollisuudenharjoittaja tulee tehtailija-tilaajalle olemaan aina edullisempi, sillä hän työskentelee 10—20% halvemmalla kuin kaupungin käsityöläinen” (916).

Samovaarituotannon hra Borisov arvioi vuonna 1882 suunnilleen 5 miljoonaksi ruplaksi ja työläisten lukumäärän 4—5 tuhanneksi (kotiteollisuudenharjoittajat mukaanluetuna). Tehdastilasto sisältää tässäkin tapauksessa vain osasen koko kapitalistisesta manufaktuurista. Vuoden 1879 „Hakemisto” laskee Tulan läänissä olleen 53 samovaari-„tehdasta” (kaikki käsivoimalla toimivia), niissä 1.479 työläistä ja tuotantosumma 836 tuhatta rpl. Vuoden 1890 „Hakemisto” — 162 tehdasta — 2.175 työläistä — 1.100.000 rpl., nimiluetteloon on kuitenkin otettu vain 50 tehdasta (1 höyryvoimalla käyvä) — 1.326 työläistä — 698 tuhatta rpl. Ilmeistä on, että tässä tapauksessa on „tehtaisiin” luettu myös satakunta pientä tuotantolaitosta. Vihdoin „Luettelo” mainitsee vuonna 1894/95 — 25 tehdasta (4 höyryvoimalla käyvää), niissä 1.202 työläistä (+ 607 ulkopuolista), tuotantosumma 1.613.000 rpl. Näissä tiedoissa ei kelpaa vertaillavaksi (edellä mainitusta syystä ja myös siksi, että työläisten lukumäärä aikaisempina vuosina liikkeissä ja liikkeiden ulkopuolella on sekoitettu) enempää tehtaiden luku kuin myöskään työläisten luku. Epäilemätöntä

---

* „Kotiteollisuuskomission teosten” X vihkossa on hra Manohinin mainio kuvaus samovaarituotannosta Saksunissa Permin läänissä. Organisaatio on sama kuin tulalaisessakin. Vrt. saman teoksen IX vihkossa hra Borisovin kirjoitusta kotiteollisuusammateista vuoden 1882 näyttelyssä.

vain on, että koneellinen suurteollisuus syrjäyttää manufaktuuria yhä enemmän: vuonna 1879 oli 100 työläistä tai enemmän kahdella tehtaalla; vuonna 1890 — kahdella (yksi höyryvoimalla käyvä), vuonna 1894/95 — neljällä (kolme höyryvoimalla käyvä)*.

Aivan samanlainen organisaatio on hanurituotannossa, joka on alemmalla taloudellisen kehityksen asteella **. „Hanurin tuottamiseen osallistuu enemmän kuin 10 eri spesialialaa” („Kotiteollisuuskomission teokset”, IX, 236); hanurin eri osien valmistaminen tai eräiden osatöiden suorittaminen muodostaa erillisiä quasi-itsenäisiä „kotiteollisuus”-ammattaitajia. „Hiljaisina kausina kaikki kotiteollisuudenharjoittajat tekevät työtä tehtaalle tai enemmän tai vähemmän huomattaville verstaalle, joiden isänniltä ne juuri saavatkin materiaalin; hanurien suuremman kysynnän aikana taas ilmaantuu joukko pientuottajia, jotka ostavat kotiteollisuudenharjoittajilta eri osat, itse kokoavat hanurit ja vievät ne paikallisiin kauppoihin, joissa hanureja silloin ostetaan hyvin halukkaasti” (ibid.). Hra Borisov laski vuonna 1882 tässä ammatissa olleen 2—3 tuhatta työntekijää ja tuotantosumman olleen noin 4 miljoonaa rpl.; tehdastilasto mainitsi vuonna 1879 kaksi „tehdasta”, niissä 22 työläistä, tuotantosumma 5 tuhatta rpl.; vuonna 1890 — 19 tehdasta, 275 työläistä, tuotantosumma 82 tuhatta rpl.; vuonna 1894/95 — 1 tehdas, siinä 23 työläistä (yynnä 17 ulkopuolista), tuotantosumma 20 tuhatta rpl.***. Höyryvoimakoneita ei käytetä lainkaan. Kaikki nuo numeroiden hyppimiset ovat osoituksena siitä, että aivan satunnaisesti temmataan erinäisiä tuotantolaitoksia, jotka kuuluvat osana kapitalistisen manufaktuurin monimutkaiseen elimistöön.

* Analogisia piirteitä on nähtävästi myös Tulan ja sen ympäristön viilarinammatin organisaatiossa. Hra Borisov laski vuonna 1882, että näissä ammateissa työskentelee 2—3 tuhatta työläistä, jotka tuottavat valmisteita noin 2¹/₂ miljoonan ruplan arvosta. Näiden „kotiteollisuudenharjoittajain” alistaminen kauppapääoman alaisuuteen on hyvin voimakasta. Tulan läänin rautaisia ovi- ja ikkunatarpeita valmistavilla „tehtailla” on myös toisinaan työläisiä ulkopuolella (vrt. „Luettelo”, ss. 393—395).

** Hanurituotannon kehitys on mielenkiintoinen myös alkukantaisten kansansoittimien syrjäyttämisen prosessina sekä laajojen kansallisten markkinoiden luomisen prosessina: ilman sellaisia markkinoita ei voisi olla osatyönjakoa, ja ilman työnjakoa taas tuotteet eivät voisi olla halpoja: „Halpuutensa ansiosta hanuri on syrjäyttänyt miltei kaikkialla alkukantaisen kansan-kielisoittimen — balaikan” („Kotiteollisuuskomission teokset”, IX vihko, s. 2276).

*** Tulassa marraskuun 29 p:nä vuonna 1891 suoritettu luettelointi laski kaupungissa olevan 36 hanurikauppaa harjoittavaa liikettä ja 34 hanuriverstasta (ks. „Tulan läänin muistikirja vuodelle 1895”, Tula, 1895).

III. TEKNIikka MANUFakTUURISSA. TYONJAKO JA SEN MERKITYS

Tehkäämme nyt yhteenvedo esitetyistä tiedoista ja tarkastelkaamme, luonnehtivatko ne todellakin kapitalismin erikoista kehityskautta teollisuudessamme.

Kaikkien tarkastelemiemme elinkeinoammattien yhteisenä piirteenä on käsituotannon säilyminen ja järjestelmällinen, laajasti toteutettu työnjako. Työprosessi jakaantuu useampiin osatyöoperaatioihin, joita suorittavat erilaiset ammattimiesmestarit. Sellaisten ammattimiesten kouluttaminen vaatii verrattain pitkäaikaista opinkäyntiä ja siksi *oppilaskunta* on manufaktuurin luonnollinen seuralainen. Tunnettua on, että tavaratalouden ja kapitalismin yleisissä oloissa tuo ilmiö johtaa henkilöllisen riippuvaisuuden ja riiston kaikkein pahimpiin muotoihin*. Oppilaskunnan katoaminen liittyy manufaktuurin korkeampaan kehitykseen ja koneellisen suurteollisuuden syntymiseen, jolloin koneet lyhentävät oppiajan minimum'iin tai jolloin ilmaantuvat niin yksinkertaiset osatyöoperaatiot, että lapsikin voi ne suorittaa (ks. edellä Zagarjen esimerkkiä).

Käsituotannon säilyminen manufaktuurin perustana selittää sen suhteellisen muuttumattomuuden, joka erikoisesti pistää silmään verrattaessa manufaktuuria tehtaaseen. Työnjaon kehittyminen ja syveneminen tapahtuu sangen hitaasti, joten manufaktuuri säilyttää alussa otetun muodon kokonaisia vuosikymmeniä (jopa vuosisatojakin): näimme, että hyvin monet tarkastelemistamme ammattialoista ovat hyvin muinaista syntyperää, mutta siitä huolimatta useimmissa niissä ei ole aina viime aikoihin asti havaittu minikäänlaisia suuria mullistuksia tuotantotavoissa.

Mitä tulee työnjakoon, niin emme ryhdy tässä toistamaan teoreettisen taloustieteen yleisesti tunnettuja väittämiä sen

* Rajoitumme yhteen esimerkkiin. Kurskin läänin Graivoronin kihlakunnan Borisovkan slobodassa harjoitetaan pyhäinkuvainmaalausta; tässä ammatissa työskentelee noin 500 henkeä. Suurimmalta osaltaan mestarit työskentelevät ilman palkkatyöläisiä, mutta pitävät oppilaita, jotka työskentelevät 14—15 tuntia vuorokaudessa. Ehdotukseen piirustuskoulun perustamisesta nuo mestarit suhtautuivat vihamielisesti peläten menettävänsä oppilaisa ilmaisen työvoiman („Selostuksia ja tutkielmia”, I. 333). Kotona tehtävässä työssä ei lasten asema kapitalistisessa manufaktuurissa ole vähääkään oppilaiden asemaa parempi, sillä kotityöläisen on pakko pitkiä työpäiviä nec plus ultra (äärimmäisiin mittoihinsa. *Toim.*) ja jännittää koko perheen voimat.

merkityksestä työn tuotantovoimien kehityksessä. Käsituotannon pohjalla ei voinut ollakaan muuta tekniikan edistystä kuin edistys työnjaon muodossa *. Mainitsemme vain kaksi tärkeintä seikkaa, jotka selittävät, että työnjako on välttämätön koneelliseen suurteollisuuteen siirtymisen valmistelevana asteena. Ensinnäkin vain tuotantoprosessin jakaminen moniin yksinkertaisimpiin, puhtaasti mekaanisiin operaatioihin tekee mahdolliseksi ottaa käytäntöön koneita, joita ensin käytetään yksinkertaisimpiin operaatioihin ja vain vähitellen siirrytään monimutkaisempiin operaatioihin. Esim. kutoma-alalla on mekaaninen kutomakone jo kauan sitten alistanut alaisekseen yksinkertaisten kankaiden tuotannon, kun taas silkinkudontaa harjoitetaan edelleenkin pääasiallisesti käsityömenetelmin; viilarintyössä konetta käytetään ennen kaikkea erääseen yksinkertaisimpaan operaatioon — hiontaan j.n.e. Mutta tuo tuotannon jakaminen yksinkertaisimpiin operaatioihin, — ollen välttämätön valmisteluaskel koneelliseen suurtuotantoon siirtymisessä, — johtaa samalla pienten ammattialojen kasvuun. Lähiseudun väestö saa mahdollisuuden suorittaa tuollaiset osaoperaatiot kotonaan, joko manufakturistien tilauksesta heidän tarveaineistaan (harjasten asettaminen harjamanufaktuurissa, lampaannahkojen, turkkien, rukkasten, jalkineiden y.m. neulominen nahkatuotannossa, kampojen viimeisteleminen kampamanufaktuurissa, samovaarien „muovaaminen” y.m.), tahi jopa ostaen „itsenäisesti” tarveaineet ja valmistaa tuotteen erillisiä osia ja myyden niitä manufakturisteille (hattu-, ajoneuvo-, hanurituotanto j.n.e.). Se tuntuu paradoksilta: pienten (toisinaan jopa „itsenäistenkin”) elinkeinoammattien kasvu kapitalistisen manufaktuurin kasvun ilmauksena, mutta se on kuitenkin tosiasia. Sellaisten „kotiteollisuudenharjoittajain” „itsenäisyys” on aivan fiktiivistä. Heidän työtään ei voitaisi tehdä, heidän tuotteillaan ei olisi toisinaan edes minkäänlaista käyttöarvoa ilman yhteyttä muihin osatöihin, tuotteen muihin osasiin. Mutta tuon yhteyden saattoi luoda ** ja loi vain *suurpääoma*, jolla

* „Suurtuotannon kotityömuoto ja manufaktuuri ovat itsenäiselle pienteollisuudelle kiertämätön ja vississä määrin jopa toivottukin lopputulos, kun se käsittää hyvin suuren alueen” (Harizomenov „Juriditsheski Vestnikissä”, 1883, № 11, s. 435).

** Miksi tuon yhteyden saattoi luoda vain pääoma? Siksi, että tavaratuotanto synnyttää, kuten näimme, pienten tavarantuottajain pirstoutuneisuuden ja heidän täydellisen jakaantumisensa, siksi, että pienet ammattialat jäivät manufaktuurille perinnöksi kapitalistiset verstaat ja kaupapääoman.

oli (muodossa taikka toisessa) ylivalta osatyöläisten joukkoihin. Eräs narodnikkilaisen taloustieteen perusvirheitä on se, että se jättää huomiotta tai hämää sen tosiasian, että tuotteen osia valmistava „kotiteollisuudenharjoittaja” on kapitalistisen manufaktuurin elimellinen osa.

Toinen seikka, jota on erikoisesti korostettava, on se, että manufaktuuri valmistaa taitavia työläisiä. Koneellinen suurteollisuus ei reforminjälkeisenä kautena olisi voinut kehittyä niin nopeasti, ellei sitä olisi edeltänyt pitkä kausi, jolloin manufaktuuri valmensi työläisiä. Esim. Vladimirin läänin Pokrovin kihlakunnan „kotiteollisuus”-kudonnan tutkijat panevat merkille Kudykinon kunnan (siinä sijaitsee Orehovon kylä ja Morozovien tunnetut tehtaat) kutojien erinomaisen „teknillisen taidon ja kokemuksen”: „missään... emme tapaa sellaista jännitystä... työssä... siellä on aina käytännössä tarkka työnjako kutojan ja puolaajan välillä... Menneisyys... on kehittänyt kudykinolaisissa... tuotannon täydellisiä teknillisiä menetelmiä... taidon suoriutua kaikenlaisista vaikeuksista” *. „Tehtaita ei voida rakentaa mihin kylään hyvänsä ja kuinka monta tahansa”,—luemme silkinkudonnasta: „tehtaan on mentävä kutojan jälestä niihin asutuksiin, joissa vieraspaikkalaisten ansiotöiden” (tai, lisäämme, kotityön) „perustalla on muodostunut asiaantuntevien työntekijäin joukko” **. Sellaiset tuotantolaitokset kuin Pietarin jalkinetehdas ¹¹⁸ *** eivät olisi voineet kehittyä niin nopeasti, ellei sanokaamme Kimryn kylän seuduilla olisi vuosisatojen kuluessa kehittynyt taitavia työläisiä, jotka ovat nyt lähteneet vieraspaikkalaisiin ansiotöihin; j.n.e. Muun muassa tämän vuoksi on hyvin tärkeä merkitys sillä seikalla, että manufaktuuri luo kokonaisen joukon suuria alueita, jotka spesialisoituvat vissille tuotantoalalle ja kasvattavat joukoittain taitavia työläisiä ****.

Työnjako kapitalistisessa manufaktuurissa tekee työläisestä, siinä luvussa myös tuotteen osia valmistavasta

* „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, IV, 22.

** Ib., III, 63.

*** Vuonna 1890 — 514 työläistä, tuotanto 600 tuhatta rpl.; vuonna 1894/95 — 845 työläistä, 1.288.000 rpl.

**** Hyvin sattuvasti luonnehtii tuota ilmiötä termi: „tukkukäsityöt”. „XVII vuosisadalta lähtien”, kirjoittaa Korsak, „maaseututeollisuus alkoi huomattavasti kehittyä: kokonaiset kylät, erikoisesti Moskovan lähistöllä ja suurten teiden varrella sijaitsivat kylät, ryhtyivät harjoittamaan jotain yhtä käsityöammattia; eräiden kylien asukkaista tuli nahkureita, toisten — kutojia, kolmansien — värjäreitä, kärryentekijöitä, seppiä j.n.e... Viime vuosisadan loppuun mennessä noita tukkukäsityöammattajeja, kuten eräät niitä nimittävät, kehittyi Venäjällä hyvin paljon” (l. c., 119—121).

„kotiteollisuudenharjoittajasta”, rujan ja vaivaisen. Ilmaantuvat työnjaon taiturit ja vaivaiset, edelliset harvinaisina yksilöinä, jotka herättävät tutkijoissa ihmettelyä*; jälkimmäiset sellaisten „kotiteollisuudenharjoittajain” joukkomittaisena ilmaantumisenä, joilla on heikko rinta, suhteettomasti kehittyneet kädet ja „selkä toispuoleisen köyry”** j.n.e., j.n.e.

IV. ALUEELLINEN TYÖNJAKO

JÄ MAANVILJELYKSEN EROAMINEN TEOLLISUUDESTA

Välittömässä yhteydessä työnjakoon yleensä, kuten edellä on jo mainittu, on alueellinen työnjako, eri seutujen specialisoituminen yhden tuotteen, toisinaan tuotteen yhden lajin ja jopa tuotteen määrätyn osan tuottamiseen. Käsituotannon vallallaolo, pienliikkeiden suuri määrä, työntekijän yhteyden säilyminen maahan, mestarin kahlehtiminen vissiin specialialaan, kaikesta tuosta johtuu kiertämättömästi manufaktuurin eri teollisuuspiirien sulkeutuneisuus; toisinaan tuo paikallinen sulkeutuneisuus muuttuu jopa täydelliseksi irtaantumiseksi muusta maailmasta***, jonka kanssa ovat tekemisissä vain kauppias-isännät.

Seuraavassa tiradissa hra Harizomenov aliarvioi alueellisen työnjaon merkityksen: „Valtakunnan äärettömiin etäisyyksiin liittyy luonnonsuhteiden jyrkkä erilaisuus: yksi seutu on rikas metsästä ja metsänriistasta, toinen — karjasta, kolmannessa on runsaasti savea tai rautaesiintymiä. Nuo luonnon ominaisuudet ovat määränneet myöskin teollisuuden luonteen. Suurten välimatkojen ja kulkuteiden hankaluus on tehnyt raaka-aineen kuljetuksen mahdottomaksi tai tavattoman kalliiksi. Tästä johtuen elinkeinonamin on pitänyt välttämättömyyden pakoittamana sijoitautua sellaiselle seudulle, jolla oli saatavana runsaasti raaka-ainetta. Tästä onkin syntynyt teollisuutemme luon-

* Rajoitumme kahteen esimerkkiin: kuuluisa pavlovolainen lukkoseppä Hvorov valmisti 24 lukkoa zolotnikasta; sellaisten lukkojen eräät osat olivat vain nuppi-neulan nupin kokoisia (Labzin, l. c., 44). Eräs leikkikaluntekijä Moskovan läänissä harjoitti melkein koko ikänsä valjashevosten viimeistelyä ja kehittyi siinä niin taitavaksi, että viimeisteli päivässä 400 kappaleeseen saakka. („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, II viikko, ss. 38—39).

** Siten luonnehtii hra Grigorjev pavlovolaisia kotiteollisuudenharjoittajia. „Tapasin erään sellaisen työläisen, joka on työskennellyt 6 vuotta saman puristimen ääressä ja paljaalla vasemmalla jalallaan seissyt lattiaan enemmän kuin puolen lattiapalkin syvyisen syvennyksen; karvaalla ivalla hän puhui, että isäntä aikoo erottaa hänet, kun hän seisoo lattiapalkin puhki” (main. teos, ss. 108—109).

*** Oravannahkateollisuus Kargopolin kihlakunnassa, puulusikkatuotanto Semjonovin kihlakunnassa.

teenomainen piirre — tavaratuotannon spesialisoituminen valtavan suurten ja yhtenäisten alueiden mukaisesti” („Juriditscheski Vestnik”, l. c., s. 440).

Työnjako alueittain ei ole teollisuutemme, vaan manufaktuurin (sekä Venäjällä että muissa maissa) luonteenomainen piirre; pienet ammattialat eivät voineet luoda sellaisia laajoja alueita, tehdas mursi niiden sulkeutuneisuuden ja helpotti liikeyritysten ja työläisjoukkojen siirtymistä muille seuduille. Manufaktuuri ei ainoastaan luo yhtenäisiä alueita, vaan saa myöskin aikaan spesialisoitumisen tuollaisten alueiden sisällä (tavaralajien mukaan tapahtunut työnjako). Raaka-aineen löytyminen kyseisellä seudulla ei ole lainkaan välttämätöntä manufaktuurille ja se on tuskin tavallistakaan sille, sillä manufaktuuri edellyttää jo verrattain laajoja kauppayhteyksiä*.

Edellä kuvattuihin manufaktuurin piirteisiin liittyy se seikka, että kapitalistisen kehityksen tälle vaiheelle on ominaista maanviljelyksen teollisuudesta eroamisen erikoinen muoto. Tyypillisimpänä ammatinharjoittajana ei ole enää talonpoika, vaan maanviljelystä harjoittamaton „ammattilainen” (toisessa kohtiossa — kauppias ja verstaan isäntä). Manufaktuurin tapaan järjestetyillä ammattialoilla on useimmissa tapauksissa (kuten edellä näimme) maanviljelemättömät keskukset: joko kaupunkeja tai (paljon useammin) kyliä, joiden asukkaat eivät miltei lainkaan harjoita maanviljelystä ja jotka tulee lukea kauppa- ja teollisuusluontoisiksi asutuksiksi. Teollisuuden eroamisella maanviljelyksestä on tässä syvät perustat, jotka pohjautuvat niin manufaktuurin tekniikkaan kuin sen ekonomiikkaan ja myöskin elinolojen (tai kulttuuri-) erikoisuuksiin. Tekniikka kahlehtii työläisen yhteen spesialialaan ja tekee hänestä siten toisaalta maanviljelykseen kykenemättömän (heikkovoimaisen j.n.e.), toisaalta taas vaatii herkeämätöntä ja jatkuvaa ammattitaidon kehittämistä. Manufaktuurin taloudelliselle järjestelmälle on luonteenomaista ammatinharjoittajain paljon syvempi differentioituminen kuin pienillä ammattialoilla, — ja me näimme, että pienillä ammattialoilla tapahtuu rinnan teollisuudessa tapahtuvan jakaantumisen kanssa jakaantuminen myös maanviljelyksessä. Sen

* Tuotua (s.o. ei paikallista) raaka-ainetta jalostetaan kutomateollisuus-ammateissa, Pavlovon, Gzhelin ja Permin nahkateollisuusammateissa ja monissa muissa (vrt. „Tutkielmia”, ss. 122—124). (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 343—346. Toim.)

tuottajain joukon täydellisen kurjistumisen vallitessa, joka on manufaktuurin edellytys ja seuraus,— manufaktuuri ei voi värvätä työläishenkilökuntaansa edes vähänkään vauraita maanviljelijöitä. Manufaktuurin kulttuurierikoisuuksiin kuuluu ensinnäkin elinkeinoammattin hyvin pitkä (toisinaan vuosisatainen) olemassaoloaika, joka painaa väestöön erikoisen leimansa; toiseksi, väestön korkeampi elintaso*. Tästä viimeksi mainitusta seikasta puhumme heti yksityiskohtaisemmin, mutta ensin huomautamme, että manufaktuuri ei suorita teollisuuden täydellistä irrottamista maanviljelyksestä. Käsityötekniikan vallitessa suurliikkeet eivät voi syrjäyttää pieniä kokonaan, erikoisesti jos pienet kotiteollisuudenharjoittajat pidentävät työpäivää ja alentavat tarpeittensa tasoa: sellaisissa oloissa manufaktuuri, kuten näimme, jopa kehittääkin pieniä ammattialoja. Siksi on luonnollista, että manufaktuurin maataviljelemättömän keskuksen ympärillä näemme useimmissa tapauksissa kokonaisen seutukunnan maanviljelysasutuksia, joiden asukkaat harjoittavat myös elinkeinoammatteja. Ja tässä suhteessa tulee siis selväpiirteisesti esiin manufaktuurin siirtymislunne pienen käsituotannon ja tehtaan välillä. Kun kapitalismin manufaktuurikausi ei edes Lännessäkään voinut suorittaa teollisuustyöläisten täydellistä erottamista maanviljelyksestä**, niin Venäjällä, jossa ovat säilyneet monet talonpoikia maahan sitovat säädökset, ei tämä eroaminen voinut olla hidastumatta. Siksi, toistamme vielä, tyypillisintä Venäjän kapitalistiselle manufaktuurille on maataviljelemätön keskus, joka vetää puoleensa väestöä lähiseudun kylistä,— joiden asukkaat ovat puoliksi maanviljelijöitä, puoliksi ammatinharjoittajia,— ja on niiden viimeksi mainittujen johdossa.

Erikoisen huomattava on tällöin se tosiasia, että tuollaisissa maataviljelemättömissä keskuksissa on väestön kult-

* Teoksessaan „Katsauksia kotiteollisuuteen” hra V. V. vakuuttaa, että „meillä... on hyvin vähän kotiteollisuus-kulmakuntia, jotka olisivat hylänneet maatalouden kokonaan” (36)— me olemme edellä osoittaneet, että niitä on päinvastoin hyvin paljon — ja että „ne heikot työnjaon ilmaukset, joita me kotimaassamme havaitsemme, on katsottava johtuvan ei niinkään suuressa määrin teollisen edistyksen voimasta kuin talonpoikaiston hallinnassa olevan maan määrän muuttumattomuudesta...” (40). Sitä seikkaa, että noille „koteollisuus-kulmakunnille” on ominaista tekniikan, ekonomian ja kulttuurin erikoinen järjestys, että ne luonnehtivat kapitalismin erikoista kehitysvaihetta, sitä hra V. V. ei huomaa. Tärkeätä on se, että useimmat „teollisuuskylät” ovat saaneet „pienimmän maasuuden” (39)—(vuonna 1861, kun taas niiden teollinen elämä mitataan kymmenillä ja toisinaan sadoillakin vuosilla!)— ja tietenkin, ellei olisi ollut tuota päälystön harkitsemattomuutta, niin ei olisi kapitalismikaan.

** „Das Kapital”, I^o, 779—780.¹¹⁹

tuuritaso korkeampi. Kirjantaitoisten suurempi määrä, huomattavasti korkeampi tarpeiden ja elämän taso, itsensä jyrkkä erottaminen „harmaasta” „maamoukasta” — sellaisia ovat asukkaiden tavallisimmat erikoispiirteet tuollaisissa keskuksissa*. Ymmärrettävää on, kuinka valtavan suuri merkitys on tällä tosiasialla, joka todistaa havainnollisesti kapitalismin, ja vielä puhtaasti „kansan” kapitalismin, historiallisesti edistyksellisen merkityksen, kapitalismin, jonka „keinotekoisuudesta” tuskin rohkenisi puhua kiivainkaan narodnikki, sillä valtavan suuri enemmistö kuvattavana olevista keskuksista kuuluu tavallisesti „koti”-teollisuuteen! Manufaktuurin siirtymislunne tulee esiin tässäkin, sillä se vain aloittaa väestön henkisten piirteiden muuttamisen, kun taas päätökseen sen vie vain koneellinen suurteollisuus.

V. MANUFAKTUURIN TALOUDELLINEN JÄRJESTELMÄ

Kaikissa niissä tarkastelemissamme elinkeinoammateissa, jotka on järjestetty manufaktuurin tyyppiin, valtava määrä työläisistä on epäitsenäisiä, pääomalle alistettuja ja saavat vain työpalkan omistamatta enempää raaka-aineita kuin valmiita tuotteitakaan. Valtava enemmistö työläisistä on näissä „elinkeinoammateissa” itse asiassa *palkkaiyöläisiä*, vaikkakaan tämä suhde ei saavuta manufaktuurissa milloinkaan sitä täydellisyyttä ja puhtautta, mikä on ominaista

* Tämän tosiasian tärkeys pakoittaa meidät täydentämään II §:ssä esitettyjä tietoja vielä seuraavalla. Voronezhin läänin Bobrovin kihlakunnan Buturlinovkan sloboda on eräs nahkatuotannon keskuksia. Talouksia on 3.681, niistä 2.383 ei harjoita maanviljelystä. Asukkaita on yli 21 tuhatta. Sellaisia talouksia, joissa on kirjantaitoisia, on 53%, kun koko kihlakunnassa tuo % on 38 (zemstvolitastollinen kokoelma Bobrovin kihlakunnasta). Samaran läänin Pokrovskajan slobodassa ja Balakovon kylässä on kummassakin yli 15 tuhatta asukasta, joukossa hyvin paljon syrjäistä. Talouksettomia on 50% ja 42%. Kirjantaitoisten määrä on keskin-kertaista suurempi. Tilasto osoittaa, että kauppa- ja tehdas-asutuksille yleensä on ominaista kirjantaitoisten suurempi määrä ja „talouksettomien perhekuntien joukkomittainen ilmaantuminen” (zemstvolitastolliset kokoelmat Novouzenskin ja Nikolajevskin kihlakunnista).— „Kotiteollisuudenharjoittajain” korkeammasla kulttuuritasosta vertaa vielä: „Kotiteollisuuskomission tekset”, III, s. 42; VII, s. 914; Smirnov, I. c., s. 59; Grigorjev, I. c., s. 106 ja seur.; Annenski, I. c., s. 61; „Nizhni-Novgorodin kokoelma”, II osa, ss. 223—239; „Se:ostuksia ja tutkielmia”, II, s. 243; III, 151. Edelleen „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, s. 109.— jossa on elävä kertomus siitä keskustelusta, jonka tutkija hra Harizomenov kävi kuskinsa, silkinkutojan kanssa. Tämä kutoja arvosteli ankarasti ja jyrkästi talonpoikain „harmaata” elämää, heidän tarpeittensa alhaista tasoa, heidän kehitysmättömyyttään y.m. ja lopetti huudahdukseen: „Ja herra ties, mitä varten ihmiset oikeastaan elävätkään!” Jo kauan sitten on pantu merkille, että kaikkein köyhintä venäläisellä talonpojalla on tietoisuus köyhyydestään. Kapitalistisen manufaktuurin (puhumattakaan tehtaan) ammatillisesta tulee sanoa, että *siinä suhteessa* hän on verrattain rikas ihminen.

tehtaalle. Manufaktuurissa teollisuus pääomaan kietoutuu mitä moninaisimmilla tavoilla kauppapääoma, ja työntekijän riippuvaisuus kapitalistista saa monia muotoja ja vivahteita, alkaen palkkatyöstä vieraassa verstaassa, edelleen kotityö „isännälle” ja vihdoin riippuvaisuus raaka-aineen oston tai tuotteen myynnin alalla. Riippuvaisten työläisten joukon rinnalla manufaktuurin aikana aina pysyttelee pystyssä enemmän tai vähemmän huomattava määrä quasi-itsenäisiä tuottajia. Mutta koko tuo riippuvaisuusmuotojen kirjavuus vain verhoaa sitä manufaktuurin peruspiirrettä, että jakaantuminen työn ja pääoman edustajain välillä ilmenee siinä jo täydessä voimassaan. Talonpoikain vapauttamisen aikoihin tultaessa oli tuo jakaantuminen manufaktuurimme suurimmissa keskuksissa jo varmistettu monien sukupolvien perinnöllisyydellä. Kaikissa ylempänä tarkastelluissa „elinkeinoammateissa” näemme suuren määrän väestöä, jolla ei ole mitään muita elämisen keinoja kuin työnteko omistavaan luokkaan kuuluvista henkilöistä riippuvaisena, ja toisaalta varakkaiden ammatinharjoittajain pienen vähemmistön, joka pitää käsissään (muodossa taikka toisessa) seudun melkein koko tuotannon. Tämä perustosisia antaakin manufaktuurillemme selvästi näkyvän kapitalistisen luonteen, mikä erottaa sen edellisestä vaiheesta. Sielläkin jo oli riippuvaisuutta pääomasta ja palkkatyötä, mutta ne eivät olleet vielä valautuneet mihinkään pysyvään muotoon, ne eivät vielä käsittäneet ammatinharjoittajain joukkoja ja väestöjoukkoja eivätkä aiheuttaneet kahtiajakoa tuotantoon osallistuvien henkilöiden eri ryhmien välillä. Ja itse tuotanto edellisessä vaiheessa säilyttää vielä pienet mittasuhteet — isännän ja työläisen välinen ero on verrattain pieni,— suuria kapitalisteja (jotka aina ovat manufaktuurin johdossa) ei ole miltei lainkaan,— ei ole myöskään osatyöläisiä, jotka on kahlittu yhteen työoperaatioon ja ovat siten kahlittuja myöskin pääomaan, joka yhdistää nuo osaoperaatiot yhdeksi tuotantomekanismitiksi.

Tässä on erään vanhan kirjailijan lausunto, joka vahvistaa selvästi tämän edellä esittämiemme tietojen luonnehtimisen: „Kimryn kylässä, samoin kuin muissakin niin sanotuissa rikkaissa venäläisissä kylissä, esim. Pavlovossa, puolet väestöstä on kerjäläisiä, jotka elävät pelkillä almuilla... Jos työntekijä ja varsinkin vielä yksinäinen työn-

tekijä sairastuu, niin hän saattaa jo seuraavalla viikolla jäädä ilman leipäpalaa” *.

Manufaktuurimme ekonomiikan peruspiirre tuli siis täten täydellisesti esiin jo 60-luvulla: vastakohtaisuus monien „kuuluisain” „kylien” „rikkauden” ja „kotiteollisuudenharjoittajain” valtavan enemmistön täydellisen proletarisoitumisen välillä. Tähän piirteeseen liittyy se seikka, että tyypillisimmät manufaktuurin työntekijät (nimittäin sellaiset ammattilaiset, jotka ovat kokonaan tai melkein kokonaan katkaisseet yhteyden maahan) kallistuvat jo kapitalismin seuraavaan eikä edelliseen vaiheeseen, ovat lähempänä koneellisen suurteollisuuden työläistä kuin talonpoikaa. Edellä esitetyt tiedot kotiteollisuudenharjoittajain kulttuuritasosta ovat siitä selväpiirteisenä todistuksena. Mutta manufaktuurin työväenjoukkoon kokonaisuudessaan ei sellaista lausuntoa voida ulottaa. Pienliikkeiden ja pikkuisäntien säilyminen joukkomitassa, yhteyden säilyminen maahan ja kotityön tavattoman laaja kehitys,— kaikki se johtaa siihen, että sängen monet „kotiteollisuudenharjoittajat” manufaktuurissa kallistuvat vielä talonpoikaistoon, pikkuisännäksi muuttumiseen, menneisyyteen eikä tulevaisuuteen **, tuudittelevat vielä itseään kaikenlaisilla harhaluuloilla mahdollisuudesta päästä (jännittämällä työntekoa äärimmilleen, säästäväisyydellä ja kekseliäisyydellä) itsenäiseksi isännäksi ***. Tässä on erittäin oikeaan osuva lausunto noista pikkuporvarillisista illusioista, jonka antaa Vladimirin läänin „kotiteollisuusammattien” tutkija:

„Suurteollisuuden lopullinen voitto pienteollisuudesta, monilukuisiin työhuoneisiin siroteltujen työntekijäin yhdistäminen yhden silkkitehtaan seinien sisälle on vain ajan kysymys, ja mitä nopeammin tuo voitto tulee, sitä parempi kutojille.

Silkkiteollisuuden nykyiselle organisaatiolle on luonteenomaista taloudellisten kategorioiden epävarmuus ja epämääräisyys, suurtuotannon taistelu pientuotantoa ja maanviljelystä vastaan. Tuo taistelu vetää pikku isännän ja kutojan kiihtymyksen aaltoiin, antamatta heille

* N. Ovsjannikov. „Volganvarren ylimmän osan suhde Nizhni-Novgorodin markkinoihin”. Kirjoitus „Nizhni-Novgorodin kokoelmassa”, II osa (Nizhni-Novgorod, 1869). Kirjoittaja nojautuu tietoihin Kimryn kylästä vuodelta 1865. Markkinakatsaukseen tällä kirjailljalla liittyy niillä ammattialoilla vallitsevien yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden luonnehtiminen, jotka ovat markkinoilla edustettuina.

** Tarkalleen samalla tavalla kuin heidän narodnikki-ideologiaksakin.

*** Erinäisille omatoimisuuden sankareille (sellaisille kuin Duzhkinille V. Korolenkon „Pavlovolaississa katsauksissa”) sellainen muuttuminen manufaktuurikaudella on vielä mahdollista, mutta ei tietenkään omistamattomien osatyöläisten joukoille.

mitään, mutta irroittaen heidät maanviljelyksestä, saattaen velkoihin ja vyöryttäen heidän niskoilleen lamakautena kaiken painon. Tuotannon keskittyminen ei alenna kutojan työpalkkaa, mutta se tekee tarpeettomaksi työläisten houkuttelemisen ja juottamisen, heidän vetämisen työhön sellaisilla etuaneilla, jotka eivät vastaa heidän vuosituloaan. Keskinäisen kilpailun heikentyessä tehtailijoilta katoaa tarve kuluttaa huomattavia summia kietoakseen kutojan velkoihin. Ja sitä paitsi suurtuotanto asettaa tehtailijain ja työntekijäin edut, yhden rikkauden ja toisten kurjuuden, niin selvästi vastakkain, ettei kutojalla voi syntyä pyrkimystä päästä itse tehtailijaksi. Pientuotanto ei anna kutojalle enempää kuin suurtuotanto, mutta sillä ei ole niin kestävää luonnetta kuin jälkimmäisellä ja siksi se turmelee työläisen paljon syvemmin. Kotiteollisuuskutojalle hämmöittää jonkinlaisia petollisia perspektiivejä, hän odottaa hetkeä, joka tekee hänelle mahdolliseksi hankkia *omat kangaspuut*. Tuon ihanteen saavuttamiseksi hän ponnistaa kaikki voimansa, tekee velkaa, varastaa, valehtelee, kanssatovereissaan hän ei näe enää ystäviä onnettomuudessa, vaan vihollisia, kilpailijoita noista samaisista viheliäisistä kangaspuista, jotka hänelle hämmöttävät kaukaisuudessa tulevaisuudessa. Pikkuisäntä ei ymmärrä taloudellista kurjuuttaan, hän liehakoï ylösostajain ja tehtailijain edessä, salaa tovereitaan raaka-aineiden oston ja valmistaiden myynnin paikat ja ehdot. Kuveltellen itsensä itsenäiseksi isännäksi hänestä lulee suurten kauppiaiden vapaaehtoinen ja viheliäinen välikappale ja leikkikalua. Ehtimättä vielä nousta loasta, mutta saatuun hankituksi 3—4 kangaspuu hän puhuu jo isännän vaikeasta asemasta, kutojien laiskuudesta ja juopottelusta, välttämättömyydestä turvata tehtailija lainojen menetvkseltä. Pikkuisäntä on teollisen nöyräselkäisyyden levinyt periaate, samoin kuin vanhaan hyvään aikaan herraskartanon taloudenhoitaja ja emännöitsijä olivat maaorjuudellisen nöyräselkäisyyden eläviä olennoitumia. Kun tuotantovälineitä ei ole erotettu täydellisesti tuottajasta ja viimeksi mainitulla on mahdollisuus tulla itsenäiseksi isännäksi, kun ylösostajan ja kutojan välistä taloudellista kuilua täyttävät tehtailijat, pikkuisännät ja kajodit, jotka hallitsevat ja riistävät alempia taloudellisia kategorioita ja ovat ylempien riiston alaisia, niin silloin työntekijän yhteiskunnallinen tietoisuus himmenee ja harhakuvitelmat turmelevat heidän ajatuksensa. Siellä, missä pitäisi olla solidaarisuus, ilmaantuu kilpataistelua, mutta asiallisesti toisilleen vihamielisten taloudellisten ryhmien edut yhtyvät. Rajoittumatta pelkkään taloudelliseen riistoon silkkituotannon nykyaikainen organisaatio löytää itselleen asiamiehiä riistettyjen joukosta ja antaa näiden tehtäväksi työntekijäin tietoisuuden hinnettämisen ja heidän sydämensä turmelemisen" („Vladimirin läänin elinkeinoammatit", III vihko, ss. 124—126).

VI. KAUPPA- JA TEOLLISUUSPÄÄOMA MANUFAKTUURISSA. „YLOSOSTAJA" JA „TEHTAILIJA"

Edellä esitetyistä tiedoista näkyy, että rinnan suurten kapitalististen verstaaiden kanssa me tapaamme kapitalismin kehityksen tässä vaiheessa aina sangen suuren määrän pienliikkeitä; lukumäärällisesti nämä viimeksi mainitut ovat

tavallisesti jopa vallitseviakin ollen niillä kuitenkin aivan alistettu merkitys tuotannon koko summassa. Tämä pienten liikkeiden säilyminen (ja vieläpä niiden kehitysikin, kuten edellä näimme) manufaktuurin aikana on täysin luonnollinen ilmiö. Käsituotannon aikana suurliikkeillä ei ole ratkaisevaa etuisuutta pieniin verraten; luoden yksinkertaisimpia osaoperaatioita työnjako helpottaa pienten verstaiden ilmaantumista. Sen vuoksi on kapitalistiselle manufaktuurille *tyypillistä* nimenomaan vähäinen lukumäärä verrattain suuria liikeyrityksiä huomattavan lukuisten pienliikkeiden rinnalla. Onko näiden kummankin välillä jotain yhteyttä? Edellä käsitellyt tiedot eivät jätä epäilystä siitä, että niiden välinen yhteys on mitä kiintein, että suurliikkeet kasvavat nimenomaan noista pienistä, että pienliikkeet ovat toisinaan vain manufaktuurin ulko-osastoja, että valtaosassa tapauksia yhteyttä niiden kummankin välillä pitää kauppapääoma, joka kuuluu suurille isännille ja alistaa alaisekseen pienet. Suuren verstaan isännän *täytyy* harjoittaa raaka-aineiden ostoa ja valmisteiden myyntiä laajassa mitassa; mitä huomattavampaa on hänen kauppansa liikevaihto, sitä pienemmäksi tulevat menot (tuoteyksikköä kohti) tavaran ostossa ja myynnissä, sen lajittelussa, säilyttämisessä j.n.e., j.n.e., ja niin sitten ilmaantuu materiaalin vähittäisjälleenmyynti pikkuisännille, heidän valmisteittensa ostaminen, ja nämä valmisteet manufaktuurinomistaja jälleenmyy ominaan*. Jos noihin raaka-aineiden myynnin ja valmisteiden oston operaatioihin liittyy (kuten asia usein on) velkaorjuutus ja koronkiskonta, jos pikkuisäntä ottaa materiaalin velaksi, luovuttaa valmisteet velan suoritukseksi, niin suuri manufaktuurinomistaja saa pääomalleen niin suuren voiton, ettei hän palkkатыöläisistä saisi sellaista milloinkaan. Työnjako antaa uuden sysäyksen tuollaisten suhteiden kehittymiselle, jolloin pikkuisäntä on riippuvainen suurista: viimeksi

* Lisäämme edellä esitettyihin vielä yhden esimerkin. Moskovan läänin huonekalutuotannossa (tiedot vuodelta 1876 hra Isajevin kirjasta) ovat suurimpia teollisuudenharjoittajia Zeninit, jotka aloittivat kalliiden huonekalujen tuotannon ja ovat „kasvattaneet kokonaisia sukupolvia käsityötaitureita”. Vuonna 1845 he perustivat oman sahan (vuonna 1894/95 — 12 tuhatta rpl., 14 työläistä, höyryvoimakone). Mainitsimme, että tällä ammattialalla laskettiin olevan 708 liikettä, 1.979 työläistä, heistä 846 = 42,7 % palkkатыöläisiä, ja tuotantosumma 459 tuhatta rpl. 60-luvun alusta Zeninit ryhtyivät ostamaan Nizhni-Novgorodista materiaaleja tukuttain; he ostavat lautoja vauvuittain 13 rpl. sata ja myyvät niitä pienille kotiteollisuudenharjoittajille 18—20 ruplasta. Seitsemässä kylässä (joissa on 116 työntekijää) enemmistö myy huonekalut Zeninille, jolla on Moskovassa huonekalu- ja faneerivarasto, jonka liikevaihto on 40 tuhatta rpl. (perustettu vuonna 1874). Zenineille tekee työtä 20 yksinäistä työntekijää.

mainitut joko antavat materiaalin kotiin tuotteiden valmistamista varten (tai vissien operaatioiden suorittamiseksi) tahi ostavat „kotiteollisuudenharjoittajilta” tuotteen osia, tuotteen erikoislajeja j.n.e. Sanalla sanoen, *mitä kiintein ja katkeamaton yhteys kauppa- ja teollisuuspääoman välillä* on manufaktuurin eräs luonteenomaisimpia erikoisuuksia. „Ylösostaja kietoutuu tässä melkein aina yhteen manufaktuurinomistajan kanssa („tehtailijan” kanssa lukee tavanomaisen, väärän sanankäytön mukaan, joka lukee jokaisen enemmän tai vähemmän suuren verstaan „tehtaaksi”). Sen vuoksi tiedot suurliikkeiden tuotannon määrästä *eivät* useimmassa tapauksessa *vielä anna minkäänlaista käsitystä* niiden todellisesta merkityksestä „kotiteollisuusammattisamme” *, sillä sellaisten liikkeiden isäntien käytössä ei ole ainoastaan heidän omissa liikkeissään työskentelevien työläisten työ, vaan myös kotityöläisten joukon työ ja vieläpä (de facto) quasi-itsenäisten pikkuisäntien työ, joiden suhteen he ovat „ylösostajia” **. Venäjän manufaktuuria koskevista tiedoista tulee siis erikoisen selväpiirteisesti esiin se „Pääoman” kirjoittajan löytämä laki, että kauppapääoman kehityksen aste on kääntäen verrannollinen teollisuuspääoman kehityksen asteeseen ¹²⁰. Ja todellakin, kaikki II §:ssä kuvatut elinkeinoammatit voimme luonnehtia seuraavalla tavalla: mitä vähemmän niissä on suuria verstaita, sitä voimakkaammin on kehittynyt „ylösosto”, ja päinvastoin; muuttuu vain sen pääoman muoto, joka on kummassakin tapauksessa vallitsevana ja joka saattaa „itsenäisen” kotiteollisuudenharjoittajan sellaiseen asemaan, joka useinkin on verrattomasti huonompi kuin palkkatyöläisen asema.

* Tässä on esimerkki tekstissä sanotun havainnollistamiseksi. Orelin läänin Trubtshevskin kihlakunnan Neginin kylässä on öljynpuristamo, jossa työskentelee 8 työlläistä ja jonka tuotantosumma on 2 tuhatta rpl. („Hakemisto” vuodelta 1890). Näennäisesti tuo pikku tehdas viittaa siihen, että pääoman osuus paikallisessa öljynpuristustuotannossa on hyvin helppo. Mutta teollisuuspääoman heikko kehitys merkitsee vain kauppa- ja koronkiskuripääoman hyvin voimakasta kehitystä. Zemstvotilastokokoelmasta saamme tietää tästä kylästä, että sen 186 taloudesta on 160 kokonaan velkaorjuudessa paikallisella tehtailijalla, joka maksaa heidän kaikkien puolesta verotkin, lainaa heille kaiken välttämättömän (ja näin on asiantaita hyvin monien vuosien kuluessa), saaden velkojen maksuksi hampua alennetulla hinnalla. Ja samanlaisessa velkaorjuudessa ovat talonpoikain suuret joukot Orelin läänissä. Voidaanko sellaisissa oloissa iloita teollisuuspääoman heikosta kehityksestä?

** Siksi voidaan kuvitella, minkälainen kuva saadaan tuollaisten „kotiteollisuusammattien” taloudellisesta organisaatiosta, jos suuret manufaktuurit otetaan käsittelestä erilleen (eihän se ole kotiteollisuutta, vaan tehdasteollisuutta!) ja „ylösostajat” katsotaan ilmiöksi, joka on „asiallisesti aivan tarpeeton ja jonka on aiheuttanut vain tuotteiden myynnin järjestämättömyys” (hra V. V. „Katsauksia kotiteollisuuteen”, 150)!

Narodnikkilaisen taloustieteen perusvirhe onkin siinä, että se jättää huomioimatta tai hämää suur- ja pienliikkeiden välisen yhteyden toisaalta ja kauppa- ja teollisuus pääoman yhteyden toisaalta. „Pavlovon seudun tehtailija ei ole mikään muu kuin „ylösostajan” monimutkaistunut muoto”, sanoo hra Grigorjev (l. c., s. 119). Se ei pidä paikkaansa ainoastaan Pavlovon suhteen, vaan myöskin niiden elinkeinoammattien suurimman osan suhteen, jotka on järjestetty kapitalistisen manufaktuurin tyyppin mukaisesti; paikansapitävä on myöskin päinvastainen väite: ylösostaja manufaktuurissa on „tehtailijan” monimutkaistunut muoto; siinä on muuten manufaktuuriylösostajan eräs oleellinen eroavaisuus ylösostajasta pienillä talonpoikaisilla ammattialoilla. Mutta kun tuossa „ylösostajan” ja „tehtailijan” välisessä yhteydessä nähdään jonkinlainen perustelu pienteollisuuden hyväksi (kuten hra Grigorjev ja monet muut narodnikit luulevat), niin se merkitsee aivan mielivaltaisen johtopäätöksen tekemistä pahoinpidellen tosiasioita ennakkajatituksen hyväksi. Monet tosiasiatiedot osoittavat, kuten näimme, että kauppapääoman yhtyminen teollisuus pääomaan huonontaa suunnattomasti välittömän tuottajan asemaa palkkatyöläisen asemaan verraten, pidentää hänen työpäiväänsä, alentaa hänen ansioitaan, jarruttaa taloudellista ja kulttuurillista kehitystä.

VII. KAPITALISTINEN KOTITYÖ MANUFAKTUURIN LISÄKKEENA

Kapitalistista kotityötä,—s.o. liikeyrittäjältä saadun materiaalin käsittelyä kotona urakkapalkalla,—tavataan, kuten edellisessä luvussa osoitettiin, myöskin pienillä talonpoikaisilla ammattialoilla. Tuonnempana saamme nähdä, että sitä tavataan (ja laajassa mitassa) myöskin tehtaan, s.o. koneellisen suurteollisuuden rinnalla. Kapitalistista kotityötä tavataan siis kapitalismin kehityksen kaikissa vaiheissa teollisuudessa, mutta luonteenomaisinta se on nimenomaan manufaktuurille. Sekä pienet talonpoikaiset ammattialat että koneellinen suurteollisuus tulevat vallan helposti toimeen ilman kotityötä. Kapitalismin kehityksen manufaktuurikautta taas,—ja sille ominaista työntekijän yhteyden säilymistä maahan, pienliikkeiden runsautta suurliikkeiden ympärillä,—on vaikeaa, miltei mahdotonta

kuvitella ilman töiden antamista kotiin *. Ja venäläiset tiedot todellakin osoittavat, kuten olemme nähneet, että kapitalistisen manufaktuurin tyyppiin järjestetyissä elinkeinoammatteissa työn antamista kotiin harjoitetaan erittäin laajassa mitassa. Juuri sen vuoksi katsomme parhaimmaksi tarkastella kapitalistisen kotityön luonteenomaisia erikoisuuksia nimenomaan tässä luvussa, vaikka eräitä seuraavassa esityksessä käytettyjä esimerkkejä ei voidakaan lukea erikoisesti manufaktuuriin kuuluviksi.

Viittaamme ennen kaikkea välittäjien runsauteen kapitalistin ja työntekijän välillä kotityön vallitessa. Suuri liikeyrittäjä ei voi itse jakaa materiaalia sadoille ja tuhansille työläisille, jotka toisinaan ovat hajallaan eri asutuksissa; on välttämätöntä, että ilmaantuu välittäjiä (eräissä tapauksissa jopa välittäjien hierarkia), jotka ottavat materiaalin tukuttain ja jakavat sen pikku erissä. Tulokseksi saadaan todellinen sweating system, hioitusjärjestelmä, kireimmän riistämisen järjestelmä: työläistä lähellä oleva „välittäjä-mestari” (tai „työhuoneenomistaja” tai „kauppanainen” pitsinvirkkausammattissa j.n.e., j.n.e.) osaa käyttää hyväseen työläisen hädän erikoistapauksiakin ja löytää sellaisia riistomenetelmiä, jotka olisivat mahdottomia suuressa liikkeessä, poistavat kokonaan yleensä kaiken kontrollin ja silmälläpidon mahdollisuuden **.

Sweating system'in rinnalle ja ehkä sen erääksi muodoksi on asetettava truck-system, palkanmaksu tarvikkeina, mistä tehtaissa asetetaan syytteeseen, mutta mikä on edelleenkin vallalla kotiteollisuusammattissa, varsinkin silloin, kun työ annetaan kotiin. Eri elinkeinonammattien kuvauksissa on edellä esitetty esimerkkejä tästä levinneestä ilmiöstä.

* Myöskin Länsi-Euroopassa oli kapitalismin manufaktuurikaudelle ominaista, kuten tunnettu, kotityön laaja kehitys esim. kutomateollisuusammattissa. On mielenkiintoista panna merkille, että kuvatessaan kellotuotantoa manufaktuurin klassillisena esimerkkinä Marx osoittaa, että kellon taulu, vieteri ja laatikko valmistetaan harvoin itse manufaktuurissa, että osatyöläinen yleensä työskentelee usein kotityöläisenä („Das Kapital”, I, 2-te Aufl., S. 353—354) ²¹.

** Juuri siksi tehdas muuten käykin taistelua sellaisia välittäjiä vastaan, esim. „kappale”-työläisiä („шрyчники”) vastaan, jotka palkkaavat omaan laskuun aputyöläisiä. Vrt. Kobeljatski: „Käsikirja tehtailijoille y.m.”. Pietari, 1897. s. 24 ja seuraavat. Koko kotiteollisuusammattaja käsittelevä kirjallisuus on kirjavanaan esimerkkejä, jotka ovat todistuksena siitä rajattomasta riistosta, jota välittäjä kotityötä antaessaan harjoittaa kotiteollisuudenharjoittajain suhteen. Viittaamme esimerkin vuoksi Korsakin yleiseen lausuntoon. I c., s. 258, „koteollisuutena” harjoitettavan kankaankudonnan kuvauksesta (siteerattu edellä), naisten elinkeinonammattien kuvauksesta Moskovan läänissä („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI ja VII osa) ja monet muut.

Edelleen, kapitalistiseen kotityöhön liittyy kiertämättömästi työolojen tavaton epähygieenisuus. Työntekijän täydellinen puutteenalaisuus, täydellinen mahdottomuus säännöstellä jonkinlaisilla säännöillä työehtoja, asuin- ja työhuoneen yhdistyminen yhdeksi,— sellaisia ovat ne olosuhteet, jotka tekevät kotityötä harjoittavien työläisten asunnot saniteettiruokottomuuksien ja ammattisairauksien tyyssijaksi. Suurissa tuotantolaitoksissa voidaan vielä taistella tämänluontoisia ilmiöitä vastaan, mutta kotityö on tässä suhteessa kapitalistisen riiston „liberaalisin” muoto.

Työpäivän tavaton pituus on myöskin eräs kapitalistille tehtävän kotityön ja yleensä pienten ammattialojen välttämätön ominaisuus. Edellä on jo esitetty eräitä esimerkkejä työpäivän suhteellisesta pituudesta „tehtaissa” ja „kotiteollisuudenharjoittajilla”.

Naisten ja lasten vetämistä tuotantoon aivan varhaisesta iästä alkaen havaitaan kotityön yhteydessä melkein aina. Havainnollisuuden vuoksi esitämme eräitä tietoja naisten elinkeinoammattien kuvauksesta Moskovan läänissä. Puuvillalangan vyyhteämisessä työskentelee 10.004 naista; lapset alkavat tehdä työtä 5—6-vuotiaana (!), päiväpalkka 10 kopeekkaa, vuosipalkka — 17 rpl. Työpäivän pituus naisten elinkeinoammateissa nousee yleensä 18 tuntiin. Kudonta-ammattissa aletaan tehdä työtä 6-vuotiaasta lähtien, päiväpalkka — 10 kop., vuosipalkka — 22 rpl. Yhteenvedo naisten elinkeinoammateista: työläisnaisia on 37.514; työtä aletaan tehdä 5—6-vuotiaana (6:ssa ammatissa 19:stä ammatista, ja noissa kuudessa ammatissa on 32.400 työläisnaista); keskimääräinen päiväpalkka — 13 kop., vuosipalkka — 26 rpl. 20 kop.*.

Eräs kapitalistisen kotityön vahingollisimpia puolia on siinä, että se johtaa työntekijän tarpeiden tason alenemiseen. Liikeyrittäjä saa mahdollisuuden valikoida itselleen työläisiä sellaisilta syrjäseuduilta, joissa väestön elintaso on erikoisen alhainen ja jossa yhteys maahan tekee mahdolliseksi työskennellä pilkkahinnasta. Esim. maalaisen sukkaliikkeen isäntä selittää, että Moskovassa ovat asunnot kalliita ja kutojattaria „pitää... syöttää valkoisella leivällä... Mutta

* Rva Gorbunova, joka kuvaa naisten elinkeinoammatteja, laskee virheellisesti 18 kop. ja 37 rpl. 77 kop., sillä hän käyttää vain keskimääräistietoja jokaisesta elinkeinoammattista ja jättää huomiotta työläisnaisten erilaisen lukumäärän eri elinkeinoammateissa.

meillä he työskentelevät omassa tuvassaan, syövät mustaa leipää... Kuinka siis Moskova voisi kilvoitella meidän kanssamme?"*. Puuvillalangan vyyhteämisen ammatissa työpalkan tavaton alhaisuus on selitettävissä sillä, että talonpoikain vaimoille, tyttärille j.n.e. se on vain sivuansio. „Näin ollen tämän tuotannon nykyinen systeemi alentaa niiden henkilöiden työpalkan mahdolluuksiin saakka, jotka elävät yksinomaan siitä saamallaan palkalla, pakoittaa yksinomaan tehdastyöllä elävien henkilöiden palkan painumaan tarpeiden minimum'in alapuolelle tai pidättää heidän tarpeitensa tason kohottamista. Kumpikin luo äärimmäisen epänormaalit olosuhteet"**. „Tehdas etsii halpaa kankaankutojaa”, sanoo hra Harizomenov, „ja sellaisen se löytää kotikylästään, kaukana teollisuuskeskuksista... Työpalkan aleneminen sitä mukaa, mitä kauempana ulkopiiri on teollisuuskeskuksista, on epäilemätön tosiasia"***. Liikeyrittäjät osaavat siis mainiosti käyttää hyväkseen niitä olosuhteita, jotka pidättävät keinotekoisesti väestöä maaseudulla.

Kotityöläisten hajallisuus on tämän systeemin yhtä vahingollinen puoli. Tässä on asian siitä puolesta selväpiirteinen kuvaus, joka on lähtöisin itse ylösostajilta: „Kumpienkin” (tveriläisiltä sepiltä nauvoja ostavien pienten ja suurten ylösostajien) „operaatiot rakentuvat samanlaisille perustoille — nauhojen tukkuoston yhteydessä maksetaan osaksi rahassa, osaksi raudassa ja suuremman taipuvaisuuden vuoksi pidetään aina itsellä seppiä kotityössä”****. Noihin sanoihin sisältyy meidän „koti”-teollisuutemme „elinvoimaisuuden” yksinkertainen selitys!

Kotityöläisten hajallisuus ja välittäjien runsaus johtaa luonnollisesti velkaorjuuden kukoistukseen, henkilöllisen riippuvaisuuden kaikenlaisiin muotoihin, joihin maaseudun syrjäkulmilla liittyy tavallisesti „patriarkaalisia” suhteita. Työläisten velkaantuneisuus isännille on „kotiteollisuus”-ammateissa yleensä ja kotityössä erikoisesti mitä yleisin ilmiö*****. Työntekijä ei ole tavallisesti ainoastaan Lohn-

* „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa, II vihko, s. 104.

** Ibidem, s. 285.

*** „Vladimirin läänin elinkeinoammattit”, III, 63. Vrt. ibidem, 250.

**** „Selostuksia ja tutkielmia”, I, 218. Vrt. ibid. 280: tehtailija Irodovin lausunto, että hänen on edullisempaa antaa työ käsinkutojille kotiin

***** Esimerkkejä työläisten velkaantuneisuudesta isännille Moskovan läänin harjantekijänammattissa („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, I vihko, s. 32), kammantekijänammattissa (ibid., 261), leikkikaluaammattissa (VI, II vihko, 44), kivenhiojanammattissa j.n.e., j.n.e. Silkkikudonta-ammattissa on

sklave*, vaan myös Schuldklave**. Edellä osoitettiin eräitä esimerkkejä siitä asemasta, johon maaseudun suhteiden „patriarkalisuus” työläisen saattaa***.

Kun siirrytään kapitalistisen kotityön luonnehtimisesta tarkastelemaan sen leviämisen edellytyksiä, on ennen kaikkea pantava merkille tuon systeemin yhteys talonpoikain kiinnittämiseen maaosuuteen. Muuttovapauden puuttuminen, se, että toisinaan täytyy kärsiä rahakulunkeja maasta vapautumiseksi (nimittäin silloin, kun verot maasta ylittävät siitä saatavat tulot, jonka vuoksi maaosuuden vuokralleantaja maksaa vuokralleottajalle), talonpoikaisyhteisön säätysulkeutuneisuus — kaikki se keinotekoisesti laajentaa kapitalistisen kotityön soveltamisen alaa, sitoo talonpoijan keinotekoisesti noihin riiston pahimpiin muotoihin. Vanhentuneet säädökset ja säätykantaaisuuden kyllästämä agraarijärjestelmä vaikuttavat siis mitä vahingollisimmin sekä maanviljelyksessä että teollisuudessa säilyttäen tuotannon teknillisiä takapajuisia muotoja, jotka ovat yhteydessä velkaorjuuden ja henkilöllisen riippuvaisuuden suurimpaan kehitykseen ja työtätekevien mitä vaikeimpaan ja mitä avuttomimpaan asemaan****.

Edelleen, epäilemättöntä on myös kapitalisteille tehtävän kotityön yhteys talonpoikaiston jakaantumiseen. Kotityön laaja leviäminen edellyttää kahta ehtoa: 1) että on olemassa suurilukuisen maalaisproletariaatti, jonka *täytyy* myydä työvoimaansa ja myydä halvalla; 2) että on olemassa paikallisia olosuhteita hyvin tuntevia *varakkaita* talonpoikia, jotka voisivat ottaa itselleen työn jakamista hoitavien asiamiesten tehtävän. Kauppiaan lähettämä työnjohtaja ei likimainkaan aina kykene suorittamaan tuota tehtävää (varsinkin elinkeinoammateissa, jotka ovat enemmän tai vähemmän monimutkaisia) ja tuskin koskaan pystyy suorittamaan

---

kutoja korviaan myöten velassa tehtailijalle, joka maksaa hänen puolestaan verot ja yleensä „ottaa kutojan vuokralle aivan samoin kuin vuokrataan maata” j.n.e. („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 51–55).

* — palkkatyöorja. *Toim.*

** — velkaorja. *Toim.*

*** „Tietysti”, kirjoitetaan Nizhni-Novgorodin läänin sepistä, „sielläkin isäntä riistää työläisen työtä, mutta pienemmässä mitassa (?), ja sitä paitsi se tapahtuu jotenkin patriarkalisesti, yhteisestä suostumuksesta (1), ilman minkäänlaisia väärinkäsityksiä” („Kotiteollisuuskomission teokset”, IV, 199).

**** Jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa tulee tietysti aina olemaan maalaisproletariaatti, joka suostuu ottamaan kotityötä mitä huonoimmilla ehdoilla; mutta vanhentuneet säädökset voimistavat kotityön soveltamisen alaa ja vaikeuttavat taistelua sitä vastaan. Jo Kōrsak puhui v. 1861 meliä laajasti levinneen kotityön yhteydestä agraarijärjestelmään (l. c., 305–307).

niin „mestarillisesti” kuin paikallinen talonpoika, joka on „omaa väkeä” *. Suuret liikeyrittäjät eivät nähtävästi kykeneisi suorittamaan puoliakaan operaatioistaan työn antamisessa kotiin, ellei heidän käytettävissään olisi kokonaista armeijaa pienyrittäjiä, joille voidaan uskoa tavara velaksi tai antaa se komissioniin ja jotka tarttuvat ahneesti jokaiseen pienten kauppaoperaatioittensa laajentamismahdollisuuteen.

Vihdoin on mitä tärkeintä mainita kapitalistisen kotityön merkityksestä kapitalismin luomaa liikaväestöä koskevassa teoriassa. Ei kukaan ole puhunut niin paljon Venäjän kapitalismin suorittamasta työläisten „vapauttamisesta” kuin herrat V. V., N. —on ja muut narodnikit, eikä kukaan heistä ole kuitenkaan vaivautunut analysoimaan niitä työläisten „reserviarmeijan” konkreettisia muotoja, joita reforminjälkeisellä Venäjällä on muodostunut ja muodostuu. Kukaan narodnikeista ei ole edes huomannut sitä pikkuseikkaa, että kotityöläiset muodostavat miltei suurimman osan kapitalismin „reserviarmeijastamme” **. Antamalla työn kotiin liikeyrittäjät saavat mahdollisuuden lisätä tuotantoa heti haluamiinsa mittoihin käyttämättä huomattavia pääomia ja huomattavan paljon aikaa verstaiden rakentamiseen j.n.e. Mutta tuollainen tuotannon viipymätön laajentuminen katsotaan usein johtuvan markkinaehdoista, jolloin suuri kysyntä ilmaantuu seurauksena vilkastumisesta jollain suurella teollisuusalalla (esim. rautatierakennus) tai seurauksena sellaisista seikoista kuin sota j.n.e.*** Sen vuoksi toinen puoli

* Olemme jo nähneet, että suuret teollisuusisännät, ylösostajat, työhuoneen-omistajat ja välittäjämasterit ovat samalla myös varakkaita maanviljelijöitä. „Välittäjämasteri”, kirjoitetaan esimerkiksi nauhakkeenkudonnasta Moskovan läänissä („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, II vihko, s. 147). — „on samanlainen talonpoika kuin hänen kutojansakin, hänellä on viimeksi mainittuun verrattuna vain vielä yksi tupa, hevonen ja lehmä ja ehkä myöskin mahdollisuus koko perheineen juoda kaksi kertaa päivässä teetä”.

** Tuo narodnikkien virhe on sitäkin karkeampi, kun suurin osa heistä haluaa seurata Marxin teoriaa, joka korosti mitä tyrkimmässä sanamuodossa „nykyisen kotityön” kapitalistista luonnetta ja erityisesti tähdensi siitä, että nuo kotityöläiset muodostavat erään kapitalismin ominaisen suhteellisen liikaväestön muodon („Das Kapital”, I³, S.S. 503 u. ff; 668 u. ff; 23. luku, 4. § erikoisesti)¹²¹.

*** Eräs pitku esimerkki. Moskovan läänissä on kehittynyt laajaksi räätälinammatti (1870-luvun lopussa zemstvoilastot laskivat läänissä olleen 1.123 paikallista ja 4.291 vieraspaikkalaista räätäliä), ja suuri osa räätäleitä työskentelee moskovalaisille valmiiden vaatteiden kauppiaille. Räätälinammattin keskus on Zvenigorodin kihlakunnan Perhushevin kunta (ks. tietoja perhushevilaisista räätäleistä V luvun liitteestä I, ammatti № 36). Erikoisen hyvin olivat Perhushevin räätälien asiat vuoden 1877 sodan aikana. Tehtiin sotilastaltoa erikoisten hankkijoiden tilauksesta, ja välittäjämasterit saivat tällöin „hyötyä” 5—6 rpl. päivässä, kun heillä oli 3 ompelukonetta ja 10 päiväläisnäistä. Päiväläisnaisille maksettiin 20 kop. päivässä. „Sanotaan, että tuona kiireenä aikana Shadrinissa (Perhushevin kunnan keskuskylä) asui päiväläisnaisia eri ympäristökylistä yli 300 hen-

siitä prosessista, jonka luonnehdimme II luvussa maatalousproletariaatin miljoonajoukkojen muodostumisena, merkitsee muun muassa kapitalistisen kotityön valtavaa kehitystä reforminjälkeisellä kaudella. „Minne ovat joutuneet ne kädet, jotka ovat vapautuneet kotitalouden, tämän tarkassa mielessä luontaistalouden, toimista, talouden, joka piti silmällä vain omaa perhettä ja viereisen torin vähälukuisia kuluttajia? Työläisiä täyteen ahdetut tehtaat ja *suuren kotituotannon nopea laajentuminen* antavat siihen selvän vastauksen” („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 20. Alleviivaus meidän). Kuinka suuri täytyykään olla Venäjällä niiden työläisten lukumäärä, jotka ovat teollisuuden liikevrittäjien palkkaamia kotityöhön, näkyy seuraavassa pykälässä esitetyistä numeroista.

VIII. MITÄ ON „KOTITEOLLISUUS”?

Kahdessa edellisessä luvussa olimme tekemisissä pääasiallisesti sen teollisuuden kanssa, jota meillä on totuttu nimittämään „kotiteollisuudeksi”; nyt voidaan yrittää vastata otsikossa asetettuun kysymykseen.

Aloitamme eräistä tilastotiedoista, jotta voisimme tehdä päätelmiä siitä, nimenomaan mitkä edellä analysoiduista teollisuusmuodoista esiintyvät kirjallisuudessa „kotiteollisuusammattien” yleisessä joukossa.

Talonpoikaisista „ammateista” suorittamansa tutkimusten päätteeksi moskovalaiset tilastomiehet ovat tehneet yhteenvedot *kaikista ja kaikenlaisista* ei-maanviljelystoisista. Paikallisissa elinkeinoammateissa (jotka valmistavat tavaroita) he laskivat olevan 141.329 henkeä (VII osa, III vihko), mutta näiden joukkoon on kuitenkin joutunut käsi-työläisiäkin (osa suutareista, lasinasettajista ja paljon muita), puutavaran sahaajia y.m., y.m. Heistä vähintään 87 tuhatta on (eri ammateista suorittamiemme laskelmien mukaan) kapitalistien palkkaamia kotityöläisiä *. 54 ammatissa, joista saatoimme koota tiedot, on 17.566 palkkatyö-

keä” („Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VI osa, II vihko, I. c., 256). „Tuona aikana perhushetiläiset räätälit, oikeastaan verstaiden omistajat, ehtivät ansaita niin paljon, että melkein kaikki pääsivät mainosti jakolleen” (*ibid.*). Noiden satojen päiväläisnaisten, joilla on ehkä kerran 5—10 vuodessa kiirinen työ, on oitava aina valmiina — proletariaatin reserviarmeijan riveissä.

* Muistutamme, että hra Harizomenov oli sitä mieltä (edellä siteerattu kirjoitus), että Moskovan läänin 42 elinkeinoammatin 102.245 työntekijästä 66% työskentelee sellaisissa ammateissa, joissa on kiisittömästi vallalla suurtuotannon kotityöjärjestelmä.

läistä 29.446:sta, s.o. 59,65%. Vladimirin läänistä saimme tällaiset tulokset („Vladimirin läänin elinkeinoammattien” viiden vihkon mukaan): 31 ammatissa yhteensä 18.286 työntekijää; heistä 15.447 sellaisissa ammattiteissa, joissa on vallitsevana kapitalistinen kotityö (siinä luvussa 5.504 palkkatyöläistä, s.o. niin sanoaksemme toisen asteen palkkalaista). Sitten 150 maalauskäsityöläistä (heistä 45 palkkalaista) ja 2.689 pientä tavarantuottajaa (heistä 511 palkkalaista). Kapitalistisesti palkattuja työläisiä yhteensä (15.447 + 45 + 511 =) 16.003, s.o. 87,5% *. Kostroman läänissä („Kotiteollisuuskomission teoksissa” julkaistujen hra Tillon taulukkojen perusteella) on 83.633 paikallista ammatinharjoittajaa, heistä 19.701 metsätyöläistä (ovat nekin „kotiteollisuudenharjoittajia”!), 29.564 kapitalisteille työskentelevää kotityöläistä; noin 19.954 henkeä sellaisissa ammattiteissa, joissa pienet tavarantuottajat ovat vallitsevina, ja noin 14.414 maalauskäsityöläistä **. Vjatkan läänin yhdeksässä kihlakunnassa (samojen „Teosten” mukaan) on 60.019 paikallista ammatinharjoittajaa; heistä on 9.672 mylläriä ja öljynpuristajaa; 2.032 puhdastyypistä käsityöläistä (kankaiden värjäys); 14.928 — osaksi käsityöläisiä, osaksi tavarantuottajia, joilla itsenäinen työ on voimakkaasti vallitsevana; 14.424 — ammattiteissa, jotka ovat osittain pääoman alaisia; 14.875 — ammattiteissa, jotka ovat täydellisesti pääoman alaisia; 4.088 — ammattiteissa, joissa palkkatyö on täydellisesti vallitsevana **. „Teosten” muita läänejä koskevien tietojen mukaan laadimme taulukon niistä ammattiteista, joiden organisaatiosta on olemassa enemmän tai vähemmän yksityiskohtaisia tietoja. Tulokseksi saimme 97 elinkeinoammattia, joissa on 107.957 työntekijää ja tuotantosumma 21.151.000 rpl. Näistä on sellaisissa ammattiteissa, joissa on vallitsevana palkkatyö ja kapitalistinen

* Valitettavasti meillä ei ole mahdollisuutta tutustua uusimpaan teokseen kotiteollisuudesta Jaroslavlän läänissä („Kotiteollisuusammattit”. Jaroslavlän zemstvon tilastotoimiston julkaisu. Jaroslavl, 1904). „Russkije Vedomostissa” (1904, № 248) julkaistusta seikkaperäisestä arvostelusta päätellen se on erittäin arvokas tutkielma. Kotiteollisuudenharjoittajia lasketaan läänissä olevan 18.000 (tehdastyöläisiä laskettiin v. 1903 olleen 33.898). Elinkeinoammattit lamaan tuvat. Palkkatyöläisiä pitäviä tuotantolaitoksia $\frac{1}{3}$. Palkkatyöläisiä — $\frac{1}{2}$; kotiteollisuudenharjoittajain yleisestä lukumäärästä. Laitoksissa, joissa on 5 ja useampia työläisiä, työskentelee 15% kotiteollisuudenharjoittajain yleismäärästä. Tasan puolet kaikista kotiteollisuudenharjoittajista tekee työtä isännälle isännän materiaalista. Maanviljelys on lamassa: $\frac{1}{6}$ kotiteollisuudenharjoittajista on hevoseettomia ja lehmätömiä; $\frac{1}{6}$ muokkaa maan palkkalaisten avulla; $\frac{1}{6}$ on kylvöttömiä. Kotiteollisuudenharjoittajan tienesti — $\frac{1}{2}$ rpl. viikossa! (Huomautus 2. painokseen.)

** Nämä kaikki luvut ovat likimääräisiä, sillä täsmällisiä tietoja ei kirjassa ole. Maalauskäsityöläisten joukossa on mylläreitä, seppiä y.m., y.m.

kotityö,— 70.204 työläistä (18.621.000 rpl.); sellaisissa ammateissa, joissa palkkatyöläiset ja kapitalistien kotityöhön palkkaamat työläiset ovat vain vähemmistönä,— 26.935 työläistä (1.706.000 rpl.); ja vihdoinkin sellaisissa ammateissa, joissa on miltei täydellisesti vallitsevana itsenäinen työ — 10.818 työläistä (824 tuhatta rpl.). Nizhni-Novgorodin Gorbatovin ja Semjonovin kihlakuntain seitsemää ammattia koskevien zemstvotilastoaineistojen mukaan lasketaan olevan 16.303 kotiteollisuudenharjoittajaa, joista 4.614 työskentelee toria varten; 8.520 — „isännälle” ja 3.169 palkkatyöläisinä; t.s. 11.689 kapitalistisesti käytettävää työläistä. Permin kotiteollisuustiedustelun tiedoissa vuodelta 1894/95 on 26 tuhannesta kotiteollisuudenharjoittajasta palkkatyöläisiä 6,5 tuhatta (25%) ja ylösostajille työskenteleviä 5,2 tuhatta (20%), s.o. kapitalistisesti käytettäviä työläisiä 45%*.

Niin hajanaisia kuin nuo tiedot ovatkin (muuta ei käytettävissämme ollut), osoittavat ne kuitenkin selvästi, että yleensä otettuna „koteollisuudenharjoittajien” lukuun jouuu *suuri joukko kapitalistisesti käytettäviä työläisiä*. Esim. kotona kapitalisteille työskenteleviä (edellä esitettyjen tietojen mukaan) on *yli 200 tuhatta henkeä*. Näin on 50—60 kihlakunnassa, joita ei ole likimainkaan kaikkia edes jossain määrin täydellisesti tutkittu. Koko Venäjällä tuollaisia työläisiä täytynee nähtävästi olla aina kahteen miljoonaan asti**. Kun heihin lisätään „koteollisuudenharjoittajain” pitämät palkkatyöläiset,— sellaisten palkkatyöläisten määrä, kuten edellä esitetyistä tiedoista näkyy, ei ole lainkaan niin pieni kuin loisinään luullaan,— niin meidän on

* Ks. „Tutkielmia”, ss. 181—182. „Koteollisuudenharjoittajain” lukuun on tässä otettu myös käsityöläiset (25%). Jättäen käsityöläiset sivuun saamme 29,3% palkkatyöläisiä ja 29,5% ylösostajalle työskenteleviä (s. 122), s.o. kapitalistisesti käytettäviä työläisiä 58,8%. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 413—414 ja 343. Toim.)

** Esim. valmiiden vaatteiden tuotannossa on kapitalistinen kotityö erittäin laajaa ja tämä tuotantoala kehittyi nopeasti. „Sellaisten välttämättömyystavarain kuin valmiiden vaatteiden kysyntä kasvaa vuosi vuodelta” („Vestnik Finansov”, 1897. № 52, katsaus Nizhni-Novgorodin markkinoihin). Yksistään 80-luvun jälkeen tämä tuotantoala on kehittynyt tavattomasti. Nykyään yksistään Moskovassa valmiiden vaatteiden tuotannon summa on vähintään 16 miljoonaa rpl. ja siinä työskentelee noin 20.000 työläistä. Koko Venäjällä oletetaan tämän tuotantoalan tuotantosumman tekevän 100 milj. rpl. („Venäjän teollisuuden menestykset asian-tuntijakomissioiden katsausten mukaan”. Pietari, 1897, ss. 136—137). Vuoden 1890 väenlaskun mukaan harjoitti valmiiden vaatteiden tuotantoa (XI ryhmä, osastot 118—118) Pietarissa 39.912 henkeä, laskien siihen ammatinharjoittajain perheetkin, siinä luvussa 19 tuhatta työläistä, 13 tuhatta yksinään työskentelevää ammatinharjoittajaa perheineen („Pietari vuoden 1890 joulukuun 15 päivän väenlaskun mukaan”). Vuoden 1897 väenlaskun mukaan harjoittaa valmiiden vaatteiden tuotantoa koko Venäjällä 1.158.865 henkeä, joilla on perheenjäseniä 1.621.511; yhteensä 2.780.376 henkeä. (Huomautus 2. painokseen.)

tunnustettava, että 2 miljoonaa teollisuustyöläistä, jotka on palkattu kapitalistisesti niin sanottujen „tehtaiden” ulkopuolella, on pikemminkin minimaalinen luku*.

Kysymykseen: „mitä on kotiteollisuus?” pakoittavat kahdessa viime luvussa esitetyt tiedot vastaamaan, että tieteelliselle tutkimukselle se on aivan kelpaamaton käsite, johon tavallisesti sisällytetään teollisuuden kaikkia ja kaikenlaisia muotoja aina kotityöammateista ja käsityöstä alkaen palkkatyöhön saakka hyvin suurissa manufaktuureissa**. Tuon mitä erilaatuisimpien talousorganisaation tyyppien sekoittamisen, joka on vallalla monissa „koteollisuusammattien”*** kuvauksissa, ovat ilman minkäänlaista kritiikkiä ja ilman minkäänlaista ajatusta omaksuneet taloustieteilijä-narodnikit, jotka ovat ottaneet jättiäisaskelen taaksepäin esim. sellaisiin kirjailijoihin kuin Korsakiin verraten, ja käyttäneet vallitsevaa käsitteiden sekavuutta eriskummallisten teorioiden luomiseen. „Koteollisuutta” pidettiin jonain taloudellisesti yhdenlaatuisena, itsessään samanlaisena, ja *asetettiin vastakohdaksi* (sic!), „kapitalismille”, jolla ilman pitempiä puheita ymmärrettiin „tehdas”-teollisuutta. Ottakaa esimerkiksi hra N. —on. „Katsausten” sivulta 79 voitte lukea otsikon: „ammattien kapitalisoiminen (?)”****, ja sitten

* Muistutamme, että „koteollisuudenharjoittajain” lukumäärän katsotaan Venäjällä olevan vähintään 4 milj. henkeä (hra Harizomenovin luku. Hra Andrejev katsoi heitä olevan 7 milj. miljoonaa, mutta hänen laskutapansa on liian rohkea)¹²¹; siis tekstissä esitetyt yhteenvetotiedot käsittävät noin 1/10 „koteollisuudenharjoittajain” yleisestä lukumäärästä.

** Vrt. „Tutkimuksia”, s. 179 ja seuraavat. (Ks. Teokset, 2. osa, s. 410 ja seuraavat Toim.)

*** Halu säilyttää „koteollisuus” („кустарничество”) -termi teollisuuden muotojen tieteellistä määrittelyä varten on johtanut kirjallisuudessamme aivan skolastisiin järkeilyihin ja definioihin tästä „koteollisuudesta”. Yksi oppinut on käsitellyt „koteollisuudenharjoittajalla” vain tavarantuottajaa, toinen on sisällyttänyt siihen käsityöläiset; yksi on katsonut yhtlevän maahan välttämättömäksi tunnusmerkiksi, toinen on sallinut poikkeuksia; yksi on sulkenut pois palkkatyön, toinen on sallinut sen esim. 16 työläiseen saakka j.n.e., j.n.e. On itsestään selvää, että tuontapaisista järkeilyistä (teollisuuden erilaisten muotojen tutkimisen asemesta) ei ole edes voinut olla minkäänlaista tolkkua. Huomautamme, että erikoisen „koteollisuus”-terminin sikeähenkisyys on selitettävissä ennen kaikkea Venäjän yhteiskunnan säätyjoilla: „koteollisuudenharjoittajia” on aimmasta säädyn ammattiharjoittajia, jota voidaan hohdota ja jonka suhteen voidaan kainostelematta rakentaa haavesuunnitelmia; teollisuuden muodoissa ei tällöin tehdä eroa. Kauppias ja aatellinen taas (vaikka he olisivatkin pieniä ammattiharjoittajia) lasketaan hyvin harvoin „koteollisuudenharjoittajiin”. „Koteollisuus”-ammatit ovat tavallisesti kaikenlaisia talonpoikaisia ja vain talonpoikaisia einkenoammatteja.

**** Tuota „kapitalisoimis”-termiä, johon herrat V. V. ja N. —on ovat mieltyneet, voidaan lyhyiden vuoksi käyttää sanomalehtikirjoituksessa, mutta se on aivan sopimaton taloudellisessa tutkimuksessa, jonka koko tehtävänä on analysoida kapitalismin erilaiset muodot ja vaiheet, niiden merkitys, niiden yhteys, niiden johdonmukainen kehitys. „Kapitalisoimisella” voidaan tarkoittaa mitä hyvänsä: sekä yhden „työntekijän” palkkaamista että ylösostoa kuin myöskin höyryvoimalla käyvästä tehdasta. Koettakaapa sitten saada jotain selvää, kun tuo kaikki on sullottu samaan kasaan!

suoraan ilman minkäänlaisia varauksia tai selityksiä „tiedot tehtaista”... Yksinkertaisuus on, kuten näette, liikuttavaa: „kapitalismi” = „tehdasteollisuus”, ja tehdasteollisuus = se, mitä virallisissa julkaisuissa tämän otsikon alla on. Ja noin syvällisen „analyysin” *perusteella* kapitalismista pyyhitään pois ne kapitalistisesti palkattujen työläisten joukot, jotka joutuvat „kotiteollisuudenharjoittajain” joukkoon. Tuollaisen „analyysin” *perusteella* sivuutetaan kokonaan kysymys teollisuuden eri muodoista Venäjällä. Tuollaisen „analyysin” *perusteella* muodostuu eräs kaikkein järjettömimpiä ja vahingollisimpia ennakkoluuloja „kotiteollisuutemme” ja „tehdas”-teollisuutemme vastakohtaisuudesta, niiden irrallisuudesta toisistaan, „tehdas”-teollisuuden „keinotekoisuudesta” j.n.e. Se on nimenomaan ennakkoluulo, sillä ei kukaan ole milloinkaan edes yrittänytkään kajota tietoihin, jotka osoittavat teollisuuden kaikilla aloilla mitä kiinteimmän ja katkeamattoman yhteyden „kotiteollisuuden” ja „tehdas”-teollisuuden välillä.

Tämän luvun tehtävänä olikin osoittaa, missä tämä yhteys nimenomaan on ja nimenomaan minkälaisia erikoisia tekniikan, ekonomian ja kulttuurin piirteitä edustaa se teollisuuden muoto, joka on Venäjällä pienteollisuuden ja koneellisen suurteollisuuden välillä.

VII LUKU

KONEELLISEN SUURTEOLLISUUDEN KEHITYS

I. TIETEELLINEN TEHDAS-KÄSITE
JA „TEHDAS“-TILASTON MERKITYS ¹²⁵

Siirtyessämme tarkastelemaan koneellista suurteollisuutta (tehdasteollisuutta) on ennen kaikkea todettava, että sen tieteellinen käsite ei lainkaan vastaa tämän termin jokapäiväistä, tavallista merkitystä. Virallisessa tilastossamme ja yleensä kirjallisuudessamme tehtaalla käsitetään jokaista vähänkin suurempaa teollisuuslaitosta, jossa työskentelee enemmän tai vähemmän huomattava määrä palkkatyöläisiä. Marxin teoria taas nimittää koneelliseksi suurteollisuudeksi (tehdasteollisuudeksi) vain määrättyä, nimittäin korkeinta, kapitalismin astetta teollisuudessa. Tämän asteen perus- ja oleellisin tuntomerkki on konesysteemin käyttö tuotannossa *. Siirtyminen manufaktuurista tehtaaseen merkitsee täyttä teknillistä kumousta, joka tekee tarpeettomaksi vuosisatojen kuluessa mestarin hankkiman käsityötaidon, ja tätä teknillistä kumousta seuraa kiertämättömästi tuotannon yhteiskunnallisten suhteiden mitä jyrkin mullistaminen, tuotantoon osallistuvien henkilöiden erilaatuisten ryhmien lopullinen toisistaan eroaminen, perinteiden täydellinen hylkääminen, kapitalismin kaikkien synkkien puolien korostuminen ja laajeneminen ja samalla myös kapitalismin suorittama työn joukkomittainen yhteiskunnallistaminen. Koneellinen suurteollisuus on täten kapitalismin viimeinen sana, sen kielteisten ja „myönteisten puolien” viimeinen sana **.

Tästä käy selväksi, että juuri siirtymisellä manufaktuurista tehtaaseen on erityisen tärkeä merkitys kapitalismin kehitystä koskevassa kysymyksessä. Ken sekoittaa toisiinsa

* „Das Kapital”, I, 13. luku.

** Ibid., I^o, S. 499. ¹²⁶

nämä kaksi astetta, hän riistää itseltään mahdollisuuden käsittää kapitalismin uudistavaa, edistyksellistä merkitystä. Juuri tämän virheen tekevät narodnikki-taloustieteilijämme, jotka, kuten jo olemme nähneet, naiivisti yhtäläistävät yleensä kapitalismin ja „tehdas”-teollisuuden ja jotka haluavat ratkaista „kapitalismin kutsumusta”, jopa sen „yhdistävää merkitystä” * koskevan kysymyksen yksinkertaisesti vain viittaamalla tehdastilastotietoihin. Puhumattaakaan siitä, että nämä kirjailijat ovat (kuten myöhemmin yksityiskohtaisesti osoitamme) osoittaneet ihmeteltävää tietämättömyyttä tehdastilastoa koskevissa kysymyksissä, — heidän vielä syvempi virheensä on siinä, että he käsittävät Marxin teorian hämmästyttävän kaavamaisesti ja ahtaasti. Ensiksikin, on naurettavaa rajoittaa koneellisen suurteollisuuden kehitystä koskeva kysymys pelkästään tehdastilastokysymykseen. Se ei ole ainoastaan tilastokysymys, vaan myös niitä muotoja ja asteita koskeva kysymys, joiden kautta kapitalismin kehitys kyseessäolevan maan teollisuudessa käy. Vasta sen jälkeen, kun näiden muotojen olemus ja niiden erikoispiirteet on saatu selville, on jotain merkitystä jonkin muodon kehityksen havainnollistamisella asianmukaisesti muokattujen tilastotietojen avulla. Jos taas rajoitutaan kotimaisen tilaston antamiin tietoihin, niin johtaa se kiertämättömästi kapitalismin mitä erilaisimpien muotojen sekoittamiseen toisiinsa, siihen, ettei nähdä met-sää puilta. Toiseksi, kun kapitalismin koko tehtävä rajoitetaan „tehdas”-työläisten määrän lisäämiseen, niin se merkitsee, että teoria tunnetaan yhtä syvällisesti kuin sen tuntee hra Mihailovski, joka ihmettelee sitä, minkä takia ihmiset puhuvat kapitalismin suorittamasta työn yhteiskunnallistamisesta, kun koko tämä yhteiskunnallistaminen on muka siinä, että muutama sata tai tuhat työläistä sahaa, veistää, leikkaa, höylää j.n.e., samassa huoneistossa **.

Myöhemmän tarkastelun tehtävä on kahdenlainen: toisaalta tarkastelemme yksityiskohtaisesti kysymyksen tehdastilastomme tilasta ja kysymyksen sen tietojen kelvollisuudesta. Tämä suurelta osaltaan kielteinen työ on tarpeen

* Hra N. —on „Russkoje Bogatstvossa” vuodelta 1894, № 6, ss. 103 ja 119.— Ks. myös hänen „Katsauksiaan” ja hra V. V:n „Kapitalismin kohtaloita”, passim.

** „Otetchestvennyje Zapiski”, 1883, № 7; hra Postoronnyin Kirje toimitukseen.

siksi, että kirjallisuudessamme suorastaan väärinkäytetään tuon tilaston tietoja. Toisaalta erittelemme ne tiedot, jotka ovat todistuksena koneellisen suurteollisuuden kasvusta reforminjälkeisenä kautena.

II. TEHDASTILASTOMME

Tehdastilaston peruslähteenä Venäjällä ovat tiedonannot, joita tehtailijat vuosittain lähettävät kauppa- ja manufaktuuri-departementtiin sen lain vaatimusten nojalla, joka annettiin aivan tämän vuosisadan alussa *. Ne mitä seikkaperäisimmät määräykset, joita laki antaa tehtailijoille tietojen esittämisestä, ovat vain hyväntahtoisia toivomuksia, ja tehdastilasto on pysynyt meidän päiviimme saakka vanhana, puhtaasti reforminedellisenä organisaationa ollen yksinkertaisena kuvernöörin selostusten lisäkkeenä. Ei ole minkäänlaista „tehdas“-käsitteen tarkkaa määritelmää, ja siksi läänin ja jopa kihlakunnankin hallintoelimet soveltavat tuota termiä aivan eri tavalla. Ei ole minkäänlaista keskuselintä, joka johtaisi oikeaa, yhdenmukaista tietojen kokoamista ja niiden tarkastusta. Teollisuuslaitosten jakaminen eri hallintolaitosten kesken (vuorihallinnon, kauppa- ja manufaktuuridepartementin, epämääräisten verojen departementin j.n.e.) lisää entistä enemmän sekavuutta **.

II liitteessä esitämme niitä tietoja tehdasteollisuudestamme reforminjälkeisellä kaudella, joita on virallisissa julkaisuissa, nimittäin vuosilta 1863—1879 ja 1885—1891. Nämä tiedot käsittävät vain aksiisivapaat tuotantoalat ja eri kausilta on tietoja tuotantoalojen erilaisesta määrästä (täydellisimpiä ovat tiedot vuosilta 1864—1865 ja 1885 ja seuraavilta vuosilta); siksi olemme ottaneet erikseen 34 tuotantoalaa, joista on tiedot vuosilta 1864—1879 ja 1885—1890, s.o. 22 vuoden ajalta. Voidaksemme tehdä päätelmiä näiden tietojen arvosta tarkastelemme ennen kaikkea tehdastilastomme tärkeimpiä julkaisuja. Aloitamme 60-luvulta.

* Seikkaperäistä katsausta tehdastilastomme lähteisiin ks. teoksesta „Venäjän keisarikunnan Tilastollinen Aikakirja“, II sarja, 6. vihko. Pietari, 1872. „Aineistoa tehdasteollisuuden tilastoon Euroopan-Venäjällä vuodelta 1868“. Valmistellut hra Bock, Johdanto, ss. I—XXIII.

** Ks. kirjoitusta „Kysymyksen tehdastilastostamme“ „Tutkielmissa“; siinä on yksityiskohtaisesti eritelty kauppa- ja manufaktuuridepartementin uusin julkaisu tehdasteollisuudestamme. (Ks. Teokset, 4. osa. *Toim.*)

Tehdastilaston laatijat 60-luvulla käsittivät mainiosti niiden tietojen äärimmäisen epätydyttävyyden, joita he muokkasivat. Heidän yksimielisen lausuntonsa mukaan tehtailijoiden tiedoituksissa pienennetään huomattavasti työläisten lukua ja tuotantosummaa; „ei ole edes eri läänejä varten olemassa yhdenmukaista määritelmää siitä, mikä tulee katsoa tehtaaksi, sillä monissa lääneissä luetaan tehtaiden joukkoon esimerkiksi tuulimyllyt, katokset tiilenpolttoa varten ja pienet teollisuuslaitokset, kun taas toiset heittävät ne laskuista pois, joten jo vertailevatkin osoittimet tehtaiden yleisestä määrästä eri lääneissä kadottavat merkityksensä” *. Vieläkin räikeämpiä lausuntoja antavat Buschen, Bock ja Timirjazev ** viitaten sen lisäksi siihen, että tehdastyöläisten joukkoon luetaan sellaisia työläisiä, jotka työskentelevät kotona; siihen, että eräät tehtailijat ilmoittavat vain itse tehdasalueella asuvat työläiset, j.n.e. „Manufaktuuri- ja tehdasteollisuuden oikeaa virallista tilastoa”, sanoo hra Buschen, „ei ole eikä tule olemaan ennen kuin alkuperäisten aineistojen keräämisen tärkeimmät perusteet muutetaan” ***. „Tehtaiden taulukkoihin on monilla tuotantoaloilla nähtävästi väärinkäsityksestä joutunut paljon puhtaasti käsityö- ja kotiteollisuuslaitoksia, joilla ei ole laisinkaan tehtaan piirteitä” ****. Tämän vuoksi „Vuosikirjan” toimitus ei ole tehnyt edes yhteenvetoja julkaistuista tiedoista, sillä se „ei ole halunnut antaa yleisölle vääriä ja ilmeisen paisutettuja lukuja” ****. Antaaksemme lukijalle selvän käsityksen tuon ilmeisen liioittelun mittasuhteista käännyimme „Vuosikirjan” tietojen puoleen; se eroaa edukseen kaikista muista lähteistä siinä, että se antaa nimiluettelon tehtaista, joiden tuotantosumma on yli 1.000 rpl. Sellaiset liikkeet, joiden tuotantosumma on pienempi, jätetään nykyään (vuodesta 1885 alkaen) pois tehtaiden luvusta. Noiden pienliikkeiden laskeminen „Vuosikirjan” mukaan osoittaa, että niitä on mennyt tehtaiden yleislukuun 2.366, niissä työläisiä 7.327 ja tuotantosumma 987 tuhatta rpl. Tehtaiden koko lukumäärä taas on „Vuosikirjan” mukaan 71 tuotantoalalla 6.891, niissä työläisiä 342.473 ja tuotantosumma 276.211.000 rpl. Siis pienliikkeet tekevät 34,3%

* P. Semjonov esipuheessa „Tilastolliseen Aikakirjaan”, I, 1866, s. XXVII.

** „Tilastollinen atlas Euroopan-Venäjän tärkeimmistä tehdasteollisuuden aloista ja tehtaiden nimiluetello”, 3 vihkoa, Pietari, 1869, 1870 ja 1873.

*** „Finanssiministeriön vuosikirja”, I, s. 140.

**** Ibid., s. 306.

liikeyritysten yleisluvusta, 2,1% työläisten yleismäärästä ja 0,3% yleisestä tuotantosummasta. On itsestään selvää, että niin pieniä liikkeitä (keskimäärin tulee yhtä liikeyritystä kohti vähän yli 3 työläistä ja vähemmän kuin 500 rpl. tuotantoa) on järjetöntä lukea tehtaiksi ja että niiden vähänkään täydellisemmästä luetteloinnista ei voi olla puhuttakaan. Eikä siinä kaikki, että tuollaiset liikkeet ovat tilastossamme joutuneet tehtaiden joukkoon,— on ollut myöskin tapauksia, että satoja kotiteollisuudenharjoittajia on aivan keinoitekoisesti ja mielivaltaisesti yhdistetty yhteen yhden „tehtaan” nimellä. Tämä sama „Vuosikirja” esim. osoittaa köysiteollisuudessa Nizhni-Novgorodin läänin Gorbatovin kihlakunnan Izbylenskajan kunnassa olevan „Izbylenskajan kunnan talonpoikain” tehtaan; „työläisiä 929, köydenpunontapyöriä 308; tuotantosumma 100.400 rpl.” (s. 149); ja saman kihlakunnan Vorsman kylässä „kreivi Shermetjevin väliaikaisvelvollisten talonpoikain” tehtaan; „pajoja — 100, työpenkkejä (kotona) — 250, hevuskäyttöisiä hiontatahkoja — 3, käsinkäyttöisiä — 20; työläisiä — 902; tuotantosumma — 6.610 rpl.” (s. 281). Voidaan kuvitella, minkälaisen käsityksen todellisuudesta moinen tilasto antaa!*

Erikoinen paikka 60-luvun tilastolähteiden joukossa on „Sotilastilastollisella kokoelmalla” (IV vihko. Venäjä. Pietari, 1871). Se esittää tiedot Venäjän valtakunnan kaikista tehtaista, siinä luvussa vuoriteollisuus- ja aksiiitehtaat, ja laskee Euroopan-Venäjällä vuonna 1866 olleen ei enempää eikä vähempää kuin 70.631 tehdasta, 829.573 työläistä ja tuotantosumma 583.317.000 rpl.!! Nuo eriskummalliset luvut ovat syntyneet ensinnäkin siksi, että niitä ei ole otettu finanssiministeriön tiedonannoista, vaan Keskustilastokomi-

---

* Mitä tulee niihin pienennyksiin, joita tehtailijat ovat tehneet ilmoituksiin työläismäärästä ja tuotantosummasta, niin siinä suhteessa edellä esitetyt lähteet antavat kaksi mielenkiintoista tarkastuskoetta. Timirjevze on verrannut enemmän kuin sadan suuren tehtailijan virallista tilastoa varten tekemiä ilmoituksia heidän omin ilmoituksiinsa vuoden 1865 näyttelyä varten. Viimeksi mainitut luvut osoittautuivat 22% suuremmiksi kuin ensin mainitut (l. c., I, ss. IV—V). Vuonna 1868 Keskustilastokomitea suoritti kokeilutarkoituksessa tehdasteollisuuden erikoisen tarkastuksen Moskovan ja Vladimirin läänissä (näihin kahteen läänin oli v. 1868 keskittynyt melkein puolet kaikista Euroopan-Venäjän tehtaiden tehdastyöläisistä ja yleisestä tuotantosummasta). Ottaen erikseen ne tuotantoalat, joista on sekä finanssiministeriön että Keskustilastokomitean tiedot, saamme seuraavanlaiset luvut: finanssiministeriön tietojen mukaan laskettiin olevan 1.749 tehdasta, 186.521 työläistä, tuotantosumma 131.568.000 rpl., mutta Keskustilastokomitean suorittaman tutkimuksen mukaan — 1.704 tehdasta, 196.315 työläistä tuotantolaitoksissa ynnä 33.485 työläistä laitosten ulkopuolella ja tuotantosumma 137.758.000 rpl.

tean erikoisista tiedoista (eikä noita tietoja oltu julkaistu missään komitean julkaisussa, ja kuka ne on koonnut sekä valmistanut ja miten ja milloin — se on tietämätöntä)*; toiseksi siksi, että „Sotilastilastollisen kokoelman” laatijat eivät ole vähääkään ujustelleet lukea tehtaaksi kaikkein pienimmätkin liikkeet („Sotilastilastollinen kokoelma”, s. 319) ja ovat lisäksi täydentäneet perustietoja muilla aineistoilla: kauppa- ja manufaktuuridepartementin tiedoilla, intendenttihallinnon tiedoilla, tykistö- ja meriasiainhallinnon tiedoilla ja vihdoin tiedoilla „mitä erilaisimmista lähteistä” (ibid., s. XXIII)**. Sen vuoksi herrat N. —on***, Karyshev**** ja Kablukov***** , käyttäessään „Sotilastilastollisen kokoelman” tietoja vertailussa nykyisiin tietoihin, ovat tuoneet esiin täydellisen tietämättömyytensä tehdastilastomme peruslähteistä ja äärimmäisen epäkriittillisen suhteensa tuohon tilastoon.

Keskustelussa Vapaassa Taloudellisessa Yhdistyksessä M. I. T.-Baranovskin selostuksen johdosta, joka puhui „Sotilastilastollisen kokoelman” numeroiden täydellisestä virheellisyydestä, eräät henkilöt sanoivat, että jos onkin virhe työläisten luvussa, niin se on hyvin pieni, 10—15%. Siten puhui esim. hra V. V. (ks. pikakirjoituspöytäkirjaa keskusteluista. Pietari, 1898, s. 1). Häneen „yhtyi” hra V. Pokrovski, joka myös rajoittui pelkkään perustelemattomaan väitteeseen (s. 3). Edes yrittämättäkään tarkastella kriittisesti tehdastilastomme erilaisia lähteitä nuo henkilöt ja heidän kannattajansa kuittasivat asian yleisillä fraaseilla tehdastilaston epätyytyttävästä tilasta, siitä, että viime aikoina sen tiedot ovat muka alkaneet tulla täsmällisemmiksi (??) j.n.e. Peruskysymys herrojen N. —onin ja

* On hyvin mahdollista, että nämä tiedot on aivan yksinkertaisesti otettu kuvernöörien selostuksista, joissa, kuten tuonnepana tulemme näkemään, tehtaisten lukumäärää aina tavattomasti palsutetaan.

** Kuinka väljästi „Sotilastilastollinen kokoelma” on tehdaskäsitettä soveltanut, näkyy erittäin selväpiirteisesti seuraavasta: „Vuosisikirjan” tilastoa se nimittää „meidän suurten tuotantolaitostemme tilastoksi” (s. 319, alleviivaus tekijän). Kuten olemme nähneet, 1/3 noista „suurista” liikeyrityksistä on sellaisia, joiden tuotantosumma on alle 1.000 rpl.!! Emme rupea esittämään seikkaperäisempiä todistuksia siitä, että „Sotilastilastollisen kokoelman” numeroiden käyttäminen vertailussa tehdastilaston nykyisiin tietoihin on sallimatonta, sillä tuon tehtävän on jo suorittanut hra Tugan-Baranovski (ks. hänen kirjaansa „Tehtas” j.n.e., s. 336 ja seuraavat). Vrt. „Tutkimuksia”, ss. 271 ja 275. (Ks. Teokset, 4. osa, ss. 10—11 ja 14—15. Toim.)

*** „Katsauksia”, s. 125, ja „Russkoje Bogatstvo”, 1894, № 6.

**** „Juriditscheski Vestnik”, 1889, № 9, ja „Aineistoja Venäjän kansantaloudesta”, Moskova, 1898.

***** „Luentoja maatalouden ekonomiikasta”, Moskova, 1897, s. 13.

Karyshevin karkeasta virheestä täten suorastaan *hämättiin*, kuten P. B. Struve aivan oikein huomautti (s. 11). Siksi ei mielestämme ole haitaksi laskea „Sotilastilastollisen kokoelman” tiedoissa olevia paisutteluja, jotka jokainen tietolähteisiin huolellisesti suhtautuva olisi voinut helposti huomata ja jotka hänen olisi pitänyt huomata. 71 tuotantoalalta on olemassa vuodelta 1866 rinnakkaiset tiedot, sekä finanssiministeriön („Finanssiministeriön vuosikirja”, I) että tuntematonta alkuperää olevat („Sotilastilastollinen kokoelma”) tiedot. Näillä tuotantoaloilla, metallurgisia lukuunottamatta, „Sotilastilastollinen kokoelma” on paisuttanut tehdastyöläisten määrää Euroopan-Venäjällä *50 tuhannella*. Edelleen, niillä tuotantoaloilla, joista „Vuosikirja” on antanut vain summittaiset luvut koko valtakunnasta, kieltäytyen niiden yksityiskohtaisesta käsitteystä, koska nuo luvut ovat „ilmeisen liioiteltuja” („Vuosikirja”, s. 306),— „Sotilastilastollinen kokoelma” on löytänyt *vielä lisäksi 95 tuhatta* työläistä. Tiilituotannossa työläisten lukumäärä on paisutettu *minimum 10 tuhannella hengellä*; vakuuttuakseen siitä tarvitsee vain verrata „Sotilastilastollisen kokoelman” läänittäin esitettyjä tietoja ja myös numeroita „Finanssiministeriön virastojen tietojen ja aineistojen kokoelmasta” vuodelta 1866 № 4 ja vuodelta 1867 № 6. Metallurgian tuotantoaloilla „Sotilastilastollinen kokoelma” on paisuttanut *työläisten luvun 86 tuhannella hengellä* „Vuosikirjaan” verraten laskien nähtävästi mukaan osan vuorityöläisistä. Aksiisin alaisilla tuotantoaloilla tekee „Sotilastilastollisen kokoelman” paisuttelu, kuten seuraavassa pykälässä osoitamme, *noin 40 tuhatta henkeä*. Yhteensä tekee liioittelu *280 tuhatta henkeä*. Tämä on *minimaalinen* ja epätäydellinen luku, sillä meillä ei ole aineistoa „Sotilastilastollisen kokoelman” tietojen tarkastamiseksi *kaikkien* tuotantoalojen kohdalta. Tästä voidaan päätellä, minkä verran ne henkilöt, jotka väittävät, ettei herrojen N.—onin ja Karyshevin virhe ole suuri, tietävät tästä asiasta!

Tehdastilastotietojen yhdistelemiseksi ja muokkaamiseksi on 1870-luvulla tehty paljon vähemmän kuin 1860-luvulla. „Finanssiministeriön vuosikirjassa” on julkaistu tiedot vain 40 tuotantoalalta (jotka ovat aksiisiverosta vapaat) vuosilta 1867—1879 (vihkot VIII, X ja XII, ks. liite II) ja muiden tuotantoalojen poisjättäminen on perus-

teltu sillä, että noilta tuotantoaloilta, „jotka ovat yhteydessä maataloudelliseen elämään tai kuuluvat käsityö- tai kotiteollisuusammatteihin”, „aineisto on äärimmäisen epätydyttävää” (VIII vihko, s. 482; sama, X vihko, s. 590). Arvokain lähde 1870-luvulta on hra P. Orlovin „Tehdashakemisto” (1. painos, Pietari, 1881, tiedot vuodelta 1879, jotka on otettu niistä samoista tiedoituksista, joita tehtailijat lähettävät kauppa- ja manufaktuuridepartementtiin). Tämä julkaisu antaa nimiluettelon kaikista liikeyrityksistä, joiden tuotantosumma on vähintään 2.000 rpl. Muita liikkeitä, pieniä ja sellaisia liikkeitä, joita ei voida erottaa kotiteollisuuslaitoksista, ei ole otettu nimiluetteloon, *mutta ne ovat niissä yhteenvetotiedoissa*, joita „Hakemisto” esittää. Koska niistä liikkeistä, joiden tuotantosumma on 2.000 rpl. tahi enemmän, ei ole annettu erikoisia yhteenvetoja, niin „Hakemiston” yleiset tiedot sekoittavat aivan samalla tavalla kuin aikaisemmatkin julkaisut pienliikkeet suurten kanssa, ja sitä paitsi eri tuotantoaloilla ja eri lääneissä on niiden pienliikkeiden määrä erilainen, jotka joutuvat (tietenkin aivan satunnaisesti) tilastoihin*. Niiden tuotantoalojen suhteen, jotka ovat yhteydessä maatalouteen, „Hakemisto” toistaa (s. 396) „Vuosikirjan” varauksen kieltäytyen tietojen epätarkkuuden ja epätäydellisyyden vuoksi tekemästä niistä „*edes likimääräisiäkään yhteenvetoja*” (alleviivaus tekijän)**. Tuo mielipide (joka on aivan oikea, kuten tuonempaan näemme) ei kuitenkaan ole estänyt ottamasta „Hakemiston” yleisiin yhteenvetoihin kaikkia noita erittäin epävarmoja tietoja, jotka on siten sekoitettu verrattain varmojen tietojen kanssa. Esitämme „Hakemiston” yleiset tiedot Euroopan-Venäjäältä huomauttaen, että erotukseksi edellisistä nämä tiedot käsittäväi myöskin aksiiiverotuksen alaiset tuotantoalat („Hakemiston” 2. painos, 1887, antaa tiedot vuodelta 1884; 3. painos, 1894, vuodelta 1890):

Vuodet	Tehtaiden luku	Tuotantosumma tuhans. rpl.	Työläisten luku
1879***	27.986	1.148.134	763.152
1884	27.235	1.329.602	826.794
1890	21.124	1.500.871	875.764

* Esimerkit esitetään seuraavassa pykälässä. Tässä viittaamme vain „Hakemiston” sivuun 679 ja seuraaviin; vilkaistuaan niitä jokainen voi helposti tulla vakuuttuneeksi tekstissä sanotun paikkansapitävyydestä.

** „Hakemiston” 3. painoksessa (Pietari, 1894) ei tätä varausta ole toistettu, ja suotta sitä ei ole toistettu, sillä tiedot ovat jääneet yhtä epätydyttäväiksi.

*** Eräät puuttuvat tiedot on lisätty likimääräisesti; ks. „Hakemisto”, s. 695.

Tuonnempana osoitamme, että todellisuudessa ei ole lainkaan ollut sitä tehtaiden luvun alenemista, johon nämä tiedot viittaavat; koko kysymys on siitä, että eri aikoina on tehtaiden joukkoon joutunut erilainen määrä pieniä yrityksiä. Esim. sellaisia liikkeitä, joiden tuotantosumma on yli 1.000 rpl., laskettiin v. 1884 olleen 19.277, mutta v. 1890 — 21.124; sellaisia, joiden tuotantosumma oli 2 tuhatta rpl. tahi enemmän: vuonna 1884 — 11.509, mutta vuonna 1890 — 17.642*.

Vuodesta 1889 alkaen kauppa- ja manufaktuuridepartementti alkoi julkaista erikoisina julkaisuina „Tietokokoelmia Venäjän tehdasteollisuudesta” (1885 ja seuraavilta vuosilta). Nuo tiedot perustuvat samaan aineistoon (tehtailijain tiedonantoihin) eikä sen käsittely ole likimainkaan tyydyttävää, vaan jää jälkeen tietojen käsittelystä edellä mainituissa 60-luvun julkaisuissa. Ainoa parannus on se, että pienliikkeet, siis sellaiset, joiden tuotantosumma on alle 1.000 rpl., poistetaan tehtaiden luvusta, ja tiedot näistä pienliikkeistä esitetään erikseen, ilman jakoa tuotantoaloittain**. Tuollainen „tehtaan” tunnusmerkki on tietysti aivan riittämätön: sellaisten liikkeiden *täydellisestä* rekisteröimisestä, joiden tuotantosumma on yli 1.000 rpl., ei voi olla puhettakaan nykyisten tietojenkokoamisen menetelmien vallitessa; „tehtaiden” erottaminen tuotantoaloilla, jotka ovat yhteydessä maatalouteen, suoritetaan aivan satunnaisesti, esim. vesi- ja tuulimyllyt lasketaan eräissä lääneissä ja eräinä vuosina tehtaiden joukkoon, mutta toisina vuosina taas ei***. Kirjoittaja, joka on laatinut artikkelin „Tärkeimmät yhteenvedot Venäjän tehdasteollisuudesta vuosilta 1885—1887” (näiden vuosien „Kokoelmassa”), lankeaa monta kertaa virheisiin jättäessään huomioimatta sen, että

* Ks. tehtaiden ryhmitystä tuotantosummien mukaan „Hakemiston” 2. ja 3. painoksessa.

** On itsestään selvää, että tiedot noista pienliikkeistä ovat aivan satunnaisia: eräissä lääneissä ja eräinä vuosina niitä lasketaan olevan satoja ja tuhansia, toisina vuosina — kymmeniä ja yksiköitä. Esim. Bessarabian läänissä vuodesta 1887 vuoteen 1890: 1.479—272—262—1.684, Penzan läänissä vuodesta 1885 vuoteen 1891: 4—15—0—1.127—1.135—2.148—2.264 j.n.e., j.n.e.

*** Vrt. esimerkkejä „Tutkielmassa”, s. 274. (Ks. Teokset, 4. osa, ss. 13—14. Toim.). Hra T.-Baranovski on tehnyt pienen virheen välttäänsä, että todellisten tehtaiden lukumäärä pieneni vuodesta 1885 vuoteen 1891 („Tehdas”, s. 350), vertaillessaan työläisten keskimääräistä lukua 1 tehdasta kohti eri tuotantoaloilla eri aikoina (ibid., 355). „Kokoelman” tiedot ovat siksi sekavia, ettei niitä voida tuollaisiin johtopäätöksiin käyttää ilman erikoista käsittelyä.

eri läänejä koskevat tiedot eivät ole samanlaatuisia eivätkä vertailukelpoisia. „Kokoelmien” luonnehtimiseksi lisäämme vihdoin sen, että vuoteen 1891 saakka ne käsittivät vain akssiiverotuksesta vapaat tuotantoalat, mutta vuodesta 1892 lähtien — kaikki tuotantoalat, siinä luvussa sekä vuoriteollisuusalat että akssiiverotuksen alaiset; tällöin ei ole erotettu erikseen niitä tietoja, joita voitaisiin verrata entisten tietojen kanssa, eikä ole laisinkaan selitetty niitä menetelmiä, joiden mukaan vuoriteollisuustehtaat on otettu tehtaiden yleiseen lukuun (esim. vuoriteollisuustilastossa ei ole milloinkaan ollut tietoja vuoriteollisuustehtaiden tuotannon arvosta, vaan ainoastaan tuotteiden määrästä. Tietämätöntä on, kuinka „Kokoelman” laatijat ovat määritelleet tuotantosumman).

1880-luvulta on vielä eräs tehdasteollisuuttamme koskeva tietolähde, joka ansaitsee huomiota kielteisten ominaisuuksiensa vuoksi ja siksi, että hra Karyshev on käyttänyt juuri sen sisältämiä tietoja *. Se on „Tietokokoelma Venäjästä vuosilta 1884/85” (Pietari, 1887. Keskustilastokomitean julkaisu), joka eräässä taulukossaan osoittaa „Euroopan-Venäjän tehdasteollisuuden tuotantosummat v. 1885” (taulukko XXXIX); tehtaiden ja työläisten luku on osoitettu vain koko Venäjältä ilman läänijakoa. Tietojen lähteenä on — „herrojen kuvernöörien selostusten numerotiedot” (s. 311). Tiedot käsittävät kaikki tuotantoalat, siinä luvussa sekä akssiiverotuksen alaiset että vuoriteollisuusalat ja jokaisella tuotantoalalla lasketaan työläisten ja tuotantosumman „keskimääräinen” luku 1 tehdasta kohti koko Euroopan-Venäjällä. Juuri noita „keskimääräisiä” lukuja ryhtyikin hra Karyshev „analysoimaan”. Voidaksemme tehdä päätelmiä niiden merkityksestä vertailemme toisiinsa „Tietokokoelman” ja „Kokoelman” numerotietoja (tällaista vertailua varten on ensin mainitun tiedoista heitettävä pois ne tiedot, jotka koskevat metallurgisia, akssiinalaisia, kala- ja „muita” tuotantoaloja; jää 53 tuotantoalaa; tiedot Euroopan-Venäjältä):

---

* N. A. Karyshev. „Tilastollinen katsaus jalostavan teollisuuden tärkeimpien alojen leviämiseen Venäjällä”. „Juriditsheski Vestnik”, 1889, № 9, syyskuu. Sen hra Karyshevin uusimman teoksen rinnalla, jonka olemme „Tutkimissamme” eritelleet, tämä artikkeli on mallinäyte siitä, kuinka meidän tehdastilastomme tietoja ei saa käyttää.

Lähteet	Lukumäärä		Tuotantosumma tuh. rpl.
	tehtaita	työläisiä	
„Tietokokoelma Venäjästä“	54.179	559.476	569.705
„Kauppa- ja manufaktuuri-departementin kokoelma“	14.761	499.632	672.079
	+39.418	+59.844	-102.374
	+267 %	+11.9 %	-15,2 %

Täten siis kuvernöörin selostuksissa on laskettu „tehtaiden” joukkoon kymmeniä tuhansia pieniä maatalous- ja kotiteollisuuslaitoksia! Sellaiset tuotantolaitokset ovat joutuneet tehtaiden joukkoon tietenkin aivan satunnaisesti eri teollisuusaloilla, eri lääneissä ja kihlakunnissa. Tässä on esimerkkejä tehtaiden luvusta „Tietokokelman” ja „Kokoelman” mukaan eräillä tuotantoaloilla: turkisteollisuus — 1.205 ja 259; nahkateollisuus — 4.079 ja 2.026; niinisäkki-teollisuus — 562 ja 55; tärkekelys- ja siirappiteollisuus — 1.228 ja 184; myllyteollisuus — 17.765 ja 3.940; öljynpuristus — 9.341 ja 574; tervanpoltto — 3.366 ja 328; tiili-teollisuus — 5.067 ja 1.488; savenvalu- ja kaakeliteollisuus — 2.573 ja 147. Voidaan kuvitella, minkä sortin „tilasto” siitä syntyy, kun „tuotantolaitosten suuruudesta” * tehdasteollisuudessamme tehdään päätelmiä moiseen „tehdas”-luettelointiin perustuvien „keskimääräisten lukujen” mukaan! Mutta hra Karyshev tekee päätelmiä juuri siten, lukien suurteollisuuteen vain ne tuotantoalat, joissa edellä mainittu työläisten „keskimääräinen luku” yhtä tehdasta kohti (koko Venäjällä) on *yli sata*. Tuollaisen ilmiömäisen menetelmän avulla saadaan johtopäätös, että „yllä mainituissa mitoissa otettu suurteollisuus” antaa vain $\frac{1}{4}$ yleisestä tuotantosummasta!! (siteer. kirjoituksen s. 47) **. Tuonnempana osoitamme, että todellisuudessa sellaiset tehtaat, joissa on työ-

* Hra Karyshevin kirjoituksen IV pykälä. Huomautamme, että „Tietokokelman” vertailua varten olisi voitu ottaa „Kokoelman” asemesta myöskin hra Orlovin „Hakemisto”, jonka 2. painosta (v. 1884) hra Karyshevkin siteeraa.

** „Näin ollen $\frac{3}{4}$, viimeksi mainitusta” (koko vuotuisesta tuotannosta) „antavat verrattain pientä tyyppiä olevat tuotantolaitokset. Tämän ilmiön syyt voivat olla Venäjän kansantalouden monissa oleellisen tärkeissä puolissa. Niihin täytyy lukea muun muassa *maaseudun väestöjoukkojen maankäyttöjärjestys*, kyläyhteisön elinvoimaisuus (sic!), kyläyhteisön, joka vastustaa meillä voimiansa mukaan tehdastyöläisten ammattiluokan kehittymistä. Samalla kombinoituu (!) myöskin *tuotteiden kotijalostusmuodon levinneisyys* juuri sillä samalla (keskisellä) Venäjän vyöhykkeellä, joka on tehtallemme pääasiallinen sijaitsemisalue” (ibid., alleviivaus hra Karyshevin). „Kyläyhteisö” parka! Se joutuu yksin vastaamaan kaikesta, jopa sen oppineiden ihailijoiden tilastollisista virheistään!

läisiä 100 tahi enemmän, keskittävät käsiinsä yli puolet koko tehdasteollisuutemme tuotantosummasta.

Huomautamme muuten, että paikallisten läänintilastokomiteoiden (palvelevat kuvernöörin selostusten laadintaa) tiedoille on aina luonteenomaista „tehdas”-käsitteen täydellinen epämääräisyys ja pienten liikeyritysten sattumanvarainen luettelointi. Esim. Smolenskin läänissä eräät kihlakunnat laskivat tiedoissa vuodelta 1893/94 kymmeniä pieniä öljynpuristamoja tehtaiksi, toiset taas eivät yhtään; terva-„tehtaita” laskettiin läänissä olleen 152 (vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan ei ainoatakaan), ja yhtä satunnaista on rekisteröinti myös eri kihlakunnittain j.n.e. *. Jaroslavlän läänissä paikallinen tilasto laskee 90-luvulla olleen 3.376 tehdasta (kun vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan niitä oli 472) sisällyttäen niihin (eri kihlakunnissa) satoja myllyjä, pajoja, pieniä perunajauhotehtaita y.m.**.

Aivan viime aikoina on tehdastilastossamme suoritettu uudistus, joka muuttaa tietojen keräämisen ohjelman, muuttaa „tehdas”-käsitteen (on otettu käytäntöön uusia tunnusmerkkejä: mekaanisen käyttövoiman olemassaolo tai työläisten luku vähintään 15) ja ottaa tehdastarkastuksen mukaan keräämään tietoja ja tarkastamaan niitä. Yksityiskohtaisemmin lukija voi tutustua asiaan edellä mainitusta „Tutkimiemme” kirjoituksesta ***, jossa on eritelty yksityiskohtaisesti uuden ohjelman mukaan laadittua „Tehdasluetteloa” (Pietari, 1897)**** ja jossa on osoitettu, että uudistuksesta huolimatta parannusta tehdastilastossamme *ei ole juuri huomattavissa*; että „tehdas”-käsite on jäänyt aivan epämääräiseksi; että tiedot ovat entiseen tapaan hyvin usein aivan satunnaisia ja vaativat siksi mitä suurinta varovaisuutta niitä käytettäessä *****. Vain oikea, eurooppalaisesti

* Tiedot on hra D. Zhbankovin kirjasta: „Smolenskin läänin tehtaiden saniteettitarkastus” (Smolensk, I vihko, 1896).

** „Katsaus Jaroslavlän läänin”, II vihko, Jaroslavl, 1896. Vrt. myös „Tulan läänin muistikirja vuodelle 1895” (Tula, 1895), VI osasto, ss. 14—15: „tehdasluettelo vuodelta 1893”.

*** Ks. Teokset, 4. osa. Toim.

**** Hra Karyshevin laskelmien mukaan „Luettelon” tietojen yhteenveto Euroopan-Venäjän suhteen on seuraava: 14.578 tehdasta, niissä työläisiä 885.555 ja tuotantosumma 1.345.346.000 rpl.

***** Tehdastarkastajain selostusten kokoelmassa, joita kauppa- ja teollisuusministeriö julkaisee (vuosilta 1901—1903), on tietoja tehtaiden lukumäärästä ja myöskin työläisistä niissä (Venäjän 64 läänistä) tehtaiden ollessa jaoteltuina ryhmiin työläisten luvun mukaan (20:een asti; 21—50; 51—100; 101—500; 501—1.000; yli 1.000). Se on tehdastilastomme suuri askel eteenpäin. Tiedot suurista verstaista (21 ja useampia työläisiä) ovat todennäköisesti edes jossain määrin luotettavia. Tiedot „tehtaista”, joissa on vähemmän kuin 20 työläistä, ovat ilmeisen satunnaisia ja aivan kelpaamattomia. Esim. Nizhni-Novgorodin läänistä on vuodelta 1903

järjestetty teollisuustiedustelu voi ohjata teollisuustilastomme pois sen kaaosmaisesta tilasta*.

Katsauksesta tehdastilastoomme näkyy, että useimmissa tapauksissa sen tietoja ei voida käyttää ilman niiden erikoiskäsitteilyä ja että tuon käsittelyn perustarkoituksena tulee olla suhteellisen kelvollisen erottaminen aivan kelvottomasta. Seuraavassa pykälässä tarkastelemme tältä kannalta tietoja tärkeimmiltä tuotantoaloilta, mutta nyt asetamme kysymyksen: suureneeko vai pieneneekö Venäjällä tehtaiden luku? Tämän kysymyksen perusvaikeus on siinä, että tehdastilastossamme sovelletaan „tehdas”-käsitettä mitä kaaosmaisimmalla tavalla; sen vuoksi niillä kielteisillä vastauksilla, joita tähän kysymykseen on toisinaan tehdastilastojen tietojen nojalla annettu (esim. hra Karyshev), ei voi olla mitään merkitystä. Ennen kaikkea on määriteltävä jonkinlainen täsmällinen „tehdas”-käsitteen tunnusmerkki, — ilman tätä ehtoa olisi järjetöntä havainnollistaa koneellisen suurteollisuuden kehitystä tiedoilla tuotantolaitoksista, joiden joukkoon on eri aikoina joutunut erilaisia määriä pieniä myllyjä, öljynpuristamoja, tiilenpolttokatoksia y.m., y.m. Ottakaamme sellaiseksi tunnusmerkiksi se, että laitoksessa on vähintään 16 työläistä, ja silloin näemme, että sellaisia teollisuuslaitoksia oli Euroopan-Venäjällä v. 1866 maximum 2,5—3 tuhatta, v. 1879 niitä oli noin 4,5 tuhatta, v. 1890 — noin 6 tuhatta, v. 1894/95 — noin 6,4 tuhatta, v. 1903 — noin 9 tuhatta**. Siis *reforminjälkeisellä kaudella tehtaiden lukumäärä Venäjällä lisääntyy ja lisääntyykin verrattain nopeasti.*

osoitettu 266 tehdasta, joiden työläisluku on vähemmän kuin 20; työläisiä on niissä 1.975, s.o. keskimäärin vähemmän kuin 8 työläistä. Permin läänissä on 10 sellaista tehdasta ja niissä työläisiä 1591. Naurettavaa tieteenkin. Yhteenveto vuodelta 1903 64 läänistä: 15.821 tehdasta, joissa on työläisiä 1.640.406, mutta jos vähennetään pois sellaiset tehtaot, joissa työläisten luku on vähemmän kuin 20, niin saamme 10.072 tehdasta, niissä 1.576.754 työläistä. (Huomautus 2. painokseen.)

* Vrt. „Vestnik Finansov”, 1896, № 35. Selostuksia esitelmistä ja keskustelusta Nizhni-Novgorodin edustajakokouksessa. Hra Mihailovski luonnehti hyvin havainnollisesti tehdastilaston kaaosmaista tilaa kuvaillen, kuinka kysymyskaavake kiertelee „allmman arvoasteen poliisimiehelle saakka, joka vihdoin saattaa sen, kuitausta vastaan tietysti, niille teollisuuslaitoksille, jotka hän katsoo huomion arvoisiksi, useimmiten niille, joille hän jakoi niitä jo viime vuonna”: — kuinka tuo kysymyskaavake läydetään vastauksilla, jotka on kirjoitettu joko „samalla tavalla kuin viime vuonna” — (vakuuttuakseen tämän todenperäisyydestä ei tarvitse muuta kuin tarkastella kauppa- ja manufaktuuriidepartementin „Kokoelmia” eri läänien eri tuotantoaloilta) — tähi kirjoitettu niin, ettei niissä ole minkäänlaista ajatusta, j.n.e.

** Tiedot koskevat kaikkia tuotantoaloja (s.o. aksiiiverotuksen alaiset mukaan luettuna), paitsi vuoriteollisuutta. Tiedot vuosilta 1879, 1890 ja 1894/95 olemme laskeneet „Hakemistosta” ja „Luettelosta”. „Luettelon” tiedoista on jätetty pois kirjapainot, joita tehdastilasto ei aikaisemmin luetteloitunut (ks. „Tutkielmia”, s. 273). (Ks. Teokset, 4. osa, s. 12. Toim.). Vuonna 1866 meillä oli 71:ä tuotanto-

III. SUURTEOLLISUUDEN KEHITYSTÄ KOSKEVIEN TILASTO- HISTORIAALLISTEN TIETOJEN ERITTELYÄ

Edellä jo mainittiin siitä, että päätelmien tekemiseksi suurteollisuuden kehityksestä tehdastilaston tietojen perusteella on noissa tiedoissa suhteellisen kelvollinen aineisto erotettava aivan kelvottomasta. Tarkastelkaamme tässä tarkoituksessa jalostavan teollisuutemme tärkeimpiä tuotantoaloja.

1) Tekstiiliteollisuuden alat

Villanjalostusteollisuuden etunenässä on verkateollisuus, jonka tuotantosumma vuonna 1890 oli yli 35 miljoonaa rpl. ja työläisten määrä 45 tuhatta. Tilastohistorialliset tiedot tältä tuotantoalalta osoittavat työläisten lukumäärän huomattavaa alentumista, nimittäin 72.638:sta vuonna 1866 46.740:een vuonna 1890*. Tämän ilmiön arvioimiseksi on otettava huomioon, että 1860-luvulle saakka verkateollisuudella oli erikoinen originelli organisaatio: se oli keskittynyt verrattain suuriin tuotantolaitoksiin, jotka eivät kuitenkaan kuuluneet lainkaan kapitalistiseen tehdasteollisuuteen, vaan perustuivat maaorjien tai väliaikaisvelvollisten talonpoikain työlle. Tämän vuoksi te tapaatte 60-luvun tehdasteollisuuskatsauksissa verkatehtaiden jaon 1) tilanherrain tai aatelisten ja 2) kauppiaiden tehtaisiin. Ensinnä mainitut valmistivat pääasiallisesti armeijanverkaa, ja valtion urakat jaettiin tehtaiden kesken tasasuhteisesti laitteiden lukumäärän mukaan. Pakollisesta työstä johtui tuollaisten laitosten tekniikan takapajuisuus ja se, että ne käyttivät verrattomasti enemmän työläisiä kuin vapaalle palkkatyölle perustuvat

alaa koskevien „Vuosikirjan“ tietojen mukaan 1861 sellaista tuotantolaitosta, joissa työläisiä oli 16 tai enemmän tuotantolaitosten yleisen lukumäärän ollessa 6.891; vuonna 1890 nämä 71 tuotantoalaa tekivät noin $\frac{1}{5}$ sellaisten tuotantolaitosten yleisluvusta, joissa työläisiä oli 16 tai enemmän. Meidän ottamamme „tehdas“-käsitteen tunnusmerkin katsomme tarkimmaksi, sillä sellaisten tuotantolaitosten kuuluminen tehtaiden joukkoon, joissa on työläisiä 16 tai enemmän, on ollut epäilemättä tehdastilastomme mitä erilaisimmissa ohjelmissa ja kaikilla tuotantoaloilla. Epäilemätöntä on, että tehdastilasto ei ole koskaan voinut eikä nykyäänkään voi luetteloida *kaikkia* tuotantolaitoksia, joissa työläisiä on 16 tai enemmän (ks. esimerkkejä VI luvusta, II §). mutta meillä ei ole mitään syytä ajatella, että poisjättöjä on ennen ollut enemmän kuin nykyään. Vuodelta 1903 tiedot ovat „Tehdastarkastajain selostusten kokoelmasta“. Euroopan-Venäjän 50 läänissä on 8.856 sellaista tehdasta, joiden työläisluku on yli 20.

* Kaikissa tapauksissa, jolloin ei ole erikoista varausta, otamme vuodelta 1866 „Vuosikirjan“ tiedot, vuosilta 1879 ja 1890 „Hakemistojen“ tiedot.—„Tilastohistoriallinen katsaus“ (II osa) esittää vuosittaiset tiedot verkatuotannosta vuodesta 1855 vuoteen 1879; tässä on työläisten keskimääräisluku viisivuotiskausittain, vuodesta 1855—1859 vuosiin 1875—1879 saakka: 107.433; 96.131; 92.117; 87.960 ja 81.458.

kauppiain tehtaat *. Työläisten luvun suurin väheneminen tulee verkateollisuudessa nimenomaan tilanherräläänien osalle; niinpä 13 tilanherräläänissä (jotka „Manufaktuuri-teollisuuden katsauksessa” on nimetty) työläisten luku pieneni 32.921:stä 14.539:ään (1866 ja 1890), mutta 5 kauppiasläänissä (Moskovan, Grodnon, Liivinmaan, Tshernigovin ja Pietarin) 31.291:stä 28.257:ään. Tästä näkyy selvästi, että olemme tekemisissä kahden vastakkaisen virtauksen kanssa, jotka kumpikin kuitenkin ilmaisevat kapitalismin kehitystä, nimittäin: toisaalta perintö-posessioniluoontoisten laitosten rappeutuminen, toisaalta puhtaasti kapitalististen tehtaiden kehittyminen kauppiain liikkeistä. Huomattava määrä työläisistä 60-luvun verkateollisuudessa ei ollut lainkaan *tehdastyöläisiä* tämän termin tarkassa mielessä; he olivat tilanherroille työskenteleviä riippuvaisia talonpoikia **. Verkatuotanto on esimerkkinä tuosta omaperäisestä ilmiöstä Venäjän historiassa — maaorjan työn soveltamisesta teollisuuteen. Koska rajoitumme tässä reforminjälkeiseen kauteen, niin meille riittävät edellä esitetyt lyhyet viittaukset tämän ilmiön heijastumiseen tehdastilastossa ***. Päätelmien tekemiseksi nimenomaan koneellisen suurtuotannon kehityksestä tällä alalla esitämme vielä seuraavat tiedot höyryvoimakonetilastosta: vuosina 1875—1878 laskettiin Euroopan-Venäjällä olleen villankehruu- ja verkateollisuudessa 167 koneellista tuotantolaitosta, joissa oli 209 höyrykonetta teholtaan 4.632 hevosvoimaa, mutta vuonna 1890 — 197 laitosta, joissa oli 341 höyrykonetta teholtaan 6.602 hv. Siis höyryn käyttäminen ei edistynyt kovinkaan nopeasti, mikä johtui osaksi tilanherratehtaiden perinteistä, osaksi siitä, että

* Ks. „Katsaus Venäjän manufaktuuri-teollisuuden eri aloihin”, I osa, Pietari, 1862, erikolisesti sivut 165 ja 167. Vrt. myös „Sotilastilastollinen kokoelma”, s. 357 ja seuraavat. Nykyään tapaa verkatehtailijain luetteloissa harvoin niitä kuuluisia aatellisenimiä, jotka 1860-luvulla olivat valtavana enemmistönä.

** Tässä on pari esimerkkiä zemstvotilastosta. Saratovin läänin Volskin kihlakunnassa olevasta N. P. Gladkovin verkatehtaasta (v. 1866 — 306 työläistä) voimme lukea tämän kihlakunnan zemstvotilastokokoelmasta (s. 275), että talonpoikia pakotettiin työskentelemään herran tehtaassa. „Tehtaassa työskenneltiin naimisiin menoon asti ja sitten jouduttiin verotyövelvolliseksi”. Rjazanin läänin Ranenburgin kihlakunnan Rjasyn kylässä oli v. 1866 verkatehdas ja siinä 180 työläistä. Talonpojat suorittivat veropäivätöitä tehtaassa, joka suljettiin v. 1870 („Tilastotietojen kokoelma Rjazanin läänistä”, II osa, I vihko, Moskova, 1882, s. 330).

*** Ks. *Nisselovitch*. „Venäjän valtakunnan tehdaslainsäädännön historia”. I ja II osa. Pietari, 1883—1884. A. *Semjonov*. „Venäjän ulkomaankauppaa ja teollisuutta koskevien historiallisten tietojen tarkastelua”. Pietari, 1858—1859, 3 osaa.— V. I. *Semevski*. „Talonpojat Katarilina II hallituskauden aikana”. Pietari, 1881.— „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä. Saniteettitilaston osasto”, IV osa, I osasto (yleinen yhteenvedo). Moskova, 1890, A. V. *Pogozhev*in kirjoitus. „Moskovan läänin perintö-posessionitehtaista”.— M. T. *Baranovski*. „Venäläinen tehdas”. Pietari, 1898, I osa.

halvemmat kampavilla- ja sekakankaat syrjäyttivät verkaa *. Villankudontateollisuudessa oli vuosina 1875—1878 7 koneellista tuotantolaitosta, joissa oli 20 höyrykonetta teholtaan 303 hv, mutta v. 1890 — 28 koneellista tuotantolaitosta, joissa oli 61 höyrykonetta teholtaan 1.375 hv **.

Mainitsemme villanjalostusteollisuudesta vielä huopateollisuuden, joka osoittaa erikoisen selvästi eri aikoja koskevien tehdastilastotietojen vertailukelvottomuuden: vuonna 1866 laskettiin olleen 77 tehdasta ja niissä 295 työläistä, vuonna 1890 — 57 ja 1.217 työläistä. Ensimmäisestä luvusta tulee sellaisten pienten tuotantolaitosten osalle, joiden tuotantosumma on alle 2 tuhannen ruplan, 60 laitosta ja 137 työläistä, toisesta — 1 laitos ja 4 työläistä, 39 pientä tuotantolaitosta laskettiin vuonna 1866 olleen Nizhni-Novgorodin läänin Semjonovin kihlakunnassa, jossa vanuttajanammatti on nykyäänkin voimakkaasti kehittynyt, mutta se kuitenkin lasketaan „kotiteollisuuden” tuotantoaloihin eikä „tehdas”-tuotantoon kuuluvaksi (ks. VI luku, II §, 2).

Edelleen, erittäin huomattava sija tekstiiliteollisuuden alojen joukossa on puuvillanjalostusteollisuudella, jossa työskentelee nykyään yli 200 tuhatta työläistä. Tällä alalla havaitsemme erään tehdastilastomme karkeimman virheen, nimittäin: kapitalistisesti palkattujen kotityöläisten sekoittamisen tehdastyöläisiin. Koneellisen suurteollisuuden kehitys oli tässä (kuten monissa muissakin tapauksissa) kotityöläisten kokoamista tehtaaseen. Voidaan käsittää, kuinka vääristellyssä muodossa tuo prosessi esiintyy, jos „tehtaiksi” luetaan työnjakelukonttorit ja työhuoneet, jos kotityöläiset sekoitetaan tehdastyöläisten kanssa! Vuodelta 1866 laskimme („Vuosikirjan” mukaan) 22 tuhatta sellaista kotityöläistä, jotka oli merkitty tehdastyöläisten lukuun (ja tämä luku ei ole likimainkaan täydellinen, sillä „Vuosikirjassa” on, nähtävästi aivan satunnaisista syistä, jätetty Moskovan läänin osalta pois ne huomautukset „kylillä tehtävästä työstä”, joita Vladimirin läänissä on niin runsaasti). Vuodelta 1890 laskimme („Hakemiston” mukaan) tällaisia työläisiä olleen vain noin 9 tuhatta. On selvää, että

* Vrt. „Venäjän teollisuuden saavutukset eksperttikomissioiden katsausten mukaan”. Pietari, 1897, s. 60.

** Tiedot höyryvoimakoneista on tässä ja seuraavissa tapauksissa otettu teoksesta: „Aineistoa Venäjän valtakunnan höyryvoimakonetilastoon”. Keskustilastokomitean julkaisu. Pietari, 1882; vuodelta 1890 — „Tehdasteollisuutta koskevien tietojen kokoelmasta”; tiedot koneellisten laitosten luvusta on otettu „Hakemistesta”.

tehdastilaston numerot (v. 1866 — pumpulikangastehtailla 59 tuhatta työläistä, v. 1890 — 75 tuhatta) *pienentävät* sitä *tehdastyöläisten määrän lisääntymistä*, joka todellisuudessa on tapahtunut*. Tässä on tietoja siitä, minkälaisia eri laitoksia on eri aikoina joutunut pumpulikangas-„tehtaiden” lukuun**:

Vuodet	Pumpulikangas- „tehtaiden” koko määrä	Siinä luvussa		
		tehtaita	konttoreja	työhuoneita
1866	436	256	38	142
1879	411	209	66	136
1890	311	283	21	7

„Tilaston” osoittama „tehtaiden” luvun pieneneminen merkitsee siis todellisuudessa sitä, että tehdas syrjäyttää konttoreja ja työhuoneita. Havainnollistamme sitä kahden tehtaan esimerkillä:

Vuodet	I. M. Terentjevin tehdas Shujan kaupungissa						I. N. Garellinin tehdas Ivanovo-Voznesenskin kaupungissa					
	Mekaanisten kutomakoneiden luku	Työläisten luku			Tuotantosumma tuh. ruplissa	Töiden jakelu- konttori	Mekaanisten kutomakoneiden luku	Työläisten luku			Tuotantosumma tuh. ruplissa	
		laitoksessa	ulkopuolella	yhteensä				laitoksessa	ulkopuolella	yhteensä		
1866	Käsityö —	205	670	875	130	—	?	1.917	1.917	158		
1879	Höyry- voima 648	920	—	920	1.346	Höyry- voima 893	1.274	—	1.274	2.137		
1890	„	1.502	1.043	—	1.043	„	1.141	1.483	—	1.483	2.058	
1894/95	„	?	1.160	—	1.160	„	?	2.134	—	2.134	2.933	

* Vrt. T.-Baranovski, l. c., s. 420.— Eri kylissä kapitalistien palkkaamien käsinkutojien koko määrän Semjonov määritteli v. 1859 suunnilleen 385.857 hengeksi (l. c., III, 273); näihin hän lisäsi vielä 200 tuhatta työläistä, jotka harjoittavat kylissä „muuta tehdastuotantoa” (s. 302, ibid.). Nykyään, kuten edellä näimme, on kapitalistisesti työllisten kotityöläisten luku verrattomasti suurempi.

** Työhuoneiksi on luettu tuotantolaitokset, joiden tuotantosumma on alle 2.000 rpl. Moskovan ja Vladimirlin läänien tehtaiden erikoistutkimuksen tiedoissa — tutkimuksen suoritti Keskustilastokomitea v. 1868 — osoitetaan monta kertaa, että

Siis päätelmien tekemiseksi koneellisen suurtuotannon kehityksestä kyseisellä alalla on mukavinta ottaa tiedot mekaanisten kutomakoneiden luvusta. 1860-luvulla niitä oli noin 11 tuhatta *, v. 1890 — noin 87 tuhatta. Koneellinen suurteollisuus kehittyi siis valtavalla nopeudella. Puuvillan kehruu- ja kutomateollisuudessa laskettiin vuosina 1875—1878 olleen 148 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 481 höyrykonetta teholtaan 20.504 hevosvoimaa ja vuonna 1890 — 168 mekaanista laitosta, 554 höyrykonetta teholtaan 38.750 hv.

Aivan saman virheen tekee tilastomme palttinateollisuuden suhteen osoittaen väärin tehdastyöläisten luvun vähene-
misen (1866: 17.171; 1890: 15.497). Todellisuudessa oli palttinatehtailijoilla vuonna 1866 16.900:sta kutomalaitteesta laitoksessaan vain 4.749, mutta muut 12.151 kutomalaitetta työhuoneenomistajilla **. Tehdastyöläisten lukuun joutui siis v. 1866 noin 12 tuhatta kotityöläistä, mutta v. 1890 vain noin 3 tuhatta (laskettu „Hakemiston” mukaan). Mekaanisten kutomakoneiden lukumäärä taas kohosi 2.263:sta v. 1866 (laskelma „Sotilastilastollisen kokoelman” mukaan) 4.041:een v. 1890 ja värttinäin luku 95.495:stä 218.012:een. Liinalankojen ja kankaiden tuotannossa vuosina 1875—1878 oli 28 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 47 höyrykonetta, niiden teho 1.604 hevosvoimaa, mutta v. 1890 — 48 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 83 höyrykonetta, niiden teho 5.027 hevosvoimaa ***.

Lopuksi on tekstiiliteollisuuden aloista mainittava vielä kankaiden värjäys, painatus ja viimeistely; niissä tehdastilasto sekoittaa tehtaisiin kaikkein pienimpiä käsityöliikkeitä, sellaisia, joissa on 1—2 työläistä ja tuotantosumma muutamia satoja ruplia ****. Ymmärrettävää on, että siitä

---

pienien kutomaliikkeiden tuotantosumma on yksinkertaisesti työpalkkaa. Konttoreiksi on laskettu liikkeet, jotka antavat töitä kotiin. Vuodelta 1866 ei näiden liikkeiden lukua ole osoitettu likimainkaan täydellisesti, johon syynä on ilmeiset poisjätöt Moskovan läänin kohdalta.

* „Sotilastilastollinen kokoelma”, 380.— „Katsaus manufaktuuri-teollisuuteen”, II osa, Pietari, 1863, s. 451.— Vuonna 1898 laskettiin puuvillan kudonnassa työskennelleen 100.630 mekaanista kutomakonetta (nähtävästi koko valtakunnassa). „Venäjän teollisuuden menestykset”, s. 33.

** „Sotilastilastollinen kokoelma”, ss. 367—368; intendentihallinnon tiedot.

*** Silkinkudonnassa oli vuonna 1879 mekaanisia kutomakoneita 495 ja käsikangaspuita 5.996 („Tilastohistoriallinen katsaus”) ja vuonna 1890 edellisiä — 2.899, jälkimmäisiä — yli 7¹/₂ tuhatta.

**** Esim. v. 1879 laskettiin näillä tuotantoaloilla olleen 729 tehdasta; niistä 466:lla tehtaalla oli 977 työläistä ja tuotantosumma !70 tuhatta rpl. Nykyäänkin voidaan löytää paljon tuollaisia „tehtaita” — esim. Vjatkan ja Permin läänien kotiteollisuusammattien kuvauksissa.

johtuu melkoista sekaannusta, joka hämää hämää koneellisen suurtuotannon nopean kasvun. Tässä on tietoja tuosta kasvusta: villanpesu-, värjäys-, valkaisu- ja appretuuriteollisuudessa oli vuosina 1875—1878 80 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 255 höyrykonetta teholtaan 2.634 hevosvoimaa, mutta vuonna 1890—189 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 858 höyrykonetta teholtaan 9.100 hevosvoimaa.

2) Puunjalostusteollisuuden alat

Tässä osastossa ovat luotettavimmat tiedot sahateollisuudesta, vaikka entiseen aikaan siihenkin laskettiin pieniä tuotantolaitoksia *. Tämän teollisuusalan valtava kehitys reforminjälkeisellä kaudella (1866: 4 milj. rpl.; 1890: 19 milj. rpl.), johon liittyi työläisten lukumäärän huomattava kasvu (4 ja 15 tuhatta) ja höyryvoimalla käyvien laitosten luvun lisääntyminen (26 ja 430), on erittäin mielenkiintoinen siksi, että se on selväpiirteisenä todistuksena metsäteollisuuden kasvusta. Sahateollisuus on vain eräs metsäteollisuuden aloista, joka on koneellisen suurteollisuuden ensimmäisten askelten välttämätön seuralainen.

Mitä tulee tämän osaston muihin tuotantoaloihin, huonekalu- ja puusepän alaan, niinimatto- ja tervatuotantoihin, niin niille on ominaista tehdastilaston tietojen erikoinen sekavuus. Pieniä liikkeitä, joita näillä tuotantoaloilla on niin runsaasti, laskettiin entiseen aikaan mielivaltaisin määrin „tehtaiksi”, ja lasketaan toisinaan nykyisinkin **.

3) Kemiallisen teollisuuden, eläintuotteiden jalostusteollisuuden ja keraamisen teollisuuden alat

Varsinaista kemiallista teollisuutta koskevat tiedot ovat verraten luotettavia. Tässä on tietoja sen kasvusta: vuonna 1857 Venäjällä käytettiin kemiatuotteita 14 milj. ruplan arvosta (tuotanto 3,4 milj. rpl. ja maahantuonti 10,6 milj.

* Vrt. „Sotilastilastollinen kokoelma”, s. 389. „Katsaus manufaktuurielleollisuuteen”, I, 309.

** Esim. 91:stä niinimattotehtaasta vuonna 1879 39:llä oli tuotantosumma alle 1.000 rpl. (Vrt. „Tutkielmia”, s. 155). (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 383—384. *Toim.*) Tervatuotannossa laskettiin vuonna 1890 olleen 140 tehdasta, kunkin tuotantosumma yli 2 tuhatta rpl.; v. 1879 laskettiin olleen 1.033 tehdasta, joista 911:n tuotantosumma oli vähemmän kuin 2 tuhatta rpl.; v. 1866 laskettiin olleen 669 tehdasta (koko valtakunnassa), ja „Sotilastilastollinen kokoelma” jopa 3.164!! (Vrt. „Tutkielmia”, ss. 156 ja 271.) (Ks. Teokset, 2. osa, s. 385, ja 4. osa, s. 10. *Toim.*)

rpl.); vuonna 1880 — 36 $\frac{1}{4}$ milj. rpl. arvosta (tuotanto 7 $\frac{1}{2}$ milj. rpl. ja maahantuonti 28 $\frac{3}{4}$ milj.); vuonna 1890 — 42,7 milj. rpl. arvosta (tuotanto 16,1 milj. rpl. ja maahantuonti 26,6 milj.)*. Nämä tiedot ovat erikoisen mielenkiintoisia siksi, että kemiallisella teollisuudella on sangen tärkeä merkitys apumateriaalien valmistajana koneellista suurteollisuutta varten, s.o. *tuotannollisen* (eikä henkilöllisen) kulutuksen tarvikkeiden valmistajana. Potaskan ja salpietarin tuotannon suhteen huomautamme, että tehtaiden lukua koskevat numerot ovat taaskin epäluotettavia sen vuoksi, että niihin on sisällytetty pieniä laitoksia**.

Talinjalostusteollisuudelle on ominaista ilmeinen lasku reforminjälkeisellä kaudella. Talikynttilä- ja talinsulatus-tuotannon summaksi vuosina 1866—1868 laskettiin 13,6 milj. rpl., mutta 1890 — 5 milj. rpl.***. Tuo lasku johtuu siitä, että valaistukseen käytetään yhä enemmän mineraaliöljyjä, jotka syrjäyttävät vanhanaikaisia talikynttilöitä.

Nahkateollisuudessa (v. 1866: 2.308 tuotantolaitosta, niissä 11.463 työläistä, tuotantosumma 14,6 milj. rpl.; v. 1890: 1.621 laitosta, niissä 15.564 työläistä, tuotantosumma 26,7 milj. rpl.) tilasto sekoittaa alituisesti tehtaat ja pienet laitokset yhteen. Materiaalien verrattain korkea hinta, josta johtuu suuri tuotantosumma, ja se seikka, että tämä tuotantoala vaatii hyvin vähän työläisiä, tekevät kotiteollisuuden ja tehdasteollisuuden tuotantolaitosten toisistaan erottamisen erikoisen vaikeaksi. Vuonna 1890 joutui tehtaiden yleiseen lukuun (1.621) vain 103 sellaista laitosta, joiden tuotantosumma oli alle 2 tuhatta ruplaa; vuonna 1879—2.008 yleislukuun 3.320****; vuonna 1866 2.308:sta ***** tehtaasta

* „Sotilastilastollinen kokoelma”, „Tilastohistoriallinen katsaus” ja „Tuotantovoimat”, IX, 16.—Työläisten luku v. 1866—5.645; v. 1890—25.471; v. 1875—1878—38 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 34 höyrykonetta teholtaan 332 hevosvoimaa, mutta v. 1890—141 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 208 höyrykonetta teholtaan 3.319 hevosvoimaa.

** Vrt. „Hakemisto” vuosilta 1879 ja 1890 potaskan tuotannosta. Salpietarin tuotanto on nykyään keskitetty yhteen tehtaaseen Pietarissa, kun taas 60- ja 70-luvuilla oli käytännössä salpietarin valmistaminen burteissa (burtit—lantakasoja).

*** Tehtaiden lukuun on tässäkin 60- ja 70-luvulla sisällytetty suuri joukko pieniä tuotantolaitoksia.

**** Vuonna 1875 prof. Kittary teoksessaan „Venäjän nahkateollisuuden kartta” laski olevan 12.939 laitosta, niiden tuotantosumma 47 $\frac{1}{2}$ milj. rpl., mutta tehdastilasto laski olevan 2.764 laitosta, niiden tuotantosumma 26 $\frac{1}{2}$ milj. rpl. („Tilastohistoriallinen katsaus”). Tämän osaston toisella tuotantoalalla, turkisten valmistuksessa, havaitaan samanlaista tehtaiden sekoittamista pienten tuotantolaitosten kanssa: vrt. „Hakemisto” vuosilta 1879 ja 1890.

***** „Sotilastilastollinen kokoelma” laski niitä olevan jopa 3.890!!

1.042:lla oli tuotantosumma alle 1.000 ruplaa (näillä 1.042 tehtaalla oli 2.059 työläistä ja tuotantosumma 474 tuhatta rpl.). Siis tehtaiden luku kasvoi, vaikka tehdastilasto osoittaakin niiden luvun pienenemistä. Pieniä nahkatehtaita on nykyäänkin hyvin paljon: esim. finanssiministeriön julkaisu „Venäjän tehdasteollisuus ja kauppa” (Pietari, 1893) laskee olevan noin 9½ tuhatta kotiteollisuustehdasta, joissa on 21.000 työläistä ja tuotantosumma 12 milj. rpl. Nämä „koti-teollisuus”-laitokset ovat huomattavasti suurempia kuin ne, jotka 60-luvulla merkittiin „tehdas”-laitosten joukkoon. Kun pieniä tuotantolaitoksia joutuu „tehtaiden” lukuun eri lääneissä ja eri vuosina erilainen määrä, niin tätä tuotantoalaa koskeviin tilastotietoihin on suhtauduttava suurella varovaisuudella. Höyryvoimakoneita koskeva tilasto laski tällä tuotantoalalla vv. 1875—1878 olleen 28 mekaanista tuotantolaitosta ja niissä 33 höyrykonetta teholtaan 488 hevosvoimaa, mutta v. 1890—66 mekaanista laitosta ja niissä 82 höyrykonetta teholtaan 1.112 hevosvoimaa. Noihin 66 tehtaaseen on keskittynyt 5.522 työläistä (yli kolmannes kokonaisluvusta) ja tuotantosumma 12,3 milj. rpl. (46% yleissummasta), joten tuotannon keskittyminen on hyvin huomattava ja työn tuottavuus on suurimmissa laitoksissa verrattomasti keskimääräistä suurempi*.

Keraamisen teollisuuden alat jakaantuvat tehdastilaston tietojen luonteen mukaan kahteen ryhmään: eräillä aloilla ei havaita juuri ollenkaan suur- ja pientuotannon sekoittamista toisiinsa. Siksi tilastotiedot ovat verrattain luotettavia. Näihin kuuluvat sellaiset tuotantoalat kuin lasi-, posliini- ja fajanssi-, alabasteri- ja sementtiteollisuus. Erikaisen merkillepantavaa on viimeksi mainitun tuotantoalan kehitys, joka on osoituksena rakennusteollisuuden kehityksestä: tuotantosummaksi vuonna 1866 laskettiin 530 tuhatta rpl. („Sotilastilastollinen kokoelma”), v. 1890—3.826.000 rpl.; mekaanisia tuotantolaitoksia vv. 1875—1878 oli 8, v. 1890—39. Ruukku- ja tiilituotannon alalla sitä vastoin havaitaan pienten laitosten mukaanlaskemista hyvin laa-

---

* Jos vuoden 1890 „Hakemistossa” osoitetut tehtaot jaotellaan niiden perustamisajan mukaan, niin saamme tulokseksi, että 1.506 tehtaasta 97 tehtaata perustamisajaksi ei tiedetä, 331 on perustettu ennen v. 1850; 147—1850-luvulla; 239—60-luvulla; 320—70-luvulla; 351—80-luvulla; 21—v. 1890. Jokaisen uuden vuosikymmenen aikana perustettiin tehtaita enemmän kuin edellisen vuosikymmenen aikana.

jassa mitassa ja siksi tehdastilaston tiedot ovat erittäin epätyydyttäviä, varsinkin tiedot 60- ja 70-luvuilta ovat paisutettuja. Esim. ruukku tuotannossa laskettiin v. 1879 olleen 552 tuotantolaitosta, niissä työläisiä 1.900 ja tuotantosumma 538 tuhatta rpl., v. 1890 — 158 laitosta, 1.978 työläistä, tuotantosumma 919 tuhatta. Jättäen pois pienet laitokset (joiden tuotantosumma on alle 2 tuhatta ruplaa) saamme: v. 1879: 70 tuotantolaitosta, niissä 840 työläistä ja tuotantosumma 505 tuhatta rpl.; v. 1890: 143 laitosta, 1.859 työläistä, tuotantosumma 857 tuhatta rpl. Siis tilaston osoittaman „tehtaiden” luvun pienenemisen asemesta ja työläisten luvun kasvun pysähtymisen asemesta on todellisuudessa tapahtunut kummankin luvun huomattavaa kasvua. Tiilentuotannosta ovat viralliset tiedot vuodelta 1879 — 2.627 laitosta, niissä 28.800 työläistä ja tuotantosumma 6.963.000 rpl.; vuodelta 1890 — 1.292 laitosta, niissä 24.334 työläistä ja tuotantosumma 7.249.000 rpl., ja ilman pieniä tuotantolaitoksia (tuotantosumma alle 2 tuhannen ruplan) vuodelta 1879 — 518 laitosta, niissä 19.057 työläistä, tuotantosumma 5.625.000 rpl.; vuodelta 1890 — 1.096 laitosta, niissä 23.222 työläistä ja tuotantosumma 7.240.000 rpl.*.

4) Metalliteollisuuden alat

Metalliteollisuuden aloja koskevan tehdastilaston seka-
vuuden lähteenä on ensinnäkin pienten tuotantolaitosten
ottaminen mukaan (ainoastaan 60- ja 70-luvuilla)**; toi-
seksi — ja pääasiallisesti — se, että vuorikaivokset eivät ole
kauppa- ja teollisuusdepartementin, vaan vuoridepartemen-
tin „alaisia”. Finanssiministeriön tiedot jättävät tavallisesti
„periaatteen vuoksi” pois vuorikaivokset, mutta minkäänlaisia

* Pienet laitokset lasketaan nykyään näillä aloilla kotiteollisuuslaitoksiksi. Vrt. esimerkin vuoksi pienten ammattilajojen taulukkoa (liite I) tai „Tutkielmia”, ss. 158—159. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 386—387. *Toim.*) „Finanssiministeriön vuosikirja” (I vihko) kieltäytyi tekemästä yhteenveitoja näistä aloista sen vuoksi, että tiedot ovat ilmeisen paisutettuja. Tilastotieteen edistys on noiden aikojen jälkeen ilmennyt siten, että rohkeus ja huolettomuus aineistojen laadullisen ominaisuuden suhteen on lisääntynyt.

** Esimerkiksi 60-luvulla „rautatehtaisiin” luettiin eräissä läänneissä kymmeniä pajoja. Ks. „Finanssiministeriön tietojen ja aineistojen kokoelma”, v. 1866, № 4, s. 406; v. 1867, № 6, s. 384.— „Tilastollinen Aikakirja”, II sarja, 6. vihko.— Vrt. myös edellä esitettyä (II §) esimerkkiä siitä, kuinka „Vuosikirja” laski vuodelta 1866 Pavlovon seudun pieniä kotiteollisuudenharjoittajia „tehtailijoiden” joukkoon.

yhtenäisiä ja pysyviä ohjeita vuorikaivosten erottamisesta erilleen ei ole milloinkaan ollut (ja tuskin sellaisia voitaisiin laatiakaan). Sen vuoksi finanssiministeriön tehdastilastojulkaisut sisällyttävät aina luetteloihin osaksi myös vuoriteollisuustehtaita, mutta tuon sisällyttämisen määrä ei ole samanlainen eri lääneissä ja eri vuosina *. Yleiset tiedot siitä, miten höyryvoimakoneiden soveltaminen metalliteollisuuteen on reforminjälkeisenä kautena kasvanut, esitämme tuonnempana vuoriteollisuuden tarkastelemisen yhteydessä.

5) Ravintoainetuotannon alat

Nämä teollisuusalat ansaitsevat meitä kiinnostavassa kysymyksessä erikoista huomiota, sillä tehdastilastotietojen sekavuus saavuttaa tässä korkeimman asteen. Mutta tehdasteollisuutemme yleisimmässä näillä aloilla on huomattava sija. Esimerkiksi kun vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan Euroopan-Venäjällä oli kaikkiaan 21.124 tehdasta, niissä 875.764 työläistä ja tuotantosumma 1.501 milj. rpl., niin näiden alojen osalle siitä tuli 7.095 tehdasta, 45 tuhatta työläistä ja tuotantosumma 174 milj. rpl. Asia on niin, että tämän osaston perusalat — jauhatus, ryyninvalmistus ja öljynpuristus — ovat maataloustuotteiden jalostamista. Tätä jalostusta harjoitettavia pieniä laitoksia on Venäjällä satoja ja tuhansia jokaisessa läänissä, ja kun ei ole olemassa minikäänlaisia yleisesti säädettyjä ohjeita „tehtaiden” erottamiseksi näistä laitoksista, niin tilasto poimiikin näitä pieniä laitoksia luetteloihin *aivan satunnaisesti*. „Tehtaiden” luku tekee tämän vuoksi eri vuosina ja eri lääneissä hirvittäviä hyppäyksiä. Tässä on esim. myllyteollisuuslaitosten luku eri vuosilta eri lähteiden mukaan: v. 1865 — 857 („Finanssiministeriön tietojen ja aineistojen kokoelma”); v. 1866: 2.176 („Vuosikirja”); v. 1866: 18.426 („Sotilastilastollinen kokoelma”); v. 1885: 3.940 („Kokoelma”); 17.765 („Tietojen kokoelma Venäjältä”); vv. 1889, 1890 ja 1891: 5.073, 5.605 ja 5.201 ** („Kokoelma”); v. 1894/95: 2.308 („Luettelo”).

* Ks. esimerkkejä „Tutkielmista”, ss. 269 ja 284 (ks. Teoksrt, 4. osa, ss. 7—8 ja 25. Toim.), — sen virheen käsittelyä, johon hra Karyshev lankesi jättäessään tämän seikan huomioimatta. Esim. „Hakemisto” vuodelta 1879 laskee mukaan Kulebakin ja Vyksan vuoriteollisuustehtaat tai niiden haaraosastot (ss. 356 ja 374), jotka vuoden 1890 „Hakemistossa” on jätetty pois.

** Ja lisäksi vielä 32.957 „pikkumyllyä”, joita ei ole laskettu „tehtaiden” lukuun.

5.041:stä vuonna 1892 luetteloidusta („Kokoelma”) myllystä oli höyrymyllyjä 803, vesimyllyjä 2.907, tuulimyllyjä 1.323 ja hevoskiertomyllyjä 8! Eräät läänit ottivat lukuun ainoastaan höyrymyllyt, toiset — myös vesimyllyt (luvultaan 1:stä 425:een), kolmannet (vähemmistö)—myös tuulimyllyt (1:stä 530:een) ja hevoskiertomyllyt. Voidaan kuvitella, mikä merkitys on tuollaisella tilastolla ja johtopäätöksillä, jotka perustuvat tuon tilaston antamien tietojen luottavaiseen käyttöön! * Päätelmien tekemiseksi koneellisen suurtuotannon kasvusta meidän on nähtävästi ensi aluksi säädettävä „tehdas”-käsitteelle määrätty tunnusmerkki. Ottakaamme tuollaiseksi tunnusmerkiksi se, onko myllyssä höyryvoimakonetta: höyrymyllyt ovat koneellisen suurteollisuuden luonteenomainen seuralainen **.

Tehdastuotannon kehityksestä tällä alalla saamme seuraavanlaisen kuvan ***.

Euroopan-Venäjän 50 lääninä

V u o d e t	Höyrymyllyjen luku	Työläisten luku	Tuotantosumma tuh. rpl.
1866	126	?	?
1879	205	3.621	21.353
1890	649	10.453	67.481
1892	803	11.927	80.559

Myös öljynpuristusalan tilasto on samasta syystä epätydyttävä. Esim. vuonna 1879 laskettiin olleen 2.450 puristamoaa, niissä 7.207 työläistä, tuotantosumma 6.486.000 rpl., mutta v. 1890 383 puristamoaa, niissä 4.746 työläistä, tuotantosumma 12.232.000 rpl. Mutta tuo puristamojen ja työläisten lukumäärän pieneneminen on vain näennäistä. Jos tiedot vuodelta 1879 ja 1890 tehdään toisiinsa verrattaviksi, s.o. erotetaan pois sellaiset liikkeet, joiden

* Ks. esimerkkejä hra Karyshevin sellaisista johtopäätöksistä edellä siteerattusta „Tutkielmien” kirjoituksesta. (Ks. Teokset, 4. osa. *Toim.*)

** *Suuret* vesimyllyt ovat tietysti nekin tehdasuontoisia, mutta meillä ei ole tietoja, joiden nojalla voisimme erottaa ne pienistä. „Hakemiston” mukaan vuodelta 1890 laskimme olevan 250 sellaista vesimyllyä, joissa oli 10 tai useampia työläisiä kussakin. Yhteensä niissä oli 6.378 työläistä.

*** „Sotilastilastollinen kokoelma”, „Hakemistot” ja „Kokoelma”. „Luettelon” mukaan vuodelta 1894/95 lasketaan Euroopan-Venäjällä olleen 1.192 höyrymyllyä. Höyryvoimakonetilaston mukaan oli Euroopan-Venäjällä vuosina 1875—1878 294 höyrymyllyä.

tuotantosumma on alle 2 tuhatta ruplaa (ja jotka eivät ole nimiluetteloissa), niin saamme v. 1879 272 liikettä, niissä 2.941 työläistä, tuotantosumma 5.771.000 rpl., mutta v. 1890 379 liikettä, niissä 4.741 työläistä, tuotantosumma 12.232.000 rpl. Se, että koneellinen suurtuotanto on kehittynyt tällä tuotantoalalla yhtä nopeasti kuin myllytysteollisuudessakin, näkyy esim. höyryvoimakonetilastosta: v. 1875—1878 oli 27 höyrypuristamoita, niissä 28 höyrykonetta teholtaan 521 hevosvoimaa, mutta v. 1890—113 mekaanista puristamoita ja niissä 116 höyrykonetta teholtaan 1.886 hevosvoimaa.

Tämän osaston muut alat ovat verraten pieniä. Mainitsimme, että esim. sinappi- ja kalateollisuudessa 60-luvun tilasto laski olleen sadoittain sellaisia pieniä liikkeitä, joilla ei ole mitään yhteistä tehtaiden kanssa ja joita nykyään ei lasketa näihin viimeksi mainittuihin. Minkäläisten korjausten tarpeessa tehdastilastomme tiedot eri vuosilta ovat, näkyy seuraavasta: myllytysteollisuutta lukuunottamatta „Hakemisto” vuodelta 1879 laski tässä osastossa olleen 3.555 liikettä ja niissä työläisiä 15.313, mutta vuodelta 1890—1.842 liikettä ja niissä työläisiä 19.159. Seitsemällä tuotantoalalla* on pieniä liikkeitä (tuotantosumma alle 2 tuhatta ruplaa) otettu laskuihin v. 1879 2.487 liikettä, joissa oli 5.176 työläistä ja tuotantosumma 916 tuhatta rpl., mutta v. 1890 seitsemän liikettä, joissa oli kymmenen työläistä ja tuotantosumma kaksituhatta ruplaa! Tietojen tekemiseksi vertailukelpoisiksi on siis ensimmäisessä tapauksessa vähennettävä viisituhatta työläistä, toisessa—kymmenen henkeä!

6) Aksiisiverotuksen alaiset ja muut tuotantoalat

Eräillä aksiisiverotuksen alaisilla tuotantoaloilla havaitsemme tehdastyöläisten luvun vähenemistä 1860-luvulta meidän aikoihimme asti, mutta tuon vähenemisen määrä ei ole likimainkaan sellainen kuin väittää hra N. —on**, joka uskoo sokeasti jokaiseen painettuun numeroon. Asia on niin,

* Oljynpuristus-, tärkkelys-, siirappi-, mallas-, kondiittori-, säilyke- ja etikkatuotanto.

** „Russkoje Bogatstvo”, 1894, № 6, ss. 104—105.

että aksiisiverotuksen alaisen tuotannon suurimmassa osassa on ainoana tietolähteenä „Sotilastilastollinen kokoelma”, joka, kuten tiedämme, suuresti paisuttaa tehdastilaston yhteenvetoja. Mutta noiden tietojen tarkastamiseksi meillä on valitettavasti liian vähän aineistoa. Viinanpolttoteollisuudessa „Sotilastilastollinen kokoelma” laski v. 1866 olleen 3.836 liikettä, niissä 52.660 työläistä (v. 1890: 1.620 liikettä, 26.102 työläistä), ja sitä paitsi tehtaiden luku ei vastaa finanssiministeriön tietoja; finanssiministeriö laski v. 1865/66 olleen 2.947 toimivaa tehdasta, mutta v. 1866/67 — 3.386 *. Tästä päätellen työläisten luku on paisutettu noin 5—9 tuhannella. Viinatuotannossa „Sotilastilastollinen kokoelma” laskee olevan 4.841 tehdasta ja niissä 8.326 työläistä (1890: 242 tehdasta, niissä 5.266 työläistä); niistä Bessarabian läänissä 3.207 tehdasta, niissä 6.873 työläistä. Tuon numeron järjettömyys on silmäänpistävä. Ja todellakin, finanssiministeriön tiedoista ** tiedämme, että viinatehtaiden todellinen luku oli Bessarabian läänissä 10—12 ja koko Venäjällä 1.157. Työläisten lukumäärää on siis paisutettu *minimum 6 tuhannella*. Paisutuksen syy on nähtävästi se, että bessarabialaiset „tilastomiehet” ovat laskeneet tehtailijoiksi viinitarhojen omistajia (ks. alempana tupakkateollisuutta). Olut- ja simatuotannossa „Sotilastilastollinen kokoelma” laskee olevan 2.374 tehdasta, niissä 6.825 työläistä (1890: 918 tehdasta, niissä 8.364 työläistä), kun taas „Finanssiministeriön vuosikirjan” mukaan Euroopan-Venäjällä v. 1866 oli 2.087 tehdasta. Työläisten lukua on tässäkin paisutettu ***. Juurikassokeri- ja sokerinraffinointiteollisuudessa „Sotilastilastollinen kokoelma” paisuttaa työläisten lukumäärää *11 tuhannella* laskien heitä olevan 92.126, kun taas „Finanssiministeriön vuosikirja” laskee heitä olevan 80.919 (1890: 77.875 työläistä). Tupakka-teollisuudessa „Sotilastilastollinen kokoelma” laskee olevan 5.327 tehdasta (!), niissä 26.116 työläistä (1890: 281 tehdasta, niissä 26.720 työläistä); niistä 4.993 tehdasta ja 20.038 työläistä Bessarabian läänissä. Todellisuudessa oli

* „Finanssiministeriön vuosikirja”, I, ss. 75 ja 82. Kaikkien tehtaiden lukumäärä (siinä luvussa seisovienkin) oli 4.737 ja 4.646.

** „Vuosikirja”, I, s. 104.

*** Esim. Simbirskin läänissä „Sotilastilastollinen kokoelma” laskee olevan 218 tehdasta (!), niissä 299 työläistä, tuotantosumma 21,6 tuhatta ruplaa. („Vuosikirjan” mukaan tässä läänissä oli 7 tehdasta). Nähtävästi ne ovat pieniä kotiteollisuus- tai talonpoikaisteollisuuksia.

Venäjällä v. 1866 tupakkatehtaita 343 ja Bessarabian läänissä 13 *. Työläisten lukumäärän paisutus tekee *noin 20 tuhatta*, ja jopa itse „Sotilastilastollisen kokoelman” laatijatkin ovat huomauttaneet, että „Bessarabian läänistä osoitetut tehtaas... eivät ole muuta kuin tupakkaplantaaseja” (s. 414). Hra N. —on on siis katsonut nähtävästi tarpeettomaksi vilkaista käyttämänsä tilastojulkaisun tekstiin; siksi hän ei ole huomannut virhettä ja on järkeillyt aivan vakavissaan „työläisten lukumäärän mitättömästä lisääntymisestä... tupakkatehtaissa” (siteerattu kirjoitus, s. 104)!! Akssiisiveron alaisilla teollisuusaloilla hra N. —on ottaa työläisten luvun yleismäärät suoraan „Sotilastilastollisesta kokoelmasta” ja vuoden 1890 „Hakemistosta” (186.053 ja 144.332) ja laskee vähenemisen prosenttiin... „25-vuotiskaudella on tapahtunut työskentelevien työläisten luvun huomattava supistuminen, heitä on nyt 22,4% vähemmän”... „Tässä” (s.o. akssiisiverotuksen alaisilla teollisuusaloilla) „me näemme, että kasvusta ei voi olla puhettakaan, työläisten lukumäärä yksinkertaisesti on supistunut entisestä $\frac{1}{4}$ ” (ibid.). Todellakin, mikä voisi olla „yksinkertaisempaa”! Otetaan ensimmäinen käsille sattuva numero ja lasketaan prosentti! Mutta se pikkuseikka, että „Sotilastilastollisen kokoelman” numeroissa on työläisten lukumäärää paisutettu *noin 40 tuhannella*, voidaan olla huomaamattakin.

7) Johtopäätökset

Kahdessa viime pykälässä esitetty tehdastilastomme kritiikki johtaa meidät seuraaviin tärkeimpiin johtopäätöksiin.

1. *Reforminjälkeisellä kaudella tehtaiden lukumäärä lisääntyy Venäjällä nopeasti.*

Päinvastainen johtopäätös, joka johtuu meidän tehdastilastomme numeroista, on virhe. Asia on niin, että tehtaiden lukuun meillä joutuu pieniä käsityö-, kotiteollisuus- ja maatalouslaitoksia, ja *mitä kauemmaksi nykyajasta menemme, sitä suurempi määrä pieniä laitoksia tehtaiden luvussa tava-*taan.

---

* „Finanssiministeriön vuosikirja”, s. 61. Vrt. „Katsaus manufaktuuri-
suuteen” (II osa, Pietari, 1863), jossa on yksityiskohtaiset tiedot vuodelta 1861:
534 tehdasta ja niissä 6.937 työläistä, mutta Bessarabian läänissä 31 tehdasta ja
73 työläistä. Tupakkatehtaiden lukumäärä vaihtelee eri vuosina suuresti.

2. *Aikaisemmilta vuosilta tilastomme niin ikään paisuttaa sekä tehdastyöläisten lukua että tehtaiden tuotantomääriä.* Se johtuu ensinnäkin siitä, että ennen sisällytettiin tietoihin pieniä laitoksia enemmän. Siksi ovat tiedot niiltä tuotantoaloilta, jotka ovat kosketuksessa kotiteollisuuselinkeinojen kanssa, erikoisen epäluotettavia *. Toiseksi se johtuu siitä, että kapitalistisesti työllisiä kotityöläisiä sisällytettiin tehdastyöläisten lukuun entiseen aikaan enemmän kuin nyt.

3. Meillä on totuttu olettamaan, että kun kerran otetaan virallisen tehdastilaston luvut, niin niitä on pidettävä vertailukelpoisina tuon saman tilaston muiden numeroiden kanssa, niitä on pidettävä enemmän tai vähemmän luotettavina niin kauan kuin ei ole todistettu päinvastaista. Mutta siitä taas, mitä edellä olemme esittäneet, johtuu päinvastainen väittäjä: nimittäin se, että tehdastilastomme tietojen kaikenlainen vertailu eri ajoilta ja eri lääneistä on katsottava epäluotettavaksi niin kauan kuin ei ole todistettu päinvastaista.

IV. VUORITEOLLISUUDEN KEHITYS **

Venäjän reforminjälkeisen kehityksen alkukautena oli vuoriteollisuuden tärkeimpänä keskuksena Urali. Aivan viime aikoihin asti keski-Venäjistä jyrkästi erotettuna seutuna Urali edustaa samalla teollisuuden omalaatuista

* Jos otetaan kokonaistiedot kaikilta tuotantoaloilta ja pitemmiltä kausilta, niin mainitusta syystä johtuva paisuttelu ei ole suuri, sillä pienet tuotantolaitokset antavat pienen prosentin työläisten yleisluvusta ja yleisestä tuotantosummasta. Tällöin tietysti otetaan samanlaisista lähteistä otettujen tietojen vertailua (finanssiministeriön tietojen vertaamisesta kuvernöörien selostusten tietoihin tai „Sotilastilastollisen kokoelman” tietoihin ei voi olla puhuttakaan).

** Lähteet: *Semjonov*. „Venäjän kauppaa ja teollisuutta koskevien tietolähteiden tutkiminen”, III osa. Pietari, 1859, ss. 323—339.—„Sotilastilastollinen kokoelma”, vuoriteollisuutta koskeva osasto.—„Finanssiministeriön vuosikirja”, I vihko. Pietari, 1869.—„Tilastotietojen kokoelma vuoriteollisuuden alalta” vuosilta 1864—1867. Pietari, 1864—1867 (vuori-insinöörikorpuksen tieteellisen komitean julkaisu).—*I. Bogoljubski*. „Venäjän valtakunnan vuoriteollisuustilaston koe”. Pietari, 1878.—„Tilastohistoriallinen katsaus Venäjän teollisuuteen”. Pietari, 1883, I osa (Köppenin kirjoitus).—„Tilastotietojen kokoelma Venäjän vuoriteollisuudesta vuodelta 1890”. Pietari, 1892.—Sama vuodelta 1901 (Pietari, 1904) ja vuodelta 1902 (Pietari, 1905).—*K. Skalkovski*. „Venäjän vuoriteollisuuden tuottavuus v. 1877”. Pietari, 1879.—„Venäjän vuoriteollisuus”. Vuoridepartementin julkaisu Chicagon näyttelyä varten. Pietari, 1893 (laatinut Köppen).—„Tietojen kokoelma Venäjältä vuodelta 1890”. Keskustilastokomitean julkaisu. Pietari, 1890.—Sama vuodelta 1896. Pietari, 1897.—„Venäjän tuotantovoimat”. Pietari, 1896, VII osasto.—„Vestnik Finansov”, vuosilta 1896—1897.—Zemstvolistotietojen kokoelmat Permin läänin Jekaterinburgin ja Krasnoufimskin kihlakunnista y.m.

rakennetta. „Työn organisaation” perustana on Uralilla ammoisista ajoista ollut maaorjuus, joka aina tähän saakka, aivan 19. vuosisadan loppuun asti, tuntuu vuoriteollisuuselämän sangen tärkeissä puolissa. Tuolla kaudella maaorjuus oli perustana Uralin korkeimmalle kukoistukselle ja sen vallitsevalle asemalle ei ainoastaan Venäjällä, vaan osaksi myös Euroopassa. Rauta oli 18. vuosisadalla Venäjän eräs tärkeimpiä vientiartikkeleja; v. 1782 rautaa vietiin noin 3,8 milj. puutaa, vv. 1800—1815 — 2 — 1½ milj. puutaa, v. 1815—1838 — noin 1½ milj. puutaa. Vielä „19. vuosisadan 20-luvulla Venäjä sai valurautaa 1½ kertaa enemmän kuin Ranska, 4½ kertaa enemmän kuin Preussi, 3 kertaa enemmän kuin Belgia”. Mutta tuo sama maaorjuus, joka auttoi Uralia kohoamaan niin korkealle Euroopan kapitalismin alkiokehityksen kautena, oli syynä Uralin lamaantumiseen kapitalismin kukoistuksen kaudella. Rautateollisuuden kehitys edistyi Uralilla hyvin hitaasti. Vuonna 1718 Venäjä valmisti valurautaa noin 6½ milj. puutaa, v. 1767 — noin 9½ milj. puutaa, v. 1806 — 12 milj. puutaa, 30-luvulla — 9—11 milj. puutaa, 40-luvulla — 11—13 milj. puutaa, 50-luvulla — 12—16 milj. puutaa, 60-luvulla — 13—18 milj. puutaa, 1867 — 17½ milj. puutaa. Sadan vuoden aikana tuotanto ei ehtinyt kaksinkertaistua, ja Venäjä osoittautui olevan kaukana Euroopan muiden maiden jälessä, joissa koneellisen suurteollisuuden kasvu aiheutti metallurgian jättiläismäisen kehityksen.

Perussyynä Uralin lamaannustilaan oli maaorjuus; vuoriteollisuudenharjoittajat olivat samalla sekä tilanherroja että tehtailijoita, he eivät perustaneet herruuttaan pääomaan ja kilpailuun, vaan monopoliin* ja omistusoikeuteensa. Uralin tehtailijat ovat nykyäänkin mitä suurimpia maanomistajia. Vuonna 1890 valtakunnan kaikilla rautatehtailla, joita oli 262, katsottiin olevan 11,4 milj. desj. maata (siinä luvussa 8,7 milj. desj. metsää), joista 10,2 milj. desj. oli 111 uralilaisella tehtaalla (metsää 7,7 milj. desj.). Keskimäärin laskien jokainen uralilainen tehdas on siis valtavan, noin satakunta tuhatta desj. käsittävän latifundion omistaja. Maa-

---

* Talonpoikain vapauttamisen yhteydessä Uralin vuoriteollisuudenharjoittajat vaativat erikoisen tiukasti sen lain säilyttämistä, joka kielsi perustamasta tehtaiden alueille tulenvoimalla toimivia laitoksia, ja saivat ajettua tahtonsa läpi. Ks. eräitä yksityiskohtia „Tutkimista”, ss. 193—194. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 427—430. Toim.)

osuuksien erottamista talonpojille näistä metsäpalstoista ei ole vielä kukaan täydellisesti suoritettu loppuun. Työkäsien hankkimisen keinona ei Uralilla ole ainoastaan palkkaus, vaan myös *työllämaksu*. Zemstvotilasto laskee esim. Permin läänin Krasnoufimskin kihlakunnassa olevan tuhansia sellaisia talonpoikaistalouksia, joiden käytettävänä on tehtaalta maata, laitumia, metsää j.n.e. joko maksutta tai alennetusta maksusta. On itsestään selvää, että tuon maksuttoman käytön hinta on todellisuudessa sangen kallis, koska sillä perusteella alennetaan työpalkkaa tavattomasti; tehtaait saavat „omia”, tehtaaseen sidottuja ja halpoja työläisiä*. Hra V. D. Belov luonnehtii noita suhteita näin:

Uralin tekee voimakkaaksi — kertoilee hra Belov — työläinen, jonka on kasvattanut „omaperäinen” historia. „Muissa, ulkomaisissa ja jopa pietarilaisissakin tehtaissa työläinen on vieras näiden tehtaiden intresseille: tänään hän on täällä, huomenna muualla. Kun tehtaan asiat luistavat, niin hän työskentelee; kun liikevoittojen tilalle tulevat tappiot, niin hän ottaa reppunsa ja poistuu yhtä nopeasti ja helposti kuin oli tullutkin. Hän ja tehtaan isäntä ovat kaksi ikuista vihamiestä... Aivan toisenlaisessa asemassa on Uralin tehtaiden työmies: hän on paikallinen asukas, jolla on tehtaan yhteydessä oma maa ja oma talous, ja vihdoin — oma perhe. Tehtaan menestykseen liittyy kiinteästi ja erottamattomasti hänenkin hyvinvointinsa. Kun tehtaan asiat luistavat, niin hänenkin on hyvä olla; kun ne luistavat huonosti, niin hänenkin olonsa on huono, mutta hän ei voi poistua (sic!): siinä ei ole vain pelkkä reppu (sic!); poistuminen merkitsee koko hänen maailmansa särkemistä, maansa, taloutensa, perheensä hylkäämistä... Ja siksi hän on valmis kokemaan kovia vuosia, hän suostuu työskentelemään puolesta palkasta tai — mikä on samaa — olemaan puolet työajastaan ilman työtä antaakseen toiselle, samanlaiselle paikalliselle työläiselle, mahdollisuuden tienata itselleen leipäpalkan. Lyhyesti sanoen hän on valmis kaikkiin sopimuksiin isäntänsä kanssa, kunhan vain saisi jäädä tehtaalle... Uralilaisten työläisten ja tehtaiden välillä on siis erottamaton yhteys; suhteet ovat samat kuin ennenkin, ennen heidän vapauttamistaan

* Uralilainen työläinen „on... puoliksi maanviljelijä, joten vuorityö on hänellä hyvänä tukena taloudessa, vaikka siitä maksetaanikin vähemmän kuin muilla vuoriteollisuusveistöillä” („Vestnik Finansov”, 1897, № 8). Kuten tunnettu, uralilaisten talonpoikain maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta vapauttamisen ehdot oli sopeutettu juuri sen suhteen mukaisiksi, mikä talonpojilla oli vuorityöhön; vuoriteollisuusveistö jaettiin ammattilaisiin, joilla ei ollut maata ja joiden piti työskennellä ympäri vuoden tehdastyössä, ja maalaistyön tekijöihin, joilla oli maanosuus ja joiden piti suorittaa aputoita. Erittäin kuvaava on se termi, joka uralilaisten työläisten suhteen on säilynyt meidän päiviimme asti, nimittäin, että he „velkaantuvat” töissä. Kun lukee esimerkiksi zemstvotilastosta „tietoja työläisryhmästä, joka on velkaantunut Artinskin tehtaan ammattitöissä”, niin tahtomattaankin vilkaisee kanteen ja ottaa selvää vuosiluvusta: onko se todellakin yhdeksäskymmenes neljäs eikä jokin neljäskymmenes neljäs vuosi? ¹²⁷

maorjuudellisesta riippuvaisuudesta; vain näiden suhteiden muoto on muuttunut, siinä kaikki. Entisen kiinnitysperiaatteen tilalle on tullut keskinäisen hyödyn ylevä periaate” *.

Tuo keskinäisen hyödyn ylevä periaate ilmenee ennen kaikkea erikoisen suurena työpalkan alenemisena. „Etelässä... työläisen hinta on kaksi ja jopa kolmekin kertaa suurempi kuin esimerkiksi Uralilla”,— esim. muutamia tuhansia työläisiä koskevien tietojen mukaan 450 rpl. (vuodessa työläistä kohti) 177 rpl. vastaan. Etelässä „työläiset hylkäävät tehtaat, kaivokset ja louhimot heti, kun ilmaantuu mahdollisuus saada siedettävää palkkaa peltotöissä kotiseudullaan tai missä hyvänsä” („Vestnik Finansov”, 1897, № 17, s. 265). Mutta Uralilla ei ole tilaisuutta haaveilla siedettävästä palkasta.

Luonnollisessa ja erottamattomassa yhteydessä uralilaisen työläisen alhaiseen palkkaan ja velkaorjuudelliseen asemaan on Uralin teknillinen takapajuisuus. Uralilla käytetään valuraudan valmistuksessa polttoaineena enimmäkseen puuta, sulatusuunit ovat vanhanaikaista rakennetta, ilma puhalletaan kylmänä tai puolikuumana. Vuonna 1893 oli Uralilla 110:stä masuunista kylmäpuhallusmasuuneja 37, etelässä 18:stä 3. Yksi mineraalipolttoaineella toimiva masuuni antoi keskimäärin 1,4 milj. puutaa vuodessa, mutta puupolttoaineella toimiva — 217 tuhatta puutaa. Vuonna 1890 hra Köppen kirjoitti: „Raudan valmistuksen puuhiilimelloitusmenetelmä on Uralin tehtaissa yhä vielä lujasti vallalla, kun taas Venäjän muissa osissa putlaus syrjäyttää sen jo täydellisesti”¹²⁸. Höyryvoimakoneiden käyttö on Uralilla paljon heikompaa kuin Etelässä. Lopuksi ei voida olla panematta merkille myöskään Uralin sulkeutuneisuutta, sen irrallisuutta Venäjän keskuksesta valtaviin välimatkojen johdosta ja rautatien puuttumisen vuoksi. Aivan viime aikoihin asti on tuotteiden kuljetus Uralilta Moskovaan tapahtunut pääasiallisesti alkeellisesti „uittamalla” jokia pitkin kerran vuodessa **.

* „Kotiteollisuuden tutkimiskomission teokset”. XVI vihko, Pietari, 1887, ss. 8—9 ja seuraavat. Sama kirjoittaja jaarittelee sitten alempana „terveestä kansan”-teollisuudesta!

** Vrt. kuvausta tuosta uitosta hra Mamin-Sibirjakin kertomuksessa „Boitsy”. Tämän kirjailijan teoksissa tulee selväpiirteisesti esiin Uralin erikoinen, reforminedellistä läheisesti muistuttava elämänjärjestys, jolle on ominaista tehtaaseen sidotun väestön oikeudettomuus, pimeys ja poljettu asema, „herrojen” „tunnollisen poikamainen turmeltuneisuus”, ihmisten sen välikerroksen puuttuminen (raznotshintsit, intelligenssi), joka on niin luonteenomainen kaikkien maiden, myös Venäjän, kapitalistiselle kehitykselle.

Siis reformia edeltäneen järjestelmän mitä välittömimmät jätteet, työllämaksun voimakas kehitys, työläisten kiinnitys, työn alhainen tuottavuus, tekniikan takapajuisuus, alhainen työpalkka, käsityötuotannon vallitseva asema, alueen luonnonrikkauksien primitiivinen ja alkukantainen ryöstökäyttö, monopolit, kilpailun vaikeuttaminen, itseensäsulkeutuneisuus ja ajan yleisestä kaupallisesta ja teollisesta liikkeestä irtaantuneisuus — sellainen on yleinen kuva Uralista.

Vuoriteollisuuden eteläinen alue * on monessa suhteessa Uralin suoranainen vastakohta. Samassa määrin kuin Urali on vanha ja siellä vallalla oleva järjestys on „vuosisatojen pyhittävä”, on Etelä nuori ja se on muotoutumiskaudessaan. Aito kapitalistinen teollisuus, joka on kasvanut Etelässä viime vuosikymmenten aikana, ei tunne perinteitä, säätyjakoja, kansallisuutta eikä määrätyn väestön sulkeutuneisuutta. Etelä-Venäjälle on siirtynyt ja siirtymä edelleenkin suuria määriä ulkomaisia pääomia, insinöörejä ja työläisiä, ja nykyisenä (1898) nousu kautena sinne siirretään Amerikasta kokonaisia tehtaita **. Kansainväliselle pääomalle ei tuottanut vaikeuksia muuttaa tullimuurin sisälle ja asettua „vieraalle” maaperälle: ubi bene, ibi patria ***... Tässä on tilastotietoja siitä, kuinka Etelä syrjäyttää Uralia ¹²⁹:

V u o d e t	Sulatettu valurautaa tuh. puudissa						Kaivettu kivihiiltä yhteensä valtakunnassa milj. puudissa
	Yhteensä valtakunnassa	%	Uralilla	%	Etelässä	%	
1867.	17.028	100	11.084	65,1	56	0,3	26,7
1877	24.579	100	16.157	65,7	1.596	6,5	110,1
1887	37.389	100	23.759	63,5	4.158	11,1	276,8
1897	114.782	100	41.180	35,8	46.349	40,4	683,9
1902	158.618	100	44.775	28,2	84.273	53,1	1.005,21

* Vuoriteollisuustilastossa „Etelä- ja Lounais-Venäjällä” tarkoitetaan Volynian, Donin, Jekaterinoslavin, Kievin, Astrakaanin, Bessarabian, Podolian, Taurian, Harkovin, Hersonin ja Tshernigovin läännejä. Esitetyt numerotiedot koskevatkin niitä. Kaikki se, mitä tässä sanotaan Etelästä, voitaisiin sanoa (pienin muutoksin) myöskin Puolasta, joka muodostaa toisen, reforminjälkeisenä kautena huomattavan vuoriteollisuusalueen.

** „Vestnik Finansov”, v. 1897, № 16: Nikopolin-Mariupolin yhtiö tilasi ja toi Amerikasta Venäjälle putkenvalssustehtaan.

*** — missä hyvä, siellä isänmaa. *Toim.*

Näistä numeroista näkyy selvästi, minkälainen teknillinen vallankumous on Venäjällä nykyään käynnissä ja kuinka valtava tuotantovoimien kehittämisen kyky kapitalistisella suurteollisuudella on. Uralin valta-asema oli samaa kuin epävanaan työn, teknillisen takapajuisuuden ja lamaannuksen valta-asema*. Nykyään me sitä vastoin näemme, että vuoriteollisuuden kehitys tapahtuu Venäjällä nopeammin kuin Länsi-Euroopassa, osittain jopa nopeammin kuin Pohjois-Amerikassa. Vuonna 1870 Venäjä tuotti 2,9% valuraudan maailmantuotannosta (22 milj. puutaa 745:stä), mutta 1894 — 5,1% (81,3 milj. puutaa 1.584,2:sta) („Vestnik Finansov”, 1897, № 22). Viimeisten 10 vuoden aikana (1886—1896) valuraudan tuotanto Venäjällä kolminkertaistui (32 1/2 ja 96 1/2 milj. puutaa), kun taas esim. Ranska otti sellaisen askeleen 28 vuodessa (1852—1880), Yhdysvallat 23 vuodessa (1845—1868), Englanti 22 vuodessa (1824—1846), Saksa 12 vuodessa (1859—1871; ks. „Vestnik Finansov”, 1897, № 50). Nuorissa maissa kapitalismin kehitys käy vanhojen maiden esimerkin ja avun perustalla huomattavasti *nopeammaksi*. Viime vuosikymmen (1888—1898) on tietysti erikoisen nopean nousun aikaa, nousun, joka, kuten kaikki kapitalistinen kukoistus, johtaa kiertämättä pulaan; mutta kapitalistinen kehitys ei yleensä voi tapahtua muuten kuin hyppäyksin.

Koneiden soveltaminen tuotantoon ja työläisten lukumäärän lisääntyminen on tapahtunut Etelässä paljon nopeammin kuin Uralilla**:

* On itsestään selvää, että myös uralilaiset vuoriteollisuudenharjoittajat kuvailevat asian hleman toisin. Kuu:kaana, kuinka kaunopuheisesti he itkivät viimevuotisissa edustajakouksissa: „Uralin historialliset ansiot ovat kaikille tunnettuja. Kahden vuosisadan aikana koko Venäjä kynti ja leikkasi eloa, takoi, kaivoi ja veisti Uralin tehtaiden tuotteilla. Se kantoi rinnassaan Uralin vaskesta valmistettuja ristejä, ajoi uralilaisilla akseleilla, ampui uralilaisesta teräksestä valmistetuilla pyssyillä, paistoi ohukaisia uralilaisilla paistinpannuilla, helisteli taskussaan uralilaisia viisikopekkaisia. Urali tyydytti koko Venäjän kansan kulutuksen...” (joka ei käyttänyt rautaa juuri laisinkaan. Vuonna 1851 laskettiin Venäjällä valuraudan kulutuksen olleen noin 14 nautaa asukasta kohti, v. 1895 — 1,13 puutaa, v. 1897 — 1,33 puutaa) „...valmistetaan tuotteita sen tarpeiden ja maun mukaan. Se jakoi anteliaasti (?) luonnonrikkauksiaan ajamatta takaa muotia, innoistumatta ratakiskojen, kamiinaristikkojen ja miestopatsaiden valmistukseen. Ja palkaksi tuosta vuosisataisesta palveluksesta se eräänä kauniina päivänä unohtettiin ja hyljättiin” („Vestnik Finansov”, 1897, № 32: „Yhteenvetoja Uralilla pidetyistä vuoriteollisuus-edustajakouksista”). Totta tosiaankin, minkälaista ylenkatsetta „vuosisatojen pyhittämiä” tukipylväitä kohtaan! Syystä siihen on aina se sama pahanillinen kapitalismi, joka on tuonut kansantalouteemme sellaisen „epävakaisuuden”. Mikä olisikaan eleskellä vanhaan tapaan, „olla innoistumatta ratakiskojen valmistamiseen” ja paistella rauhassa ohukaisia uralilaisilla paistinpannuilla!

** Hra Bogoljubski laskee, että vuonna 1868 vuoriteollisuudessa oli käytössä 526 höyrykonetta, joiden teho oli 13.575 hevosvoimaa.

Vuodet	Vuoriteollisuudessa käytettiin höyrykonetta ja hevosvoimia						Vuorityöläisten lukumäärä (lukemalla suolan tuotannossa työskenteleviä)		
	yhteensä Venäjällä		Uralilla		Etelässä		yhteensä Venäjällä	Uralilla	Etelässä
	höyryk. h. voim.	h. voim.	höyryk. h. voim.	h. voim.	höyryk. h. voim.	h. voim.			
1877	89	27.880	268	8.070	161	5.129	256.919	145 455	13.865
1893	2.853	115.429	550	21.330	585	30.759	444.646	238.630	54.670

Näin muodoin Uralilla höyryhevosvoimain määrä lisääntyi vain noin 2 $\frac{1}{2}$ -kertaiseksi, mutta Etelässä *kuusinkertaiseksi*, työläisten lukumäärä Uralilla 1 $\frac{2}{3}$ -kertaiseksi, Etelässä melkein *nelinkertaiseksi* *. Siis juuri kapitalistinen suurteollisuus lisää nopeasti työläisten lukua rinnan heidän työnsä tuottavuuden valtavan kohottamisen kanssa.

Rinnan Etelän kanssa on mainittava myös Kaukasiasta, jolle samoin on luonteenomaista vuoriteollisuuden hämmästyttävän nopea kasvu reforminjälkeisellä kaudella. Naftan tuotanto, joka ei ollut 60-luvulla edes miljoonaa puutaa (557 tuhatta vuonna 1865), oli v. 1870 — 1,7 milj. puutaa, v. 1875 — 5,2 milj. puutaa, v. 1880 — 21,5 milj. puutaa, v. 1885 — 116 milj. puutaa, v. 1890 — 242,9 milj. puutaa, v. 1895 — 384,0 milj. puutaa, v. 1902 — 637,7 milj. puutaa. Melkein kaikki nafta tuotetaan Bakun läänissä ja Bakun kaupunki on „vähäpätöisestä kaupungista muuttunut Venäjän ensiluokkaiseksi teollisuuskeskukseksi, jossa on 112 tuhatta asukasta” **. Naftan tuotannon ja jalostuksen valtava kehitys on saanut Venäjällä aikaan paloöljyn laajan käytön, joka on työntänyt täydellisesti syrjään amerikkalaisen tuotteen (henkilökohtaisen kulutuksen kasvu tuotteen halvetessa sen tehdasmaisen jalostuksen seurauksena), ja vieläkin laajemman naftajätteiden käyttämisen polttoaineena

* Työläisten luku oli Uralilla rautatuotannossa v. 1886 145.910 henkeä, v. 1893 — 164.126; mutta Etelässä — 5.956 ja 16.467. Lisäys $\frac{1}{2}$ (likipitäen) ja 2 $\frac{1}{2}$ -kertainen. Vuodelta 1902 ei ole tietoja höyrykoneiden ja hevosvoimien määrästä. Vuorityöläisten luku taas (ilman suolan tuotannossa työskenteleviä) oli v. 1902 koko Venäjällä 604.972, siinä luvussa Uralilla 249.805 ja Etelässä 145.280.

** „Vestnik Finansov”, 1897, № 21. Vuonna 1863 Bakussa oli 14 tuhatta asukasta, v. 1885 — 45,7 tuhatta.

tehtaissa ja rautateillä (tuotannollisen kulutuksen kasvu)* Kaukasian vuoriteollisuudessa työskentelevien työläisten lukumäärä on myös kasvanut erittäin nopeasti, nimittäin 3.431:stä vuonna 1877 17.603:een vuonna 1890, t.s. lisääntynyt viisinkertaiseksi.

Etelän teollisuuden rakenteen kuvaamiseksi otamme tiedot Donetsin laakion kivihiilituotannosta (siellä on kaivosten keskinkertainen koko pienempi kuin Venäjän kaikilla muilla alueilla). Ryhmittäen kaivokset työläisten lukumäärän mukaan saamme seuraavanlaisen kuvan**.

Kaivosryhmät työläisten lukumäärän mukaan	Donetsin laakiossa						Yhtä kaivosta kohti on				
	Lukumäärä			Höyryvoimaa					Höyryvoimaa		Yhtä työläistä kohti tuh. pauetta hiiltä
	kaivoksia	kultuja ja umpi- tunnelleita	työläisiä	kaivetta hiiltä tuh. pauetta	konette	hevosvoimia	työläisiä	hiiltä tuh. pauetta	konette	hevosvoimia	
I. Kaivokset, joissa on korkeintaan 10 työläistä	27	31	172	178	—	—	6,4	6,6	—	—	1,0
II. Kaivokset, joissa on 10 — 25 työl.	77	102	1.250	3.489	8	68	16,2	45,3	0,1	0,8	2,8
III. " " 25 — 100 "	119	339	5.750	28.693	62	766	48,3	241,1	0,5	6,4	4,9
IV. " " 100 — 500 "	29	167	6.973	59.130	87	1.704	240,4	2.038,9	3	58,7	8,4
V. " " 500 — 1.000 "	5	67	3.698	23.164	24	756	739,6	4.632,8	4,8	151,2	6,3
VI. " " 1.000 — tai enemmän	3	16	5.021	53.605	29	1.724	1.673,7	17.868,3	9,6	574,6	10,6
Kaivokset, joiden työläis- lukua ei tiedetä	9	40	(2.296)	15.008	18	808					
<i>Yhteensä</i>	269	702	25.167	189.267	228	5.826	93,5	681,3	0,9	21,6	7,3

Siis tällä alueella (ja vain tällä alueella) on tavattoman pieniä talonpoikaiskaivoksia, joilla suurilukuisuudestaan huolimatta on kuitenkin yleisessä tuotannossa aivan mitätön osuus (104 pienestä kaivoksesta saadaan vain 2% koko hiilentuotantomäärästä) ja niille on ominaista mitä alhaisin

* Vuonna 1882 yli 62% vetureista lämmitettiin haloilla, mutta v. 1895/96—haloilla 28,3%, naftalla 30%, kivihiilellä 40,9% („Tuotantovoimat” XVII, 62). Valloitettuaan sisäiset markkinat naftateollisuus syöksyi etsimään ulkomaisia markkinoita ja naftanvienti Aasiaan kasvaa hyvin nopeasti („Vestnik Finansov”, 1897, № 32) vastoin eräiden venäläisten taloustieteilijäin apriorisia ennustuksia, taloustieteilijäin, jotka jaarittelevat mielellään siitä, että Venäjän kapitalismia varten ei ole ulkomaisia markkinoita.

** Tiedot on otettu kaivosten luettelosta, joka on teoksessa „Tietokokoelma vuoriteollisuudesta vuodelta 1890”.

työn tuottavuus. Sitä vastoin 37 suurinta kaivosta palkkaa $\frac{3}{5}$ koko työläismäärästä ja niistä saadaan yli 70% koko hiilentuotantomäärästä. Työn tuottavuus kasvaa rinnan kaivosten suuruuden kasvamisen kanssa jopa koneiden käytöstä riippumattakin (vrt. esim. kaivosten V ja III luokkaa höyryhevosvoimain määrän mukaan ja tuotannon suuruuden mukaan yhtä työläistä kohti). Tuotannon keskittyminen Donetsin laakiolla yhä kasvaa: esim. 4 vuoden aikana, 1882—1886, 512:sta hiilenlähettäjistä 21 toimitti yli 5.000 vaununlastia (t.s. 3 milj. puutaa) kukin, yhteensä 229,7 tuhatta vaunua 480,8 tuhannesta, siis vähemmän kuin puolet. Mutta toisten neljän vuoden aikana, 1891—1895, oli 872 lähettäjä, joista 55 toimitti yli 5.000 vaununlastia kukin, yhteensä 925,4 tuhatta vaunua 1.178,8:sta, s.o. $\frac{8}{10}$ koko määrästä*.

Esitetyt tiedot vuoriteollisuuden kehityksestä ovat erikoisen tärkeitä kahdessa suhteessa: ensinnäkin ne osoittavat erikoisen havainnollisesti sen yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden vaihtumisen olemuksen, joka tapahtuu Venäjällä kansantalouden kaikilla aloilla, toiseksi, ne havainnollistavat sitä teoreettista väittämää, että kehittyvässä kapitalistisessa yhteiskunnassa kasvavat erikoisen nopeasti ne teollisuusalat, jotka valmistavat *tuotantovälineitä*, t.s. ei henkilökohtaisen, vaan tuotannollisen kulutuksen tarvikkeita. Kahden yhteiskunnallis-taloudellisen muodon vaihtuminen tulee vuoriteollisuudessa esiin erikoisen havainnollisesti sen vuoksi, että kummankin muodon tyypillisinä edustajina tässä suhteessa ovat erikoiset alueet: toisella alueella voidaan havaita esikapitalistinen muinaisuus, sen alkeellinen ja vanhanaikainen tekniikka, paikalleen kiinnitetyn väestön henkilöllinen riippuvaisuus, säätyperinteiden, monopolien y.m. lujuus, toisella alueella — täydellinen eronteko kaikenlaisista perinnäistavoista, teknillinen kumous ja puhtaasti kapitalistisen koneellisen teollisuuden nopea kehitys**.

* Tiedot N. S. Avdakovin teoksesta: „Lyhyt tilastokatsaus Donetsin kivihiihteollisuuteen”. Harkov, 1896.

** Uusien elämänehtojen vaikutuksesta on Uralikin alkanut viime aikoina uudistua, ja tuo uudistuminen alkaa käydä vieläkin nopeammin, kun rautatiet liittävät Uralin läheisemmin „Venäjään”. Tässä suhteessa tulee erikoisen suuri merkitys olemaan Uralin yhdistämisellä Etelän kanssa rautatiellä, jota suunnitellaan uralilaisen malmin vaihtamiseksi Donetsin kivihiihteen. Tähän asti Urali ja Etelä, työskennellen eri markkinoita varten ja eläen pääasiallisesti valtion tilauksista, eivät ole juuri lainkaan kilpailleet keskenään. Mutta runsaat valtion-tilaussaateet eivät ole ikuisia.

Tästä esimerkistä näkyy narodnikki-taloustieteilijän virhe erikoisen selvästi. He eivät tunnusta kapitalismin edistyksekkyyttä Venäjällä ja viittaavat siihen, että liikeyrityksiemme turvautuvat mielellään maanviljelyksessä työllämmänsä ja teollisuudessa — töiden antamiseen kotiin, vuoriteollisuudessa pyrkivät saamaan aikaan työläisen kiinnittämisen paikalleen, pienten tuotantolaitosten kilpailun kieltämisen lain voimalla y.m., y.m. Tuollaisten päätelmien epäloogisuus ja historiallisen perspektiivin huutava rikkominen niissä on silmään pistävää. Todellakin, mistä voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että tuo liikeyrityksiemme pyrkimys — hyötyä esikapitalististen taloudenhoitomenetelmien etuisuuksista — on asetettava kapitalismin eikä niiden vanhan jätteen kontolle, jotka pidättävät kapitalismin kehitystä ja jotka monessa tapauksessa pysyvät pystyssä lain nojalla? Voidaanko ihmetellä sitä, että esim. Etelän vuoriteollisuudenharjoittajat haluavat työläisten kiinnittämistä ja pienten tuotantolaitosten kilpailun lainsäädännöllistä kieltämistä, kun vuoriteollisuuden toisella alueella tuo kiinnitys ja nuo kiellot ovat olemassa muinaisuudesta nykypäiviin asti, kun tehtailijat toisella alueella saavat huomattavan tekniikan ja halvemmän ja nöyremmän työvoiman avulla valuraudalla vaivatta „kopeekan kopeekalle ja toisinaan jopa puolitoista kopeekkaa kopeekalle” *? Eiköhän pitäisi päinvastoin ihmetellä sitä, että tällaisissa oloissa löytyy ihmisiä, jotka ovat valmiit idealisoimaan Venäjän esikapitalistista talousjärjestelmää, henkilöitä, jotka sulkevat silmänsä näkemästä niiden kaikkien vanhentuneiden laitosten hävittämisen mitä päivänpolttavinta ja tähdellisintä välttämättömyyttä, laitosten, jotka estävät kapitalismin kehitystä **?

Toisaalta tiedot vuoriteollisuuden kasvusta ovat tärkeitä siksi, että ne osoittavat havainnollisesti kapitalismin ja sisämarkkinain nopeamman kasvun tuotannollisen kulutuksen tarvikkeiden linjaa henkilöllisen kulutuksen tarvikkeiden tuotannon kasvuun verrattuna. Tämän seikan jättää huomioimatta esim. hra N. —on päätellessään, että vuoriteolli-

* Jegunovin kirjoitus teoksessa „Selostuksia ja tutkielmia kotiteollisuudesta”. III osa, s. 130.

** Esimerkiksi hra N. —on on kohdistanut kaikki voivottelunsa yksinomaan kapitalismin (vrt. esim. Etelän vuoriteollisuudenharjoittajista „Katsausten” ss. 211 ja 296) ja siten kokonaan vääristellyt Venäjän kapitalismin suhteen vuoriteollisuutemme esikapitalistiseen järjestelmään.

suustuotteiden koko sisäisen kysynnän tyydyttäminen „saa-
vutetaan nähtävästi hyvin pian” („Katsauksia”, 123). Asia
on niin, että metallien, kivihiilen y.m. käyttämisen määrä
(1 asukasta kohti) ei jää eikä voi jäädä kapitalistisessa
yhteiskunnassa muuttumattomaksi, vaan välttämättömästi
lisääntyy. Jokainen uusi virsta rautatieverkkoa, jokainen
uusi versta, jokainen aura, jonka maalaisporvari hankkii,
kohottaa vuoriteollisuustuotteiden kysynnän määrää. Kun
esim. valuraudan kulutus Venäjällä kohosi vuodesta 1851
vuoteen 1897 14 naulasta $1\frac{1}{3}$ puutaan 1 asukasta kohti, niin
tämän viimeksi mainitunkin määrän on vielä hyvin voimak-
kaasti kasvettava, jotta se pääsisi lähelle valuraudan kysyn-
nän määrää edistyneimmissä maissa (Belgiassa ja Englan-
nissa yli 6 puuta asukasta kohti).

V. LISÄÄNTYYKÖ TYÖLAISTEN LUKUMAARA SUURISSA KAPITALISTISISSA TUOTANTOLAITOKSISSA?

Tarkasteltuamme tehdas- ja vuoriteollisuutta koskevia
tietoja voimme nyt yrittää vastata tähän kysymykseen, joka
on niin kiintoisa narodnikki-taloustieteilijöille ja johon he
ovat vastanneet kieltävästi (herrat V. V., N. —on, Karyshev
ja Kablukov väittävät, että tehdastyöläisten lukumäärä
Venäjällä kasvaa — jos kasvaa — hitaammin kuin väestö).
Huomautamme aluksi, että kysymyksen tulee olla joko siitä,
lisääntyykö kauppa- ja teollisuusväestö maanviljelysväestön
kustannuksella (siitä myöhemmin), tahi siitä, lisääntyykö
työläisten lukumäärä koneellisessa suurteollisuudessa. Ei
voida väittää, että työläisten lukumäärän pitäisi pienissä
teollisuuslaitoksissa tai manufaktuureissa lisääntyä kehitty-
vässä kapitalistisessa yhteiskunnassa, sillä tehdas syrjäyttää
alituisesti teollisuuden alkeellisempia muotoja. Tehdastilas-
tomme tiedot taas, kuten edellä on yksityiskohtaisesti
osoitettu, eivät suinkaan aina koske *tehdasta* tämän termin
tieteellisessä merkityksessä.

Tarkastellaksemme aineistoa meitä kiinnostavasta kysy-
myksestä meidän on, ensiksikin, otettava tiedot kaikista
tuotantoaloista, toiseksi, tiedot pitkältä ajanjaksolta.
Vain näillä ehdoilla on tietojen vertailukelpoisuus enemmän
tai vähemmän taattua. Otamme vuodet 1865 ja 1890,—
reforminjälkeisen kauden 25-vuotisen jakson. Tehkäämme

yhteenvedo saatavissa olevista tilastotiedoista. Tehdastilastossa on vuodelta 1865 täydellisimmät tiedot ja niiden mukaan oli Euroopan-Venäjällä 380.638 henkeä tehdastyöläisiä kaikilla tuotantoaloilla, lukuunottamatta viina-, olut-, juurikassokeri- ja tupakkatuotantoa *. Työläisten luvun määrittelyä näillä tuotantoaloilla on otettava ne ainoat tiedot, jotka ovat olemassa „Sotilastilastollisessa kokoelmassa”, ja näitä tietoja täytyy oikaista, kuten edellä on osoitettu. Kun lisäämme mainittujen tuotantoalojen 127 935 työläistä **, saamme tehdastyöläisten koko lukumääräksi Euroopan-Venäjällä v. 1865 (sekä aksiisia maksavilla että aksiisivapailta teollisuusaloilla) 508.573 henkeä ***. Vuodelta 1890 on vastaava luku 839.730 henkeä ****. Lisäys on 65%, siis suurempi kuin väestön kasvu. Kuitenkin on otettava huomioon, että *todellisuudessa on lisäys ollut epäilemättä suurempi kuin mitä nämä numerot osoittavat*: edellä on yksityiskohtaisesti osoitettu, että tehdastilastotiedot 1860-luvulta ovat paisuteltuja, koska niihin on otettu pieniä koti- ja käsiteollisuus- sekä maataloudellisia laitoksia ja myös kotityöläiset. Aineiston puutteen takia emme valitettavasti voi täydellisesti oikaista kaikkia noita paisutteluja ja osittaisesta oikaisusta pidämme parempana kieltäytyä, sitäkin suuremmalla syyllä, kun tuonnempana esitetään tarkempia tietoja työläisten lukumäärästä suurimmissa tehtaissa.

Siirrymme vuoriteollisuustilastoon. Vuorityöläisten lukumäärä on vuodelta 1865 osoitettu ainoastaan kupari- ja rautatuotannosta sekä myös kulta- ja platinakentistä; Euroopan-Venäjällä — 133.176 henkeä *****. Vuonna 1890

* „Finanssiministeriön tietojen ja aineistojen kokoelma”, 1867, № 6. Edellä on jo osoitettu, että nykyaikaa koskeviin tietoihin vertailemiseen voidaan käyttää ainoastaan samasta lähteestä otettuja tietoja, s.o. finanssiministeriön tietoja.

** Olutpanimoissa on 6.825 henkeä; tässäkin on litoittelua, mutta oikaisua varten ei ole tietoja; juurikassokerituotannossa — 68.334 („Finanssiministeriön vuosikirjan” mukaan), tupakkateollisuudessa — 6.116 (oikaistu) ja viinapolttimoissa — 46.660 (oikaistu).

*** Hra T. Baranovski esittää vuodelta 1866 hra Veshnjakovin numeron — 493.371 henkeä („Tehdas”, s. 339). Emme tiedä, millä tavoin on saatu tämä luku, jonka eroavaisuus meidän esittämästämme on sangen vähäinen.

**** Vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan. Yhteissummasta, 875.764 hengestä, on vähennettävä vuoriteollisuustilastossa toistamiseen esiintyvät työläiset, nimittäin: 291 asfaltiteollisuudessa, 3.468 suolateollisuudessa ja 32.275 rataakskoteollisuudessa.

***** Vuorityöläisten lukumäärästä 60-luvulla ks. „Tilastollinen Aikakirja”, I, v. 1866.—„Finanssiministeriön vuosikirja”, I.—„Tilastotietojen kokoelma vuoriteollisuudesta” vuosilta 1864—1867, Pietari, 1864—1867, tieteellisen vuoriteollisuuskomitean julkaisu.

oli näillä samoilla tuotantoaloilla 274.748 työläistä *, siis yli kaksi kertaa enemmän. Tämä viimeksi mainittu luku käsittää 80,6% kaikista vuorityöläisistä Euroopan-Venäjällä v. 1890; edellyttäen, että mainitut tuotantoalat myös v. 1865 käsittivät 80,6% kaikista vuorityöläisistä **, saamme vuorityöläisten yleiseksi lukumääräksi v. 1865 — 165.230 henkeä ja v. 1890 — 340.912 henkeä. Lisäys 107%.

Edelleen, suurten kapitalististen tuotantolaitosten työläisten joukkoon kuuluvat myös rautatietyöläiset. Vuonna 1890 oli heitä Euroopan-Venäjällä yhdessä Puolan ja Kaukasian kanssa 252.415 henkeä ***. Rautatietyöläisten lukumäärä v. 1865 on tuntematon, mutta se voidaan määritellä riittäväällä todennäköisyydellä, koska yhtä rautatieverkoston virstaa kohti tuleva rautatietyöläisten lukumäärä vaihtelee hyvin vähän. Laskien 9 työläistä virstaa kohti saamme rautatietyöläisten lukumääräksi v. 1865 32.076 henkeä ****.

Tehkäämme yhteenvedo laskelmistamme:

Työläisten lukumäärä suurissa kapitalistisissa tuotantolaitoksissa (tuhansissa)

V u o s i n a	Tehdasteollisuudessa	Vuoriteollisuudessa	Rautateillä	Yhteensä
1865	509	165	32	706
1890	840	340	252	1.432

* „Tilastotietojen kokoelma vuoriteollisuudesta v. 1890”, Pietari, 1892. Tämän „Kokoelman” mukaan on työläisten kokonaismäärä Euroopan-Venäjällä 342.166, mutta vähentämällä paloöljytehtaiden työläiset (jotka on huomioitu „Hakemistossa”) ja korjaamalla muutamia pieniä virheitä — 340.912 henkeä.

** Muiden vuoriteollisuuden tuotantoalojen joukossa on sellaisia, joissa työläisten lukumäärä on nähtävästi kasvanut heikosti (suolan hankinta); on sellaisia, joissa työläisten lukumäärän on täytyntä lisääntyä sangen voimakkaasti (kivihiiliteollisuus, kivenlouhinta); on myöskin sellaisia, joita 1860-luvulla ei ollut lainkaan olemassa (esim. elohopean tuotanto).

*** „Tilastollinen katsaus rautateihin ja sisämaan vesiväyliin”, Pietari, 1893, s. 22. Kululaitosministeriön julkaisu. Valitettavasti meillä ei ole tietoja Euroopan-Venäjän ottamiseksi erikseen. Rautatietyöläisten joukkoon emme laske ainoastaan vakinaisia, vaan myös väliaikaiset (10.447) ja päivätyöläiset (74.504). Väliaikaisen työläisen keskimääräinen vuosipalkka on 192 rpl., päivätyöläisen 235 rpl. Keskimääräinen päiväpalkka 78 kop. Näin ollen ovat sekä väliaikaiset että päivätyöläiset työssä suurimman osan vuodesta, ja sen vuoksi on väärin jättää heidät huomiotta, kuten hra N. —on tekee („Katsauksia”, s. 124).

**** Yhtä virstaa kohti oli rautatietyöläisiä v. 1886 — 9,0; v. 1890 — 9,5; v. 1893 — 10,2; v. 1894 — 10,6; v. 1895 — 10,9; näin muodoin tällä luvulla on selvä kasvutendenssi. Ks. „Tietojen kokoelma Venäjältä” vuosilta 1890 ja 1896 ja „Vestnik Finansov”, 1897, № 39.—Huomautamme, että tässä pykälässä vain vertailimme tietoja vuosilta 1865 ja 1890; sen vuoksi on aivan samantekevää, otammeko rautatietyöläisten lukumäärän koko valtakunnassa vaiiko ainoastaan Euroopan-Venäjällä; otammeko 9 henkeä yhtä virstaa kohti vaiiko vähemmän; otammeko vuoriteollisuuden kaikki alat vaiiko vain ne, joista on tietoja vuodelta 1865.

Työläisten lukumäärä suurissa kapitalistisissa tuotantolaitoksissa on siis 25 vuoden kuluessa lisääntynyt enemmän kuin kaksinkertaiseksi, t.s. se ei ole kasvanut ainoastaan paljon nopeammin kuin väestö yleensä, vaan myös nopeammin kuin kaupunkilaisväestö *. On siis varmaa, että yhä suurempi määrä työläisiä tulee vedetyksi maanviljelyksestä ja pieniltä ammattialoilta suuriin teollisuuslaitoksiin **. Näin puhuvat sen saman tilaston tiedot, johon narodnikimme ovat niin usein turvautuneet ja jota he ovat niin suuresti väärinkäyttäneet. Mutta tilastotietojen väärinkäytössä heidän huippusaavutuksenaan on seuraava todella ilmiömäinen menettelytapa: otetaan tehdastyöläisten lukumäärän suhde koko väestöön (!) ja täten saadun luvun perusteella (noin 1%) jaaritellaan siitä, kuinka mitätön on tämä „kourallinen” työläisiä ***! Esim. hra Kablukov, toistaen tuon laskun „Venäjän tehdastyöläisten”**** prosentista väestöön verraten, jatkaa seuraavaan tapaan: „Lännessä taas (!) jalostusteollisuudessa työskentelevien työläisten lukumäärä...” (eiköhän jokaiselle kymnaasilaisellekin ole selvää, että „tehdastyöläiset” eivät ole lainkaan sama asia kuin „jalostusteollisuudessa työskentelevät työläiset”?)... „muodostaa aivan toisen suhteen koko väestöön”, nimittäin 53%:sta Englannissa 23 %:iin Ranskassa. „Ei ole vaikea nähdä, että ero tehdastyöläisten luokan (!) suhdelvussa siellä ja meillä on niin suuri, että ei voi olla puhettakaan meidän kehityskulomme yhtäläistämisestä länsieurooppalaisen kanssa”. Ja näin kirjoittaa professori, jonka erikoisala on tilastotiede! Hän tekee harvinaisella rohkeudella yhdessä hengenvedossa kaksi vääristelyä: 1) tehdastyöläiset vaihdetaan jalostusteollisuudessa työskenteleviin työläisiin;

* Euroopan-Venäjällä oli v. 1863 6,1 milj. henkeä kaupunkiväestöä, mutta v. 1897 — 12,0 miljoonaa.

** Uusimmat tiedot työläisten lukumäärästä suurissa kapitalistisissa tuotantolaitoksissa ovat tällaisia. Vuodelta 1900 on olemassa tiedot tehdastyöläisten lukumäärästä tuotantolaitoksissa, jotka eivät maksa akssiä; vuodelta 1903 akssiä maksavista. Vuorityöläisistä vuodelta 1902. Rautatietyöläisten lukumäärän voi määritellä laskemalla 11 henkeä yhtä virstaa kohti (tiedot tammikuun 1 päivästä v. 1904). Ks. „Venäjän vuosikirjaa” vuodelta 1906 ja „Tietojen kokoelmaa vuoriteollisuudesta” vuodelta 1902.

Yhdistäen nämä tiedot saamme: Euroopan-Venäjän 50 läänissä oli vuosina 1900—1903 — 1.261.571 tehdastyöläistä; 477.025 vuorityöläistä, 468.941 rautatietyöläistä. Yhteensä 2.207.537. Koko Venäjän valtakunnassa tehdastyöläisiä 1.509.516; vuorityöläisiä 626.929; rautatietyöläisiä 655.929. Yhteensä 2.792.374. Nämäkin numerot vahvistavat täydellisesti tekstissä sanotun. (Huomautus 2. painokseen.)

*** N. —on, l. c., s. 326 y.m.

**** „Luentoja maatalouden ekonomiikasta”, Moskova, 1897, s. 14.

2) nämä viimeksi mainitut vaihdetaan jalostusteollisuudessa työskentelevään väestöön. Selittäkäämme oppineille tilastotieteilijöillemme näiden eroavaisuuksien merkitys. Vuoden 1891 väenlaskun mukaan oli Ranskassa jalostusteollisuudessa työskenteleviä työläisiä 3,3 miljoonaa — vähemmän kuin kymmenesosa väestöstä (36,8 miljoonaa elinkeinon mukaan jaoteltua väestöä; 1,3 milj. ei ole jaoteltu elinkeinon mukaan). Nämä ovat kaikissa teollisuuslaitoksissa ja likeyrityksissä työskenteleviä työläisiä, eikä vain tehdastyöläisiä. Jalostusteollisuudessa työskentelevää väestöä taas oli 9,5 milj. (noin 26% koko asukasluvusta); työläisten lukuun on tässä lisätty isännät y.m. (1 milj.), edelleen liikeapulaisia 0,2 milj., *perheenjäseniä* 4,8 milj. ja palvelijoita 0,2 milj. *. Vastaavien suhteiden kuvaamiseksi Venäjällä on esimerkeiksi otettava eri keskuksia, sillä koko väestöä koskevaa elinkeinotilastoa ei meillä ole. Otamme yhden kaupunki- ja yhden maalaiskeskuksen. Tehdastilaston mukaan oli Pietarissa v. 1890 51.760 tehdastyöläistä („Hakemiston” mukaan), ja joulukuun 15 pnä v. 1890 Pietarissa toimitetun väenlaskun mukaan jalostusteollisuudessa työskenteli 341.991 henkeä kumpaakin sukupuolta jakaantuen ne seuraavalla tavalla **:

<i>Henkilömäärä kumpaakin sukupuolta</i>			
	Itsenäisiä (s.o. sellaisia, jotka itse ansaitsevat elatuksensa)	Perheenjäseniä ja palvelijona	Yhteensä
Liikkeenharjoittajat.....	13.853	37.109	50.962
Hallinto (liikeapulaiset)	2.226	4 574	6.800
Työläiset	148.111	61.058	209.209
Yksinäiset.....	51.514	23.506	75.020
<i>Yhteensä</i>	215.704	126.287	341.991

Toinen esimerkki: Nizhni-Novgorodin läänin Gorbatovin kihlakunnan Bogorodskojen kylässä (joka, kuten olemme

* „The Statesman's Yearbook”, 1897, page 472 („Poliittinen vuosikirja”, 1897, s. 472. Toim.).

** „Pietari vuoden 1890 väenlaskun mukaan”. Pietari, 1893. On otettu elinkeinon ammattien II—XV ryhmien yhteissumma. Elinkeinoammateissa työskenteli kaikkiaan 551.700 henkeä, niistä 200.748 henkeä kauppa-, rahdinkuljetus- ja ravintola-liikkeissä.—„Yksinäisillä” tarkoitetaan pientuottajia, joilla ei ole palkkalyöläisiä.

nähneet, ei harjoita maanviljelystä, vaan muodostaa „aivan kuin yhden nahkatehtaan”) lasketaan vuoden 1890 „Hakemiston” mukaan olevan 392 *tehdastyöläistä*, kun taas ammatteja harjoittavaa väestöä on vuoden 1889 zemstvietiedustelun mukaan noin 8 tuhatta (koko väestö = 9,241 henkeä; ammatteja harjoittavia perheitä enemmän kuin $\frac{9}{10}$). Mietiskelkööit herrat N. —on, Kablukov ja kumpp. näitä numeroita!

Lisäys toiseen painokseen. Nykyään on käytettävissämme vuoden 1897 yleisen väenlaskun antamat tiedot koko väestön elinkeinotilastosta. Tässä koko Venäjän valtakuntaa * koskevat muokkaamamme tiedot (miljoonissa):

Elinkeinoalat	Itsenäisiä Kumpaaakin	Perheen- jäseniä sukupuolta	Yhteensä väestöä
a) Virkamiehet ja sotaväki.....	1,5	0,7	2,2
b) Papisto ja vapaan ammatin harjoittajat	0,7	0,9	1,6
c) Koroillaeläjät ja eläkettä nauttivat	1,3	0,9	2,2
d) Vangitut, prostituoidut, epämääräiset, tuntemattomat	0,6	0,3	0,9
<hr/>			
<i>Kaikkiaan tuottamatonta väestöä</i>	4,1	2,8	6,9
e) Kauppa	1,6	3,4	5,0
f) Kulku- ja yhteislaitos	0,7	1,2	1,9
g) Yksityispalvelus, palvelijat, päiväläiset	3,4	2,4	5,8
<hr/>			
<i>Kaikkiaan puolituottavaa väestöä</i>	5,7	7,0	12,7
h) Maatalous	18,2	75,5	93,7
i) Teollisuus	5,2	7,1	12,3
<hr/>			
<i>Kaikkiaan tuottavaa väestöä</i>	23,4	82,6	106,0
<hr/>			
<i>Yhteensä</i>	33,2	92,4	125,6

* „Koko valtakuntaa koskeva yleinen yhteenveto ensimmäisen yleisen 28/1 v. 1897 toimitetun väenlaskun antamien tulosten käsittelystä”. Keskustilastokomitean julkaisu, II osa, taulukko XXI, s. 296. Elinkeinoalojen ryhmät olen pannut kokoon seuraavasti: a) 1, 2 ja 4; b) 3 ja 5—12; c) 14 ja 15; d) 16 ja 63—65; e) 46—62; f) 41—45; g) 13; h) 17—21; i) 22—40.

Tarpeetonta on puhuakaan siitä, että nämä numerot vahvistavat täydellisesti sen, mitä edellä olemme sanoneet narodnikkien menetelmän typeryydestä, kun he vertailevat tehdastyöläisten lukumäärää koko väestöön.

Edellä esitetyt tiedot Venäjän koko väestön elinkeinoaloihin jakaantumisesta on mielenkiintoista ryhmitellä ennen kaikkea *yhteiskunnallisen työnjaon* kuvaamista varten Venäjän koko tavaratuotannon ja kapitalismin perustana. Tältä kannalta on koko väestö jaettava kolmeen suureen lohkoon: I. Maatalousväestö. II. Kauppa- ja teollisuusväestö. III. Tuottamaton (tarkemmin sanoen: taloudelliseen toimintaan osallistumaton) väestö. Esitetyistä yhdeksästä ryhmästä (a—i) ainoastaan yhtä ryhmää ei voida suoraan ja kokonaan sijoittaa yhteenkään näistä kolmesta peruslohkosta. Se on nimenomaan ryhmä g: yksityispalvelus, palvelijat, päiväläiset. Tämä ryhmä pitää jakaa *likimääräisesti* kauppa- ja teollisuusväestön sekä maatalousväestön kesken. Ensimmäiseen olemme sijoittaneet sen osan tästä ryhmästä, joka on merkitty kaupungissa asuvaksi (2,5 milj.) ja toiseen — kihlakunnissa asuvat (3,3 milj.). Täten saamme seuraavan kuvan Venäjän koko väestön jakaantumisesta:

Venäjän maatalousväestö	97,0	miljoonaa
Kauppa- ja teollisuusväestö	21,7	„
Tuottamaton väestö.....	6,9	„
	<hr/>	
<i>Yhteensä</i>	125,6	miljoonaa

Tästä kuvasta nähdään selvästi toisaalta se, että tavaran kierto ja siis myös tavaratuotanto ovat Venäjällä täysin juurtuneet. Venäjä on kapitalistinen maa. Toisaalta siitä nähdään, että taloudelliseen kehitykseensä nähden Venäjä on vielä suuresti jälessä muista kapitalistisista maista.

Edelleen. Tässä teoksessa tekemämme analyysin jälkeen voidaan Venäjän koko väestön elinkeinoaloja koskevaa tilastoa käyttää ja sitä tulee käyttää sen seikan *likimääräistä* määrittelyä varten, mihin *peruskategorioihin* koko Venäjän väestö jakaantuu *luokka*-asemansa puolesta, s.o. asemansa puolesta tuotannon yhteiskunnallisessa järjestelmässä.

Tällaisen — tietenkin vain likimääräisen — määrittelyn mahdollisuus tarjoutuu sen kautta, että tunnemme talonpoikaiston yleisen jakaantumisen taloudellisiin pääryhmiin. Ja Venäjän koko maatalousväestöjoukko voidaan aivan hyvin laskea talonpoikaistoksi, sillä tilanherrain lukumäärä on yleissummassa aivan mitätön. Huomattava osa tilanherroista on sitä paitsi laskettu koroillaeläjiin, virkamiesten, ylhäisön y.m. joukkoon. Talonpoikain 97-miljoonaisessa joukossa täytyy taas erottaa kolme perusryhmää: alin — proletaariset ja puoliproletaariset väestökerrokset, keski-ryhmä — köyhimmät pikkuisännät ja ylin — varakkaat pikkuisännät. Olemme jo edellä yksityiskohtaisesti analysoineet näiden ryhmien taloudelliset päätuntemerkit erilaisina *luokka*-aineiksina. Alin ryhmä — omistamaton ja pääasiassa tai puoliksi *työvoiman myynnillä* elävä väestö. Keski-ryhmä — köyhimmät pikkuisännät, sillä keskitalonpoika saa vain ehkä parhaina vuosina tulonsa nipin napin peittämään menot, mutta toimeentulon *päälähde* on tässä ryhmässä „itsenäinen” (tietysti näennäisesti itsenäinen) *pientalous*. Vihdoin ylin ryhmä — varakkaat pikkuisännät, jotka riistävät enemmän tai vähemmän huomattavaa määrää maaosuuden omaavia batrakkeja ja päiväläisiä sekä yleensä kaikenlaisia palkkatyöläisiä.

Näiden ryhmien likimääräiset osuudet yleissummassa ovat: 50 %, 30 % ja 20 %. Edellä olemme aina ottaneet talojen tai talouksien luvun osuuden. Nyt otamme väestön osuuden. Tämän muutoksen johdosta suurenee alin ja pienenee ylin ryhmä. Mutta juuri tällainen muutos on epäilemättä ollutkin käynnissä Venäjällä viimeisen vuosikymmenen kuluessa, kuten sen riidattomasti todistavat talonpoikaiston hevosettomaksi joutuminen ja taloudellinen häviö, köyhyyden ja työttömyyden lisääntyminen kylissä j.n.e.

Maatalousväestöstä meillä on siis proletaarista ja puoliproletaarista väestöä noin 48,5 miljoonaa; köyhimpiä pikkuisäntiä ja heidän perheittensä jäseniä noin 29,1 milj. ja väestöä varakkaissa pikkutalouksissa noin 19,4 milj.

Edelleen herää kysymys, millä tavoin on jaettava kauppa- ja teollisuusväestö sekä tuottamaton väestö. Jälkimmäisessä on selvästi suurporvaristoon kuuluvia väestöaineiksia: kaikki koroillaeläjät („pääoman ja kiinteistön antamalla

tuloilla elävät” — ensimmäinen alaosasto tilastomme 14. ryhmässä — 0,9 milj.), edelleen osa porvarillista intelligenssiä, korkeat sotilas- ja siviilivirkamiehet y.m. Tähän kuuluu kaikkiaan noin 1,5 miljoonaa. Toisessa kohtiossa tuon saman tuottamattoman väestön keskuudessa ovat armeijan, laivaston, santarmiston ja poliisilaitoksen alimmat virkamiehet (noin 1,3 milj.), palvelijat ja monilukuiset alimmat toimitsijat (kaikkiaan $\frac{1}{2}$ miljoonaa saakka), lähes $\frac{1}{2}$ miljoonaa kerjäläistä, kulkuria y.m., y.m. Tässä voidaan ainoastaan osapuilleen jaotella ryhmät, jotka eniten lähenevät taloudellisia perustyyppjä: noin 2 miljoonaa proletaariseen ja puoliproletaariseen väestöön (osittain lumpenproletaareja), noin 1,9 milj. köyhimpien pikkuisäntien ryhmään ja noin 1,5 milj. varakkaiden pikkuisäntien ryhmään, lukien mukaan suurimman osan liikeapulaisista, hallintohenkilökunnasta, porvarillisesta intelligenssistä j.n.e.

Lopuksi, kauppa- ja teollisuusväestön keskuudessa on epäilemättä eniten proletariaattia, kiulu sen ja suurporvariston välillä on syvin. Mutta väenlasku ei anna mitään tietoja tämän väestön jakaantumisesta isäntiin, yksinäisiin ammatinharjoittajiin, työläisiin j.n.e. Ainoa mahdollisuus on ottaa malliksi edellä esitetyt tiedot Pietarin teollisuusväestöstä, joka on jaettu sen aseman mukaan tuotannossa. Näiden tietojen nojalla osapuilleen voidaan noin 7% lukea suurporvaristoon, 10% varakkaaseen pikkuporvaristoon, 22% köyhimpiin pikkuisäntiin ja 61% proletariaattiin. Venäjällä kokonaisuudessaan on pientuotanto teollisuudessa tietenkin paljon elinvoimaisempaa kuin Pietarissa, mutta sen sijaan me emme laske puoliproletaariseen väestöön kotonaan isännille työskentelevien yksinäisten ammatin- ja kotiteollisuudenharjoittajien joukkoa. Siis yleensä ja kokonaisuudessaan otettuna nuo suhteet eivät tule sanottavastikaan poikkeamaan todellisuudesta. Kauppa- ja teollisuusväestössä saimme täten suurporvaristoa noin 1,5 milj., varakkaita noin 2,2 milj., puutetta kärsiviä pikkutuottajia noin 4,8 milj. ja proletaarisia ja puoliproletaarisia väestökeroksia noin 13,2 milj.

Laskien maataloudellisen, kauppa- ja teollisuus- sekä tuottamattoman väestön yhteen, saamme koko Venäjän väestön suhteen seuraavan likimääräisen jaon luokka-aseman mukaan:

		Koko väestö kumpaakin sukup.
Suurporvaristo, tilanherrat, korkeim- mat virkamiehet y. m. s.....	noin	3,0 milj.
Varakkaat pikkuisännät	”	23,1 ”
Köyhimmät pikkuisännät	”	35,8 ”
Proletaarit* ja puoliproletaarit	”	63,7 ”
<i>Yhteensä</i>		noin 125,6 milj.

Emme epäile, etteikö kadettilaisten ja kadettilaismielisten taloustieteilijäimme ja poliitikkojemme taholta tulisi kuulumaan suutlumuksen ääniä tällaista „yksinkertaistettua” käsitystä vastaan Venäjän ekonomiikasta. Onhan niin mukavaa, niin edullista — hämätä yksityiskohtien analyyssillä taloudellisten ristiriitojen syvyys ja samalla syyttää „karkeaksi” sosialistista katsantokantaa näiden ristiriitojen *kokonaisuuden* suhteen. Tekemämme johtopäätöksen tuollaisella arvostelulla ei tietenkään ole tieteellistä merkitystä.

Siihen nähden, missä määrin joku numero *lähentelee todellisuutta*, ovat tietenkin mahdollisia erimielisyydet yksityiskohdissa. Täältä kannalta on mielenkiintoista mainita hra Lositskin kirjoitus: „Tutkielmia Venäjän väestöstä vuoden 1897 väenlaskun mukaan” („Mir Bozhi”, 1905, № 8). Tekijä on käyttänyt väenlaskun antamia välittömiä tietoja työläisten ja palvelijain lukumäärästä. Venäjän proletaarisen väestön hän määritteli näiden tietojen perusteella 22 miljoonaksi; — talonpoikais- ja maanomistajaväestön 80 miljoonaksi, isännät ja liikeapulaiset kaupassa ja teollisuudessa noin 12 miljoonaksi ja elinkeinoammatteja harjoittamattoman väestön noin 12 miljoonaksi.

Proletariaatin lukumäärä on näiden tietojen mukaan lähellä meidän päätelmiämme **. Puoliproletaarisen väestön valtavan joukon olemassaolon kieltäminen „työansioista” riippuvaisen talonpoikaisköyhälistön keskuudessa, kotiteollisuudenharjoittajain y.m. keskuudessa — olisi pilkantekoa kaikista Venäjän ekonomiikkaa koskevista tiedoista. Kun vain palauttaa mieleensä 3 1/4 miljoonaa hevosesta *taloutta* yksistään Euroopan-Venäjällä, 3,4 miljoonaa yhden hevosen

* Heitä on vähintään 22 miljoonaa. Ks. alempana.

** Tässä ei ole paikallaan ryhtyä yksityiskohtaisesti käsittelemään sitä työläisiä ja palvelijoita koskevaa tilastoa, jota hra Lositski on käyttänyt. Tämän tilaston vikana on todennäköisesti työläisten lukumäärän sangen huomattava *pienentiäminen*.

omaavaa taloutta sekä zemstvolitastotietojen yhteenvedot vuokrauksesta, „työansioista”, budjeteista y.m., niin ei jää epäilystäkään puoliproletaarisen väestön valtavan lukumäärän suhteen. Jos edellytämme, että proletaarinen ja puoliproletaarinen väestö yhdessä muodostavat puolet talonpoikaistosta, niin se merkitsee todennäköisesti sen lukumäärän arvioimista liian vähäiseksi eikä suinkaan liian suureksi. Maanviljelysväestön ulkopuolella taas proletaaristen ja puoliproletaaristen kerrosten prosenttimäärä on varmasti vieläkin korkeampi.

Edelleen, varakkaiden pikkuisäntien joukkoon on luettava, ellei haluta vaihtaa ehjää taloudellista kuvaa pikkuseikkoihin, huomattava osa kauppa- ja teollisuustoimen hallintovirkailijoista, liikeapulaisista, porvarillisesta intelligenssistä, virkamiehistöstä j.n.e. Tässä olemme menetelleet ehkä kohtuuttoman varovasti, kun määrittelimme tällaisen väestön lukumäärän liian suurella numerolla: on täysin mahdollista, että olisi pitänyt suurentaa köyhimpien pikkuisäntien lukumäärää ja pienentää varakkaiden lukumäärää. Mutta tällaiset jaottelut eivät tietysti tavoittelekaan ehdotonta tilastollista täsmällisyyttä.

Tilaston on valaistava kaikinpuolisen analyysin avulla todettuja yhteiskunnallis-taloudellisia suhteita eikä muututtava itsetarkoitukseksi, kuten meillä liian usein tapahtuu. Venäjän väestön pikkuporvarillisten kerrosten suurilukuisuuden hämääminen olisi taloudellisten tosiolojemme antaman kuvan suoranaista väärentämistä.

VI. TILASTOA HÖYRYVOIMAKONEISTA

Höyryvoimakoneiden käyttäminen tuotannossa on eräs koneellisen suurteollisuuden luonteenomaisimpia tunnusmerkkejä. Sen vuoksi on mielenkiintoista tarkastella tätä kysymystä koskevia tietoja. Vuosilta 1875—1878 höyryvoimakoneiden lukumäärä esitetään teoksessa „Aineistoa Venäjän valtakunnan höyryvoimakonetilastoon” (Pietari, 1882. Keskustilastokomitean julkaisu)*. Vuodelta 1892 meillä on numerot teoksessa „Tietojen kokoelma tehdasteollisuudesta”, joka käsittää kaikki tehdas- ja vuoriteollisuuden alat. Tässä on noiden tietojen vertailua:

* 13 tuotantoalaryhmästä jätämme vuoteen 1892 vertailun vuoksi pois seuraavat ryhmät: I (maatalous), XII (kirja- ja kivipainot) ja XIII („vesijohto” y.m.). Lokomobiilit on laskettu yhteen höyrykoneiden kanssa

Höyryvoimakoneiden lukumäärä teollisuudessa

	v. 1875—1878			v. 1892		
	Höyry- pannuja	Höyry- koneita	Nilissä hv	Höyry- pannuja	Höyry- koneita	Nilissä hv
Euroopan-Venäjä (50 läänliä)	7.224	5.440	98.888	11.272	10.458	256.469
Puola	1.071	787	14.480	2.328	1.978	81.346
Kaukasla	115	51	583	514	514	5.283
Siperia ja Turkestan	100	75	1.026	134	135	2.111
Yhteensä valtakun- nassa	8.510	6.353	114.977	14.248	13.085	345.209

Höyryvoimakoneiden yhteinen hevosvoimamäärä kasvoi 16 vuoden aikana Venäjällä *kolminkertaiseksi* ja Euroopan-Venäjällä *2½-kertaiseksi*. Höyrykoneiden määrä kohosi vähemmän, joten yhden koneen keskimääräinen teho on kasvanut huomattavasti, nimittäin Euroopan-Venäjällä 18:sta 24:ään hevosvoimaan ja Puolan Valtakunnassa 18:sta 41:een hevosvoimaan. Koneellinen suurteollisuus kasvoi siis tuolla kaudella hyvin nopeasti. Vuosina 1875—1878 höyrykoneiden yhteisessä hevosvoimamäärässä olivat toisista edellä seuraavat läänit: Pietarin (17.808 hv), Moskovan (13.668 hv), Kievin (8.363 hv), Permin (7.348 hv), Vladimirin (5.684 hv),— yhteensä näissä 5 läänissä oli 52.871 hv, noin $\frac{3}{5}$ Euroopan-Venäjän koko hevosvoimamäärästä,— sitten Podolian lääni (5.480 hv), Piotrkowin (5.071 hv), Varsovan (4.760 hv). Vuonna 1892 tuo järjestys muuttuu: Piotrkowin lääni (59.063 hv), Pietarin (43.961 hv), Jekaterinoslavin (27.839 hv), Moskovan (24.704 hv), Vladimirin (15.857 hv), Kievin (14.211 hv)— viidessä viimeksi mainitussa läänissä 126.572 hevosvoimaa, s.o. melkein $\frac{1}{2}$ Euroopan-Venäjän koko hevosvoimamäärästä,— sitten Varsovan (11.310 hv) ja Permin (11.245 hv). Nämä numerot osoittavat havainnollisesti kahden uuden teollisuuskeskuksen muodostumisen: Puolassa ja Etelässä. Piotrkowin läänissä höyrykoneiden hevosvoimamäärä kasvoi 11,6-kertaiseksi, Jekaterinoslavin ja Donin lääneissä yhteenlaskettuna * 2.834:stä 30.932:een hevosvoimaan, s.o. 10,9-kertaiseksi. Nämä noin nopeasti kasvaneet teollisuuskeskukset siirtyivät viimeisiltä paikoilta ensimmäisille ja syrjäyttivät

* Yhdistämme nämä läänit sen vuoksi, että niiden rajoissa on vuoden 1878 jälkeen tehty muutoksia.

vanhoja teollisuuskeskuksia. Huomautamme, että myöskin näissä tiedoissa tulee esiin sen teollisuuden erikoisen nopea kehitys, joka valmistaa *tuotannollisen* kulutuksen tarvikeita, nimittäin vuori- ja metalliteollisuuden kehitys. Vuosina 1875—1878 siinä käytettiin 1.040 höyrykonetta, joiden teho oli 22.966 hevosvoimaa (Euroopan-Venäjällä), mutta vuonna 1890 1.960 höyrykonetta, joiden teho oli 74.204 hevosvoimaa, s.o. 14 vuoden aikana kasvu oli ollut nopeampaa kuin kaikkien höyryvoimakoneiden määrän kasvu koko teollisuudessa 16 vuoden aikana. Tuotantovälineitä valmistava teollisuus valtaa yhä suuremman osuuden koko teollisuudessa*.

VII. SUURTEHTAIDEN KASVU

Edellä todistettu tehdastilastotietojemme epätydyttävyys pakoitti meidät turvautumaan monimutkaisempiin laskelmiin voidaksemme määritellä sen, miten koneellinen suurteollisuus on Venäjällä reformin jälkeen kehittynyt. Valitsimme vuosilta 1866, 1879, 1890 ja 1894/95 tiedot suurimmista tehtaista, nimittäin: joissa työskentelee vähintään 100 työläistä tuotantolaitoksessa**. Tehtaan ulkopuolella työskentelevät työläiset esitetään selvästi erikseen ainoastaan vuoden 1894/95 „Luettelon” sisältämissä tiedoissa; tämän vuoksi on mahdollista, että aikaisempia vuosia (erittäinkin 1866 ja 1879) koskevat tiedot ovat sittenkin jääneet jonkin verran liioitelluiksi niistä oikaisuista huolimatta, joista huomautuksessa on mainittu.

Esitämme näitä suurimpia tehtaita koskevat tiedot.

* Kuinka suuresti höyryvoimakoneiden käyttö on Venäjällä vuoden 1892 jälkeen edistynyt, näkyy siitä, että vuonna 1904 laskettiin tehdastarkastajain selostusten mukaan 64 läänissä olevan 27.579 tehtaiden höyrykattilaa ja yhteensä maataloudellisia lukuunottamatta 31.887 tehtaiden höyrykattilaa. (*Huomautus 2. painokseen.*)

** Lähteet: „Finanssiministeriön vuosikirja”, I (tiedot vain 71 tuotantoalasta); „Hakemiston” 1. ja 3. painos — tietoja kaikista tuotantoaloista, samoin kuin „Luettelossakin”, mutta „Luettelon” ja „Hakemiston” tietojen vertailua varten on jälkimmäiseen sisällytävistä tuotantoaloista vähennettävä ratakiskotuotanto. Ne tuotantolaitokset, joissa tehdastyöläisten joukkoon sisältyvät kotityöläiset, on jätetty pois. Joskus on tämä kotityöläisten sisällyttäminen suorastaan mainittu näiden julkaisujen huomautuksissa; joskus se käy ilmi eri vuosia koskevien numeroiden vertailusta: vrt. esim. Saratovin läänin puuvillakutomoja koskevia tietoja vuosilta 1879, 1890 ja 1894/95. (Vrt. VI luku, II §. 1.) — *Sinzhener* („Ueber die Grenzen der Weiterbildung des fabrikmässigen Grossbetriebes in Deutschland”, Stuttgart, 1893) [*Sinzheimer* („Tehdasmaisen suurtuotannon laajenemisen rajoista Saksassa”, Stuttgart, 1893). *Toim.*] laskee suuriksi tehdaslaitoksiksi sellaiset, joissa työskentelee vähintään 50 työläistä. Tämä määrä ei ole mielestämme suinkaan liian alhainen, mutta venäläisten tietojen laskemisessa olevien vaikeuksien vuoksi meidän on täytynyt rajoittaa vain suurimpiin tehtaisiin.

Euroopan-Venäjän suurimmat tehtaat vuosina:

Tehtasryhmät työläisten lukumäärän mukaan	1866				1879				1890				1894/95			
	Tehtaiden lukumäärä		Työläisten lukumäärä	Tuotantosumma tuh. rpl.	Tehtaiden lukumäärä		Työläisten lukumäärä	Tuotantosumma, tuh. rpl.	Tehtaiden lukumäärä		Työläisten lukumäärä	Tuotantosumma tuh. rpl.	Tehtaiden lukumäärä		Työläisten lukumäärä	Tuotantosumma tuh. rpl.
	Yhteensä	Niistä höyry- voim. toimivia			Yhteensä	Niistä höyry- voim. toimivia			Yhteensä	Niistä höyry- voim. toimivia			Yhteensä	Niistä höyry- voim. toimivia		
A) 100—499 työläistä . . .	512	204	109.061	99.830	641	354	141.727	201.542	712	455	156.699	186.289	/			
B) 500—999	90	68	59.867	48.359	130	119	91.887	117.830	140	140	94.305	148.546				
C) 1000 . . . tai enemmän	42	35	62.801	52.877	81	76	156.760	170.533	99	99	213.333	253.130				
Kaikkiaan*	644	307	231.729	201.066	852	549	390.374	489.905	951	694	464.337	587.965				
A) 100—499 työläistä . . .	/				981	534	219.735	289.006	1.133	769	252.656	355.258	/			
B) 500—999					166	145	115.586	142.648	183	183	121.553	190.265				
C) 1000 . . . tai enemmän					91	83	174.322	198.272	115	115	248.937	313.065				
Kaikkiaan**					1.238	762	509.643	629.926	1.431	1.067	623.146	858.588				
A) 100—499 työläistä	/				979	532	219.436	288.759	1.131	767	252.063	352.526	1.136	935	252.676	374.444
B) 500—999					164	144	113.936	140.791	182	182	120.936	186.115	215	212	143.453	229.363
C) 1000 . . . tai enemmän					86	78	163.044	177.537	108	108	236.207	276.512	117	117	259.541	351.426
Kaikkiaan***					1.229	754	496.416	607.087	1.421	1.057	599.206	815.153	1.468	1.264	655.670	955.233

* Numerot vuosilta 1866—1879—1890 koskevat 71 tuotantoalaa, joista on tiedot vuodelta 1866.

** Numerot vuosilta 1879—1890 koskevat kaikkia tuotantoaloja, sekä aksilista maksavia että aksilisivapaita.

*** Numerot vuosilta 1879—1890—1894/95 koskevat kaikkia tuotantoaloja, lukuunottamatta ratakiskotuotantoa (teräsvalua).

Alamme tämän taulukon analysoinnin vuosia 1866—1879—1890 koskevista tiedoista. Suurtehtaiden koko lukumäärä muuttui noina vuosina näin: 644—852—951 eli prosenteissa: 100—132—147. Suurtehtaiden lukumäärä lisääntyi siis 24 vuoden kuluessa melkein puolitoistakertaiseksi. Ja jos otamme suurtehtaiden eri ryhmiä koskevat tiedot, niin näemme, että mitä suurempia tehtaat ovat, sitä nopeammin kasvaa niiden lukumäärä (A: 512—641—712 tehdasta; B: 90—130—140; C: 42—81—99). Tämä viittaa tuotannon suurenevaan keskittymiseen.

Voimakoneilla varustettujen tuotantolaitosten lukumäärä kasvaa nopeammin kuin tehtaiden kokonaismäärä; niinpä prosenteissa: 100—178—226. Yhä suurempi määrä suuria tuotantolaitoksia alkaa käyttää höyryvoimakoneita. Mitä suurempia tehtaat ovat, sitä enemmän on niiden joukossa voimakoneilla varustettuja laitoksia; laskien tällaisten tuotantolaitosten prosenttimäärän vastaavan ryhmän tehtaiden kokonaismäärästä saamme seuraavat numerot: A) 39%—53%—63%; B) 75%—91%—100%; C) 83%—94%—100%. Höyryvoimakoneiden käyttö on kiinteässä yhteydessä tuotannon laajentumiseen, kooperaation laajentumiseen tuotannossa.

Työläisten lukumäärä kaikissa suurtehtaissa on muuttunut prosenteissa näin: 100—168—200. Työläisten lukumäärä on 24 vuoden kuluessa kaksinkertaistunut, s.o. lisääntynyt nopeammin kuin „tehdastyöläisten” yleinen lukumäärä. Eri vuosina työläisiä oli yhtä suurtehdasta kohti keskimäärin: 359—458—488 henkeä, ryhmittäin: A) 213—221—220; B) 665—706—673; C) 1.495—1.935—2.154. Suurimpiin tehtaisiin keskittyy niin muodoin yhä suurempi osa työläisistä. Tehtaissa, joiden työläisluku on 1.000 tai enemmän, työskenteli v. 1866 27% koko suurtehtaiden työläismäärästä; v. 1879 — 40%; v. 1890 — 46%.

Kaikkien suurtehtaiden tuotantosumma muuttuu prosenteissa näin: 100—243—292, ryhmittäin: A) 100—201—187; B) 100—245—308; C) 100—323—479. Kaikkien suurtehtaiden tuotantosumma on siis kasvanut melkein kolminkertaiseksi, ja tämä kasvaminen on ollut sitä nopeampaa, mitä suurempia ovat tehtaat. Mutta jos vertaamme työn tuottavuutta eri vuosilta eri ryhmissä, niin saamme hieman toisenlaisen kuvan. Tuotantosumman keskimääräinen suuruus yhtä työläistä kohti kaikissa

suurtehtaissa oli: 866 rpl. — 1.250 — 1.260, ryhmittäin: A) 901—1.410—1.191; B) 800—1.282—1.574; C) 841—1.082—1.188. Eri vuosina ei siis ole havaittavissa tuotantosumman kohoamista (yhtä työläistä kohti) alimmasta ryhmästä ylimpään. Tämä johtuu siitä, että eri ryhmiin joutuvat erilaisissa suhteissa eri tuotantoalojen tehtaas, jotka eroavat toisistaan eriarvoisen raaka-aineen perusteella, ja siis myös yhtä työläistä kohti tulevan vuosituotannon erilaisen suuruuden kannalta*.

Pidämme tarpeettomana käsitellä yhtä yksityiskohtaisesti tietoja vuosilta 1879—1890 ja 1879—1890—1894/95, sillä se merkitsisi kaiken edellä sanotun kertaamista hieman toisenlaisten prosenttisuhteiden johdosta.

Viime aikoina on „Tehdastarkastajain selostusten kokoelmassa” esitetty tietoja tehtaiden jakamisesta ryhmiin työläisten lukumäärän mukaan. Tässä on tiedot vuodelta 1903:

Tehdaslaitosten ryhmät	64:ssä Venäjän läänissä		50:ssä Euroopan- Venäjän läänissä ²⁰	
	Laitosten lukumäärä	Työläisten lukumäärä	Laitosten lukumäärä	Työläisten lukumäärä
Korkeint. 20 työläistä	5.749	63.652	4.533	51.728
21— 50	5.064	158.602	4.253	134.194
51— 100	2.271	156.789	1.897	130.642
101— 500	2.095	463.366	1.755	383.000
501—1.000	404	276.486	349	240.440
Yli 1.000	238	521.511	210	457.534
<i>Yhteensä</i>	15.821	1.640.406	12.997	1.397.538

Nämä numerot ovat verrattavissa aikaisemmin esitettyihin vain sallimalla määrätyn, tosin vähäpätöisen, epätarkkuuden. Joka tapauksessa nämä numerot osoittavat, että suurten (yli 99 tai yli 100 työläistä käsittävien) tehtaiden ja niiden työläisten lukumäärä kasvaa nopeasti. Kasvaa myös työläisten — ja siis myös tuotannon — keskittyminen suurimpiin näistä suurtehtaista.

Vertaillessamme virallisen tilastomme tietoja suurtehtaista kaikkia „tehtaita” koskeviin tietoihin näemme, että v. 1879 suurtehtaas, jotka tekivät 4,4% kaikkien „tehtaiden” lukumäärästä, keskittivät käsiinsä 66,8% koko tehdastyöläisten lukumäärästä ja 54,8% koko tuotantosummasta.

* Esim. v. 1865 sisältyi A-ryhmään 17 sokerinraffinointitehdasta, joissa yhtä työläistä kohti tulee noin 6 tuhannen ruolan vuosituotanto, kun taas tekstiilitehtaissa (jotka on otettu ylempiin ryhmiin) tulee 500—1.500 ruolan vuosituotanto yhtä työläistä kohti.

100 — 201 — 187, В) 100 — 245 — 308; С) 100 — 320 — 477. Слѣд., сумма производства всѣхъ крупныхъ фабрикъ возрастала почти втрое, причемъ чѣмъ крупнѣе фабрики, тѣмъ быстрее шло это возрастаніе. Но если мы сравним производительность труда за каждый отдѣльный годъ по различнымъ разрядамъ, то увидимъ нѣсколько иное. Средняя величина суммы производства, приходящаяся на одного рабочаго во всѣхъ крупныхъ фабрикахъ, будетъ: 866 руб.—1.250—1.260, а по разрядамъ А) 901—1.410—1.191; В) 800—1.282—1.574; С) 841—1.082—1.188. Слѣд., за каждый отдѣльный годъ не наблюдается повышенія суммы производства (приходящейся на одного рабочаго) отъ низшаго разряда въ высшему. Происходитъ это отъ того, что въ разные разряды попадаютъ въ неравномъ отношеніи фабрики разныхъ производствъ, отличающихся различной стоимостью сырого матеріала, а, слѣдовательно, и различной величиной годового производства на одного рабочаго *).

Разбирать столь же подробно данныя за 1879—1890 гг. и за 1879—1890—1894—5 гг. мы находимъ лишнимъ, такъ какъ это значило бы повторять по поводу нѣсколько иныхъ процентныхъ отношеній все сказанное выше.

Въ послѣднее время въ „Сводѣ отчетовъ фабричныхъ инспекторовъ“ приводятся данныя о распредѣленіи фабрикъ и заводовъ на группы по числу рабочихъ. Вотъ эти данныя за 1903-й годъ:

Изъ 1903 г. (682 г. вѣк.)		Въ 64 губ. Россіи.		Въ 50 губ. Евр. Росс.		
числ. фабрикъ	число рабочихъ	Группы ф.-з. заведеній.	Число заведеній	Число рабочихъ	Число рабочихъ	
5,703	6,295,7	Менѣе 20 рабоч.	5,749	63,652	4,533	51,728
4,553	15,240,8	21—50	5,064	158,062	4,253	134,194
2,112	150,288	51—100	2,271	156,789	1,897	130,642
2,153	4,56,389	101—500	2,095	463,366	1,755	393,000
433	2,80,839	501—1000	404	276,488	343	240,440
299	663,891	Свыше 1000	238	521,511	210	457,534
14,925 — 1,908,109		Всего . . .	15,821	1,640,406	12,997	1,397,538

Данныя эти могутъ быть сравниваемы съ вышеприведенными лишь при допущеніи нѣкоторой невлѣрности, правда, ничтожной. Во всякомъ случаѣ эти данныя показываютъ, что число крупныхъ

* Напр., за 1866 г. въ разрядъ А вошло 17 сахарорафинадныхъ заводовъ, въ которыхъ на 1 рабочаго приходится около 6 тыс. руб. годового производства, тогда какъ на текстильныхъ фабрикахъ (вошедшихъ въ высшіе разряды) приходится 500—1.500 р. годового производства на одного рабочаго.

1908 *Свод. и табл. 109* *и болѣе р-ит* *1903*
 2,901 — 1,440,859 *2,737 — 1,261,163*

Vuonna 1890 suurtehtaat tekivät 6,7% kaikista „tehtaista” ja niihin oli keskittynyt 71,1% kaikista tehdastyöläisistä ja 57,2% tuotannon kokonaissummasta. Vuonna 1894/95 tekivät suuret tehtaat 10,1% kaikista „tehtaista”, niihin oli keskittynyt 74% kaikista tehdastyöläisistä ja 70,8% tuotannon koko summasta. Vuonna 1903 oli suuria tehtaita, joissa työskenteli yli 100 työläistä, Euroopan-Venäjällä 17% tehtaiden yleismäärästä ja niihin oli keskittynyt 76,6% tehdastyöläisten yleismäärästä*. Täten siis suuret, etupäässä höyryvoimalla käyvät tehtaat, keskittävät vähäisestä lukumäärästään huolimatta itseensä suurimman ja yhä kasvavan osan kaikkien „tehtaiden” työläisten lukumäärästä ja tuotannon koko summasta. Kuinka valtavalla nopeudella nämä suuret tehtaat ovat reforminjälkeisenä kautena kasvaneet, sen olemme jo nähneet. Esitämme nyt vielä numerotietoja yhtä suurista tuotantolaitoksista vuoriteollisuudessa**.

*Suurimmat teollisuuslaitokset Euroopan-Venäjällä
v. 1890*

Tehtaiden, malmi- ja hiilikäivosten y. m. ryhmät työläisten luvun mukaan	Vuoriteollisuus			Tehtas- ja vuoriteollisuus		
	Tuotantolaitosten lukumäärä		Työläisten lukumäärä	Tuotantolaitosten lukumäärä		Työläisten lukumäärä
	Kalklaan	Niistä höyryv. toimivia		Kalklaan	Niistä höyryv. toimivia	
A) 100—499 työläistä	236	89	58.249	1.369	858	310.906
B) 500—999 „	73	38	50.607	256	221	172.160
C) 1.000 tai enemmän	71	49	149.098	186	164	398.035
<i>Yhteensä</i>	380	176	257.954	1.811	1.243	881.101

* Yhteenvetotiedot tehdasteollisuudestamme on esitetty „Hakemiston” ja „Lueftelon” mukaan jo edellä, II osassa [vrt. „Tutkielmia”, s. 276. (Ks. Teokset, 4. osa, s. 15. Toim.)]. Huomautamme, että suurten tehtaiden prosenttisuhteen suureneminen tehtaiden koko lukumäärään verraten osoittaa ennen kaikkea sitä, että tehdaskäsite vähitellen supistuu tilastossamme.

** Numerot on laskettu teoksen „Tilastotietojen kokoelma vuoriteollisuudesta vuodelta 1890” mukaan, ja ne tehtaat, jotka sisältyvät „Hakemistoon”, on jätetty pois. Tämän poiston johdosta vähenee vuorityöläisten yleismäärä Euroopan-Venäjällä 35 tuhannella (340 - 35 = 305 tuhatta).

Vuoriteollisuudessa on työläisten keskittyminen suuriin tuotantolaitoksiin vieläkin voimakkaampaa (vaikka niiden tuotantolaitosten prosenttimäärä, jotka käyttävät höyrykoneita, on pienempi); 258 tuhatta työläistä 305 tuhannesta, s.o. 84,5% vuorityöläisistä on keskittynyt tuotantolaitoksiin, joissa työskentelee 100 työläistä tai enemmän; melkein puolet vuorityöläisistä (145 tuhatta 305 tuhannesta) työskentelee harvalukuisissa suurimmissa tehtaissa, joissa on 1.000 työläistä tai enemmän. Euroopan-Venäjän tehdas- ja vuorityöläisten koko lukumäärästä (1.180.000 v. 1890) on kolme neljäsosaa (74,6%) keskittynyt tuotantolaitoksiin, joissa on 100 työläistä tai enemmän; melkein puolet (570 tuhatta 1.180.000:sta) on keskittynyt tuotantolaitoksiin, joissa kussakin on 500 työläistä tai enemmän*.

Mielestämme ei ole haitaksi kajota tässä hra N. —onin herättämään kysymykseen kapitalismin kehityksen ja „tehdasväestön” kasvun „hidastumisesta” vuosien 1880—1890 kaudella vuosien 1865—1880 kauteen verraten**. Tuosta mainiosta keksinnöstä hra N. —on on osannut hänelle ominaisen omaperäisen logiikan ansiosta tehdä johtopäätöksen, että „tosiasiat” muka „vahvistavat täydellisesti” „Katsauksissa” esitetyn väitteen siitä, että „päästyään kehityksensä määrättyihin rajoihin kapitalismi supistaa sisämarkkinointaan”.— Ensinnäkin on tökeröä johtaa „laajentumisen hidastumisesta” sisämarkkinain supistuminen. Kun kerran tehdastyöläisten lukumäärä kasvaa nopeammin kuin väestö (ja asianlaita on juuri siten itsensä hra N. —oninkin tietojen mukaan: kasvu vuodesta 1880 vuoteen 1890 25%), niin se merkitsee, että väestöä erkaantuu maanviljelyksestä ja että jopa henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeidenkin sisämarkkinat kasvavat. (Emme edes puhukaan tuotantovälineiden markkinain kasvusta.) Toiseksi, sellainen „kasvun heikentyminen”, joka ilmaistaan prosenteissa, on aina

* Vuonna 1895 toimitettu teollisuustiedustelu laski Saksassa koko teollisuudessa, ottaen lukuun kaivosrakennusteollisuudenkin, jota Venäjällä ei luetteloida,—olevan 248 sellaista tuotantolaitosta, joissa oli 1.000 työläistä tai enemmän; näissä tuotantolaitoksissa oli 430.286 työläistä. Suurimmat tehtaat Venäjällä ovat siis suurempia kuin Saksassa.

** „Russkoje Bogatstvo”, 1894, № 6, s. 101 ja seur. Suurista tehtaista esittämämme tiedot todistavat myös sen, että kasvuprosentti vuosina 1879—1890 on pienempi kuin vuosina 1866—1879.

tapahtuva kapitalistisessa maassa sen kehityksen määrättyllä asteella, sillä pienet suureet kasvavat prosenteissa aina nopeammin kuin suuret. Siitä tosiasiasta, että kapitalismin ensimmäiset kehitysaskelot tapahtuvat erikoisen nopeasti, voidaan tehdä johtopäätös vain nuoren maan pyrkimyksestä saavuttaa vanhemmat maat. Mutta ei ole oikein ottaa alkukauden prosenttikasvua normiksi seuraavia kausia varten. Kolmanneksi, „kasvun heikkenemisen” tosiasia sinänsä ei tule lainkaan todistetuksi hra N. —onin ottamien kausien vertailulla. Kapitalistisen teollisuuden kehitys ei voi tapahtua muutoin kuin jaksottaisesti; sen vuoksi on eri kausien vertailemiseksi otettava tiedot monien vuosien ajalta*, jotta tulisi selvästi esiin erikoisen kukoistuksen, nousun ja laskun vuodet. Kun hra N. —on ei tehnyt sitä, lankesi hän pahaan virheeseen, sillä hän ei huomannut, että v. 1880 oli erikoisen nousun vuosi. Eikä siinä kaikki, hra N. —on ei edes ujostellut „sepittää” päinvastaista väitettä. „On vielä huomautettava”, järkeilee hän, „että välivuosi 1880 (vuosien 1865 ja 1890 välillä) oli katovuosi, jonka vuoksi tuona vuotena rekisteröityjen työläisten lukumäärä oli normaalia pienempi”! (ibid., ss. 103—104). Hra N. —onin ei olisi tarvinnut muuta kuin katsahtaa sen saman julkaisun tekstiä, josta hän oli siepannut numerot vuodelta 1880 („Hakemisto”, 3. painos),—niin hän olisi voinut lukea sieltä, että vuodelle 1880 on ominaista teollisuudessa tapahtunut „hyppäys”, erikoisesti nahka- ja konerakennusteollisuuden alalla (s. IV), että tämä johtui tuotteiden kasvaneesta kysynnästä sodan jälkeen ja suuremmista hallituksen tilauksista. Saadakseen havainnollisen käsityksen tämän hyppäyksen mitoista ei tarvitse muuta kuin selailta „Hakemistoa” vuodelta 1879**. Mutta hra N. —on ei kaihdakaan tosiasioiden suoranaista vääristelyäkään romanttisen teoriansa hyväksi.

* Kuten tekee esimerkiksi hra T.-Baranovski „Tehdas” nimisessä teoksessaan, s. 307 ja diagramma. Diagrammasta näkyy selvästi, että vuosi 1879 ja varsinkin vuodet 1880 ja 1881 olivat erikoisen nousun vuosia.

** Ks. esim. verkatuotantoa — armeijaveran voimakkaasti lisääntynyt valmistus; nahkatuotantoa — hyvin suuri vilkastuminen; nahkatuotteita — suurtehdas tuottaa 2,5 miljoonan ruplan arvosta „sotalaitosta varten” (s. 288). Izhevskin ja Sestorretskin tehtaat valmistavat tykistökalustoa 7¹/₄ milj. ruplan arvosta, kun v. 1890 valmistettiin 1¹/₂ milj. ruplan arvosta. Kupariteollisuudessa kiinnittää huomiota valmistajien tuotanto sotaväkeä varten sekä sotilaskojeiden tuotanto (388—389); ruutitehtaat työskentelevät täydellä höyryllä j.n.e.

VIII. SUURTEOLLISUUDEN SIJAINTI

Sen kysymyksen lisäksi, joka koskee tuotannon keskittymistä suurimpiin tuotantolaitoksiin, on koneellisen suurteollisuuden luonnehtimiseksi vielä tärkeää kysymys tuotannon keskittymisestä tehdasteollisuuden eri keskuksiin ja tehdaskeskusten eri tyypeistä. Valitettavasti tehdastilastomme antaa epätydyttävää ja vertailukelvotonta aineistoa eikä edes käsittele sitä likimainkaan riittävästi: esim. nykyisissä julkaisuissa teollisuuden sijainti osoitetaan vain kokonaisin läänlein (eikä kaupungeittain ja kihlakunnittain, kuten on tehty 60-luvun parhaimmissa julkaisuissa, joissa tehdasteollisuuden sijainti on myös havainnollistettu kartoilla). Mutta suurteollisuuden sijainnista tarkan käsityksen antamiseksi on tiedot otettava eri keskuksittain, s.o. kaupungeittain, tehdaskylittäin tai lähellä toisiaan sijaitsevien tehdaskylien ryhmien mukaan; mutta läänit ja kihlakunnat ovat liian suuria alueyksiköjä *. Tämän vuoksi katsoimme välttämättömäksi laskea vuosien 1879 ja 1890 „Hakemistosta” tiedot tehdasteollisuutemme keskittymisestä tärkeimmissä keskuksissa. Liitteenä (liite III) esitettyyn taulukkoon on otettu tiedot Euroopan-Venäjän 103 tehdaskeskuksesta, joihin on keskittynyt enemmän kuin puolet kaikista tehdastyöläisistä **.

Taulukko osoittaa meille tehdaskeskusten kolme tyyppiä Venäjällä: 1) Kaupungit. Ne ovat ensimmäisellä sijalla ja niille on ominaista työläisten ja tuotantolaitosten suurin keskittyminen. Erikoisesti tulevat tässä suhteessa esiin suurkaupungit. Pääkaupungit keskittävät noin 70 tuhatta tehdas-

* „...Kihlakuntien (Moskovan läänin) alueella eivät tehtaajat jakaannu sijaintinsa puolesta likimainkaan tasanuhteisesti: sangen teollisissa kihlakunnissa sellaisten paikkakuntien rinnalla, joita tehdaslaitosten suuremman tai pienemmän tiheyden vuoksi voidaan nimittää todellisiksi tehdaskeskuksiksi, on kokonaisia kuntia, joissa ei ole juuri lainkaan minkäänlaista tehdasteollisuutta,— ja painavastoin kihlakunnissa, jotka ovat yleensä köyhiä tehtaista, on seutuja, joilla on enemmän tai vähemmän huomattavasti kehittynyt yksi tai toinen elinkeinoammatti, ja koti-teollisuustupien ja työhuoneiden rinnalla on syntynyt myöskin suurempia tuotantolaitoksia kaikkine tehdas tuotannon atribuutteineen” („Tilastotietoja: kokoelma Moskovan läänistä”. Saniteettilaston osasto, IV osa, I nide, Moskova, 1890, s. 141). Tämä julkaisu, joka on paras nykyisessä tehdastilastokirjallisuudessa, havainnollistaa suurteollisuuden sijaintia seikkaperäisesti laaditulla kartalla. Tehdasteollisuuden sijainnin täydellisestä kuvasta puuttuu vain keskusten ryhmitys tehtaiden ja työläisten luvun sekä tuotantosumman mukaan.

** Taulukkoon on otettu vain sellaiset tuotantolaitokset, joiden tuotantosumma on vähintään 2.000 rpl., ja myllyistä vain höyrymällyt. Ulkopuoliset työläiset on jätetty pois niissä tapauksissa, jolloin on mainittu niiden liittämisestä tehdastyöläisten lukuun; sellaiset poisjätöt on merkitty tähdellä (*). Teollisuuden nousu vuonna 1879 ei ole voinut olla vaikuttamatta myös näihin tietoihin.

työläistä kuhunkin (lukien mukaan myös pääkaupunkien esikaupungit), Riika — 16 tuhatta, Ivanovo-Voznesensk — 15 tuhatta, Bogorodsk — 10 tuhatta työläistä vuonna 1890, muut kaupungit alle 10 tuhannen. Ei tarvitse muuta kuin tehdä yleissilmäys tehdastyöläisten virallisiin lukumääriin eräissä suurissa kaupungeissa (Odessa — 8,6 tuhatta vuonna 1890, Kiev — 6 tuhatta, Donin Rostov — 5,7 tuhatta j.n.e) tullakseen vakuuttuneeksi siitä, että nuo numerot ovat naurettavan pieniä. Edellä esitetty esimerkki Pietarista osoittaa, kuinka monta kertaa nuo numerot pitäisi suurentaa, jotta saataisiin tuollaisten keskusten teollisuustyöläisten kokonaisluku. Rinnan kaupunkien kanssa on mainittava myös esikaupungit. Suurkaupunkien esikaupungit ovat usein huomattavia teollisuuskeskuksia, mutta meillä olevien tietojen perusteella saatoimme erottaa vain yhden sellaisen keskuksen — Pietarin esikaupungit, joissa vuonna 1890 laskettiin olleen 18,9 tuhatta työläistä. Myöskin eräät taulukoomme otetuista Moskovan kihlakunnan asutuksista ovat asiallisesti esikaupunkeja*.

Toinen keskustyyppi — tehdaskylät, joita on erikoisen paljon Moskovan, Vladimirin ja Kostroman lääneissä (63:sta tärkeimmästä maaseutukeskuksesta, jotka on otettu taulukoomme, 42 sijaitsee näissä lääneissä). Näiden keskusten etunenässä on Orehovo-Zujevon paikkakunta (taulukossa on esitetty erikseen Orehovo ja Zujevo, mutta ne muodostavat saman keskuksen); työläisten luvun puolesta se jää jälkeen vain pääkaupungeista (vuonna 1890 26,8 tuhatta)**. Mainituissa kolmessa läänissä ja myöskin Jaroslavljin ja Tverin lääneissä suurimman osan maaseudun tehdaskeskuksista muodostavat mitä suurimmat tekstiilitehtaat (puuvilla-kehräämö- ja kutomatehtaat, palttinatehtaat, villakutomatehtaat j.n.e.). Entisinä aikoina oli tällaisissa kylissä melkein

* „...Moskovan lähiseudun suuri kylä Tsherkizovo on paikallisten asukkaiden sanojen mukaan yksi suuri tehdas ollen samalla aivan kirjaimellisesti Moskovan jatkoa... Siinä rinnalla, Semjonovin tulliportin takana... on myös suuri määrä erilaisia tehtaita... Vähän matkan päässä näemme Izmailovon kylän kutomateollisuuslaitoksineen ja valtavine Izmailovon manufaktuureineen”. Tämä on Moskovasta pohjoiseen. Etelässä, „Serpuhovin tulliportin takana, tapaamme ennen kaikkea valtavan Danilovin manufaktuurin, joka yksin muodostaa kokonaisen pikkukaupungin... Edelleen, pienen matkan päässä toisistaan on kokonainen rengas suurja tilitehtaita” j.n.e. (mainittu „Tilastotietojen kokoelma”. IV osa, I nide, ss. 143—144). Todellisuudessa on siis tehdasteollisuuden keskittyminen huomattavampaa kuin mitä olemme voineet taulukossamme esittää.

** Vuonna 1879 laskettiin siellä olleen vain 10,9 tuhatta. Nähtävästi on käytetty erilaisia luettelointimenetelmiä.

aina työnjakelukonttoreja, s.o. ympäristön käsinkutojien joukot alaisekseen alistaneen kapitalistisen manufaktuurin keskuksia. Niissä tapauksissa, jolloin tilasto ei sotke kotityöläisiä ja tehdastyöläisiä yhteen, tiedot tällaisten keskusten kehityksestä osoittavat selvästi koneellisen suurteollisuuden kasvun, suurteollisuuden, joka kokoaa tuhansia ympäristön talonpoikia ja muuttaa nämä talonpojat tehdastyöläisiksi. Edelleen, suuri määrä maaseudun tehdaskeskuksia muodostuu suurista vuoriteollisuus- ja metallitehtaista (Kolomnan tehdas Bobrovon kylässä, Juzovkan, Brjanskin y.m. tehtaat); suurin osa niistä kuuluu vuoriteollisuuteen ja siksi ne eivät ole joutuneet taulukkoomme. Lounaisten läänien kylissä ja paikkakunnilla sijaitsevat juurikassokeritehtaat muodostavat myös huomattavan määrän maaseudun tehdaskeskuksia; esimerkiksi olemme ottaneet erään suurimmista — Smelan paikkakunnan Kievin läänistä.

Kolmantena tehdaskeskustyyppinä ovat „kotiteollisuus”-kylät, joissa suurimmat liikeyritykset lasketaan usein „tehtaiksi”. Esimerkkeinä sellaisista kylistä on taulukossamme Pavlovon, Vorsman, Bogorodskojen ja Dubovkan kylät. Tällaisten keskusten tehdastyöläisten lukumäärän vertaaminen niiden koko ammatinharjoittajaväestöön on Bogorodskojen kylän osalta edellä suoritettu.

Ryhmitellen taulukkoamme otetut keskuksset työläisten luvun mukaan kussakin keskuksessa ja keskusten lajin (kaupungit ja kylät) mukaan saamme seuraavat numerotiedot (ks. seur. siv.).

Tästä taulukosta näkyy, että 103 keskuksessa oli vuonna 1879 356 tuhatta työläistä (koko luvun ollessa 752 tuhatta), mutta vuonna 1890 — 451 tuhatta (876 tuhannesta). Siis työläisten lukumäärä lisääntyi 26,8%:lla, kun yleensä suurissa tehtaissa (100 työläistä tai enemmän) lisäys oli vain 22,2%, ja tehdastyöläisten yleinen lukumäärä lisääntyi samaan aikaan vain 16,5%:lla. Täten siis tapahtuu työläisten kokoontuminen suurimpiin keskuksiin. Yli 5 tuhatta työläistä oli vuonna 1879 vain 11 keskuksessa, mutta vuonna 1890 jo 21 keskuksessa. Erikoisesti pistää silmään sellaisten keskusten lukumäärän kasvu, joissa on 5—10 tuhatta työläistä; se on tapahtunut kahdesta syystä: 1) tehdasteollisuuden huomattavan kasvun johdosta etelässä (Odessa, Donin Rostov y.m.); 2) tehdaskylien kasvun johdosta keskuslääneissä.

Tehdasteollisuuden tärkeimmät keskuksat Euroopan-Venäjällä

Keskusten luokat työläisten luvun mukaan ja keskuksat lajin mukaan	1879						1890					
	Keskusten luku			Tehtaiden lukumäärä	Tuotantosumma tuhansissa rupissa	Työläisten lukumäärä	Keskusten luku			Tehtaiden lukumäärä	Tuotantosumma tuhansissa rupissa	Työläisten lukumäärä
	Kaupungeissa	Maaseudulla	Yhteensä				Kaupungeissa	Maaseudulla	Yhteensä			
Keskuksat, joissa on työläisiä 10.000 tai enemmän	4	1	5	1.393	279.398	158.670	6	1	7	1.644	361.371	206.862
Keskuksat, joissa on 5-10 tu- hatta työläistä	6	—	6	148	65.974	49.340	10	4	14	931	151.029	90.229
Keskuksat, joissa on 1-5 tu- hatta työläistä	22	37	59	1.029	174.171	133.712	17	48	65	804	186.422	144.255
<i>Kaikkiaan—keskuksat, joissa on työläisiä 1.000 tai enem- män .....</i>	32	38	70	2.570	519.543	341.722	33	53	86	3.379	698.822	441.346
Keskuksat, joissa on vähem- män kuin 1.000 työläistä	8	20	28	260	17.144	14.055	6	10	16	259	8.159	9.898
Keskuksat ilman työläisiä	—	5	5	1	—	—	1	—	1	—	—	—
<i>Yhteensä .....</i>	40	63	103	2.831	536.687	355.777	40	63	103	3.638	706.981	451.244
Kaupungit (ja esikaupungit)	40	—	40	2.574	421.310	257.181	40	—	40	3.327	535.085	298.651
Asutuskeskuksat (posadit ja kauppalat)	—	63	63	257	115.377	98.596	—	63	63	311	171.896	152.593

Kaupunki- ja maaseutukeskusten vertailu osoittaa, että viimeksi mainitut käsittivät vuonna 1890 noin *kolmannuksen* tärkeimpien keskusten työläisten kokonaisuudesta (152 tuhatta 451 tuhannesta). Koko Venäjällä tämän suhteen täytyy olla korkeampi, t.s. enemmän kuin kolmannes tehdastyöläisistä täytyy olla kaupunkien ulkopuolella. Todellakin, taulukkoomme on otettu kaikki huomattavat kaupunkikeskukset, kun taas maaseutukeskuksia, joissa on muutamia satoja työläisiä kussakin, on mainitsemiemme lisäksi hyvin paljon (asutuksia, joissa on lasi-, tiili-, viina-, juurikasokeri- y.m. tehtaita). Vuorityöläiset myöskin sijaitsivat pääasiallisesti kaupunkien ulkopuolella. Siksi voidaan olettaa, että Euroopan-Venäjän kaikista tehdas- ja vuorityöläisistä on vähintään puolet (ja luultavasti enemmänkin) kaupunkien ulkopuolella. Tällä johtopäätöksellä on tärkeä merkitys, sillä se osoittaa, että *teollisuusväestö* on Venäjällä lukumäärältään huomattavasti suurempi kuin *kaupunkilaisväestö* *.

Ottaessamme kysymyksen tehdasteollisuuden kehityksen suhteellisesta nopeudesta kaupunki- ja maaseutukeskuksissa näemme, että viimeksi mainitut ovat tässä suhteessa ehdottomasti edellä. Sellaisten kaupunkikeskusten lukumäärä, joissa on 1.000 työläistä tai enemmän, on kasvanut tarkasteltavana olevalla kaudella tavattoman vähän (32:sta 33:een), mutta samanlaisten maaseutukeskusten lukumäärä hyvin voimakkaasti — (38:sta 53:een). Työläisten lukumäärä kasvoi 40 kaupunkikeskuksessa vain 16,1% (257 tuhannesta 299 tuhanteen), mutta 63 maaseutukeskuksessa — 54,7%:lla (98½ tuhannesta 152½ tuhanteen). Työläisten keskimäärä yhtä kaupunkikeskusta kohti kasvoi vain 6,4 tuhannesta 7,5 tuhanteen, mutta yhtä maaseutukeskusta kohti 1,5 tuhannesta 2,4 tuhanteen. Siis tehdasteollisuudella on ilmeisesti tendenssinä levitä erikoisen nopeasti kaupunkien ulkopuolelle; — luoda uusia tehdaskeskuksia ja työntää niitä eteenpäin nopeammin kuin kaupunkikeskuksia; — tunkeutua kauaksi maaseudun syrjäkulmille, jotka ovat ikään kuin olleet erossa suurten kapitalististen liikeyritysten maailmasta. Tämä mitä tärkein seikka osoittaa meille, ensin-

* Tammikuun 28 p:nä 1897 toimitettu väenlasku vahvistaa täydellisesti tämän johtopäätöksen. Koko valtakunnassa kaupunkilaisväestöä osoittautui olevan 16.828.395 henkeä kumpaakin sukupuolta. Kauppa- ja teollisuusväestöä oli, kuten edellä olemme osoittaneet, 21,7 miljoonaa. (*Huomautus 2. painokseen*)

näkin, kuinka nopeasti koneellinen suurteollisuus uudistaa yhteiskunnallis-taloudellisia suhteita. Se, mikä ennen muotoutui vuosisatojen kuluessa, toteutuu nyt jonkin kymmenvuotiskauden aikana. Riittävää on esim. verrata sellaisten maataviljelemättömien keskusten muodostumista, kuin edellisessä luvussa mainitut Bogorodskojen, Pavlovon, Kimryn, Hoteitshin, Velikojen y.m. „kotiteollisuus“-kylät, siihen prosessiin, kuinka nykyaikainen tehdas, joka vetää maaseutuväestöä heti tuhansittain teollisuusasutuksiin, luo uusia keskuksia*. Yhteiskunnallinen työnjako saa hyvin voimakkaan sysäyksen. Taloudellisen elämän välttämättömäksi ehdoksi tulee entisen vakinaisen asumisen ja sulkeutuneisuuden asemesta väestön liikkuvaisuus. Toiseksi, tehtaiden siirtyminen maaseudulle osoittaa, että kapitalismi voittaa talonpoikaisyhteisön säätysulkeutuneisuuden sille asettamat esteet ja puristaa itselleen jopa hyötyäkin tuosta sulkeutuneisuudesta. Vaikka tehtaiden rakentamisessa kyliin on paljon vaikeuksia, niin sen sijaan se antaa halvan työläisen. Kun talonpoikaa ei lasketa tehtaaseen, niin tehdas tulee talonpojan luo**. Talonpojalla ei ole täyttä vapautta (yhteistakuun ja yhteisöstä eroamiselle asetettujen esteiden vuoksi) etsiä itselleen edullisinta työnantajaa, mutta työnantaja osaa mainiosti etsiä itselleen halvimmän työläisen. Kolmanneksi, maaseudun tehdaskeskusten huomattava määrä ja niiden nopea kasvu osoittaa, kuinka perusteeton

* „Krivoi Rogin kauppalassa väestö lisääntyi vuodesta 1867 vuoteen 1896 6 tuhannesta 17 tuhanteen henkeen; Dnepr-yhtiön Kamenkan tehtaalla 2 tuhannesta 13 tuhanteen henkeen; Druzhkovkan aseman luokse, jossa vielä 1892 oli vain asemarakennukset, on nyt kasvanut 6 tuhannen hengen asutus; Gdantsevskin tehtaalla on noin 3.500 henkeä, Konstantinovkan aseman lähistöllä, jonne on rakennettu kokonainen joukko tehtaata, muodostuu uusi asutuskeskus, Juzovkassa on syntynyt kaupunki, jossa on 29.000 asukasta... Nizhne-Dneprovskissa Jekaterinoslavin luona on autiolle, hiekkaperäiselle seudulle, jossa on nyt monia tehtaata, muodostunut uusi asutus, jossa on 6.000 asukasta. Tehdas Mariupolissa kerää uutta väestöä 10.000 henkeä j.n.e. Hiiliikaivoksilla muodostuu asutuskeskuksia” („Vestnik Finansov”, 1897, № 50). „Russkije Vedomosti” (1897, № 222, marraskuun 21 piltä) uutisen mukaan Bahmutin kihlakunnan zemstvokokous pyytää, että kauppakylät, joissa on 1.000 asukasta, muutettaisiin kaupaloiksi, ja sellaiset, joissa on 5.000 asukasta — kaupungeiksi... „Meillä on havaittavissa... vertaansa vailla oleva kauppa- ja tehdasasutusten kasvu... Kaikkiaan on jo noin 30 asutusta, jotka syntyvät ja kasvavat aito amerikkalaisella nopeudella... Volyntsevossa, jossa rakennetaan ja marraskuun ensimmäisinä päivinä pannaan käyntiin valtavan suuri metallurginen tehdas, jossa on kaksi masuunia, teräsvalimo ja ratakiskojen valssausosasto, on noin 5—6-tuhantinen väestö, joka on asuttanut vielä äskettäin miltei asumattoman aron. Työläisväestön lisääntyessä havaitaan myöskin kauppilaiden, käsityöläisten ja yleensä niiden ammatinharjoittajain määrän lisääntymistä, jotka tekevät laskelmiaan sen varaan, että työläisväestölle voidaan helposti ja nopeasti myydä erilaisia tavaroita”.

** „Tehdas etsii halpaa kutojaa, ja sellainen se löytää tämän omasta kotikylästä... Tehtaan pitää mennä kutojan perässä...” („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 63).

on se mielipide, jonka mukaan venäläinen tehdas on irrallaan talonpoikaisjoukoista ja vaikuttaa heikosti viimeksi mainittuihin. Meidän tehdasteollisuutemme sijainnin erikoisuus päinvastoin osoittaa, että sen vaikutus on hyvin laajaa ja ettei se rajoitu likimainkaan tuotantolaitoksen seinien sisälle*. Mutta toisaalta taas tehdasteollisuutemme sijainnin mainittu erikoisuus ei voi olla vaikuttamatta myöskään sen uudistavan vaikutuksen väliaikaiseen pidättymiseen, minkä vaikutuksen koneellinen suurteollisuus tekee siinä työskentelevään väestöön. Muuttamalla syrjäisen kulmakunnan talonpojan *kerralla* työläiseksi tehdas voi turvata siten itselleen joksikin aikaa kaikkein halvimmat, kehittymättömimmät ja vaatimattomimmat „työkädet”. Ilmeistä kuitenkin on, että tuollainen pidätys ei voi olla pitkäaikaista ja että se tulee korvatuksi sen toimikentän vieläkin suuremmalla laajentamisella, jolla koneellisen suurteollisuuden vaikutus tuntuu.

IX. METSÄTEOLLISUUDEN JA RAKENNUSTEOLLISUUDEN KEHITYS

Koneellisen suurteollisuuden kehityksen eräänä välttämättömänä ehtona (ja sen kasvun erittäin luonteenomaisena seuralaisena) on sen teollisuuden kehitys, joka tuottaa polttoaineita ja materiaaleja rakennustyömailta varten, ja rakennusteollisuuden kehitys. Aloittakaamme metsäteollisuudesta.

Metsänkaato ja puutavaran alkujalostus omaa tarvetta varten on talonpoikaiston keskuudessa hyvin vanha ammatti, joka kuuluu melkein kaikkialla maanviljelijän yleiseen työpiiriin. Mutta metsäteollisuudella me tarkoitamme poikkeuksetta vain puutavaran valmistamista *myyntiä varten*. Reforminjälkeistä kautta luonnehtii tämän teollisuuden erikoisen voimakas kasvu: puutavaran kysyntä kasvoi nopeasti sekä henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeena (kaupunkien kasvu, maataviljelemättömän väestön lisääntyminen kylissä, talonpojat menettävät metsänsä heidän vapautuksensa yhteydessä)— että erikoisesti tuotannollisen kulutuksen tarvikkeena. Kaupan, teollisuuden, kaupunkielämän, sotalaitoksen, rautateiden y.m., y.m. kehitys johti

* Palautamme mieleen edellä esitetyn (III luku, IV §, s. 177. huomautus) tosiasian — vuoriteollisuuden vaikutuksen paikalliseen maanviljelyselämään Jekaterinoslavin läänin Bahmutin kihlakunnassa.— Kuvaavia ovat myös maanomistajien tavalliset valitukset siitä, että tehtaat „pilaavat” väestön.

puutavaran kysynnän valtavaan kasvuun ei ihmisten, vaan pääoman kulutusta varten. Teollisuusläänneissä kohosivat esim. halkojen hinnat „ei päivä päivältä, vaan tunti tunnilta”: „viimeisten 5 vuoden aikana (vuoteen 1881 mennessä) halkojen hinnat ovat enemmän kuin kaksinkertaistuneet” *. „Puutavaran hinnat alkoivat nousta jättiläismäisin askelin” **. Kostroman läänissä „kohosivat halkojen hinnat 7 vuoden aikana enemmän kuin kaksinkertaiseksi, kun tehtaat alkoivat niellä halkoja” *** j.n.e. Puutavaran vienti ulkomaille nousi 5.947.000 ruplasta v. 1856 30.153.000 ruplaan v. 1881, ja 39.200.000 ruplaan v. 1894, s.o. kasvoi suhteessa 100 : 507 : 659 ****. Euroopan-Venäjän sisäisiä vesireittejä pitkin kuljetettiin rakennuspuutavaraa ja halkoja vuosina 1866—1868 keskimäärin 156 milj. puutaa vuodessa ***** , mutta vuosina 1888—1890 keskimäärin 701 milj. puutaa vuodessa *****, t.s. kuljetusten määrä kohosi enemmän kuin nelinkertaiseksi. Rautateitse kuljetettiin vuosina 1888—1890 keskimäärin 290 milj. puutaa *****, kun vuosina 1866—1868 kuljetettiin nähtävästi korkeintaan 70 milj. puutaa *****. Siis koko puutavaramäärän kuljetus oli 60-luvulla noin 226 milj. puutaa, mutta vuosina 1888—1890 991 milj. puutaa — lisäys enemmän kuin nelinkertainen. Metsäteollisuuden valtava kasvu nimenomaan reforminjälkeisellä kaudella on siis epäilemätöntä.

Minkäläinen sitten on tämän teollisuuden organisaatio?—puhtaasti kapitalistinen. Metsää ostavat maanomistajilta liikeyrittäjät — „metsäteollisuudenharjoittajat”, jotka palkkaavat työläisiä metsän kaatoon, sahaukseen, uittoon j.n.e. Esim. Moskovan läänissä zemstvotilastomiehet laskivat 24 tuhannesta metsätyöammattia harjoittavasta talonpojasta metsäteollisuudenharjoittajia olevan vain 337 *****.

* „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”. I, 61.

** Ibid., IV, 80.

*** *Zhbankov*. „Vieraspaikkalaisten ansiotöiden vaikutus väestön liikuntaan”. Kostroma, 1887, s. 25.

**** „Tuotantovoimat”. Venäjän ulkomaankauppa, s. 39. Puutavaran vienti vuonna 1902 — 55.7 milj. rpl., v. 1903 — 66,3 milj. rpl. (*Huomautus 2. painokseen*.)

***** „Sotilastilastollinen kokoelma”, ss. 486—487.

***** „Tilastollinen katsaus rautateihin ja sisäisiin vesireitteihin”. Pietari, 1893 (kulkulaitosministeriön julkaisu), s. 40.

***** Ibid., s. 26.

***** Likimääräisesti olettaen sen tekevän noin $\frac{1}{6}$ kaikista rautatiekuljetuksista („Sotilastilastollinen kokoelma”, s. 511; vrt. 518—519).

***** „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa. I vihko, 2. nide. Tämän tästä meillä ei myöskään metsäteollisuudessa eroteta tarkasti isäntiä ja työläisiä toisistaan, vaan myös viimeksi mainittuja nimitetään metsäteollisuudenharjoittajiksi.

Vjatkan läänin Slobodskoin kihlakunnassa laskettiin olevan 123 metsäteollisuudenharjoittajaa („pienet ovat pääasiallisesti suurten urakoitsijoita”, ja viimeksi mainittuja on vain 10), mutta metsätöissä työskenteleviä työläisiä — 18.865, työpalkan ollessa 19½ rpl. työläistä kohti*. Hra S. Korolenko laskee, että koko Euroopan-Venäjällä työskentelee metsätöissä noin 2 miljoonaa talonpoikaa**, ja tämä luku on tuskin liioiteltu, kun esim. Vjatkan läänin 9 kihlakunnassa (11:stä) laskettiin olevan noin 56.430 metsätyöläistä ja koko Kostroman läänissä noin 47 tuhatta***. Metsätyöt kuuluvat niihin töihin, joista maksetaan kaikkein huonoimmin; niiden hygieeninen tila on inhoittava ja työläisten terveys on alttiina mitä pahimmalle murtumiselle; korpimetsiin hyljättyjen työläisten asema on kaikkein suojattomin, ja tällä teollisuusalalla on täydellä voimallaan vallalla velkaorjuus, truck-system ja „patriarkaalisten” talonpoikaisten ammattialojen muut sentapaiset seuralaiset. Esitämme tämän kuvauksen vahvistukseksi eräitä paikallisten tutkijoiden lausuntoja. Moskovalaiset tilastomiehet viittaavat „ruokavarojen pakolliseen ottoon”, mikä tavallisesti huomattavasti alentaa metsätyöläisten palkkoja. Kostromalaiset metsätyöläiset „elävät metsissä arteleina hätäpikaa ja huonosti rakennetuissa majoissa, joissa ei ole uunia ja niitä lämmitetään kiukailla. Huono ruoka, johon kuuluu laiha keitto ja viikossa kivenkovaksi muuttuva leipä, ellottava ilma... alituisesti puolimärät vaatteet... kaikki tuo ei voi olla vaikuttamatta turmiollisesti metsätyöläisten terveyteen”. „Metsä”-kunnissa väestö elää „paljon likaisemmin” kuin vieraspaikkalaisissa (s.o. kunnissa, joissa vieraspaikkalaiset ansiotyöt ovat vallitsevina)****. Novgorodin läänin Tihvinän kihlakunnasta luemme: „Maanviljelys... muodostaa lisätulo lähteen, vaikka kaikista virallisista tiedoista saatte lukea, että väestö harjoittaa maanviljelystä... Kaiken sen, minkä talonpoika saa välttämättömien tarpeidensa tyydyttämiseksi, hän ansaitsee työskentelemällä metsätöissä ja uitoissa metsäteollisuudenharjoittajalle. Mutta pian tulee pula: 5—10 vuoden kuluttua metsiä ei enää ole...” „Metsätöissä työskentelevä on pikemminkin burlakki; talven hän on korvessa

* „Kotiteollisuuskomission teokset”, XI, 397.

** „Vapaa palkkatyö”.

*** Laskettu „Kotiteollisuuskomission teosten” mukaan.

**** L. c., ss. 19—20, 39. Vrt. aivan analogista lausuntoa „Kotiteollisuuskomission teoksissa”, XII, 265.

metsäleirillä... ja keväällä, vieraantuneena kotitöistä, häntä vetää jo uittoihin ja halkojen kuljetukseen; ainoastaan elonkorjuu ja heinänteko pakoittavat hänet asettumaan paikoilleen..." Talonpojat ovat metsäteollisuudenharjoittajain „ikuisessa velkaorjuudessa" *. Vjatkalaiset tutkijat panevat merkille, että työläisten palkkaaminen metsätöihin suoritetaan tavallisesti verojen perimisen aikana ja että elintarvikkeiden ottaminen työnantajaisänniltä alentaa suuresti työansioita... „Sekä tukinkaatajat että halkojenhakkaajat tienaavat noin 17 kopeekkaa kesäpäivältä ja noin 33 kopeekkaa mies- ja hevostyöpäivältä... Tuollainen mitätön maksu on riittämätön korvaus työstä, kun muistetaan, että metsätöitä tehdään mitä epähygieenisimmissä oloissa" ** j.n.e., j.n.e.

Metsätyöläiset muodostavat siis sen maalaisproletariaatin erään suuren elimellisen osan, jolla on mitättömän pienet maatilkut ja jonka on pakko myydä työvoimaansa mitä epäedullisimmilla ehdoilla. Tämä työ on hyvin epäsäännöllistä ja tilapäistä. Sen vuoksi metsätyöläiset ovat reserviarmeijan (eli kapitalistisen yhteiskunnan suhteellisen liikaväestön) se muoto, jota teoria nimittää *piileväksi* ***: vissin (ja, kuten olemme nähneet, huomattavan) osan maalaisväestöstä on oltava aina valmiina ryhtymään tuollaisiin töihin, sen on aina oltava tällaisten töiden tarpeessa. Sellainen on kapitalismin olemassaolon ja kehityksen ehto. Sitä mukaa, kun metsäteollisuudenharjoittajien ryöstötalouden vallitessa metsiä hävitetään (ja tämä prosessi käy tavattomalla nopeudella, — tuntuu yhä välttämättömämmältä vaihtaa halot kivihiileen, kivihiiliteollisuus kehittyi yhä nopeammin ja vain se voi olla koneellisen suurteollisuuden lujana perustana. On oltava sellaista halpaa polttoainetta, jota on aina saatavissa miten paljon tahansa määrättyllä ja vähän heilahtelevalla hinnalla, — sellainen on

* „Kotiteollisuuskomission teokset", VIII, ss. 1372—1373, 1474. „Metsäteollisuuden tarpeiden perustalla on Tihvinän kihlakunnassa kehittynyt sepän-, nahkurin-, turkkurin- ja osittain myös suutarinammatit; ensin mainittu tuottaa hakoja ja muut saappaista, puoliturkkeja ja rukkasia". Tässä muuten näemme esimerkin siitä, kuinka tuotantovälineiden tuotanto (s.o. I lohkon kasvu kapitalistisessa taloudessa) antaa sysäyksen kulutustarvikkeiden valmistamiselle (s.o. II lohkolle). Ei tuotanto seuraa kulutusta, vaan kulutus tuotantoa.

** „Kotiteollisuuskomission teokset", XI, 399—400, 405, 147. Vrt. Orelin läänin Trubtshevskin kihlakunnan zemstvitilastokokoelmassa olevia monilukuisia viittauksia siihen, että „maanviljelyksellä on toisarvoinen merkitys", mutta pääosuus on ammatinharjoittamisella, varsinkin metsätöillä („Tilastotietojen kokoelma Trubtshevskin kihlakunnasta". Orel. 1887, varsinkin kyllä koskevat huomautukset).

*** „Das Kapital", I, S. 668¹²¹.

nykyaikaisen tehtaan vaatimus. Metsäteollisuus ei kykene täyttämään tätä vaatimusta*. Sen vuoksi metsäteollisuuden vallitseva asema kivihiiliteollisuuteen verraten polttoaineen tuotannossa vastaa kapitalismin heikosti kehittyntä tilaa. Mitä tulee tuotannon yhteiskunnallisiin suhteisiin, niin siihen nähden metsäteollisuus on kivihiiliteollisuuteen jokseenkin samanlaisessa suhteessa kuin kapitalistinen manufaktuuri koneelliseen suurteollisuuteen. Metsäteollisuus merkitsee tekniikan alkeellisinta tilaa, jolloin luonnonrikkauksia käytetään alkukantaisin keinoin; kivihiiliteollisuus johtaa täydelliseen kumoukseen tekniikassa ja koneiden laajaan käyttöön. Metsäteollisuus jättää tuottajan talonpojaksi, kivihiiliteollisuus muuttaa hänet tehtaalaiseksi. Metsäteollisuus jättää koko vanhan, patriarkaalisen elämäjärjestyksen melkein täydellisesti koskemattomaksi ja kietoo korpiin ajetut työläiset velkaorjuuden pahimpiin muotoihin käyttämällä hyväkseen heidän tietämättömyyttään, suojaantumuttaan ja hajanaisuuttaan. Kivihiiliteollisuus saa aikaan väestön liikkuvaisuuden, luo suuria teollisuuskeskuksia ja johtaa kiertämättä tuotannon yhteiskunnalliseen valvontaan. Sanalla sanoen, tässä kuvatulla vaihtumisella on samanlainen progressiivinen merkitys kuin manufaktuurin vaihtumisella tehtaaseen**.

Rakennustyöt ovat alunperin kuuluneet samoin talonpojan kotitöiden piiriin,— ja kuuluvat nykyisinkin, mikäli puolittain patriarkaalinen talonpoikaistalous säilyy. Myöhempi kehitys vie siihen, että rakennustyöläiset muuttuvat ammatti-

* Tässä on asian havainnollistamiseksi tietoja „Puolan Valtakunnan tehdasteollisuuden tutkimiskomission jäsenten selostuksesta“ (Pietari, 1888, I osa). Puolassa on kivihiili puolta halvempaa kuin Moskovassa. Yhden lankapuudan valmistamiseen menee Puolassa polttoainetta 16—37 kopeekan arvosta, mutta Moskovan alueella 50—73 kopeekan arvosta. Polttoainevaratot kootaan Moskovan alueella 12—20 kuukaudeksi, mutta Puolassa korkeintaan 3 kuukaudeksi, useimmiten 1—4 viikoksi.

** Kosketellessaan kysymystä metsäteollisuuden vaihtumisesta kivihiiliteollisuudeksi („Katsauksia“, 211, 243) hra N. —on on rajoittunut, kuten tavallista, pelkkään valitteluun. Romantikkomme pyrkii olemaan huomaamatta sitä pikkuseikkaa, että kapitalistisen kivihiiliteollisuuden takana on samoin kapitalistinen metsäteollisuus, jolle paljon paremmat riistomuodot ovat ominaisia. „Työläisten lukumäärästä“ hän sen sijaan puhuu laajasti! Mitä merkitsee jotkin 600 tuhatta englantilaisla hilenkaivajaa miljooniin työttömiin talonpoikiin verraten? — sanoo hän (211). Vastaamme siihen: se, että kapitalismi luo suhteellisen liikkuväestön, on epäilemätöntä, mutta hra N. —on ei ole ymmärtänyt lainkaan tämän ilmiön yhteyttä koneellisen suurteollisuuden tarpeisiin. Sellaisten talonpoikien, jotka vaikkapa vain tilapäisesti ja epäsäännöllisesti käyvät erilaisissa töissä, lukumäärän vertaaminen ammattihilenkaivajien lukumäärään, jotka työskentelevät ainoastaan hilenkaivussa, on aivan tolkuton menetelmä. Tuontapaisia menetelmiä hra N. —on käyttää vain hämätäkseen sen tosiasian, että Venäjällä kasvaa nopeasti tehdas- ja vuorityöläisten luku ja koko kauppa- ja teollisuusväestö yleensä, mikä tosiasia kumoo hänen teoriansa.

käsityöläisiksi, jotka tekevät työtä kuluttajien tilauksesta. Maaseudulla ja pikkukaupungeissa on rakennusteollisuuden tällainen organisaatio kehittynyt huomattavasti nykyisinkin; käsityöläinen säilyttää tavallisesti yhteyden maahan ja työskentelee sangen suppealle pienten kuluttajien piirille. Kapitalismin kehittyessä käy teollisuuden tällaisen järjestelmän säilyminen mahdolliseksi. Kaupan, tehtaiden, kaupunkien ja rautateiden kasvu synnyttää kysynnän aivan toislaisille rakennuksille, jotka eivät arkkitehtuurinsa kuin myöskään suuruutensa puolesta ole muinaisten patriarkaalisen kauden rakennusten kaltaisia. Uudet rakennukset vaativat hyvin moninaisia ja kalliita materiaaleja, vaativat mitä erilaisimpien ammattialojen työläisjoukkojen kooperaatiota, vaativat valmistuakseen pitkän ajan; näiden uusien rakennusten sijoitus ei tapahdu lainkaan väestön perinnäisen sijoituksen mukaan: niitä rakennetaan suuriin kaupunkeihin tai esikaupunkeihin, asumattomille paikoille, rakenteilla olevien rautateiden varsiin j.n.e. Paikallinen käsityöläinen muuttuu vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyväksi työläiseksi, jonka palkkaa liikeyrittäjä-*urakoitsija*, joka vähitellen tunkeutuu kuluttajan ja tuottajan väliin ja muuttuu todelliseksi kapitalistiksi. Kapitalistisen talouden hyppäksellinen kehitys, monien huonojen vuosien vaihtuminen „rakennuskuumeen” vuosien kausiksi (kuten nykyinen, v. 1898) antaa hyvin voimakkaan sysäyksen kapitalististen suhteiden laajenemiselle ja syvenemiselle rakennustöiden alalla.

Sellaista on tämän teollisuuden reforminjälkeinen kehityskulku Venäjän taloudellisen kirjallisuuden tietojen mukaan*. Erikoisen selväpiirteisesti tämä kehityskulku ilmenee alueellisessa työnjaossa, erinäisten laajojen alueiden muodostumisessa, alueiden, joissa työläisväestö specialisoituu rakennustöiden jollekin määrätylle alalle**. Sellainen alueiden specialisoituminen edellyttää jo suurten

* Kuten meillä jo oli tilaisuus ylempänä mainita, tämän kehityskulun toteamista vaikeuttaa se, että kirjallisuudessamme rakennustyöläisiä yleensä nimitetään usein „käsityöläisiksi” sisällyttäen tähän kategoriaan aivan väärin myöskin palkkatyöläisiä.— Rakennusteollisuuden organisaation analogisesta kehityksestä Lännessä ks. esim. *Webb*, „Die Geschichte des britischen Trade Unionismus”, Stuttgart, 1895, S. 7 (*Webb*, „Englannin tradeunionismin historia”, Stuttgart, 1895, s. 7. *Toim.*).

** Esim. Jaroslavlän läänissä on Danilovin kihlakunta erikoisen kuuluisa uunimestareista, rappaajista ja seinämuurareista ja sen eri kunnat antavat pääasiallisesti jonkin yhden ammattialan mestareita. Maalareita antaa erikoisen paljon Jaroslavlän kihlakunnan Volgantakainen seutu, kirvesmiehiä — Mologan kihlakunnan keskiseutu j.n.e. („Katsaus Jaroslavlän läänin”, 11 vihko. Jaroslavl, 1896, s. 135 y.m.).

rakennustyömarkkinoiden muodostumista ja sen yhteydessä kapitalististen suhteiden muodostumista. Havainnollisuuden vuoksi esitämme tietoja eräästä tällaisesta alueesta. Vladimirin läänin Pokrovin kihlakunta on ammoisista ajoista ollut kuuluisa kirvesmiehistä, jotka jo vuosisadan alussa muodostivat enemmän kuin puolet koko väestöstä. Reformin jälkeen kirvesmiehenammatti on kehittynyt edelleen*. „Kirvesmiesseudulla ovat välittäjämasterit ja tehtailijoille analogisena aineksena urakoitsijat”, jotka nousevat tavallisesti kirvesmiesarttelin nokkelimmista jäsenistä. „Ei ole harvinaista, että urakoitsija kasaa puhdasta voittoa 10 vuoden aikana 50—60 tuhatta rpl. ja enemmänkin. Eräillä urakoitsijoilla on 300—500 kirvesmiestä ja heistä on tullut jo todellisia kapitalisteja... Täkäläiset talonpojat eivät suotta sano, että *„ei ole sen edullisempaa kauppaa kuin kaupankäynti kirvesmiehillä”*”**. On vaikea tämän selvemmin luonnehtia ammatin nykyisen organisaation olemusta! „Kirvesmiehenammatti on painanut voimakkaan leiman kaikkeen täkäläiseen talonpoikaiseen elämänjärjestykseen... Talonpoika-kirvesmies vieraantuu vähitellen maanviljelyksestä ja myöhemmin hylkää sen kokonaan”. Elämä pääkaupungeissa on painanut kirvesmieheen kulttuurisuuden leiman: hän elää verrattomasti siistimmässä oloissa kuin ympäristön talonpojat ja eroaa heistä jyrkästi „intelligenttisyytensä” puolesta, „henkisen kehityksensä verrattain korkean tason” puolesta***.

Saatavissa olevista hajanaisista tiedoista päätellen rakennustyöläisten yleinen lukumäärä täytyy Euroopan-Venäjällä olla sangen huomattava. Sekä paikallisissa että vieraspaikkalaisissa töissä käyviä rakennustyöläisiä laskettiin Kalugan läänissä v. 1896 olleen 39.860 henkeä.

* 50-luvun lopulla antoi Argunin seutu (Argunin kunta on ammatin keskus) noin 10.000 kirvesmiestä. 60-luvulla oli Pokrovin kihlakunnan 548 kylästä 503 kirvesmiesten kylää („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, IV, s. 161 ja seuraavat).

** Ibid., ss. 164—165. Alleviivaus meidän.

*** Ibid., 165—166. Samanluontoisen kuvauksen antavat myöskin muut lähteet. Ks. *Zhbankov*: „Vieraspaikkalaisten ansiotöiden vaikutus väestön liikkumiseen Kostroman läänissä vv. 1866—1883”. Kostroma, 1887 — „Kaupunkilaisista vieraspaikkalaisista ansiotöistä Kostroman läänin Soligalitsin kihlakunnassa”. „Juriditsjeski Vestnik”, 1890, № 9. — „Naisten seutu”, Kostroma, 1891. — „Yleisen ohjelman yritelmä vieraspaikkalaisten ansiotöiden tutkimiseksi”. — „Vieraspaikkalaiset ansiotyöt Smolenskin läänissä vv. 1892—1895”. Smolensk, 1896. — „Vieraspaikkalaisten ansiotöiden vaikutus väestön liikuntaan”, „Vratch”, 1895, № 25 — Ks. myös siteerattuja teoksia: „Katsaus Jaroslavlin läänin”, „Kotiteollisuuskomission teokset”, „Tilastokatsaus Kalugan läänin vuodelta 1896”, Kaluga, 1897; „Maataloudellinen katsaus Nizhni-Novgorodin läänin vuodelta 1896”, Nizhni-Novgorod, 1897. ja muita zemstvolitastojulkaisuja.

Jaroslavl'n läänissä v. 1894/95 — virallisten tietojen mukaan — vieraspaikkalaisissa töissä käyviä 20.170 henkeä. Kostroman läänissä — vieraspaikkalaisissa töissä käyviä noin 39½ tuhatta henkeä. Vjatkan läänin 9 kihlakunnassa (11:stä) — vieraspaikkalaisissa töissä käyviä noin 30½ tuhatta henkeä (80-luvulla). Tverin läänin 4:ssä kihlakunnassa (12:sta) — 15.585, sekä paikallisissa että vieraspaikkalaisissa töissä käyviä. Nizhni-Novgorodin läänin Gorbatovin kihlakunnassa — 2.221, sekä paikallisissa että vieraspaikkalaisissa töissä käyviä. Rjazanin läänistä lähti vuosien 1875—1876 virallisten tietojen mukaan vuosittain yksistään kirvesmiehiä vähintään 20 tuhatta. Orelin läänin Orelin kihlakunnassa on 2 tuhatta rakennustyöläistä. Poltavan läänin 3 kihlakunnassa (15:stä) — 1.440. Samaran läänin Nikolajevskin kihlakunnassa — 1.339 *. Näistä numeroista päätellen rakennustyöläisten luvun täytyy Euroopan-Venäjäällä olla vähintään 1 miljoona henkeä **. Tätä lukua on pidettävä pikemminkin minimaalisena, sillä kaikki lähteet puhuvat siitä, että reforminjälkeisenä kautena rakennustyöläisten lukumäärä on kasvanut nopeasti ***. Rakennustyöläiset ovat muodostuvaa teollisuusproletariaattia, jonka yhteydet maahan, — nykyisinkin jo hyvin heikot ****, — heikkenevät vuosi vuodelta yhä enemmän. Asemansa puolesta rakennustyöläiset eroavat jyrkästi metsätyöläisistä ollen lähempänä tehdastyöläisiä. He työskentelevät suurissa kaupunki- ja teollisuuskeskuksissa, jotka, kuten olemme nähneet, kohottavat huomattavasti heidän kulttuuritasoaan. Kun lamaan-tuva metsäteollisuus luonnehtii sellaisen kapitalismin

* Lähteinä, edellisessä huomautuksessa mainittujen lisäksi, — zemstvojen kokoelmat. Hra V. V. („Katsauksia kotiteollisuuteen” 61) esittää tiedot Poltavan, Kurskin ja Tambovin läänien 13 kihlakunnasta. Rakennustyöläisiä — (hra V. V. laskee ne kaikki suotta „pieniksi ammatinharjoittajiksi”) — on kaikkiaan 28.644, 2,9%:sta 22,1%:iin kihlakuntien koko aikuisesta miespuolisesta väestöstä. Jos otettaisiin keskimääräisprosentti (8,8%) normiksi, niin koko Euroopan-Venäjäällä saataisiin rakennustyöläisten luvuksi 1½ miljoonaa (lukiin aikuisia miespuolisia työläisiä olevan 15 miljoonaa henkeä). Ja mainitut läänit ovat rakennustyöammatien voimakkaimman ja heikoimman kehityksen läänien keskivälillä.

** Vuoden 1897 tammikuun 28 päivän väenlasku („Yleiskokoelma”, v. 1905) laskee rakennusteollisuudessa koko valtakunnassa olleen *itsenäistä* väestöä (joka itse hankkii elämisen välineet) 717 tuhatta henkeä ynnä 469 tuhatta henkeä maanviljelijöitä, jotka työskentelevät tässä teollisuudessa sivutunään. (Huomautus 2 painokseen.)

*** Päätelmien tekemiseksi rakennusteollisuuden mittasuhteista voidaan käyttää osaksi tietoja palovakuutettujen rakennusten arvosta Vuonna 1884 tämä arvo oli 5.968 milj. rpl., vuonna 1893 — 7.854 milj. rpl. („Tuotantovoimat”, XII, 65). Vuotuinen kasvu tekee tässä 188 milj. rpl.

**** Esm. Jaroslavl'n läänissä lähteet muuante 11—20 % koko väestöstä, s.o. 30—56% työtätekevästä miehistä; 68,7% lähteneistä on poissa ympäri vuoden („Katsaus Jaroslavl'n läänin”) .lmeistä on, että he ovat „talonpoikia vain virallisen nimityksen puolesta” (s. 117).

heikosti kehittyneitä muotoja, joka tyytyy vielä patriarkaaliiseen elämänjärjestykseen, niin kehittyvä rakennusteollisuus luonnehtii kapitalismin korkeinta astetta, johtaa teollisuustyöläisten uuden luokan muodostumiseen ja on merkinä vanhan talonpoikaiston syvästä jakaantumisesta.

X. TEHTAAN LISAKE

Tehtaan lisäkkeeksi me nimitämme palkkatyön ja pienteollisuuden niitä muotoja, joiden olemassaolo on kiinteässä yhteydessä tehtaaseen. Siihen kuuluvat ennen kaikkea (tietystä osaltaan) metsä- ja rakennustyöläiset, joista jo olemme puhuneet ja jotka kuuluvat toisinaan suorastaan tehdaskeskusten teollisuusväestöön, toisinaan lähikylien väestöön*. Edelleen, siihen kuuluvat työläiset turvesoilla, joilla töitä teettävät toisinaan itse tehtaiden omistajat**; rahtimiehet, lastaajat, tavarankukkaajat ja yleensä niin sanotut sekatyöläiset, jotka aina muodostavat huomattavan osan tehdaskeskusten väestöstä. Esim. Pietarissa joulukuun 15 p:nä v. 1890 toimitettu väenlasku rekisteröi „päivätyöläisten, sekatyöläisten” ryhmässä 44.814 henkeä (kumpaakin sukupuolta); ja vielä rahdinkuljetuksessa 51 tuhatta henkeä (kumpaakin sukupuolta), joista 9½ tuhatta harjoittaa ammatikseen kuormien ja lastien kuljetusta. Edelleen, eräät tehtaan aputyöt annetaan „itsenäisten” pienteollisuudenharjoittajien suoritettavaksi; teollisuuskeskuksiin tai niiden ympäristöön ilmestyy sellaisia ammatteja kuin tynnyrien valmistus öljynpuristamoja ja viinätehtaita varten***, korianpunominen lasiastioita varten****, laatikoiden teko rautasineiden ja kalusepätuotteiden pakkausta varten, puuosien valmistus kirvesmiehen ja viilarin työkaluja varten*****, nauhojen valmistus kenkäliikkeille, „parkin” valmistus

* Esim. Rjazanin läänissä „yksistään Hludovin tehtaalle” (v. 1894/95: 4.849 työläistä, tuotanto 6 milj. rpl.) „vetää halkoja talven mittaan jopa 7.000 hevosta, joista suurin osa kuuluu Jegorjevskin kihlakunnan talonpojille”¹³⁹. („Kotiteollisuuskomission teokset”, VII, ss. 1109—1110).

** Myöskin turvetuotannon tilasto on aivan sekava. Sitä ei tavallisesti lasketa „tehdas”-teollisuuden aloihin kuuluvaksi (vrt. Kobeljatski. „Hakemisto-kirja”, s. 15), mutta joskus se kuitenkin lasketaan, esim. „Luettelo” laskee Vladimirin läänissä olevan 12 turvetyömaata, niissä 2.201 työläistä, ja vain tässä yhdessä läänissä, vaikka turvetta nostetaan muissakin läänissä. Svirskin mukaan („Vladimirin läänin tehtaat”) oli Vladimirin läänissä v. 1890 turpeenostossa työssä 6.038 henkeä. Koko Venäjällä kaikkien turpeenostossa työskentelevien työläisten lukumäärä täytyy olla monta kertaa suurempi.

*** „Kotiteollisuuskomission teokset”, VI vihko.

**** Ibid., VIII vihko, Novgorodin läänissä.

***** Ibid., IX vihko, Tulan kihlakunnan kaupungin lähistön kunnissa.

nahkatehtaille y.m. *, niinimattojen kudonta tehdastuotteiden pakkausta varten (Kostroman ja muissa lääneissä), „olkien” valmistus tulitikkuja varten (Rjazanin, Kalugan y.m. lääneissä), pahviaskien liimaus tupakkatehtaille (Pietarin ympäristössä)**, puujauheen valmistus etikettehtaita varten***, kehruujätteiden muokkaus pikkukehräämöissä (Lodzissa), mikä on kehittynyt suurtehtaiden tarpeiden johdosta****, j.n.e., j.n.e. Kaikki nämä pienet teollisuudenharjoittajat kuuluvat, samoin kuin edellä mainitut palkkatyöläisetkin, joko tehdaskeskusten teollisuusväestöön tai ympäristön maalaisasutusten puolittain maanviljelysväestöön. Edelleen, kun tehdas rajoittuu puolivalmisteen tuotantoon, niin se herättää toisinaan henkiin pieniä ammattialoja, jotka jalostavat tätä tuotetta edelleen; esim. koneellinen langankehruu antoi sysäyksen kotiteollisuuskudonnalle, vuoriteollisuustehtaiden ympärille ilmestyy „kotiteollisuudenharjoittajia”, jotka valmistavat metallituotteita j.n.e. Ja vihdoin, myös kapitalistinen kotityö on usein tehtaan lisäkkeenä*****. Koneellisen suurteollisuuden aika-kautta luonnehti kaikissa maissa kapitalistisen kotityön laaja kehitys sellaisilla teollisuusaloilla kuin esim. valmiiden vaatteiden tuotanto. Olemme jo edellä puhuneet siitä, missä määrin tällainen työ on Venäjällä levinnyt, millaisia ovat sille ominaiset olosuhteet ja miksi mielestämme sen kuvaaminen on paremmin paikallaan manufaktuuria käsittelevässä luvussa.

Tehtaan lisäkkeen edes jossain määrin täydellistä kuvaamista varten tarvitaan täydellinen tilasto väestön ammatteista tai erikoistutkimuksia tehdaskeskusten ja niiden ympäristöjen koko taloudellisesta elämästä. Mutta nekin

* Permin läänissä Kungurin kaupungin ympäristössä, Tverin läänissä Kimryn kylässä y.m.

** Ks. „Pietarin kihlakunnan zemstovhallinnon selostus vuodelta 1889”. Hra Voinovin kertomus V lääkintäpiiristä.

*** „Selostuksia ja tutkimuksia”, I, s. 360.

**** „Puolan Valtakunnan tehdasteollisuuden tutkimuksia koskevia selostuksia”. Pietari, 1888, s. 24.

***** „Luettelon” mukaan laskimme olevan 16 tehdasta, joissa työskentelee vähintään 1.000 työläistä kussakin ja joilla on työläisiä myöskin tehtaan ulkopuolella yhteensä 7.857 henkeä. 14 tehtaalla, joissa työskentelee 500—999 työläistä, on ulkopuolisia työläisiä 1.352. Tehtaiden ulkopuolella suoritettavan työn rekisteröinti „Luettelossa” on aivan satunnaista ja siinä on tavattoman suuri määrä aukkoja. „Tehdastarkastajien selostusten kokoelma” laskee v. 1903 olleen 632 työnjakelukonttoria, joilla on 65.115 työläistä. Nämä numerot ovat luonnollisesti tavattoman epätäydellisiä, mutta kuvaavaa kuitenkin on, että näiden konttorien ja niiden palkkaamien työläisten valtava enemmistö on tehdasteollisuuden keskuksissa (Moskovan alue: 503 konttoria, 49.345 työläistä. Saratovin lääni — sarpinka — 33 konttoria, 10.000 työläistä). (Huomautus 2. painokseen.)

hajanaiset tiedot, joihin meidän on täytynyt rajoittua, osoittavat, kuinka vääriä on se meillä laajalle levinnyt käsitys, että tehdasteollisuus on erillään muista teollisuuslajeista; että tehdasväestö on erillään siitä väestöstä, joka ei työskentele tehtaassa seinien sisällä. Teollisuuden muotojen kehitys, kuten yleensä kaikkien yhteiskunnallisten suhteiden kehitys, voi tapahtua vain suuren asteittaisuuden kautta, monien toisiinsa punoutuvien siirtymismuotojen ja näennäisten vanhaanpalaamisten oloissa. Esim. pienten ammattialojen kasvu saattaa (kuten olemme nähneet) ilmaista kapitalistisen manufaktuurin edistystä; nyt näemme, että tehdaskin voi joskus kehittää pieniä ammattialoja. Myöskin „ylösostajalle” suoritettava työ on toisinaan sekä manufaktuurin että tehtaassa lisäke. Jotta tällaisten ilmiöiden merkitys tulisi oikein arvioituksi, on ne asetettava yhteyteen teollisuuden koko järjestelmän kanssa teollisuuden kyseisellä kehitysteollisuudella sekä tämän kehityksen perustendenssien kanssa.

XI. TEOLLISUUDEN TÄYDELLINEN EROAMINEN MAANVILJELYKSESTÄ

Teollisuuden täydellisen eroamisen maanviljelyksestä saa aikaan *vain* koneellinen suurteollisuus. Venäläiset tiedot vahvistavat täydellisesti tämän väittämän, jonka „Pääoman” tekijä totesi muiden maiden suhteen*, mutta jonka narodnikki-taloustieteilijät jättivät tavallisesti huomioimatta. Hra N. —on puhuu „Katsauksissaan” sekä sopivissa että sopimattomissa kohdissa „teollisuuden eroamisesta maanviljelyksestä” edes aikomattakaan analysoida tarkkojen tietojen avulla sitä, miten tämä prosessi oikeastaan tapahtuu ja minkälaisia eri muotoja se saa. Hra V. V. viittaa teollisuustyöläisillemme olevaan yhteyteen maahan (*manufaktuurissa*; kirjoittajamme ei katso tarpeelliseksi tehdä eroa kapitalismin eri asteiden välillä, vaikka hän onkin seuraavinaan „Pääoman” kirjoittajan teoriaa!) ja deklamoi tämän johdosta „meidän (alleviivaus tekijän) kapitalistisen tuotantomme” „häpeällisestä (sic!) riippuvaisuudesta” maanviljelijä-työläisestä j.n.e. („Kapitalismin kohtalot”, 114 ja muut). Siitä, ettei vain „meillä”, vaan myöskään missään muualla Lännessä kapitalismi ei ole kyennyt ennen koneellisen suurteollisuuden syntymistä katkaisemaan lopullisesti

* „Das Kapital”, I², S. 779—780.¹³⁸

työläisen yhteyttä maahan, hra V. V. nähtävästi ei ole kuullut, tai jos on kuullut, niin on unohtanut! Vihdoin, hra Kablukov on aivan viime aikoina esittänyt ylioppilaille seuraavan hämmästyttävän tosiasiavääristelyn: „Kun Lännessä työläisen ainoana toimeentulolähteenä on työ tehtaissa, niin meillä, *verrattain vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta* (sic!!!), työläinen pitää työtä tehtaassa sivutyönä, hän *tuntee suurempaa vetovoimaa maahan*” *.

Tätä kysymystä on tosiasiaan pohjalla käsitelty Moskovan saniteettitilastossa, nimittäin hra Dementjevin teoksessa „tehdastyöläisten yhteydestä maanviljelykseen” **. Järjestelmällisesti kerätyt tiedot, jotka koskevat noin 20 tuhatta työläistä, osoittivat, että vain 14,1% tehdastyöläisistä poistuu maanviljelystöihin. Mutta vielä paljon tärkeämpi on se mainitussa teoksessa mitä seikkaperäisimmin todistettu tosiasia, että *juuri koneellinen tuotanto tempaa työläiset eroon maasta*. Otamme tämän tosiasian vahvistamiseksi esitetyistä lukuisista numerotiedoista valaisevimmat ***:

Tehtaat	Peltotöihin lähtevien prosentti	
Käsityöpuuvillakutomot ja värjäämöt	72,5	} Käsituotanto
Silkkikutomot	63,1	
Posliini- ja fajanssituotanto	31,0	
Karttuunikankaiden käsinpainaminen ja loimilankojen ulosantokonttorit	30,7	
Verkatehtaat (täydellinen tuotanto)	20,4	
Puuvillakehräämöt ja koneelliset kutomot	13,8	} Koneellinen tuotanto
Koneelliset kutomot, joissa on karttuunipainimet ja viimeistelyosastot	6,2	
Konerakennustehtaat	2,7	
Koneelliset karttuunipainimet ja viimeistelylaitokset	2,3	

Tekijän taulukkoon olemme lisänneet kahdeksan tuotantotalan jaottelun käsituotantoon ja koneelliseen tuotantoon.

* „Luentoja maatalouden (sic!) ekonomikasta”. Julkaistu ylioppilaita varten. Moskova, 1897, s. 13. Ehkäpä oppinut tilastotieteilijä katsoo mahdolliseksi laskea „verrattain vähäisin poikkeuksin” 85% kaikista tapauksista (ks. tekstiä alempana)?

** „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”. Saniteettitilaston osasto, IV osa, II nide. Moskova, 1893. Otettu hra Dementjevin tunnettuun kirjaan: „Tehtas j.n.e.”.

*** „Tilastotietojen kokoelma”, 1. c., s. 292. „Tehtas”, 2. painos, s. 36.

Mitä tulee yhdeksänteen tuotantoalaan, verkatuotantoon, niin huomautamme, että se on osittain käsituotantoa, osittain koneellista. Ja niinpä nähdään, että käsityöliikkeiden kutojista lähtee peltotöihin noin 63 %, mutta kutomakoneilla työskentelevistä kutojista *ei lähde kukaan*; verkatehtaiden niiden osastojen työläisistä, jotka työskentelevät konevoimalla, menee peltotöihin 3,3 %. „Näin ollen siis tärkein syy, joka pakoittaa tehdastyöläiset katkaisemaan yhteytensä maahan, on käsituotannon vaihtuminen koneelliseen tuotantoon. Siitä huolimatta, että käsityöhön perustuvien tehtaiden lukumäärä on suhteellisesti vielä sangen huomattava, niissä työskentelevien työläisten lukumäärä verrattuna työläisten lukumäärään koneelliseen tuotantoon perustuvissa tehtaissa on aivan mitätön, jonka vuoksi saammekin niin vähäisen peltotöihin lähtevien prosentoin kuin 14,1 % kaikista aikuisista työläisistä yleensä ja 15,4 % yksinomaan talonpoikaissäädystä lähtöisin olevista aikuisista” *. Muistutamme, että Moskovan läänin tehtaiden saniteettitutkimus antoi seuraavat numerot: mekaanisella voimakoneella varustettuja oli 22,6 % kaikista tehtaista (niistä 18,4 % höyryvoimakoneella varustettuja); niihin on keskittynyt 80,7 % työläisten koko luvusta. Käsityötehtaita oli 69,2 %, mutta työläisiä niissä vain 16,2 %. 244:ssä mekaanisella käyttövoimalla käyvässä tehtaassa oli 92.302 työläistä (378 työläistä 1 tehdasta kohti), mutta 747:ssä käsityötehtaassa 18.520 työläistä (25 työläistä 1 tehdasta kohti) **. Edellä olemme osoittaneet, kuinka huomattavaa on kaikkien Venäjän tehdastyöläisten keskittyminen suurimpiin, enimmäkseen koneellisiin tuotantolaitoksiin, joissa työskentelee keskimäärin 488 työläistä tai enemmän 1 tuotantolaitosta kohti. Hra Dementjev on tutkinut yksityiskohtaisesti, mikä vaikutus on työläisten syntymäpaikalla, paikallisten ja muualtaltulleiden työläisten välisellä erolla sekä säätyjen (kaupunkilaisten ja talonpoikain) välisellä erolla yhteyden katkeamiseen maahan, ja osoittautui, että kaikki nämä eroavaisuudet jäivät varjoon sen vaikutuksen rinnalla, mikä on perustekijällä — käsituotannon koneelliseen tuotantoon vaihtumisella ***. „Myötä-

* Kokoelma, ss. 280—282. „Tehdas”, s. 26.

** Kokoelma, IV osa, I nide, ss. 167, 170, 177.

*** Hra Zhbankov määrittelee teoksessaan „Smolenskin läänin tehtaiden saniteettitutkimus” (Smolensk, 1894—1896) peltotöihin lähtevien työläisten lukumäärän yksistään Jartsevon manufaktuurissa vain noin 10—15 %:ksi (II osa, ss. 307, 445; Jartsevon manufaktuurissa laskettiin v. 1893/94 olleen 3.106 työläistä Smolenskin

vaikuttakoot mitkä syyt tahansa entisen maanviljelijän muuttumiseen tehdastyöläiseksi, mutta nämä varsinaiset työläiset ovat jo olemassa. Heidät vain lasketaan talonpojiksi, mutta maaseutuun he ovat sidotut ainoastaan verojen kautta, jotka he suorittavat passin vaihdon yhteydessä, sillä todellisuudessa heillä ei ole maaseudulla taloutta eikä usein edes taloakaan, jonka he ovat tavallisesti myyneet. Jopa oikeus maahankin säilyy heillä niin sanoakseni vain juridisesti, ja levottomuudet vuosina 1885—1886 monissa tehtaissa osoittivat, että nämä työläiset itse pitivät itseään maaseudulle aivan vieraina, aivan samoin kuin kylien talonpojat puolestaan pitivät heitä, omien kyläläistensä jälkeläisiä, vieraina tulokkaina. Meillä on siis jo muotoutunut työläisten luokka, työläisten, joilla ei ole omaa kattoa, joilla ei ole todellisuudessa mitään omaisuutta, luokka, joka ei ole mihinkään sidottu ja joka elää päivästä toiseen. Eikä se ole eilispäivänä muodostunut. Sillä on jo tehdassukutaulunsa, jossa huomattavalla osalla siitä jo on kolmas sukupolvi”*. Mielienkiintoista aineistoa kysymykseen tehtaiden eroamisesta maanviljelyksestä antaa vihdoin uusin tehdastilasto. „Tehdasluettelossa” (tiedot vuosilta 1894/95) on esitetty tietoja siitä, kuinka monta päivää vuodessa mikin tehdas työskentelee. Hra Kasperov on kiiruhtanut käyttämään näitä tietoja narodnikkiteoriain tueksi laskien, että „venäläinen tehdas työskentelee keskimäärin 165 päivää vuodessa” ja että „35% tehtaista työskentelee meillä vähemmän kuin 200 päivää vuodessa”**. On itsestään selvää, että „tehdas”-käsitteen epämääräisyyden vuoksi ei tuollaisilla summittaisilla luvuilla ole juuri mitään merkitystä, koska ei osoiteta, mikä määrä työläisiä työskentelee minkin päivämäärän vuodessa. Olemme tehneet „Luettelon” vastaavien numerotietojen mukaan laskelman niihin suuriin tehtaisiin nähden (joissa on 100 työläistä tai enemmän), joissa työskentelee, kuten edellä näimme (VII §), noin $\frac{3}{4}$ koko tehdastyöläisten lukumäärästä. Osoittautui, että keskimääräinen työpäivien

läänin 8.810 tehdastyöläisestä). Tilapäisiä työläisiä oli tässä tehtaassa 28% miehistä (kaikissa tehtaissa 29%) ja 18,6% naisista (kaik'ssa tehtaissa 21%). Ks. II osa, s. 469). On huomautettava, että tilapäisiin työläisiin on laskettu: 1) ne, jotka ovat tehneet työtä tehtaassa vähemmän kuin vuoden ajan; 2) ne, jotka menevät kesä-töihin; 3) ne, jotka „ovat yleensä jostakin syystä lopettaneet työn tehtaassa muutamiksi vuosiksi” (II, 445).

* Kokoelma, s. 296. „Tehdas”, ss. 44—46.

** „Tilastollisia yhteenvetoja Venäjän teollisesta kehityksestä”. Vapaan Taloudellisen Yhdistyksen jäsenen M. I. Tugan-Baranovskin alustus ja tämän alustuksen johdosta III osaston istunnoissa käyty keskustelu. Pietari, 1898, s. 41.

luku vuodessa on ryhmittäin: A) 242; B) 235; C) 273 *, ja kaikissa suurissa tehtaissa — 244. Jos taas määritellään työpäivien keskimääräinen luku yhtä työläistä kohti, niin saadaan 253 työpäivää vuodessa — se on suuren tehtaan työläisen keskinkertainen työpäivämäärä. Vain yhdessä niistä kaikista 12 lohkosta, joihin tuotantoalat on „Luettelossa” jaettu, nimittäin XI lohkossa (elintarvikkeiden tuotanto), on työpäivien keskimäärä alimmissa ryhmissä alle 200: A) 189; B) 148; C) 280. Tämän lohkon A ja B ryhmiin kuuluvissa tehtaissa työskentelee 110.588 työläistä = 16,2% suurten tehtaiden työläisten koko luvusta (655.670:stä). Huomautamme, että tähän lohkoon on liitetty aivan eriluontoisia tuotantoaloja, esim. juurikassokeri- ja tupakkatuotanto, viinapolttimot ja myllyt y.m. Muissa lohkoissa on työpäivien keskimäärä tehdasta kohti seuraava: A) 259; B) 271; C) 272. Siis mitä suurempia tehtaat ovat, sitä useampia päiviä vuodessa ne työskentelevät. Kaikkia Euroopan-Venäjän suurimpia tehtaita koskevat yleistiedot vahvistavat siis Moskovan saniteettitilaston johtopäätökset ja todistavat, että tehdas luo vakinaisten tehdastyöläisten luokan.

Venäjän tehdastyöläisiä koskevat tiedot vahvistavat siis täydellisesti sen „Pääomassa” esitetyn teorian, että juuri koneellinen suurteollisuus aiheuttaa täydellisen ja lopullisen kumouksen teollisuusväestön elinehdoissa erottaen sen lopullisesti maanviljelyksestä ja siihen liittyvistä patriarkaalisen elämän vuosisataisista perinnäistavoista. Mutta hävittäessään patriarkaaliset ja pikkuporvarilliset suhteet koneellinen suurteollisuus luo toisaalta ne ehdot, jotka lähentävät palkkatyöläisiä toisiinsa maanviljelyksessä ja teollisuudessa: ensiksikin se juurruttaa maaseudulle yleensä sen kaupallisen ja teollisen elämänjärjestyksen, joka kehittyi ensin ei-maanviljelyskeskuksissa; toiseksi, se luo väestön liikkuvaisuuden sekä suuret maalais- ja teollisuustyöläisten työmarkkinat; kolmanneksi, tuoden koneita maanviljelykseen koneellinen suurteollisuus tuo maaseudulle ammattitaitoisia teollisuustyöläisiä, joiden elintaso on korkein.

---

* Muistutamme, että ryhmä A käsittää tehtaat, joissa työskentelee 100—499 työläistä, B — 500—999 ja C — 1.000 ja siitä yll.

XII. KAPITALISMIN KOLME KEHITYSASTETTA
VENÄJÄN TEOLLISUUDESSA

Tehkäämme nyt yhteenvedo niistä perusjohtopäätöksistä, joihin tiedot kapitalismin kehityksestä teollisuudessamme johtavat*.

Tässä kehityksessä on kolme perusastetta: pieni tavara-tuotanto (pienet, pääasiassa talonpoikaiset ammattialat)— kapitalistinen manufaktuuri— tehdas (koneellinen suur-teollisuus). Tosiasiat kumoavat täydellisesti meillä levinneen käsityksen „tehdas”- ja „koti”-teollisuuden irrallisuudesta toisistaan. Päinvastoin, niiden jakaminen on aivan keino-tekoista. Mainitsemiemme teollisuusmuotojen välinen yhteys ja perinnöllisyys on mitä välittömintä ja kiinteintä. Tosiasiat osoittavat aivan selvästi, että pienen tavaratuotannon perustendenssinä on kapitalismin kehittäminen, erityisesti — manufaktuurin muodostaminen, ja manufaktuuri muuttuu meidän nähtemme valtavalla nopeudella koneelliseksi suur-teollisuudeksi. Teollisuuden toinen toistaan seuraavien muotojen kiinteään ja välittömään keskinäiseen yhteyden ehkenpä selväpiirteisimpiä ilmauksia on se tosiasia, että koko joukko suuria ja suurimpia tehtailijoita on itse aikoinaan ollut kaikkein pienimpiä pientuottajia ja käynyt läpi kaikki asteet „kansantuotannosta” „kapitalismiin” saakka. Savva Morozov oli maaorjatalonpoika (osti itsensä vapaaksi v. 1820), paimen, ajuri, kutojatyöläinen, kotikutoja, joka kulki jalkaisin Moskovaan myymään tuotteitaan ylösosta-jille, sitten pienliikkeen — työnjakelukonttorin — tehtaan omistaja. Hän kuoli 1862, jolloin hänellä ja hänen moni-lukuisilla pojillaan oli kaksi suurta tehdasta. Vuonna 1890 työskenteli hänen jälkeläisilleen kuuluvissa neljässä teh-taassa 39 tuhatta työläistä, jotka tuottivat tavaroita 35 milj. ruplan arvosta**. Vladimirin läänin silkkiteollisuudessa on kokonainen joukko suurtehtailijoita lähtöisin kutojatyöläi-sistä ja kotikutojista***. Ivanovo-Voznesenskin suurtehtaili-jat (Kuvajevit, Fokinit, Zubkovit, Kokushkinit, Bobrovit ja monet muut) ovat nousseet kotiteollisuudenharjoittajain

* Rajoittuen, kuten alkulauseessa on sanottu, reforminjälkeiseen aikakauteen, jätämme sivuun ne teollisuusmuodot, jotka perustuivat maaorjväestön työhön.

** „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, IV, 5—7.— „Hakemisto” vuo-delta 1890.— *Shishmarjov*: „Lyhyt katsaus Nizhni-Novgorodin ja Shuiskin-Ivanovon rautatien piiriin teollisuuteen”. Pietari, 1892, ss. 28—32.

*** „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, s. 7 ja seuraavat.

joukosta *. Moskovan läänin kaikki kirjovaatetehtaat olivat aluksi kotiteollisuustyöhuoneita **. Pavlovon piirin tehtailija Zavjalov vielä v. 1864 „muisti elävästi sen ajan, jolloin hän itse oli tavallisena työläisenä mestari Habarovilla” ***. Tehtailija Varypajev oli pieni kotiteollisuudenharjoittaja ****; Kondratov oli kotiteollisuudenharjoittaja ja kulki jalkaisin Pavlovoon kantaen tuotteensa kontissa *****. Tehtailija Asmolov oli hevostmiehenä kulkukauppiaille, sitten pikkukauppiaina, pienen tupakkatuotteiden valmistuslaitoksen omistajana — ja sittemmin omisti tehtaan, jonka liikevaihto nousi moneen miljoonaan *****. J.n.e., j.n.e. Olisi mielenkiintoista nähdä, miten narodnikki-taloustieteilijät tällaisissa ja muissa samanlaisissa tapauksissa määrittelisivät, missä „keinotekoinen” kapitalismi alkaa ja „kansan”-tuotanto loppuu?

Edellä mainitut teollisuuden kolme perusmuotoa eroavat toisistaan ennen kaikkea tekniikan erilaisen luonteen perusteella. Pienelle tavaratuotannolle on luonteenomaista aivan alkeellinen käsitekniikka, joka on pysynyt muuttumattomana melkein ylimuistoisista ajoista. Ammatinharjoittaja pysyy talonpoikana, joka käsittelee raaka-ainetta perinnäisiä menettelytapoja noudattaen. Manufaktuuri ottaa käytännön työnjaon, joka aiheuttaa oleellisia uudistuksia tekniikassa ja muuttaa talonpojan ammattilaiseksi, „osatyöläiseksi”. Mutta käsityötuotanto säilyy ja sen pohjalla on tuotantotapojen edistykselle kiertämättä ominaista suuri hitaus. Työnjako muovautuu vaistovaraisesti, se omaksutaan perinnäisesti, kuten talonpoikainenkin työ. Vasta koneellinen suurteollisuus aiheuttaa jyrkän muutoksen, viskaa sivuun käsityötaituruuden, uudistaa tuotannon uusilla, rationalisilla perusteilla, soveltaa tuotantoon järjestelmällisesti tieteen saavutuksia. Siihen saakka, kun kapitalismi ei ollut Venäjällä vielä luonut koneellista suurteollisuutta ja niillä teollisuusaloilla, joilla se ei ole sitä vielä luonut, näemme tekniikan kehityksen olevan melkein täydellisesti pysähtyneenä, näemme käytettävän samoja käsikangaspuita, samaa vesi- tai tuulimyllyä, jota käytettiin tuotannossa

* Shishmarjov, 56—62.

** „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa, III vihko. Moskova, 1883, ss. 27—28.

*** A. Smirnov, „Pavlovo ja Vorsma”, s. 14.

**** Lábzin, I. c., s. 66.

***** Grigorjev, I. c., s. 36.

***** „Tilastohistoriallinen katsaus”, II osa, s. 27.

vuosisatoja sitten. Sen sijaan niillä teollisuusaloilla, jotka tehdas on alistanut alaisekseen, näemme täyden teknillisen kumouksen ja koneellisten tuotantotapojen erikoisen nopean edistyksen.

Tekniikan erilaisen luonteen yhteydessä näemme kapitalismin kehityksen eri asteet. Pienelle tavaratuotannolle ja manufaktuurille on luonteenomaista se, että vallalla ovat pienliikkeet, joiden ohella on vain harvoja suurliikkeitä. Koneellinen suurteollisuus syrjäyttää pienliikkeet lopullisesti. Kapitalistisia suhteita muodostuu pienilläkin ammattialoilla (palkkatyöläisiä käyttävien verstaiden ja kauppapääoman muodossa), mutta näillä aloilla ne ovat vielä heikosti kehittyneitä eivätkä esiinny tuotantoon osallistuvien henkilöryhmien välisinä jyrkinä vastakohtaisuuksina. Tällöin ei ole vielä suurpääomia eikä proletariaatin laajoja kerroksia. Manufaktuurissa näemme kummankin muodostumisen. Tuotantovälineiden omistajan ja työntekijän välinen kuilu saavuttaa jo huomattavan laajuuden. Kasvaa „rikkaita” teollisuusasutuksia, joissa asukasjoukon muodostavat aivan omistamattomat työläiset. Vähäinen määrä kauppiaita, jotka käyttelivät valtavia summia raaka-aineen ostoon ja tuotteiden myyntiin — ja suuri joukko päivästä toiseen eläviä osatyöläisiä, sellainen on yleiskuva manufaktuurista. Mutta pienliikkeiden runsaus, yhteyden säilyminen maahan, perinnäistapojen säilyminen tuotannossa ja koko elämänjärjestyksessä, kaikki se luo joukon välittäviä aineksia manufaktuurin äärimmäisyyksien välille ja hidastaa näiden äärimmäisyyksien kehitystä. Koneellisessa suurteollisuudessa kaikki nämä esteet häviävät; yhteiskunnallisten vastakohtien äärimmäisyydet kehittyvät korkeimmilleen. Kaikki kapitalismin synkät puolet ikään kuin keskittyvät yhteen: kuten tunnettua, kone antaa valtavan sysäyksen työpäivän rajattomalle pidentämiselle; naisia ja lapsia vedetään mukaan tuotantoon; muodostuu (ja tehdastuotannon ehtojen mukaisesti täytyykin muodostua) työttömien reserviarmeija j.n.e. Työn yhteiskunnallistaminen, jota tehdas suorittaa valtavissa mittasuhteissa, ja tehtaassa työskentelevän väestön tajunnan ja käsitteiden muuttuminen (erittäinkin patriarkaalisten ja pikkuporvarillisten perinteiden hajoaminen) synnyttävät kuitenkin vastavaikutuksen: erotukseksi edellisistä asteista koneellinen suurteollisuus vaatii välttämättä tuotannon suunnitelmallista säännöstelyä ja yhteiskunnallista

valvontaa siihen nähden (eräänä tämän tendenssin ilmauksena on tehdaslainsäädäntö)*.

Itse tuotannon kehityksen luonne muuttuu kapitalismin eri asteilla. Pienillä ammattialoilla tämä kehitys kulkee talonpoikaistalouden kehityksen perässä; markkinat ovat äärimmäisen suppeita, välimatka tuottajasta kuluttajaan ei ole suuri, tuotannon mitättömän pieni määrä sopeutuu helposti paikalliseen kysyntään, joka vaihtelee vähän. Sen vuoksi suurin horjumattomuus on teollisuudelle ominaista tällä asteella, mutta tämä horjumattomuus merkitsee tekniikan pysähdystilaa ja kaikenlaisten keskiaikaisten perinteiden jätteisiin kiedottujen patriarkaalisten yhteiskuntasuhteiden säilymistä. Manufaktuuri työskentelee suuria markkinoita varten, toisinaan — koko kansakuntaa varten, ja sitä vastavasti saa tuotanto kapitalismille ominaisen epävakaan luonteen, joka — epävakaisuus — tulee voimakkaimmin ilmi tehdaskaudella. Koneellisen suurteollisuuden kehitys ei voi tapahtua muuten kuin hyppäyksittäin, siten, että kukoistusta ja pulakaudet jaksottaisesti vaihtelevat. Tämä tehtaiden hyppäyksittäin tapahtuva kasvu kiihdyttää valtavassa määrin pientuottajain häviötä; kuumeisen tuotannon aikoina tehdas vetää puoleensa suuria työläisjoukkoja työntääkseen ne sitten taas pois. Koneellisen suurteollisuuden olemassaolon ja kehityksen ehdoksi tulee valtavien reserviarmeijan muodostuminen työttömistä ja mihin työhön tahansa suostuvista ihmisistä. II luvussa osoitimme, mistä talonpoikaiston keroksista tämä armeija muodostuu, ja seuraavissa luvuissa osoitettiin myöskin ne tärkeimmät työt, joita varten pääoma pitää näitä reservejä valmiina. Koneellisen suurteollisuuden „epävakaisuus” on aina aiheuttanut ja aiheuttaa niiden ihmisten taantumuksellisia voivotuksia, jotka yhä edelleenkin katselevat asioita pientuottajan silmillä ja unohtavat, että juuri tämä „epävakaisuus” on tuonut entisen pysähdystilan sijaan tuotantotapojen ja kaikkien yhteiskunnallisten suhteiden nopean uudistumisen.

Eräänä tämän uudistumisen ilmauksena on teollisuuden eroaminen maanviljelyksestä, yhteiskunnallisten suhteiden vapautuminen teollisuudessa niistä maaorjuus- ja patriar-

---

* Kysymyksestä, joka koskee tehdaslainsäädännön yhteyttä koneellisen suurteollisuuden luomien ehtojen ja olosuhteiden kanssa ks. hra Tugan-Baranovskin kirjan „Venäläinen tehdas” II osan toista lukua ja erittäinkin hänen kirjoitustaan „Novoje Slovon” heinäkuun numerossa v. 1897.

kaalisen järjestelmän perinteistä, jotka painavat maataloutta. Pienessä tavaratuotannossa ei ammatinharjoittaja ole vielä kokonaan vapautunut talonpoikaskuorestaan; useimmissa tapauksissa hän pysyy maanviljelijänä, ja tämä pienteollisuuden ja pienmaanviljelyksen välinen yhteys on niin syvä, että havaitsemme mielenkiintoisen lain: pientuottajien rinnakkaisen jakaantumisen teollisuudessa ja maanviljelyksessä. Pikkuporvariston ja palkkatyöläisten muodostuminen tapahtuu rinnan kansantalouden kummallakin alalla valmistellen siten molemmissa jakaantumiskohtioissa ammatinharjoittajan eroamista maanviljelyksestä. Manufaktuurissa tämä eroaminen on jo sangen huomattava. Muodostuu koko joukko teollisuuskeskuksia, jotka eivät harjoita maanviljelystä. Teollisuuden pääedustaja ei ole enää talonpoika, vaan kauppias ja manufaktuurinomistaja toisaalta ja „ammattilainen” toisaalta. Teollisuus ja verrattain kehittyneet kauppasuhteet muun maailman kanssa kohottavat väestön elintasoja ja kulttuurisuutta; manufaktuurityöläinen katsoo maanviljelijätalonpoikaan jo olkansa yli. Koneellinen suurteollisuus vie päätökseen tämän uudistamisen, erottaa teollisuuden lopullisesti maanviljelyksestä ja luo, kuten olemme nähneet, erityisen väestöluokan, joka on aivan vieras vanhalle talonpoikaistolle ja eroaa siitä toisenlaisen elämänjärjestyksen puolesta, perhesuhteiden toisenlaisen rakenteen puolesta, sekä aineellisten että henkisten elämänvaatimusten korkeamman tason puolesta*. Pienillä ammattialoilla ja manufaktuurissa näemme aina patriarkaalisten suhteiden ja henkilöllisen riippuvaisuuden moninaisten muotojen jätettä, jotka kapitalistisen talouden yleisessä tilanteessa huonontavat tavattomasti työtätekevien asemaa, nöyryyttävät ja turmelevat heitä. Keskitäten yhteen suuria, useinkin maan eri kulmilta yhteen kerääntyviä työläisjoukkoja koneellinen suurteollisuus on jo ehdottoman suostumaton patriarkaalisuuden ja henkilöllisen riippuvaisuuden jätteisiin ja sille on ominaista todella „ylenkatseellinen suhtautuminen menneisyyteen”. Ja juuri tämä suhteiden katkaiseminen vanhentuneisiin perinnäistapoihin oli eräs niistä oleellisista ehdoista,

* „Tehtaalais”-tyypistä vrt. edellä VI luku, II §, 5, ss. 353—354.— Myös „Tilastotietojen kokoelma Moskovan läänistä”, VII osa, III vihko, Moskova, 1883, s. 58 (tehtaalainen on älyniekka, „neropatti”).— „Nizhni-Novgorodin kokoelma”, I, ss. 42—43; IV osa, s. 335.— „Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III, 113—114 y.m.— „Novoje Slovo”, 1897, lokakuu, s. 63.— Vrt. myös edellä mainittuja hra Zhabankovin teoksia, jotka kuvaavat kaupunkeihin kauppa- ja teollisuustyöhön siirtyviä työläisiä.

jotka loivat mahdollisuuden ja tekivät välttämättömäksi tuotannon säännöstelemisen ja yhteiskunnallisen valvonnan sen suhteen. Puhuttaessa esimerkiksi siitä, kuinka tehdas uudistaa väestön elinehtoja, on huomautettava, että naisten ja alaikäisten * vetäminen tuotantoon on pohjaltaan edistykseellinen ilmiö. On kiistatonta, että kapitalistinen tehdas asettaa työläisväestön nämä ryhmät erikoisen vaikeaan asemaan, että niiden suhteen on työpäivän lyhentäminen ja säännöstely sekä työn hygieenisten ehtojen turvaaminen j.n.e. erityisen välttämätöntä, mutta pyrkimykset kieltää naisten ja alaikäisten työ teollisuudessa kokonaan tai pitää yllä sitä patriarkaalista elämänjärjestystä, joka sulki pois tällaisen työn mahdollisuuden, olisivat taantumuksellisia ja utopistisia pyrkimyksiä. Hävittäen näiden väestöryhmien patriarkaalisen sulkeutuneisuuden, ryhmien, jotka eivät aikaisemmin poistuneet kotoisten, perhesuhteiden ahtaasta piiristä; vetäen ne välittömästi osallisiksi yhteiskunnalliseen tuotantoon koneellinen suurteollisuus sysää eteenpäin niiden kehitystä, lisää niiden itsenäisyyttä, s.o. luo sellaiset elinehdot, jotka ovat verrattomasti korkeammalla kuin esikapitalististen suhteiden patriarkaalinen liikkumattomuus **.

Teollisuuden kahdelle ensimmäiselle kehitysasteelle on luonteenomaista väestön asuinpaikan vakinaisuus. Pieni

* „Hakemiston” tietojen mukaan työskenteli Euroopan-Venäjän tehtaissa v. 1890 kaikkiaan 875.764 työläistä, heistä oli 210.207 (24%) naisia, 17.793 (2%) poikia ja 8.216 (1%) tyttöjä.

** „Köyhä kutojatar menee isänsä ja miehensä jälessä tehtaaseen, tekee työtä rinnan heidän kanssaan ja heistä riippumatta. Hän on samanlainen perheen elättäjä kuin mieskin”. „Tehtaassa... on nainen aivan itsenäinen tuottaja miehensä riippumatta”. Tehtaan työläisnaisten valistuneisuus kohoaa erittäin nopeasti („Vladimirin läänin elinkeinoammatit”, III. 113, 118, 112 y.m.). Hra Harizomenovin seuraava johtopäätös on täysin oikeutettu: teollisuus hävittää „naisen taloudellisen riippuvaisuuden perheestä... ja miehestä... Vieraassa tehtaassa tulee nainen tasa-arvoiseksi miehen kanssa; se on — proletaarin tasa-arvoisuutta... Teollisuuden kapitalisointuminen näyttelee huomattavaa osaa naisen taistelussa itsenäisyytensä puolesta perheessä”. „Teollisuus luo naiselle uuden ja perheestä sekä miehestä aivan riippumattoman aseman” („Juriditsheski Vestnik”, 1883, № 12, ss. 582, 596). „Moskovan läänin tilastotietojen kokoelmassa” (VII osa, II vihko, Moskova, 1882, ss. 152, 138—139) tutkijat vertailevat työläisnaisen asemaa sukien käsi- ja koneituotannossa. Päiväansio on käsituotannossa noin 8 kop., koneellisessa tuotannossa — 14—30 kopeekkaa. Koneellisessa tuotannossa kuvataan työläisnaisen asemaa seuraavasti: „...Edessämme on jo vapaa tyttö, jota eivät ahdistakaan mitkään rajoitukset ja joka on vapautunut perheestä ja kaikesta, mikä muodostaa talonpoikaisnaisen elinehdot, tyttö, joka milloin tahansa voi siirtyä paikasta toiseen — isännältä toiselle ja voi milloin tahansa jäädä ilman työtä... ilman leipäpalkaa... Käsituotannossa on kutojan työansio aivan mitätön, sellainen, ettei se riittäisi edes ravintokulujen peittämiseen, työansio, joka on mahdollinen ainoastaan sillä ehdolla, että maaosuuden omaavan isännän perheen jäsenenä hän nauttii osittain tämän maan tuotteista; koneellisessa tuotannossa on työntekijättärellä, paitsi ruokaa ja teetä, työansio, joka antaa hänelle mahdollisuuden... elää perheen ulkopuolella ja olla jo käyttämättä tuloja, joita perhe saa maasta... Samalla on työntekijättären työansio koneellisessa tuotannossa nykyisissä olosuhteissa turvatumpi”.

ammattinharjoittaja, joka pysyy talonpoikana, on kiinnitetty kyläänsä maatalouden kautta. Manufaktuurityöläinen jää tavallisesti sidotuksi siihen vähäiseen, suljettuun teollisuuspiiriin, jonka manufaktuuri luo. Itse teollisuuden rakenteessa ensimmäisellä ja toisella kehitysasteella ei ole mitään, mikä horjuttaisi tätä tuottajan asuinpaikan vakinaisuutta ja sulkeutuneisuutta. Kanssakäymistä eri teollisuuspiirien välillä on harvoin. Teollisuuden siirtyminen toisille paikkakunnille tapahtuu ainoastaan yksityisten pientuottajien siirtoasutuksen kautta heidän perustaessaan uusia pieniä ammattialoja valtakunnan reuna-alueille. Sen sijaan koneellinen suurteollisuus synnyttää välttämättä väestön liikkuvaisuuden; eri alueiden väliset kauppasuhteet laajenevat valtavasti: rautatiet helpottavat siirtymistä. Työvoiman kysyntä yleensä ottaen kasvaa, lisääntyen nousukausina ja vähentyen pulakausina, joten työläisten siirtyminen yhdestä tuotantolaitoksesta toiseen, maan toiselta kulmalta toiselle, käy välttämättömäksi. Koneellinen suurteollisuus luo joukon uusia teollisuuskeskuksia, jotka syntyvät ennenkuulumattomalla nopeudella, väliin asumattomille seuduille,— ilmiö, joka olisi mahdoton ilman työläisten joukkosiirtymisiä. Tuonnempana puhumme niin sanottujen vieraspaikkalaisten ei-maanviljelysansiotöiden laajuudesta ja merkityksestä. Mutta nyt rajoitumme siihen, että viittaamme lyhyesti Moskovan läänin zemstvon saniteettitilaston tietoihin. 103.175:n tehdastyöläisen keskuudessa suoritettu tiedustelu osoitti, että kyseisestä kihlakunnasta kotoisin olevia työläisiä oli oman kihlakuntansa tehtaissa työssä 53.238, s.o. 51,6% koko lukumäärästä. Siis melkein puolet kaikista työläisistä oli siirtynyt toisesta kihlakunnasta toiseen. Moskovan läänistä kotoisin olevia työläisiä oli 66.038 henkeä — 64%*. Yli kolmasosa työläisistä oli muista lääneistä tulleita (pääasiassa keskiseen teollisuusalueeseen kuuluvista Moskovan naapuriläänistä). Sitä paitsi eri kihlakuntien vertaileminen keskenään osoittaa, että kaikkein teollisimmissa kihlakunnissa on omasta kihlakunnasta kotoisin olevien työläisten prosentti pienin: esim. vähän teollisissa Mozhaiskin ja Volokolamskin kihlakunnissa on 92—93% tehdastyöläisistä kotoisin samasta kihlakunnasta, missä he työskentelevät.

* Vähemmän teollisessa Smolenskin läänissä osoitti viiden tuhannen tehdastyöläisen keskuudessa suoritettu tiedustelu, että 80% heistä on kotoisin samasta — Smolenskin — läänistä (Zhbankov, l. c., II, 442).

Hyvin teollisissa Moskovon, Kolomnan ja Bogorodskin kihlakunnissa alenee omasta kihlakunnasta kotoisin olevien työläisten prosentti 24%:iin — 40%:iin — 50%:iin. Tutkijat tekevät tästä sen johtopäätöksen, että „tehdastuotannon huomattava kehitys kihlakunnassa edistää muualta tulevien ainesten virtaamista tähän kihlakuntaan” *. Nämä tiedot osoittavat myös (lisäämme puolestamme), että teollisuustyöläisten siirtymiselle ovat luonteenomaisia ne samat piirteet, jotka olemme todenneet maanviljelystyöläisten siirtymisen suhteen. Nimittäin että myös teollisuustyöläisiä lähtee, paitsi niiltä paikkakunnilta, joilla on liikaa työläisiä, myös sellaisilta paikkakunnilta, joilla työläisiä on riittämättömästi. Esim. Bronnitsyn kihlakunta saa 1.125 työläistä Moskovon läänin muista kihlakunnista ja muista lääneistä ja samalla antaa 1.246 työläistä teollisempiin Moskovon ja Bogorodskin kihlakuntiin. Siis työläiset eivät siirry pois ainoastaan siksi, etteivät löydä „paikallisia töitä omalla seudullaan”, vaan myös siksi, että he pyrkivät sinne, missä on parempi. Niin yksinkertainen kuin tämä tosiasia onkin, ei ole haitaksi siitä vielä kerran muistuttaa narodnikki-taloustieteilijöille, jotka ihannoivat paikallisia töitä ja tuomitsevat vieraspaikkalaiset ansiotyöt jättäen huomioimatta sen edistyksellisen merkityksen, mikä kapitalismin luomalla väestön liikkuvaisuudella on.

Ne edellä kuvatut luonteenomaiset piirteet, jotka erottavat koneellisen suurteollisuuden edellisistä teollisuusmuodoista, voidaan yleistää sanoilla: työn yhteiskunnallistaminen. Todellakin, tuotanto valtavia kansallisia ja kansainvälisiä markkinoita varten, läheisten kauppayhteyksien kehittyminen maan eri alueiden ja eri maiden välillä raaka- ja apuaineiden ostoa varten, valtava teknillinen edistys, tuotannon ja väestön keskittyminen jättiläismäisiin tuotantolaitoksiin, patriarkaalisen elämän vanhentuneiden perinteiden häviäminen, väestön liikkuvaisuuden syntyminen sekä työläisten vaatimusten ja kehitystason kohoaminen,— kaikki nämä ovat sen kapitalistisen prosessin aineksia, joka yhä enemmän ja enemmän yhteiskunnallistaa maan tuotantoa ja samalla myös tuotantoon osallistuvia **.

* „Tilastotietojen kokoelma Moskovon läänistä”, saniteettitilaston osasto, IV osa, I nide (Moskova, 1890), s. 240.

** Kolmessa viime luvussa esitetyt tiedot todistavat mielestämme sen, että Marxin antama teollisuuden kapitalististen muotojen ja asteiden luokittelu on oikeampi ja sisältörikkaampi kuin se nykyään levinnyt luokittelu, joka sekoittaa

Kysymyksessä, joka koskee Venäjän koneellisen suurteollisuuden suhdetta sisämarkkinoihin kapitalismia varten, edellä esitetyt tiedot johtavat tällaiseen johtopäätökseen. Tehdas-teollisuuden nopea kehitys Venäjällä luo valtavat ja yhä laajenevat tuotantovälinemarkkinat (rakennusmateriaaleille, polttoaineille, metalleille y.m.), suurentaa erittäin nopeasti sitä väestöä, joka harjoittaa tuotannollisen eikä henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeiden tuotantoa. Mutta myöskin henkilökohtaisten kulutustarvikkeiden markkinat laajenevat nopeasti koneellisen suurteollisuuden kasvun johdosta ja suurteollisuus vetää yhä suuremman osan väestöä maanviljelyksestä kauppa- ja teollisuustoimiin. Mitä tulee tehdastuotteiden sisämarkkinoihin, niin näiden markkinain muodostumisprosessia on tarkasteltu yksityiskohtaisesti tämän teoksen ensimmäisissä luvuissa.

---

manufaktuuriin tehtaan kanssa ja erottaa ylösostajalle suoritetun työn erikoiseksi teollisuusmuodoksi (Held, Bücher). Manufaktuuriin ja tehtaan sekoittaminen toisiinsa merkitsee, että puhtaasti ulkonaiset tuntomerkit otetaan luokittelun pohjaksi ja ne tekniikan, ekonomiikan ja elinolojen oleelliset erikoisuudet, jotka erottavat toisistaan kapitalismin manufaktuuri- ja koneaikakauden, jäävät huomaamatta. Mitä tulee kapitalistiseen kotityöhön, niin sillä on epäilemättä sangen tärkeä osuus kapitalistisen teollisuuden mekanismeissa. Epäilemätöntä myös on, että työnteko ylösostajalle on erittäin luonteenomaista juuri koneelta edeltäneelle kapitalismille, mutta sitä tavataan (eikä niinkään vähissä määrin) kapitalismin mitä erilaisimpina kehityskausina. Ylösostajalle suoritetun työn merkitystä ei voida käsittää, ellei sitä aseteta yhteyteen teollisuuden koko rakenteen kanssa kyseisenä aikakautena tai kyseisellä kapitalismin kehitystasella. Sekä talonpoika, joka punoo koreja kylä-kauppiaan tilauksesta, että pavlovolainen kahvantekijä, joka Zavjalovin tilauksesta valmistaa kotona veitsen kahvoja, kuin myöskin naistyöläinen, joka ompelee vaatteita, jalkineita ja hansikkaita, liimaa askeja suurtehtailijain tai -kauppiaiden tilauksesta, — kaikki he tekevät työtä ylösostajalle, mutta kapitalistisella kotityöllä on kaikissa näissä tapauksissa erilainen luonne ja erilainen merkitys. Me emme tietenkään lainkaan kiellä esim. Bücherin ansioita esikapitalististen teollisuusmuotojen tutkimisessä, mutta hänen luokitteunaan teollisuuden kapitalistisista muodoista pidämme vääränä. — Hra Struven (ks. „Mir Bozhi“, 1898, № 4) mieltipiteitä emme voi hyväksyä sikälä, mikäli hän hyväksyy Bücherin teorian (mainitsematamme osalta) ja soveltaa sitä „koti-teollisuuteen“ Venäjällä. (Sen jälkeen, kun nämä rivit on kirjoitettu — v. 1899 — hra Struve on ehtinyt päättää tieteellisen ja poliittisen kehityksensä jakson. Bücherin ja Marxin, liberaalisen ja sosialistisen taloustieteen välillä horjuvasta henkilöstä hänestä on tullut aito liberaalinen porvari. Näiden rivien kirjoittaja on ylpeä siitä, että on voimiansa mukaan myötävaikuttanut sosialidemokratian puhdistamiseen tuollaisista aineksista. (Huomautus 2. painokseen.)

VIII LUKU SISÄMARKKINAIN MUODOSTUMINEN

Meidän on nyt tehtävä yhteenveto edellisissä luvuissa tarkastelluista tiedoista ja yritettävä antaa käsitys kansantalouden eri alojen keskinäisestä riippuvaisuudesta niiden kapitalistisessa kehityksessä.

I. TAVARANKIERRON KASVU

Kuten tunnettua, tavaratuotantoa edeltää tavarankierto, joka muodostaa erään edellytyksen (mutta ei ainoata edellytystä) tavaratuotannon syntymiselle. Tässä teoksessa olemme rajoittaneet tehtävämme tavaratuotantoa ja kapitalistista tuotantoa koskevien tietojen tutkimiseen emmekä sen vuoksi aio pysähtyä seikkaperäisesti tarkastelemaan tärkeitä kysymystä — tavarankierron kasvua reforminjälkeisellä Venäjällä. Seuraavat lyhyet viittaukset riittävät antamaan yleisen käsityksen sisämarkkinain kasvun nopeudesta.

Venäjän rautatieverkosto kasvoi v. 1865 olleista 3.819 kilometristä 29.063 kilometriin v. 1890 *, s.o. yli 7-kertaiseksi. Englanti otti vastaavan askelen pitemmässä ajassa (v. 1845 — 4.082 km, v. 1875 — 26.819 km, lisäys 6-kertainen), Saksa lyhyemmässä ajassa (v. 1845 — 2.143 km, v. 1875 — 27.981 km, lisäys 12-kertainen). Vuosittain liikenteelle avattujen rautatievirtojen määrä on vaihdellut suuresti eri kausina: esim. 5 vuoden aikana, 1868—1872, avattiin liikenteelle 8.806 virstaa, mutta 5 vuoden aikana 1878—1882 vain 2.221 virstaa **. Näiden vaihtelujen laajuudesta voidaan päätellä, kuinka valtava työttömäin reserviarmeija on

* „Uebersichten der Weltwirtschaft“, I. c. („Maailmantalouden katsauksia“, siteeratussa kohdassa. *Toim.*). V. 1904 — 54.878 kilometriä Euroopan-Venäjällä (yhdessä Puolan Valtakunnan, Kaukasian ja Suomen kanssa) ja 8.351 kilometriä Aasian-Venäjällä. (*Huomautus 2. painokseen.*)

** V. Mihailovski. „Venäjän rautatieverkoston kehitys“, „Vapaan Taloudellisen Yhdistyksen julkaisut“. 1898, № 2.

välttämätön kapitalismille, joka milloin laajentaa, milloin vähentää työläisten kysyntää. Venäjän rautatierakennustyön kehityksessä on ollut kaksi voimakasta nousukautta: 60-luvun loppu (ja 70-luvun alku) sekä 90-luvun toinen puolisko. Vuodesta 1865 vuoteen 1875 oli Venäjän rautatieverkoston keskimääräinen vuosittainen kasvu 1½ tuhatta kilometriä, mutta vuodesta 1893 vuoteen 1897 noin 2½ tuhatta kilometriä.

Rahdinkuljetus rautateillä oli seuraavan suuruinen: v. 1868 — 439 milj. puutaa; v. 1873 — 1.117 milj. puutaa; v. 1881 — 2.532 milj. puutaa; v. 1893 — 4.846 milj. puutaa; v. 1896 — 6.145 milj. puutaa; v. 1904 — 11.072 milj. puutaa. Yhtä nopeasti kasvoi matkustajaliikennekin: v. 1868 — 10,4 milj. matkustajaa; v. 1873 — 22,7 milj.; v. 1881 — 34,4 milj.; v. 1893 — 49,4 milj.; v. 1896 — 65,5 milj.; v. 1904 — 123,6 milj.*.

Liikenteen kehitys vesireiteillä on tällainen (tiedot koko Venäjältä)**.

Vuodet	Höyrylaivoja		Ei höyryvoimalla kulkevia laivoja	Laivojen kantavuus milj. puundissa			Laivojen arvo milj. rpl.			Henkilökunnan lukum. laivoissa		
	Lukumäärä	Hevosvoimia		Höyrylaivat	Ei höyryvoim. kulkevat	Yhteensä	Höyrylaivat	Ei höyryvoim. kulkevat	Yhteensä	Höyrylaivat	Ei höyryvoim. kulkevat laivat	Yhteensä
1868	646	47.313	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1884	1.246	72.105	20.095	6,1	362	368,1	48,9	32,1	81	18.766	94.099	112.865
1890	1.824	103.206	20.125	9,2	401	410,2	75,6	38,3	113,9	25.814	90.356	116.170
1895	2.539	129.759	20.580	12,3	526,9	539,2	97,9	46,0	143,9	32.689	85.608	118.297

Euroopan-Venäjän sisävesireiteillä kuljetettiin lasteja v. 1881 — 899,7 milj. puutaa; v. 1893 — 1.181,5 milj. puutaa; v. 1896 — 1.553 milj. puutaa. Näiden lastien arvo oli 186,5 milj. ruplaa; — 257,2 milj. rpl.; — 290 milj. rpl.

Venäjän kauppalaivastoon kuului v. 1868 — 51 höyrylaivaa kantavuudeltaan 14,3 tuhatta lästia¹³⁴, ja 700

* „Sotilastilastollinen kokoelma”, 511.—Hra N. —on, „Katsauksia”, liite.— „Tuotantovoimat”, XVII, s. 67.— „Vestnik Finansov”, 1898, № 43.— „Venäjän vuosikirja”, 1905, Pietari, 1906.

** „Sotilastilastollinen kokoelma”, 445.— „Tuotantovoimat”, XVII, 42. „Vestnik Finansov”, 1898, № 44.

purjelaivaa kantavuudeltaan 41,8 tuhatta lästiiä, mutta v. 1896 — 522 höyrylaivaa, kantavuus 161,6 tuhatta lästiiä*.

Kaupallisen merenkulun kehitys oli kaikissa ulkomerien satamissa seuraava. Viisivuotiskautena 1856—1860 oli saapuneiden ynnä lähteneiden laivojen luku keskimäärin vuodessa 18.901, kantavuus 3.783.000 tonnia; vv. 1886—1890 keskimäärin 23.201 laivaa (+ 23%), kantavuus 13.845.000 tonnia (+ 266%). Kantavuus lisääntyi siis $3\frac{2}{3}$ -kertaisesti. 39 vuoden kuluessa (1856—1894) lisääntyi kantavuus 5,5-kertaisesti, ja jos erotetaan venäläiset ja ulkolaiset laivat toisistaan, niin osoittautuu, että edellisten lukumäärä lisääntyi näiden 39 vuoden kuluessa 3,4-kertaisesti (823:sta — 2.789:ään), niiden kantavuus 12,1-kertaisesti (112.800:sta 1.368.000 tonniin), kun taas viimeksi mainittujen luku lisääntyi 16%:lla (18.284:stä 21.160:een) ja niiden kantavuus 5,3-kertaisesti (3.448.000:sta tonnista 18.267.000:een tonniin)**.

Huomautamme, että saapuneiden ja lähteneiden laivojen kantavuuskin vaihtelee eri vuosina sangen huomattavasti (esim. v. 1878 — 13 milj. tonnia, v. 1881 — 8,6 milj. tonnia) ja näiden vaihtelujen mukaan voidaan jossain määrin tehdä päätelmiä sekatyöläisten, satamatyöläisten y.m. kysynnän vaihteluista. Kapitalismi vaatii tässäkin sellaisen suuren ihmismäärän olemassaoloa, joka on aina työn tarpeessa ja ensi tarjouksesta valmis ryhtymään siihen, olkoon tuo työ kuinka epävakaata tahansa.

Ulkomaankaupan kehitys näkyy seuraavista numeroista***:

Vuodet	Asukasluku Venäjällä ilman Suomea miljoonissa	Viennin ja tuonnin yhteinen arvo milj. krediittiruplissa	Koko ulkomaankaupan arvo asukasta kohti ruplissa
1856—1860	69,0	314,0	4,55
1861—1865	73,8	347,0	4,70
1866—1870	79,4	554,2	7,00
1871—1875	86,0	831,1	9,66
1876—1880	93,4	1.054,8	11,29
1881—1885	100,6	1.107,1	11,00
1886—1890	108,9	1.090,3	10,02
1897—1901	130,6	1.322,4	10,11

Yleiskäsityksen pankkien liikevaihdosta ja pääomien kasaantumisesta saa seuraavista numerotiedoista. Valtionpankin maksamien summien yhteismäärä kasvoi 113 milj.

* „Sotilastilastollinen kokoelma”, 758, ja „Finanssiministeriön vuosikirja”, I, 363.—„Tuotantovoimat”, XVII, 30.

** „Tuotantovoimat”, Venäjän ulkomaankauppa, s. 56 ja seuraavat.

*** Ibid., s. 17. „Venäjän vuosikirja” vuodelta 1904, Pietari, 1905.

ruplasta vv. 1860—1863 (170 milj. rpl. vv. 1864—1868) 620 milj. ruplaan vv. 1884—1888 ja sijoitusten summa juoksevalle tilille 335 milj. ruplasta vv. 1864—1868 1.495 milj. ruplaan vv. 1884—1888*. Laina- ja säästöyhdistysten ja -kassojen (maaseutu- ja teollisuuskassojen) liikevaihto kasvoi $2\frac{3}{4}$ milj. ruplasta v. 1872 (21,8 milj. rpl. v. 1875) 82,6 milj. ruplaan v. 1892 ja 189,6 milj. ruplaan v. 1903**. Maanomistusvelat kasvoivat vuodesta 1889 vuoteen 1894 seuraavasti: pantatun maan arvosumma kohosi 1.395 milj. ruplasta 1.827 milj. ruplaan ja lainaussumma 791 milj. ruplasta 1.044 milj. ruplaan***. Säästökassojen liiketoiminta kehittyi erikoisesti 80- ja 90-luvuilla. Vuonna 1880 laskettiin olleen 75 kassaa, v. 1897 — 4.315 (niistä 3.454 posti- ja lennätinlaitoksen kassoja). Talletuksia oli v. 1880 — 4,4 milj. ruplaa, v. 1897 — 276,6 milj. Jäännös oli vuoden lopussa 9,0 milj. rpl. v. 1880 ja 494,3 milj. rpl. v. 1897. Pääoman vuosikasvun suuruuden puolesta tulevat erikoisesti esiin *nälkävuodet* 1891 ja 1892 (52,9 milj. ja 50,5 milj. rpl.) ja kaksi viimeistä vuotta (v. 1896: 51,6 milj. rpl.; v. 1897: 65,5 milj. rpl.)****.

Uusimmat tiedot osoittavat vielä voimakkaampaa säästökassojen kehitystä. Vuonna 1904 oli niitä koko Venäjällä 6.557, tallettajain lukumäärä oli 5,1 milj. ja talletusten yhteissumma 1.105,5 milj. rpl. Muuten. Sekä vanhat narodnikit että uudet opportunistit sosialismissa ovat meillä usein puhuneet suuria (lievästi sanoen) naiivisuuksia säästökassojen kasvusta „kansan” hyvinvoinnin merkinä. Siksi ei ole nähtävästi haitaksi verrata talletusten jakaantumista näissä kassoissa Venäjällä (1904) ja Ranskassa (1900 — tiedot on otettu julkaisusta „Bulletin de l'Office du travail”, 1901, № 10).

Venäjällä:		Tallettajain lukumäärä tuhansissa	%	Talletusten summa milj. rpl.	%
Talletusten suuruus					
25 ruplaan saakka		1.870.4	38,7	11,2	1,2
25—100 rpl.		967,7	20,0	52,8	5,4
100—500 „		1.380,7	28,6	308,0	31,5
Yli 500 „		615,5	12,7	605,4	61,9
<i>Yhteensä</i>		4.834,3	100	977,4	100

* „Tietojen kokoelma Venäjältä”, 1890, CIX.

** „Tietojen kokoelma Venäjältä”, 1896, taul. CXXVII.

*** Ibidem.

**** „Vestnik Finansov”, 1898, № 26.

Ranskassa:		Tallettajain lukumäärä tuhansissa	%	Talletusten summa milj. frangelissa	%
Talletusten suuruus					
	100 frangiin saakka	5.273,5	50,1	143,6	3,3
100—	500 fr.	2.197,4	20,8	493,8	11,4
500—1.000	„	1.113,8	10,6	720,4	16,6
Yli 1.000	„	1.948,3	18,5	2.979,3	68,7
<i>Yhteensä</i>		10.533,0	100	4.337,1	100

Kuinka paljon tässä onkaan aineistoa narodnikkilais-revisionistis-kadettilaista apologetiikkaa varten! On muuten mielenkiintoista, että talletukset on Venäjällä jaettu myös tallettajain toimialojen ja ammattien mukaan 12 ryhmään. Talletuksia osoittautuu tulevan eniten maanviljelyksen ja maalaisten elinkeinoammattien osalle — 228,5 milj. ruplaa — ja nämä talletukset kasvavat erittäin nopeasti. Maa-seutu sivilisoituu ja talonpojan häviöönjoutumisen hyväksikäyttämisen ammatti käy yhä edullisemmäksi.

Mutta palatkaamme välittömään aiheeseemme. Näemme, että tiedot puhuvat tavarankierron ja pääoman kasaantumisen valtavasta kasvusta. Millä tavoin kansantalouden kaikilla aloilla muodostui pääoman sijoituskenttä ja millä tavoin kauppapääoma muuttui teollisuuspääomaksi, s. o. suuntautui tuotantoon ja loi kapitalistiset suhteet tuotantoon osallistuvien kesken,— se on edellä osoitettu.

II. KAUPPA- JA TEOLLISUUSVÄESTÖN KASVU

Edellä olemme jo puhuneet siitä, että teollisuusväestön kasvu maanviljelysväestön kustannuksella on jokaisessa kapitalistisessa yhteiskunnassa kiertämätön ilmiö. Olemme myös tarkastelleet, millä tavoin tapahtuu teollisuuden johdonmukainen eroaminen maanviljelyksestä, ja nyt täytyy vain tehdä yhteenveto tästä kysymyksestä.

1) Kaupunkien kasvu

Tarkasteltavana olevan prosessin havainnollisin ilmenemismuoto on kaupunkien kasvu. Tässä on numeroita tuosta kasvusta Euroopan-Venäjällä (50 lääniä) reforminjälkeisenä kautena *:

* Vuodelta 1863 ovat numerot „Tilastollisesta Alkikirjasta” (I, 1866) ja „Sotilastilastollisesta kokoelmasta”. Orenburgin ja Ufan läänien kaupunkilaisväestöä

Vuodet	Euroopan-Venäjän asukasluku tuhansissa			Kaupunkiväestön prosentit	Kaupunkien luku- määrä, joiden asu- kasluku on				Suurten kaupunkien asukasluku (tuhansissa)				Asukasluku (tuhansissa) 14 kaupungissa, jotka v 1863 olivat suurimpia
	Yhteensä	Kaupungeissa	Kihakunnissa		Yli 200 tuh. asuk.	100—200 tuh. asuk.	50—100 tuh. asuk.	Kaikkiaan suuria kaupunkeja	Yli 200 tuh. asuk.	100—200 tuh. asuk.	50—100 tuh. asuk.	Kaikkiaan	
1863	61.420,5	6.105,1	55.315,4	9,94	2	1	10	13	891,1	119,0	683,4	1.693,5	1.741,9
1885	81.725,2	9.964,8	71.760,4	12,19	3	7	21	31	1.854,6	998,0	1.302,7	4.155,5	3.103,7
1897	94.215,4	12.027,1	82.188,3	12,76	5	9	30	44	3.238,1	1.177,0	1.982,4	6.397,5	4.266,3

Kaupunkilaisväestön prosenttimäärä kasvaa siis herkeämättä, s.o. tapahtuu väestön siirtyminen maanviljelyksestä kauppa- ja teollisuustoimiin*. Kaupungit kasvavat kaksi kertaa nopeammin kuin muu väestö: vuodesta 1863 vuoteen 1897 lisääntyi koko väestö 53,3%, maalaisväestö 48,5%, mutta kaupunkilaisväestö 97,0%. Hra V. Mihailovski on määritellyt „maalaisväestön virtaamisen kaupunkeihin minimaalisesti” 2½ miljoonaksi 11 vuoden aikana (1885—1897)**, s.o. yli 200 tuhanneksi hengeksi vuodessa.

Niiden kaupunkien väestö, jotka ovat suuria teollisuus- ja kauppakeskuksia, kasvaa paljon nopeammin kuin kaupunkien väestö yleensä. Niiden kaupunkien lukumäärä, joiden asukasluku on vähintään 50 tuhatta henkeä, kasvoi vuodesta 1863 vuoteen 1897 enemmän kuin kolminkertaiseksi (13 ja 44). Vuonna 1863 oli kaupunkilaisten koko määrästä vain noin 27% (1,7 milj. 6,1 miljoonasta) keskittynyt tällaisiin

koskevat numerot on oikaistu kaupunkien taulukkojen mukaan. Tämän johdosta on meillä kaupunkilaisväestön määrä 6.105.100 eikä 6.087.100, kuten „Sotilastilastollinen kokoelma” osoittaa.— Vuoden 1885 numerot on otettu teoksesta „Tietojen kokoelma Venäjästä vuodelta 1884/85”.— Vuoden 1897 numerot ovat tammikuun 28 p:nä 1897 toimitetun väenlaskun tietoja („Venäjän valtakunnan ensimmäinen yleinen väenlasku 1897”, Keskustilastokomitean julkaisu, Pietari, 1897 ja 1898, 1. ja 2. vihko). Kaupunkien vakinaisen väestö oli vuoden 1897 väenlaskun mukaan 11.830 500 henkeä, s.o. 12,55%. Me otimme kaupunkien koko väestön.— Huomautamme, että vuosien 1863—1885—1897 numeroiden täydellisestä yhdenlaatuisuudesta ja vertailukelpoisuudesta ei voida mennä takuuseen. Sen vuoksi joitummekin vain yleisimpien suhteiden vertailuun ja esitämme erikseen suurkaupunkeja koskevat tiedot.

* „Maanviljelysuontoisten kaupunkiasutusten lukumäärä on tavattoman vähäinen ja väestön lukumäärä niissä, verrattuna kaupunkilaisten yleiseen lukumäärään, aivan mitätön” (hra Grigorjev kirjassa: „Satojen ja viljanhintojen vaikutus”, II osa, s. 126).

** „Novoje Slovo”, 1897, kesäkuu, s. 113.

suuriin keskuksiin; v. 1885 noin 41 % (4,1 milj. 9,9 miljoonasta)*, mutta v. 1897 jo yli puolet, noin 53 % (6,4 milj. 12 miljoonasta). Kun siis 60-luvulla kaupunkilaisväestön luonteen määräsi etupäässä ei varsin suurten kaupunkien väestö, niin 90-luvulla saivat suuret kaupungit täyden ylivoiman. Väestö 14 kaupungissa, jotka v. 1863 olivat kaikkein suurimmat, kasvoi 1,7 miljoonasta 4,3 miljoonaan, s.o. 153 %, kun taas koko kaupunkiväestö lisääntyi vain 97 %. Suurten teollisuuskeskusten tavaton kasvu ja useiden uusien keskusten muodostuminen on siis reforminjälkeisen ajan eräs luonteenomaisimpia tunnusmerkkejä.

2) Sisäisen siirtoasuttamisen merkitys

Kuten jo edellä olemme osoittaneet (I luku, II §, s. 22), teoria johtaa lain, joka koskee teollisuusväestön kasvua maanviljelysväestön kustannuksella, siitä seikasta, että teollisuudessa vaihteleva pääoma kasvaa absoluuttisesti (vaihtelevan pääoman kasvu merkitsee teollisuustyöläisten lukumäärän lisääntymistä ja koko kauppa- ja teollisuusväestön kasvua), mutta maanviljelyksessä „kyseisen maapalstan muokkaamiseen tarvittava vaihteleva pääoma pienenee absoluuttisesti”. Marx lisää: „Vaihtelevan pääoman kasvu maanviljelyksessä on siis mahdollinen vain silloin, kun viljelykseen otetaan uutta maata, mutta se taas edellyttää vieläkin suurempaa maataviljelemättömän väestön kasvua”¹³⁵. Tästä näkyy, että teollisuusväestön kasvamisilmiö voidaan puhtaassa muodossaan havaita vain silloin, kun on kysymys jo asutetusta maa-alueesta, jossa kaikki maa on jo käytössä. Tällaisen alueen väestöllä, jonka kapitalismi sysää pois maanviljelyksestä, ei ole muuta ulospääsyä kuin muuttaa joko teollisuuskeskuksiin tai toisiin maihin. Mutta kun kysymys on alueesta, jossa kaikki maat eivät ole vielä käytössä ja joka ei ole vielä kokonaan asutettu, niin asia muuttuu oleellisesti. Tällaisen alueen väestö, joka asutetulla alueella on sysätty pois maanviljelyksestä, voi siirtyä alueen asuttamattomiin osiin ja ryhtyä „viljelemään uutta maata”. Seurauksena on maanviljelysväestön kasvu, ja tämä kasvu voi (vissin ajan

* Hra Grigorjev esittää taulukon (l. c., 140), josta näkyy, että v. 1885 oli 85,6 % kaupunkien koko lukumäärästä sellaisia, joissa oli alle 20.000 asukasta; niissä asui 38,0 % kaupunkilaisista; 12,4 % kaupunkien koko lukumäärästä (82 — 660:stä) oli sellaisia, joissa oli alle 2.000 asukasta, niissä asui vain 1,1 % kaupunkilaisten yleismäärästä (110 tuhatta — 9.962 tuhannesta).

Toukokuu, huhtikuun
Cep. Puh. n. 50°

> 7.00 mbi 100-200 n. 50 100 n.

K. S.	247 432	Atjox	113 001	Ngelen	66 143
K. S.	~~255 187~~	KruB	108 326	Atjox	72 231
	282 293	Atjox	159 568	Atjox	53 242
M. S.	1 035 654	K. S. P.	119 222	K. S. P.	65 452
		Suopel	121 216	H. S. P.	84 146
C. S.	1 267 023	K. S. P.	131 508	K. S. P.	63 227
O. S.	405 041	Cep. P.	137 109	K. S. P.	52 005
		M. S.	111 048	M. S.	51 955
		Suopel		Suopel	53 722
5 rypödel		K. S. P.	174 846	K. S. P.	73 543
		Suopel		Suopel	64 505
		K. S. P.		K. S. P.	52 826
		M. S.		M. S.	91 424
		K. S. P.		K. S. P.	95 124
		Suopel		Suopel	72 740
		M. S.		M. S.	62 852
		K. S. P.		K. S. P.	61 851
		Suopel		Suopel	58 422
		M. S.		M. S.	53 060
		K. S. P.		K. S. P.	52 648
		M. S.		M. S.	91 672
		Suopel		Suopel	52 532
		K. S. P.		K. S. P.	55 227
		M. S.		M. S.	50 710
		Suopel		Suopel	53 477
		K. S. P.		K. S. P.	62 212
		M. S.		M. S.	92 060
		Suopel		Suopel	61 841
		K. S. P.		K. S. P.	64 572
		Suopel		Suopel	70 610

44 rypödelä

 $\Sigma = 6.397.570$

3.238.103 9 rypödelä

1.176.981

30 rypödelä

1.182.486

Euroopan-Venäjäin kaupunkien ryhmitys,
jonka V. I. Lenin teki vuoden 1897 väenlaskun tietojen perusteella.

kuluessa) olla yhtä nopeaa, ellei nopeampaakin, kuin teollisuusväestön kasvu. Tässä tapauksessa on edessämme kaksi erilaista prosessia: 1) kapitalismin kehitys vanhassa, asutetussa maassa tai maan osassa; 2) kapitalismin kehitys „uudella maalla”. Ensin mainittu prosessi ilmaisee vakiintuneiden kapitalististen suhteiden edelleen kehittymistä; jälkimmäinen uusien kapitalististen suhteiden muodostumista uudella alueella. Ensin mainittu prosessi merkitsee kapitalismin kehitystä syvyyteen, jälkimmäinen laajuuteen. Ilmeistä on, että näiden prosessien toisiinsa sekoittaminen johtaa kiertämättömästi virheelliseen käsitykseen siitä prosessista, joka vetää väestöä pois maanviljelyksestä kauppa- ja teollisuustoimiin.

Reforminjälkeinen Venäjä antaa meille esimerkin kummankin prosessin juuri samanaikaisesta esiintymisestä. Reforminjälkeisen kauden alussa 60-luvulla olivat Euroopan-Venäjän eteläiset ja itäiset reuna-alueet huomattavalta osaltaan asuttamattomia alueita, joihin suuntautui siirtoasukasten valtava virta Venäjän keskiseltä maanviljelysalueelta. Tämä uuden maanviljelysväestön muodostuminen uusilla mailla vississä määrin himmensikin sen kanssa rinnan tapahtunutta väestön erkanemista maanviljelyksestä teollisuuteen. Jotta voitaisiin esittää havainnollisesti tässä kuvattava Venäjän erikoisuus kaupunkilaisväestöä koskevien tietojen perusteella täytyy Euroopan-Venäjän 50 läänin jakaa eri ryhmiin. Esitämme tässä kaupunkilaisväestöä koskevat numerot Euroopan-Venäjän 9 alueelta vuosilta 1863 ja 1897 (ks. s. 501).

Meitä kiinnostavassa kysymyksessä on suurin merkitys tiedoilla, jotka koskevat kolmea aluetta: 1) maatalviljelymätön teollisuusalue (kahden ensimmäisen ryhmän 11 läänin, siinä luvussa 2 pääkaupunkiläänin)*. Tämä on alue, jolta siirtyminen toisille alueille on ollut hyvin heikkoa. 2) Keskinen maanviljelysalue (13 läänin — kolmas ryhmä). Tältä alueelta on siirtyminen ollut hyvin voimakasta osittain edelliselle alueelle, mutta pääasiassa kuitenkin seuraavalle alueelle. 3) Maanviljelysreuna-alueet (neljännen ryhmän 9

* Sen, että nimenomaan ottamamme ei-maanviljelysläänin yhdistäminen pääkaupunkiläänin on tehty oikein, osoittaa se seikka, että pääkaupunkien väestö saa täydennyksensä pääasiassa henkilöistä, jotka ovat kotoisin näistä läänistä. Pietarissa joulukuun 15 p:nä 1890 toimitetun väenlaskun mukaan oli siellä kaikkiaan 726 tuhatta talonpoikaa ja porvaria, niistä 544 tuhatta (s.o. kolme neljäsosaa) talonpoikaa ja porvaria oli kotoisin niistä 11 läänistä, joista muodostimme 1. alueen.

lääninä) — alue, jota siirtoasutettiin reforminjälkeisenä kautena. Kuten taulukosta näkyy, kaupunkilaisväestön prosentti eroaa kaikissa näissä 33 läänissä hyvin vähän kaupunkilaisväestön prosentista koko Euroopan-Venäjällä.

Ensimmäisellä alueella, ei-maanviljelys- eli teollisuus-alueella, havaitsemme kaupunkilaisväestön prosentin erikoisen nopean nousun: 14,1%:sta 21,1%:iin. Maalaisväestön kasvu on siellä hyvin heikkoa, — melkein puolta heikompi kuin yleensä koko Venäjällä. Sen sijaan on kaupunkilaisväestön kasvu huomattavasti keskimäärää suurempi (105% 97%:n asemesta). Jos Venäjää verrataan länsieurooppalaiseen teollisuusmaihin (kuten meillä usein tehdään), niin on näitä maita verrattava yksistään tämän alueen kanssa, sillä vain se on suunnilleen samanlaisissa oloissa kuin kapitalistiset teollisuusmaat.

Toisella alueella, keskisellä maanviljelysalueella, näemme toisenlaisen kuvan. Kaupunkilaisväestön prosentti on siellä hyvin alhainen ja kasvaa keskimäärää hitaammin. Niin kaupunki- kuin maalaisväestönkin lisääntyminen vuodesta 1863 vuoteen 1897 on siellä huomattavasti heikompi kuin Venäjällä keskimäärin. Tämä ilmiö on selitettävissä siten, että tältä alueelta kulki valtava siirtolaisvirta reuna-alueille. Hra V. Mihailovskin laskelmien mukaan sieltä poistui vuodesta 1885 vuoteen 1897 noin 3 milj. henkeä, s.o. enemmän kuin kymmenesosa väestöstä*.

Kolmannella alueella, reuna-alueilla, näemme kaupunkilaisväestön prosentin lisääntyneen jonkin verran keskimäärää vähemmän (11,2%:sta 13,3%:iin, s.o. suhteessa 100 : 118, keskimäärä — 9,94 — 12,76, s.o. suhteessa 100 : 128). Mutta kaupunkilaisväestön kasvu tällä alueella ei ole keskimäärää heikompi, vaan paljon voimakkaampi (+ 97%:n sijasta + 130%). Väestön erkaneminen maanviljelyksestä teollisuuteen tapahtuu siis hyvin voimakkaasti, mutta se korvautuu siirtolaisuuden aiheuttamalla maanviljelysväestön valtavalla kasvulla: tällä alueella maalaisväestö on lisääntynyt 87%, keskimäärän ollessa koko Venäjällä 48,5%. Erinäisissä lääneissä on tämä väestön teollistumisprosessin varjojoutuminen vieläkin havainnollisempaa. Esimerkiksi Taurian läänissä jäi kaupunkilaisväestön pro-

* L. c., s. 109. „Länsi-Euroopan uusimmassa historiassa ei tällä liikkeellä ole vertaistaan” (110—111).

Euroopan-Venäjän läänien ryhmät	Läänien lukumäärä	Asukasluku tuhansissa						Kaupunkilaisväestön %		Väestön lisääntymis-% v:stä 1863 v:een 1897		
		1863			1897					Yhteensä	Maa-tal- väestöä	Kaupunkilais- väes- töä
		Yhteensä	Kyllissä	Kaupungissa	Yhteensä	Kyllissä	Kaupungissa	1863	1897			
I. Pääkaupunkiläänit	2	2.738,4	1.680,0	1.058,4	4.541,0	1.989,7	2.551,3	38,6	56,2	65	18	141
II. Teollisuus- ja el-maantilje- lys läänit	9	9.890,7	9.165,6	725,1	12.751,8	11.647,8	1.104,0	7,3	8,6	29	26	52
<i>Pääkaupunkiläänit, el-maan- tiljeitys- ja teollisuus- läänit</i>	11	12.629,1	10.845,6	1.783,5	17.292,8	13.637,5	3.655,3	14,1	21,1	36	25	105
III. Keskisen maantilj.-alueen, Vähä-Venäjän ja Keski-Volgan läänit	18	20.491,9	18.792,5	1.699,4	28.251,4	25.464,3	2.787,1	8,3	9,8	38	35	63
IV. Novorossijan, Ala-Volgan ja Itäiset läänit	9	9.540,3	8.472,6	1.067,7	18.386,4	15.925,6	2.460,8	11,2	13,3	92	87	130
<i>Neljän ensimmä. ryhmän summa</i>	33	42.661,3	38.110,7	4.550,6	63.930,6	55.027,4	8.903,2	10,5	13,9	49	44	95,6
V. Itämeren läänit	3	1.812,3	1.602,6	209,7	2.387,0	1.781,6	605,4	11,5	25,3	31	11	188
VI. Läntiset "	6	5.548,5	4.940,3	608,2	10.126,3	8.931,6	1.194,7	10,9	11,8	82	81	96
VII. Lounaiset "	3	5.483,7	4.982,8	500,9	9.605,5	8.693,0	912,5	9,1	9,5	75	74	82
VIII. Uralin "	2	4.358,2	4.216,5	142,7	6.086,0	5.794,6	291,4	3,2	4,7	39	37	105
IX. Pohjan "	3	1.555,5	1.462,5	93,0	2.080,0	1.960,0	120,0	5,9	5,8	33	34	29
<i>Yhteensä</i>	50	61.420,5	55.315,4	6.105,1	94.215,4	82.188,2	12.027,2	9,94	12,76	53,3	48,5	97,0

Ryhmien otetut läänit: I) Pietarin ja Moskovan; II) Vladimirin, Kalugan, Kostroman, Nizhni-Novgorodin, Novgorodin, Pihkovan, Smolenskin, Tverin ja Jaroslavin; III) Voronezhin, Kasanin, Kurskin, Orelin, Penzan, Poltavan, Rjazanin, Saratovin, Simbirskin, Tambovin, Tulan, Harkovin ja Tshernigovin; IV) Astrakaanin, Bessarabian, Donin, Jekaterinoslavin, Orenburgin, Samaran, Taurian, Hersonin ja Ufan; V) Kuurinmaan, Litvinmaan ja Vironmaan; VI) Vilnon, Vitetskin, Grodnon, Kovnon, Minskin ja Mogillevin; VII) Volynian, Podolian ja Kievin; VIII) Vjatkan ja Permin; IX) Arkangelin, Vologdan ja Anuksen läänit.

sentti v. 1897 samaksi kuin se oli v. 1863 (19,6%) ja Hersonin läänissä tämä prosentti jopa alenikin (25,9%:sta 25,4%:iin), vaikka kaupunkien kasvu kummassakin läänissä jäi vain vähän jälkeen pääkaupunkien kasvusta (+ 131% ja + 135% kahden pääkaupunkiläänin + 141% vastaan). Uuden maanviljelysväestön muodostuminen uusilla mailla johtaa siis vuorostaan vieläkin voimakkaampaan ei-maanviljelysväestön kasvuun.

3) Tehdas- sekä kauppa- ja teollisuuskylien ja -kauppalaan kasvu

Kaupunkien lisäksi on teollisuuskeskusten merkitys ensiksikin esikaupungeilla, joita ei aina lasketa yhteen kaupunkien kanssa ja jotka käsittävät yhä suuremman alueen suurten kaupunkien ympärillä; toiseksi, tehdaskauppoilla ja -kylillä. Tällaisia teollisuuskeskuksia* on erikoisen paljon teollisuuslääneissä, joissa kaupunkilaisväestön prosentti on erittäin alhainen**. Edellä esitetty alueittain laadittu taulukko kaupunkilaisväestöstä osoittaa, että 9 teollisuusläänissä tämä prosentti oli v. 1863 — 7,3% ja v. 1897 — 8,6%. Asia on niin, että näiden läänien kauppa- ja teollisuusväestö ei ole keskittynyt etupäässä kaupunkeihin, vaan teollisuusasutuksiin. Vladimirin, Kostroman, Nizhni-Novgorodin y.m. läänien „kaupunkien” joukossa on paljon sellaisia, joissa on alle kolmen, kahden ja jopa yhdenkin tuhannen asukkaan, kun taas useissa „kylissä” on yksistään tehdastyöläisiä 2—3—5 tuhatta. Reforminjälkeisenä kautena — sanoo aivan oikein teoksen „Katsaus Jaroslavlän läänin” (II vihko, 191) laatija — „alkoivat kaupungit kasvaa vieläkin nopeammin, ja niihin liittyi uusityyppisten väestöasutusten, kaupungin ja kylän välimuodon — tehdas-keskusten kasvu”. Edellä on jo esitetty tietoja näiden keskusten valtavasta kasvusta ja niihin keskittyneiden tehdastyöläisten lukumäärästä. Näimme, että tällaisia keskuksia on kaikkialla Venäjällä paljon, eikä vain teollisuuslääneissä, vaan etelässäkin. Uralilla on kaupunkilaisväestön prosentti alhaisin: Vjatkan ja Permin lääneissä v. 1863 —

* Niistä ks. ylmpänä, VII luku, VIII § ja liitteet III ja VII lukuihin.

** Tämän jo Korsakin osoittaman seikan merkityksestä vertaa hra Volginin oikeaa huomautusta (l. c., ss. 215—216).

3,2% ja v. 1897 — 4,7%, mutta tässä on esimerkki „kaupunkilais”- ja teollisuusväestön suhteellisesta suuruudesta. Permin läänin Krasnoufimskin kihlakunnassa on kaupunkilaisväestöä 6.400 (v. 1897), kun taas vuosien 1888—1891 zemstvotilastotiedustelu laski kihlakunnan tehdasosassa olevan 84,7 tuhatta asukasta, joista 56 tuhatta ei harjoita maanviljelystä lainkaan ja vain 5,6 tuhatta hankkii toimeentulonsa pääasiassa maasta. Jekaterinburgin kihlakunnassa on zemstvotilastotiedustelun mukaan 65 tuhatta henkeä maattomia ja 81 tuhannella on ainoastaan heinämaata. Siis kaupunkien ulkopuolella asuva teollisuusväestö yksistään kahdessa kihlakunnassa on suurempi kuin koko läänin kaupunkilaisväestö (vuonna 1897 — 195.600!).

Lopuksi on tehdasasutusten ohella teollisuuskeskusten merkitys myöskin kauppa- ja teollisuuskylillä, jotka ovat joko suurten kotiteollisuusalueiden johdossa tai ovat kehittyneet nopeasti reforminjälkeisenä kautena asemansa vuoksi — jokien rannoilla, rautatieasemien läheisyydessä j.n.e. Tällaisista kylistä esitettiin useampia esimerkkejä VI luvun II §:ssä, jolloin näimme, että nämä kylät, samoin kuin kaupungitkin, vetävät väestöä maalaiskylistä ja että ne tavallisesti eroavat muista kylistä väestön korkeamman sivistystason puolesta *. Esitämme vielä esimerkin vuoksi tietoja Voronezhin läänistä osoittaaksemme kaupallisten ja teollisten kaupunki- ja ei-kaupunkipaikkakuntien

* Siltä, kuinka huomattava on Venäjällä varsin suuria väestökeskuksia edustavien kylien lukumäärä, voidaan päätellä seuraavien (vaikkakin vanhentuneiden) „Sotilastilastollisen kokoelman” tietojen perusteella: Euroopan-Venäjän 25 läänissä laskettiin 60-luvulla olleen 1.334 kylää, joissa oli enemmän kuin 2 tuhatta asukasta. Niistä 108:ssa kylässä oli 5—10 tuhatta asukasta, 6:ssa 10—15 tuhatta, 1:ssä 15—20 tuhatta ja 1:ssä yli 20 tuhatta asukasta (s. 169). Kapitalismin kehitys on kaikissa maissa, eikä vain Venäjällä, johtanut uusien teollisuuskeskusten muodostumiseen, joita ei virallisesti lasketa kaupunkieihin kuuluviksi. „Eroavaisuudet kaupungin ja maaseudun välillä hieroutuvat pois: kasvavien teollisuuskaupunkien lähellä se tapahtuu sen seurauksena, että teollisuuslaitoksia ja työläisasuntoja siirretään esikaupunkieihin ja kaupungin ympäristöön; häviävien pikkukaupunkien lähellä tämä tapahtuu sen seurauksena, että viimeksi mainitut lähenevät ympäristön kyliä ja myöskin suurten teollisuuskylien kehityksen seurauksena... Eroavaisuudet kaupunki- ja maaseutupaikkojen välillä tasoittuvat monien siirtymis- muotojen kautta. Tilastotiede on tämän jo kauan sitten myöntänyt, hylännyt historiallis-juridisen kaupunki-käsitteen ja asettanut sen tilalle tilastotieteellisen käsitteen, joka jaoittelee asutukset pelkästään niiden asukasluvun mukaan” (Bücher. „Die Entstehung der Volkswirtschaft”. Tübingen, 1893, S. 296—297 ja 303—304). Venäläinen tilastotiede on tässäkin suhteessa jäänyt paljon jälkeen eurooppalaisesta. Saksassa ja Ranskassa („Statesman’s Yearbook”, p. 536 ja 474) lasketaan kaupunkieihin kuuluviksi asutukset, joissa on yli 2.000 asukasta, Englannissa taas net urban sanitary districts (kaupunkilyyppiset saniteettiipiirit. Toim.), s.o. sekä teollisuuskylät että muut. Venäjän „kaupunkilais”-väestöä koskevat tiedot eivät siis ole lainkaan verrattavissa eurooppalaisiin.

suhteellisen merkityksen. Voronezhin lääniä koskeva „Yhteenvetokokoelma” sisältää yhdistelmätaulukon, jossa on *asutusten* ryhmitys läänin 8 kihlakunnasta. Näissä kihlakunnissa on 8 kaupunkia ja niissä asukkaita 56.149 henkeä (v. 1897). Kylistä taas on suurimpia 4, joissa on 9.376 taloa ja 53.732 asukasta — t.s. ne ovat paljon suurempia kuin kaupungit. Näissä kylissä on 240 kauppa- ja 404 teollisuusliikettä. 60% koko talouksien lukumäärästä ei ollenkaan harjoita maanviljelystä, 21% harjoittaa vuokra- tai kahdaviiljelystä, 71%:lla ei ole työjuhtia eikä inventaareja, 63% ostaa viljaa ympäri vuoden ja 86% harjoittaa elinkeinon-ammatteja. Kun laskemme näiden keskusten koko väestön kauppa- ja teollisuusväestöön, niin emme paisuta, vaan jopa pienennämme tämän väestön lukumäärää, sillä näissä kahdeksassa kihlakunnassa kaikkiaan 21.956 taloutta ei harjoita maanviljelystä lainkaan. Ja sittenkään ei tässä esimerkiksi ottamassamme maanviljelysläänissä kaupunkien ulkopuolella asuva kauppa- ja teollisuusväestö ole pienempi kuin kaupungeissa asuva.

4) Vieraspaikkalaiset ei-maanviljelysansiotyöt

Mutta tehdaskyliä sekä kauppa- ja teollisuuskyliä ja -kauppalain lisääminen kaupunkiin ei myöskään anna vielä lähimainkaan tyhjentävää kuvaa Venäjän koko teollisuusväestöstä. Siirtymisvapauden puuttuminen ja talonpoikaisen kyläyhteisön säätykuntainen sulkeutuneisuus täysin selittävät Venäjän sen merkillisen erikoisuuden, että täällä täytyy teollisuusväestöön kuuluvaksi lukea huomattava osa maaseutuväestöä, joka hankkii toimeentulonsa työllä teollisuuskeskuksissa ja asuu osan vuodesta niissä. Tarkoitamme niin sanottuja vieraspaikkalaisia ei-maanviljelysansiotöitä. Viralliselta kannalta nämä „ammatinharjoittajat” ovat maatalonpoikia, joilla on vain „sivuansioita”, ja enemmistö narodnikki-talousoopin edustajista on muuta mutkitta omaksunut tämän kannan. Kaiken edellä esitetyn jälkeen ei ole tarpeellista todistella yksityiskohtaisemmin sen paikkansapitämättömyyttä. Suhtauduttakoon tähän ilmiöön kuinka eri tavalla tahansa, ei missään tapauksessa voi olla pienintäkään epäilystä siitä, etteikö se olisi ilmausta *väestön erkanemisesta maanviljelyksestä kauppa- ja teolli-*

suustoimiin*. Missä määrin tämä tosiasia muuttaa sitä käsitystä teollisuusväestön laajuudesta, jonka kaupungit antavat, voi nähdä seuraavasta esimerkistä. Kalugan läänissä on kaupunkilaisväestön prosentti paljon alhaisempi kuin keskimääräinen prosentti Venäjällä (8,3% ja 12,8%). Tämän läänin „Tilastollisessa katsauksessa” vuodelta 1896 lasketaan vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvien työläisten poissaolon kuukausimäärä passitietojen perusteella. Osoittautuu, että se tekee 1.491.600 kuukautta; jaettuna 12:lla saadaan 124.300 henkeä poissaolevaa väestöä, s.o. „noin 11% koko väestöstä” (l. c., s. 46)! Lisäksi tämä väestö kaupunkilaisväestöön (v. 1897 — 97.900), niin teollisuusväestön prosentti osoittautuu varsin huomattavaksi.

Vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelysansiotöissä käyvistä työläisistä vissi osa luetteloidaan tietenkin kaupunkien väestön mukana, samoin heitä kuuluu niiden ei-kaupunkityyppisten teollisuuskeskusten väestöön, joista jo edellä on mainittu. Mutta vain osa, sillä tämän väestön liikkuvan luonteen takia on sitä vaikea sisällyttää eri keskusten väenlaskuun; ja lisäksi väenlaskut suoritetaan tavallisesti talvella, kun taas suurin osa elinkeinoammattissa käyvistä työläisistä lähtee kotoaan keväällä. Tässä on tätä seikkaa koskevia numerotietoja eräistä niistä tärkeimmistä lääneistä, joista käydään vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelysansiotöissä**.

* Hra N. —on ei ole huomannut Venäjällä väestön teollistumisprosessia lainkaan! Hra V. V. on huomannut ja tunnustaa, että vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin lisääntyminen ilmaisee väestön erkaantumista maanviljelyksestä („Kapitalismin kohtalot”, 149); siitä huolimatta hän ei ole ottanut tätä prosessia lukuun käsityksissään „kapitalismin kohtaloista”, vaan vielä yrittää hämätä sitä valituksilla, että „on olemassa henkilöitä, joiden mielestä tämä kaikki on sängen luonnollista” (kapitalistista yhteiskuntaa varten? Voiko hra V. V. sitten ajatella kapitalismia ilman tätä ilmiötä?) „ja melkein pä toivottavaa” (ibid.). Toivottavaa se on ilman mitään „melkein pä”, hra V. V.!

** „Moskovan läänin talonpoikaissäestölle vuosina 1880 ja 1885 annetut asumisluvat”. — „Tverin läänin tilastollinen vuosikirja vuodelta 1897”. — *Zhbankov: „Vieraspaikkalaiset ansiotyöt Smolenskin läänissä”, Smolensk, 1896.* — *Saman tekijän: „Vieraspaikkalaisten ansiotöiden vaikutus j.n.e.”, Kostroma, 1887.* — „Pihkovan läänin talonpoikaissäestön elinkeinoammattit”. Pihkova, 1898. — Moskovan läänin koskevilla prosentteilla olevia virheitä ei voitu korjata, koska ei ole esitetty absoluuttisia hukuja. — Kostroman läänistä on tietoja ainoastaan kihtakun nittain ja vain prosentteissa: sen tähden meidän täytyi ottaa kihtakuntanumeroiden keskimäärä, minkä vuoksi erotammekin Kostroman läänin koskevat numerot erikseen. Jaroslavlän läänin suhteen lasketaan, että vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvistä on 68,7% poissa ympäri vuoden, syksyn ja talven — 12,6%; kevään ja kesän — 18,7%. Huomaantamme, että Jaroslavlän läänin koskevia tietoja („Kat saus Jaroslavlän läänin”. II vihko, Jaroslavl, 1896) ei voida verrata edellisiin, sillä ne perustuvat pappien y.m. antamiin tietoihin eikä passitietoihin.

Annettujen asumislupien jakaantuminen prosentissa									
V u o d e n - a j a t	Moskovan lääni (v. 1885)		Tverin lääni (1897)	Smol. lääni (1895)	Pihkovan lääni (1895) passeja		Kostroman lääni (1890)		
	Mie- hille	Naisille	Miehille ja naisille		Mie- hille	Naisille	Miehille		Naisille passeja ja todistuksia
			Passeja	Todis- tuksia					
Talvi	19,3	18,6	22,3	22,4	20,4	19,3	16,2	16,2	17,3
Kevät	32,4	32,7	38,0	34,8	31,3	27,8	43,8	41,6	39,4
Kesä	20,6	21,2	19,1	19,3	22,6	23,2	15,4	20,4	25,4
Syksy	27,8	27,4	20,6	23,5	26,7	29,7	24,6	22,8	17,9
<i>Yhteensä</i>	100,1	99,9	100	100	100	100	100	100	100

Suurin määrä passeja annetaan kaikkialla keväällä. Väli-
aikaisesti poissaolevista työläisistä suurin osa ei siis joudu
kaupunkien väenlaskuihin *. Mutta nämä väliaikaisetkin
kaupunkilaiset voidaan suuremmalla syyllä laskea kaupun-
kilaisväestöön kuin maalaisväestöön: „Perhe, joka koko
vuoden ajan tai suurimman osan vuodesta saa toimeentu-
lonsa ansiotöillä kaupungissa, voi paljon suuremmalla
syyllä katsoa vakinaiseksi asuinpaikakseen kaupungin, joka
turvaa sen olemassaolon, kuin maaseudun, jonka kanssa
sillä on olemassa ainoastaan sukulaisuus- ja veroyhteyk-
siä **. Kuinka valtava merkitys näillä veroyhteyksillä vielä
nykyäänkin on, käy ilmi esim. siitä, että vieraspaikkalai-
sissa ansiotöissä käyvät kostromalaiset „isännät harvoin
saavat siitä (maasta) jonkin vähäisen osan veroista, vaan
tavallisesti antavat sen vuokralle pelkästään siitä, että
vuokraaja aittaa sen, mutta kaikki verot maksaa isäntä
itse” (D. Zbankov: „Naisten seutu”, Kostroma, 1891, s. 21).
Myös „Katsauksessa Jaroslavlän lääniin” (II vihko,
Jaroslavl, 1896) tapaamme usein mainintoja tästä vieras-
paikkalaisissa ansiotöissä käyvien työläisten välttämättö-
myydestä ostaa itsensä vapaiksi kylästä ja maasuudesta
(ss. 28, 48, 149, 150, 166 y.m.)***.

* Tunnettu on, että esim. Pietarin esikaupunkien väkiluku kasvaa kesällä
sangen huomattavasti.

** „Tilastollinen katsaus Kalugan lääniin vuodelta 1896”. Kaluga. 1897, s. 18,
II osastossa.

*** „Vieraspaikkalaiset ansiotyöt... ovat sellainen muoto, josta peittää kaupun-
kien herkeämätöntä kasvuprosessia... Kyläyhteisöllinen maanhallinta ja Venäjän
erilaiset finanssi- ja hallinnollisen elämän erikoisuudet estävät talonpoikia siirty-
mästä kaupunkilaisiksi yhtä helposti kuin se on mahdollista Lännessä... Juridiset
langat ylläpitävät hänen (vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvän) yhteyttä maa-
seutuun, mutta itse asiassa hän on työnsä, tottumustensa ja tapojensa puolesta

Kuinka suuri on vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelystöissä käyvien työläisten lukumäärä? Yleensä ka'kissa vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvien työläisten lukumäärä on vähintään 5—6 miljoonaa. Todellakin, Euroopan-Venäjäällä v. 1884 annettiin 4,67 milj. passia ja todistusta * ja passitulot kasvoivat vuodesta 1884 vuoteen 1894 enemmän kuin kolmanneksella (3,3 miljoonasta 4,5 miljoonaan ruplaan). Vuonna 1897 annettiin Venäjällä kaikkiaan 9.495.700 passia ja todistusta (niistä Euroopan-Venäjän 50 läänissä 9.333.200). Vuonna 1898 — 8.259.900 (Euroopan-Venäjällä 7.809.600) **. Hra S. Korolenko määritteli liikojen työläisten lukumäärän (paikalliseen kysyntään verraten) Euroopan-Venäjäällä 6,3 milioonaksi. Edellä näimme (III luku, IX §, ss. 205—206), että 11 maanviljelysläänissä annettujen passien lukumäärä oli suurempi kuin mitä hra S. Korolenko oli laskenut (2 milj. 1,7 miljoonan asemesta). Nyt voimme lisätä 6:ttä ei-maanviljelyslääniä koskevat tiedot: hra Korolenko laskee niissä olevan liikoja työläisiä 1.287.800 henkeä, mutta annettujen passien lukumäärä on 1.298.600 ***. Näin ollen hra S. Korolenko laski Euroopan-Venäjän 17 läänissä (11 mustanmullan ja 6 ei-mustanmullan läänissä) olevan 3 milj. liikaa työläistä (paikalliseen

täysin mukaantunut kaupunkiin ja usein pitää tuota yhteyttä rasituksena" („Russkaja Mysl", 1896, № 11, s. 227). Se on aito totuus, mutta sanomalehtimiehelle se ei riitä. Minkä vuoksi kirjoittaja ei kannata päättäväisesti läyttä siirtymisvapautta, talonpojan vapautta erota kyläyhteisöstä? Liberaalimme yhä pelkäävät narodnikkeitamme. Aivan suotta.

Tässä narodnikkilaisuudelle myönteellisen hra Zhabankovin näätelmä — vertauksen vuoksi: „Kauoukkitöissä käyminen on niin sanoakseni ukkosenjohdatin (sic!) pää- ja suurkaupunkiemme voimakasta kasvua sekä kaupunkilaisen ja maattoman proletariaatin lisääntymistä vastaan. Tämän vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käymisen vaikutus on sekä saniteettisessa että yhteiskunnallis-taloudellisessa suhteessa katsottava hyödylliseksi: niin kauan kuin kansanjoukkoa ei ole alvan kokonaan erotettu maasta, joka antaa vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyville työläisille jonkinlaisen turvan" (josta „turvasta" he ostavat itsensä rahalla vapaiksi!), „näistä työläisistä ei voi tulla kapitalistisen tuotannon sokeita aseita ja samalla säilyv toivo maataloudellis-teollisten kyläyhteisöiden muodostamisesta" („Juriditsheski Vestnik", 1890, № 9, s. 145). Pikkuporvarillisten toiveiden säilyminen, eikä se todellakin ole hyödyllistä? Mitä taas „sokeisiin aseisiin" tulee, niin sekä Euroopassa saatu kokemus että kaikki Venäjällä havaittavat tosiasiat osoittavat, että tämä määritelmä sopii paljon paremmin sellaiseen työläiseen, jolla on säilynyt yhteys maahan ja patriarkaalisiin suhteisiin. kuin työläiseen, joka on katkaissut suhteensa niihin. Hra Zhabankovin itsensä esittämät numerot ja muut tiedot osoittavat, että vieraspaikkalainen „Pietarissa työskenteliä" on luku-taitoisempi, sivistyneempi ja kehittyneempi kuin paikallaan asuva kostromalainen joissain „metsä"-kyläkunnissa.

* L. Vesin, „Vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käymisen merkitys j.n.e.", „Delo", 1886, № 7 ja 1887, № 2.

** „Aksisia suorittavien tuotantoalojen tilasto j.n.e., vuosilta 1897—1898", Pietari, 1900. Välittömien verojen päähallinnon julkaisu.

*** Moskovan (1885, tiedot vanhentuneita), Tverin (1896), Kostroman (1892), Smolenskin (1895), Kalugan (1895) ja Pihkovan (1896) läänit. Lähteet on mainittu edellä. Tiedot koskevat kaikkia, niin miesten kuin naistenkin, poistumislupia.

kysyntään verraten). Mutta 90-luvulla annettiin näissä 17 läänissä 3,3 milj. passia ja todistusta. Vuonna 1891 nämä 17 lääniä antoivat 52,2% kaikista passituloista. Näin ollen on *ansiotöissä vierailta seuduilla käyvien työläisten lukumäärä kaiken todennäköisyyden mukaan yli 6 milj. henkeä*. Ja lopuksi, zemstvotilastotiedot (enimmäkseen vanhentuneet) johtivat hra Uvarovin siihen johtopäätökseen, että hra S. Korolenkon numero on lähellä totuutta ja että 5 miljoonaa vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyvää työläistä on „mitä suurimmassa määrässä todennäköinen” luku*.

Nyt herää kysymys, kuinka suuri on ei-maanviljelys- ja maanviljelysansiotöissä vierailta seuduilla käyvien työläisten lukumäärä? Hra N. —on vakuuttaa hyvin rohkeasti ja aivan virheellisesti, että „talonpoikain vieraspaikkalaisista ansiotöistä on valtava enemmistö nimenomaan maanviljelystöitä” („Katsauksia”, s. 16). Tshaslavski, johon hra N. —on vetoaa, puhuu tästä paljon varovaisemmin, ei esitä mitään numeroita ja rajoittuu yleisiin päätelmiin niiden alueiden suuruudesta, joista lähtee kumpiakkin työläisiä. Hra N. —onin esittämät tiedot matkustajaliikenteestä rautateillä eivät todista yhtään mitään, sillä ei-maanviljelystyöläiset lähtevät myöskin kotoaan etupäässä keväällä, jota paitsi he käyttävät rautateitä paljon suuremmassa määrässä kuin maanviljelystyöläiset**. Me päinvastoin oletamme, että enemmistön (vaikkakaan ei „valtavaa”) vierailta seuduilla ansiotöissä käyvistä työläisistä muodostavat nähtävästi ei-maanviljelystyöläiset. Tämä mielipide perustuu ensiksikin passitulojen jakaantumista koskeviin tietoihin ja toiseksi hra Vesinin esittämiin tietoihin. Jo Flerovski teki v. 1862—63 koskevien tietojen perusteella „erinimisten maksujen” tuottamien tulojen (joista yli kolmasosa oli passituloja) jakaantumisesta sen johtopäätöksen, että talonpoikain liike ansiotöihin on kaikkein suurin pääkaupunki- ja ei-maanviljelyslääneissä***. Jos otamme ne 11 ei-maanviljelyslääniä, jotka edellä (tämän §:n toisessa kohdassa) yhdistimme yhdeksi alueeksi ja joista lähtee valtava enem-

* „Yhteiskunnallisen hygienian sekä oikeudellisen ja käytännöllisen lääketieteen tiedonantaja”, 1896, heinäkuu. M. Uvarov: „Vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin vaikutuksesta Venäjän saniteettitilaan”. Hra Uvarov on tehnyt yhteenvedot 20 läänin 126 kihlakunnasta.

** Vrt. ylempänä, s. 206, huomautus.

*** „Työväenluokan asema Venäjällä”, Pietari, 1869, s. 400 ja seur.

mistö ei-maanviljelystyöläisistä, niin näemme, että näissä lääneissä oli v. 1885 vain 18,7% koko Euroopan-Venäjän asukasluvusta (v. 1897 — 18,3%), mutta passituloista ne antoivat 42,9% v. 1885 (v. 1891 — 40,7%)*. Ei-maanviljelystyöläisiä antavat vielä hyvin monet muut läänit ja sen vuoksi meidän pitää olettaa, että maanviljelystyöläiset muodostavat vähemmän kuin puolet vieraspaikkalaisista työläisistä. Hra Vesin jakaa Euroopan-Venäjän 38 läänin (joissa annetaan 90% kaikista poistumislupatodistuksista) ryhmiin sen mukaan, mikä vieraspaikkalainen ansiotyö missäkin on vallitsevana, ja esittää seuraavan taulukon **:

L ä ä n i e n r y h m ä t	Poistumislupien lukumäärä v. 1884 (tuhansissa)			Väestöä v. 1885 tuhansissa	1.000 asu- kasta koh- ti lupta
	Passeja	Todistuksia	Yhteensä		
I. 12 läänin, joissa on vallitsevana vieraspaikk. ei-maanvilj. töihin meno	967,8	794,5	1.762,3	18.643,8	94
II. 5 sekäläänin	423,9	299,5	723,4	8.007,2	90
III. 21 läänin, joissa on vallitsevana vieraspaikk. maanvilj. töihin meno	700,4	1.046,1	1.746,5	42.518,5	41
33 läänin	2.092,1	2.140,1	4.232,2	69.169,5	61

„Nämä numerot osoittavat, että vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynti on kehittynyt ensimmäisessä ryhmässä voimakkaammin kuin viimeisessä... Esitetystä numeroista

* Passituloja koskevat tiedot ovat „Tietojen kokoelmasta Venäjältä” vuosilta 1884/85 ja 1896. Vuonna 1885 tekivät passitulot Euroopan-Venäjällä 37 rpl. 1.000 asukasta kohti; 11 ei-maanviljelysläänissä 86 rpl. 1.000 asukasta kohti.

** Taulukon kaksi viimeistä saraketta ovat meidän lisäämiämme. I ryhmään on otettu: Arkangelin, Vladimirin, Vologdan, Vjatkan, Kalugan, Kostroman, Moskovan, Novgorodin, Permin, Pietarin, Tverin ja Jaroslavin läänit; II ryhmään: Kasanin, Nizhni-Novgorodin, Rjazanin, Tulan ja Smolenskin läänit; III ryhmään: Bessarabian, Volynian, Voronezhin, Jekaterinoslavin, Donin, Kievin, Kurskin, Orenburgin, Orelin, Penzan, Podolian, Poltavan, Samaran, Saratovin, Simbirskin, Taurian, Tambovin, Ufan, Harkovin, Hersonin ja Tshernigovin läänit.—Huomautamme, että tässä ryhmityksessä on virheellisyksiä, jotka paisuttavat vieraspaikkalaisissa maanviljelystyössä käynnin merkitystä. Smolenskin, Nizhni-Novgorodin ja Tulan läänien on kuuluttava I ryhmään. (Vrt. „Maataloudellinen katsaus Nizhni-Novgorodin läänin vuodelta 1896”, XI luku.—„Tulan läänin muistikirja vuodelta 1895”, VI osasto, s. 10: vieraspaikkalaisiin ansiotöihin lähtevien lukumäärä lasketaan 188 tuhanneksi hengeksi,—mutta hra S. Korolenko laski olevan ainoastaan 50 tuh. liikaa työläistä—ja 6 pohjoista ei-mustanmullan kihlakuntaa antavat 107 tuh. vieraspaikkalaisissa ansiotöissä kävijää). Kurskin läänin on kuuluttava II ryhmään (S. Korolenko, l. c.: 7 kihlakunnasta mennään enimmäkseen käsityöammatteihin, muista kahdeksasta vain maanviljelysansiotöihin). Valitettavasti hra Vesin ei ole esittänyt poistumislupien lukumäärää koskevia tietoja läänittään.

näky edelleen, että ryhmien erilaisuuden mukaan on erilainen myöskin se aika, joksi ansiotöihin poistutaan. Siellä, missä vieraspaikkalaiset ei-maanviljelysansiotyöt ovat vallitsevana, on poissaoloaika paljon huomattavampi” („Delo”, v. 1886, № 7, s. 134).

Lopuksi, edellä esitetty aksiisia suorittavia y.m. tuotantoaloja koskeva tilasto tekee meille mahdolliseksi jakaa annettujen asumislupien luku Euroopan-Venäjän kaikkien 50 läänin kesken. Tehden mainitut oikaisut hra Vesinin suorittamaan ryhmitykseen ja jakaen samojen kolmen ryhmän kesken vuodelta 1884 puuttuvat 12 läänin (I ryhmään Aunuksen ja Pihkovan läänit; II ryhmään Itämeren ja luoteiset läänit, s.o. 9 läänin; III ryhmään Astrakaanin läänin), saadaan seuraava kuva:

Lääni en ryhmät	Annettujen asumislupien koko lukumäärä	
	1897	1898*
I. 17 läänin, joissa on vallits. vieraspaikk. ei-maanviljelys- ansiotöissä käynti	4.437.392	3.369.597
II. 12 sekaläänin	1.886.733	1.674.231
III. 21 läänin, joissa on vallits. vieraspaikk. maanviljelysan- siotöissä käynti.....	3.009.070	2.765.762
<i>Yhteensä 50 läänissä</i>	9.333.195	7.809.590

Näiden numeroiden mukaan ovat vieraspaikkalaiset ansiotyöt levinneet I ryhmässä huomattavasti laajemmin kuin III ryhmässä.

On siis epäilemätöntä, että väestön liikkuvaisuus on Venäjän ei-maanviljelysvyöhykkeellä verrattomasti suu-
rempi kuin maanviljelysvyöhykkeellä. Vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelystöissä käyvien työläisten lukumäärä täytyy olla suurempi kuin maanviljelystöissä käyvien ja muodostaa vähintään kolme miljoonaa henkeä.

* Ohimennen. Näistä tiedoista laaditun katsauksen kirjoittaja (l. c., VI luku, s. 639) selittää passien annon vähentymisen vuonna 1898 jhtuneen siitä että kesätyöläisten matkustaminen ansiotöihin eteläisiin lääneihin väheni kadon ja maanviljelyskoneiden käytön laajenemisen johdosta. Tämä selitys ei kelpaa mihinkään, sillä annettujen asumislupien lukumäärä supistui vähiten III ryhmässä ja eniten I ryhmässä. Ovatko vuosina 1897 ja 1898 käytetyt rekisteröintimenetelmät toisiinsa verrattavissa? (Huomautus 2. painokseen.)

Vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin valtavasta ja yhä voimistuvasta kasvusta puhuvat kaikki lähteet. Passitulot lisääntyivät 2,1 miljoonasta rpl. v. 1868 (1,75 milj. rpl. v. 1866) 4,5 milj. ruplaan v. 1893/94, s.o. lisääntyivät yli kaksinkertaiseksi. Annettujen passien ja todistusten lukumäärä lisääntyi Moskovan läänissä vuodesta 1877 vuoteen 1885 20%:lla (miesten) ja 53%:lla (naisten); Tverin läänissä vuodesta 1893 vuoteen 1896 — 5,6%:lla; Kalugan läänissä vuodesta 1885 vuoteen 1895 — 23%:lla (ja poissaolokuukausien lukumäärä 26%:lla); Smolenskin läänissä 100 tuhannesta v. 1875 117 tuhanteen v. 1885 ja 140 tuhanteen v. 1895; Pihkovan läänissä 11.716:sta vuosina 1865—1875 14.944:ään v. 1876 ja 43.765:een v. 1896 (miesten). Kostroman läänissä v. 1868 annettiin 23,8 passia ja todistusta 100 miestä kohti ja 0,85 100 naista kohti, mutta v. 1880 — 33,1 ja 2,2. J.n.e., j.n.e.

Samoin kuin väestön erkaantuminen maanviljelyksestä kaupunkiin on myös vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelys-ansiotoissa käyminen *edistyksellinen ilmiö*. Se tempaa väestön hyljätyiltä, takapajuisilta ja historian unohtamilta kulmakunnilta ja vetää sen nykyaikaisen yhteiskunnallisen elämän pyörteisiin. Se kohottaa väestön kirjantaitoisuutta * ja tietoisuutta **, juurruttaa väestöön kulttuuritottumuksia ja -tarpeita ***. Talonpoikia vetävät vieraspaikkalaisiin ansiotöihin „korkeamman asteen motiivit”, s.o. „Pietarissa työskennelleen” suurempi ulkonainen kehittyneisyys ja ulkoasu; he etsivät „parempaa”. „Pietarilaista työtä ja

* Zhbankov: „Vieraspaikkalaisten ansiotöiden vaikutus j.n.e.”, s. 36 ja seur. Niissä Kostroman läänin kihlakunnissa, joista käydään vieraspaikkalaisissa ansiotöissä, on lukutaitoisten miesten prosentti 55,9%₀; tehdaskihlakunnissa 34,9%₀; liikkumattoman asutuksen (metsä-) kihlakunnissa 25,8%₀, naisten: 3,5%₀—2,0%₀—1,3%₀; koululaisia 1,44%₀—1,43%₀—1,07%₀. Kihlakunnista, joista käydään vieraspaikkalaisissa ansiotöissä, on lapsia opiskelemissa jopa Pietarissakin.

** „Kirjantaitoiset Pietarissa työskentelevät hoitavat itseään sairaustapauksissa ilmeisesti paremmin ja tietoisemmin” (ibid., 34), joten tarttuvut taudit eivät heidän keskuudessaan ole niin tuhoisia kuin „heikosti siivistyneissä” (tekijän alleviivaus) kunnissa.

*** „Kihlakunnat, joista käydään vieraspaikkalaisissa ansiotöissä, ovat elämänjärjestyksensä puolesta maanviljelys- ja metsäseuduista huomattavasti edellä... Pietarissa työssä käyvien vaatetus on paljon siistimpi, komeampi ja hygieenisempi... Lapsat pidetään puhtaampina, jonka vuoksi heillä tavataan harvemmin syyskylmää ja muita ihotauteja” (ibid., 39. Vrt. „Vieraspaikkalaiset ansiotyöt Smolenskin läänissä”, s. 8). „Kylät, joista käydään vieraspaikkalaisissa ansiotöissä, eroavat jyrkästi liikkumattoman asutuksen kylistä: asumukset, vaatetus, kaikki tavat sekä huvitukset muistuttavat pikemminkin kaupunkilaista kuin talonpoikaista elämää” („Vieraspaikkalaiset ansiotyöt Smolenskin läänissä”, s. 3). Niissä Kostroman läänin kunnissa, joista käydään vieraspaikkalaisissa ansiotöissä, „löytyy joka toisesta talosta paperia, mustetta, lyijykyniä ja teräskyniä” („Naisten seutu”, ss. 67—68).

elämää pidetään maalaista helpompana” *. „Kaikkia maalaisia nimitetään *harmaiksi*, eivätkä he, merkillistä kyllä, ollenkaan loukkaannu tästä nimityksestä, vaan nimittävät itsekin itseään siten ja moittivat vanhempiaan siitä, etteivät nämä antaneet heidän mennä Pietariin oppiin. On muuten huomautettava, etteivät nämäkään *harmaat* maalaiset ole läheskään niin harmaita kuin aito maanviljelysseuduilla: he omaksuvat tahtomattaan Pietarissa työskenteleväin ulkoasun ja tavat; pääkaupungin valo heijastuu välillisesti heihinkin” **. Jaroslavlän läänissä (rikastumisesimerkkejä lukuunottamatta) „ajaa vielä toinenkin syy jokaista pois kotoaan. Se on yleinen mielipide, joka antaa henkilölle, joka ei ole elänyt Pietarissa tai jossain muualla, vaan harjoittaa maanviljelystä tai jotain käsityöammattia, koko hänen eliniäkseen paimenen nimen, ja sellaisen henkilön on vaikea saada itselleen morsianta” („Katsaus Jaroslavlän lääniin”, II, 118). Kaupunkilaisissa ansiotöissä käyminen kohottaa talonpojan henkilöllisyyttä kansalaisena ja vapauttaa hänet maalaiskylissä niin voimakkaiden patriarkaalisten ja henkilökohtaisten riippuvaisuus- ja säätysuhteiden kurimukselta ***... „Ensiluokkaisena vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käymistä ylläpitävänä tekijänä on henkilöllisen itsetietoisuuden kasvu kansan keskuudessa. Maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta vapautuminen ja jo ammin alkanut maalaisväestön tarmokkaimman osan yhteys kaupunkielämäänsä ovat jo kauan sitten herättäneet jaroslavlilaisessa talonpoikaistossa halun puolustaa omaa „minäänsä”, vapautua siitä hädänalaisesta ja riippuvaisesta asemasta, johon maalaiselämän olosuhteet ovat hänet saattaneet, ja nousta vauraan, riippumattomaan ja kunnioitettuun asemaan... Ollessaan ansiotöissä muualla talonpoika tuntee itsensä vapaammaksi sekä myöskin tasavertaisemmaksi muihin säätyihin kuuluvien henkilöiden kanssa, samoin myös monissa muissa suhteissa, ja sen vuoksi maalaisnuoriso pyrkii yhä voimakkaammin kaupunkeihin” („Katsaus Jaroslavlän lääniin”, II, 189—190).

* „Naisten seutu”, ss. 26—27, 15.

** Ibid., s. 27.

*** Esim. kostromalaisia talonpoikia kannustaa kirjoittautumaan kaupunkilaisiksi muun muassa mahdollinen „ruumiillinen rangaistus”, joka „on vieläkin kauhistuttavampi hienostuneelle Pietarissa kävijälle kuin harmaalle kyläläiselle” (ibid., 58).

Kaupunkilaisissa ansiotöissä käynti heikentää vanhaa patriarkaalista perhettä, asettaa naisen itsenäisempään, tasa-arvoiseen asemaan miehen rinnalla. „Liikkumattoman asutuksen seutuihin verraten ovat soligalitshilainen ja tshuhlomalainen perhe” (ne kihlakunnat Kostroman läänissä, joista eniten käydään vieraspaikkalaisissa ansiotöissä) „paljon heikompia ei vain vanhimman patriarkaaliiseen valtaan nähden, vaan myös vanhempien ja lasten, miehen ja vaimon välisiin suhteisiin nähden. 12-vuotiaana Pietariin lähetetyiltä pojilta ei luonnollisesti voi odottaa varsin suurta rakkautta vanhempiin ja kiintymystä syntymäkotiin; heistä tulee pakostakin kosmopoliitteja: „missä hyvä, siellä isänmaa””*. „Soligalitshilainen nainen, joka on tottunut tulemaan toimeen ilman miehen valtaa ja apua, ei ole ollenkaan maanviljelysvyöhykkeen poljetun talonpoikaisnaisen kaltainen: hän on riippumaton, itsenäinen... Vaimon lyöminen ja piinaaminen on siellä harvinainen poikkeus... Yleensä naisen tasa-arvoisuus miehen rinnalla ilmenee siellä melkein kaikkialla ja kaikessa”**.

Lopuksi — last but not least *** — vieraspaikkalaiset ansiotyöt eivät kohota ainoastaan niissä käyvien palkkatyöläisten, vaan *myöskin kotiinjäävien* työpalkkaa.

Selvimmin tämä tosiasia tulee esiin siinä yleisessä ilmiössä, että ei-maanviljelysläänit, eroten maanviljelyslääneistä korkeamman työpalkan puolesta, vetävät viimeksi mainituista maalaistyöläisiä****. Tässä mielenkiintoisia tietoja Kalugan läänistä:

Kihlak. ryhmät vieraspaikk. ansiotöissä käynnin laajuuden mukaan	Vieraspaikk. ansiotöissä käyvien miestyöläisten $\frac{1}{10}$ koko miespuol. väes.östä	Vieraspaikk. ansiotöissä kävijän kuukausiansio ruplissa	Maalaisen vuosityöläisen vuosiansio ruplissa
I.	38,7	9	5,9
II.	36,3	8,8	5,3
III.	32,7	8,4	4,9

„Nämä numerot selittävät täydellisesti... ne ilmiöt: 1) että vieraspaikkalaiset ansiotyöt vaikuttavat kohottavasti työpalkkoihin maataloustuotannossa ja 2) että ne vetävät

* Ibid., 88.

** „Juriditsheski Vestnik”, 1890, № 9, s. 142.

*** — viimeinen järjestyksessä, mutta ei merkitykseltään. *Toim.*

**** Vrt. IV luku, IV §, ss. 233—234.

puoleensa väestön parhaat voimat” *. Paitsi rahapalkkaa, kohoaa myös realipalkka. Niiden kihlakuntien ryhmässä, jotka antavat 100 työntekijää kohti vähintään 60 vieraspaikkalaisissa ansiotöissä kävijää, on vuodeksi palkkautuneen batrakin keskipalkka — 69 rpl. tai 123 puutaa ruista; kihlakunnissa, jotka antavat 40—60% vieraspaikkalaisissa ansiotöissä kävijöistä — 64 rpl. tai 125 puutaa ruista; kihlakunnissa, jotka antavat vähemmän kuin 40% vieraspaikkalaisissa ansiotöissä kävijöistä — 59 rpl. tai 116 puutaa ruista **. Näissä kihlakuntaryhmissä alenee myös säännöllisesti sellaisen korrespondenssin prosentti, joka sisältää valituksia työläisten riittämättömyydestä: 58% — 42% — 35%. Jalostusteollisuudessa on työpalkka korkeampi kuin maanviljelyksessä ja „sangen monien herrain korrespondenttien lausuntojen mukaan ansiotyöt kehittävät talonpoikain keskuudessa uusia tarpeita (tee, karttuuni, saappaat, kello j.n.e.), kohottavat heidän yleistä tasoaan ja vaikuttavat siten työpalkan kohoamiseen” ***. Tässä erään korrespondentin tyypillinen lausunto: „Aina on kova puute (työläisistä) ja syy on se, että kaupungin lähellä asuva väestö on hemmoteltua, käy töissä rautatiekonepajoissa ja palvelee rautateillä. Kalugan läheisyys ja sen kauppatorit keräävät sinne vakituisesti ympäristön väestöä myymään munia, maitoa y.m. ja sen jälkeen on hillitöntä juopottelua kapakoissa; syynä on se, että koko väestö pyrkii pääsemään suurille palkoille ja olemaan tyhjäntoimittajina. Maalaistyöläisenä eläminen katsotaan *häpeäksi* ja pyritään kaupunkeihin, missä muodostetaan proletariaattia ja köyhimysjoukkoja; maaseutu taas kärsii kykenevien ja terveiden työntekijäin puutteesta” ****. Tällaista arviota vieraspaikkalaisista ansiotöistä voimme täydellä syyllä nimittää *narodnikkilaiseksi*. Esim. hra Zhbankov, joka huomauttaa, että poistuvat eivät ole liikoja, vaan „välttämättömiä” työntekijöitä, jotka korvataan muualta tulleilla maanviljelijöillä, pitää „ilmeisenä”, että „tuollainen toistensa korvaaminen on hyvin epäedullista” *****. Kenelle, ah, hra Zhbankov? „Elämä pääkaupun-

* „Tilastollinen katsaus Kalugan lääniin vuodelta 1896”, II osasto, s. 48.

** Ibid., I osasto, s. 27.

*** Ibid., s. 41.

**** Ibid., s. 40. Alleviivaus tekijän.

***** „Naisten seutu”, 39 ja 8. „Eivätköhän nämä todelliset maanviljelijät (muualtatuulleet) vaikuta vauraalta elämällään järkiinnyttävästi paikallisiinkin asukkaisiin, jotka eivät näe olemassaolonsa perustaa maassa, vaan vieraspaikkalaisissa ansiotöissä?” (s. 40). „Muuten”, surkuttelee tekijä edelleen, „olemme

geissa juurruttaa monia *ala-arvoisia kulttuuritottumuksia* ja taipumuksia ylellisyyteen ja keikailuun, mikä vie suotta (sic!) paljon rahaa"*; tähän keikailuun y.m. käytetyt menot ovat enimmäkseen „tuottamattomia” (!!)**. Hra Herzenstein suorastaan parkuu „näennäisestä sivistyksestä”, „leveästä elämästä”, „huimapäisistä juomingeista”, „villistä juopottelusta ja halvasta irstailusta”, y.m.***. Moskovalaiset tilastotieteilijät pitävät joukkoluontoisen vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käynnin vuoksi suorastaan välttämättöminä „sellaisia toimenpiteitä, jotka vähentäisivät vieraspaikkalaisten ansiotöiden tarvetta”****. Hra Karyshev järkeilee vieraspaikkalaisista ansiotöistä: „Ainoastaan talonpoikain maankäytön laajentaminen niin laajaksi, että se riittäisi perheen tärkeimpien (!) tarpeiden tyydyttämiseen, voi ratkaista tämän tämän kansantaloutemme mitä vakavimman probleemin”*****.

Eikä kenellekään näistä kaunosieluisista herroista tule mieleen, että ennen kuin voidaan puhua „mitä vakavimpien probleemien ratkaisemisesta”, on pidettävä huolta talonpoikain täydellisestä liikuntavapaudesta, vapaudesta luopua maasta ja erota kyläyhteisöstä, vapaudesta asettua (ilman „vapaaksiostorahoja”) asumaan valtakunnan mihin kaupunki- tai maalaisyhdyskuntaan tahansa!

Väestön erkaantuminen maanviljelyksestä ilmenee siis Venäjällä kaupunkien kasvuna (jota osittain peittää sisäinen siirtoasutus), esikaupunkien, tehdas- ja kauppa-teollisuuskylien ja -kauppalain kasvuna sekä myös vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelysansiotöissä käymisenä. Kaikki nämä

---

ylempänä esittäneet esimerkin päinvastaisesta vaikutuksesta”. Tässä on tuo esimerkki. Vologdalaiset ostivat maata ja elivät „hyvin vauraasti”. „Eräälle Grjazovetsin talonpojalle tekemääni kysymykseen, miksi hän, vauras mies, laski poikansa Pietariin, sain seuraavan vastauksen: „onhan se niinkin, että emme ole köyhiä, mutta meillä on kovin harmaata, ja hän toisista esimerkkiä ottaen halusi itse sivistyä, ja hän jo meillä kotonakin oli saanut oppia” (s. 25). Poloiset narodnikit! Kuinka tosiaankaan voisi olla surkuttelematta sitä, kun ei edes maata ostavien, vauraiden maanviljelijätalonpoikien esimerkki saata „Järkiinsä” nuorisoa, joka haluten „sivistyä” hylkää „turvaavan maaosuuden”!

* „Vieraspaikkalaisten ansiotöiden vaikutus j.n.e.”, 33. Allelviivaus tekijän.

** „Juriditsheski Vestnik”, 1890, № 9, 138.

*** „Russkaja Mysl” (ei „Russki Vestnik”, vaan „Russkaja Mysl”), 1887, № 9, s. 163.

**** „Asumislupatodistukset j.n.e.”, s. 7.

***** „Russkoje Bogatstvo”, 1896, № 7, s. 18. Maaosuuden on siis peitettävä „tärkeimmät” tarpeet, mutta muut tarpeet on ilmeisesti peitettävä „paikallisiilla työansioilla”, joita tarjoaa se „maaseutu”, joka „kärsii kykenevien ja terveiden työntekijäin puutteesta”!

prosessit, jotka ovat reforminjälkeisenä kautena kehittyneet ja kehittyvät nopeasti sekä laajuuteen että syvyyteen, muodostavat kapitalistisen kehityksen välttämättömän elimellisen osan ja on niillä entisiin elämänmuotoihin verraten syvästi edistysellinen merkitys.

III. PALKKATYÖN KAYTON LISÄÄNTYMINEN

Kapitalismin kehitystä koskevassa kysymyksessä on melkeinpä suurin merkitys palkkatyön levinneisyyden asteella. Kapitalismi on se tavaratuotannon kehityksen aste, jolloin työvoimakin tulee tavaraksi. Kapitalismin perustendenssinä on se, että kansantalouden kaikki työvoima käytettäisiin tuotantoon vasta sen jälkeen, kun liikeyrittäjät ovat suorittaneet sen myynti-oston. Edellä olemme yrittäneet yksityiskohtaisesti tarkastella, miten tämä tendenssi on ilmennyt reforminjälkeisellä Venäjällä, ja nyt meidän on tehtävä yhteenveto tästä kysymyksestä. Ensin laskemme yhteen edellisissä luvuissa esitetyt työvoiman myyjien lukumäärää koskevat tiedot ja sitten (seuraavassa pykälässä) kuvaamme työvoiman ostajain kontingentin.

Työvoiman myyjä antaa maan työtätekevä väestö, joka osallistuu aineellisten arvojen tuotantoon. Tämän väestön lukumäärä arvioidaan noin 15¹/₂ miljoonaksi aikuiseksi miespuoliseksi työläiseksi*. II luvussa osoitettiin, että talonpoikaiston alin ryhmä ei ole mitään muuta kuin maalaisproletariaattia; samalla mainittiin (s. 150, huomautus), että tämän proletariaatin taholta tapahtuvan työvoiman myynnin muotoja tutkitaan tuonnempana. Tehkäämme nyt yhteenveto edellisessä esityksessä luetelluista palkkatyöläisten ryhmistä: 1) Maatalouspalkkatyöläiset. Niiden lukumäärä on noin 3¹/₂ miljoonaa (Euroopan-Venäjällä). 2) Tehdas-, vuoriteollisuus- ja rautatietyöläisiä noin 1¹/₂ miljoonaa. Yhteensä viisi miljoonaa ammattipalkkatyöläistä. Edelleen, 3) rakennustyöläisiä noin 1 miljoona. 4) Metsätöissä (metsänhakkuu ja tukkien alkukäsittely, uitto j.n.e.), maatoissa, rautateitä rakentamassa, tavarain lossauksessa

* „Tilastoaineistojen yhteenvetojen j.n.e.” (ministerikomitean kanslian julkaisu 1894) numero on 15.546.619 henkeä. Tämä luku on saatu seuraavalla tavalla. On edellytetty, että kaupunkilaisväestö on väestöä, joka ei osallistu aineellisten arvojen tuotantoon. Aikuisen miespuolinen talonpoikaisväestö on pienennetty 7 prosentilla (4¹/₂ % sotapalveluksessa ja 2¹/₂ % kyläyhteisön toimissa).

ja lastauksessa sekä yleensä kaikenlaisissa „seka”-töissä teollisuuskeskuksissa työskentelevät työläiset. Heitä on noin 2 miljoonaa*. 5) Kapitalisteille kotona työskentelevät, samoin siinä jalostusteollisuudessa työskentelevät palkkatyöläiset, jota ei lasketa „tehdasteollisuuteen”. Heitä on noin 2 miljoonaa.

Yhteensä — *noin kymmenen miljoonaa palkkatyöläistä*. Vähennämme heistä noin $\frac{1}{4}$ naisten ja lasten osalle**, — jää *7 $\frac{1}{2}$ miljoonaa aikuista miespuolista palkkatyöläistä*, s.o. *noin puolet* aineellisten arvojen tuotantoon osallistuvasta maan koko miespuolisesta aikuisesta väestöstä***. Osa tästä valtavasta palkkatyöläisjoukosta on katkaissut suhteensa maahan kokonaan ja elää yksinomaan työvoimansa myynnillä. Siihen kuuluu valtava enemmistö tehdastyöläisistä (epäilemättä myöskin vuoriteollisuus- ja rautatietyöläisistä) ja lisäksi vissi osa rakennus-, laiva- ja sekatyöläisistä; lopuksi huomattava osa kapitalistisen manufaktuurin työläisistä ja ne ei-maanviljelyskeskusten asukkaat, jotka tekevät kapitalisteille kotityötä. Toinen, suurempi osa ei ole vielä katkaissut suhteitaan maahan, kattaa osan menoistaan mitättömällä maatilalla harjoittamansa maanviljelystalouden tuotteilla ja muodostaa siis sen maaosuuden omaavan palkkatyöläistyyppin, jonka yritimme II luvussa yksityiskohteisesti kuvata. Edellisessä esityksessä on jo osoitettu, että koko tämä valtava palkkatyöläisjoukko on muodostunut etupäässä reforminjälkeisenä kautena ja että se edelleenkin kasvaa nopeasti.

On tärkeää panna merkille johtopäätöksemme merkitys kapitalismin luomaa suhteellista liikkaväestöä (eli työttömien reserviarmeijan kontingenttia) koskevassa kysymyksessä. Palkkatyöläisten yleistä lukumäärää kansantalouden kaikilla

* Edellä olemme nähneet, että yksistään metsätyöläisiä lasketaan olevan 2 miljoonaa. Kahdessa viimeksi mainitsemassamme työlajissa työskentelevien työläisten lukumäärä täytyy olla suurempi kuin vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelysansiotöissä käyviin työläisten yleinen lukumäärä, sillä osa rakennustyöläisiä, sekatyöläisiä ja varsinkin metsätyöläisiä kuuluu paikallisissa eikä vieraspaikkalaisissa ansiotöissä käyviin työläisiin. Ja me olemme nähneet, että vieraspaikkalaisissa ei-maanviljelysansiotöissä käyviin työläisten lukumäärä on vähintään 3 miljoonaa henkeä.

** Tehdasteollisuudessa on, kuten olemme nähneet, naisia ja lapsia vähän yli $\frac{1}{4}$, koko työläisten lukumäärästä. Vuori-, rakennus-, metsä- y.m. teollisuusaloilla on naisia ja lapsia sangen vähän. Kapitalistiseen kotitööhön he sen sijaan osallistuvat todennäköisesti suuremmissa määrin kuin miehet.

*** Väärinkäsitysten välttämiseksi huomautamme, ettemme me lainkaan väitä näillä numeroilla olevan tarkkaa tilastollista todistuspätevyyttä, vaan haluamme ainoastaan likipitään osoittaa palkkatyön muotojen moninaisuuden ja sen edustajien monilukuisuuden.

aloilla koskevat tiedot paljastavat erinomaisen havainnollisesti narodnikkilaisen taloustieteen perusvirheen tässä kysymyksessä. Kuten meillä on jo toisessa kohdassa ollut tilaisuus osoittaa („Tutkielmia”, ss. 38—42 *), tämä virhe on siinä, että narodnikki-taloustieteilijät (herrat V. V., N. —on y.m.), jotka ovat puhuneet paljon kapitalismin suorittamasta työläisten „vapauttamisesta”, eivät ole edes ajatelleetkaan tutkia kapitalistisen liikaväestön konkreettisia muotoja Venäjällä; edelleen siinä, että he eivät ole lainkaan käsittäneet valtavan reservityöläisjoukon välttämättömyyttä kapitalismimme itse olemassaololle ja kehitykselle. Pahanpäiväisten sanojen ja „tehdastyöläisten” lukumäärästä tehtyjen eriskummallisten laskelmien ** avulla he ovat muuttaneet erään kapitalismin kehityksen perusehdoista todistukseksi kapitalismin mahdottomuudesta, virheellisyydestä, perusteettomuudesta y.m. Mutta itse asiassa Venäjän kapitalismi ei olisi koskaan voinut kehittyä nykyiselle korkeudelle, ei olisi voinut pysyä pystyssä vuottakaan, ellei pikkutuottajain pakkoluovutus olisi synnyttänyt palkkatyöläisten monimiljoonaista joukkoa, työläisten, jotka ovat valmiit ensi kutsusta tyydyttämään yrittäjän suurimmankin kysynnän maanviljelyksessä, metsä- ja rakennustöissä, kaupassa, jalostus-, vuori-, kuljetus- y.m. teollisuudessa. Me sanomme: suurimmankin kysynnän,— sillä kapitalismi voi kehittyä vain hyppäyksittäin, joten siis niiden tuottajain lukumäärän, joiden on myytävä työvoimansa, täytyy aina ylittää kapitalismin keskimääräinen työläiskysyntä. Kun äsken laskimme eri ryhmien palkkatyöläisten yleismäärän, niin emme tahtoneet sillä laisinkaan sanoa, että kapitalismi kykenee vakituisesti pitämään niitä kaikkia töissä. Sellaista työn vakinaisuutta ei ole eikä voi olla kapitalistisessa yhteiskunnassa, otammepa minkä palkkatyöläisryhmän tahansa. Miljoonista kiertävistä ja vakinaisesti asuvista työläisistä

* Ks. Teokset, 2. osa, ss. 158—162. *Toim.*

** Palautamme mieleen hra N. —onin päätelmän „kourallisesta” työläisistä sekä seuraavan, hra V. V:n tekemän („Katsaus teoreettiseen taloustieteeseen”, s. 131) todella klassillisen laskelman. Euroopan-Venäjän 50 läänissä on 15.547.000 talonpoikaissäättyistä aikuista miespuolista työläistä; niistä on „pääoma yhdistänyt” 1.020.000 (863.000 tehdasteollisuudessa + 160.000 rautatietyöläistä); muut ovat „maanviljelysväestöä”. „Kun jalostava teollisuus on täydellisesti kapitalisoitu”, niin „kapitalistinen tehdasteollisuus” antaa työtä kaksi kertaa suuremmalle määrälle (13,3 %:lle 7,6 %:n asemesta, ja loput 86,7 % väestöstä „jäävät maansa ääreen ja ovat toimeettomina puolen vuoden ajan”). Selitykset voivat nähtävästi vain heikentää sitä vaikutusta, minkä tästä mainiosta taloustieteen ja taloudellisen tilastotieteen näytteestä saa.

jää vissi osa aina työttömäin reserviin, ja tämä reservi toisinaan kohoaa valtaviin määriin pulavuosina tai jonkin teollisuusalan lamaanuessa jollain alueella tai työläisiä syrjäyttävän koneellisen tuotannon erityisen nopeasti laajentuessa.— toisinaan taas pienenee vähimpään määrään, aiheuttaen jopa työläisten „riittämättömyyden”, jota usein valittavat eri teollisuusalojen yrittäjät eri vuosina eri osissa maata. On mahdotonta edes suunnilleenkaan määritellä työttömäin lukumäärää keskinkertaisina vuosina, koska ei ole laisinkaan olemassa vähänkään luotettavia tilastotietoja; mutta epäilemättöä on, että tämä luku on oleva sangen suuri: siitä puhuvat sekä ne valtavat heilahtelut kapitalistisessa teollisuudessa, kaupassa ja maanviljelyksessä, joista edellä on useasti mainittu, että ne tavanmukaiset vajaukset alimpien talonpoikaisryhmien budjeteissa, jotka zemstvotilasto on todennut. Teollisuus- ja maalaisproletariaatin riveihin sysättyjen talonpoikain lukumäärän lisääntyminen ja palkkatyövoiman kysynnän lisääntyminen on saman mitalin kaksi eri puolta. Mitä taas tulee palkkatyön muotoihin, niin ne ovat mitä erilaisimpia kapitalistisessa yhteiskunnassa, joka vielä on kaikilta puolilta kiedottu esikapitalistisen järjestelmän jätteisiin ja laitoksiin. Tämän erillaisuuden huomioimatta jättäminen olisi paha virhe ja tähän virheeseen tekevät itsensä syypäiksi ne, jotka hra V. V:n tapaan järkeilevät, että kapitalismi „on erottanut itselleen nurkan, jossa on miljoona — puolitoista miljoonaa työläistä, eikä poistu siitä” *. Kapitalismin sijasta siinä esiintyy yksistään vain koneellinen suurteollisuus. Mutta miten mielivaltaisesti ja keinotekoisesti siinä erotetaankaan nämä 1 1/2 miljoonaa työläistä erikoiseen „nurkkaan”, joka ei ole muka missään tekemisissä palkkatyön muiden alojen kanssa! Todellisuudessa taas tämä yhteys on sangen kiinteä, ja sen luonnehtimiseksi riittää viittaus kahteen nykyaikaisen talousjärjestelmän peruspiirteeseen. Ensiksikin tämän järjestelmän perustana on rahatalous. „Rahan valta” ilmenee täydellä voimalla sekä teollisuudessa että maataloudessa, sekä kaupungissa että maaseudulla, mutta vain koneellisessa suurteollisuudessa saavuttaa se täyden kehityksensä, työntää patriarkaalisen talouden jätteet kokonaan syrjään, keskittyy muutamiiin harvoihin jättiläismäisiin

* „Novoje Slovo”, 1896, № 6, s. 21.

laitoksiin (pankkeihin), sitoutuu välittömästi yhteiskunnalliseen suurtuotantoon. Toiseksi, nykyaikaisen talousjärjestelmän perustana on työvoiman ostomyynti. Ottakaa vaikkapa kaikkein pienimmät tuottajat maanviljelyksessä tai teollisuudessa, niin näette, että sellainen, joka ei itse palkkaudu muille tai ei palkkaa muita, on poikkeus. Mutta täyden kehityksensä ja täyden eron entisistä talousmuodoista nämä suhteet saavuttavat taaskin vain koneellisessa suurteollisuudessa. Sen vuoksi tuo „nurkka”, joka jostakin narodnikista näyttää niin mitättömältä, olennoi todellisuudessa nykyaikaisten yhteiskuntasuhteiden kvintessenssin, ja tämän „nurkan” väestö, s.o. proletariaatti, on sanan kirjaimellisessa mielessä vain kaikkien työtätekevien ja riistettyjen joukkojen eturivi, etujoukko*. Siitä johtuu, että vain tarkastelemalla koko nykyaikaista talousjärjestelmää tässä „nurkassa” muodostuneiden suhteiden kannalta käy mahdolliseksi saada selvä tuotantoon osallistuvien eri henkilöryhmien tärkeimmistä keskinäisistä suhteista ja siis myös tarkastella tämän järjestelmän kehityksen perussuuntaa. Ja päinvastoin siitä, joka kääntää selkensä tälle „nurkalle” ja tarkastelee taloudellisia ilmiöitä patriarkaalisen pientuotannon suhteiden kannalta, historian kulku tekee joko lapsellisen haaveilijan tai pikkuporvariston ja agraarien ideologin.

IV. SISAISTEN TYÖVOIMAMARKKINAIN MUODOSTUMINEN

Tehdäksemme yhteenvedon niistä tiedoista, jotka tästä kysymyksestä olemme edellä käyneessä esityksessä esittäneet, rajoitumme antamaan kuvan työläisten liikunnasta Euroopan-Venäjällä. Tällaisen kuvan antaa meille maan-

* Mutatis mutandis (vastaavin muutoksin. *Toim.*) voidaan koneellisen suurteollisuuden palkkatyöläisten suhteesta muihin palkkatyöläisiin sanoa samaa, mitä Webb-puolisot sanovat trade-unionistien suhteesta trade-unioneihin kuulumattomiin Englannissa. „Trade-unionien jäsenet muodostavat noin 4/10 koko väestöstä... Trade-unioneihin kuuluu noin 20 % aikuisista miespuolisista työläisistä, jotka elävät ruumillisella työllä”. Mutta „Die Gewerk-schaftler... zählen... in der Regel die Elite des Gewerbes in ihren Reihen. Der moralische und geistige Einfluss, den sie auf die Masse ihrer Berufsgenossen ausüben, steht deshalb ausser jedem Verhältniss zu ihrer numerischen Stärke” (S. & B. Webb: „Die Geschichte des britischen Trade Unionismus”, Stuttgart, Dietz, 1895, S. S. 363, 365, 381) [„Trade-unionien kokoonpanoon... kuuluu tavallisesti jokaisen ammattialan työläisten valiorihmät. Heidän moraallinen ja henkinen vaikutuksensa muuhun työläisjoukkoon ei tämän takia ole lainkaan verrannollinen heidän lukumääräänsä” (S. ja B. Webb: „Brittiläisen trade-unionismin historia”, Stuttgart, Dietz, 1895, ss. 363, 365, 381). *Toim.*].

viljelysdepartementin julkaisu*, joka perustuu isäntien antamiin ilmoituksiin. Kuva työläisten liikunnasta antaa yleisen käsityksen siitä, miten sisäiset työvoimamarkkinat nimenomaan muodostuvat; käyttäen mainitun julkaisun aineistoa olemme ainoastaan pyrkineet tekemään eron maanviljelys- ja ei-maanviljelystyöläisten liikunnan välillä, vaikka mainittuun julkaisuun liitettyssä työläisten liikuntaa valaisevassa kartassa ei olekaan esitetty tätä eroa.

Maanviljelystyöläisten tärkeimmät liikunnat ovat seuraavat: 1) Keskisistä maanviljelyslääneistä eteläisille ja itäisille reuna-alueille. 2) Pohjoisista mustanmullan lääneistä eteläisiin mustanmullan lääneihin, joista vuorostaan työläisiä lähtee reuna-alueille (vrt. III luku, IX §, s. 204 ja X §, ss. 208—209). 3) Keskisistä maanviljelyslääneistä teollisuuslääneihin (vrt. IV luku, IV §, ss. 233—234). 4) Keskisistä ja lounaisista maanviljelyslääneistä sokeri-juurikasplantaasien alueelle (sinne tulee työläisiä osaksi Galitsiastakin).

Tärkeimmät *ei-maanviljelystyöläisten* liikunnat: 1) Pääkaupunkeihin ja suurkaupunkeihin etupäässä ei-maanviljelyslääneistä, mutta huomattavassa määrin myöskin maanviljelyslääneistä. 2) Teollisuusalueelle Vladimirin, Jaroslavl'n ja muiden läänien tehtaisiin samoilta paikkakunnilta. 3) Liikunta uusiin teollisuuskeskuksiin tai uusille teollisuusaloille, ei-tehdasteollisuuden keskuksiin y.m. Tähän kuuluu liikunta: a) lounaisten läänien juurikassokeritehtaisiin; b) etelän kaivosalueelle; c) satamatöihin (Odessaan, Donin Rostoviin, Riikaan y.m.); d) turvetyömaille Vladimirin ja muihin lääneihin; e) Uralin vuoriteollisuusalueelle; f) kalastukseen (Astrakaaniin, Mustaile ja Asovan merelle y.m.); g) laivoille ja laivaliikenteeseen, metsänhakkuuseen ja uittoon j.n.e.; h) rautatietöihin j.n.e.

Sellaisia ovat pestaaaja-korrespondenttien merkitsemät tärkeimmät työläisten liikunnat, joilla on enemmän tai vähemmän oleellinen vaikutus työläisten palkkausehtoihin eri paikkakunnilla. Saadaksemme selvemmän käsityksen näiden liikuntojen merkityksestä vertailemme niihin

* „Maataloudellisia ja tilastollisia tietoja isännillä saadun aineiston mukaan. V viikko. *Vapaa palkkatyö* yksityisomistajien talouksissa ja työläisten liikunta Euroopan-Venäjän maataloudellisessa ja teollisessa suhteessa tehdyn tilastollis-taloudellisen katsauksen yhteydessä”. Laatinut S. A. Korolenko. Maanviljelyksen ja maaseututeollisuuden departementin julkaisu. Pietari, 1892.

työpalkkaa koskevia tietoja eriluontoisilla työläisten lähtö- ja saapumisalueilla. Rajoittuen Euroopan-Venäjän 28 läänin jaamme ne 6 ryhmään työläisten liikunnan luonteen mukaan ja saamme seuraavanlaiset tiedot * (ks. s. 523).

Tämä taulukko osoittaa havainnollisesti sen prosessin perustan, joka luo sisäiset työvoimamarkkinat ja siis myös sisämarkkinat kapitalismia varten. Kaksi tärkeintä aluetta, jotka ovat kapitalistisessa suhteessa *enimmin* kehittyneitä, vetää puoleensa suuria työläisjoukkoja: maanviljelys-kapitalismin alue (eteläiset ja itäiset reuna-alueet) ja teollisuuskapitalismin alue (pääkaupunki- ja teollisuusläänit). Työpalkka on alhaisin lähtöalueella, keskisissä maanviljelyslääneissä, jotka erottautuvat muista kapitalismin heikoimman kehityksen puolesta niin maanviljelyksessä kuin teollisuudessaakin **; saapumisalueilla työpalkka taas kohoaa kaikenlaatuisissa töissä, kohoaa myös rahapalkan osuus koko palkassa, s.o. rahatalous voimistuu luontaistalouden kustannuksella. Välialueilla, jotka ovat suurimman saapumisen (ja korkeimman työpalkan) alueiden sekä lähtöalueen (ja alimman työpalkan alueen) välillä, osoittavat sitä työläisten toistensa korvaamista, josta edellä on mainittu: työläiset poistuvat sellaisin määrin, että lähtöpaikoilla syntyy puute työläisistä, mikä seikka houkuttelee tulokkaita „halvemmissa” lääneistä.

Taulukossamme esitetty väestön maanviljelyksestä teollisuuteen erkaantumisen (väestön industrialisointi) ja kaupallis-teollisen, kapitalistisen maanviljelyksen kehittymisen

* Jottei mutkistettaisi esitystä sellaisilla tiedoilla, jotka eivät anna mitään uutta tarkasteltavana olevaan kysymykseen, on muut läänit jätetty pois; sitä paitsi nämä muut läänit ovat joko sivussa työläisten tärkeimmistä, joukkoluontoisista liikunnoista (Urall, Pohjola) tahi eroavat ne muista etnografisten ja hallinnollis-juridisten erikoisuuksiensa puolesta (Itämeren läänit; läänit juutalaisten asutusalueella, bielovenäläiset läänit y.m.). Tiedot on otettu ylempänä siteeratusta julkaisusta. Työpalkkoja koskevat numerot ovat läänien keskimääriä; päiväläisen kesäpalkka keskimäärin kolmelta työkalulta: kylvö, heinänteko ja viljankorjuu. Alueisiin (1—6) on otettu seuraavat läänit: 1) Taurian, Bessarabian ja Donin; 2) Hersonin, Jekaterinoslavin, Samaran, Saratovin ja Orenburgin; 3) Simbirskin, Voronezhin ja Harkovin; 4) Kasanin, Penzan, Tambovin, Rjazanin, Tulan, Orelin ja Kurskin; 5) Pihkovan, Novgorodin, Kalugan, Kostroman, Tverin ja Nizhni-Novgorodin; 6) Pietarin, Moskovan, Jaroslavin ja Vladimirin.

** Täten talonpojat karkaavat joukottain sellaisilta seuduilta, joissa vallitsevat kaikkein patriarkaalisimmat taloudelliset suhteet ja joissa työllämaksujärjestelmä ja alkeelliset teollisuusmuodot ovat parhaiten säilyneet, sellaisille seuduille, joissa „tukipylväät” ovat täydellisesti luhistuneet. He pakenevat „kansantuotantoa” kuuntelematta heldän peräänsä „yhteiskuntapilreistä” kantautuvaa äänten kuoroa. Ja tässä kuorossa voidaan selvästi erottaa kaksi ääntä: „heikosti sidottu!” — huutaa uhkaavasti mustasotnialainen Sobakevitsh.— „Riittämättömästi turvattu maasuudella”,—oikaisee häntä kohteliaasti kadetti Manilov.

Lännen ryhmät työläisten liikkunnan luonteen mukaan	Keskityöpalkat 10 vuoden (1881—1891) ajalta					Työläisten liikkunnan laajuus			
	Vuosityö- läiselle		Rahapalkan % koko palkasta	Määräaikaiselle (kesä-)työläiselle	Päivätyöläiselle kesällä omissa ruuissa	Maanviljelystyöt		Ei-maanviljelystyöt	
	Ilman yllä- pitoa	Ylläpito mukaan lasket- tuna				Saapuminen	L ä h t ö		Saapuminen
			Ruplaa	Kop.					
1. Hyvin suuri maanviljelys- töihin saapuminen	93,00	143,50	64,8	55,67	82	Noin 1 mlj. työläistä	—	—	} Huomattava määrä vuo- rteollisuus- alueelle
2. Hyvin suuri maanviljelys- töihin saapuminen; lähtö mitätöntä	69,80	111,40	62,6	47,30	63	Noin 1 mlj. työläistä	Mitätön määrä	—	
3. Huomattava maanviljelys- töihin lähtö; saapuminen vähäistä	58,67	100,67	58,2	41,50	53	Mitätön määrä	^ yli 300 tuh. työläistä	Mitätön määrä	Mitätön määrä
4. Hyvin suuri lähtö pää- asiassa maanviljelystöihin, mutta myös ei-maanvilje- lystöihin	51,50	92,95	55,4	35,64	47	—	^ yli 1½ mlj. työläistä	—	—
5. Hyvin suuri ei-maanvilje- lystöihin lähtö. Maanvilje- lystöihin saapuminen vä- häistä	63,43	112,43	56,4	44,00	55	Mitätön määrä	Hyvin mitätön määrä	Noin 1¼ mlj. työl.	—
6. Hyvin suuri ei-maanvilje- lystöihin saapuminen; huo- mattavaa myös maanvilje- lystöihin saapuminen	79,80	135,80	58,7	53,00	64	Verrattain huomattava määrä	—	(pääkaupun- keihin)	Hyvin suuri määrä

(maanviljelyksen industrialisointi) kaksipuolinen prosessi sisältää itse asiassa yhteenvedon kaikesta siitä, mitä edellä on sanottu kysymyksestä, joka koskee sisämarkkinain muodostumista kapitalistista yhteiskuntaa varten. Sisämarkkinat kapitalismille luokin juuri kapitalismin rinnakkainen kehitys maanviljelyksessä ja teollisuudessa*, maatalous- ja teollisuusyrittäjien luokan muodostuminen yhtäältä,— maatalous- ja teollisuuspalkkatyöläisten luokan muodostuminen toisaalta. Työläisten liikunnan perusvirtaukset tuovat esiin tämän prosessin perusmuodot, mutta eivät likimainkaan kaikkia sen muotoja; edellisessä esityksessä osoitettiin, että tämän prosessin muodot ovat erilaiset talonpoikais- ja kartanonherrataloudessa, erilaiset kaupallisen maanviljelyksen eri alueilla, erilaiset teollisuuden kapitalistisen kehityksen eri asteilla j.n.e.

Missä määrin narodnikkilaisen taloustietemme edustajat ovat vääristelleet ja sotkeneet tätä prosessia, sen osoittaa erittäin selvästi N. —onin „Katsausten” toisen osaston VI §, jolla on kuvaava otsikko: „Yhteiskunnallisten tuotantovoimien uudelleenjakaantumisen vaikutus maanviljelyväestön taloudelliseen asemaan”. Hra N. —on käsittää tämän „uudelleenjakaantumisen” näin: „...Kapitalistisessa... yhteiskunnassa jokainen työn tuotantovoiman lisääntyminen aiheuttaa vastaavan työläismäärän „vapautumisen” ja näiden työläisten on pakko etsiä itselleen joitain muita ansioita; mutta koska tämä tapahtuu kaikilla tuotantoaloilla ja tällainen „vapautuminen” tapahtuu koko kapitalistisen yhteiskunnan pinnalla, niin ei heille jää muuta ulospääsyä kuin kääntyä sen tuotantovälineen puoleen, jota heiltä ei vielä toistaiseksi puutu, nimittäin — maan puoleen” (s. 126)... „Meidän talonpoikamme eivät ole ilman maata, ja sen vuoksi he suuntaavatkin voimansa siihen. Jäätään ilman työtä tehtaassa tai ollessaan pakoitettuja hylkäämään kotoiset apuammattinsa he eivät näe muuta ulospääsyä kuin ryhtyä tarmokkaasti maanviljelyyn. Kaikki zemstvolilastokokoelmat toteavat kylvöalan laajenemisen”... (s. 128).

* Teoreettinen taloustiede on jo kauan sitten todennut tämän yksinkertaisen totuuden. Puhumattakaan Marxista, joka puhui suoraan kapitalismin kehityksestä maanviljelyksessä prosessina, joka luo „sisämarkkinat teollisuus pääomaa varten” („Das Kapital”, I², S. 776, 24. luku, 5. §)¹⁷⁶, me viittaamme Adam Smithiin. „Kansojen rikkauden” I kirjan XI luvussa ja III kirjan IV luvussa hän on maininnut kapitalistisen maanviljelyksen kehityksen luonteenomaisimmat piirteet ja osoittanut tämän prosessin rinnakkaisuuden kaupunkien kasvu- ja teollisuuden kehitysprosessin kanssa.

Kuten näette, hra N. —on tuntee aivan erikoisen kapitalismin, jota ei ole missään milloinkaan ollut ja jota ei yksikään taloustieteen teoretikko ole voinut kuvitella. Hra N. —onin kapitalismi ei vedä väestöä maanviljelyksestä teollisuuteen, ei hajoita maanviljelijöitä vastakkaisiin luokkiin. Aivan päinvastoin. Kapitalismi „vapauttaa” työläisiä teollisuudesta eikä „heille” jää muuta keinoa kuin kääntyä maan puoleen, sillä „meidän talonpojiltamme ei puutu maata”!! Pohjana tällä „teorialla”, joka originellilla tavalla ja runollisessa epäjärjestyksessä „uudelleenjakaa” kapitalistisen kehityksen kaikki prosessit, ovat ne yleisnarodnikkilaiset yksinkertaiset menetelmät, joita olemme yksityiskohdaisesti tarkastelleet edellisessä esityksessä: talonpoikaistorvariston ja maalaisproletariaatin toisiinsa sekoittaminen, kauppamaanviljelyksen kasvun ignorointi, „kansanomaisen” „kotiteollisuusammattien” erillisyyttä „kapitalistisesta” „tehdasteollisuudesta” koskevien kaskujen sujauttaminen kapitalismin teollisuudessa saamien toisiaan seuraavien muotojen ja erilaisten ilmausten analyysin tilalle.

V. REUNA-ALUEIDEN MERKITYS. SISÄ- VAIKO ULKOMARKKINAT?

Ensimmäisessä luvussa osoitettiin sen teorian virheellisyys, joka sitoo kysymyksen kapitalismin ulkomarkkinoista tuotteen realisointia koskevaan kysymykseen (ss. 45—46 ja seuraavat). Ulkomarkkinain välttämättömyys kapitalismille ei lainkaan johdu siitä, että tuotteen realisointi sisämarkkinoilla olisi mahdotonta, vaan siitä seikasta, että kapitalismi ei voi kerrata samoja tuotantoprosesseja entisessä laajuudessaan, muuttumattomien ehtojen vallitessa (kuten oli asia ennen kapitalismia vallinneiden järjestelmien aikana), että se kiertämättömästi johtaa tuotannon rajoittamattomaan kasvuun, joka ylittää entisten taloudellisten yksikköjen vanhat, ahtaat rajat. Kapitalismille ominaisen kehityksen epätasaisuuden vallitessa joku tuotantoala sivuuttaa muut ja pyrkii menemään taloudellisten suhteiden vanhan alueen rajojen ulkopuolelle. Ottakaamme esimerkiksi kutomateollisuus reforminjälkeisen aikakauden alussa. Kapitalistisessa suhteessa varsin korkealle kehittyneenä (manufaktuuri, joka alkoi muodostua tehtaaksi) se valtasi täydellisesti haltuunsa keski-Venäjän markkinat. Mutta niin nopeasti kasvavat suurtehtaat eivät enää voineet tyytyä markkinain

entiseen laajuuteen; ne alkoivat etsiä itselleen markkinoita kauempaa, sen uuden väestön keskuudesta, joka siirtoasutti Novorossijan, kaakkoisen Volgantakaisen alueen, Pohjois-Kaukasian, sitten Siperian j.n.e. Suurtehtaat epäilemättä pyrkivät menemään entisten markkinain rajojen yli. Merkitseekö tämä sitä, että niillä alueilla, jotka muodostivat nämä vanhat markkinat, ei yleensä olisi voitu kuluttaa suurempaa määrää kutomateollisuuden tuotteita? merkitseekö tämä sitä, että esimerkiksi teollisuus- ja keskiset maanviljelysläänit eivät yleensä enää kykene nielemään suurempaa määrää tehdastuotteita? Ei; me tiedämme, että talonpoikaiston jakaantuminen, kauppamaanviljelyksen kasvu ja teollisuusväestön lisääntyminen ovat laajentaneet ja laajentavat edelleenkin myöskin tämän vanhan alueen muodostamia sisämarkkinoita. Mutta tätä sisämarkkinain laajenemista pidättävät monet seikat (etupäässä maanviljelyskapitalismin kehitystä pidättävien vanhentuneiden säädösten säilyminen); ja tehtailijat eivät tietenkään rupea odottamaan, että muut kansantalouden alat saavuttaisivat kapitalistisessa kehityksessään kutomateollisuuden. Tehtailijat tarvitsevat markkinoita heti, ja jos kansantalouden muiden puolien takapajuisuus supistaa markkinoita vanhalla alueella, niin he rupeavat etsimään markkinoita toiselta alueelta, muista maista tai vanhan maan siirtoasutusalueilta.

Mutta mitä on siirtomaa poliittisen taloustieteen kannalta? Edellä on jo mainittu, että Marxin mukaan tämän käsitteen perustunomerkkit ovat seuraavat: 1) on valtaamattomia, vapaita maita, joita siirtolaiset voivat helposti ottaa viljelykseen; 2) on vakiintunut yleismaailmallinen työnjako, maailmanmarkkinat, minkä vuoksi siirtomaat voivat spesialisoitua tuottamaan joukkomitassa maataloustuotteita, saaden niitä vastaan valmiita teollisuusvalmisteita, „jotka niiden pitäisi muissa olosuhteissa valmistaa itse” (ks. edellä s. 223, huomautus, IV luku, II §). Siitä, että juuri nämä piirteet ovat ominaisia reforminjälkeisenä kautena asutetuille Euroopan-Venäjän eteläisille ja itäisille reuna-alueille ja että taloudellisessa mielessä ne ovat keskisen Euroopan-Venäjän siirtomaa-alueita,— on jo asianomaisessa kohdassa puhuttu *. Vielä paremmin tämä siirtomaa-käsite

* „...Yksinomaan niiden ansiosta, näiden tuotannon kansanmuotojen ansiosta ja niihin nojaten tuli koko Etelä-Venäjä kolonisoitukseksi ja asutetuksi” (hra N. —on, „Katsauksia”, 284). Miten erinomaisen laaja ja sisältörikas onkaan tuo käsite:

sopii muihin reuna-alueisiin, esim. Kaukasiaan. Sen taloudellinen „valtaaminen” Venäjän taholta tapahtui paljon myöhemmin kuin poliittinen, eikä tämä taloudellinen valtaaminen ole nykyäänkään täydellisesti päättynyt. Reforminjälkeisenä kautena tapahtui toisaalta Kaukasian voimakas siirtolasukkaiden asuttaminen*, maan laaja viljelykseenotto siirtoasukkaiden taholta (varsinkin Pohjois-Kaukasiassa), jotka viljelivät vehnää, tupakkaa y.m. myyntiä varten ja vetivät suuret joukot maanviljelyspalkkatyöläisiä Venäjältä. Toisaalta työnnettiin syrjään paikallisia ammoisia „kotiteollisuus”-ammatteja, jotka luhistuiivat tuotujen moskova-laisten tehdastuotteiden kilpailun vaikutuksesta. Tuotujen tulalaisten ja belgialaisten tuotteiden kilpailun vaikutuksesta luhistui ikivanha asetuotanto, tuotujen venäläisten tuotteiden kilpailun vaikutuksesta luhistui raudan valmistus kotiteollisuutena, samoin myöskin kuparin, kullan ja hopean, saven, talin, soodan, nahkojen y.m. käsityömainen jalostus**; kaikkia näitä tuotteita valmistettiin halvemalla venäläisissä tehtaissa, jotka lähettivät valmisteitaan Kaukasiaan. Feodaalisen järjestelmän ja sen historiallisten juominkien häviämisen johdosta Gruusiassa luhistui pokaalien valmistus sarvista,— luhistui päähinetuotanto sen johdosta, että aasialainen puku vaihdettiin eurooppalaiseen, luhistui viinileilien ja -ruukkujen tuotanto paikallista viiniä varten, joka nyt ensi kerran alkoi tulla kauppaan (kehittäen tynnyrituotantoa) ja valtasi vuorostaan Venäjän markkinoita. Venäjän kapitalismi veti täten Kaukasian yleismaailmalliseen tavarankiertoon, tasoitteli sen paikallisia erikoisuuksia — perinnäisen patriarkaalisen sulkeutuneisuuden jätteitä — ja *loi itselleen markkinoita* tehtaitaan varten. Maa, joka reforminjälkeisen kauden alussa oli harvaan asuttu tai vuoristolaisten asuma, vuoristolaisten, jotka olivat syrjässä maailmantaloudesta ja syrjässä historiastakin, muuttui naftateollisuudenharjoittajain, viinikauppiaiden, vehnä- ja tupakkatehtailijain maaksi, ja herra Kuponki

„tuotannon kansanmuodot”! Se käsittää mitä tahansa: sekä patriarkaalisen talonpoikaisen maanviljelyksen että työllämaksujärjestelmän kuin myöskin alkeellisen käsityön ja pienen tavaratuotannon sekä ne talonpoikaisen kyläyhteisön sisällä olevat tyypilliset kapitalistiset suhteet, jotka näimme edellä Taurian ja Samaran lääninä koskevien tietojen mukaan (II luku) j.n.e., j.n.e.

* Vrt. hra P. Semjonovin kirjoitusta aikakauslehdessä „Vestnik Finansov”, 1897. № 21, ja V. Mihailovskin kirjoitusta „Novoje Slovoassa”, kesäkuu 1897.

** Ks. K. Hatisovin kirjoitusta teoksen „Selostuksia ja tutkielmia kotiteollisuudesta” II osasta sekä P. Ostrjakovin kirjoitusta „Kotiteollisuuskomission teosten” V osasta.

riisui ylpeiltä vuoristolaisilta armotta heidän runollisen kansallispukunsa ja puki heidät eurooppalaisen lakeijan pukuun (Gl. Uspenski)¹³⁷. Rinnan Kaukasian voimaperäisen siirtolaistasuttamisen ja sen maanviljelysväestön voimakkaan kasvun kanssa tapahtui myöskin (tämän kasvun verhoamana) väestön maanviljelyksestä teollisuuteen siirtymisen prosessi. Kaukasian kaupunkilaisväestö kasvoi 350 tuhannesta v. 1863 noin 900 tuhanteen v. 1897 (Kaukasian koko asukasluku kasvoi vuodesta 1851 vuoteen 1897—95%). Tarpeetonta on lisätä, että samoin on tapahtunut ja tapahtuu Keski-Aasiassa, Siperiassa j.n.e.

Näin ollen herää luonnollisesti kysymys, missä sitten on sisä- ja ulkomarkkinain välinen raja? Valtakunnan poliittisen rajan ottaminen olisi liian mekaaninen ratkaisu, ja olisiko se ratkaisu? Jos Keski-Aasia kuuluu sisämarkkinoihin, mutta Persia ulkomarkkinoihin, niin mihin kuuluvat Hiva ja Buhara? Jos Siperia kuuluu sisämarkkinoihin, mutta Kiina ulkomarkkinoihin, niin mihin kuuluu Mantshuria? Tällaisilla kysymyksillä ei ole tärkeää merkitystä. Tärkeätä on se, että kapitalismi ei voi olla olemassa eikä kehittyä ilman herruuspiirinsä alituista laajentamista, ilman uusien maiden kolonisointia ja ei-kapitalististen vanhojen maiden vetämistä maailmantalouden pyörteeseen. Ja tämä kapitalismin ominaisuus on ilmennyt ja ilmenee edelleenkin reforminjälkeisellä Venäjällä valtavalla voimalla.

Markkinain muodostumisprosessilla kapitalismia varten on niin muodoin kaksi puolta, nimittäin: kapitalismin kehitys syvyyteen, s.o. kapitalistisen maanviljelyksen ja kapitalistisen teollisuuden edelleen kasvaminen asianomaisella, määrättyllä ja suljetulla alueella,— ja kapitalismin kehitys laajuuteen, s.o. kapitalismin herruuspiirin laajeneminen uusille alueille. Tämän teoksen suunnitelman mukaan olemme rajoittuneet miltei yksinomaan prosessin ensin mainittuun puoleen, ja sen vuoksi katsomme erittäin välttämättömäksi tässä korostaa, että prosessin toisella puolella on tavattoman tärkeä merkitys. Reuna-alueiden siirtoasuttamisen ja venäläisen alueen laajentamisprosessin vähänkään täydellinen tutkiminen kapitalismin kehityksen kannalta vaatisi erikoisen teoksen. Meille on riittävää panna tässä merkille, että muihin kapitalistisiin maihin verraten Venäjä on erikoisen edullisessa asemassa sen johdosta, että sen reuna-alueilla on runsaasti vapaita ja helposti asutettavia

maita *. Aasian-Venäjältä puhumattakaan meillä on Euroopan-Venäjälläkin sellaisia reuna-alueita, jotka tavattoman pitkien matkojen ja huonojen kulkuteiden takia ovat taloudellisessa suhteessa vielä sangen heikosti Keski-Venäjään sidottuja. Ottakaamme esimerkiksi „kaukainen pohjola” — Arkangelin lääni; äärettömiä maa-alueita ja luonnonrikkauksia käytetään vielä aivan mitättömässä määrässä. Eräs tärkeimpiä paikallisia tuotteita, puutavara, on viime aikoihin asti mennyt etupäässä Englantiin. Tässä suhteessa tämä Euroopan-Venäjän alue on siis ollut ulkomarkkinoina Englantia varten olematta sisämarkkinoina Venäjää varten. Venäläiset liikerittäjät kadehtivat tietysti englantilaisia ja nyt, kun rautatie on rakennettu Arkangeliin saakka, he riemuitsevat ennustaen „innostuksen ja yritteliäisyyden voimistumista alueen teollisuuden eri aloilla” **.

VI. KAPITALISMIN „TEHTÄVÄ”

Lopuksi meidän on vielä tehtävä yhteenveto siitä kysymyksestä, jota kirjallisuudessa nimitetään kysymykseksi kapitalismin „tehtävästä”, s.o. sen historiallisesta merkityksestä Venäjän taloudellisessa kehityksessä. Tämän merkityksen edistyksellisyyden tunnustaminen on täysin sopuisuudessa (kuten olemme tosiasia-aineistoa esittäessämme pyrkineet jokaisella asteella yksityiskohtaisesti osoittamaan) kapitalismin kielteisten ja synkkien puolien täydellisen tunnustamisen kanssa, kapitalismille kiertämättömästi ominaisten syvien ja kaikinpuolisten yhteiskunnallisten ristiriitojen täydellisen tunnustamisen kanssa, ristiriitojen, jotka tuovat esiin tämän talousjärjestelmän historiallisesti ohimenevän luonteen. Juuri narodnikit, jotka yrittävät kaikin

* Tekstissä mainitulla seikalla on toinenkin puoli. Vanhalla ja kauan sitten asutetulla alueella kapitalismin kehitys syvyysuuntaan hidastuu reuna-alueiden siirtoasuttamisen johdosta. Kapitalismille ominaisten ja sen synnyttämien ristiriitojen ratkaisu lykkääntyy väliaikaisesti sen johdosta, että kapitalismi voi kehittyä helposti laajuuteen. Esim. edistyneimpien teollisuusmuotojen ja puoliiksi keskiaikaisten maanviljelysmuotojen samanaikainen olemassaolo on epäilemättä ristiriitä. Ellei Venäjän kapitalismilla olisi ollut mahdollisuutta levitä jo reforminjälkeisen aikakauden alussa vallatun alueen ulkopuolelle, niin tämän kapitalistisen suurteollisuuden ja maaseutuelämän muinaisaikaisten laitosten (talonpoikain maahan kiinnittäminen j.n.e.) välisen ristiriidan olisi täytynyt johtaa nopeasti näiden laitosten täydelliseen hävittämiseen, tien täydelliseen puhdistamiseen maanviljelyskapitalismille Venäjällä. Mutta mahdollisuus (tehtailijalla) hakea ja löytää markkinat siirtoasutuksen kohteena olevissa reunamaissa ja mahdollisuus (talonpoialla) siirtyä uusille maille heikentää tämän ristiriidanärkevyyttä ja hidastuttaa sen ratkaisua. On itsestään selvää, että kapitalismin kasvun *tällainen* hidastuminen on samaa kuin lähitulevaisuudessa tapahtuvan entistä suuremman ja laajemman kasvun valmisteleminen.

** „Tuotantovoimat”, XX, 12.

mokomin kuvata asian sellaiseksi, että kapitalismin historiallisen edistykellisyys tinnustaminen merkitsee muka samaa kuin olla sen apologeetta, juuri narodnikit syyllistyvät Venäjän kapitalismin syvimpien ristiriitojen väheksymiseen (jopa toisinaan niistä vaikenemiseenkin) hämäten talonpoikaiston jakaantumista, maanviljelyksemme kehityksen kapitalistista luonnetta, maaosuuden omaavien maalais- ja teollisuuspalkkatiöläisten luokan muodostumista, hämäten kapitalismin alimpien ja pahimpien muotojen täydellistä vallallaoloa surullisenkuulussa „kotiteollisuudessa”.

Kapitalismin historiallisesti edistykellinen merkitys voidaan muotoilla kahteen lyhyeen väittämään: yhteiskunnallisen työn tuotantovoimien kohottaminen ja tämän työn yhteiskunnallistaminen. Mutta nämä molemmat tosiasiat ilmenevät kansantalouden eri aloilla sangen erilaisissa prosesseissa.

Yhteiskunnallisen työn tuotantovoimien kehitys havaitaan täysin selväpiirteisesti vasta koneellisen suurteollisuuden kaudella. Tälle kapitalismin korkeimmalle asteelle saakka on säilynyt vielä käsituotanto ja alkeellinen tekniikka, joka on edistynyt aivan vaistovaraisesti ja tavattoman hitaasti. Reforminjälkeinen kausi eroaa tässä suhteessa jyrkästi Venäjän historian aikaisemmista aikakausista. Sahran ja varstan, vesimyllyn ja kangaspuiden Venäjä on alkanut muuttua nopeasti auran ja puimakoneen, höyrymyllyn ja höyryllä käyvän kutomakoneen Venäjäksi. Ei ole ainoatakaan kapitalistisen tuotannon alaiseksi alistettua kansantalouden alaa, jossa ei olisi havaittavissa yhtä perinpohjaista tekniikan uudistumista. Itse kapitalismin luonteen vuoksi tämä uudistusprosessi ei voi tapahtua muuten kuin monien epätasaisuuksien ja epäsuhteelluuksien kautta: kukoistuskautia seuraavat pulakaudet, toisen teollisuusalan kehitys johtaa toisen alan rappeutumiseen, maanviljelyksen edistys valtaa yhdellä alueella yhden, toisella alueella toisen maatalouden puolen, kaupan ja teollisuuden kasvu sivuuttaa maanviljelyksen kasvun j.n.e. Kokonainen sarja narodnikkirjailijan virheitä johtuu heidän yrityksistään todistaa, että tämä epäsuhteellinen, hyppäyksittäin tapahtuva, uhkapelin luontoinen kehitys ei ole kehitystä *.

* „Katsokaamme, mitä kapitalismin edelleen kehittyminen voi meille antaa siinäkin tapauksessa, että meidän onnistuisi upottaa Englanti mereen ja itse astua sen tilalle” (hra N. —on, „Katsauksia”, 210). Englannin ja Amerikan puuvillateollisuudessa, joka tyydyttää $\frac{2}{3}$ koko maailman kulutuksesta, työskentelee kaikkiaan vähän yli 600 tuhatta henkeä. „Asia on siis niin, että siinäkin

Kapitalismin aikaansaaman yhteiskunnallisten tuotantovoimien kehityksen toinen erikoisuus on se, että tuotantovälineiden (tuotannollisen kulutuksen) kasvu on paljon nopeampi kuin henkilökohtaisen kulutuksen kasvu: olemme monesti osoittaneet, millä tavoin tämä ilmenee maanviljelyksessä ja teollisuudessa. Tämä erikoisuus johtuu tuotteen realisoinnin yleisistä laeista kapitalistisessa yhteiskunnassa ja se vastaa täydellisesti tämän yhteiskunnan antagonistista olemusta*.

Kapitalismin suorittama työn yhteiskunnallistaminen ilmenee seuraavissa prosesseissa. Ensinnäkin itse tavara-tuotannon kasvu hävittää luontaistaloudelle ominaisen pienten talousyksikköjen pirstoutuneisuuden ja yhdistää pienet paikalliset markkinat valtaviksi kansallisiksi (ja sitten maailman-) markkinoiksi. Tuotanto omiksi tarpeiksi muuttuu tuotannoksi koko yhteiskuntaa varten, ja mitä korkeammalle kapitalismi on kehittynyt, sitä suuremmaksi tulee vastakohta tämän tuotannon kollektiivisen luonteen ja omistamisen yksilöllisen luonteen välillä. Toiseksi, kapitalismi luo tuotannon entisen pirstoutuneisuuden tilalle tuotannon ennenkuulumattoman keskityksen niin maanviljelyksessä kuin teollisuudessaakin. Tämä on kapitalismin tarkasteltavana olevan erikoisuuden räikein ja selväpiirteisin, mutta

---

tapauksessa, vaikka saisimme haltuumme suurimman osan maailmanmarkkinoista... kapitalismi ei kuitenkaan kykenisi käyttämään koko sitä suurta työvoimamäärää, jolta se nyt herkeämättä riistää työn. Mitä todellakin merkitsevät jotkin 600 tuhatta englantilaista ja amerikkalaista työllistä miljoonien talonpoikien rinnalla, jotka istuvat kokonaisia kuukausia ilman mitään työtä" (211).

„Tähän saakka oli olemassa historia, mutta nyt sitä ei enää ole“. Tähän saakka on jokaista kapitalismin kehitysaskelta kuomateollisuudessa seurannut talonpoikaiston jakaantuminen, kauppamaanviljelyksen ja maanviljelyskapitalismin kasvu, väestön vetäminen maanviljelyksestä teollisuuteen, „miljoonien talonpoikain“ lähteminen rakennus-, metsä- ja kaikenlaisiin muihin ei-maaloudellisiin palkkatöihin, kansanjoukkojen siirtyminen reuna-alueille ja näiden reuna-alueiden muodostuminen markkinoiksi kapitalismia varten. Mutta tätä kaikkea on ollut vain tähän saakka, nyt ei mitään sellaista enää tapahdu!

* Tuotantovälineiden merkityksen huomiotta jättäminen ja harkitsematon suhtautuminen „tilastoon“ ovat aiheuttaneet seuraavan, vähäistäkään arvostelua kestävämmän väitteen hra N. —onin taholta: „...koko (1) kapitalistinen tuotantoyalostavan teollisuuden alalla antaa parhaassa tapauksessa korkeintaan 400—500 miljoonaa ruplaa uusia arvoja“ („Katsauksia“, s. 328). Hra N. —on perustaa tämän laskelman kolmiprosenttista ja jakoveroa koskeviin tietoihin aiattelemalla sitä, voivatko tuollaiset tiedot käsittää „koko kapitalistisen tuotannon jalostusteollisuuden alalla“. Eikä siinä kaikki, hän ottaa sellaiset tiedot, jotka (hänen omien sanojensa mukaan) eivät sisällä vuoriteollisuutta, ja laskee sittenkin „uusiksi arvoiksi“ ainoastaan lisäarvon ja vaihtelevan pääoman. Teoreetikkomme on unohtanut, että myöskin pysyvä pääoma niillä teollisuusaloilla, jotka tuottavat henkilökohtaisen kulutuksen tarvikkeita, on yhteiskunnalle uusi arvo tullen vaihdetuksi tuotantovälineitä valmistavien teollisuusalojen (vucri-, rakennus- ja metsäteollisuus, rautateiden rakentaminen y.m.) vaihtelevaan pääomaan ja lisäarvoon. Ellei hra N. —on olisi sekoittanut „tehdastyölläisten“ lukumäärää niiden työlläisten kokonaisuutensa, jotka ovat kapitalistisesti työllisiä jalostavassa teollisuudessa, niin hän olisi helposti huomannut laskelmiensa virheellisyyden.

ei lainkaan ainoa ilmaus. Kolmanneksi, kapitalismi syrjäyttää ne henkilökohtaisen riippuvaisuuden muodot, jotka muodostivat edellisten talousjärjestelmien erottamattoman ominaisuuden. Tässä suhteessa ilmenee kapitalismin edistykseellisyys Venäjällä erikoisen selvästi, koska tuottajan henkilökohtainen riippuvaisuus oli meillä olemassa (ja on osittain tänäkin päivänä) ei vain maanviljelyksessä, vaan myöskin jalostusteollisuudessa („tehtaat”, joissa on maanorjatyöläisiä), vuoriteollisuudessa, kalastusteollisuudessa * j.n.e. Riippuvaisessa asemassa tai velkayöörjana olevan talonpojan työhön verrattuna on vapaan palkkatyöläisen työ kansantalouden kaikilla aloilla sinänsä edistykseellinen ilmiö. Neljänneksi, kapitalismi synnyttää ehdottomasti väestön liikkuvaisuuden, jota aikaisemmat yhteiskunnallisen talouden järjestelmät eivät tarvinneet ja joka oli niiden vallitessa mahdoton vähänkään laajemmassa mitassa. Viidenneksi, kapitalismi vähentää alituisesti maanviljelyksessä (jossa aina vallitsevat takapajuisimmat yhteiskunnallis-taloudellisten suhteiden muodot) työskentelevän väestön osuutta ja lisää suurten teollisuuskeskusten lukumäärää. Kuudenneksi, kapitalistinen yhteiskunta lisää väestön liittoutumis-, yhteelliittymistarvetta ja antaa näille yhtymille entisaikojen yhtymiin verraten erikoisen luonteen. Hävittäen keskiaikaisen yhteiskunnan ahtaat, paikalliset, säätyperustalle rakentuvat yhtymät, synnyttäen ankaran kilpailun kapitalismi jakaa samalla koko yhteiskunnan suuriin henkilöryhmiin, joilla on erilainen asema tuotannossa, ja antaa valtavan sysäyksen yhdistymiselle kunkin tällaisen ryhmän sisällä **. Seitsemänneksi, kaikki mainitut kapitalismin aiheuttamat vanhan talousjärjestelmän muutokset johtavat kiertämättömästi myöskin väestön henkisten piirteiden muuttumiseen. Taloudellisen kehityksen hyppäyksellinen luonne, tuotantotapojen

* Esim. eräässä Venäjän kalastusteollisuuden pääkeskuksessa, Muurmannin rannikolla, oli taloudellisten suhteiden „ikivanhana” ja todella „vuosisatojen pyhittämänä” muotona „pokrut”, joka vakintui täydellisesti jo XVII vuosisadalla eikä ole juuri lainkaan muuttunut aivan viime aikoihin saakka. „Pokrutin-alaiisten suhteet isäntiinsä eivät rajoitu pelkästään kalastuskauten puitteisiin: päinvastoin, nämä suhteet käsittävät koko pokrutin-alaiisten elämän ja he ovat ikuisessa taloudellisessa riippuvaisuudessa isännistään” („Kokoelma aineistoa arteleista Venäjällä”, 2. vihko, Pietari, 1874, s. 33). Onneksi on kapitalismille tälläkin alalla nähtävästi luonteenomaista „ylenkatseellinen suhtautuminen omaan historialliseen menneisyyteensä”. „Monopoli... vaihtuu... kalastuselinkeimon kapitalistiseen organisaatioon, jossa käytetään vapaata palkkatyöläisiä” („Tuotantovoimat”, V, ss. 2—4).

** Vrt. „Tutkimia”, s. 91, huomautus 85; s. 198. (Ks. Teokset, 2. osa, ss. 219 ja 424—425. *Toim.*)

nopea uudestimuodostuminen ja tuotannon valtava keskittyminen, kaikenlaisten henkilökohtaisen riippuvaisuuden ja patriarkaalisuuden muotojen häviäminen suhteissa, väestön liikkuvaisuus, suurten teollisuuskeskusten vaikutus j.n.e.— kaikki tämä ei voi olla johtamatta itse tuottajain luonteen syvään muuttumiseen, ja meillä on jo ollut tilaisuuksia mainita venäläisten tutkijain vastaavista havainnoista.

Palaten narodnikkilaiseen taloustieteeseen, jonka edustajien kanssa meidän on täytynyt alituisen väitellä, voimme erimielisyyksiemme syistä heidän kanssaan tehdä yhteenvedon seuraavalla tavalla. Ensinnäkään emme voi olla katsumatta ehdottoman vääräksi narodnikkien käsitystä itse siitä prosessista, millä tavalla nimenomaan tapahtuu Venäjällä kapitalismin kehitys, samoin kuin heidän käsitystään siitä taloudellisten suhteiden järjestelmästä, joka Venäjällä vallitsi ennen kapitalismia, ja erikoisen suuri merkitys meidän näkökannaltamme on sillä seikalla, että he jättävät huomioonottamatta kapitalistiset ristiriidat talonpoikaistalouden järjestelmässä (niin maanviljelyksessä kuin ammateissakin). Edelleen, mitä tulee kysymykseen kapitalismin kehityksen hitaudesta tai nopeudesta Venäjällä, niin kaikki riippuu siitä, mihin tätä kehitystä verrataan. Jos verrataan kapitalismia edeltänyttä aikakautta Venäjällä kapitalistiseen kauteen (ja juuri sellainen vertailu onkin välttämätön kysymyksen oikeaa ratkaisua varten), niin yhteiskunnallisen talouden kehitys kapitalismin aikana on katsottava tavattoman nopeaksi. Jos taas tätä kehitysnopeutta verrataan siihen kehitykseen, mikä olisi mahdollinen tekniikan ja kulttuurin nykyisellä asteella yleensä, niin kapitalismin nykyinen kehitys Venäjällä on todella katsottava hitaaksi. Eikä se voi olla olematta hidasta, sillä yhdessäkään kapitalistisessa maassa ei ole säilynyt niin runsaasti muinaisuuden laitoksia, jotka eivät sovellu yhteen kapitalismin kanssa, pidättävät sen kehitystä ja huonontavat äärettömästi tuottajain asemaa, tuottajain, jotka „kärsivät sekä kapitalismista että kapitalismin riittämättömästä kehityksestä”¹³⁸. Lopuksi, yhteiskunnallis-taloudellisia prosesseja koskevien peruskatsantokantojen erilaisuus on miltei syvin erimielisyyksiin narodnikkien kanssa. Näitä prosesseja tutkiessaan narodnikki tekee tavallisesti yksiä tai toisia moralisoivia johtopäätöksiä; hän ei pidä tuotantoon osallistuvia eri

henkilöryhmiä niiden tai näiden elämänmuotojen luojina; hän ei aseta tarkoitusperäkseen käsittää yhteiskunnallistaloudellisten suhteiden kokonaisuutta näiden ryhmien keskinäisten suhteiden tuloksena, ryhmien, joilla on erilaiset intressit ja erilaiset historialliset tehtävät... Jos näiden rivien kirjoittajan on onnistunut antaa jonkinlaista aineistoa näiden kysymysten selvittämiseksi, niin voi hän katsoa, ettei hänen työnsä ole mennyt hukkaan.

Moskovan läänin pieniä talonpoikaisammattaja koskevien tilastotietojen yhteenvetotaulukko

- 1) Ajatusviiva sarakkeessa on nollan asemesta. Tyhjä palkka sarakkeessa merkitsee: „ei ole tietoja“.
- 2) Elinkeinoammatit on sijoitettu sen työläismäärän (perheeseen kuuluvien ja palkkatyöläisten yhteisen lukumäärän) kasvun mukaan, mikä koko ammatissa tulee keskimäärin yhtä liikettä kohti.
- 3) Elinkeinoammatissa № 31 ja 33 on esitetty jalostettavan raaka-aineen hinta, joka tekee 50–57 % valmistaiden hinnasta, s.o. tuotantosummasta.
- 4) Hevosten keskimäärä yhtä isäntää kohti on 19 ammattia koskevien tietojen mukaan 1,4 ja ryhmien mukaan: I) 1,1; II) 1,5; III) 2,0.
- 5) Isäntien prosentti, jotka viljelevät maata työntekijän avulla, on 16 ammattia koskevien tietojen mukaan 12 % ja ryhmien mukaan: I) 4,5 %; II) 16,7 %; III) 27,3 %.

Ammatin №	Elinkeinoammatin nimi	Liikkeiden koko luku			Työläisten koko luku			Tuotantosumma ruplissa			Palkkatyöläisiä pitävien liikkeiden luku			Palkkatyöläisten luku			Hevosten keskimääräinen luku isäntää kohti			%:ssa isäntiä, jotka viljelevät maata työntekijän avulla			Ryhmien on otettu liikkeet, joissa on:			Ammatin №							
		Yhteensä	Ryhmittäin		Yhteensä	Ryhmittäin		Yhteensä	Ryhmittäin		Yhteensä	Ryhmittäin		Yhteensä	Ryhmittäin		Yhteensä	Ryhmittäin		Yhteensä	Ryhmittäin		I	II	III								
			I	II		III	I		II	III		I	II		III	I		II	III		I	II					III	I	II	III			
1	Vankkurintekijän	76	40	25	11	127	40	50	37	30.100	9.500	10.500	10.100	4	—	1	3	7	—	1	6	1,2	0,9	1,3	1,9	1	—	—	9	1 työlläinen	2 työlläistä	3 työl. tai enemmän	1
2	Leikkikaluntekijän (sorvarit)	47	22	17	8	83	22	34	27	13.500	2.900	5.300	5.300	7	—	4	3	10	—	4	6	1,2	0,8	1,3	2,0	—	—	—	—	samoin kuin № 1:ssä	—	2	
3	Silmälasintekijän	27	12	8	7	49	12	16	21	11.550	3.000	4.300	4.250	1	—	—	1	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	samoin kuin № 1:ssä	—	3		
4	Puusepän	274	196	66	12	576	277	213	86	96.800	48.650	33.850	14.300	16	—	5	11	48	—	7	41	—	—	—	—	—	—	—	1–2 työlläistä	3–4 työlläistä	5 työl. tai enemmän	4	
5	Korintekijän	121	35	52	34	265	35	104	126	40.860	4.100	16.250	20.510	—	—	—	—	—	—	—	—	0,9	1	0,8	1	—	—	—	—	samoin kuin № 1:ssä	—	5	
6	Kitarantekijän	29	9	12	8	61	9	24	28	16.000	2.025	5.900	8.075	—	—	—	—	—	—	—	—	1,1	1,1	1,1	1,1	—	—	—	—	samoin kuin № 1:ssä	—	6	
7	Leikkikaluntekijän (Sergijevskin Posadissa)	41	28	8	5	95	48	24	23	27.330	13.130	8.000	6.200	5	—	3	2	9	—	4	5	0,7	0,6	0,5	1,4	—	—	—	—	1–2 työlläistä	3 työlläistä	4–5 työlläistä	7
8	Pellintekijän	142	99	27	16	332	134	89	109	67.350	19.170	18.180	30.000	32	3	13	16	84	3	20	61	1,4	1,1	1,5	2,5	7,9	—	7,4	75	samoin kuin № 4:ssä	—	8	
9	Kasvihuoneviljelijän	74	29	36	9	188	50	100	38	54.400	11.900	30.090	12.410	34	5	21	8	42	6	23	13	2,2	1,7	2,5	2,7	—	—	—	—	1–3 uunia	4–6 uunia	7–12 uunia	9
Kaikkiaan 9 ammatissa (№№ 1–9)		831	470	251	110	1.776	627	654	495	357.890	114.375	132.370	111.145	99	8	47	44	202	9	59	134												
10	Nahkurin (valkoparkitut nahat)	10	4	3	3	27	9	9	9	29.890	2.450	6.040	21.400	8	2	3	3	13	2	6	5									tuotanto 50–150 nahkaa	tuotanto 300–600 nahkaa	tuotanto 1.000 nahkaa	10
11	Nahkurin (suuret nahat)	22	7	11	4	63	10	31	22	78.911	6.942	34.135	37.834	6	—	3	3	16	—	8	8								tuotanto 60–200 nahkaa	tuotanto 250–800 nahkaa	tuotanto 1.200–1.700 nahkaa	11	
12	Pensselintekijän	15	8	4	3	42	16	12	14	19.700	7.000	6.600	6.100	1	—	1	—	2	—	2	—	0,8	0,7	1,2	0,6	—	—	—	—	2 työlläistä	3 työlläistä	4–6 työlläistä	12
13	Sepän	42	9	24	9	133	18	72	43	25.700	3.100	13.900	8.700	28	3	17	8	32	3	17	12								samoin kuin № 12:ssä	—	13		
14	Lakeeraajan	40	22	9	9	130	44	25	61	37.400	7.400	5.100	24.900	13	3	1	9	43	3	2	38	1,2	0,8	1,0	2,3	—	—	—	—	maalaus ja kiilloitus	kauppatavaran valmistus	makasiinitavaran valmistus	14
15	Savenvalajain	121	72	33	16	452	174	144	134	224.800	81.500	71.800	71.500	60	28	16	16	149	33	29	87								1–3 työlläistä	4–5 työlläistä	6 työl. tai enemmän	15	
16	Turkkurin	28	14	8	6	105	37	32	36	9.167	3.261	2.821	3.085	—	—	—	—	—	—	—	—	1,2	1,2	0,9	1,6	—	—	—	—	2–3 työlläistä	4 työlläistä	5 työl. tai enemmän	16
17	Lakintekijän	25	8	10	7	92	13	35	44	40.450	7.500	14.750	18.200	4	—	1	3	9	—	2	7								1–2 työlläistä	3–4 työlläistä	5 työl. tai enemmän	17	
18	Hakastentekijän	45	22	16	7	198	54	77	67	50.250	12.150	19.200	18.900	22	6	9	7	70	7	24	39	1,1	0,9	1,0	2,1	27,9	9,1	31,2	71,4	2–3 työlläistä	4–7 työlläistä	8–12 työlläistä	18
Kaikkiaan 9 ammatissa (№№ 10–18)		348	166	118	64	1.242	375	437	430	516.268	131.303	174.346	210.619	142	42	51	49	334	48	90	196												
19	Vaskiseppien	139	70	58	11	716	188	348	230	441.700	44.500	219.200	178.000	86	19	56	11	428	22	204	202									1–3 työlläistä	4–11 työlläistä	12 työl. tai enemmän	19
20	Harjantekijän	150	81	59	10	835	264	426	145	233.000	62.300	122.400	48.300	94	32	52	10	343	47	188	108	1,2	1	1,5	1,8	39	20	54	91	samoin kuin № 19:ssä	—	20	
21	Suutarin	64	39	14	11	362	116	99	147	291.490	87.740	82.990	120.760	41	16	14	11	217	47	68	102	1,5	1,3	1,6	2,1	12	8	21	19	1–5 työlläistä	6–10 työlläistä	11 työl. tai enemmän	21
22	Tiilenpolttajain	233	167	43	23	1.402	476	317	609	357.000	119.500	79.000	158.500	105	43	39	23	835	92	186	557									samoin kuin № 21:ssä	—	22	
23	Satulaseppien	32	17	10	5	194	49	57	88	70.300	16.200	18.600	35.500	26	11	10	5	135	19	36	80									2–4 työlläistä	5–7 työlläistä	13 työl. tai enemmän	23
24	Täikkelyksenvalmistajain	68	15	42	11	429	75	261	93	129.808	12.636	55.890	61.282	68	15	42	11	277	45	165	67	3,4	2,7	3,2	5,3					työ 1–2 siivilläillä	työ 3 siivilläillä	4 siivillä ja rumpu	24
25	Nahkurin (pienet nahat)	11	2	5	4	75	4	25	46	77.570	800	28.450	48.320	9	—	5	4	69	—	23	46									valmistaa 500 nahkaa	valmistaa 5–10 tuhatta nahkaa	valmistaa 18–23 tuhatta nahkaa	25
26	Leikkikaluntekijän (metalliset leikkikalut)	16	6	5	5	117	10	38	69	56.400	3.800	18.600	34.000	13	3	5	5	94	3	32	59	1,2	0,6	2	1,2	25	—	20	60	1–2 työlläistä	6–9 työlläistä	11–18 työlläistä	26
27	Hatuntekijän	54	16	20	18	450	35	113	302	127.650	8.950	32.500	86.200	45	7	20	18	372	9	83	280									1–3 työlläistä	4–9 työlläistä	10 työl. tai enemmän	27
28	Taidemaalarien	37	12	14	11	313	53	111	149	229.000	39.500	81.500	108.000	32	7	14	11	220	21	74	125									1–5 työlläistä	6–9 työlläistä	10 työl. tai enemmän	28
Kaikkiaan 10 ammatissa (№№ 19–28)		804	425	270	109	4.893	1.220	1.795	1.878	2.013.918	395.926	739.130	878.862	519	153	257	109	2.990	305	1.059	1.626												
29	Seulantekijän	10	5	3	2	115	26	28	61	69.300	7.300	15.000	47.000	7	2	3	2	58	3	12	43	1,8	1	2,3	3	60	20	100	100	seulojen punonta	seulojen punonta ja kudonta	samoin, suuremmat	29
30	Tarjotinseppien	29	7	12	10	340	15	67	258	102.530	4.130	22.400	76.000	23	2	11	10	284	2	44	238									1–3 työlläistä	4–8 työlläistä	9 työl. tai enemmän	30
31	Sarvivalmistaiden tekijän (Dmitrovin kihlak.)	22	12	5	5	345	52	76	217	201.400	24.400	44.000	133.000	15	5	5	5	302	31	66	205									5–11 työlläistä	12–19 työlläistä	20 työl. tai enemmän	31
32	Neulaseppien	10	6	3	1	163	53	35	75	54.800	16.900	9.900	28.000	10	6	3	1	134	35	26	73									7–10 työlläistä	11–13 työlläistä	yli 13 työlläistä	32
33	Sarvivalmistaiden tekijän (Bogorodskin kihlak.)	31	9	11	11	553	80	164	309	149.900	22.100	43.100	84.700	31	9	11	11	518	66	150	302										samoin kuin № 31:ssä	—	33
Kaikkiaan 5 ammatissa (№№ 29–33)		102	39	34	29	1.516	226	370	920	577.930	74.830	134.400	368.700	86	24	33	29	1.296	137	298	861												
Kaikkiaan 33 ammatissa		2.085	1.100	673	312	9.427	2.448	3.256	3.723	3.466.006	716.434	1.180.246	1.569.326	846	227	388	231	4.822	499	1.506	2.817												
34	Helmitauluntekijän	91	55	29	7	171(?)	82																										

LIITE II (VII lukuun, s. 404)

Yhteenveto Euroopan-Venäjän tehdasteollisuutta koskevista tilustiedoista

Vuodet	Numerotiedot erillaisesta tuotantoalojen määrästä, josta on tietoja eri ajoilta			Tiedot 34 tuotantoalalta		
	Tehtaiden luku	Tuotantosumma tuhansissa rpl.	Työläisten luku	Tehtaiden luku	Tuotantosumma tuhansissa rpl.	Työläisten luku
1863	11.810	247.614	357.835	—	—	—
1864	11.984	274.519	353.968	5.782	201.458	272.385
1865	13.686	286.842	380.638	6.175	210.825	290.222
1866	6.891	276.211	342.473	5.775	239.453	310.918
1867	7.082	239.350	315.759	6.934	235.757	313.759
1868	7.238	253.229	331.027	7.091	249.310	329.219
1869	7.488	287.565	343.308	7.325	283.452	341.425
1870	7.853	318.525	356.184	7.691	313.517	354.063
1871	8.149	334.605	374.769	8.005	329.051	372.608
1872	8.194	357.145	402.365	8.047	352.087	400.325
1873	8.245	351.530	406.964	8.103	346.434	405.050
1874	7.612	357.699	411.057	7.465	352.036	399.376
1875	7.555	368.767	424.131	7.408	362.931	412.291
1876	7.419	361.616	412.181	7.270	354.376	400.749
1877	7.671	379.451	419.414	7.523	371.077	405.799
1878	8.261	461.558	447.858	8.122	450.520	432.728
1879	8.628	541.602	482.276	8.471	530.287	466.515
1885	17.014	864.736	615.598	6.232	479.028	436.775
1886	16.590	866.804	634.822	6.088	464.103	442.241
1887	16.723	910.472	656.932	6.103	514.498	472.575
1888	17.156	999.109	706.820	6.089	580.451	505.157
1889	17.382	1.025.056	716.396	6.148	574.471	481.527
1890	17.946	1.033.296	719.634	5.969	577.861	493.407
1891	16.770	1.108.770	738.146	—	—	—

Huomautuksia

1. Tässä on tehty yhteenveto Euroopan-Venäjän reforminjälkeisen tehdasteollisuuden niistä tiedoista, jotka olemme löytäneet virallisista julkaisuista, nimittäin: „Venäjän valtakunnan Tilastollinen Aikakirja”. Pietari, 1866, I.— „Finanssiministeriön tietojen ja aineistojen kokoelma”. 1866, № 4, huhtikuu, ja 1867, № 6, kesäkuu.— „Finanssiministeriön vuosikirja”. Vihkot I, VIII, X ja XII.— „Tietokokoelma Venäjän tehdasteollisuudesta”, kauppa- ja manufaktuuridepartementin julkaisu vuosilta 1885—1891. Kaikki nämä tiedot perustuvat samaan lähteeseen, nimittäin niihin tietoihin, joita tehtailijat antavat finanssiministeriöön. Näiden tietojen merkityksestä ja arvosta on puhuttu seikkaperäisesti kirjan tekstissä.

2. 34 tuotantoalaa, joista on esitetty tiedot vuosilta 1864—1879 ja 1885—1890, ovat seuraavat: puuvillankehruu; puuvillankudonta; pellavankehruu; karttuuninpainatus; hampunkehruu ja köysiteollisuus; villankehruu; verkateollisuus; villankudonta; silkinkudonta ja nauha-teollisuus; kirjovaate- ja kaluunateollisuus; kullanpunonta ja -litistys; kutomatuoteteollisuus; värjäysteollisuus; viimeistelyteollisuus; vahakan-gas- ja lakeerausteollisuus; kirjoituspaperiteollisuus; seinäpaperiteolli-suus; kumiteollisuus; kemiallinen ja väriteollisuus; kosmeettinen; etikka-teollisuus; mineraalivesiteollisuus; tulitikkuteollisuus; sinettilakka- ja lakkateollisuus; nahka-, säämiskä- ja sahviaaniteollisuus; liimateollisuus; steariiniteollisuus; saippua- ja kynttilätaliteollisuus; vahakynntiläteolli-suus; lasi-, kristalli- ja peiliteollisuus; posliini- ja fajanssiteollisuus; konerakennusteollisuus; rautavalimoteollisuus; kupari- ja pronssiteolli-suus; rautalangan, rautanaulojen ja eräiden pienten metallivalmisteiden tuotanto.

Tärkeimmät tehdasteollisuuskeskukset Euroopan-Venäjällä

Lääni	Kihlakunta (tai kaupunki)	Asutus	1879			1890			Asukkaiden luku v:n 1897 väenlaskun mukaan
			Tehtai- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	Tehtai- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	
Moskovan	Kaupunki	Moskova	618	95.403	61.931	806	114.788	67.213	1.035.664
	Moskovan	Danilovskajan sloboda	3	2.502	1.837	6	10.370	3.910	3.958
		Tsherkizovon kylä	1	53	125	12	449	322	?
		Izmailovon kylä	—	—	—	1	1.604	1.104	3.416
		Pushkinon kylä	2	3.060	1.281	1	620	1.076	3.151
		Balashihan kauppala	1	1.050	905	1	3.045	2.687	?
		Reutovon kylä	1	2.900	2.235	1	2.180	2.134	3.256
	Verejan	Nara-Pominskojen k.	3	2.690	1.955	3	2.445	1.133	?
	Bronnitsyn	Troitsko-Ramenskojen k.	1	3.573	2.893	1	4.773	5.098	6.865
	Klinin	Solnetshnaja Goran k.	1	60	304	2	1.384	1.073	?
		Nekrasinan kylä	1	1.300	538	1	3.212	2.794	?
	Kolomnan	Ozeryn kylä	4	214	1.163	5	4.950	5.574	11.166
		Sadkin kauppala	3	1.775	1.865	1	1.598	1.850	?
		Bobrovon kylä	1	4.558	2.556	1	4.608	3.396	5.116
	Kaupunki	Dmitrovo ympäristöi- neen	2	3.600	3.462	3	4.167	3.565	?
	Dmitrovin	Muromtsevon kylä	1	1.774	2.371	1	2.076	1.816	?
	Kaupunki	Serpuhov ympäristöi- neen	21	18.537	9.780	23	11.265	5.885	?
	Serpuhovin	Nefjodovan kylä	—	—	—	1	2.735	2.000	?
	Kaupunki	Bogorodsk ja sen lä- hellä sijaitseva Glu- hovan kylä	16	3.870	9.548	16	8.880	10.405	9.309
	Bogorodskin	Pavlovski posad	15	2.623	2.751	13	1.760	2.071	9.991
		Istomkinon kylä	1	2.006	1.426	1	2.007	1.651	2.085
		Krestovozdvizhensko- jen kylä	4	740	935	5	1.415	1.670	?
		Zujevon kylä	10	3.216	2.059	9	5.876	2.054	9.908
	Kaikkiaan läänissä ilman Moskovan kaupunkia		92	60.101	49.989	108	81.419	63.268	—

Huomautus. Yhteenveto „läänistä“ tarkoittaa yhteenvetoa läänin luetuista keskuksista.

Huomautus 2. painokseen. Vertailun vuoksi lisäämme vuoden 1837 väenlaskun numerot asukkaiden lukumäärästä. Keskustilastokomitean julkaisussa „Kihlakuntien kaupungit ja asutukset, jolssa on asukkaita 2.000 tai enemmän“ ei valitettavasti ole minkäänlaisia seikkaperäisiä tietoja.

L ä ä n i	Kihlakunta (tai kaupunki)	A s u t u s	1879			1890			Asukkaiden luku v:n 1897 väenlaskun mukaan
			Tehtai- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	Tehtai- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	
Tverin	Kaupunki	Tver ympäristöineen	23	6.440	8.404	26	8.720	6.875	53.477
	Kaupunki	Vyšni Volotshok ym- päristöineen	1	1.780	1.221	2	3.584	2.393	16.722
	Vyšni Volotshokin	Zavarovon kylä	1	1.130	2.003	1	1.020	2.186	?
	Kortshevskin	Kuznetsovon kylä	1	400	861	1	500	1.220	2.503
	Kaupunki	Rzhev	15	1.894	3.533	6	411	765	21.397
Läänissä			41	11.644	16.022	36	14.235	13.439	—
Rjazanin	Kaupunki	Jegorjevsk.....	20	4.126	3.532	15	5.598	5.697	19.241
Nizhni-Novgo- rodin	Kaupunki Gorbatovin	Arzamas	24	394	380	18	255	366	10.591
		Bogorodskojen kylä.....	41	315	219	58	547	392	12.342
		Pavlovon kylä.....	21	235	272	26	240	589	12.431
		Vorsman kylä	3	116	303	4	181	894	4.674
	Balahnin	Sormovon kylä.....	1	2.890	1.911	1	1.500	1.000	2.963
Läänissä			90	3.950	3.085	107	2.723	3.241	—
Grodnon	Kaupunki Belostokin	Belostok	59	2.122	1.619	98	2.734	3.072	63.927
		Supraslin kaupp.....	7	938	854	5	447	585	2.459
Kasanin	Kaupunki	Kasani.....	66	8.083	3.967	78	7.663	4.787	131.508
Tambovin	Tambovin	Rasskazovon kylä	19	1.067	2.128	13	940	2.058	8.283
Tshernigovin	Surazhin	Klintsyn asutus	15	1.892	2.456	27	1.548	1.836	12.166
Smolenskin	Duhovshtshinan	Jartsevon kylä.....	1	2.731	2.523	1	4.000	3.106	5.761

Lääni	Kihlakunta (tai kaupunki)	Asutus	1879			1890			Asukkaiden luku v:n 1897 väenlaskun mukaan
			Tehtal- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	Tehtal- ten luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	
Kalugan	Zhidran Medynin	Ljudinovon kylä	1	2.488	3.118	1	529	1.050	7.784
		Troitskojen ja Kondrovon kylät	1	1.047	1.019	1	1.330	1.285	?
Orellin	Brjansklin	Bezhetškajan aseman ympäristö	1	6.970	3.265	1	8.495	4.500	19.054
		Sergijevo-Raditskojen k.	1	1.000	1.012	1	257	400	2.808
Tulan	Kaupunki	Tula	95	3.671	3.661	248	8.648	6.418	111.048
Vladimirin	Pokrovlin	Nikolskojen kauppala Oreho- von aseman luona	2	7.316	10.946	3	22.160	26.852	25.233 7.219
		Dulevon kylä	1	425	1.100	1	600	1.400	3.412
	Kaupunki	Likin kylä	1	317	389	2	1.184	1.155	?
		Kirzhatshin kaupunki	11	1.025	1.437	9	628	825	?
		Shujan Ivanovo-Voznesenskin kau- punki	38	5.161	4.879*	32	6.857	5.473	4.799
	Kaupunki	Teikovon kylä	49	20.867	9.943	52	26.403	15.387	53.949
		Kohman kylä	4	5.913	3.524*	4	4.642	3.581	5.780
	Kaupunki	Melenkin Guslin kylä	9	3.232	2.413	6	2.769	1.666*	3.337
		Melenkin Kaupunki	16	1.597	2.769	15	2.509	2.498	8.904
	Kaupunki	Vjaznkin ja Jartsevon kylä sen luona	2	2.284	3.438	2	3.748	5.241	12.007
		Vjaznkin Juzhan kylä	8	2.879	3.017	6	3.012	3.331	7.398
	Kaupunki	Aleksandrovin Karabanovon kylä	1	—	—	1	2.330	1.961	3.378
		Struninon kylä	1	5.530	4.243	1	5.000	3.579	?
	Kaupunki	Perejaslavl Kovrov ympäristöineen	2	3.522	1.688	1	4.950	2.771	?
		Kovrovlin Gorkin kylä	8	2.671	2.154	6	2.703	2.157	8.662
	Kaupunki	Kolobovon kylä	4	1.760	1.723	5	1.940	2.062	14.570
		Vladimirin Sobinon kylä	1	1.350	833	1	1.632	1.332	?
	Kaupunki	Stavrovon kylä	1	676	575	2	895	885	?
		Murom Jurjev-Polski	1	2.200	1.819	1	—	2.000	5.496
	Kaupunki	Murom Jurjev-Polski	3	1.834	1.335	2	567	871	?
Murom Jurjev-Polski		26	1.406	1.407*	27	943	1.274*	12.589	
Läänissä			12	1.062	1.133*	7	1.183	1.126*	5.637
			201	73.027	60.780	186	96.715	87.727	—

H u o m a u t u s. Tähti merkitsee, että tehdastyöläisten luvusta on tehtaiden ulkopuolella työskentelevät työläiset jätetty pois.

Lääni	Kihlakunta (tai kaupunki)	Asutus	1879			1890			Asukkaiden luku v:n 1897 väen- asun- mukaan	
			Tehtaiden luku	Tuotantosumma tuhans. rpl.	Työläisten luku	Tehtaiden luku	Tuotantosumma tuhans. rpl.	Työläisten luku		
Pietarin	Kaupunki Esikaupungit Kaupunki Tsarskoje-Selon	Pietari.....	538	117.500	48.888	490	126.645	51.760	1.267.023 16.577 12.241	
		Pietarin	84	40.085	24.943	51	35.927	18.939		
		Narva ympäristöineen*	7	12.361	6.484	6	15.288	7.566		
		Kolpinon asutus.....	1	3.148	1.872	1	2.906	1.930		
Läänissä.....			630	173.094	82.187	548	180.766	80.195	—	
Klevin	Kaupunki Tsherkassyn	Kiev	76	3.279	1.858	125	16.186	5.901	247.432	
		Smelan kauppala	9	4.070	1.434	8	4.715	1.238	15.187	
Kostroman	Kaupunki Kaupunki	Kostroma	32	3.899	5.181	24	5.220	4.907	41.268	
		Kineshma ympäristöin.	4	421	157	9	1.737	1.748	7.564	
	Kineshman	Tezinon kylä	3	768	950	3	1.866	2.420	?	
		Bonjatshkin kylä.....	3	1.865	2.365	3	1.331	1.495	3.158	
	Nerehtan	Navolokin kylä	—	—	—	1	1.314	1.305	?	
		Vltshugan kylä	1	940	800	2	684	1.138	?	
		N. Goltsihian kylä.....	4	389	265	4	260	686*	?	
		Nerehta	1	883	1.204	—	—	—	3.002	
	Nerehtan	Kiseliövon kylä	2	1.189	1.196	3	2.855	2.368	?	
		Jakovlevskojen kylä....	5	1.041	1.095*	5	1.378	2.177*	?	
		Pistsovon kylä	4	1.634	417	5	923	1.773	2.668	
		Frolovkan kylä.....	1	1.700	1.300	1	1.750	1.530	?	
	Jurjevetsin	Kaupunki	Jurjevets	2	383	569	1	750	830	4.778
		Rodnikin kylä	4	1.154	776	3	2.188	2.792	3.225	
Läänissä.....			66	16.266	16.275	64	22.256	25.169	—	

* Tähän on osittain otettu myös Eestinmaan lääni (Krenholmın manufaktuuri).

Lääni	Kihlakunta (tai kaupunki)	Asutus	1879			1890			Asukkaiden luku v:n 1897 väenlaskun mukaan
			Tehtai- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	Tehtai- den luku	Tuotanto- summa tuhans. rpl.	Työläis- ten luku	
Liivinmaan	Kaupunki	Riika	151	19.094	11.962	226	26.568	16.306	256.197
Jaroslavin	Kaupunki Jaroslavin	Jaroslavl ympäristöi- neen	49	5.245	4.206	47	12.996	9.779	70.610
		Norski posad	1	2.500	2.304	2	1.980	1.639	2.134
		Velikoselskajan kunta	1	910	956	6	2.169	2.992	4.534
Läänissä			51	8.655	7.466	55	17.145	14.410	—
Harkovin	Kaupunki	Harkov	102	4.225	2.171	122	5.494	3.406	174.846
Saratovin	Kaupunki Kaupunki Tsaritsynin	Saratov	103	4.495	1.983	89	7.447	2.224	137.109
		Tsaritsyn	25	272	218	57	1.086	751	55.967
		Dubovkan asutus	21	157	110	26	221	270	16.255
Läänissä			149	4.924	2.311	172	8.754	3.245	—
Samaran	Kaupunki	Samara	(?) 1	18	10	48	4.560	1.377	91.672
Hersonin	Kaupunki	Odessa	159	13.750	3.763	306	29.407	8.634	405.041
Donin	Kaupunki Kaupunki Kaupunki Kaupunki	Nahitshevan	34	873	732	45	3.472	3.098	29.312
		Novotsherkassk	15	278	128	28	965	467	52.005
		Donin Rostovi	26	4.898	2.750	92	13.605	5.756	119.886
		Jekaterinostav	33	1.003	469	63	4.841	3.628	121.216
Jekaterinoslavin	Bahmutin Jekaterinoslavin	Juzovkan kauppala	1	2.000	1.300	3	8.988	6.332	28.076
		Kamenskojen kylä	—	—	—	1	7.200	2.400	16.878
Molemmissa lääneissä			109	9.052	5.379	232	39.071	21.681	—
Kaikkiaan luetelluissa 103. keskuksessa			2.831	536.687	355.777	3.638	706.981	451.244	—

